

الْفَيْحُ الصَّحِيحُ

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

Terceme:

Mehmed Sofuoğlu

İRFAN

**SAHÎH-İ MÜSLİM
VE
TERCEMESİ**

CİLD

3

الْبَيْهَقِيُّ
ص ١٢

لِلْإِمَامِ أَبِي الْحُسَيْنِ مُسْلِمِ بْنِ الْحَجَّاجِ الْقُشَيْرِيِّ لَبَّيْسَابُورِيِّ

Ebu'l-Hüseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc
el-Kuşeyrî en-Niysâbûrî

SAHÎH-İ MÜSLİM VE TERCEMESİ

CİLD

3

Mütercim :
MEHMED SOFUOĞLU

İRFAN
YAYIMCILIK VE TİCARET

Çatalçeşme Sk. Defne Han No: 27/14
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 511 09 60

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَغِيثُهُ
مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ
خَيْرُ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ
وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ

HAMD ALLAH'A MAHSÛSDUR, O'NA HAMDEDER
ONDAN YARDIM İSTERİZ. ALLAH KİME HİDÂYET
VERİRSE ARTIK ONU HİÇ SAPTIRACAK YOK, SAP-
TIRDIĞINI DA HİÇ HİDÂYET VERİCİ YOKDUR.
SÖZÜN EN HAYIRLISI A L L A H ' İ N K İ T Â B I ,
YOLUN EN HAYIRLISI DA M U H A M M E D ' İ N
Y O L U D U R . (D İ N D E) İ Ş L E R İ N E N Ş E R L İ L E R İ
SONRADAN İCÂD EDİLEN BİD'ATLARDIR. HER
BİD'AT DA SAPIKLIKTIR¹.

1. Muslim, cumua, tahfifu's-salât ve'l-hutbe rak. 45, Câbir'den. Bu hutbe mukaddimesinde Peygamber'in hamd ettiği bildirilmiş, kullandığı sığa zikredilmemiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۷ - کتاب الجمعة

۱ - (۸۴۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمُهَاجِرِ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ .
ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْتِيَ الْجُمُعَةَ ، فَلْيَغْتَسِلْ » .

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

7 — KİTÂBU'L-CUMUA¹

1. Cumua aslında Cemiyyet, cemâat gibi toplanma ve dernek manasıyla alâkalı bir isimdir. En meşhur lugata göre cîmin ötüresi ve mîmin de ötüresi veya sükûnu ile cumua veya cum'a diye zabtedilmiştir. Perşembe ile cumartesi arasındaki günün ismi olduğu gibi aynı zamanda o gün hutbeden sonra kılınması farz olan iki rek'at namazın da adıdır.

İslâmdan evvel haftanın günlerine verilen isimler şimdiki isimler olmadığı, cumuaya Yevmu'l-Arûbe denildiği rivâyet edilmiştir. Cumuadan sonraki günler de sırasıyle: Şiyâr cumartesi, Evvel pazar, Ehven pazartesi, Cubâr salı, Dubâr çarşamba, Mûnis perşembe idi (Lisânu'l-Arab ve Kamûs).

Hafta günleri âlemin ilk hilkat devirlerinin bir misâli gibi de oluyor. Birçok âyetlerde semâvât ve arzın altı günde yaratılıp sonra arş üzerinde istivâ buyurulduğu zikredilmiştir. Henüz günlerin mevcûd olmadığı zamanlara âid olan bu altı gûnün ma'lûm olan günler olmayıp âhiret günleri gibi binlerce seneler olması, çok uzun vakit veya devirleri ifâde etmesi muhtemeldir.

Hafta fikrinin fitri menşei bir kamer ayının dörde bölünmesi ile ilgili görünür. Dünyanın her tarafında hafta fikri bulunduğuna göre bunun hep bir menşe'den neş'et ettiği fikri kabul edilir.

İlk cumuanın hicretten evvel Medîne'de Ensârdan Es'ad ibn Zurâre yahut Peygamber'in Ensâra Kur'ânı ve İslâmı öğretmesi için yolladığı ilk muhâcîr Mus'ab ibn Umeyr tarafından kıldırıldığına dâir rivâyetler vardır. Bu rivâyetler, Es'ad henüz Peygamber'den emir gelmeksizin kıldırması, Mus'ab ise Peygamber'in me'mûru olarak kıldırması olmak, veya Es'ad Medîne yakınında bir köyde kıldırması Mus'ab Medîne içinde kıldırması olmak; veya her ikisi beraber çalışarak Es'ad cemâatı toplayıp te'mîn etmiş, Mus'ab da Peygamber'in emri ile haberi getirip teşvîk ederek imâm olmuş olmak i'tibariyle evvel kıldırılan olmuşlardır, diye tevcih ve tevhîd edilebilirler.

Peygamber'in kıldıracağı ilk cumua hakkında ise özetle şu haber sâbittir. Rasûlullah, Medîne'ye hicret ettiği zaman Kuba'da Amru'bnû Avf oğullarına indi ve orada pazartesi, salı, çarşamba, perşembe günleri kalıp Kuba Mescidinin temelini attı. Sonra Cum'a günü Medîne'ye müteveccihen çıktı. Sâlim ibn Avf oğullarında, onların bir vâdilerinin içinde Rânûnâ da cumua namazı vakti gelmişti. Orada hutbe okuyub cumuayı kıldırması ki işte bu Peygamber'in ilk kıldıracağı cumuadır.

1 (844) : Abdullah (ibn Umer R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Her hangi biriniz cumua namazına gelmek istediğinde yıkansın».

۲ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمَيْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ ، وَهُوَ قَائِمٌ عَلَى الْمِنْبَرِ « مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ الْجُمُعَةَ ، فَلْيَغْتَسِلْ » .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ وَعَبْدِ اللَّهِ ابْنَيْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . بِمِثْلِهِ .

2 - () : Abdullah ibn Umer (R) den :

Rasûlullah (S) mimber üzerinde ayakta iken şöyle buyurdu : «Sizden her kim Cumua namazına gelirse yıkansın».

() : Bu seneddeki râvîler de yine İbn Umer'den, o da Peygamber'den geçen hadîsin benzerini rivâyet ettiler.

() : Bu seneddeki râvîler de İbn Umer'in, bundan önceki hadîs gibi, Rasûlullah'dan işittim, buyuruyordu ki diyerek haber verdiğini rivâyet ettiler.

۳ - (۸۴۵) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، يَبْنِي هُوَ يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَنَادَاهُ عُمَرُ : أَيْةُ سَاعَةِ هَذِهِ ؟ فَقَالَ : إِنِّي شَغِلْتُ الْيَوْمَ . فَلَمْ أَتَقَلِّبْ إِلَى أَهْلِي حَتَّى سَمِعْتُ النَّدَاءَ . فَلَمْ أَزِدْ عَلَى أَنْ تَوَضَّأْتُ . قَالَ عُمَرُ : وَالْوُضُوءُ أَيْضًا ! وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَأْمُرُ بِالنَّسْلِ !

3 - (845) : Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir :

Bir defa Umeru'bnu'l-Hattâb cumua günü (minber üstünde) dikilib hutbe irâd ettiği sırada Rasûlullah (S) ın ashabından bir zat — ki Us-mânu'bnu Affân olduğunda ittifak vardır — mescide girdi. Umer (geç kaldığından dolayı onu tevbîh ve inkâr kasdıyla) ona nidâ edib :

— Bu sâat ne sâatidir? diye sordu. O da :

— Bugün meşgul idim. Evime geldim gelmedim derken ezânı duydum ancak abdest alabildim, dedi. Bunun üzerine Umer (tevbîhi daha da şiddetlendirerek) :

— Bir de Rasûlullah'ın yıkanmayı emrettiğini bilib dururken yalnız abdest ile kalmak ha! dedi².

٤ — (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ . قَالَ : حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : بَيْنَمَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . إِذْ دَخَلَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ . فَمَرَّ بِعُمَرَ . فَقَالَ : مَا بَالُ رِجَالٍ يَتَأَخَّرُونَ بَعْدَ النَّدَاءِ ! فَقَالَ عُثْمَانُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا زِدْتُ حِينَ سَمِعْتُ النَّدَاءَ أَنْ تَوْصَّاتُ . ثُمَّ أَقْبَلْتُ . فَقَالَ عُمَرُ : وَالْوُضُوءُ أَيْضًا ! أَلَمْ تَسْمَعُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ » .

4 — () : Ebû Hureyre (R) tahdîs edib dedi ki :

Bir cumua günü Umeru'bnu'l-Hattâb hutbe îrâd ederken mescide Usmânu'bnu Affân çıkageldi. Umer ona ta'rîz ederek :

— Birtakım insanların ezandan sonraya kadar gecikmeleri ne oluyor? dedi. Usmân :

— Ey mu'minlerin emîri! Ezânı işidince ancak abdest alıp sonra buraya geldim, dedi. Bunun üzerine Umer :

— Birde yalnız abdest ha! Rasûlullah (S) ın : «Herhangi biriniz cumua namazına geldiğinde yıkansın» buyururken işitmediniz mi? dedi.

(١) باب وجوب غسل الجمعة على كل بالغ من الرجال . وبيان ما أسروا به

٥ — (٨٤٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْغُسْلُ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ » .

(1) CUMUA YIKANMASININ BULÛĞA ERMİŞ HER ERKEĞE VUCUBU VE (BU SEBEBLE) ME'MÛR KILINDIKLARI ŞEYİN BEYÂNI BÂBİ

5 — (846) : Ebû Saîd (R) : Rasûlullah (S), «Cumua günü yıkanmak her bâliğ olana vâcibdir» buyurdu³.

2. Bu hadislerdeki yıkanma, misvaklanma ve güzel koku sürünme emir ve tavsiyeleri, cemâate bedeninin ağır kokusu ile ezâ vermemek ve İslâm'ın baş emri olan temizlik'in en mükemmel şekliyle gerçekleşmesi içindir. Bu üç emirden gusul yani yıkanmak diğer ikisinden daha müekked bir sünnettir.

3. Buradaki vâcib «senin hakkın üzerime vâcibdir» demek kabilinden olan vâcibdir ki «hakkın muteekkedir» demek olur. Cumhûra göre bu gusul vâcib değildir. Zâhir ehli âlimleri ile diğer bazı âlimler ise lafzın zâhirine bakarak vucûba kail olmuşlardır.

٦ - (٨٤٧) حَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَنْ عَمْرِو عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ ؛ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرٍ حَدَّثَهُ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ النَّاسُ يَنْتَابُونَ الْجُمُعَةَ مِنْ مَنَازِلِهِمْ مِنَ الْعَوَالِي . فَيَأْتُونَ فِي الْعَبَاءِ . وَيُصِيبُهُمُ الْغُبَارُ . فَيَخْرُجُ مِنْهُمْ الرِّيحُ . فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنْسَانٌ مِنْهُمْ . وَهُوَ عِنْدِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَوْ أَنَّكُمْ تَطَهَّرْتُمْ لَيَوْمِكُمْ هَذَا » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عُمَرَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ النَّاسُ أَهْلَ عَمَلٍ . وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ كُفَاءٌ . فَكَانُوا يَكُونُ لَهُمْ ثَقُلٌ . فَقِيلَ لَهُمْ : لَوْ اغْتَسَلْتُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ .

6 — (847) : Âişe (R) şöyle demiştir :

İnsanlar Rasûlullah zamanında (gerek) Medîne'ye yakın menzillerinden ve (gerek) Medîne etrafındaki köylerden cumuada nevbetleşe hâzır bulunurlardı. Sırtlarında yün abalar olduğu halde toz toprak içinde gelirlerdi de vucûdlarına toz toprak sinerdi. Kendilerinden ter kokusu yayılırdı. Bir defa Rasûlullah (S) benim yanımda iken bunlardan bir insan Peygamber'in huzuruna geldi. Rasûlullah : «Bari bu gününüz için iyice yıkanıp temizlenseniz» buyurdu.

() : Âişe (R) şöyle demiştir : Halk rencber olub iş sâhibi idiler. İşlerini görecekle yardımcıları da yoktu. Bundan dolayı vucûdları ağır kokardı. Bu sebeple kendilerine : «Cumua günü yıkansanız» buyuruldu⁴.

4. Buhârî'deki rivâyet şöyledir :

Âişe (R) dedi ki : Halk kendi işlerini kendi gören takımından idiler. Cumuaya geldikleri vakıt da (iş zamanlarındaki hal ve hey'etleri ne ise o) hal ve hey'etleriyle giderlerdi. (Bundan dolayı) kendilerine : «Keşki yıkansanız» buyurulurdu. (Buhârî : Cumua, vaktu'l-cumua izâ zâleti's-şemsu..).

(۲) باب الطب والسواك يوم الجمعة

۷ - (۸۴۶) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ سَوَادٍ الْعَمَرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ أَبِي هِلَالٍ وَبُكَيْرَ بْنَ الْأَشَجِّ ، حَدَّثَاهُ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ سُلَيْمٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ ۚ . وَسِوَاكٌ . وَيَمْسُ مِنَ الطَّيِّبِ مَا قَدَرَ عَلَيْهِ » .

إِلَّا أَنْ بُكَيْرَ أَلَمْ يَذْكُرْ عَبْدَ الرَّحْمَنِ . وَقَالَ فِي الطَّيِّبِ : وَلَوْ مِنْ طَيِّبِ الْمَرْأَةِ .

(2) CUMUA GÜNÜ MISVAKLANIB DIŞ TEMİZLİĞİ YAPMAK VE GÜZEL KOKU SÜRÜNMEK BÂBİ

7 — (846) * : Ebû Saïd Hudrî (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Cumua günü yıkanması, her bâliğ olana (bir vazîfe) dir. Hem de dişlerini misvaklamak ve bulabildiği hoş kokulu bir şeyi sürünmek».

Râvî Bukeyr : Abdurrahman'ın ismini zikretmedi ve koku husûsunda da kadınlara mahsûs kokudan da olsa sürünsün, dedi.

۸ - (۸۴۸) حَدَّثَنَا حَسَنُ الْخَلْوَانِيُّ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ ابْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي إِبرَاهِيمُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ ذَكَرَ قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْغُسْلِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . قَالَ طَاوُسٌ : فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ : وَيَمْسُ طَيِّبًا أَوْ دُهْنًا ، إِنْ كَانَ عِنْدَ أَهْلِهِ ؟ قَالَ : لَا أَعْلَمُهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . ع وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

8 — (848) : Tâvûs'dan : İbn Abbâs (R) Peygamber (S) in cumua günü yıkanmak husûsundaki sözünü zikretti. Tâvûs : İbn Abbâs'a, eğer âilesinin yanında varsa güzel koku yahut duhn (= yağ) sürünür (sözlerine ne dersin)? diye sordum. İbn Abbâs : Onu bilmiyorum, dedi ۵.

* Bu hadis az evvel geçen 5 rakamlı hadisle hem râvî hem mevzû itibariyle aynı olduğu için yine (846) rakamını almıştır.

5. Buhârî'de : Tâvûs, İbn Abbâs'a Peygamber'in «Cumua günü cünüb olmasanız bile gusl ediniz. Başınızı yıkayınız ve biraz hoş koku sürünüz» dediğini söylüyorlar? dedim. İbn Abbâs : Gusl, evet. Fakat tıybe gelince, bilmiyorum, dedi (Buhârî : Cumua, duhn li'l-cumua).

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de İbn Cu-reyc'den bu isnad ile aynı hadîsi rivâyet ettiler.

۹ — (۸۴۹) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بِهِ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « حَقُّ اللَّهِ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ ، أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ ، يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَجَسَدَهُ » .

9 — (849) : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Her yedi günde bir gün gusl edip başını ve bütün vücûdunu yıkamak (cumuaya giden) her musliman üzere Allah'ın bir hakkıdır».

۱۰ — (۸۵۰) : حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ . فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ ، عَنْ سُمَيِّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ ، ثُمَّ رَاحَ .. فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَةً . وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً . وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ . وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَجَاجَةً . وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَيْضَةً . فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ حَضَرَتِ الْمَلَائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ » .

10 — (850) : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim cumua günü cünüblükten yıkanma gibi yıkandıktan sonra (ilk sâatda cumua namazına) giderse bir deve kurban etmiş gibi, ikinci sâatda giderse bir sığır kurban etmiş gibi, üçüncü sâatda giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş gibi, dördüncü sâatda giderse bir tavuk sadaka etmiş gibi, beşinci sâatda giderse bir yumurta tasadduk etmiş gibi (sevâba nâil) olur. İmâm hutbeye çıkınca melekler hâzır olur, zikri (hutbeyi) dinlerler»⁶.

6. Hadîsdeki «bir tavuk kurban etmiş gibi, bir yumurta kurban etmiş gibi» şeklindeki ta'birler hakikate hamledilmiş değildir. Bunlar tasadduk manasıdır. Cumua namazına önden gidenler arasındaki ecir ve sevâb derecelerini ve bunlar arasındaki ma'nevî farkları zihinlere kolayca yerleştirmek için her nevi fikrî seviyeye hitab edilmiş bir temsilden ibarettir.

(۳) باب فی الإِنهات يوم الجمعة فی الخطبة

۱۱ - (۸۵۱) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمُهَاجِرِ . قَالَ ابْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ : أَنْصِتْ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ ، فَقَدْ لَعَنْتَ »

(...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ عَبْدِ الْمَزِينِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ قَارِظٍ . وَعَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُمَا حَدَّثَاهُ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . بِمِثْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ . بِإِسْنَادَيْنِ جَمِيئًا . فِي هَذَا الْحَدِيثِ ، وَمِثْلُهُ . غَيْرَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ قَالَ : إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَارِظٍ .

(3) CUMUA GÜNÜ HUTBE ESNASINDA KONUŞMAYIB SUSMAK HAKKINDA BÂB

11 — (851) : Ebû Hureyre (R) şöyle haber verdi:

Rasûlullah (S) : «Cumua günü imâm hutbe îrâd ederken arkadaşına sus (dinle)! desen (yine) luzumsuz söz söylemiş olursun» buyurdu⁷.

() : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'nin : Rasûlullah'dan işittim, şöyle buyuruyordu dediğini bundan önceki hadis tarzında rivâyet ettiler.

() : Buradaki râvîler de aynı hadisi rivâyet ettiler. Ancak İbn Cureyc râvîlerden birinin ismini Abdullah ibn İbrahim ibn Karız demeyib, İbrahim ibn Abdillâh ibn Karız diye bir takdîm te'hîr yapmıştır.

7. Bu hadislerden hutbe esnasında her nevi kelâmın nehy edildiği anlaşılıyor. Zira Peygamber'in emrine muhâlif olarak o sırada söz söyleyen kimseye «dinle» veya «sus» demek ma'rûfla emretmektir. Ma'rûfla emretmek de farzdır. Böyle bir farzın edâsı için söylenmiş birtak kelime yasak olursa, başka sözlerin yasaklığı evleviyette kalır. «İmâm hutbe ederken» kaydı, sözün haram olmasının hutbe zamanına has olduğunu anlatır. Cumhûrun mezhebi de budur. Ebû Hanîfe ise imâmın hutbeye başlamasından değil minbere çıkmasından itibaren kelâmın haram olduğuna kail olmuştur.

۱۲ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ : أَنْصِتْ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ ، فَقَدْ لَغَيْتَ » . قَالَ أَبُو الزُّنَادِ : هِيَ لُغَةٌ أَبِي هُرَيْرَةَ . وَإِنَّمَا هُوَ فَقَدْ لَغَوْتَ .

12 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) : «Cumua günü imâm hutbe yaparken arkadaşına sus, desen (yine) lağv yapmış olursun» buyurdu.

Râvî Ebu'z-Zinâd : Bu «lağîte» sözü Ebû Hureyrenin lugatıdır. Halbuki bu kelime «lağavte» dir, dedi⁸.

(۴) باب في الساعة التي في يوم الجمعة

۱۳ - (۸۵۲) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ ابْنِ أَنَسٍ ، عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَقَالَ « فِيهِ سَاعَةٌ . لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ ، وَهُوَ يُصَلِّي ، يَسْأَلُ اللَّهَ شَيْئًا ، إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ » . زَادَ قُتَيْبَةُ فِي رِوَايَتِهِ : وَأَشَارَ بِيَدِهِ يُقَالُهَا .

(4) CUMUA GÜNÜNDE BULUNAN İCÂBET SÂATI HAKKINDA B Â B

13 — (852) : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) birgün Cumuadan bahsetti ve : «Onda bir sâat vardır ki hiçbir muslim kul namazda bulunub ve o sâate rast getirib, Allah Teâlâ'dan bir şey dilemez ki Allah ona dilediğini bahşetmesin» buyurdu.

Râvî Kuteybe kendi rivâyetinde şunu ziyade etti : Ve o sâatin kısa olduğunu anlatmak için eliyle (baş parmağını orta ve adsız parmaklarının iç tarafına basarak) işâret buyurdu.

۱۴ - (...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ « إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً . لَا يُوَافِقُهَا مُسْلِمٌ قَائِمٌ يُصَلِّي ، يَسْأَلُ اللَّهَ خَيْرًا ، إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ » وَقَالَ بِيَدِهِ يُقَالُهَا ، يُرْهَدُهَا

8. Lağv kelimesi hem deâ bâbından leğâ yelğû hem-de radiye bâbından lağîye yelğâ şeklinde kullanılır. « وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالنَّوْ فِيهِ لَكُمْ تَقْلُونَ »

: O külfredenler (şöyle) dedi : Bu Kur'anı dinlemeyin. Onun hakkında manasız yaygalar yapın. Belki galebe edersiniz» (Fussilet: 26) âyetinde radiye yerdâ bâbından kul-anılmıştır.

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى عَنْ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ : قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . بِمِثْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ الْبَاهِلِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ (يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ) . حَدَّثَنَا سَلَمَةُ (وَهُوَ ابْنُ عَلْقَمَةَ) عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . بِمِثْلِهِ .

14 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Ebu'l-Kasım (S) : «Cumuada öyle bir sâat vardır ki bir musliman kalkmış namaz kılar, Allah'dan bir hayır dilerken ona rast gelirse herhalde Allah dilediğini ona verir» buyurdu.

Râvî : Eliyle işâret ederek o zamanın kısalığını ve azlığını anlattı, der.

() : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'nin : Ebu'l-Kasım (S) buyurdu ki dediğini önceki hadîs gibi rivâyet ettiler.

() : Buradaki râvîler de yine Ebû Hureyre'nin : Ebu'l-Kasım (S) buyurdu ki dediğini önceki hadîs gibi rivâyet ettiler.

١٥ - (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَامٍ الْجَمَحِيُّ . حَدَّثَنَا الرَّيِّعُ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) عَنْ مُحَمَّدٍ ابْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً . لَا يُوَافِقُهَا مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا خَيْرًا ، إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ » ، قَالَ : وَهِيَ سَاعَةٌ خَفِيفَةٌ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَلَمْ يَقُلْ : وَهِيَ سَاعَةٌ خَفِيفَةٌ .

15 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Cumuada öyle bir sâat vardır ki o sâat içinde bir musliman kaklıb namaz kılar da Allah'dan bir hayır dilemesini o sâate rast getirirse Allah dilediğini muhakkak kendisine verir».

Râvî : O, çok hafif bir sâattır, der.

() : Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den tahdîs etti. Fakat burada : O hafif bir sâattır, demedi.

١٦ - (٨٥٣) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ نَخْرَمَةَ بْنِ بُكَيْرٍ .
ع وَحَدَّثَنَا هُرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنَا نَخْرَمَةُ عَنْ أَبِيهِ ،
عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى الْأَشْمَرِيِّ . قَالَ : قَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ : أَسَمِعْتَ أَبَاكَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ
ﷺ فِي شَأْنِ سَاعَةِ الْجُمُعَةِ ؟ قَالَ قُلْتُ : نَعَمْ . سَمِعْتُهُ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « هِيَ مَا يَنْ
أَنْ يَجْلِسَ الْإِمَامُ إِلَى أَنْ تُقْضَى الصَّلَاةُ » .

16 — (853) : Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin oğlu Ebû Burde'den :
Dedi ki : Abdullah ibn Umer bana : Cumuanın (icâbet) sâati hakkında
baban, Rasûlullah (S) dan rivâyeten (sana) bir şey söylediğini işittin
mi? diye sordu. Ben dedim ki : Evet, babamdan işittim şöyle diyordu :
Rasûlullah (S) dan işittim : «O sâat imâmın iki hutbe arasındaki oturma-
sından itibaren namaz bitinceye kadar olan vakıttadır» buyuruyordu⁹.

(٥) بَابُ فَضْلِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ

١٧ - (٨٥٤) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ .
أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ
الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فِيهِ خُلِقَ آدَمُ . وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ . وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا » .

(5) CUMUA GÜNÜNÜN FAZİLETİ BÂBİ

17 — (854) : Ebû Hureyre (R) şöyle der :

Rasûlullah (S) : «Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı cumua
günüdür : Âdem Aleyhi's-selâm o gün yaratıldı, o gün Cennete sokuldu,
yine o gün Cennetden çıkarıldı» buyurdu.

١٨ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الْبَغِيرَةُ (بِعَنِّي الْحِزَامِيُّ) عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ،
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فِيهِ خُلِقَ آدَمُ .
وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ . وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا . وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ » .

18 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Üzerine güneş doğan günlerin en
hayırlısı cumua günüdür : Âdem Aleyhi's-selâm o gün yaratıldı, o gün

9. Netice itibarıyla icâbet sâatinin vakti kesin olarak bilinmiş değildir. Bunun gizli kal-
ması da o vakta rast gelir ümidiyle cumuanın çok vaktını zikir, ibadet, duâ ve gönlü
Allah'a bağlamakla geçirmeye sebep olduğu için ümmet hakkında bizzat rahmettir.

Cennete idhal olundu, yine o gün Cennetden çıkarıldı. Bir de kıyâmet cumuadan başka bir günde kopmıyacaktır»¹⁰.

(٦) باب هداية هذه الأمة لبوم الجمعة

١٩ — (٨٥٥) وَحَدَّثَنَا عُمَرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَحْنُ الْآخِرُونَ وَنَحْنُ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . يَمْدُ أَنْ كُلُّ أُمَّةٍ أَوْتِيَتْ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا . وَأَوْتِيَانَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ . ثُمَّ هَذَا الْيَوْمُ الَّذِي كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْنَا . هَذَا اللَّهُ لَهُ . فَالنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ . الْيَهُودُ غَدًا . وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ . »

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُعْمَرٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . وَابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَحْنُ الْآخِرُونَ وَنَحْنُ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » بِمِثْلِهِ .

(6) BU ÜMMETİN CUMUA GÜNÜNE HİDÂYET OLUNMASI BÂBİ

19 — (855) : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bizler (kitab ehline nazaran) en sonra gelenleriz. Kıyâmet gününde en başa geçecek olanlarız. Şundan dolayı ki (bizden başka) kendisine kitab verilen her ummet bizden öncedir. Bize ise kitab onlardan sonra verildi. Sonra Allah'ın bize farz kıldığı şu gün yok mu! Allah bizleri ona hidâyet buyurdu¹¹. Binaenaleyh halk bunda bize tâbi' olacaktır. Yahûdiler (in ibâdet günü) yarın, Hristiyanlar (ın ki) de öbür gündür».

() : Ebû Hureyre : Rasûlullah (S) ın : Bizler sonra geldik, kıyâmet günü musâbakayı kazanıp ileri geçeceğiz, buyurduğunu bundan önceki hadîs gibi rivâyet etti.

10. Ebu Dâvûdun *Sunenindeki* rivâyetin tercemesi şöyledir :

«Âdem o gün yaratıldı, o gün Cennetden yere indirildi, o gün tevbesi kabul olundu ve o gün vefat etti. Kıyâmet de o gün kopacaktır. İns ve cinnden başka hiçbir mahluk yoktur ki cumua günü tan yeri ağardıktan gün doğuncaya kadar — kıyamet belki bugün kopar korkusuyla — kulak kabartmasın. Bir de o günün içinde öyle bir sâat vardır ki hiçbir musliman kul tesadüfen o esnada namaz kılıb Aziz ve Celîl olan Allah'dan bir hacetini dilemez ki Allah Teâlâ onu ona vermesin» buyurmuştur.

11. « بيد (= beyde) » lafzı, *ğayr* ma'nâsına, *alâ* ma'nâsına ve *min* ecli ma'nâsına olur.

Burada hepsi de sahihtir (Ebû Ubeyde).

۲۰ - (...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَحْنُ الْآخِرُونَ الْأَوَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . وَنَحْنُ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ . يَبْدَأُ اللَّهُمُّ أُولُوا الْكِتَابِ مِنْ قَبْلِنَا وَأُولِيْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ . فَاخْتَلَفُوا فَمَدَّانَا اللَّهُ لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ . فَمَهَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ . هَذَا اللَّهُ لَهُ (قَالَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ) فَالْيَوْمُ لَنَا . وَغَدًا لِلْيَهُودِ . وَبَعْدَ غَدٍ لِلنَّصَارَى » .

20 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Bizler âhirûn, kıyâmet günü evvelûnuz. Yani sonra geldik, kıyâmet günü öne geçeceğiz. Bizler Cennete girecek olanların ilkiyiz. Şukadar var ki onlara kitab bizden evvel verildi. Bizlere ise kitab onlardan sonra verildi. Muteâkiben onlar ihtilâfa düştüler. Onların (bulmakta) ihtilâfa düştükleri hakka, Allah bizlere hidâyet buyurdu. İşte bu, onların ihtilâfa düştükleri günleri idi. Allah bizleri ona (râvî : Cumua günü dedi) hidâyet verdi¹². Binaenaleyh bugün bizim, yarın Yahûdîlerin, yarından sonra da Nasrânîlerindir».

۲۱ - (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَامِ بْنِ مُنَبِّهٍ ، أَخِي وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . يَبْدَأُ اللَّهُمُّ أُولُوا الْكِتَابِ مِنْ قَبْلِنَا وَأُولِيْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ . وَهَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي فُرِضَ عَلَيْهِمْ فَاخْتَلَفُوا فِيهِ . فَمَدَّانَا اللَّهُ لَهُ . فَهَمُّ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ . فَالْيَهُودُ غَدًا . وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ » .

21 — () : Bize Ma'mer, Vehb ibn Munebbih'in kardeşi

12. Hidâyet'in burada iki vechi vardır : Ya Allah, gün seçmeği ictihadımıza bırakmayıp cumuayı ta'yin buyurması sûretiyle hidâyet, yahut gün ta'yinini geçmiş ummetler gibi bizim de ictihadımıza bırakmış iken ictihadımızda isâbet edib Allah'ın rızasına muvâfık olan günü intihab etmekde mazhar olduğumuz hidâyet.

Cumuanın farziyetine izâ nûdiye li's-salâti min yevmi'l-cumuati... âyeti nass olduğu gibi bu ve benzeri hadisler de cum'anın farziyeti hakkında nassdır. İstisnasız bütün dîn imâmları bu lafızları hep farziyete hamletmişlerdir. Binaenaleyh cumuanın farziyeti kitab, sünnet ve icmâ' ile sâbittir.

Zikredilen âyetten dolayı sûreye Cumua Sûresi denmiş ve Kur'ânda mustakil bir sûre ile cum'anın ehemmiyeti ifade edilmiş oluyor. Cum'anın Kur'ândan delilini teşkil eden bu âyetin meâli şöyledir :

«Ey iman edenler! Cumua günü namaz için çağırıldığınız zaman hemen Allah'ı zikretmeğe gidin. Alış verişi bırakın. Bu, bilerseniz sizin için çok hayırlıdır. Artık o namaz kılınca, yeryüzüne dağılın. Allah'ın fadlından (nasib) arayın. Allah'ı çok zikredin. Ta ki felah bulanınız...» (el-Cumua: 9-10).

Hemmâm ibn Munebbih'den haber verdi. Hemmâm : Şu, Ebû Hureyre'nin, Allah'ın Rasûlu Muhammed (S) den bizlere tahdîs ettiğidir dedi. Ebû Hureyre dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bizler, sonra geldik, kıyâmet günü musâbakayı kazanıp ileri geçeceğiz. Şukadar var ki onlara kitab bizden evvel verildi. Bize ise kitab onlardan sonra verilmiştir. İşte şu, onlara farz edilen günleri idi. Fakat onlar bunda ihtilâf ettiler de¹³ Allah bize hidâyet buyurdu. Binaenaleyh halk bunda bize tâbi' olacaktır. Yahûdiler yarın, Hristiyanlar yarından sonra».

٢٢ - (٨٥٦) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَوَصِيلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . وَعَنْ رَبِيعِ بْنِ جَرَّاشٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ . قَالَا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَصَلَ اللَّهُ عَنِ الْجُمُعَةِ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا . فَكَانَ لِلْيَهُودِ يَوْمَ السَّبْتِ . وَكَانَ لِلنَّصَارَى يَوْمَ الْأَحَدِ . فَجَاءَ اللَّهُ بِنَا . فَهَذَا نَا اللَّهُ لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ . فَحَمَلَ الْجُمُعَةَ وَالسَّبْتَ وَالْأَحَدَ . وَكَذَلِكَ هُمْ تَبَعَ لَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . نَحْنُ الْآخِرُونَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا . وَالْأَوَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . الْمَقْضَى لَهُمْ قَبْلَ الْخَلَائِقِ » . وَفِي رِوَايَةٍ وَاصِلٌ : الْمَقْضَى بَيْنَهُمْ .

22 — (856) : Ebû Hureyre ve Huzeyfe (R) şöyle dediler :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Allah Teâlâ bizden evvel gelenlere cumuayı tutmak yolunu göstermedi. Yahûdilerin husûsî günü cumartesi, Hristiyanların da husûsî günü pazar oldu. Derken bizi dünyâya getirdi ve cumua gününün yolunu bize gösterdi. Ve cumua, cumartesi, pazar günlerini ibâdet günü kılmış oldu. İşte bunun gibi kıyâmet gününde de onlar bize tâbi' olacaklardır. Biz hem dünya ehlinin en sona kalanlarıyız, hem

13. Allah'ın, ta'zîm edilmesini, toplu olarak ibâdete tahsisini farz kıldığı gün aynıyle cumua mı idi? Yoksa herhangi bir toplanma günü farz edilib de o günün ta'yinini eski ummetlerin ictihadlarına bırakılmış ve ictihad hatası olarak başka bir gün mü seçilmişti? Her iki ihtimal de vâridir. Lâkin aynıyle Cumuanın Yahûdilere de farz edildiğine ve Yahûdilerin Mûsâ Aleyhi's-selâma karşı gelib Cenâb-ı Hak Sebt günü bir şey yaratmadı diyerek o günün kendilerine ibâdet ve istirahat günü olmasını istediklerine ve Allah tarafından da cumartesiye ta'zîmin onlara cezâen arzularına uygun olarak farz edildiğine dâir müfessir Suddîn'in bir rivâyeti vardır. İlâhî emirlere karşı böyle ihtilâf ve münâzara, bazan; «ic'al lenâ ilâhen (yani bize buzağı gibi tapacak bir ma'bûd uydur)» bazan; «semi'nâ ve asaynâ (yani işittik ve âsi olduk)» diyenlere bu sûrette bir cezâ da olabilir :

«أَمَّا جَمَلُ السَّبْتِ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنْ رُبَّمَا لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

: Cumartesi ta'tili ancak onda ihtilâfa düşenlere (farz) edilmişti. Şüphesiz ki Rabbin ihtilâf edegeldikleri şeyler hakkında kıyâmet günü hükmünü verecektir» (en-Nahl: 124).

de kıyâmet gününde en başa geçib bilcümle mahlûkattan evvel lehlerinde hüküm verilecek olanlarız»¹⁴.

Râvîlerden Vâsıl'ın rivâyetinde : «Aralarındaki da'vâlar fasl olunacak olanlarız» şeklindedir.

٢٣ — (...) بَعَثْنَا أَبُو كُرَيْبٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَارِقٍ حَدَّثَنِي رِئَابُ بْنُ حِرَاشٍ عَنْ حَدِيثِهِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هُدِينَا إِلَى الْجُمُعَةِ وَأَضَلَّ اللَّهُ عَنْهَا مَنْ كَانَ قَبْلَنَا » فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ فَضِيلٍ .

23 — () : Huzeyfe (R) : Rasûlullah (S) : «Bize cumuanın yolu gösterildi. Allah Teâlâ bizden evvel gelenlere cumuayı tutmak yolunu göstermedi» buyurdu, diyerek bundan önceki İbn Fudayl hadîsinin ma'nâsıyla rivâyet etti.

(٧) باب فضل الترهيب يوم الجمعة

٢٤ — (٨٥٠) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ وَعَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ الْعَامِرِيُّ (قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ) : أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرُبِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَلَائِكَةٌ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَالْأَوَّلَ . فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوَّأُوا الصُّحُفَ وَجَاؤُوا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ . وَمِثْلُ الْمُهْجَرِ كَمِثْلِ الَّذِي يَهْدِي الْبَدَنَةَ . ثُمَّ كَالَّذِي يَهْدِي بَقَرَةً . ثُمَّ كَالَّذِي يَهْدِي الْكَبْشَ . ثُمَّ كَالَّذِي يَهْدِي الدَّجَاجَةَ . ثُمَّ كَالَّذِي يَهْدِي الْبَيْضَةَ » .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَمْرُو النَّاقِدُ عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(7) CUMUA GÜNÜ (CUMUA NAMAZINA) ERKEN GİTMENİN FAZİLETİ BÂBİ

24 — (850) : Ebû Hureyre (R) der ki, Rasûlullah (S) şöyle

14. Bir bakıma göre pazardan hatta cumartesinden evvel gelen günün — ki cumuadır — faziletini elde ettiğimiz için sâbık sayılırız. Bir de Kur'ânın vâcib kılmış olduğu tâatları, emirleri ve nehiyleri kabul hususunda öteki ummetlere karşı bu ummetin sebkât fazileti vardır. Muhammed ummeti, «işittik ve itâat ettik» (el-Bakara: 285; el-Mâide: 6; en-Nûr: 51) dedi. Ötekiler ise «işittik amma işyân ettik» (el-Bakara: 93; en-Nisâ: 46) dediler.

buyurdu : «Cumua günü olunca mescid kapılarının her birinde birtakım melekler, gelenleri sırasıyla yazarlar. İmâm minbere çıkıp oturunca fazîlet derecelerini tesbîte mahsûs olan sahîfeleri yani defterleri dürer, hutbeyi dinlemeye gelirler. Muheccir yani hâcire vaktında gelen (yahut mutlak olarak evvel gelen), bir deve kurban eden kimse gibidir. Bundan sonra gelen bir sığır kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen bir koç kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen bir tavuk tasadduk etmiş gibi, daha sonra gelen de bir yumurta sadaka etmiş kimse gibi (sevâba nâil) olur».

() : Bu senedde yine Ebû Hureyre Peygamber (S) buyurdu ki diyerek yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etti.

٢٥ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ) عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَلَكٌ يَكْتُبُ الْأَوَّلَ وَالْأَوَّلَ (مَثَلُ الْجَزُورِ ثُمَّ نَزَلَهُمْ حَتَّى صَفَرَ إِلَى مَثَلِ الْبَيْضَةِ) فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوَيْتِ الصُّحُفُ وَخَفَرُوا الذِّكْرَ » .

25 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Mescid kapılarının her birinde gelenleri sırasıyla yazan bir melek vardır. (Rasûlullah evvelâ deve kurbanını temsil etti. Sonra derece derece menzil ve fazîletlerini tanzîl etti. Nihayet küçülte küçülte yumurta misâline kadar temsil yaptı). İmâm minbere çıkıp oturunca sahîfeler, yani defterler dürülür, melekler hutbede hâzır olurlar».

(٨) باب فضل من استمع وأنتصت في الخطبة

٢٦ - (٨٥٧) حَدَّثَنَا أُمِّيَّةُ بْنُ إِسْطَاطٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ (يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ) . حَدَّثَنَا رَوْحٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ اغْتَسَلَ ، ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ ، فَصَلَّى مَا قَدَّرَ لَهُ . ثُمَّ أَنْصَتَ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ خُطْبَتِهِ . ثُمَّ يُصَلِّيَ مَعَهُ ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى ، وَفُضِّلَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ » .

(8) HUTBE ESNASINDA KONUŞMAYIB SUSARAK HUTBE DİNLEYEN KİMSENİN FAZİLETİ BÂBİ

26 — (857) : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Her kim yıkanır sonra cumua namazına gelir, kendisine mukadder olan namazı kılar sonra imâm hutbeyi bitirinceye kadar sesini çıkarmaz, hutbeyi dinler, daha sonra imâm-la beraber cumua namazını kılarırsa hem o cumua ile diğer cumua ara-

sında hem de üç gün daha fazla olarak içlerinde vâki' olacak günahları (küçük günahları) mağfiret olunur».

٢٧ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا). وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ (عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ. وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ. وَمَنْ مَسَّ الْحَصَى فَقَدْ لَعَنَّا».

27 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim abdeste davranıp abdestini noksansız aldıktan sonra cumua namazına gelir (ve imâma yaklaşıp) sesini çıkarmaz, hutbeyi dinlerse hem o cumua ile diğer cumua arasında, hem de fazla olarak üç gün daha, içinde vâki olacak günahları mağfiret olunur. Her kim de yerde çakıl taşlarına uzanıp kendini meşgul ederse lüzumsuz bir iş yapmış olur».

(٩) بَابُ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ مِنْ تَزْوِيلِ الشَّمْسِ

٢٨ - (٨٥٨) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ. حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عِيَّاشٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ؛ قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. ثُمَّ تَرَجَّعُ فَنُزِجُ نَوَاحِجَنَا. قَالَ حَسَنٌ فَقُلْتُ لَجَعْفَرٍ: فِي أَيِّ سَاعَةٍ تِلْكَ؟ قَالَ: زَوَالُ الشَّمْسِ.

(9) CUMUA NAMAZININ GÜNEŞ (SEMÂNIN ORTASINDAN) MEYLEDERKEN KILINMASI BÂBİ

28 — (858) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile birlikte namazı kılar sonra döner saka (su çeken) develerimizi dinlendirir idik.

Râvî Hasen dedi ki : Diğer râvî Muhammed oğlu Cafer'e : Bu hangi sâatte olurdu? diye sordum. O da : Güneşin zevâli vaktında, cevabını verdi.

٢٩ - (...) وَحَدَّثَنِ الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا. حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ. ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ. قَالَا جَمِيعًا: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّهُ سَأَلَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ: مَتَى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْجُمُعَةَ؟ قَالَ: كَانَ يُصَلِّي. ثُمَّ نَذَّهَبُ إِلَى جَالِيَا فَنُزِجُهَا. زَادَ عَبْدُ اللَّهِ فِي حَدِيثِهِ: حِينَ تَزْوِيلِ الشَّمْسِ، يَعْنِي النَّوَاضِحَ.

29 — () : Süleyman ibn Bilâl, Cafer ibn Muhammed'den, o da babası Muhammed'den tahdîs etti ki Muhammed, Câbir ibn Abdillâh'a : Rasûlullah (S) cumua namazını ne vakıtda kılardı? diye sordu. O da dedi ki : Rasûlullah cumua namazını kıldırırdı da sonra biz develerimizin yanına gider onlara istirahat verirdik. Abdullah kendi hadîsinde; saka develerini kasdederek : Güneş (ortadan) batıya meylederken, süzünü ziyade etmiştir.

۳۰ — (۸۵۹) : وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ قَعْنَبٍ وَيَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ) عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَهْلٍ ؛ قَالَ : مَا كُنَّا نَقِيلُ وَلَا نَتَغَدَّى إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ . (زَادَ ابْنُ حُجْرٍ) فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

30 — (859) : Sehlu'bnu Sa'd (R) :

Rasûlullah (S) ın zamanında biz cumuayı kılmadan ne kaylûle (gündüz uykusu) eder, ne de yemeğimizi yerdik, dedi.

۳۱ — (۸۶۰) : وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . قَالَا : أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ يَعْلَى بْنِ الْحَارِثِ الْمُحَارِبِيِّ ، عَنْ إِيَّاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنَّا نَجْمَعُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ . ثُمَّ نَرْجِعُ نَتَّبَعُ النَّبِيَّ .

31 — (860) : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile birlikte güneş (ortadan batıya) meylettiği zaman cumua namazını kılardık. Sonra dönüb giderken gölge yerleri araştırır idik ¹⁵.

۳۲ — (...) : وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ . حَدَّثَنَا يَعْلَى بْنُ الْحَارِثِ مَنِ إِيَّاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنَّا نَصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْجُمُعَةَ . فَتَرْجِعُ وَمَا نَجِدُ لِلْحَيَّطَانِ فَيَأْتِيَانَا نَسْتَظِلُّ بِهِ .

32 — () : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile beraber cumua namazını kılardık. Sonra dönerken duvar diplerinde gölgeleneceğimiz bir gölge bulamazdık.

15. Cumuaya zevâlden sonra başlamak ittifakla evlâ ve cumhûra göre vâcibdir. Fakat Ahmed ibn Hanbel ile — İbn Munzir'in nakline göre — Atâ ve İshâk ibn Râhûye biraz önce başlanmasında be's yoktur, demişlerdir. Nitekim İbn Mes'ûd, Câbir, Sa'd ve Muâviye'nin zevâlden önce kıldıkları rivâyet edilmiştir. Mucâhid ise cumua da bir bayram olduğu için cumua namazı, bayram namazı vaktında kılınabilir, demiştir.

(۱۰) باب ذكر الخطبتين قبل الصلاة وما فيها من الجلوس

۳۳ - (۸۶۱) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعْمَرٍ الْقَوَارِيرِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ جَمِيعًا عَنْ خَالِدٍ . قَالَ أَبُو كَامِلٍ : حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ مُعْمَرٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَائِمًا . ثُمَّ يَجْلِسُ . ثُمَّ يَقُومُ . قَالَ : كَمَا يَفْعَلُونَ الْيَوْمَ .

(10) CUMUA NAMAZINDAN EVVEL İKİ HUTBE OKUNDUĞU VE BUNLAR ARASINDA BİR OTURUŞ BULUNDUĞUNU ZİKİR BÂBİ

33 — (861) : İbn Umer (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) cumua günü tıpkı sizin şimdi yapmakta olduğunuz gibi ayakta hutbe îrâd eder, sonra oturur, sonra yine ayağa kalkardı.

۳۴ - (۸۶۲) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَحَسَنُ بْنُ الرَّيِّعِ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ) عَنْ سِمَاكِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ قَالَ : كَانَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ خُطْبَتَانِ يَجْلِسُ بَيْنَهُمَا . يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَذْكُرُ النَّاسَ .

34 — (862) : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) in iki hutbesi vardı ki ikisi arasında otururdu. Hutbede Kur'ân okur halkı tezkîr buyururdu ¹⁶.

۳۵ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ سِمَاكِ . قَالَ : أَنبَأَنِي جَابِرُ بْنُ سَمُرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَخْطُبُ قَائِمًا . ثُمَّ يَجْلِسُ . ثُمَّ يَقُومُ فَيَخْطُبُ قَائِمًا . فَمَنْ نَبَّأَكَ أَنَّهُ كَانَ يَخْطُبُ جَالِسًا فَقَدْ كَذَبَ . فَقَدْ ، وَاللَّهِ ! صَلَّيْتُ مَعَهُ أَكْثَرَ مِنْ أَلْفِي صَلَاةٍ .

35 — () : Simâk şöyle dedi :

Câbir ibn Semure (R) bana şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) ayakta hutbe îrâd buyurur, sonra oturur, sonra yine kalkar ayakta hutbe îrâd eylerdi. Oturarak hitabet yaptığını her kim sana haber verdiyse yalan söylemiştir. Rasûlullah'ın arkasında ben vallahi iki binden ziyade namaz kılmışım.

16. Hutbeleri ayakta îrâd etmek ve iki hutbe arasında kısa bir oturuş yapmak Peygamber'-den itibaren devam edilen güzel bir sünnettir. Cumhûr dâima bunu izlemiştir. Bazı devirlerde bir ma'ziret veya başka sebeplerle oturarak hutbe yapanlar görünmüş ise de ma'ziret hâli müstesnâ bu münferid vâkıalar sünnet ve cemâat ehlince i'tibâr görmemiştir.

İmâmın minbere çıkarken hâzır olan cemâate selâm vermesi İmâm Şâfiî ile İmâm Ahmed'e ve Caferî'lere göre sünnettir. İmâm Ebû Hanîfe ile İmâm Mâlik'e göre imâmın cemâate selâm vermesi sünnet değildir.

(۱۱) باب فی قوله تعالى : وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَزَكَّوْكَ فَمَا هُمَا

۳۶ — (۸۶۳) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ عُثْمَانُ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَخْطُبُ قَائِمًا يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَجَاءَتْ عِيرٌ مِنَ الشَّامِ فَأَتَقَسَلَ النَّاسُ إِلَيْهَا . حَتَّى لَمْ يَبْقَ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا . فَأَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ الَّتِي فِي الْجُمُعَةِ : وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَزَكَّوْكَ قَائِمًا . [۶۲ / الجمعة / الآية ۱۱]

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ حُصَيْنِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ : وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ . وَلَمْ يَقُلْ : قَائِمًا .

(11) ALLAH TEÂLÂNIN: «ONLAR BİR TİCÂRET YAHUT BİR EĞLENCE GÖRDÜKLERİ ZAMAN ONA YÖNELİB DAĞILDILAR, SENİ AYAKTA BIRAKTILAR..» (el-Cumua : 11) ÂYETİ HAKKINDA
B Â B

36 — (863) : Câbir ibn Abdillâh (R) dan, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) cumua günü ayakta hutbe îrâd ediyordu. Bu sırada Şam'dan bir kervan geldi. Bazı sahâbiler kervana doğru sükun edip on iki kişi kalıncaya kadar hep dağıldılar. Bunun üzerine cumua sûresindeki: «Onlar bir ticaret yahut bir eğlence gördükleri zaman ona yönelib dağıldılar..» (el-Cumua : 11) âyeti indirildi.

() : Husayn ibn Abdirrahman, bu isnadla : Rasûlullah (S) hutbe yapar halde iken dedi de, ayakta iken demedi.

۳۷ — (...) وَحَدَّثَنَا رِفَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْوَاسِطِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ (يَعْنِي الطَّحَّانَ) عَنْ حُصَيْنِ ، عَنْ سَالِمٍ وَأَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَقَدِمَتْ سُوءِيَّةٌ . قَالَ : فَخَرَجَ النَّاسُ إِلَيْهَا . فَلَمْ يَبْقَ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا . أَنَا فِيهِمْ . قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ : وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَزَكَّوْكَ قَائِمًا . إِلَى آخِرِ الْآيَةِ .

37 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Biz cumua günü Peygamber (S) ile birlikte bulunuyorduk. Derken bir panayırıncık geldi. Halk ona doğru çıktılar. Peygamber'in yanında ancak on iki kişi kaldı. Kalanların içinde ben de vardım. Allah Teâlâ : «Onlar bir ticaret yahut bir eylence gördükleri zaman ona yönelib dağıldılar.

Seni ayakta bıraktılar : De ki : Allah nezdinde olan şey, eylenceden de, ticaretden de hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır» (el-Cumua : 11) âyetini indirdi¹⁷.

٣٨ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا حُصَيْنٌ عَنْ أَبِي سُوْفْيَانَ وَسَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ قَائِمٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . إِذْ قَدِمَتْ عِيرٌ إِلَى الْمَدِينَةِ . فَأَتَتْهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى لَمْ يَبْقَ مَعَهُ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا . فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ . قَالَ وَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْقَضُوا إِلَيْهَا .

17. Hiç şüphe yok Allah'ın emirlerini yerine getirmekteki faydalar; eylencelerden de, ticâretlerden de hayırlıdır. Çünkü onlar dünya hayatının geçici menfaatlarıdır. Allah yanındaki fadl ve sevâb ise ebedidir. Kaldı ki eylencelerin menfaatları da çok kere birer vehimden ibarettir. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır. Asıl rızık ondan istemelidir. O nasib etmeyince sebeblerden hiçbirinin fâidesi olamaz. Ticâretlerin üstünde Allah'ın rızık kapıları vardır. Onlar kapanınca bütün ticâretler de kapanır.. Bu emir ve tavsiyelerden sonra artık cumuayı ma'zûretsiz olarak terk etmemeli ve cumuayı bırakıp da ey-lence ve ticâretlere dalmamalıdır.

Bu âyetle cumua günü ezân okunarak namaza çağırıldığımızda hemen hutbe dinlemeğe, namaz kılmaya sür'at etmemiz emrolunuyor. Bu emir cumua namazının farziyetine sarahaten delâlet etmektedir. Sonra «ve zeru'l-bey' (: alış veriş de bırakınız)» kavli ezânla beraber iktisâdî, sinâî her nevi fiil ve hareketten nehyediliyor ki bu da cumuaya çabucak gitmenin vâcib olduğuna delâlet eden ikinci bir delil oluyor. Çünkü bir akdin yapılması, bir san'atın yapılması haddizatında mübah olan şeylerdendir. Bunlar yalnız bir vâcibin ifâsına mâni' olmakla memnû' olabilirler. Bu sırada iktisâdî akidlerden alış verişin haramlığı âyetin sarahatıyla, icâre gibi diğer akidlerin de hurmeti alış veriş akdine kıyasla sâbit oluyor.

Buhârî'nin «el-cumua, el-meşyu ile'l-cumua ve kavlu'llahi azze ve celle: Fes'av ilâ zikri'l-lah» babında Atâ ibn Ebî Rebâh'dan rivâyet ettiği: «Ezânla beraber sinâî hareketlerin devamı haram olur» haberi de dikkate alınınca âyetteki nehyin cumuaya gitmeye mâni' olan her nevi faâliyetle şâmil olduğu açıkca nalaşılır.

Cumuua günü dış ezân ta'bir ettiğimiz ezânın tarihçesile ilgili olan hadisi de burada zikretmek yerinde olacaktır:

عن السائب بن يزيد رضي الله عنه قال : كان النداء يوم الجمعة اوله اذا جلس الامام على المنبر على عهد رسول الله صلى الله عليه وآله وابي بكر وعمر فلما كان عثمان وكثر الناس زاد النداء الثالث على الزوراء

= Sâ'b ibn Yezid (R) şöyle dedi: Cumua günü (cumua) nidâsı ilkin Rasulullah (S) ile Ebû Bekr ve Umer zamanlarında imâm minbere oturduğu vakit başlardı. Usman (halife) olub halk da (Medine'de) çoğalınca Zevrâ da okunan üçüncü nidâyı ilâve etti. (Buhârî, Cumua, ezân yemu'l-cumua). Bu hadiste üçüncü nidâ denilen bu ezân bu gün mi'nârelerde okunub dış ezân dediğimiz ilk ezândır Diyer iki ezân, hutbeden evvel imâmın karşısında okunan ezân ile hutbeden sonraki ikamettir. Ezân ile ikamete tağliben ezâneyn denilmiştir Dış ezânı insanları mescide da'vet içindir ve ilk da'vet olduğu halde hadiste üçüncü nidâ denilmesi eskiden beri okunagelen diyer ikisine ilâve edildiği içindir.

Hadisdeki zevrâ, yine Buhârî'nin Sahih'de haber verdiğine göre Medine çarşısı içinde yüksekce bir evdir. Ezân onun damında okunur imiş. Buna göre câmilerde ezân okuma yeri olarak inşâ edilen minârelerin en sâde bir şekilde başlangıcı bu Zevrâ olmuş oluyor.

38 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) cumua günü ayakta bulunduğu bir sırada Medîne'ye bir kervan geliverdi. Bunun üzerine Rasûlullah'ın sahâbîleri kervana doğru sükûn ettiler. Hatta Peygamber'in beraberinde on iki kişiden başka kalmadı. Ebû Bekr ile Umer de bu kalanlar içerisinde bulunuyorlardı. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu : «Onlar bir ticaret yahut bir eylence gördükleri zaman ona yönelib dağıldılar...»

۳۹ — (۸۶۴) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ ، عَنْ كَتَبِ بْنِ عُجْرَةَ ؛ قَالَ : دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ ابْنُ أُمِّ الْحَكَمِ يَخْطُبُ قَاعِدًا . فَقَالَ : انْظُرُوا إِلَى هَذَا الْخَبِيثِ يَخْطُبُ قَاعِدًا . وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى : وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا .

39 — (864) : Kâ'bu'bnu Ucre (R) den :

Bir gün Abdurrahmani'bnu Ummi'l-Hakem oturduğu yerde hutbe irâd ederken, Kâ'b mescide girmiş ve : Hele şu habîse bakın! Allah : «Onlar bir ticâret yahut bir eylence gördükleri zaman ona yönelib dağıldılar, seni de ayakta bıraktılar...» buyurmuş iken o oturduğu yerden hutbe irâd ediyor! demiştir.

(۱۲) باب التغلب في ترك الجمعة

۴۰ — (۸۶۵) : وَحَدَّثَنِی الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو تَوَّهَ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (وَهُوَ ابْنُ سَلَامٍ) عَنْ زَيْدِ (يَعْنِي أَخَاهُ) أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَامٍ قَالَ : حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مِينَاءَ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ وَأَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَاهُ ؛ أَنَّهُمَا سَمِعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ، عَلَى أَعْوَادٍ مِنْبَرِهِ « لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ . أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ . ثُمَّ لَيَكُونَنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ » .

(12) CUMUA NAMAZININ TERKİNDEKİ GÜNAHIN AĞIRLIĞI BÂBİ

40 — (865) : Abdullah ibn Umer ile Ebû Hureyre (R) tahdîs ettiler ki onlar, Rasûlullah (S) dan minberinin ağaçları üzerinde şöyle buyururken işitmişlerdir : «Bir takım kimseler cumua (namaz) larını terk etmelerinden ya vaz geçerler, yahut da Allah onların kalbleri üzerine muhakkak mühürleyecek, sonra da kendileri muhakkak sûrette gafillerden olacaklardır» 18.

18. İbn Mâce'nin Câbir'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadis de bu ağırlığı ifade etmektedir : Câbir (R) demiştir ki : Rasûlullah (S) hutbe irâd edib şöyle buyurdu : «Allah Teâlâ cumuayı size bu sene, bu ayda, bu günümde. bu makamımda kıyâmete kadar farz

(۱۳) باب تخفيف الصلاة والخطبة

٤١ - (٨٦٦) حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّيِّعِ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ عَنْ سِمَاكٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ قَالَ : كُنْتُ أَصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَكَانَتْ صَلَاتُهُ قَصْدًا . وَخُطْبَتُهُ قَصْدًا

(13) NAMAZIN VE HUTBENİN HAFİF TUTULMASI BÂBİ

41 — (866) : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi :

Ben Rasûlullah (S) ile birlikte namaz kılıyor idim. Onun namazı mutevassıt, hutbesi de mutevassıt idi (yani uzun veya kısa değil ikisi ortası idi).

٤٢ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا . حَدَّثَنِي سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ قَالَ : كُنْتُ أَصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الصَّلَوَاتِ . فَكَانَتْ صَلَاتُهُ قَصْدًا . وَخُطْبَتُهُ قَصْدًا .
وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ : زَكَرِيَّا عَنْ سِمَاكٍ .

42 — () : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi :

Ben Peygamber (S) ile birlikte birçok namazlar kılıyor idim. Onun namazı orta uzunlukta, hutbesi de orta uzunlukta idi.

Ebû Bekr'in rivâyetinde : Zekerîyyâ, Simâk'den isnadıyle gelmiştir.

٤٣ - (٨٦٧) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ عَنْ جَمْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا خَطَبَ انْحَرَّتْ عَيْنَاهُ ، وَعَلَا صَوْتُهُ ، وَاشْتَدَّ غَضَبُهُ . حَتَّى كَأَنَّهُ مُنْذِرُ جَيْشٍ ، يَقُولُ : صَبَّحَكُمْ وَمَسَّكُمْ . وَيَقُولُ « بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ » وَيَقْرُنُ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ السَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى . وَيَقُولُ « أَمَّا بَعْدُ . فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ . وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ . وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا . وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ » . ثُمَّ يَقُولُ « أَنَا أَوْلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ . مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِأَهْلِهِ . وَمَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضِيَاعًا فَلِيَ وَعَلَى » .

kıldı. Binaenaleyh her kim benim hayatımda veya benden sonra âdil veya zâlim bir imâmı olduğu halde cumuayı hakir görerek veya inkâr ederek terk ederse Allah onun iki yakasını bir yere getirmesin ve işinde bereket vermesin. Haberinizi olsun ki tâ tevbe edinceye kadar o kimsenin namazı da yoktur, zekatı da yoktur, haccı da yoktur, orucu da yoktur, hayrı da yoktur. Her kim de tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder.

43 — (867) : Câbiru'bnü Abdillâh (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) hutbe yaptığı zaman gözleri kızarır sesi yükselir ve hiddeti artardı. Hatta bir düşman ordusunun hucûmundan ikaz eden, düşman sabah ve akşam sizlere baskın yaptı diyen bir kimse gibi olurdu. Şehâdet parmağı ile orta parmağını birbirine yanaştırarak : «Ben, kıyametin şu iki parmağın yakınlığı gibi yakın olduğu bir zamanda gönderildim» der ve devam ederek :

«AMMÂ BA'DU. FE İNNE HAYRA'L-HADÎS KİTABU'L-LÂHİ VE HAYRU'L-HEDYİ HEDYU MUHAMMEDİN VE ŞERRU'L-UMÛRİ MUHDESÂTUHÂ VE KULLU BİD'ATİN DALÂLE = bundan sonra (biliniz ki) sözün hayırlısı Allah'ın Kitabı, yolun hayırlısı da Muhammed'in yoludur¹⁹. Ve işlerin en kötüsü, (dinde) sonradan çıkarılan şeylerdir. (Dinde sonradan çıkarılan) her bid'at bir sapıklıktır» buyururdu. Daha sonra : «Ben her mu'mine kendi nefisinden daha yakınımdır. Her kim mal bırakırsa bıraktığı malı âilesine ve yakınlarına âiddir. Ve her kim borç veya evlâd bırakırsa borcu ve çocuklarının işi ile meşgul olmak bana âiddir» buyururdu²⁰.

٤٤ — (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ. حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ. حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : كَانَتْ خُطْبَةُ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . يَحْمَدُ اللَّهُ وَيُثْنِي عَلَيْهِ . ثُمَّ يَقُولُ عَلَى إِثْرِ ذَلِكَ ، وَقَدْ عَلَا صَوْتُهُ . ثُمَّ سَأَلَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ .

44 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) :

Peygamber (S) in cumua günkü hutbesi şöyle idi : (Evvelâ) Allah'a hamd ve sena eyler daha sonra bu hamd ve senanın ardınca sesi yükselerek hitab ederdi... diye yukardaki hadîsin benzerini sevketti²¹.

19. Hadisin bu kısmı, (Buhârî, edeb, el-hedyu's-sâlih) bölümünde Abdullah ibn Mes'ûd'dan da rivâyet edilmiştir.

20. *البي أولى بالؤمنين من أنفسهم وازواجه امهاتهم...*

: O Peygamber, mu'minlere öz nefislerinden daha evlâdır. Zevceleri de (mu'minlerin) analarıdır...» (el-Ahzâb: 6). Çünkü Peygamber mu'minlere bütün din ve dünya işlerinde salah ve selâmetlerini gerektirecek şeylerden başkasını emretmez. Fakat nefis böyle değildir. Binaenaleyh mu'minler Peygamber'i nefislerinden daha çok sevmeli, onun emrini her şeyden üstün ve geçerli tanımalıdır.

21. Şu hadis de vardır :

عن أبي حميد الساعدي رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قام عشية بعد الصلاة فتشهد واتى عليه ثم قال : اما بعد

= Ebû Humeyd Sâidi (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) bir gün öğlen ile akşam arasında namazdan sonra (hutbeye) kalktı. Teşehhüd etti, Allah'a ehli olduğu sözlerle hamd ve senada bulundu, ondan sonra da «amma ba'du» dedi. (Buhârî, cumua, men kale fi'l-hutbeti ba'de's-senâ amma ba'du).

٤٥ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ النَّاسَ . يَحْمَدُ اللَّهَ وَيُبَيِّنُ عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ . ثُمَّ يَقُولُ « مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ . وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ . وَخَيْرُ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ » . ثُمَّ سَأَلَ الْحَدِيثَ بِمَثَلِ حَدِيثِ الثَّقَفِيِّ .

45 — () : Câbir (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) halka (şöyle) hitâbe yapardı : (Evvelâ) Allah'a lââyık olduğu sözlerle hamd ve sena eyler²². Bundan sonra :

MEN YEHDİHİ'L-LÂHU FELÂ MUDİLLE LEH

VE MEN YUDLİL FELÂ HÂDİYE LEH

VE HAYRU'L-HADÎS KİTABU'L-LÂH

VE HAYRU'L-HEDYİ HEDYU MUHAMMEDİN = Allah'ın hidâyet ettiğini kimse saptıramaz, Allah'ın saptırdığına da kimse hidayet veremez. Sözlerin en hayırlısı Allah'ın Kitabı, yolların en hayırlısı da Muhammed'in yoludur...» buyururdu. Râvî bundan sonra hadîsin tamâmını daha önceki (43 rakamlı) Sakafî hadîsi gibi sevketti.

٤٦ - (٨٦٨) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى (وَهُوَ أَبُو هَمَّامٍ) حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَمِيعٍ ، عَنْ سَمِيعِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ ضِمَادًا قَدِمَ مَكَّةَ . وَكَانَ مِنْ أَرْدِ شَنْوَةَ . وَكَانَ يَرْقِي مِنْ هَذِهِ الرِّيحِ . فَسَمِعَ سُفْهَاءَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ يَقُولُونَ : إِنَّ مُحَمَّدًا مَجْنُونٌ . فَقَالَ : لَوْ أَنِّي رَأَيْتُ هَذَا الرَّجُلَ لَعَلَّ اللَّهَ يَشْفِيهِ عَلَى يَدَيَّ . قَالَ فَلَقِيَهُ . فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! إِنِّي أَرَقِي مِنْ هَذِهِ الرِّيحِ . وَإِنَّ اللَّهَ يَشْفِي عَلَى يَدَيَّ مِنْ شَاءَ . فَهَلْ لَكَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ . نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ . مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ . وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ . وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ . وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . أَمَا بَعْدُ » . قَالَ فَقَالَ : أَعِدْ عَلَى كَلِمَاتِكَ هَؤُلَاءِ . فَأَعَادَهُنَّ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . قَالَ فَقَالَ : لَقَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ الْكُهَنَةِ وَقَوْلَ السَّحَرَةِ وَقَوْلَ الشُّعْرَاءِ . فَمَا سَمِعْتُ مِثْلَ كَلِمَاتِكَ هَؤُلَاءِ . وَلَقَدْ بَلَغَنَ نَاعُوسُ الْبَحْرِ . قَالَ فَقَالَ : هَاتِ يَدَكَ أَبَايَمَكَ عَلَى الْإِسْلَامِ . قَالَ فَبَايَعَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَعَلَى قَوْمِكَ » قَالَ : وَعَلَى

22. Rasûlullah gerek cumua hutbeleri gerek askeri, siyâsi, ictimâî, ta'limî ve diğer herhangi sebeple olursa olsun yaptığı bütün hitâbelerinde söze Allah'a hamd ve senâ ile başladır. Ekseriya hamd ve senâdan sonra şehâdet kelimelerini de söylerdi. Bunu takiben amma ba'du faslu'l-hitabı ile mukaddimeyi bitirir, bundan sonra maksadı olan konuşmayı yapar-

قَوْمِي . قَالَ فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَرِيَّةً فَمَرُّوا بِقَوْمِهِ . فَقَالَ صَاحِبُ السَّرِيَّةِ لِلْجَيْشِ : هَلْ أَصَبْتُمْ مِنْ هَؤُلَاءِ شَيْئًا ؟ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : أَصَبْتُ مِنْهُمْ مِطْهَرَةً . فَقَالَ : رُدُّوْهَا . فَإِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ ضِمَادٌ .

46 — (868) : İbn Abbâs (R) dan, (şöyle demiştir) :

Dımâd Mekke'ye geldi. O, Ezdu Şenûe kabîlesine mensûb olup delilere nefes ederdi. Mekke ahâlisinden bazı sefihlerin : «Muhammed delidir» dediklerini işitti. Şu adamcağızı görsem! Belki Allah benim elimle ona şifâ nâsib eder, diyerek kalkıp görüşmeye gitti. Nihayet ona kavuştuğunda : Yâ Muhammed! Ben şu cin çarpmasına nefes ederim. Allah Teâlâ dilediğine benim elimle şifâ ihsan eder. Nefes edeyim ister misin? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) :

İNNE'L-HAMDE Lİ-LLÂH, NAHMEDUHU VE NESTEÎNUH,

MEN YEHDİHİ'LLÂHU FELÂ MUDİLLE LEH

VE MEN YUDLİL FELÂ HÂDİYE LEH,

VE EŞHEDU EN LÂ İLÂHE İLLÂLLÂHU VAHDEHU LÂ ŞERİKE LEH

VE ENNE MUHAMMEDEN ABDUHU VE RASÛLUH. AMMA BA'DU

diyerek söze başladı. Dımâd : Aman! Bu sözlerini bana tekrar et, dedi.

Rasûlullah tekrar etti ve üç kere söyledi. Bunun üzerine Dımâd : Kâhin-

lerin sözlerini işittim, sihirbazların sözlerini dinledim, şâîrlerin sözlerini

dinledim. Amma senin bu sözlerine benzer hiç bir söz işitmedim. Bu söz-

lerin, deryaların en engin yerine bile vardı (bütün dünyayı kapladı).

Ver elini seninle islâm üzerine bîat edeyim, dedi. Rasûlullah da onunla

bey'atlaşıp : «Bu bey'at kavmin namına da olsun mu?» diye sordu. O da :

Kavmim adına da olsun, dedi.

Râvî şöyle dedi : Sonraları Rasûlullah (S) bir tarafa bir seriyeye

(müfreze) gönderdi. O seriyyedeki mucâhidler Dımâd'ın kavmine uğra-

mışlar. Seriiyenin kumandanı maiyyetindekilere : Bunlardan hiçbir şey

aldınız mı? diye sordu. İçlerinden biri : Ben onlardan yalnız bir mithare

(temizlik kabı) aldım, demesi üzerine kumandan : Onu sâhibine geri ve-

riniz, çünkü bunlar Dımâd'ın kavmidir, dedi ²³.

dı. Konuşması da gayet veciz, açık ve sâde olurdu. Ekseriya konuşmasının muhtevasını Kur'ân âyetleri teşkil ederdi. Rasûlullah'ın hemen hemen bütün konuşmalarının giriş kısmı hep bu tarzda hamd ve senâ olduğunu gösteren yalnız Buhârî'de otuz kadar hadis vardır. Bu en ma'kûl, en güzel ve en eskimez bir hitâbet şeklidir. Çünkü Kur'ân ELHAMDU ile başlıyor, namaz ELHAMDU ile başlıyor. Rasûlullah'ın bunca hitâbeleri de hep ELHAMDU ile başlıyor. Konuşmaya, konuşma ni'metini ihsân eden Allah'a hamd ile başlamak ne kadar ma'kûl, ne derece yakışan bir hitâbet tarzı olduğu daha fazla izahdan mustağnidir.

23. Bu Dımâd yahut bir kavle göre Dımâm, Sa'd'bnü Bekr oğullarından olan Dımâm'dan başkasıdır. Musedded'in Musnedindeki rivâyete göre câhiliyet devrinde Rasûlullah ile bu zat arasında dostluk da varmış.

Sa'du'bnü Bekr oğulları ise Rasûlullah'ın süt dayıları olmakla mügerref olan kabiledir. Süt annesi Halime es-Sa'diyye onlardandır. Bu Sa'd oğullarının iymâna gelmesi Siyer sahibi İbn İshâk'ın beyanına göre hicretin 9. cu yılında Huneyn gazvesinden sonra vâki olmuştur.

٤٧ — (٨٦٩) حَدَّثَنِي سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي جَرَرَةَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ وَاصِلِ بْنِ حَيَّانَ . قَالَ قَالَ أَبُو وَائِلٍ : خَطَبَنَا عَمَّارٌ . فَأَوْجَزَ وَأَبْلَغَ . فَلَمَّا نَزَلَ قُلْنَا : يَا أَبَا الْيَقْظَانِ لَقَدْ أَبْلَغْتَ وَأَوْجَزْتَ . فَلَوْ كُنْتَ تَنَفَّسْتَ ! فَقَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ طُولَ صَلَاةِ الرَّجُلِ ، وَقِصَرَ خُطْبَتِهِ ، مِثْنَةٌ مِنْ فَهْمِهِ . فَأَطِيلُوا الصَّلَاةَ وَاقْصُرُوا الْخُطْبَةَ . وَإِنْ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا

47 — (869) : Ebû Vâil şöyle dedi :

Ammâr bize bir hutbe okudu. Hutbeyi hem kısa, hem de belîğ yaptı. (Minberden) inince kendisine : Ya Eba'l-Yakzân! Hutbeyi belîğ ve kısa yaptın, biraz uzatsaydın, dedik. Bunun üzerine Ammâr : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Kişinin namazının uzunluğu ve hutbesinin kısalığı bilgi ve anlayışının alâmetidir. Bunun için namazı uzatın ve hutbeyi kısaltın. Ve muhakkak ki beyandan bir kısmı sihirlidir» buyuruyordu, dedi.

٤٨ — (٨٧٠) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُمَيَّرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ ، عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرَفَةَ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ : أَنَّ رَجُلًا خَطَبَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ رَشِدَ . وَمَنْ يَعْصِهِمَا فَقَدْ غَوَى . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « بِئْسَ الْخُطِيبُ أَنْتَ . قُلْ : وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ » . قَالَ ابْنُ مُمَيَّرٍ : فَقَدْ غَوَى .

48 — (870) : Adiiyyu'bnu Hâtim (R) den, (şöyle demiştir):

Bir kimse Rasûlullah (S) ın yanında bir hutbe yaptı ve : Her kim Allah'a ve Rasûlune itâat ederse muhakkak doğru yolu bulmuştur. Ve her kim de bu ikisine âsî olursa muhakkak sapıtmıştır, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Sen fenâ bir hatîbsin. (Öyle tesniye zamiri ile değil) ve her kim Allah'a ve Rasûlune âsî olursa, de» buyurdu.

Râvî İbn Numeyr : Fe gad ğaviye (=o şerre dalmıştır) dedi²⁴.

24. Rasûlullah, sahâbîlerine hitâbet ta'limleri de yaptırmıştır : Sa'd ibn Cubeyr tarikiyle Ebu'd-Derdâ şöyle demiştir : Bir kere Peygamber (S) kısa bir hutbe yaptı, sonra : Yâ Ebâ Bekr! Kalk bir hutbe de sen söyle! buyurdu. Ebû Bekr de kalktı ve Rasûlullah'ın hutbesinden kısa bir hutbe söyledi. Sonra Rasûlullah Umere : Yâ Umer! Bir hutbe de sen söyle buyurdu. Umer de Ebû Bekrden kısa bir nutuk söyledi. Rasûlullah başkalarına da bu sûretle emredip nutuklar söyleterek en sonra : Yâ İbne Umme Abd! Şimdi sen söyle buyurunca, İbn Mes'ûd hemen ayağa kalkıp Cenâb Hakka hamdu sena ettikten sonra :

Ey nâs! Allah Teâlâ Rabbımızdır. İslâm dini azîz dinimizdir. (Eliyle Peygamber'i işaret ederek :) Şu yüksek zat da Peygamberimizdir. Allah'ın ve Rasûlullah'ın bizim için

٤٩ - (٨٧١) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ الْحَنْظَلِيُّ . جَمِيعًا عَنْ

ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ قُتَيْبَةُ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ثَعْلَبَةَ ، سَمِعَ عَطَاءَ يُخْبِرُ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ عَلَى الْمِنْبَرِ : وَنَادُوا يَا مَالِكُ .

49 — (871) : Ya'lâ ibn Umeyye (R) Peygamber (S) in minber üzerinde «VE NÂDEV: YÂ MÂLİK! : Çağırıştılar : Ey Mâlik!..» (ez-Zuhruf : 77) âyetini okurken işitmiştir²⁵.

٥٠ - (٨٧٢) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أُخْتِ لِعَمْرَةَ ؛ قَالَتْ : أَخَذْتُ (ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ) مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَهُوَ يَقْرَأُ بِهَا عَلَى الْمِنْبَرِ ، فِي كُلِّ جُمُعَةٍ .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عُمَرَ ، عَنْ أُخْتِ لِعَمْرَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . كَانَتْ أَكْثَرَ مِنْهَا . يَمِثِلُ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ .

beğenib seçtiği her haberi biz de beğendik, râzı olduk, demiş ve es-selâmu aleykum duâ cümlesi ile hâzır olanları selâmlıyarak nutkuna nihayet vermiştir. Bunun üzerine Rasûlullah : «İbnu Ummi Abd, isâbet etmiştir; İbnu Ummi Abd doğru söylemiştir» buyurmuştur (İbn Mes'ûd'un hal tercemesi).

25. Bu sözleri ihtiva eden âyet grubu mu'min kullarla mu'min olmayanların âhiretteki durumlarını tasvîr etmektedir. «Mâlik» cehennem muhafızının adıdır. İbn Mes'ûd bu kelimeyi «kâf» ın hazfıyla ve terhîm ile «yâ Mâli» okumuştur. «lâm»ın ötüresiyle «yâ Mâlu» de bir kırâattir. Bu âyet grubu meâlen şöyledir :

«Ey benim âyetlerime iymân edib de musliman olan kullarım, bu gün size hiçbir korku yoktur. Siz mahzûn da olmayacaksınız. Surûr ve ikrâma müstağrak olduğunuz halde siz de zevcelerinizle girin cennete. Onlar altun tepsiler ve destilerle tavâf (ve ziyâret) edileceklerdir. Canlarının istiyeyeceği, gözlerin hoşlanacağı ne varsa hepsi oradadır ve siz içinde ebedî kalacak olanlarsınız. İşte bu, sizin yapageldiğiniz iyi amellerinizin sâyesinde mirascı kılındığınız cennettir. Burada sizin için birçok meyvalar vardır. Onlardan yiyeceksiniz.

Şüphe yok ki (iymân etmiyen) mucrimler, cehennem azâbında ebedî kalıcıdırlar. (Bu azâb) onlardan hafifletilmiyecek. Onlar bunun içinde ümitsizlikle susacak olanlardır. Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendileri zâlim idiler. (Onlar cehennem muhafızlarına :)

— Ey Mâlik, Rabbin işimizi bitirsin artık, diye çağırırlar. O da :

— Siz muhakkak bekliyeceksiniz, der. Andolsun biz size Hakkı getirdik. Fakat çoğunuz hakkı çirkin görenlerdiniz. Yoksa onlar işi sağlam mı tutmuşlar? İşte biz de hakikaten sağlam tutanlarız. Yahut biz onların içlerinde gizlediklerini ve aralarındaki fısıltılarını işitmiyor mu sanıyorlar? Hayır. (işitiyoruz). Onların yanında bizim elçilerimiz de var, yazıyorlar» (ez-Zuhruf: 68-80).

50 — (872) : Abdurrahman kızı Amre'nin bir kız kardeşi (R) şöyle demiştir : Kaf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd sûresini cumua günü bizzat Rasûlullah (S) ın ağzından ezberledim. Rasûlullah bu sûreyi her cumua günü minber üzerinde okuyordu.

() : Abdurrahman kızı Amre'nin kız kardeşi, Amre'den büyük idi. Bu seneddeki râvîler de yine bu kadından yukardaki Süleyman ibn Bilâl hadîsinin benzerini rivâyet ettiler.

٥١ - (٨٧٣) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خُبَيْبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ مَعْنٍ ، عَنْ بِنْتِ لِحَارِثَةَ بْنِ النُّعْمَانِ ؛ قَالَتْ : مَا حَفِظْتُ (ق) إِلَّا مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . يَخْطُبُ بِهَا كُلَّ جُمُعَةٍ . قَالَتْ : وَكَانَ تَنَوُّرُنَا وَتَنَوُّرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَاحِدًا .

51 — (873) : Hârisetu'bnu'n-Nu'mân'ın kızı (Ummu Hişâm) şöyle dedi : Ben Kaf Sûresini başkasından değil, sırf Rasûlullah (S) ın ağzından ezberlemiştir. Her cumua bununla hutbe yapardı. Ve ilâve ederek : Bizim tandırımızla Rasûlullah'ın tandırı aynı idi, dedi ²⁶.

٥٢ - (...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّافِدُ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ الْأَنْصَارِيُّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدٍ بْنِ زُرَّارَةَ ، عَنْ أُمِّ هِشَامٍ بِنْتِ حَارِثَةَ بْنِ النُّعْمَانِ ؛ قَالَتْ : لَقَدْ كَانَ تَنَوُّرُنَا وَتَنَوُّرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَاحِدًا . سَنَتَيْنِ أَوْ سَنَةً وَبَعْضُ سَنَةٍ . وَمَا أَخَذْتُ (ق) وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدَ إِلَّا عَنْ لِسَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . يَقْرَأُهَا كُلَّ يَوْمٍ جُمُعَةٍ عَلَى الْمِنْبَرِ . إِذَا خَطَبَ النَّاسَ .

52 — () : Hârisetu'bnu'n-Nu'mân'ın kızı Ummu Hişâm (R) şöyle dedi : Bizim tandırımızla Rasûlullah (S) ın tandırı muhakkak bir idi. İki sene yahut bir sene ile senenin bir kısmı kadar süre içinde Kaf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd sûresini başkasından değil, sırf Rasûlullah (S) ın dilinden almışımıdır. Her cumua günü halka hutbe yaptığı zaman minber üzerinde bu sûreyi okurdu.

٥٣ - (٨٧٤) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ عُمَارَةَ ابْنِ رُوَيْبَةَ . قَالَ : رَأَى بِشْرَ بْنَ مَرْوَانَ عَلَى الْمِنْبَرِ رَافِعًا يَدَيْهِ . فَقَالَ : قَبَّحَ اللَّهُ هَاتَيْنِ الْيَدَيْنِ . لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَا يَزِيدُ عَلَى أَنْ يَقُولَ بِيَدِهِ هَكَذَا . وَأَشَارَ بِأَصْبَعِهِ الْمُسَبَّحَةِ .

26. Bu ta'bir kendisinin yüksek ezberleme kabiliyetine, Peygamber'in hallerini gayet iyi bilmesine ve ona menzilinde yakınlığına işarettir.

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ بِشْرَ ابْنَ مَرْوَانَ ، يَوْمَ جُمُعَةٍ ، يَرْفَعُ يَدَيْهِ . فَقَالَ عُمَارَةُ بْنُ رُوَيْبَةَ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

53 — (874) : Umâretu'bnü Rueybe (R) den :

Kendisi Irak vâlisi Bişru'bnü Mervân'ın minber üzerinde ellerini kaldırmış olarak duâ ettiğini görünce : Allah şu iki eli çirkinleştirsin. Val-lâhi ben Rasûlullah (S) ı duâ ederken gördüm. Şukadarcıktan fazla ellerini kaldırmıyordu, demiş ve söylerken şehâdet parmağı ile ölçüsünü göstermiştir²⁷.

() : Husaynu'bnü Abdirrahman dedi ki :

Bişru'bnü Mervân'ı cumua günü ellerini kaldırırken gördüm. Bunun üzerine Umâretu'bnü Rueybe şöyle dedi, diyerek yukardaki hadîs tarzında rivâyet etti.

(۱۴) بَابُ النِّجَةِ وَالْإِمَامِ مَخْطَبِ

۵۴ — (۸۷۵) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّسِ الزَّهْرَانِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، إِذْ جَاءَ رَجُلٌ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « أَصَلَّيْتَ يَا فُلَانُ ! » قَالَ : لَا . قَالَ « قُمْ فَارْكَعْ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَيَعْقُوبُ الدَّورَقِيُّ عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ عَمْرِو ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . كَمَا قَالَ حَمَّادٌ . وَلَمْ يَذْكُرِ الرَّكَعَتَيْنِ .

(14) İMÂM HUTBE OKURKEN TAHİYYETU'L-MESCİD KILMA BÂBİ

54 — (875) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) cumua günü hutbe îrâd ederken biri mescide çıka-geldi. Peygamber ona : «Yâ fulân! Sen namaz kıldın mı?» diye sordu. O da : Hayır, dedi. Bunun üzerine : «Kalk da namaz kıl» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Câbir'den, o da Peygamber'den üst tarafda Hammâd'ın dediği gibi söylemiş, iki rek'atı zikretmemiştir.

27. İşte bu hadise istinaden İmâm Mâlik — bir rivâyete göre — duâ esnasında ellerini kal-dırmanın mekrûh olduğuna kail olmuştur. Diğer âlimler ise herhangi duâda elleri kal-dırmak câizdir, derler. Cumhûrun bu görüşünü te'yîd olmak üzere istiska hadisinde olduğu gibi Rasûlullahın bazan koltuk altları görününceye kadar ellerini kaldırdığını hatırlamalıdır...

۵۵ — (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . (قَالَ قُتَيْبَةُ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ) عَنْ عَمْرِو بْنِ سَمِيعٍ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : دَخَلَ رَجُلٌ الْمَسْجِدَ ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَقَالَ « أَصَلَّيْتُ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « قُمْ فَصَلِّ الرَّكَعَتَيْنِ » . وَفِي رِوَايَةٍ قُتَيْبَةَ قَالَ « صَلِّ رَكَعَتَيْنِ » .

55 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle diyordu :

Cumua günü Rasûlullah (S) hutbe îrâd ederken mescide bir kimse girdi. Rasûlullah ona : «Namaz kıldın mı?» diye sordu. O : Hayır, dedi. Rasûlullah : «Kalk ve iki rek'at namaz kıl» buyurdu. Râvîlerden Kuteybe'nin rivâyetinde de : «İki rek'at namaz kıl» şeklindedir.

۵۶ — (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : جَاءَ رَجُلٌ وَالنَّبِيُّ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، يَخْطُبُ . فَقَالَ لَهُ « أَرَكُنْتَ رَكَعَتَيْنِ ؟ » قَالَ : لَا . فَقَالَ « أَرَكُنْتَ » .

56 — () : Amru'bnü Dînâr haber verdi ki :

Kendisi Câbiru'bnü Abdillâh'ı şöyle derken işitmiştir : Cumua günü Peygamber (S) minber üzerinde hutbe yaparken bir kimse geldi. Rasûlullah ona : «İki rek'at kıldın mı?» diye sordu. O zat : Hayır, deyince Rasûlullah : «Kıl!» buyurdu.

۵۷ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو ؛ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَطَبَ فَقَالَ « إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَقَدْ خَرَجَ الْإِمَامُ ، فَلْيُصَلِّ رَكَعَتَيْنِ » .

57 — () : Amr şöyle dedi : Câbir ibn Abdillâh'dan işittim ki Peygamber (S) hutbe îrâd edib şöyle buyurmuştur : «Herhangi biriniz imâm (minbere) çıkmış iken mescide gelecek olursa iki rek'at namaz kılsın».

۵۸ — (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ « جَاءَ سُلَيْكُ الْغَطَفَانِيُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَاعِدٌ عَلَى الْمِنْبَرِ . فَقَمَدَ سُلَيْكُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « أَرَكُنْتَ رَكَعَتَيْنِ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « قُمْ فَارْكَعْهُمَا » .

58 — () : Câbir (R) şöyle demiştir :

Bir cumua günü (mescide) Suleyk el-Ğatafânî geldi. Rasûlullah (S) da minber üzerine oturmuş halde idi. Derken Suleyk namaz kılmadan oturuverdi. Bunun üzerine Peygamber ona : «İki rek'at namaz kıldın mı?» diye sordu. O : Hayır, dedi. Rasûlullah : «Kalk o iki rek'atı kıl» buyurdu.

٥٩ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . كِلَاهُمَا عَنْ عِيْسَى بْنِ يُونُسَ . قَالَ ابْنُ خَشْرَمٍ : أَخْبَرَنَا عِيْسَى عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : جَاءَ سُلَيْمُكَ الْغَطَفَانِيُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ ، فَجَلَسَ . فَقَالَ لَهُ « يَا سُلَيْمُكَ ! قُمْ فَارْكَعْ رَكَعَتَيْنِ . وَتَجَوَّزْ فِيهِمَا » . ثُمَّ قَالَ « إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ ، فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ ، وَلاَ يَتَجَوَّزْ فِيهِمَا » .

59 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Bir cumua günü Rasûlullah (S) hutbe îrâd ederken (mescide) Suleyk el-Ğatafânî geldi ve namaz kılmadan oturdu. Bunun üzerine Rasûlullah ona : «Yâ Suleyk! Kalk da iki rek'at namaz kıl. Lâkin bu iki rek'atı hafif tut» buyurduktan sonra cemâate dönüb : «Herhangi biriniz imâm hutbede iken mescide gelecek olursa iki rek'at namaz kılsın. Bu iki rek'at namazı da hafif tutsun» buyurmuştur²⁸.

28. Bu namaza *tahiyyetu'l-mescid* denilir, iki rek'atdan az olmaz. Bu namaz, tavaf niyetiyle Mescid Harâma dahil olan, mescide girerken imâmı farzda bulan, cumua günü hatib minbere çıktıktan sonra mescide giren kimseler hakkında değildir. Bazı zâhir ehli, namaz câiz olan vakıtlarda mescide giren her muslimana iki rek'atın farz olduğuna kail olmuşlarsa da diğer muctehidlerden hiçbiri hatta zâhiri olan İbn Hazm bile *tahiyyetu'l-mescid*in vâcib olmadığını tasrih eylemiştir. Bu bâbdaki Peygamber emirleri mendûbluk ve mustehablığa hamledilir. Bunun böyle olduğuna pek çok delillerden biri : *hayır = لا إلا ان تطوع* : suâline : «*هل علي غيرهما*» meğer ki gönüllü olarak kılasın» buyurulmuş olmasıdır.

İmâm minberde iken *tahiyyetu'l-mescid* kılmanın câiz hatta mustehab olduğuna kail olan Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel, Ishâk ibn Râhûye ve diğer muhaddis fakihlerin dayandıkları delillerden biri bu hadîsdir. Bu imâmlara göre mescide giren kimsenin —velev imâmı hutbede bulsun— bu iki rek'atı kılmadan oturması mekruh olup, bu iki rek'atı hutbeyi dinleyebilmek için hafifce kılması da mustehabdır. Ebû Hanîfe, Mâlik, Leys bin Sa'd, Sevrî ile sahâbe ve tâbiilerden birçok zevât da bilâkis hutbe esnasında namaz kılınmıyacağına kaidirler. Huccetleri *insâtın* yani imâmı dinlemenin vücûben emredilmiş olmasıdır. Kûfe fakihleri bunu Suleykın zatına mahsus bir vâkıa telakkî edib umûma şumûlu olmadığını ileri sürerler ve : Rasûlullah'ın ona o sırada namaz kıldırması perişan hâlini görüb de kendisine elbise tasadduk eden bulunur diye idi. Bahusus Suleyk namazı bitirinceye kadar sükût buyurulduğu da Enes'den rivâyet olunuyor, derler. Ötekiler ise : Aslolan hükmün umûmiyetidir. Tasadduk olunsun maksadıyla namaz kıldırılmış olması da *tahiyyetu'l-mescid*in o sırada cevâzına mâni' değildir, derler. İki tarafın birbirine karşı adeta cidâl rengini alan başka istidlâlleri de vardır.

(۱۵) باب مُدِبِّ النُّعْلِيمِ فِي الْخُطْبَةِ

٦٠ - (٨٧٦) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هِلَالٍ . قَالَ : قَالَ أَبُو رِفَاعَةَ : انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يَخْطُبُ . قَالَ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! رَجُلٌ غَرِيبٌ . جَاءَ يُسْأَلُ عَنْ دِينِهِ . لَا يَدْرِي مَا دِينُهُ . قَالَ فَأَقْبَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَتَرَكَ خُطْبَتَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى . فَأَتَى بِكُرْسِيِّ ، حَسَبْتُ قَوَاعَهُ حَدِيدًا . قَالَ فَقَعَدَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَجَعَلَ يُعَلِّمُنِي مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ . ثُمَّ أَتَى خُطْبَتَهُ فَأَتَمَّ آخِرَهَا .

(15) HUTBEDE İKEN BİRİSİNE BİR ŞEY ÖĞRETME HADİSİ BÂBİ

60 — (876) : Ebû Râfi' (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) in yanına vardım. O hutbe îrâd ediyordu. Ben : Yâ Rasûlallah! Yabancı bir kimse. Gelmiş, dininden sorar. Dînin ne olduğunu bilmez, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah hutbesini terk ederek, benden tarafa yöneldi ve nihayet benim yanıma ulaştı. Hemen kendisine bir kürsiyy getirildi ki bunun ayaklarının demirden olduğunu zannederim. Rasûlullah onun üzerine oturdu ve Allah'ın kendisine öğretmiş olduğu bilgilerden bana da öğretmeğe başladı. Sonra tekrar hutbesine gidib devam ederek onu sonuna kadar tamamladı²⁹.

(۱۶) باب مَا بَعَثَ فِي صَلَاةِ الْجُمُعَةِ

٦١ - (٨٧٧) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ) عَنْ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ ؛ قَالَ : اسْتَخْلَفَ مَرْوَانُ أَبَا هُرَيْرَةَ عَلَى الْمَدِينَةِ . وَخَرَجَ إِلَى مَكَّةَ . فَصَلَّى لَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ الْجُمُعَةَ . فَقَرَأَ بَعْدَ سُورَةِ الْجُمُعَةِ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ : إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ . قَالَ فَأَذْرَكْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ حِينَ انْصَرَفَ . فَقُلْتُ لَهُ : إِنَّكَ قَرَأْتَ بِسُورَتَيْنِ كَانَ عَلَى ابْنِ أَبِي طَالِبٍ يَقْرَأُ بِهِمَا بِالْكُوفَةِ . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ بِهِمَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ .

29. «Bu hutbenin cumua hutbesinden gayri herhangi bir emir hutbesi olması muhtemeldir. Bunun için bu uzun öğretim fâsılası ile hutbeyi kesmiş olabilir. Kezâ bunun bir cumua hutbesi olması ve öğretimi yaptıktan sonra yeniden başlamış olması da muhtemeldir. Yahut belki de arada çok uzun bir fâsıla yapmamıştır. Yahut da Rasûlullah'ın bu yabancı, garib kişiye söylediği sözler belki de hutbe ile alâkalı idi de o sebepten hutbenin devamı gibi olmuş olabilir. Bu halde hutbe esnasında yürümek zarar vermez» (Nevevî).

Herne hal ise hakkı öğrenib, öğretmek İslâm'ın en önde gelen bir hedefidir. Bunu her fırsatta tatbik edib gerçekleştirmek, ulu Peygamber'in dâima tanıdığımız bir tutumu ve sünnetidir (Mütercim).

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ . ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَّاورِدِيَّ) . كِلَاهُمَا عَنْ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُيَيْنَةَ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ . قَالَ : اسْتَخْلَفَ مَرْوَانَ أَبَا هُرَيْرَةَ ، بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّ فِي رِوَايَةِ حَاتِمٍ : فَقَرَأَ سُورَةَ الْجُمُعَةِ ، فِي السَّجْدَةِ الْأُولَى . وَفِي الْآخِرَةِ : إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ .
وَرِوَايَةُ عَبْدِ الْعَزِيزِ مِثْلُ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ .

(16) CUMUA NAMAZINDA OKUNAN SÜRELER BÂBİ

61 — (877) : Ibnu Ebî Râfi' şöyle dedi :

(Muâviye'nin Medîne vâlisi olan) Mervân, Ebû Hureyre'yi Medîne üzerine halef ta'yîn edip Mekke'ye gitti. Bu sebeble cumua namazını bize Ebû Hureyre kıldırdı. Ebû Hureyre (birinci rek'atda) Cumua Sûresini okuduktan sonra ikinci rek'atda : İzâ câe'ke'l-munâfikûn sûresini okudu. Namazdan ayrılırken ben Ebû Hureyre'ye eriştim ve kendisine : Sen bu gün Aliyyu'bnü Ebî Tâlib'in Kûfe'de okumak âdetinde olduğu iki sûreyi okudun dedim. Bunun üzerine Ebû Hureyre : Ben Rasûlullah (S) dan cumua günü bunları okurken işittim, dedi.

() : Burada da Abdullah ibn Ebî Râfi' : Mervân, Ebû Hureyre'yi halef ta'yîn etti diyerek, geçen hadîsin benzerini rivâyet etmiştir. Ancak buradaki Hâtim'in rivâyetinde : Ebû Hureyre birinci secde (yani rek'atda) Cumua Sûresini ikincisinde de İzâ câe'ke'l-munâfikûn sûresini okudu tarzındadır.

Abdulazîz rivâyeti ise yukardaki Süleyman ibn Bilâl hadîsi gibidir.

٦٢ — (٨٧٨) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ . جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُثَنِّبِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ سَالِمٍ مَوْلَى الثُّمَّانِ ابْنِ بَشِيرٍ ، عَنِ الثُّمَّانِ بْنِ بَشِيرٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ ، فِي الْعِيدَيْنِ وَفِي الْجُمُعَةِ ، بِسَبْعِ اسْمِ رَبِّكَ الْأَعْلَى ، وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ .

قَالَ : وَإِذَا اجْتَمَعَ الْعِيدُ وَالْجُمُعَةُ ، فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ ، يَقْرَأُ بِهِمَا أَيْضًا فِي الصَّلَاتَيْنِ .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُثَنِّبِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

62 — (878) : Nu'mânu'bnü Beşîr (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) iki bayram (namazın da ve cumuada Sebbihi'sme Rabbike'l-a'lâ ile Hel etâke hadîsu'l-ğâşiye sûrelerini okur idi.

Râvî : Bayram ile cumua bir günde birleştikleri zaman Rasûlullah her iki namazda da yine aynı sûreleri okurdu, dedi.

() : Buradaki râvîler de İbrahim ibn Muhammed ibni'l-Munteşir'den bu isnad ile aynı hadîsi rivâyet ettiler.

٦٣ - (...) () : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ صَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ؛ قَالَ: كَتَبَ الضَّحَّاكُ بْنُ قَيْسٍ إِلَى النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ: يَسْأَلُهُ: أَيُّ شَيْءٍ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، سِوَى سُورَةِ الْجُمُعَةِ؟ فَقَالَ: كَانَ يَقْرَأُ: هَلْ أَتَاكَ.

63 — () : Ubeydullahi'bnü Abdillâh şöyle dedi :

Dahhâku'bnü Kays, Nu'mânü'bnü Beşîr'e maktûb yazıp ona : Rasûlullah (S) cumua günü Cumua Sûresinden başka hangi sûreleri okudu? diye sordu. O da : **Hel etâkeyi** okurdu, diye cevâb verdi.

(١٧) بَاب مَا يَفْرَأُ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ

٦٤ - (٨٧٩) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مُخَوَّلِ بْنِ رَاشِدٍ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ: أَلَمْ تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ، وَهَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينَ مِنَ الدَّهْرِ. وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ، فِي صَلَاةِ الْجُمُعَةِ، سُورَةَ الْجُمُعَةِ وَالْمُنَافِقِينَ.

(...) () : حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

(...) () : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُخَوَّلٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ . فِي الصَّلَاتَيْنِ كِلْتَاهِمَا . كَمَا قَالَ سُفْيَانُ .

(17) CUMUA GÜNÜNDE OKUNAN SÛRELER BÂBİ

64 — (879) : İbn Abbâs (R) dan, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) cumua günü sabah namaz (ının ilk rek'at) ında **Elif lâm mîm tenzili** yani es-Secde Sûresini ve (ikinci rek'atında da) **Hel etâ ale'l-insâni hînu'n mine'd-dehri** Sûresini okurdu. Ve yine Peygamber (S) cumua namazında Cumua Sûresi ile **Munâfikûn** Sûresini okurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Sufyân'dan bu isnad ile geçen hadîsin aynını rivâyet ettiler.

() : Burada da Şu'be, Muhavvelu'bnu Râşid'den bu isnad ile her iki namazda da her iki sûreyi okuduğunu, Sufyan'ın dediği gibi aynen rivâyet etti.

٦٥ - (٨٠) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ : أَلَمْ تَنْزِيلُ ، وَهَلْ أَتَى .

65 — (880) : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) cumua günü sabah namaz (ının ilk rek'at) ında : Elim Lâm Mîm Tenzîli ve (ikinci rek'atında da) Hel etâyı okur idi ³⁰.

٦٦ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الصُّبْحِ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، بِالْمِ تَنْزِيلُ ، فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى . وَفِي الثَّانِيَةِ : هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينَ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا .

66 — () : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) cumua günü sabah namazının birinci rek'atında Elif Lâm Mîm Tenzîli ikinci rek'atında da Hel etâ ale'l-insâni hînun min ed-dehri lem yekun şey'en mezkûran sûrelerini okurdu.

(١٨) بَابُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ

٦٧ - (٨١) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سُمَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ الْجُمُعَةَ فَلْيُصَلِّ بَعْدَهَا أَرْبَعًا » .

(18) CUMUADAN SONRAKİ NAMAZ BÂBİ

67 — (881) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Herhangi biriniz cumuayı (yani farzını) kıldığı zaman ondan sonra dört rek'at daha kılsın» buyurdu.

30. Bu iki sûrenin cumua günleri sabah namazına tahsis buyurulmasındaki incelik belki de bu sûrelerde Âdem Aleyhisselâmın hilkati ile kıyamet bahislerini müştemil olmalarıdır.

Kûfe âlimleri herhangi sûreyi veya âyeti herhangi vakit namazına tahsis etmek, meselâ Secde sûresi ile Hel etâyı her cumua günü — sanki vâcib yahut başkasını okumak mekrûhmuş gibi — okumak mekrûhtur. Lâkin arasıra başka sûreler de okumak şartıyla bu iki sûreyi Rasûl'un fiiline ittibâ olsun diye cumua günleri teberrûken okumakda kerâhat yoktur, derler.

٦٨ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمَرُو النَّاقِدُ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي مُرَيْزَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا صَلَّيْتُمْ بَعْدَ الْجُمُعَةِ فَصَلُّوا أَرْبَعًا » (زَادَ عَمَرُو فِي رِوَايَتِهِ : قَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ : قَالَ سُهَيْلٌ) فَإِنْ عَجَلَ بِكَ شَيْءٌ فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ فِي الْمَسْجِدِ ، وَرَكْعَتَيْنِ إِذَا رَجَعْتَ .

68 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Cumuadaan sonra namaz kıldığınızda dört rek'at kılınız».

(Râvî Amr kendi rivâyetinde şunu ziyâde etti : İbnu İdrîs dedi ki : Suheyli dedi ki) «Eğer herhangi bir şey seni acele ettirirse o takdîrde mescidde iki rek'at kıl, yerine döndüğün zaman ise iki rek'at daha kıl».

٦٩ - (...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . ح وَحَدَّثَنَا عَمَرُو النَّاقِدُ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ . كِلَاهُمَا عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي مُرَيْزَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مُصَلِّيًا بَعْدَ الْجُمُعَةِ فَلْيُصَلِّ أَرْبَعًا » . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ « مِنْكُمْ » .

69 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizden her kim cumuadaan sonra namaz kılacaksa dört rek'at kılsın». Râvilerden Cerîr'in rivâyetinde «sizden» sözü yoktur.

٧٠ - (٨٢) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ ، إِذَا صَلَّى الْجُمُعَةَ ، أَنْصَرَفَ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ فِي بَيْتِهِ . ثُمَّ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُ ذَلِكَ .

70 — (882) : Nâfi'den (şöyle demiştir) :

Abdullah (ibnu Umer R) cumuayı kıldığı zaman gider ve evinde iki rek'at daha namaz kıları. Sonra da : Rasûlullah (S) böyle yapar idi, derdi.

٧١ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ وَصَفَ نَطَوَّعَ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : فَكَانَ لَا يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ حَتَّى أَنْصَرِفَ . فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ فِي بَيْتِهِ . قَالَ يَحْيَى : أَظُنُّنِي قَرَأْتُ فَيُصَلِّي أَوْ أَلْبَتَهُ

71 — () : Nâfi'den (şöyle demiştir) :

Abdullah ibn Umer, Rasûlullah (S) ın nâfile namazlarını tavsîf etti

de şöyle dedi : Rasûlullah (S) cumua namazından sonra evine dönünceye kadar namaz kılmazdı. Muteakiben evinde iki rek'at kılardı.

Râvî Yahya : Mâlik'in huzurunda «fe yusallî (= muteakiben kılar-
dı)» sözünü okuduğumu zannediyorum, yahut da yakinen biliyorum,
dedi.

٧٢ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِبْنُ نُمَيْرٍ : قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ
ابْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ رَكَعَتَيْنِ .

72 — () : Sâlim, babası Abdullah ibn Umer'den (şöyle de-
miştir) : Peygamber (S) cumuadan sonra iki rek'at namaz kılardı.

٧٣ - (٨٨٣) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي عُمَرُ
ابْنُ عَطَاءٍ بْنُ أَبِي الْخَوَّارِ ؛ أَنَّ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ أَرْسَلَهُ إِلَى السَّائِبِ ، ابْنِ أُخْتِ نَمِرٍ ، يَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ رَأَاهُ
مِنْهُ مُعَاوِيَةَ فِي الصَّلَاةِ . فَقَالَ : نَعَمْ . صَلَّيْتُ مَعَهُ الْجُمُعَةَ فِي الْمَقْصُورَةِ . فَلَمَّا سَلَّمَ الْإِمَامُ قُمْتُ فِي مَقَامِي .
فَصَلَّيْتُ . فَلَمَّا دَخَلَ أَرْسَلَ إِلَيَّ فَقَالَ : لَا تَعُدْ لِمَا فَعَلْتِ . إِذَا صَلَّيْتَ الْجُمُعَةَ فَلَا تَصَلِّهَا بِصَلَاةٍ حَتَّى تَتَكَلَّمَ
أَوْ تَخْرُجَ . فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ نَا بِذَلِكَ . أَنَّ لَا تُوَصِّلَ صَلَاةَ بِصَلَاةٍ حَتَّى تَتَكَلَّمَ أَوْ تَخْرُجَ .

(...) وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي عُمَرُ
ابْنُ عَطَاءٍ ؛ أَنَّ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ أَرْسَلَهُ إِلَى السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ ، ابْنِ أُخْتِ نَمِرٍ . وَسَأَلَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ . غَيْرَ
أَنَّهُ قَالَ : فَلَمَّا سَلَّمَ قُمْتُ فِي مَقَامِي . وَلَمْ يَذْكُرِ : الْإِمَامَ .

73 — (883) : İbn Cureyc şöyle dedi :

Bana Amru'bnü Atâ ibn Ebî Huvâr haber verdi ki : Kendisini Nâfi
ibn Cubeyr, «Nemir'in kız kardeşinin oğlu» demekle ma'ruf olan Sâibu'-
bnu Yezîd'e (Allah ikisinden de râzıy olsun) yollamış ve Sâib'den namaz
kılarken Muâviye'nin kendisinde gördüğü bir şeyin mâhiyetini soruyor-
du? Sâib şöyle dedi : Evet, maksûresi içinde Muâviye ile birlikte cumua
namazını kıldım. İmâm selâm verince olduğum yerde hemen ayağa kal-
kıp sünnet namazı kılmağa başladım. (Muâviye) içeriye girince bana
iletib şöyle dedi : Bir daha böyle yapmıyasın. Cumuayı kıldıktan sonra
konuşmadıkca yahut başka tarafa gitmedikce ona başka bir namaz ulama.

Çünkü Rasûlullah (S) konuşmadan yahut yer değiştirmeden hiçbir namazı diğerine ulamamak için bize emretmiştir ³¹.

() : Buradaki râvîler de yine yukardaki isimlerden aynı hadîsi rivâyet ettiler. Ancak râvî: Selâm verince olduğum yerde ayağa kalktım, demiş, «imâm»ı zikretmemiştir.

31. Cumuadan sonraki nâfile hakkında fakihler üç tâifeye ayrılmıştır :

a. Birinci tâifeye göre cumuadan selâm verince iki rek'at sünneti kılmak için eve dönmelidir. Umer, imrânu'bnü Husayn ve İmâm Nehaî'nin mezhebi budur. İmâm Mâlik evine dönmek vazîfesini yalnız imâma yükler. Cemâat sünneti mescidde kılabilir, der.

b. İkinci tâifeye göre cumua farzından sonra evvelâ iki, sonra dört rek'at kılınmalıdır. Bu, Ali, İbn Umer, Ebû Mûse'l-Eş'arî'den rivâyet edilmiş olup Atâ, Sevrî ve Ebû Yûsuf'un kavlidir. Ancak Ebû Yûsuf dört rek'atın evvel kılınmasını mustehab görür. İmâm Şâfiî ise cumuadan sonra tatavvu namazı ne kadar çok kılınırsa hoşuma gider demiştir.

c. Üçüncü tâifeye gelince; arada selâm verilmeksizin dört rek'at kılınır, diyorlar. Bu, İbn Mes'ûd'dan rivâyet edilmiş olup Alkame ve Nehaî de buna kaildirler. Ebû Hanîfe ile İshâku'bnü Râhûye de bu görüştedirler.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۸ - كتاب صلاة العيدين

۱ - (۸۸۴) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ . قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : شَهِدْتُ صَلَاةَ الْفِطْرِ مَعَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ . فَكُلُّهُمْ يُصَلِّيهِمَا قَبْلَ الْخُطْبَةِ . ثُمَّ يَخْطُبُ . قَالَ فَتَزَلُّ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ حِينَ يُجْلِسُ الرِّجَالُ يَدِيهِ . ثُمَّ أَقْبَلَ يَشْفُقُهُمْ . حَتَّى جَاءَ النِّسَاءُ وَمَعَهُ بِلَالٌ . فَقَالَ : يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعُنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا [۱/۶۰ الممتحنة/الآية ۱۲] فَتَلَا هَذِهِ الْآيَةَ حَتَّى فَرَغَ مِنْهَا . ثُمَّ قَالَ ، حِينَ فَرَغَ مِنْهَا « أَنْتَنَ عَلَى ذَلِكَ ؟ » فَقَالَتِ امْرَأَةٌ وَاحِدَةً ، لَمْ يُجِبْهُ غَيْرُهَا مِنْهُنَّ : نَعَمْ . يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! لَا يُدْرِي حِينَئِذٍ مَنْ هِيَ . قَالَ « فَتَصَدَّقْنَ » فَبَسَطَ بِلَالٌ ثَوْبَهُ . ثُمَّ قَالَ : هَلُمَّ ! فِدَى لَكُنَّ أَبِي وَأُمِّي ! فَجَعَلُنَّ يُبْلِقِينَ الْفَتَحَ وَالْخَوَاتِمَ فِي ثَوْبِ بِلَالٍ .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

8 — KİTÂBU SALÂTİ'L-İYEYN

(İki bayram namazı kitabı)

1 — (884) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Allah'ın Peygamber'i (S) ile Ebû Bekr, Umer ve Usman ile birlikte fıtır (bayramı) namazında hâzır bulundum. Bunların hepsi de namazı hutbeden evvel kıldırır sonra da hutbeyi okurdu. Allah'ın Peygamber'i (S) hutbeden sonra (minberden) aşağıya indi (cemâat dağılmadan bil-hassa kadınlar çekilmeden erkeklerin çıkmaması için) eliyle oturun diye

işaret edib erkekleri oturturkenki hâli şu anda dahi gözümün önündedir. Sonra erkeklerin saflarını yara yara kadınların safflarına kadar gitti. Bilâl de beraberinde idi. Peygamber : «Ey Peygamber! Mu'min kadınlar — Allah'a hiçbir şeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinâ etmemeleri, evlâdlarını öldürmemeleri, elleri ile ayakları arasından bir iftira düzüb getirmemeleri, herhangi bir iyilik hususunda sana âsî olmamaları şartıyla — sana bey'atlaşmaya geldikleri zaman bey'atlarını kabul et. Onlar için mağfiret isteği ver. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok rahmet eyleyicidir» (Mumtahine : 12) âyetini okuyub bitirdi. Âyetin okumasını bitirdikten sonra :

— Sizler bu bîat (türkcede bey'at) üzere sâbit misiniz? diye sordu. İçlerinden kim olduğu râvîce bilinmiyen yalnız bir kadın (ki kadınlar içinde ondan başkası Peygamber'e cevap vermedi) :

— Evet, yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah :

— Mâdem ki öyledir sadaka verin, buyurdu. Bilâl elbisesini yayıb :

— Babam, anam size fedâ olsun! Haydi gelin atın, dedi. Onlar da halkalarını, yüzüklerini Bilâl'in elbisesi içine atmaya başladılar.

٢ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ . قَالَ : سَمِعْتُ عَطَاءً . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ . قَالَ ثُمَّ خَطَبَ . فَرَأَى أَنَّهُ لَمْ يُسْمِعِ النِّسَاءَ . فَاتَّاهُنَّ . فَذَكَرَهُنَّ . وَوَعَّظَهُنَّ . وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ . وَبِلَالٍ قَائِلُ بِثَوْبِهِ . فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُتْلِي الْخَاتَمَ وَالْخُرْصَ وَالشَّيْءَ .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّيِّعِ الزَّهْرَانِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ح وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

2 - () : İbn Abbâs (R) şöyle der:

Rasûlullah (S) üzerine şehâdet ederim ki o namazı hutbeden önce kıldı. Sonra hutbe okudu. Muteakiben kadınlara işittiremediğini düşünüb onların yanına geldi. Onları tezkir etti, onlara öğüt verdi ve sadaka vermelerini emretti. Bilâl da elbisesini açmış, vermelerini işâret etmekte idi. Kadın (tâifesi) yüzük, halka (ve kıymetli her) şeyi atmaya başladı.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Eyyûb'dan, bu isnad ile aynı hadîsi rivâyet ettiler.

۳ — (۸۸۵) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَامَ يَوْمَ الْفِطْرِ ، فَصَلَّى . فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ . ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ . فَلَمَّا فَرَغَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ نَزَلَ . وَأَتَى النِّسَاءَ . فَذَكَرَهُنَّ . وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى يَدِ بِلَالٍ . وَبِلَالٌ بِاسِطٌ تَوْبَهُ . يُبْلِقِينَ النِّسَاءَ صَدَقَةً .

قُلْتُ لِمَ عَطَاءٌ : زَكَاةَ يَوْمِ الْفِطْرِ ؟ قَالَ : لَا . وَلَكِنْ صَدَقَةً يَتَصَدَّقْنَ بِهَا حِينَئِذٍ . تُلْقِي الْمَرْأَةُ فَتَحْمَلُا . وَيُبْلِقِينَ وَيُبْلِقِينَ .

قُلْتُ لِمَ عَطَاءٌ : أَحَقًّا عَلَى الْإِمَامِ الْآنَ أَنْ يَأْتِيَ النِّسَاءَ حِينَ يَفْرُغُ فَيَذَكَرَهُنَّ ؟ قَالَ : إِي . لَعَمْرِي !

إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ عَلَيْهِمْ . وَمَا لَهُمْ لَا يَفْعَلُونَ ذَلِكَ ؟

3 — (885) : Câbir İbn Abdillâh (R) şöyle diyordu :

Fıtır (bayramı) günü Peygamber (S) ayağa kalkıp namaz kıldırdı. Şöyle ki : Hutbeden önce namazdan işe başladı. Sonra halka hutbe îrâd buyurdu. Allah'ın Peygamber'i hutbeyi bitirince indi ve kadınların yanına geldi. Bilâl'in eline dayanarak kadınlara va'z ve tezkîrde bulundu. Bilâl elbisesini açmıştı. Kadınlar sadakalarını atıp duruyorlardı. (Seneddeki râvî İbn Curecy :) Atâ ibn Ebî Rebâh'a :

— Kadınların bu verdikleri Ramazan Bayramı zekatı mı idi? diye sordum. O da :

— Hayır, lâkin o vakıt verdikleri bir sadaka idi. Kadın (tâifesi) yüzüklerini atıyor ve atıyordu, dedi. (Yine İbn Cureyc:) Atâ'ya :

— Bu gün de imâmın, hutbeyi bitirince kadınlar tarafına gidip onlara va'z ve tezkîrde bulunmasını, üzerine vâcib görüyor musun? diye sordum. Atâ :

— Evet. Ömrüme yemin ederim ki bu, onlar üzerinde bir haktır. Bunu yapmamakla bilmem ki ellerine ne geçer? cevâbını verdi.

۴ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الصَّلَاةَ يَوْمَ الْعِيدِ . فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ . بَغَيْرِ أَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ . ثُمَّ قَامَ مُتَوَكِّئًا عَلَى بِلَالٍ . فَأَمَرَ بِتَقْوَى اللَّهِ . وَحَثَّ عَلَى طَاعَتِهِ . وَوَعَّظَ النَّاسَ . وَذَكَرَهُمْ . ثُمَّ مَضَى . حَتَّى أَتَى النِّسَاءَ . فَوَعَّظَهُنَّ وَذَكَرَهُنَّ . فَقَالَ « تَصَدَّقْنَ . فَإِنَّ أَكْثَرَ كُنَّ حَطَبُ جَهَنَّمَ » فَقَامَتِ امْرَأَةٌ مِنْ سِطَةِ النِّسَاءِ سَمْعَاءُ الْخُدَّيْنِ . فَقَالَتْ : لِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ !

«لَا تَكُنْ تَكْثُرَنَّ الشَّكَاةَ . وَتَكْفُرَنَّ الْعَشِيرَ . قَالَ : فَجَعَلَنِي يَتَصَدَّقَنِي مِنْ حُلِيِّنَّ . يُلْقِينَ فِي تَوْبِ بِلَالٍ مِنْ أَقْرَاطِهِنَّ وَخَوَاتِمِهِنَّ .»

4 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Bayram günü Rasûlullah (S) ile birlikte namazda hâzır bulundum. Hutbeden önce ezânsız ve ikametsiz olarak namaza başladı. Sonra Bilâl'e dayanarak ayak üstü durub Allah'a karşı takvâ üzere bulunulmasını emir, Allah Teâlâ'ya itâata teşvîk ederek halka va'z ve tezkîrde bulundu. Sonra yürüdü. Kadınların bulunduğu tarafa gelince onlara da va'z ve tezkîrde bulundu. Onlara :

— Sadaka verin. Zira siz kadınların çoğu cehennem kütüğüdür, buyurdu. Kadınların en hayırlılarından ve yanakları kırmızımtırak olan biri¹ ayağa kalkıb :

— Yâ Rasûlallah! Niçin? diye sordu. Rasûlullah :

— Çünkü siz hâlinizden çokca şikâyet eder, kocalarınızın ni'metine karşı küfrânda bulunursunuz, cevabını verdi.

Râvî der ki : Bunun üzerine kadınlar kendi zîynet eşyalarını tasadduk etmeye başladılar. Bilâl'in elbisesi içine küpelerini ve yüzüklerini atıyorlardı.

٥ — (٨٨٦) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ . قَالَا : لَمْ يَكُنْ يُؤَذِّنُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَلَا يَوْمَ الْأَضْحَى . ثُمَّ سَأَلْتُهُ بَعْدَ حِينَ عَنْ ذَلِكَ ؟ فَأَخْبَرَنِي . قَالَ : أَخْبَرَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ ؛ أَنَّ لَا أَذَانَ لِلصَّلَاةِ يَوْمَ الْفِطْرِ . حِينَ يَخْرُجُ الْإِمَامُ وَلَا بَعْدَ مَا يَخْرُجُ . وَلَا إِقَامَةً . وَلَا نِدَاءً . وَلَا شَيْءَ . لَا نِدَاءَ يَوْمَئِذٍ وَلَا إِقَامَةً .

5 — (886) Bana Muhammedu'bnü Râfi' tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize İbnu Cureyc haber verdi. Bana Atâ, İbn Abbâs ile Cerîr ibn Abdillâh'dan şunu haber verdi : Onlar : Ne fitir bayramı günü, ne de kurban bayramı günü ezân okunması yoktur, dediler.

(İbn Cureyc der ki:) Sonra bir müddet geçince Atâdan aynı meseleyi sordum. Bana haber verib dedi ki : Bana Cabîr ibn Abdillâh el-Ensârî

1. Bu kadının ismi Muslim'de zikredilmiyorsa da İbn Hacer'in kuvvetli tahmînine göre *Hatîbetu'n-nisâ* (kadınların hatîbesi) diye tanınan Esmâ Bintu Yezîd ibn Seken el-Ensâriyye olmak gerektir. Zira Tâberânî ile Beyhakîdeki rivâyetinde bu kadın aynı kıssayı naklederken kendisinin orada hâzır olduğunu söylüyor ve : Rasûlullah'a karşı cür'etlice idim ve yâ Rasûlallah! Niçin? diye nidâ ettim, diyor.

Esmâ Bintu Yezîd (Allah ikisinden de râzı olsun) Yermuk muharebesinde çadırının direği ile dokuz düşman tepelemiş secâat sâhibi bir kadın idi.

şöyle haber verdi : Fıtır bayramı günü ne imâm namaza çıkarken, ne de çıktıkdan sonra namaz için, ne ezân vardır, ne ikamet, ne de nidâ, ne de hiçbir şey. O gün ne nidâ vardır, ne ikamet.

٦ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ ؛ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَرْسَلَ إِلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ أَوَّلَ مَا بُوِيعَ لَهُ ؛ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُؤَذِّنُ لِلصَّلَاةِ يَوْمَ الْفِطْرِ . فَلَا تُؤَذَّنُ لَهَا . قَالَ فَلَمْ يُؤَذَّنْ لَهَا ابْنُ الزُّبَيْرِ يَوْمَهُ . وَأَرْسَلَ إِلَيْهِ مَعَ ذَلِكَ : إِنَّمَا الْخُطْبَةُ بَعْدَ الصَّلَاةِ . وَإِنَّ ذَلِكَ قَدْ كَانَ يُفْعَلُ . قَالَ : فَصَلَّى ابْنُ الزُّبَيْرِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ .

6 — () : İbn Cureyc şöyle haber verdi : Atâ bana haber verdi ki : İbn Abbâs, Abdullah ibn Zubejr'e biat olunduğu ilk zamanlarda : «Fıtır bayramı günü bayram namazı için ezân okunmak yoktur. Binaenaleyh sen de o günün namazı için ezân okutma» diye haber yolladı. İbnu Zubejr de kendi gününde (zamanında) o namaz için ezân okutmadı. İbnu Abbâs, İbn Zubejr'e bu haberle beraber : «Hutbe de behemahal namazdan sonra okunur, bu bayram namazı işi muhakkak sûrette böyle yapılır olmuştur» diye de haber gönderdi. İbnu Zubejr de bayram namazını hutbeden önce kıldırdı.

٧ - (٨٨٧) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ) عَنْ سِمَاكِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْعِيدَيْنِ . غَيْرَ مَرَّةٍ وَلَا مَرَّتَيْنِ . بِغَيْرِ أَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ .

7 — (887) : Câbiru'bnü Semure (R) şöyle dedi :

Ben her iki bayramı Rasûlullah (S) ile birlikte bir iki kere denmiyecek kadar müteaddid defalar ezânsız ve ikametsiz olarak kıldım.

٨ - (٨٨٨) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرُ ، كَانُوا يُصَلُّونَ الْعِيدَيْنِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ .

8 — (888) : İbn Umer (R) den (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) ile Ebû Bekr ve Umer, bunların hepsi de iki bayram namazını hutbeden önce kıldırırlardı².

2. Bu hadislerden kat'i olarak şu meseleler sâbit oluyor :

a. Bayram namazlarının hutbeden evvel olduğu.

b. Bayram namazı için ezânın meşrû' olmadığını, ancak «es-salâtu câmiatun»

٩ - (٨٨٩) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ دَاوُدَ ابْنِ قَيْسٍ ، عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَخْرُجُ يَوْمَ الْأَضْحَى وَيَوْمَ الْفِطْرِ . فَيَبْدَأُ بِالصَّلَاةِ . فَإِذَا صَلَّى صَلَاتَهُ وَسَلَّمَ ، قَامَ فَأَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ ، وَهُمْ جُلُوسٌ فِي مُصَلَّاهُمْ . فَإِنْ كَانَ لَهُ حَاجَةٌ يَبْعَثُ ، ذَكَرَهُ لِلنَّاسِ . أَوْ كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ بغيرِ ذَلِكَ ، أَمَرَهُمْ بِهَا . وَكَانَ يَقُولُ « تَصَدَّقُوا تَصَدَّقُوا تَصَدَّقُوا » وَكَانَ أَكْثَرُ مَنْ يَتَصَدَّقُ النِّسَاءُ . ثُمَّ يَنْصَرِفُ . فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى كَانَ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ . فَخَرَجْتُ مُخَاصِرًا مَرْوَانَ . حَتَّى أَتَيْنَا الْمُصَلَّى . فَإِذَا كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ قَدْ بَنَى مَنْبَرًا مِنْ طِينٍ وَلَبْنٍ . فَإِذَا مَرْوَانُ يُنَازِعُنِي يَدُهُ . سَكَانَهُ يُجَرُّنِي نَحْوَ الْمَنْبَرِ . وَأَنَا أَجْرُهُ نَحْوَ الصَّلَاةِ . فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ مِنْهُ قُلْتُ : أَيْنَ الْإِبْتِدَاءُ بِالصَّلَاةِ ؟ فَقَالَ : لَا . يَا أَبَا سَعِيدٍ ! قَدْ تَرَكَ مَا تَعْلَمُ . قُلْتُ : كَلَّا . وَالَّذِي تَقْبِضُ يَدَهُ ! لَا تَأْتُونَ بِخَيْرٍ مِمَّا أَعْلَمُ (ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ انْصَرَفَ) .

9 — (889) : Ebû Saîd Hudrî (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) kurban bayramı ile fitir bayramı günlerinde musallâya çıkardı. Orada evvela namaza başlardı. Namazı kıldırıp selâm verince cemâat namaz kıldıkları yerlerinde otururlarken ayağa kalkar ve insanlara karşı dönerdi. Şayet kendisinin bir mufreze göndermek ihtiyacı olursa bunu insanlara zikreder, yahut kendisinin bundan başka bir şeye ihtiyacı olursa kendilerine bununla emreyler idi. Hutbesinde : «Sadaka verin, sadaka verin, sadaka verin» buyururdu. En çok sadaka veren de kadınlar olurdu. Ondan sonra (musallâdan) avdet ederdi. Nâs (sünnete muvâfık olarak) hep böyle namazı hutbeden evvel yapıp dururlarken nihayet Mervânu'bnu'l-Hakem (Medîne emîri) oldu. Ben Mervân ile yan yana yürüyerek çıktım, musallâya kadar geldik. Musallâya vardığımızda bir de baktım ki orada Kesîru'bnu's-Salt çamur ile kerpiçten bir minber bina ettirmiş. Birde baktım ki Mervân'ın eli benim elimle çekişiyor. Sanki o beni minbere, ben de onu namaza çekiyorduk. O hâlini görünce: İşe namazdan başlamak keyfiyeti nerde kaldı? dedim. Mervân :

yahut «helummû ile's-salâti» gibi bir lafızla halka bayram namazı vaktının i'lânının câiz olduğu.

c. Bayram namazından evvel hiçbir nâfile namaz kılınmadığı.

d. Bayram namazı için namazgâha giderken binekli gitmekte be's yoksa da Peygamber yaya olarak gittiğinden, yürüyerek gitmenin mustehablığı.

e. Kadınların, gençlerin ve çocukların bayramlarda namazgâha çıkmaları, imâmın hutbe ve irşâdlarını dinleyip istifade etmeleri, İslâm şaîrinin öğretici faâliyetlerini biz-zat görmeleri, konuşmaların kadınlar tarafından işidilmemesi gibi hallerde icâb ettikçe onlar için ayrıca konuşma ve hitâbeler yapılması.

f. Kadınların da bu toplantılarda gerektiğinde söz alıp konuşabildikleri ve meseleleri sorub öğrendikleri veya daha ziyade tafsîlât istedikleri.

— Hayır, böyle değil yâ Ebâ Saîd! Senin o bildiğin terk olundu, dedi. Ben de cevâben :

— Hiç de öyle değil. Nefsim yedinde bulunan Allah'a yemin ederim ki benim bildiğimden daha hayırlısını yapamazsınız, dedim. (Ebû Saîd bunu üç defa söyledikten sonra dönüb gitmiştir).

(۱) بَابُ ذِكْرِ إِيمَانِ غُرُوجِ الْمَرْءِ إِلَى الْمَسْجِدِ وَشُهُودِ الْخُطْبَةِ، مَفَارِقَاتِ لِلرِّجَالِ

۱۰ — (۸۹۰) حَدَّثَنِي أَبُو الرَّيِّعِ الزُّهْرَانِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ .

قَالَتْ : أَمَرَنَا (نَعْنَى النَّبِيِّ ﷺ) أَنْ نُخْرِجَ ، فِي الْمَيْدَيْنِ ، الْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ . وَأَمَرَ الْحَيْضَ

أَنْ يَمْتَرِزْنَ مُصَلَّى الْمُسْلِمِينَ

(1) BAYRAM NAMAZLARINDA KADINLARIN DA MUSALLÂYA ÇIKMALARI VE ERKEKLERDEN AYRILMIŞ OLARAK HUTBEDE HÂZİR BULUNMALARININ MUBAHLİĞİNİ ZİKİR BÂBİ

10 — (890) : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) bize her iki bayramda da henüz kocaya gitmemiş tâze kızları, perde ehli hanımları musallâya çıkarmamızı emretti. Hayızlı kadınlara da muslimanların namaz kılacakları yerden biraz uzakca durmalarını emretti.

۱۱ — (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْمَةَ عَنْ قَاصِمِ الْأَحْوَلِ ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ ،

عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ . قَالَتْ : كُنَّا نُؤْمَرُ بِالْخُرُوجِ فِي الْمَيْدَيْنِ . وَالْمَخْبَأَةِ وَالْبَكْرِ . قَالَتْ : الْحَيْضُ يُخْرَجْنَ فَيَكُنَّ خَلْفَ النَّاسِ . يُكَبِّرْنَ مَعَ النَّاسِ .

11 — () : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :

Her iki bayramda da örtülü hanımlar ve bâkire kızlarla beraber musallâya çıkmakla emr olunurduk. Hayızlılar da çıkar, cemâatin arka tarafında bulunurlar ve insanlarla birlikte tekbîr getirirlerdi.

۱۲ — (...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ ،

عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ . قَالَتْ : أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، أَنْ نُخْرِجَهُنَّ فِي الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى . الْعَوَاتِقَ وَالْحَيْضَ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ . فَأَمَّا الْحَيْضُ فَيَمْتَرِزْنَ الصَّلَاةَ وَيَشْهَدْنَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ دَانَا لَا يَكُونُ لَهَا جِلْبَابٌ . قَالَ « لَتَلْبَسَهَا أَخْتَهَا مِنْ جِلْبَابِهَا » .

12 — () : Bize Hişâm, Hafsa Bintu Sirîn'den, o da Ummu Atiyye (R) den tahdîs etti. Ummu Atiyye dedi ki : Rasûlullah (S) Ramazan ve Kurban bayramı günlerinde henüz evlenmemiş kızları, hayızlı genç kadınları, perde ehli hanımları hep musallâya çıkarmamızı bize emretti. Hayızlı kadınlara gelince : Onlar namazdan uzakca durur, hayırda ve muslimanların duâlarında hâzır bulunurlar buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Herhangi birimizin cilbâbı (yani örtünecek çarşaf vesâiresi) bulunmuyor! dedim.

— (Dîn) kardeşi kendi cilbâblarından birini ona (âriyeten) giydirsin, buyurdu³.

(۲) باب ترك الصلوة، قبل العبر وبعدها، في الصلوة

۱۳ — (۸۸۴) وَحَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْمُبَرِّقِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ يَوْمَ أَضْحَى أَوْ فِطْرٍ . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ . لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا . ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ وَمَعَهُ بِلَالٌ . فَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ . فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُتْلِي خُرُصَهَا وَتُتْلِي سِخَابَهَا . (...) وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . جَمِيعًا عَنْ غُذَرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(2) BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA MUSALLÂDA BAŞKA NAMAZ KILINMADIĞI BÂBİ

13 — (884) : İbnu Abbâs (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) kurban bayramı veya fıtır bayramı günü (musallâya) çıktı ve orada yalnız iki rek'at kıldırıp ondan evvel de sonra da hiçbir

3. Buhârîde bu hadis daha tafsillidir : Muhammedu'bnu Sirîn'in kız kardeşi Hafsa Bintu Sirîn şöyle diyor :

Biz tâzelerimizi bayramlarda namazgâha çıkmaktan men ederdik. Basra'ya bir kadın gelib Benû Halefe kasrına indi. (Bu kasr, *Talhatu't-Talahât* demekle ma'rûf olan Talhatu'bnu Abdillâh ibn Halef Huzâf'nin kasri idi). O kadın, kız kardeşinin — ki kocası Peygamber'le birlikte on iki gazvede bulunmuş, kendisi de bizzat altısına iştirak etmiş idi — «Biz yaralıları ilâc yapar, hastalara bakardık» dediğini rivâyet ettikten sonra dedi ki; hemşirem, Peygamber'e : Birimizin cilbâbı olmazsa namazgâha çıkmasında be's var mı? diye sormuş. Rasûlullah : «Arkadaşı kendi cilbâblardan birini ona giydirsin de hayır meclisinde ve muslimanların duâsında hazır bulunsun» buyurmuştur.

(Hafsa Bintu Sirîn der ki:) Ummu Atiyye buraya geldiğinde : Bunu Peygamber'den sen işittin mi? diye sordum. Dedi ki : Ona babam fedâ olsun. Evet işittim. Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Tâzelerle, perde ehli hanımlar ve hayızlı kadınlar çıkıp hayır meclislerinde ve mu'minlerin duâsında hâzır bulunsunlar. Yalnız hayızlı kadınlar namazgâhdan uzakta dursunlar.» Biri — ki Hafsa Bintu Sirîn'dir — : Hayızlılar da mı? diye sordu. Ummu Atiyye cevaben : Bunlar Arafat'da fulân, fulân yerlerde hâzır bulunmuyorlar mı? dedi. (Buhârî : *Hayz, şuhûdu'l-hâid el-ıydeyn...*).

namaz kılmadı. Sonra yanında Bilâl olduğu halde kadınların yanına geldi, onlara sadaka vermeyi emretti. Bunun üzerine artık kimi kadın halkasını, kimi de gerdanlığını atmağa başladı⁴.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şu'beden bu isnad ile bu hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۲) - باب ما يقرأ به في صلاة العبد

۱۴ - (۸۹۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ الْمَازِنِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ سَأَلَ أَبَا وَاقِدٍ اللَّيْثِيَّ: مَا كَانَ يَقْرَأُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْأَصْحَى وَالْفِطْرِ؟ فَقَالَ: كَانَ يَقْرَأُ فِيهِمَا بِقِ، وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ، وَاقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ.

(3) BAYRAM NAMAZLARINDA OKUNAN SÜRELER BÂBİ

14 — (891) : Umeru'bnu'l-Hattâb, Ebû Vâkıd el-Leysiye : Rasûlullah (S) kurban ve Ramazan bayram namazlarında neyi okurdu? diye sordu. Ebû Vâkıd : Rasûlullah bu iki bayramda Kaf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd ile va'ktarabeti's-sâatu ve'n-şakka'l-kameru sûrelerini okur idi, dedi⁵.

4. Buhârîdeki İbnu Abbâs rivâyeti şöyledir :

ان النبي صلى يوم الفطر ركعتين لم يصل قبلها ولا بعدها ثم أتى النساء ومعه بلال . فامرهن بالصدقة . فجعلن يلقين : تلقى المرأة خرصها وسخاها

= Nebiy (S) Ramazan bayramı günü yalnız iki rek'at kıldırıp ondan evvel de sonra da hiçbir namaz kılmadı. Sonra yanında Bilâl olduğu halde kadınların bulunduğu tarafa geldi. Onlara sadaka vermeyi emretti. Kadınlar artık halka mı, gerdanlık mı, ellerinde her ne varsa Bilâl'in eteği içine atmaya başladılar. Kimi kadın halkasını, kimi de gerdanlığını atmaya başladı (Buhârî: İyd, el-hutbe ba'de'l-ıyd).

5. Bayram namazlarının iki rek'at olduğu Peygamber devrinden bugüne kadar bütün müslimanların amelî icmâsı ile sâbit olduğu gibi bu bâblarda geçen hadîsler ve bayram namâzı tekbirleri ile Peygamber'in bayram namazlarında okuduğu sûreler ile de sâbittir.

Bayram namazlarındaki tekbir sayısına gelince : Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin Sünen kitaplarında bu tekbirlerin adedlerini bildiren çeşitli hadîsler vardır. İmâmlar ihram tekbirinde tamâmıyle ittifak ettikten sonra onu takîb eden zâid tekbirlerin adedinde ve kırâatten evvel veya sonra olmaları keyfiyetinden — gelen rivâyetlere istinaden — ayrı ayrı görüşlere sâhibdirler. Ebû Hanîfe'ye göre her iki rek'at da üçerdir. Mâlik ile Ahmed İbn Hanbel'e göre ise birinci rek'atda altı, ikincide beştir. Şâfi'ye göre ise birincide yedi, ikincide beştir. Yine Şâfi'ye göre iki tekbir arasında zikretmek mustehabdır. Ebû Hanîfe ile Mâlike göre tekbirlerin sıra ile arka arkaya olması evlâdır. Mâlik ile Şâfi'ye göre her iki rek'atda tekbir kırâatten evvel okunur. Ebû Hanîfe ise İbn Mes'ûd rivâyetine tutunarak birinci rek'atda tekbirleri kırâatten evvel ikinci rek'atda ise kırâatı öne geçirerek tekbirleri geri bırakır. Ahmed İbn Hanbel'in her iki mezhebe uygun kavilleri vardır. Tekbir alınırken eller kalkar. Bunda hemen hemen ittifak vardır. İmâm Muhammed de : Bayram namazları tekbirlerinde rivâyetlerden hangisi ile amel edilirse güzel olur, demiştir.

۱۵ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَمِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ أَبِي وَقْدٍ الْأَيْمِيِّ؛ قَالَ: سَأَلَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: هَمَّا قَرَأَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَوْمِ الْعِيدِ؟ فَقُلْتُ: بِأَقْرَبَتِ السَّاعَةِ، وَقَّ وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ.

15 — () : Ebû Vâkîd Leysi (R) şöyle dedi :

Umeru'bnu'l-Hattâb bana Rasûlullah (S) ın bayram gününde okuduğu sureleri sordu? Ben de : İktarabeti's-Sâatu ile Kaf ve'l-Kur'ani'l-Mecîd sûrelerini okurdu, dedim.

(۴) بَابُ الرِّفْعَةِ فِي اللَّعِبِ، الَّذِي لَا مَعْصِيَةَ فِيهِ، فِي أَيَّامِ الْعِيدِ

۱۶ - (۸۹۲) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : دَخَلَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ وَبَدَى جَارِيَتَانِ مِنْ جَوَارِي الْأَنْصَارِ . تَغَنِّيَانِ بِمَا تَقَاوَلَتْ بِهِ الْأَنْصَارُ ، يَوْمَ بُعَاثَ . قَالَتْ : وَلَيْسَتَْا بِمُغْنِيَتَيْنِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَمْزُ مَوْرِ الشَّيْطَانِ فِي بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ وَذَلِكَ فِي يَوْمِ عِيدٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا أَبَا بَكْرٍ ! إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيدًا . وَهَذَا عِيدُنَا » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو كُرَيْبٍ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِيهِ : جَارِيَتَانِ تَلْمَعَانِ بِدُفٍّ .

(4) BAYRAM GÜNLERİNDE, İÇİNDE MA'SİYET BULUNMAYAN OYUN VE EYLENCELERE RUHSAT BÂBİ

16 — (892) : Âişe (R) şöyle dedi :

Bir defa yanımda Ensâr kızlarından iki kız varken Ebû Bekr yanıma girdi. O kızlar Buâs gününde Ensârın yekdiğeri hakkında söyledikleri şiirleri tegannî ediyorlardı. Bu iki kız tegannîyi san'at ve âdet edinmiş kızlar da değil idiler. Ebû Bekr : Rasûlullah (S) ın evinde şeytan muzmûru mu? diyerek beni azarladı. Bu bir bayram günü idi. Rasûlullah (S) : «Yâ Ebâ Bekr! Her kavmin bir bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır» buyurdu⁶.

6. Bu hadîsden köle olmasa bile şarkı söyleyen kızın sesini dinlemenin câiz olduğu istidlâl olundu. Çünkü Hz. Peygamber Ebû Bekr'e karşı tegannînin dinlenmesini red etmedi. Bil'akis Ebû Bekr'in red etmesini red etti... (el-Lü'lüü ve'l-Mercân... I, 193).

Sonra düğün, nikâh gibi sebeblerle de çalgı ve eğlenti meş'ru hatta luzumludur.

() : Buradaki râvî de Ebû Muâviye'den, o da Hişâm'dan bu isnadla rivâyet etti. Bu hadîsde : Def ile oynayan iki kız şeklindedir.

١٧ - (...) حَدَّثَنِي مَرْوَنُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ : أَخْبَرَنِي عَمْرُو ؛ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ حَدَّثَهُ عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ دَخَلَ عَلَيْهَا . وَعِنْدَهَا جَارِيَتَانِ فِي أَيَّامٍ مِنِّي . تَغْنِيَانِ وَتَضْرِبَانِ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُسَجًى بِثَوْبِهِ . فَاتَمَرَهُمَا أَبُو بَكْرٍ . فَكَشَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْهُ . وَقَالَ « دَعُهُمَا يَا أَبَا بَكْرٍ ! فَإِنَّهُمَا أَيَّامُ عِيدٍ » وَقَالَتْ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى الْحَبْشَةِ ، وَهُمْ يَلْعَبُونَ . وَأَنَا جَارِيَةٌ . فَاقْدُرُوا قَدْرَ الْجَارِيَةِ الْعَرَبِيَةِ الْحَدِيثَةِ السَّنِّ .

17 — () : Urve, Âişe'den şöyle tahdîs etmiştir : Mina günlerinde (yani kurban bayramının ilk üç günün birinde) Âişe'nin yanında şarkı söyliyen ve (def) çalan iki kız varken yanına Ebû Bekr girdi. O sırada Rasûlullah (S) da elbisesine bürünmüştü. Ebû Bekr o iki kızı azarladı. Bunun üzerine Rasûlullah yüzünü açıb : «Yâ Ebâ Bekr! Onlara ilişme. Bu günler bayram günleridir» buyurdu. Âişe dedi ki : Habeş'liler oyun oynarlarken ben de onları seyrediyordum. Bu halde iken Rasûlullah'ın kendi örtüsüyle beni setr ettiğini gördüm. O zaman ben henüz bir kız çocuğu idim. Oyunu seven küçük yaşta bir çocuğun artık neler yapabileceğini varın kıyas edin!

١٨ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ابْنِ الزُّبَيْرِ . قَالَ : قَالَتْ عَائِشَةُ : وَاللَّهِ ! لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُومُ عَلَى بَابِ حُجْرَتِي . وَالْحَبْشَةُ يَلْعَبُونَ بِحِجَابِهِمْ . فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ . لَكِنِّي أَنْظُرُ إِلَى لَعِبِهِمْ . ثُمَّ يَقُومُ مِن أَجْلِي . حَتَّى أَكُونَ أَنَا الَّتِي أَنْصَرِفُ . فَاقْدُرُوا قَدْرَ الْجَارِيَةِ الْحَدِيثَةِ السَّنِّ ، حَرِصَةً عَلَى اللَّهِ .

18 — () : Âişe (R) şöyle dedi :

Yemin ederim ki bir gün Rasûlullah (S) ı hücremin kapısı önünde ayakta dururken (şu halde) görmüşümdür : Habeş'liler, Rasûlullah'ın mescidinde harbeleriyle oynuyorlardı. Benim, onların oyunlarını görebilmem için Rasûlullah kendi ridâsıyla beni örtüyordu. Sonra benden dolayı ayakta dururdu, tâ ibtida savuşan ben oluncaya kadar. Eylenceye

Bu luzumu Rasûlullah göstermiştir : Âişe, bir kızı Ensâr'dan bir kimse ile evlendirmişti. Peygamber : «Yâ Âişe! Hani sizin def çalan ve şür söyliyen şarkıcınız yok mu? Ensâr'ın böyle eğlence (ve oyun) hoşuna gider» buyurdu (Buhârî: Nikâh, en-nisvetu'l-lâti yuhdîne'l-mer'ete ilâ zevcihâ).

(ve oyuna) düşkün küçük yaşlı bir kız çocuğunun artık neler yapabileceğini varın siz kıyas edin!

۱۹ - (...) حَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَمِيعٍ الْأَيْلِيُّ وَيُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى (وَاللَّفْظُ لِهَرُونَ) قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنَا عَمْرُو ؛ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ تُمْنِيَانِ بَغْنَاءُ بَعَاثَ . فَاضْطَجَعَ عَلَى الْفِرَاشِ . وَحَوْلَ وَجْهِهِ . فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَانْتَهَرَنِي . وَقَالَ : مِمَّ مَارَ الشَّيْطَانُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « دَعَهُمَا » فَلَمَّا غَفَلَ (۲) غَمَزْتُهُمَا فَخَرَجَتَا . وَكَانَ يَوْمَ عِيدٍ يَلْعَبُ السُّودَانُ بِالذَّرْقِ وَالْحِرَابِ . فَأِمَّا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . وَإِمَّا قَالَ « تَشْتَهَيْنِ تَنْظُرِينَ ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ . فَأَقَامَنِي وَرَاءَهُ . خَدَى عَلَى خَدِّهِ . وَهُوَ يَقُولُ « دُونِكُمْ يَا ابْنِي أَرْفِدَةَ » حَتَّى إِذَا مَلَيْتُ قَالَ « حَسْبُكَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « فَادْهَبِي » .

19 — () : Âişe (R) şöyle dedi :

(Bir defa kurban bayramı günlerinde) Rasûlullah (S) yanıma girdi. Benim yanımda da Buâs ezgilerini (def çalarak) okuyan iki kız vardı. Yatağına uzanıp yüzünü çevirdi. Derken Ebû Bekr girdi. (Bu ne hal?) Rasûlullahın yanında şeytan mizmarı mı? diyerek beni azarlardı. Bunun üzerine Rasûlullah ona dönüb : «Onlara ilişme» buyurdu. (Babamın zihni başka bir şeyle) meşgul olunca kızlara işâret ettim, onlar da çıktılar⁷.

Yine bir bayram günü idi ki (o gün) siyâhiler kalkan, mızrak oyunu oynuyorlardı. Ya ben Rasûlullahdan bakmaya izin istedim (de muvâfakat etti), yahut o kendiliğinden «bakmak istiyor musun?» dedi. Evet, dedim. Bunun üzerine beni arkasından yanağım yanağına değecek şekilde ayak üstü durdurub Habeş'lilere : «Haydin (devam edin), ey Erfide oğulları!» buyurdu⁸. Nihayet seyretmekten usandığımda : «Artık yeter mi?» diye sordu. Evet, dedim. «Öyle ise git» buyurdu.

۲۰ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : جَاءَ حَبَشٌ يَرْفُونُ فِي يَوْمِ عِيدٍ فِي الْمَسْجِدِ . فَدَعَانِي النَّبِيُّ ﷺ . فَوَضَعْتُ رَأْسِي . عَلَى مَنْكِبِهِ . فَجَمَعْتُ

7. Peygamber'in izni olduğu halde Âişe'nin kızları dışarıya çıkarması, babasına olan hürmetinin kemâline dolaydır.

8. «Benû Erfide» Habeş kavminin lakabıdır. Bazıları büyük dedelerinin ismidir, derler. Bir takımlarına göre Habeşlilerin raks eden soyuna denirmiş.

أَنْظُرُ إِلَى لَعِبِهِمْ . حَتَّى كُنْتُ أَنَا الَّذِي أَنْصَرَفُ عَنِ النَّظَرِ إِلَيْهِمْ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرَا : فِي الْمَسْجِدِ .

20 — () : Âişe (R) şöyle dedi :

Bir takım Habeş'liler gelib bir bayram günü mescidde (harbe ve kal-kanlarıyla gösteriler yaparken raks eder gibi) oynuyorlardı. Peygamber (S) beni çağırdı. Başımı onun omuzuna dayadım. Bu vaziyette onların (harb) oyununa bakmaya başladım. Tâ onlara bakmaktan ilk vazgeçen ben oluncaya kadar.

() : Buradaki iki râvî de Hişâm'dan bu isnadla aynı ha-dîsi rivayet ettiler. Fakat bunlar : «Mescidde» sözünü zikretmediler.

٢١ — (...) وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ وَعُقْبَةُ بْنُ مُكَرَّمٍ الْعَمِّيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . كُلُّهُمْ عَنْ أَبِي عَاصِمٍ (وَاللَّفْظُ لِعُقْبَةَ) قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ . أَخْبَرَنِي عُثَيْمُ بْنُ عُثَيْمٍ . أَخْبَرَنِي عَائِشَةُ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ ، لِلْعَائِينِ : وَدِدْتُ أَنِّي أَرَاهُمْ . قَالَتْ : فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقُمْتُ عَلَى الْبَابِ أَنْظُرُ بَيْنَ أُذُنَيْهِ وَعَاتِقَيْهِ . وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ . قَالَ عَطَاءٌ : فَرَسْتُ أَوْ حَبَسْتُ . قَالَ : وَقَالَ لِي ابْنُ عُثَيْمٍ : « بَلْ حَبَسْتُ » .

21 — () : Âişe (R) haber verib şöyle dedi :

Oynayanlardan ötürü ben onları görmek istiyorum, deyince Rasûlullah (S) ayağa kalkıb kapıda durdu⁹. Ben de kalktım. Onlar mescidde oynarlarken ben Rasûlullah'ın iki kulağı ile omuzu arasında seyrediyordum.

Atâ : Kendine rivâyet edenin bunlar İran'lı mı, yoksa Habeşli mi? dediğinde şek etti. Amma diğer râvî İbnu Atîk (yani İbnu Numeyr) e gelince o, bunların Habeş olduklarını kesin olarak söyledi.

9. Nesâî'nin sahîh isnadla rivâyet ettiği hadîsinde : Habeş'liler mescide girib oyun oynadılar. Peygamber bana : « يَا حُمَيْرُ إِنِّي نَظَرْتُ إِلَيْهِمْ ؟ فَقُلْتُ نَعَمْ » = Yâ Humeyrâ! Onları seyretmek ister misin? diye sordu. Ben de evet, dedim» şeklindedir.

Humeyrâ, Hz. Âişe'ye Peygamber tarafından tevcih edilmiş lakab olmak üzere meşhûrdur. Ancak İbn Hacer Askalânî : Bu hadîsden başka sahîh olan hadîslerin hiç birinde Humeyrâ lafzının zikredildiğine râst gelmedim, diyor.

۲۲ — (۸۹۳) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (قَالَ عَبْدُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ). أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: يَتَنَمَّا الْحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِحِجَابِهِمْ. إِذْ دَخَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ. فَأَهْوَى إِلَى الْحَصْبَاءِ يَخْصِبُهُمْ بِهَا. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «دَعُهُمْ. يَا عُمَرُ!».

22 — (893) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Habeş'liler Rasûlullah (S) ın yanında harbeleriyle oyunlar yaptıkları bir sırada Umeru'bnu'l-Hattâb çıkageldi. Hemen oynayanları taşlamak için çakıl taşlarına uzandı. Bunun üzerine Rasûlullah Umere : «Onları serbest bırak, yâ Umer!» buyurdu ¹⁰.

10. Ebû Bekr Peygamber'in evinde şarkı söyliyken kızları tekdîr ettiği gibi Umer de mescidde Habeş'lilerin oynamalarını nehyetmek istemiştir. İkisi de bu konuda Peygamberin izni olduğundan habersiz olarak «münkerden nehiy» niyetiyle men'e kalkışmış olmaları muhtemeldir. Yahut da Umer'in nehyi, bayram günlerinde ve Mekke Haremünde silâh taşımamanın yasak olduğunun bildiğinden de olabilir. Peygamber'in izni ise o husustaki umûmî nehiyden istisnâî bir durum ifâde eder. Çünkü Habeş'liler mızrak ve kalkanlarını güzel kullanmakta tîmrin sâhibi oldukları gibi kimseye zarar vermekten de uzak bulunuyorlardı. Bayram gibi bir sevinc gününde silâhlarını, eylemek ve eylendirmek için mescidde kullanmaları, Peygamber'in izniyle mubâh, belki de mendûb olmuştur. Bu nehyin bir istisnası da bayram günlerinde imâma bir sûtire olmak üzere namaz yerine bir harbe götürülmesinin sünnet olmasıdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٩ - كتاب صلاة الاستسقاء

١ - (٨٩٤) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبَّادَ بْنَ تَمِيمٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ الْمَازِنِيَّ يَقُولُ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْمُصَلَّى فَاسْتَسْقَى. وَحَوْلَ رِدَائِهِ حِينَ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ.

RAHMÂN RAHÎM OLAN ALLAH'IN İSMİYLE

9 — KİTÂBU SALATİ'L-İSTİSKA

(Yağmur duâsı namazı kitabı)

1 — (894) : Abdullah ibn Zeyd el-Mâzinî (R) der ki : Rasûlullah (S) musallâya çıkıp İstiska (yağmur duâsı) yaptı. Kibleye döndüğü sırada ridâsını tahvîl etti.

٢ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ، عَنْ عَمِّهِ. قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْمُصَلَّى. فَاسْتَسْقَى وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ. وَقَلَبَ رِدَاءَهُ. وَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ.

2 — () : Abdullah ibn Zeyd (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) musallâya çıkıp istiska yaptı. Kibleye döndü, ridâsını tahvîl etti ve iki rek'at namaz kıldırıldı¹.

1. Ebû Dâvûd'un Süneni ile İbnu Hibbân'ın Sahîh'inde Aışeden bu hadisle ilgili şu bilgiler rivâyet edilmiştir :

Halk, Rasûlullah'a kuraklıktan şikâyet etmişler. Bunun üzerine minberin musallâya götürülüb orada kurulmasını emr ve muayyen bir günde oraya çıkmayı va'd bu-

۳ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَمْرِو، أَنَّ عَبَّادَ بْنَ تَمِيمٍ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى يَسْتَسْقِي. وَأَنَّهُ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَدْعُو، اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، وَحَوْلَ رِدَائِهِ.

3 — () : Abdullah ibn Zeyd el-Ensârî (R) şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) istiska etmek üzere musallâya çıktı. Duâ yapmak isteyince kibleye döndü ve ridâsını tahvîl etti.

۴ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ. قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبَّادُ بْنُ تَمِيمٍ الْمَازِنِيُّ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَمَّهُ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا يَسْتَسْقِي. فَجَمَلَ إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ. يَدْعُو اللَّهَ. وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ. وَحَوْلَ رِدَائِهِ. ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

4 — () : İbn Şihâb dedi ki :

Bana Abbâdu'bnü Temîm el-Mâzinî haber verdi. Kendisi Rasûlullah (S) ın sahâbîlerinden biri olan amcasından işitmiştir. Amcası Abdullah ibn Zeyd şöyle der : Rasûlullah (S) bir gün yağmur duâsı yapmak için (musallâya) çıktı, derken arkasını insanlara dönüb Allah'a duâ etmek üzere kibleye yöneldi ve ridâsını tahvîl etti, sonra da iki rek'at namaz kıldırdı².

yurmuşlardır. Kararlaştırılan günde de gün doğarken dışarıya çıkıp minbere oturmuşlar. Dört Sünen ile Ahmed'in Müsned'inde rivâyet olunan İbn Abbâs hadîsine göre de Peygamber (S) o gün itinâsız giyinmiş olarak kemâl-i tevâzu ve tadarru' hâliyle dışarıya çıkmış ve musallâya gelince minbere çıkmışlar...

Ridâsını tahvîl etme tabiat hâdisesinin tahvîlini derinden arzu ederek mütevâzilik ifâdesi ve Hâlık karşı nihâî bir tezellül izhârıdır. Bu aynı zamanda bir nevi tefe'ül-dür: Yâ Rab! Bizim hâl ve kıyâfetimiz şimdi nasıl değişti ise, içinde bulunduğumuz darlık, kıtlık ve sıkıntı hâli de öylece değişsin, gibi bir ma'nâ ifâde eder.

2. Ahmed Naim Bey'in yağmur duâsı münâsebetiyle yazdığı haşiye — bazı tertib değişikliği ve ilâyelerle — şöyledir :

İnsanların Allah'a itâatlı iyi ahlâklı, yahut âsî ve günahkâr olmalarıyla muttarit kanûnlar çerçevesinde cereyan eden, değiştirilmeleri beşer kudreti dâhilinde olmıyan bolluk, kuraklık gibi tabiat hâdiseleri arasında ne münâsebet var? diyenler olabilir. Lâkin bütün bu hâdiselerin, ittiratların Halık Taâlâ'nın irâdesiyle, «kün» emriyle var olduklarını tasdik edenlere göre bu münâsebeti bulmakta zorluk yoktur. Çünkü, Hâlık'ın irâde ve kudretini tahdîd edecek hiçbir kayıd mutasavver değildir. Dilediğini, dilediği şeye bağlı olarak icâd eder ve icâd ettiği hâdiselerin nevilerini olduğu gibi kısa aklımızla da ihâta etmeye imkân bulunmaz. Fezânın mahdûd bir cüz'ünde ve mahdûd bir zaman içinde müşâhade ettiğimiz hâdiselerin ittiradı, âlemi tedbir eden kanunların ezelen böylece muttarit olagelmış olduğuna ve ebeden ittiradına hâlel gelmiyeceğine delâlet etmez. Zaten âlemi tedbîr için va'z edilmiş olan tabiî ve gayri tabiî bütün ka-

(۱) باب رفع اليدين بالدعاء في الاستسقاء

۵ - (۸۹۵) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي الدُّعَاءِ . حَتَّى يُرَى بَيَاضُ إِبْطِيهِ .

(1) YAĞMUR İSTEMEDE DUÂ YAPARKEN ELLERİ KALDIRMA BÂBİ

5 — (895) : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah .(S) ı duâda elleri koltuklarının beyazlığı görününceye kadar kaldırırken gördüm.

V - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ وَعَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ . عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ كَانَ لَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ دُعَائِهِ إِلَّا فِي الْإِسْتِسْقَاءِ . حَتَّى يُرَى بَيَاضُ إِبْطِيهِ . عَيْرَ أَنْ عِنْدَ الْأَعْلَى قَالَ : يُرَى بَيَاضُ إِبْطِيهِ أَوْ بَيَاضُ إِبْطِيهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ؛ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .

وما خلفت الجن : Hak Teâlâ : nunlar noksansız olarak tarafımızdan bilinmiş de değildir.

« والانس الا يعبدون : Ben cinn ve insi ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım »

(Zâriyât : 56) âyetiyle bize muazzam bir hilkat hikmeti ilmi bahsetmiştir. Bu ilimle artık külfetsizce anlarınız ki nihayetsiz ilâhî kudrete zâatlarıyla şâhid olan cemâd, nebât ve hayvan mertebelerinin üstünde olarak — zâtıyla olduğu gibi — akli, idrâki, ilmi, iymânı, kudreti, irâdesi, konuşması ile şâhid olan insan nev'i de vardır. Yarattılmış olduğu hedefin tahakkuku için kendisine bunca büyük ni'metler ihsan buyurulan insan nev'i — külfet nimete göre olacağından — Halik'ına ibâdet, emirlerine itâat ve nehiyelerinden çekinmek vazifesini de üzerine almıştır :

« انا عرضنا الامانة على السموات والارض والجبال فاین ان يحملها الانسان »

: Biz emâneti göklere, yere, dağlara kabul etsinler diye arzettik. Lâkin bunların hepsi o emâneti yüklenmekten çekindiler, taşıyamayız diye korktular da onu üzerine alan insan oldu..» (el-Ahzâb : 72) âyeti bu sırrı ifâde ediyor. Nekadar zalûm ve cehûl olursa olsun insanın mükevvenât silsilesi içindeki mevkii çok büyüktür. O en büyük ilâhî ma'rifete namzettir. Semâvât ve arz içinde olanların insanlara musahhar olmasındaki hikmet işte budur. İnsan, bu demek olunca ümmetleri irşâd ve te'dib için bazı kere-ler, hârikulâde olaylar zuhûru yahut hârikî âdete mahal kalmaksızın kevnî hâdiselerin arzularımıza — merhameten — muvâfık veya âcil menfaatımıza — cezâen — muhâlif olarak cereyânı keyfiyeti de ilâhî kanunların câri sünnetlerindendir. Bunda aklen uzak görülecek bir cihet yoktur. Allah'ın, birçok ümmetleri te'dibinde tabiât hâdiselerini kullanması da ilâhî bir sünnettir. O hâdiselerin tabîl olarak cereyan etmiş olması onları

7 — () * : Enes (R) den, (şöyle demiştir) :

Allah'ın Peygamber'i (S) hiçbir duâsında ellerini yukarıya kaldırmazdı, yalnız yağmur duâsı müstesnâ. Bunda ellerini koltuk altlarının beyazlığı görününceye kadar kaldırırdı. Şukadar ki râvî Abdu'l-A'lâ : Koltuğunun beyazı yahut koltuklarının beyazı görününceye kadar demiştir³.

() : Buradaki râviler de Enes ibn Mâlik'in kendilerine Peygamber'den bu hadîs tarzında tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir.

müdebbirin o gayelere sevk ve idare etmesine mâni' teşkil etmez. Zarûrî ve değişmez sûretinde görünen kanunlar hakikatte « *فَالَا يَرِيدُ* : Ne dilerse hakkile yapan- dır » (el-Burûc: 16) ve « *أَنْ رَبِّكَ فَعَالٌ لَّا يَرِيدُ* » (Hûd: 107) olan Allah'ın icâbiyle böyle görülmüştür.

Binaenaleyh arasıra yapılan istiskalarda günah ve isyanlarımızdan tevbe ve istiğfarımız, niyazımız, arzumuz tahakkuk etmese de yine Allah'a karşı fakirlik ve acz ikrarı vardır ki o da yaratılış gayesine göre hareket ve kemal gayesine doğru bir adım yaklaşmaktır.

İstiskanın ferdler ve topluluk üzerinde terbiyevî, ahlâkî, dînî, hukûkî ve ictimâî birtakım islah edici ve uyarıcı te'sirleri vardır. Çünkü yağmur duâsından evvel dar- gınlar barışacak, ferden veya toplu olarak işlenen haksızlıklara bir daha dönmek üzere tevbe edilecek, hürriyetsizlere hürriyet verilecek, sadakalar dağıtılacak yani can, mal ve ırz gibi kullara âid hukûkdan dolayı halallaşmalar yapılacaktır. Çünkü Allah Teala : « *يَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيَّ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا* » *Ey benim kavmim! Rabbinizden mağfiret dileyiniz, sonra ona tevbe ediniz ki üzerinize yağmuru bol bol yağdırsın* » (Hûd: 52, Nûh: 11) buyurur.

İstiska (yağmur duâsı), netice itibarıyla Halık'a duâ etmektir. Halık'a duâ ise bütün nevileriyle Halık'a ibâdettir. Zaten Allah :

ادعوني استجب لكم ان الذين يستكبرون عن عبادتي سيدخلون جهنم داخرين

: Bana duâ ediniz ki dileğinizi vereyim. Duâ ile olsun bana ibâdet etmekten yüksünen- ler sonra zelil ve hakîr olarak cehenneme girecekler » (Mu'min: 60) buyuruyor. **Kezâ**

« *من يجيب المضطر اذا دعاه* » Muztar kalanın duâ ve istirham ettiğinde imdada yetişen ondan başka kimdir ki? » (neml: 62) buyuruyor. Mü'min elbette maddî, manevî sıkın- tılarında, muztar kaldığı hallerde yegâne niyaz mercii Halıkına yalvaracak, duâ edecek bütün derd ve ihtiyaçlarını ancak ve yalnız ona arzleyip ondan istiyecektir. Bu se- beblerden dolayı İstiska meşrû olduğu gibi dine ve akla aykırılığı da asla vârid değildir (Tecrid Ter. III, 340-348).

- * Bu hadîs Muslim'in usûlüne göre rutbeten müteâkıp hadîsden sonra olduğu için rakam- lardaki takdim tehir meydana gelmiştir.
- 3. Duâ ederken elleri gök yüzüne doğru açmak, Rabbinize karşı bir tezellül ve iftikâr ma'nâsını ifâde ettiğinden duâ âdâbındandır. Bir de bazı âlimlerin kavlince, duâda elleri kaldırmakla beraber eğer bir belânın giderilmesi niyâzında bulunuyorsa ellerinin arka- sını, lehte bir şey talep ediliyorsa avuçlarının içini semâya yöneltmek sünnettir.

Duâ âdâbından biri de sonunda elleri yüzüne sürmektir. Bu hususlarla ilgili ha- dîsler ve deliller Sünen kitaplarında mevcuttur.

Rasûlullah'ın yağmur duâsından başka münâsebetlerle de duâ ederken ellerini se- mâya doğru açtığı hakkında Buhârî, Muslim ve diğer Sahih ve Sünen kitaplarında birçok rivâyetler vardır. Enes'in bu metindeki haberi, ya ellerin ziyade — ve meselâ yüz ve baş hizasına kadar — kaldırılması yağmur duâsına mahsus olduğunu ifâde etmek maksadıyla vâki olmuştur; yahut da kendisi yağmur duâsından başka vakıta Peygam- ber'in ellerini kaldırdığını tesâdüf etmemiştir.

٦ - (٨٩٦) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ نَابِتٍ ،
عَنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَسْقَى . فَأَشَارَ بِظَهْرِ كَفِّهِ إِلَى السَّمَاءِ .

6 — (896) : Enes ibn Mâlik (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) yağmur duâsı yaptı da ellerinin arkasıyla semâya işaret etti.

(٢) بَابُ الدُّعَاءِ فِي الْإِسْتِسْقَاءِ

٨ - (٨٩٧) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا .
وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ شَرِيكَ بْنِ أَبِي نَمِرٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ
الْمَسْجِدَ يَوْمَ جُمُعَةٍ . مِنْ بَابٍ كَانَ نَحْوَ دَارِ الْقَضَاءِ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يَخْطُبُ . فَاسْتَقْبَلَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمًا . ثُمَّ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَلَكْتَ الْأَمْوَالُ وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ . فَادْعُ اللَّهَ يَفِئْنَا .
قَالَ : فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ ! اغْنِنَا . اللَّهُمَّ ! اغْنِنَا . اللَّهُمَّ ! اغْنِنَا » . قَالَ أَنَسٌ :
وَلَا وَاللَّهِ ! مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ وَلَا قَرَعَةٍ . وَمَا يَنْتَازِعُ بَيْنَ سَلْعٍ مِنْ يَنْتِ وَلَا دَارٍ . قَالَ
فَطَلَعَتْ مِنْ وَرَائِهِ سَحَابَةٌ مِثْلُ التُّرْسِ فَلَمَّا تَوَسَّطَتِ السَّمَاءَ انْتَشَرَتْ . ثُمَّ أَمْطَرَتْ . قَالَ : فَلَا وَاللَّهِ !
مَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سَبْتًا . قَالَ : ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذَلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ
يَخْطُبُ . فَاسْتَقْبَلَهُ قَائِمًا . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَلَكْتَ الْأَمْوَالُ وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ . فَادْعُ اللَّهَ يُنْسِكْهَا
عَنَّا . قَالَ : فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ ! حَوِّنَا وَلَا عَلَيْنَا . اللَّهُمَّ ! عَلَى الْآكَامِ

وَالظَّرَابِ ، وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ ، وَمَنَايِبِ الشَّجَرِ » فَانْقَلَعَتْ . وَخَرَجْنَا نَمْشِي فِي الشَّمْسِ .
قَالَ شَرِيكَ : فَسَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ : أَهُوَ الرَّجُلُ الْأَوَّلُ ؟ قَالَ : لَا أَدْرِي .

(2) İSTİSKADA DUÂ BÂBİ

8 — (897) : Enes ibn Mâlik (R) den, (şöyle demiştir) :

Bir cumua günü Rasûlullah (S) ayakta hutbe irâd ederken Dâru'l-Kazâ⁴ tarafında vaktiyle mevcut olan kapıdan bir kimse mescide girdi

4. Dâru'l-Kadâ dedikleri bu bina Hz. Ümer'in borçlarını ödemek için satılan evi idi. Kendisi yaralanarak âhirete göreceği sırada zimmetinde kalan altmış sekiz bin dîrhem borcun edâsı için bu evin satılmasını, borcunu kapamadığı takdirde Adiyy oğullarına murâcaat edilmesini, yine etmediği takdirde Kureyş'den yardım istenmesini oğlu Abdul-

ve Rasûlullah'ın karşısında dikildi. Sonra : Yâ Rasûlallah! Mallar (hayvanlar) helâk oldu. Yollar kapandı. Allah Teâlâ'ya duâ et de imdadımıza yetişsin, dedi. Rasûlullah hemen ellerini kaldırdı, sonra şöyle duâ etti : ALLÂHUMME! EĞİSNÂ. ALLÂHUMME! EĞİSNÂ. ALLÂHUMME! EĞİSNÂ. = Yâ Allah! Bize yağmur ver. Yâ Allah! Bize yağmur ver. Yâ Allah! Bize yağmur ver. (Yahut : Bizim imdadımıza yetiş yâ Rab! Bizim imdadımıza yetiş yâ Rab! Bizim imdadımıza yetiş yâ Rab!).

Enes der ki : Vallâhi o sırada biz gökyüzünde ne kalın ne ince bulut, hiç hiçbirşey görmüyorduk. Bizim ile Seli dağı arasında o zaman ev, bina hiçbirşey yoktu. Derken Rasûlullah'ın ardından kalkan şeklinde bir bulut parçası çıkageldi. Semânın ortasına varınca yayıldı, sonra yağmur yağmaya başladı. Güneşin yüzünü vallâhi bir hafta göremedik. Sonra obir cumua günü yine Rasûlullah ayakta hutbe îrâd ederken ayni kapıdan biri girib Peygamber'in karşısında ayakta durdu : Yâ Rasulallah! Mallar helâk oldu, yollar kesildi. Allâh'a duâ et de artık bu yağmurları bizden dindirsin, dedi.

Enes der ki : Bunun üzerine Rasûlullah ellerini kaldırdı ve : «AL-LÂHUMME! HAVLENÂ VE LÂ ALEYNÂ... = Yâ Allâh! Etrafımıza, üzerimize deyil. Yâ Allâh! Tepelere, bayırlara, dere içlerine ve otlaklara (yağdır)» diye duâ etti. Bunun üzerine hemen yağmur kesildi. Biz namazdan çıktığımızda güneşte yürüdük⁵.

Hadîsi Enes'den rivâyet eden Şerîk ibn Abdillâh dedi ki : İkinci hafta gelen adam evvelki hafta gelen zât mıydı? diye Enes'den sordum. Bilmiyorum, dedi.

lah ile kızı Ummu'l-Mu'minin Hafsa'ya vasiyyet etmişti. Bu ev yirmi sekiz bin dirheme satılmıştır. İlk zamanlar bu eve «Dâru kadâi deyni Umer» yani Umer'in borcunu ödeyen ev denirken, git gide kısaltılarak yalnız *Dâru'l-Kadâ* denilmeye başlanmıştı. Bu evi Muâviye ibn Ebî Sufyân satın aldı. Bilâhare Medîne üzerine emîr iken Mervân ibn Hakem'e geçti. «Dâru'l-Kadâ'yı «Dâru'l-İmâre» ile tefsir edenler bu mülk intikaline bakmışlar demek oluyor. Diğer rivâyete göre *Dâru'l-Kadâ*, Abdurrahman ibn Avf'ın evi imiş. Şûrâ geceleri oraya kapanıp halk ile temas etmeksizin hükmünü vermiş olduğu için «Dâru'l-Kadâ» ismi verilmiştir. Bu rivâyete göre evi, Muâviye ibn Ebî Sufyan'a Abdurrahman'ın oğulları satmıştır. Bir aralık hükümetin resmî kayıd divânları ile *Beytu'l-Mâl* orada muhâfaza edilirdi. Sonradan Seffâh'ın gününde istimlak edilerek mescidin avlusuna katıldı. (Nevevî de Kadı İyâd'den böyle rivâyet edib siyer ve tarih âlimlerinin nakli budur, dedi.).

5. Bir hafta evvel susuzluktan dolayı sığırlar, davarlar helâk oldu diye şikâyet edilirken bu sefer de suyun bolluğundan ayni şikâyet arz olunuyor. Bundan zararın def'i için edilen duânın tevekkül'e aykırı olmadığı ma'nâsı çıkar.

Bu hadîsden cumua namazını kılarken ayrıca bir de *İstiska* namazı kılmaya hâcet olmadığı, yağmur duâsının cumua hutbesi içindeki duâyâ idhâl edilebileceği anlaşıldığı gibi elbiseyi ters çevirmek ve kibleye dönmenin de istiska duâsında şart olmadığı anlaşıyor. Kezâ bu hadîs istiskanın namazsız olarak yalnız duâ ve istiğfârdan ibaret olduğuna kail olub cemâatla namazın sünnet olduğuna kail olmayan İmâm Ebû Hanîfe'ye de huccet olabilir.

٩ - (...) وَحَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ . حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : أَصَابَتِ النَّاسَ سَنَةٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَبَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ النَّاسَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . إِذْ قَامَ أَغْرَابِيُّ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَلَكَ الْمَالُ وَجَاعَ الْعِيَالُ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَاهُ . وَفِيهِ قَالَ « اللَّهُمَّ ! حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا » قَالَ : فَمَا يُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَى نَاحِيَةِ إِلَّا تَفَرَّجَتْ . حَتَّى رَأَيْتُ الْمَدِينَةَ فِي مِثْلِ الْجَوَابَةِ . وَسَالَ وَادِي قَنَاءَ شَهْرًا . وَلَمْ يَجِبْ أَحَدٌ مِنْ نَاحِيَةِ إِلَّا أَخْبَرَ بِجَوْدٍ

9 — () : Enesu'bnü Mâlik (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında halka bir kıtlık yılı isâbet etti. Bir cumua günü Rasûlullah minber üzerinde halka hutbe îrâd ederken bedevînin biri ayağa kalkıp : Yâ Rasûlallah! Mal helâk oldu, iyâl de aç kaldı, (Al-lâh'a bizim için duâ et.. dedi). Râvî hadîsin tamâmını yukarıki gibi sevk etti. Bu hadîsde : «ALLÂHUMME! HAVÂLEYNÂ VE LÂ ALEYNÂ = Yâ Allah! Etrafımıza (yağdır), üzerimize değil» demiştir. Râvî der ki : Bunu söylerken de eliyle hangi tarafa işâret ettiyse orası muhakkak açıldı da nihayet Medîne'nin üstünü açık bir alan gibi gördüm. Kanât Vâdisi bir ay mütemadiyen aktı ve herhangi cihetten kim geldiyse bol bol yağmur yağdığını haber verdi.

١٠ - (...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَادٍ وَنُحْمَدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ . حَدَّثَنَا عُبيدُ اللَّهِ عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَقَامَ إِلَيْهِ النَّاسُ فَمَاحُوا . وَقَالُوا : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! فَحِطَّ الْمَطَرُ ، وَانْحَرَّ الشَّجَرُ ، وَهَلَكَتِ الْبِهَائِمُ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَفِيهِ مِنْ رِوَايَةِ عَبْدِ الْأَعْلَى : فَتَقَشَّعَتْ عَنِ الْمَدِينَةِ . فَجَمَلَتْ مُنْطَرُ حَوَالِيهَا . وَمَا مُنْطَرُ بِالْمَدِينَةِ قَطْرَةً . فَنَظَرْتُ إِلَى الْمَدِينَةِ وَإِنِّهَا لَنِي مِثْلُ الْإِكْلِيلِ .

10 — () : Enes İbn Mâlik (R) dedi ki :

Cumua günü Peygamber (S) hutbe îrâd ediyordu. Halk ona doğru ayağa kalkıp bağırdılar : Ey Allah'ın Peygamber'i! Yağmur kıtaldı, ağaçlar kurudu, hayvanlar mahvoldu, dediler. Râvî hadîsin bütününü böylece sevk etti. Bu hadîsin Abdu'l-A'lâ rivâyetinde : Derken Medîne'nin üstü sıyrıldı. Bulutlar Medîne'nin etrafına damlarken, Medîne'ye bir katra olsun düşmüyordu. Medîne'ye baktım, o hotoza sarılmış bir baş gibi idi, sözleri vardır.

۱۱ - (...) وحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو سَامَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ، بِنَحْوِهِ . وَزَادَ : قَالَ اللَّهُ بَيْنَ السَّحَابِ . وَمَكُنَّا حَتَّى رَأَيْتُ الرَّجُلَ الشَّدِيدَ تُهْمُهُ نَفْسُهُ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ .

11 — () : Buradaki râviler de Enes'den yukarıki hadîs tarzında rivâyet ettiler. Burada şu sözler ziyade olmuştur : Allah bulutların arasını birleştirtiverdi. Biz bekledik, o derece ki kuvvetli olan kimseye bile âilesinin yanına dönmek bir dert oluyordu.

۱۲ - (...) وحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي أُسَامَةُ ؛ أَنَّ حَفْصَ ابْنَ عُيَيْدٍ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : جَاءَ أَغْرَابِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ . وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ . وَزَادَ : فَرَأَيْتُ السَّحَابَ يَتَمَزَّقُ كَأَنَّهُ الْمَلَأَ حِينَ تَطْوَى .

12 — () : Buradaki râviler de Enes ibn Mâlik'in : Cumua günü Rasûlullah (S) a kendisi minber üzerinde iken bir a'rabî geldi, dediğini hadîsin sonuna kadar anlattılar. Burada şu fazladır : Gördüm ki bulutlar, kadın örtülerinin (rüzgârdan) dürülürkenki halleri gibi sür'atle yırtılıp açılıyorlardı.

۱۳ - (۸۹۸) وحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : قَالَ أَنَسُ : أَصَابَنَا وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَطَرٌ . قَالَ : فَحَسَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثَوْبَهُ . حَتَّى أَصَابَهُ مِنَ الْمَطَرِ . فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لِمَ صَنَعْتَ هَذَا ؟ قَالَ « لِأَنَّهُ حَدِيثُ عَهْدٍ بِرَبِّهِ نَعَالِي » .

13 — (898) : Enes (R) şöyle dedi :

Bir defa biz Rasûlullah (S) ile beraber iken yağmura tutulduk. Rasûlullah ridâsını çıkardı, vücûduna yağmur değdi. Yâ Rasûlallah! Bunu niçin yaptın? dediğimizde : «Bu rahmet, Rabbi Teâlâ'nın henüz yeni yarattığı bir rahmettir, onun için» cevabını verdi.

(۳) باب النعوت عند رؤية السحاب والغيم ، والفرح بالمطر

۱۴ - (۸۹۹) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ قَعْنَبٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ جَعْفَرٍ (وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ) عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمَ الرِّيحِ وَالْغَيْمِ ، عُرِفَ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ ، وَأَقْبَلَ وَأَذْبَرَ . فَإِذَا مَطَرَتْ ، سُرِّيَ بِهِ ، وَذَهَبَ عَنْهُ ذَلِكَ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَسَأَلْتُهُ . فَقَالَ « إِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَكُونَ عَذَابًا سُلْطَ عَلَى أُمَّتِي » . وَيَقُولُ ، إِذَا رَأَى الْمَطَرَ « رَحْمَةٌ » .

(3) RÜZGÂR VE BULUT GÖRÜLMESİNDE ALLÂH'A SİĞİNMA, YAĞMURDA İSE FERAHLANMA BÂBİ

14 → (899) : Atâu'bnü Ebî Rebâh; Peygamber'in zevcesi Âişe'den işitmiştir. Âişe şöyle diyordu : Hava rüzgârlı ve bulutlu olduğu vakit Rasûlullah (S) ın yüzünde bundan dolayı (nâhoşluk eseri derhal) belli olurdu. İşte o hâlinde bir yerde karar edemeyib gidip gelmeye başlardı. Yağmur başladı mı açılır ve o hal kendisinden giderdi. Âişe der ki : Bu endişenin sebebini kendisinden sorduğumda : «Ummetime musallat olmuş bir azâb olmasından korktum» buyurdu. Yağmuru görünce de : «Bu rahmettir» buyururlardı.

۱۵ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ جُرَيْجٍ يُحَدِّثُنَا عَنْ عَطَاءِ ابْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا عَصَفَتِ الرِّيحُ قَالَ « اللَّهُمَّ ! إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا ، وَخَيْرَ مَا فِيهَا ، وَخَيْرَ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ . وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا ، وَشَرِّ مَا فِيهَا ، وَشَرِّ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ » قَالَتْ : وَإِذَا تَحَيَّلَتِ السَّمَاءُ ، تَغَيَّرَ لَوْنُهُ ، وَخَرَجَ وَدَخَلَ ، وَأَقْبَلَ وَأَذْبَرَ . فَإِذَا مَطَرَتْ سُرِّيَ عَنْهُ . فَعَرَفْتُ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَسَأَلْتُهُ . فَقَالَ « لَعَلَّهُ ، يَا عَائِشَةُ ! كَمَا قَالَ قَوْمٌ عَادٍ : فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمَطِّرٌ نَا » [۱۶/الأحزاب/الآية ۲۴] .

15 - () : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) rüzgâr (fırtına hâlinde) şiddetle estiği zaman şöyle duâ ederdi : «Yâ Allâh! Şu rüzgârın hayrını ve hangi hizmet ile gönderilmiş ise o hizmetin hayrını senden dilerim. Şerrinden ve gönderilmiş olduğu hizmetin şerrinden sana sığınırım». Âişe der ki : Gökyüzü bulutlandığı zaman Peygamber'in (yüzünün) rengi değişir, bir kararda durmayıp kâh içeri girer, kâh dışarı çıkar, kâh ona karşı durur, kâh geri dö-

nerdi. Yağmur yağınca da Rasûlullah'dan bu endişe zâil olurdu. Ben bu-
nu onun çehresinden tanırdım. Ben bu endişenin sebebini kendisinden
sordum :

— Yâ Âişe! Belki bu bulutlar Âd Kavminin dediği gibi (bir azâb)
olur, (ki Kur'ânda şöyle hikâye olunmuştur) :

«Artık vaktaki onu vâdilerine doğru gelen bir bulut hâlinde görmüş-
lerdi. Dediler ki : Bu, bize yağmur verici bir buluttur. Hayır, bu, çarça-
buk gelmesini istediğiniz şeydir. Bir rüzgârdır ki onda elem verici bir
azâb vardır» (el-Ahkaf : 24).

١٦ — (...) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ مَرْوَانَ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ . ع وَحَدَّثَنِي
أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَهُ عَنْ سُلَيْمَانَ
ابْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُسْتَجِيمًا صَاحِبًا .
حَتَّى أَرَى مِنْهُ لَهَوَانِهِ . إِنَّمَا كَانَ يَتَبَسَّمُ . قَالَتْ : وَكَانَ إِذَا رَأَى غَيْمًا أَوْ رِيحًا ، عُرِفَ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ .
فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَرَى النَّاسَ ، إِذَا رَأَوْا الْغَيْمَ ، فَرِحُوا . رَجَاءً أَنْ يَكُونَ فِيهِ الْمَطَرُ . وَأَرَاكَ إِذَا رَأَيْتَهُ ،
عَرَفْتُ فِي وَجْهِكَ الْكَرَاهِيَّةَ ؟ قَالَتْ فَقَالَ « يَا عَائِشَةُ ! مَا يُؤْمِنُنِي أَنْ يَكُونَ فِيهِ عَذَابٌ . قَدْ عَذَّبَ
قَوْمٌ بِالرَّيْحِ . وَقَدْ رَأَى قَوْمٌ الْمَذَابَ فَقَالُوا : هَذَا عَارِضٌ مُمِطِرُنَا » .

16 — () : Peygamber'in zevcesi Âişe şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ın küçük dilini görünceye kadar ağzını açarak gül-
düğünü görmedim. O, yalnız gülümser idi. Rasûlullah (yağmur yüklü
siyah) bir bulut yahut bir fırtına olduğu zaman çehresinde bundan do-
layı bir endişe belli olurdu. Kendisine :

— Yâ Rasûlallah! Herkes (gökyüzünde) bulut görünce onda yağmur
bulunduğunu umarak ferahlanır. Halbuki ben, böyle bir şey gördüğünüz
zaman yüzünüzde endişe âsârı, hoşnutsuzluk hissediyorum, dedim. Bu-
yurdu ki :

— Yâ Âişe! O (kara) bulutta sarsar rüzgârı ile azâb olunan bir kav-
min azâbı bulunmasından nasıl emîn olabilirim? Bir kavim (kendilerine
mukadder olan) azâbı görmüşlerdi de : «Bu ufukta beliren, bize yağmur
yağdıracak bir buluttur» (el-Ahkaf : 24) demişlerdi.

(۴) باب فی ریح الصبا والذبور

۱۷ - (۹۰۰) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عُذْرٌ عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « نَصِرْتُ بِالصَّبَا وَأُهْلِكَتُ عَادٌ بِالدُّبُورِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي الْجَعْفَرِ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ (يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ) . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مَسْعُودِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِمِثْلِهِ .

(4) SABÂ VE DEBÛR RÜZGÂRLARI HAKKINDA BÂB

17 — (900) : İbn Abbâs (R) dan :

Peygamber (S) : «Ben Sabâ (rüzgârı) ile mansûr oldum. Âd Kavmi ise Debûr (yani batı rüzgârı) ile helâk edildiler» buyurdu⁶.

() : Bu iki tarîk râvîleri de A'meşden, o da Mes'ûd ibn Mâlik'den, o da Saîd ibn Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'dan, o da Peygamber (S) den aynî hadîsin benzerini rivâyet etti.

6. Sabâ, doğudan esen rüzgârın ismidir ki gündoğusu denir. Ona mukabil cihetten yani batıdan esen rüzgârın adı Debûrdur. Şimâlden esen rüzgâra —şının fethiyle— Şemâl, onun mukabili olan kible rüzgârına da —cimin fethiyle— Cenûb denir.

Sabâ, sıcak ve kuru; Debûr, serin ve nemlidir. Cenûb, sıcak nemli; Şemâl de, serin kurudur demişlerdir.

Muslim'in bir rivâyetine göre cennet ehline esecek rüzgâr Şemâldır.

Bu dört cihetin aralarından esen rüzgârların da ayrı ayrı isimleri ve özellikleri vardır.

Kur'ânda bazı kavimlerin rüzgâr ile helâk edildiği haber verilmiştir :

« فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجَنُودًا لَمْ يَرَوْهَا » : Biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik» (el-Ahzâb: 9).

فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحْطَاتٍ لَّيْذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيَانِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ «

: Bundan dolayı biz de, dünya hayatında zillet azabını kendilerine tattırmamız için uğursuz uğursuz günlerde üzerlerine çok gürültülü bir bora gönderdik. Ahiret azâbı elbet daha horlayıcıdır. Onlara yardım da olunmaz» (Fussilet: 16).

« فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا لَّا يَخْتَارُونَ » : Çünkü biz uğursuz sürekli bir günde onların üstüne çok gürültülü bir fırtına gönderdik» (el-Kamer: 19).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٠ - كتاب الكسوف

(١) باب صلاة الكسوف

١ - (٩٠١) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ. حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي. فَأَطَالَ الْقِيَامَ جِدًّا. ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الزَّكُوعَ جِدًّا. ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَطَالَ الْقِيَامَ جِدًّا. وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الزَّكُوعَ جِدًّا. وَهُوَ دُونَ الزَّكُوعِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ سَجَدَ. ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ. وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الزَّكُوعَ. وَهُوَ دُونَ الزَّكُوعِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَامَ. فَأَطَالَ الْقِيَامَ. وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الزَّكُوعَ. وَهُوَ دُونَ الزَّكُوعِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ سَجَدَ. ثُمَّ انْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ. فَخَطَبَ النَّاسَ خَمِدًا اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ. ثُمَّ قَالَ «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ. وَإِنَّهُمَا لَا يَنْخَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ. فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَكَبِّرُوا. وَادْعُوا اللَّهَ وَصَلُّوا وَتَصَدَّقُوا. يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ! إِنْ مِنْ أَحَدٍ أَعْيَرُ مِنْ اللَّهِ أَنْ يَزِيَّ عَبْدُهُ أَوْ تَزِيَّ أُمَّتُهُ. يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ! وَاللَّهِ! لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا وَلَفَضَحْتُمْ قَلِيلًا. أَلَا هَلْ بَلَغْتُ؟». وَفِي رِوَايَةِ مَالِكٍ «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ».

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

10 — KİTÂBU'L-KÛSÛF

(Güneş ve ay tutulması kitabı)

(1) KÛSÛF NAMAZI BÂBİ

1 — (901) : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında bir defa güneş tutuldu¹. Rasûlullah halka namaz kıldırmak üzere kıyâma durdu ve kıyamı çok uzattı. Sonra rukûa vardı, rukûu da çok uzattı. Sonra başını kaldırıp kıyâmı (yine) çok uzattı. Bu ikinci kıyâmı birinci kıyâmdan kısa sürdü. Sonra tekrar rükûa vardı ve rükûu çok uzattı. Bu rükûu, evvelki rükûdan kısa idi. Sonra secdeye vardı. Sonra ayağa kalkıp, kıyâmı uzattı. Bu, ilk kıyâmdan az sürdü. Sonra rukûa varıp rükûu uzattı. Bu rükûu da ilk rükûu'dan az sürdü. Sonra secde etti. Sonra güneş açılmış olduğu halde Rasûlullah namazdan çıktı ve halka karşı hutbe îrâd etti. (Bu hutbede) Allâh'a hamdu senâ ettikten sonra şöyle buyurdu : «Şüphe etmeyiniz ki güneş ile ay Allâh'ın âyetlerindendir. Bunlar; hiçbir kimsenin ne ölümü ne de hayatı için tutulmazlar. Bunların kararmalarını gördüğünüzde hemen tekbîr alın, Allâh'a duâya koyulun, namaz kılın, sadaka verin. Ey Muhammed ummeti! Allâh'a yemîn olsun ki erkek kulunun veya dişi kulunun zinâ edişinden dolayı Allah Teâlâ kadar kıskanç olan hiçbir kimse yoktur. Ey Muhammed ummeti! Allâh'a yemîn olsun ki benim bildiğimi sizler bilseniz muhakkak çok ağlar az gülerdiniz. Sözüme kulak verin. (Bakın) teblîğ ettim mi? (Sonra işitmedik demeyiniz).»²

Râvîlerden Mâlik'in rivâyetinde : «Şüphesiz güneş ile ay Allâh'ın âyetlerinden iki âyettir».

٢ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَزَادَ :
«مِمَّا بَعْدُ. فَإِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ» وَزَادَ أَيْضًا : ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ «اللَّهُمَّ! هَلْ بَلَّغْتُ».

2 — () : Burada yine Hışâm ibn Urve'den bu isnadla aynı hadîs gelmiştir. Bunda : Sonra Rasûlullah : «Ammâ ba'du. Şüphesiz ki güneş ile ay, Allâh'ın âyetlerindendir» buyurdu, ziyâdesi vardır. Ve kezâ burada : Sonra ellerini kaldırıp «yâ Allâh! Teblîğ ettim mi?» buyurdu, ziyâdesi vardır.

1. Fakihler istilâhında *Kûsûf* güneşin, *Hûsûf* da ayın tutulması demektir. Halbuki lugatta her iki lafız müterâdifdir. Güneş ile ayın tutulmalarına *Kûsûfân* ve *Hûsûfân* denir. Cevherî'nin *Sihâh*'inde musâvî olarak «kesefeti's-şemsu» ve «kesefe'l-kameru» denilebileceği bildirilmekle beraber hûsûfun kamer hakkında kullanılması daha güzel olduğu zikredilmiştir. Bu suretle fakihlerin kullanışlarının daha fasîh olduğu imâ edilmiş oluyor. Ancak Buhârî ile Muslim'in rivâyetlerinde güneşe ve aya tahsis edilmeksizin her iki lafız yek diğeri yerine kullanılmıştır. Güneş ve ay hakkında «lâ yenkesifâni li-mevti ehadin» denilmiş olduğu gibi «lâ yenhasifâni» de «lâ yahsifâni» de denilmiştir.

2. Kur'anı Kerîmde de şöyle buyurmuştur :

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

= Artık ırtıkâb etmekte oldukları (günahın) cezâsı olmak üzere az gülsünler, çok ağlasınlar onlar» (et-Tevbe : 82).

۳ - (...) حَدَّثَنِي حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ. ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَمُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيُّ. قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَتْ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْمَسْجِدِ: فَقَامَ وَكَبَّرَ وَصَفَّ النَّاسُ وَرَأَاهُ. فَاقْتَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قِرَاءَةً طَوِيلَةً. ثُمَّ كَبَّرَ فَرَكِعَ رُكُوعًا طَوِيلًا. ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. رَبَّنَا! وَلَكَ الْحَمْدُ» ثُمَّ قَامَ فَاقْتَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً. هِيَ أَدْنَى مِنَ الْقِرَاءَةِ الْأُولَى. ثُمَّ كَبَّرَ فَرَكِعَ رُكُوعًا طَوِيلًا. هُوَ أَدْنَى مِنَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ قَالَ «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ. رَبَّنَا! وَلَكَ الْحَمْدُ» ثُمَّ سَجَدَ (وَلَمْ يَذْكُرْ أَبُو الطَّاهِرِ: ثُمَّ سَجَدَ) ثُمَّ فَعَلَ فِي الرُّكْعَةِ الْآخَرَى مِثْلَ ذَلِكَ. حَتَّى اسْتَكْمَلَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ. وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ. وَانْجَلَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَنْصَرِفَ. ثُمَّ قَامَ فَخَطَبَ النَّاسَ. فَأَنشَأَ عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ. ثُمَّ قَالَ «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ. لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ. فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَافْزِعُوا لِلصَّلَاةِ». وَقَالَ أَيْضًا «فَصَلُّوا حَتَّى يُفْرَجَ اللَّهُ عَنْكُمْ». وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «رَأَيْتُ فِي مَقَامِي هَذَا كُلَّ شَيْءٍ وَعِدْتُمْ. حَتَّى لَقَدْ رَأَيْتُنِي أُرِيدُ أَنْ أَخْذَ قَهْقَرًا مِنَ الْجَنَّةِ حِينَ رَأَيْتُمُونِي جَعَلْتُ أَقْدَمُ». (وَقَالَ الْمُرَادِيُّ: أَتَقَدَّمُ) وَلَقَدْ رَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا، حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأَخَّرْتُ. وَرَأَيْتُ فِيهَا ابْنَ لُحَى. وَهُوَ الَّذِي سَيَّبَ السَّوَابِ «. وَانْتَهَى حَدِيثُ أَبِي الطَّاهِرِ عِنْدَ قَوْلِهِ «فَافْزِعُوا لِلصَّلَاةِ». وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ.

3 — () : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ın hayatında güneş tutuldu. Bunun üzerine Rasûlullah hemen mescide çıkıp namaz için ayakta durdu ve tekbir aldı. İnsanlar da onun arkasında saff tuttular. Rasûlullah uzun bir kırâat yaptı. Sonra tekbir alıp uzun bir rukû' etti. Sonra rukû'dan başını kaldırıp : SEMİA'LLÂHU LİMEN HAMİDEH RABBENÂ VE LEKE'L-HAMD dedi. Sonra ayakta durub uzun bir kırâat daha yaptı ki bu ilk kırâattan az sürdü. Sonra rukûa varıp uzun bir rukû yaptı. Bu rukû, evvelki rukû'dan az sürdü. Sonra tekrar : SEMİA'LLÂHU LİMEN HAMİDEH RABBENÂ VE LEKE'L-HAMD dedi. Sonra secde etti. (Râvî Ebû Tâhir : Sonra secde etti, kısmını söylemedi.) Sonra Rasûlullah diğer rek'atda da bunun gibi yaptı. Nihayet dört rukû'u ve dört secdeyi tamamladı. Namazdan çıkmadan önce de güneş açıldı. Sonra ayağa kalkıp insanlara hutbe îrâd etti. Allah Teâlâ'ya lâayık olduğu lafızlarla (hamd ve) senâ ettikten sonra şöyle buyurdu :

«Şüphe etmeyiniz ki güneş ile ay Allâh'ın âyetlerinden iki âyettir.

(Bunlar) hiçbir kimsenin ne ölümü ne de hayatı için tutulmazlar. Güneş ile ayın tutulmaları âyetini gördüğünüzde hemen namaza ilticâ ediniz». Ve kezâ : «Allâh bu vaziyeti sizden açıncaya kadar namaz kılınız» buyurdu. Ve Rasûlullah (S) şöyle buyurdu :

«Şu makamımda (iken) va'd olunduğunuz herşeyi gördüm. Hatta ileriye doğru gitmeye başladığımı gördüğünüz vakıta cennetten bir salkım almak istedim. İnan olsun beni gerilerken gördüğünüz zaman da cehennem-i gördüm. Bir kısmı diğer kısmını tahrib ediyordu. Cehennemde İbnu Luhay'ı da gördüm. Ki o hayvanları putlar için serbest olarak salıveren kimsedir».

Ebû Tâhir'in hadîsi : «Namaza ilticâ ediniz» sözünde sona erdi. O, bundan sonrasını zikretmedi.

٤ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . قَالَ : قَالَ الْأَوْزَاعِيُّ أَبُو عَمْرٍو وَغَيْرُهُ : سَمِعْتُ ابْنَ شِهَابٍ الزُّهْرِيَّ يُخْبِرُ عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ الشَّمْسَ خَسَفَتْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَبَعَثَ مُنَادِيًا « الصَّلَاةُ جَامِعَةٌ » فَاجْتَمَعُوا . وَتَقَدَّمَ فَكَبَّرَ . وَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَاتٍ . فِي رَكْعَتَيْنِ . وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ .

4 - (): Âişe (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) ın zamanında güneş tutulmuştu. Rasûlullah, «es-salâtu câmiatun = Cemâatla namaza hâzır olun» diye nidâ etmek üzere bir münâdî çağırdı. Bunun üzerine halk toplandı. Kendisi öne geçib tek-bîr aldı ve iki rek'atlı bir namaz içinde dört rukû ile dört secde yaptı.

٥ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ نَعْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ يُخْبِرُ عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَمَعَ فِي صَلَاةِ الْخُسُوفِ بِقِرَاءَتِهِ . فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَاتٍ . فِي رَكْعَتَيْنِ . وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ .

(٩٠٢) قَالَ الزُّهْرِيُّ : وَأَخْبَرَنِي كَثِيرُ بْنُ عَبَّاسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ صَلَّى أَرْبَعَ رَكَاتٍ . فِي رَكْعَتَيْنِ . وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ الزُّبَيْدِيُّ عَنْ الزُّهْرِيِّ . قَالَ : كَانَ كَثِيرُ بْنُ عَبَّاسٍ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ كَانَ يُحَدِّثُ عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ كَسَفَتِ الشَّمْسُ . بِمِثْلِ مَا حَدَّثَ عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ .

5 — () : Âişe (R) den (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) Husûf namazında kırâatını cehren okudu. Bu sûretle kıldırıldığı namazın iki rek'atı içinde dört rukû ile dört secde yaptı.

(902) Zührî dedi ki : Bana Kesîru'bnü Abbâs, İbn Abbâs'dan, o da Peygamber (S) den şöyle haber verdi : Peygamber (S) namaz kıldırıp iki rek'atli bir namaz içinde dört rukû ile dört secde yaptı.

() : İbn Abbâs, Rasûlullah'ın, güneş tutulduğu gündeki namazını, Urve'nin Hz. Âişe'den tahdîs ettiği (beş rakamlı) hadîs gibi tahdîs ederdi.

٦ - (٩٠١) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. قَالَ: سَمِعْتُ عَطَاءَ يَقُولُ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ يَقُولُ: حَدَّثَنِي مَنْ أَصَدَّقُ (حَسْبُهُ يُرِيدُ عَائِشَةَ) أَنَّ الشَّمْسَ انْكَسَفَتْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَامَ قِيَامًا شَدِيدًا. يَقُومُ قَائِمًا ثُمَّ يَرْكَعُ. ثُمَّ يَقُومُ ثُمَّ يَرْكَعُ. رَكَعَتَيْنِ فِي ثَلَاثِ رَكَعَاتٍ وَأَرْبَعِ سَجَدَاتٍ. فَانْصَرَفَ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ. وَكَانَ إِذَا رَكَعَ قَالَ «اللَّهُ أَكْبَرُ» ثُمَّ يَرْكَعُ. وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ قَالَ «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» فَقَامَ تَحْمِيدَ اللَّهِ وَأُثْنَى عَلَيْهِ. ثُمَّ قَالَ «إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَكْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ. وَلَكِنَّهُمَا مِنْ آيَاتِ اللَّهِ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِمَا عِبَادَهُ. فَإِذَا رَأَيْتُمْ كُسُوفًا، فَادْكُرُوا اللَّهَ حَتَّى يَنْجَلِيَ».

6 — (901) Bize Ishâk ibn İbrâhîm tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Bekr haber verdi. Bize İbn Cureyc haber verib dedi ki : Atâ'dan işittim şöyle diyordu : Ubeydu'bnü Umeyr'den işittim, şöyle diyordu : Bana doğruluğunu tasdik etmekte olduğum kimse (Ubeyd'in, Âişe'yi kasdettiğini zannederim) şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) zamanında güneş tutuldu. Rasûlullah şiddetli bir kalkışla ayağa kalktı. Ayakta duruyor, sonra rukûa varıyor, sonra (tekrar) kıyâma duruyor, sonra rukûa varıyor, sonra (tekrar) kıyâma duruyor, sonra rukûa varıyor. (İşte bu sûretle) üç rukû ve dört secdeli iki rek'at namaz kılıb, güneş açılmış olduğu halde namazdan çıktı. Bu namazda rukûa varırken **ALLÂHU EKBER** deyib sonra rukûa varıyordu. Rukûdan başını kaldırdığında : **SEMÎA'LLÂHU LİMEN HAMİDEH** diyordu. Bu namazın akabinde ayağa kalktı ve Allah'a hamdu senâ eyledi. Sonra şöyle hitâb etti : «Şüphesiz ki güneş bir ay hiçbir kimşenin ne ölümünden, ne de hayatından dolayı tutulmazlar. Lâkin bunlar; Alâlh'ın âyetlerinden iki âyettir. Allâh Teâlâ bu iki âyet ile kullarını korkudur. Öyle ise sizler bir kûsûf (güneş veya ay tutulması) gördüğünüz zaman bunlar açılincaya kadar Allâh'ı zikrediniz».

۷ - (...) وحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمُسَمِّيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا مُعَاذُ (وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ) . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ صَلَّى سِتَّ رَكَعَاتٍ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ .

7 — () : Buradaki râvîler yine Ummul-mu'minin Âişe'den: Peygamber (S) in altı rukû' ve dört sücûd ile namaz kıldığını rivâyet ettiler.

(۲) بَابُ ذِكْرِ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي صَلَاةِ الْكُصُوفِ

۸ - (۹۰۳) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ يَحْيَى ، عَنْ عُمَرَ ؛ أَنَّ يَهُودِيَّةً أَتَتْ عَائِشَةَ تَسْأَلُهَا . فَقَالَتْ : أَعَاذَكَ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! يُعَذَّبُ النَّاسُ فِي الْقُبُورِ ؟ قَالَتْ عُمَرَةُ : فَقَالَتْ عَائِشَةُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « عَائِدًا بِاللَّهِ » . ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ غَدَاةٍ مَرَكَبًا . فَخَسَفَتِ الشَّمْسُ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَخَرَجْتُ فِي نِسْوَةٍ بَيْنَ ظَهْرِي الْحَجَرِ . فِي الْمَسْجِدِ . فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَرَكَبِهِ . حَتَّى انْتَهَى إِلَى مُصَلَّاهُ الَّذِي كَانَ يُصَلِّي فِيهِ . فَقَامَ وَقَامَ النَّاسُ وَرَاءَهُ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ثُمَّ رَكَعَ . فَرَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ثُمَّ رَفَعَ . فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ فَرَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا . وَهُوَ دُونَ ذَلِكَ الزُّكُوعِ . ثُمَّ رَفَعَ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ . فَقَالَ « إِنِّي قَدْ رَأَيْتُكُمْ تَفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ كَيْفَتِنَةِ الدَّجَالِ » .

قَالَتْ عُمَرَةُ : فَسَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ : فَكُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، بَعْدَ ذَلِكَ ، يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ . بِمِثْلِ مَعْنَى حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ .

(2) HUSÛF NAMAZINDA KABİR AZÂBININ (GÖRÜLÜB) ZİKREDİLMESİ BÂBİ

8 — (903) : Amre'den :

Bir Yahûdî karısı dilenmek üzere Âişe'nin yanına gelib ona : Allah seni kabir azâbından korusun! diyerek duâ etti. Âişe der ki : Bunun üzerine; yâ Rasûlallah! İnsanlar kabirlerde azâb edilirler mi? diye sordum. Rasûlullah : «Kabir azabından Allah'a sığınırım» buyurdu. Âişe (Ra-

sulullah'ın kusûf namazını şöyle) anlattı : Tâhir zevcelerinin hücreleri arasından, kadınlar içinde mescide çıktım. Rasûlullah da gittiği yerden dönerek bineğinden indi ve mescide geldi. Nihayet mescidin içinde dâima namaz kıldırıldığı yere varıp kıyâmâ durdu. Halk da onun arkasında kıyâma durdular. Rasûlullah, uzun bir kıyâm yaptı. Sonra rukûa varıp onu da uzun yaptı. Sonra (başını) kaldırdı. Tekrar uzun bir kıyâma durdu ki bu, evvelki kıyâmdan az sürdü. Sonra rukûa varıp bu rukûu da uzun yaptı. Fakat bu rukû öncekinden az sürdü. Sonra güneş açılmış olduğu halde başını kaldırdı³. Muteakiben : «Ben sizleri, kabirlerde, Deccâl fitnesi gibi fitnelere (imtihanlara) tâbi' tutuluyorsunuz gördüm» buyurdu.

Amre der ki : Âişe'den işittim, şöyle diyordu : Bundan sonra Rasûlullah'ın ateş azâbı ile kabir azâbından Allah'a sığındığını kendisinden işitir oldum.

() : Bu iki tarîk râvîleri de Yahyâ ibn Saïd'den bu isnad ile yukarıki Süleyman ibn Bilâl hadîsi tarzında rivâyet ettiler.

(۳) باب ماعرض على النبي صلى الله عليه وسلم في صلاة الكسوف من أمر الجنة والنار

۹ - (۹۰۴) وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّورَقِيُّ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ عَنْ هِشَامِ الدَّسْتَوَائِيِّ . قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى 'عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي يَوْمٍ شَدِيدِ الْحَرِّ . فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِأَصْحَابِهِ . فَأَطَالَ الْقِيَامَ . حَتَّى جَعَلُوا يَخِرُّونَ . ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ . ثُمَّ رَفَعَ فَأَطَالَ . ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ . ثُمَّ رَفَعَ فَأَطَالَ . ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . ثُمَّ قَامَ فَصَنَعَ نَحْوًا مِنْ ذَلِكَ . فَكَانَتْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ . ثُمَّ قَالَ « إِنَّهُ عُرِضَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ تَوَلَّجُوهُ . فَعُرِضَتْ عَلَى الْجَنَّةِ . حَتَّى لَوْ تَنَاوَلْتُ مِنْهَا قِطْفًا أَخَذْتُهُ (أَوْ قَالَ تَنَاوَلْتُ مِنْهَا قِطْفًا) فَصُرْتُ يَدِي عَنْهُ . وَعُرِضَتْ عَلَى النَّارِ . فَرَأَيْتُ فِيهَا امْرَأَةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ تُعَذِّبُ فِي هِرَّةٍ لَهَا . رَبَطَتْهَا فَلَمْ تُطْعِمَهَا . وَلَمْ تَدْعَهَا تَأْكُلْ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ . وَرَأَيْتُ أَبَا نُمَامَةَ عَمْرَو بْنَ مَالِكٍ يَجُرُّ قُصْبَهُ فِي النَّارِ . وَإِنَّهُمْ كَانُوا يَقُولُونَ : إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَخْسِفَانِ إِلَّا لِمَوْتِ عَظِيمٍ . وَإِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ يُرِيكُمُوهَا . فَإِذَا خَسَفَا فَصَلُّوا حَتَّى يَنْجَلِيَ » .

3. Buhârî'deki rivâyette : Sonra Rasûlullah — oğlu İbrâhim'in hayatının son demine geldiğini haber aldığından — sabah vakti binib çıktı. Derken gün tutuldu. Kuşluk vaktında avdet etti. Dönüşünde Peygamber hücrelere uğradı, sonra namaza durdu. Halk da ardına durdu.. diye namazın ta'rifini tamamladıktan sonra : Namazdan çıktı. Hutbede ne söylemesini Allah diledi ise onu söyledi. Sonra sahâbilerine kabir azâbından sığınmalarını fermân buyurdu, demistir (Buhârî; el-küsûf, bâbu't-taavvuz min azâb'il-kabr fi'l-küsûf).

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو غَسَّانَ الْإِسْمَعِيلِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الصَّبَّاحِ عَنْ مِشَّامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .
إِلَّا أَنَّهُ قَالَ « وَرَأَيْتُ فِي النَّارِ امْرَأَةً حَمِيرِيَّةً سَوْدَاءَ طَوِيلَةً » . وَلَمْ يَقُلْ « مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ » .

(3) KUSÛF NAMAZINDA İKEN PEYGAMBER'E ARZOLUNAN CENNET VE CEHENNEM HALLERİ BÂBİ

9 — (904) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında çok sıcak bir günde güneş tutuldu. Rasûlullah sahâbîlerine namaz kıldırıldı. Şöyle ki : Kıyâmı, cemâat (yorgunluktan) düşmeye başlayıncaya kadar uzattı. Sonra rukûa vardı ve rukûu da uzattı. Sonra kavmeye kalktı, onu da uzattı. Sonra (tekrar) rukûa varıp bu rukûu da uzattı. Sonra (tekrar) yükseldi, bunu da uzattı. Sonra iki secde yaptı. Sonra (ikinci rek'ata) kalkıp, takrîben ilk rek'atdaki kadar uzatarak bunda da öyle yaptı. Namaz (böylece) dört rukû ile dört secdeli olarak kılınmış oldu. Sonra şöyle buyurdu : «Şüphesiz ki (cennet, cehennem, kabir, mahşer v.s. gibi) içine sokulacağınız (yani uğrıyacağınız) her şey bana arz olundu. Bana cennet arz olundu. O kadar (yakından) ki eğer (üzüm) salkımına elimi uzataydım, alırdım». Yahut da şöyle buyurdu : «Bir salkımına elimi uzattım da onu yakalamaya elim yetişmedi. Kezâlik cehennem de bana arz olundu da orada İsrâîl oğullarından bir kadının kedisi yüzünden azâb edilmekte olduğunu gördüm. Hayatta iken o kediyi bağlamış, sonra da ne beslemiş, ne de arzın haşerâtından yemesine meydan vermişti. Ebû Sumâme, Amru'bnu Mâlik'in de cehennemde bağırsaklarını sürüklediğini gördüm⁴. Onlar : Güneş ile ay muhakkak büyük bir kimsenin ölümünden dolayı tutulur, derlerdi. Bilmiş olunuz ki, güneş ve ay Allah'ın sizlere dâima göstermekte olduğu âyetlerinden iki âyettir. Bunlar tutulub karardıkları zaman hemen namaza durub açılincaya kadar namaz kılınız».

() : Buradaki râvî de Hişâm'dan bu isnad ile o hadisin benzerini rivâyet etti. Ancak burada : «Cehennemde Hımyer'li uzun boylu siyâh bir kadın gördüm» dedi de; «İsrâîl Oğullarından» demedi.

4. Bu hadîsde bahsedilen Ebû Sumâme, Amru'bnu Mâlik, İsmail Aleyhisselâmın dîni üzere olan Arab kavmini putperestliğe sevkedib, ilâhî şerîata muhâlif bid'atlar icad eden Amru'bnu Luhay ibn Kam'a'dır ki Huzâî'lerin ceddidir.

Bundan sünnet ve cemâat ehlinin itikadı vechile Cennet ve cehennemin hâle hâzırda mahlûk ve mevcûd olub Allah'ın sevgili kullarına ıyânen açılabileceği hükmü çıkarılır. Hicâb ehline göre keyfiyetini ne ta'rife, ne ta'rif olunursa idrâke yol vardır. *Men lem yezuk lem yedri* (yani tatmayan bilmez).

Biz de merhûm Ahmed Naîm'in dediği gibi kısaca bu müşâhadenin 'Peygamber'in bir mu'cizesi olduğuna inanarak iymânı takviye ile yetiniyoruz.

۱۰ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ نُمَيْرٍ . (وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ) قَالَ : حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ النَّاسُ : إِنَّمَا انْكَسَفَتِ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ . فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَصَلَّى بِالنَّاسِ سِتَّ رَكَعَاتٍ بِأَرْبَعِ سَجَدَاتٍ . بَدَأَ فَكَبَّرَ . ثُمَّ قَرَأَ فَأَطَالَ الْقِرَاءَةَ . ثُمَّ رَكَعَ نَحْوًا مِمَّا قَامَ . ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الزَّكُوعِ فَقَرَأَ قِرَاءَةً دُونَ الْقِرَاءَةِ الْأُولَى . ثُمَّ رَكَعَ نَحْوًا مِمَّا قَامَ . ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الزَّكُوعِ فَقَرَأَ قِرَاءَةً دُونَ الْقِرَاءَةِ الثَّانِيَةِ . ثُمَّ رَكَعَ نَحْوًا مِمَّا قَامَ . ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الزَّكُوعِ . ثُمَّ انْحَدَرَ بِالسُّجُودِ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ أَيْضًا ثَلَاثَ رَكَعَاتٍ . لَيْسَ فِيهَا رَكْعَةٌ إِلَّا الَّتِي قَبْلَهَا أَطْوَلُ مِنَ الَّتِي بَعْدَهَا . وَرُكُوعُهُ نَحْوًا مِنْ سُجُودِهِ . ثُمَّ تَأَخَّرَ وَتَأَخَّرَتِ الصُّفُوفُ خَلْفَهُ . حَتَّى انْتَهَيْنَا . (وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَتَّى انْتَهَى إِلَى النَّسَاءِ) ثُمَّ تَقَدَّمَ وَتَقَدَّمَ النَّاسُ مَعَهُ . حَتَّى قَامَ فِي مَقَامِهِ . فَانْصَرَفَ حِينَ انْصَرَفَ ، وَقَدْ آصَتْ الشَّمْسُ . فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّمَا الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ . وَإِنَّهُمَا لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ (وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : لِمَوْتِ بَشَرٍ) فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَصَلُّوا حَتَّى تَنْجَلِيَ . مَا مِنْ شَيْءٍ تُوْعَدُونَهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي صَلَاتِي هَذِهِ . لَقَدْ جِئْتُ بِالنَّارِ . وَذَلِكَ كُمْ حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأَخَّرْتُ مَخَافَةَ أَنْ يُصِيبَنِي مِنْ لَفْجِهَا . وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَ الْمِخْجَنِ يَجْرُ قُصْبُهُ فِي النَّارِ . كَانَ يَسْرِقُ الْحَاجَّ بِمِخْجَنِهِ . فَإِنْ فُطِنَ لَهُ قَالَ : إِنَّمَا تَعَلَّقَ بِمِخْجَنِهِ . وَإِنْ غُفِلَ عَنْهُ ذَهَبَ بِهِ . وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَةَ الْهَرَّةِ الَّتِي رَبَطْتُمَا فَلَمْ تَطْعَمِيهَا . وَلَمْ تَدْعِيهَا تَأْكُلْ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ . حَتَّى مَاتَتْ جُوعًا . ثُمَّ جِئْتُ بِالْجَنَّةِ . وَذَلِكَ كُمْ حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَقَدَّمْتُ حَتَّى قُمْتُ فِي مَقَامِي . وَلَقَدْ مَدَدْتُ يَدِي وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَتَاوَلَ مِنْ ثَمَرِهَا لِتَنْظُرُوا إِلَيْهِ . ثُمَّ بَدَأَ لِي أَنْ لَا أَفْعَلَ . فَمَا مِنْ شَيْءٍ تُوْعَدُونَهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي صَلَاتِي هَذِهِ . »

10 — () : Câbir (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında Rasûlullah'ın oğlu İbrahim'in öldüğü gün güneş tutuldu. Halk : Güneş ancak İbrahim'in ölümünden dolayı tutuldu, dediler. Bunun üzerine Peygamber kalktı ve insanlara dört secde ile altı rukûlu (iki rek'at) namaz kıldırdı. Şöyle başladı : Evvelâ tekbîr aldı. Sonra kırâat yaptı ve kırâatı uzattı. Sonra takrîben kıyâmı kadar uzun bir rukû yaptı. Sonra rukûdan başını kaldırıp ilk rek'atinden az süren bir kırâat daha yaptı. Sonra takrîben ayakta durduğu kadar uzunlukta bir rukû' daha yaptı. Sonra rukû'dan başını kaldırıp ikinci kırâatından

az süren bir kırâat daha yaptı. Sonra takriben ayakta durduğu kadar uzunlukta bir rukû' daha yaptı. Sonra başını rukû'dan kaldırıp sür'atlice secdeye kapandı ve iki secde yaptı.

Sonra tekrar kıyâma kalktı ve (kırâatları ta'kiben) üç rukû' daha yaptı ki bu üç rukû'dan her biri yapıldıkça sırasıyla önce yapılan muhakkak onu ta'kib eden bir sonraki rukû'dan daha uzun oluyordu. Rukûnun uzunluğu da takriben sucûduna yakındı. Sonra Rasûlullah geriye doğru çekildi, arkasındaki safflar da gerilediler hatta bizim safa kadar geldiler. (Râvilerden Ebû Bekr : Hatta gerileye gerileye kadınların yanına kadar vardık, dedi). Sonra Rasûlullah tekrar ileriye gitti. Cemâat da onunla beraber ilerledi. Nihayet Peygamber ilk durduğu yerde durdu. Böylece namazı bitirib namazdan çıkarken, güneş de tutulmadan önceki hâline dönmüş ve tamamıyla açılmıştı. Bunu ta'kiben Rasûlullah şu hitabede bulundu :

«Ey insanlar! Güneş ve ay ancak Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar insanlardan — Ebû Bekr : Beşerden, demiştir — hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. Bu neviden bir şey gördüğünüzde açılınca kadar namaz kılınız. Size va'd olunan şeylerden hiçbirisi yokdur ki şu namazımın içinde görmüş olmayayım. Sizi te'mîn ederim ki cehennem (bana doğru) getirildi. Bu da yalını bana dokunur korkusuyla geri geri geldiğimi gördüğünüz esnada oldu. O kadar (yakınıma geldi) ki orada çomaklı herifin ateş içinde bağırsaklarını sürüdüğünü gördüm. O çomaklı ki hacıların mallarını çomağı ile çalardı. (Bir malı çaldığının) farkına varıldı mı, çomağına takıldı der, varılmadı mı, alıb götürürdü. O kadar ki kedinin sâhibesi olan kadını da orada gördüm. O kadın, kendisini açlıktan ölünceye kadar bağlayıp, ne beslemiş ne de yeryüzünün haşarelerinden nafakalansın diye serbest bırakmıştı. Sonra (bana doğru) cennet getirildi. Bu da makamımda duruncaya kadar ilerlediğimi gördüğünüz sırada oldu. Vallâhi siz göresiniz diye cennetin yemişlerinden bazılarını almak arzusu ile elimi uzattım ise de sonradan haydi yapmıyayım dedim. Size va'd olunan her bir şeyi ben işte bu namazımın içinde muhakkak sûrette görmüş bulunuyorum»⁵.

5. Bu hadislerde râvilerin ittifak ettikleri sâbit bir cihet vardır ki *Beğîr* ve *Nezîr* olan Peygamber Hz. Muhammed'in, mu'mini, âsî mu'mini ve kâfiri âhirette bekleyen, çeşit çeşit nimetler veya yürekler sızlatan elemelerin hepsini namazın bir cüz'ünü edâ edecek kısa bir zaman içinde müşâhade etmiş olmalarıdır. Hatta yalnız âhirette deyil, dünyada da ümmetinin başına gelecek şeyleri de bu esnada muttali' oldukları şu hadisle de sâbittir : «

لقد رأيت منذ فلت ما أتم لاقور في دنياكم و آخرتكم»

= İnan olsun demin namaza durduğum müddetce sizin dünyanızda ve âhiretinizde kavuşacağınız her şeyi gördüm» (İbnu Huzeyme'nin *Sahîhinde* Semuretu'bnü Cundub'dan).

۱۱ - (۹۰۵) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ فَاطِمَةَ ، عَنْ أَسْمَاءَ ؛ قَالَتْ : خَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ وَهِيَ تُصَلِّي . فَقُلْتُ : مَا شَأْنُ النَّاسِ يُصَلُّونَ ؟ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّمَاءِ . فَقُلْتُ : آيَةٌ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ . فَأَطَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْقِيَامَ جِدًّا . حَتَّى تَجَلَّلَ لِي الْعَشِيُّ . فَأَخَذْتُ قِرْبَةً مِنْ مَاءٍ إِلَى جَنْبِي . فَجَعَلْتُ أَصْبُ عَلَى رَأْسِي أَوْ عَلَى وَجْهِ مِنْ الْمَاءِ . قَالَتْ : فَانْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ . فَخَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ . تَحْمِداً لِلَّهِ وَأَثْنًا عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ . مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَكُنْ رَأَيْتُهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا . حَتَّى الْجَنَّةُ وَالنَّارَ . وَإِنَّهُ قَدْ أَوْحَى إِلَيَّ أَنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ قَرِيبًا أَوْ مِثْلَ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ . (لَا أَدْرِي أَى ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ) فَيُؤْتَى أَحَدُكُمْ فَيَقَالُ : مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ ؟ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ أَوْ الْمُؤِقِنُ . (لَا أَدْرِي أَى ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ) فَيَقُولُ : هُوَ مُحَمَّدٌ ، هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ، جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى . فَاجْبَنَّا وَأَطَعْنَا . ثَلَاثَ يَرَارٍ . فَيَقَالُ لَهُ : نَمْ . قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ إِنَّكَ لَتُؤْمِنُ بِهِ . قَتَمَ صَالِحًا . وَأَمَّا الْمُنَافِقُ أَوْ الْمُزْتَابُ (لَا أَدْرِي أَى ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ) فَيَقُولُ : لَا أَدْرِي . سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُ » .

11 — (905) : Esmâ (Bintu Ebî Bekr R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında güneş tutuldu. Âişe namaz kılarken yanına girdim. Halka ne oluyor ki hep namaz kılıyorlar? dedim. (Güneş tutulduğunu anlatmak için) gök yüzüne doğru başı ile işâret etti. Bu bir âyet (yani azâb veya kıyâmet alâmeti) mi? diye sordum. Başı ile «evet» diye işâret etti⁶. (Bunun üzerine ben de namaza durdum). Rasûlullah

6. «İlâhî nimetleri ve rabbânî kudretin eserlerini hiçbir an hâtırdan çıkarmamak için bu kadar büyük âyet yani alâmet olan felekî haller ve vaziyetlerin biteviye tekrür ve teceddüd edenlerinin her birine yakın olmak üzere İslâm Dini birer namaz teşri' etmiştir. Vakıtların ve zamanların hiç biri ibâdetten hâli bırakılmamıştır: Gündüzün ortasını muteakib öğlen namazı, hergünkü aydınlığın başlangıcı ile sonunda sabah ve akşam, koyu karanlığın girmesini muteakib yatsı, öğlen ile akşam arasında takriben gündüz kavsinin dörtde biri kaldığında ikinci namazlarını edâ etmeyi farz eyledi. Kezâ gündüz kavsinin dördde biri geçtikten sonra duhâ namazı, tulûu muteakib güneşin sarılığı gittikten sonra ısrak namazı, gecenin ortalarında teheccüd namazı da farz olmıyarak teşri' edilmiştir. Ramazan'larda yalnız veya cemâatle kılınmakta olan terâvîh namazı da gece namazının benzeridir. Kezâlik senenin bayram dediğimiz iki muayyen gününde ısrak namazı vaktında yine cemâatle bayram namazını edâ İslâm şerâîi cümlesindendir. Bunlar gibi her ufukta muayyen vakıtlarda görülmeyen husûf ve kusûf da büyük ilâhî âyetlerden olub bunların meydana gelme zamanlarına da İslâm DİNince bir namaz tahsis olunmuş olmasında garîb görülecek bir cihet yoktur. Bilhassa kıyâmet ahvâlini beyan sırasında: « وجمع الشمس والقمر » (Güneşle ay bir araya getirildiği zaman) (el-Kıyâme: 9) gibi âyetlerden anlaşılacağı üzere kıyâmet alâmetlerinden olarak bu ka-

kıraatı pek ziyade uzattı. Nihayet üzerime baygınlık geldi. Yanıma bir kırba su almıştım. Ondan başıma ve yüzüme su dökmeye başladım. Sonra güneş açılmış olduğu halde Rasûlullah namazdan çıktı. Bunun akabinde Rasûlullah halka hitab etti. Evvelâ Allâh'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu :

«Ammâ ba'du. Cennet ve cehenneme kadar (evvelce) bana gösterilmiş hiçbir şey kalmadı ki bu makamımda görmüş olmayayım. Bana vahiy olundu ki siz kabirlerde **Mesih Deccâl** (yüzünden çekilecek) imtihanlara benzer, yahut ona yakın (râvî: Esmâ, bunun hangisini söylediğini bilmiyorum, dedi), bir imtihan geçireceksiniz. (Kabre girmiş olan) herhangi birinize gelinecek de ona : Bu adam hakkındaki ilmin nedir? diye sorulacak. Mu'min yahut yakîn sâhibi (aradaki râvî: Esmâ, bunun hangisini söyledi, bilmiyorum, dedi) olan kimse : **O zat, Muhammed'dir. O, Allah'ın Rasûludur.** Bize beyyinelerle hidâyet getirdi. Biz de da'vetine icâbet ve itâat ettik, diyecek. (Bu söz) üç kere (tekrar olunacak). Ondan sonra o kimseye : Sen uyu! O zâta inanır olduğunda şüphemiz kalmamıştır. Binaenaleyh yat da rahatına bak, denilecek⁷. Yok eğer munâfık ise yahut kalbinde şek varsa (râvî: Esmâ, hangisini söyledi bilmiyorum, dedi) o suâle karşı : Ben ne bileyim? İnsanlardan işittim, birşeyler söylüyorlardı, ben de söyledim, cevabını verecek».

bilden bazı felekî görünüşlerin de meydana geleceği *Doğru Haberci* tarafından haber verilmesine mukabil :

قل إنما علمها عند ربى لأجلها لوقتها إلا هو ثقلت فى السموات والأرض لا يأتىكم إلا بفتنة

: De ki : Onun ilmi ancak Rabbimin nezdindedir. Onun vaktini kendisinden başkası açıklayamaz. Göklere de yere de ağır basmıştır. O size ancak ansızın gelir» (el-A'râf: 187). âyetindeki sarahata binaen apansızın kopacak olan kıyametin de vakti ta'yin üzere bilinmediği için husûf ve kusûf hâdiselerini taabbud, tadarru' ve niyâz vesilesi add ederek namaza koyulmak imân ehline göre pek tabiidir.

Husûf ve kusûf zamanları dakikası dakikasına hatta sâniyesi sâniyesine erbâbı tarafından evvelce hisâb edilerek haber verilebilir. Pek ziyade tekerrür eden tabîî hâdiselerden oldukları için vukû'larından korkuya ne mahal var? demek de olmaz. Çünkü bu kâinat nizâmının çözülmesi demek olan kıyâmetin kopması vaktinin evvelden hisâb ve ta'yin edilmiş bu gibi hâdiselerle birlikte vukû' bulmayacağına hiçbir aklî delil yoktur...» (Naim Bey, *Tecrid Ter. I*, 73-74).

7. فثبت الله الذين آمنوا بالقول الثابت فى الحياة الدنيا وفى الآخرة ويضل الله الظالمين ويفعل الله ما يشاء

: Allah, iymân edenlere dünya hayatında da âhiretde de o sâbit söz indinde sebât ihsan eder. Allah zâlimleri şaşkırtır. Allah ne dilerse yapar» (İbrâhîm : 27).

۱۲ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ فَاطِمَةَ ، عَنْ أَسْمَاءَ . قَالَتْ : آتَيْتُ مَاثِشَةَ فَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ . وَإِذَا هِيَ تُصَلِّي . فَقُلْتُ : مَا شَأْنُ النَّاسِ ؟ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ ابْنِ عُثَيْمٍ عَنْ هِشَامٍ .

12 — () : Buradaki râvîler Esmâ'nın : Âişe'nin yanına geldim. Bir de baktım ki insanlar hep namaza durmuşlar. Âişe de namaz kılıyor. Bu insanlara ne oluyor? dedim, tarzında hadîsinin tamâmını, İbnu Numeyr'in Hişâm'dan olan bundan önceki hadîsi gibi anlattılar.

۱۳ - (...) أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ . قَالَ : لَا تَقُلْ : كَسَفَتِ الشَّمْسُ . وَلَكِنْ قُلْ : خَسَفَتِ الشَّمْسُ .

13 — () : Burada Zuhri, Urve'den rivayet edip, Urve'nin : «Kesefeti's-şemsu» deme, ve lakin «Hasefeti's-şemsu» şeklinde söyle dediğini haber vermiştir⁸.

۱۴ - (۱۰۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي مَنْصُورُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أُمِّهِ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : فَرَزَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا . (قَالَتْ أُمِّي يَوْمَ كَسَفَتِ الشَّمْسُ) فَأَخَذَ دِرْعًا حَتَّى أُدْرِكَ بِرِدَائِهِ . فَقَامَ لِلنَّاسِ قِيَامًا طَوِيلًا . لَوْ أَنَّ إِنْسَانًا أَتَى لَمْ يَشْعُرْ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَكَعَ - مَا حَدَّثَ أَنَّهُ رَكَعَ ، مِنْ طَوْلِ الْقِيَامِ .

14 — (906) : Bize İbn Cureyc tahdîs etti. Bana Mansûr ibn Abdîrrahman, annesi Safiyye Bintu Şeybe'den, o da Esmâ Bintu Ebî Bekr'den, tahdîs etti ki Esmâ şöyle demiştir : Peygamber (S) birgün (Safiyye : Esmâ güneşin tutulduğu günü kasdediyor dedi) heyecanla fırladı ve (sehven) bir kadın dır'ı (gömleği) alıp çıktı. Nihayet ridâsı kendisine ulaştırıldı. Akabinde halka namaz kıldırmak için uzun bir kıyâma durdu. Peygamber'in rukû' yapmış olduğunu bilmiyen bir insan gelseydi kıyâmın uzunluğundan dolayı Peygamber'in rukû' ettiğini söyleyemezdi.

8. Bu Urve'nin kavlidir. Urve bunda yalnız kalmıştır. Meşhûr olan bu bâbın evvelinde takdim ettiğimiz gibi bunların müteradif oldukları görüşüdür (Nevevî).

١٥ - (...) وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأَوْسِيُّ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَقَالَ : قِيَامًا طَوِيلًا . يَقُومُ ثُمَّ يَرْكَعُ . وَزَادَ : فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْمَرْأَةِ أَسَنَّ مِنِّي . وَإِلَى الْآخِرَى هِيَ أَسَقَمُ مِنِّي .

15 — () : Bize İbn Cureyc, bu isnadla aynı hadisin benzerini tahdîs etti ve : Öyle uzun bir kıyâm ki ayakta duruyor (duruyor) sonra rukûa varıyordu, dedi. Bir de şu ziyâde vardı : (Esmâ der ki :) Artık benden daha yaşlı olan kadına ve benden fazla hasta olan bir diğerine bakmaya başladım.

١٦ - (...) وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا حَبَّانُ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ . حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ . قَالَتْ : كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى 'عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ' . فَقَرِعَ ، فَأَخْطَأَ بِدِرْعٍ ، حَتَّى أَذْرَكَ بِرِدَائِهِ بَعْدَ ذَلِكَ . قَالَتْ : فَقَضَيْتُ حَاجَتِي ثُمَّ جِئْتُ وَدَخَلْتُ الْمَسْجِدَ . فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَائِمًا . فَقُمْتُ مَعَهُ . فَأَطَالَ الْقِيَامَ حَتَّى رَأَيْتُنِي أُرِيدُ أَنْ أَجْلِسَ . ثُمَّ أَلْتَفَتُ إِلَى الْمَرْأَةِ الضَّمِيمَةِ ، فَأَقُولُ هَذِهِ أَضْعَفُ مِنِّي ، فَأَقُومُ . فَرَكَعَ فَأَطَالَ الزَّكُوعَ . ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَطَالَ الْقِيَامَ . حَتَّى لَوْ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ خِيَلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ لَمْ يَرْكَعْ .

16 — () : Bize Mansûr, annesinden, o da Esmâ Bintu Ebî Bekr'den tahdîs etti. Esma şöyle dedi : Peygamber (S) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Peygamber sur'atle hareket edib (yanlışlıkla) bir dır'ı (kadın gömleğini) alıp çıktı. Nihayet bundan sonra arkasından ridâsı kendisine ulaştırıldı. Esmâ der ki : Muteakiben ihtiyacımı yerine getirdikten sonra ben de gelib mescide girdim. Rasûlullah'ı namaza durmuş buldum. Ben de onun maiyyetinde namaza durdum. Kıyâmı o kadar uzattı ki kendi kendime oturuvermek ihtiyacını hissettim. Sonra zaif bir kadına bakıp bu benden daha zaifdir diyerek ayakta durmağa devam ediyordum. Nihayet Rasûlullah rukûa vardı, fakat rukûu da uzattı. Sonra başını kaldırıp tekrar kıyâmı uzattı. O kadar ki eğer (önceki rukûunu bilmiyen) biri gelseydi Rasûlullahın rukû' etmediği hayâline kapılırdı.

۱۷ - (۹۰۷) حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَنْفَسُ بْنُ مَيْسَرَةَ . حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ ابْنِ يَسَارٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ مَعَهُ . فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا قَدَرِ نَحْوِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا . ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الزَّكُوعِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ سَجَدَ . ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الزَّكُوعِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الزَّكُوعِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ سَجَدَ . ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدْ انْجَلَتِ الشَّمْسُ . فَقَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ . لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتٍ أَحَدٍ وَلَا أَحْيَايَةٍ . فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْكُرُوا اللَّهَ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! رَأَيْنَاكَ تَمَنَّاوَاتَ شَيْئًا فِي مَقَامِكَ هَذَا . ثُمَّ رَأَيْنَاكَ كَفَفْتَ . فَقَالَ « إِنِّي رَأَيْتُ الْجَنَّةَ . فَتَمَنَّاوَاتُ مِنْهَا عَنْقُودًا . وَلَوْ أَخَذْتُهَا لَا كَلَّمْتُ مِنْهُ مَا بَقِيَتْ الدُّنْيَا . وَرَأَيْتُ النَّارَ . فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ مَنْظَرًا قَطُّ . وَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النَّسَاءَ » قَالُوا : بِمِ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « بِكُفْرِهِنَّ » قِيلَ : أَيْ كُفْرُنَ بِاللَّهِ؟ قَالَ « بِكُفْرِ الْمَشِيرِ . وَبِكُفْرِ الْإِحْسَانِ . لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِحْدَاهُنَّ الدَّهْرَ ، ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا ، قَالَتْ : مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ (بَعْنِي ابْنُ عَيْسَى) . أَخْبَرَنَا مَالِكُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : ثُمَّ رَأَيْنَاكَ تَكْفَمْتَ

17 — (907) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Rasûlullah halk da kendisi ile beraber olduğu halde namaza durdu. Takrîben Bakara Sûresini okuyacak kadar uzunlukta bir kıyâm yaptı. Sonra rukûa varıp yine uzun bir rukû' yaptı. Sonra (rukû'dan) kalktı ve birinci kıyâmın dînunda olan uzunca bir kıyâm daha yaptı. Sonra rukûa varıp birinci rukûun dînunda olan uzunca bir rûku daha yaptı. Sonra secde etti. Sonra ilk kıyâmdan az süren uzun bir kıyâm yaptı. Sonra rukû'a varıp ilk rukû'dan az süren uzun bir rukû yaptı. Sonra secdeye vardı. Sonra güneş açılmış vaziyette iken namazdan çıkıp şöyle buyurdu :

«Şüphesiz güneş ile ay Allâh'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ne ölümü ne de hayatı için tutulmazlar. Bunu (yani bunlardan birinin tutulduğunu) gördüğünüzde hemen Allâh'ı zikrediniz!» Sahâbîler : Yâ Rasûlallah! Namaz içinde durduğun şu yerinden (göremediğimiz) bir şeye elinle uzandığını gördük. Sonra seni vaz geçmiş gördük, dediler. Rasûlullah cevaben : «Evet) ben cenneti gördüm ve bir sal-

kımına elimle uzandım. Eğer o salkımı ben ele geçirebilseydim dünya bâkî kaldıkca ondan yerdiniz (de tükenmezdi). Ateşi de gördüm. (Lâkin) ömrümde bu gün gördüğüm kadar çirkin, berbat hiçbir manzara görme-miştim. Cehennemın ekser ahâlisini de kadınlar olarak gördüm» bu-yurdu.

— Yâ Rasûlallah! Ne sebeble (kadınlar buna mustahık oluyorlar)? diye sordular. Cevâben :

— Küfürleri sebebiyle, buyurdu.

—Allâh'a iymân mı etmiyorlar? denildi.

— Kocalarına karşı (ni'meti) nankörlük ederler. İyiliğe karşı küf-rân ederler. İçlerinden birine dünya dünya oldukça iyilik etsen de sonra senden (memnun olmayacağı) bir şey görse (hemen) : Senden hiçbir ha-yır görmedim ki, der» buyurdu.

() : Bize (İmâm) Mâlik, Zeydu'bnü Eslem'den bu isnad içinde geçen hadîsin benzerini haber verdi. Ancak o : Sonra, (yine na-maz içinde) ırkilib geri geri geldiğini gördük, demiştir.

(٤) بَابُ ذِكْرِ مَنْ قَالَ إِنَّ رُكْعَ نَمَازِهِ رُكْعَاتٌ فِي أَرْبَعِ سَجَدَاتٍ

١٨ — (٩٠٨) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ حَبِيبٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، حِينَ كَسَفَتِ الشَّمْسُ ، ثَمَانِ رُكْعَاتٍ ، فِي أَرْبَعِ سَجَدَاتٍ . وَعَنْ عَلِيٍّ ، مِثْلُ ذَلِكَ .

(4) RASÛLULLAH DÖRT SECEDEDE SEKİZ RUKÛ' YAPTI DİYENLERİN ZİKRI BÂBİ

18 — (908) : İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S) güneş tutuldu-ğu sırada dört secdede sekiz rukû'lu (iki rek'at) namaz kıldırır, dedi. Aliyyu'bnü Ebî Tâlib de bunun benzerini haber vermiştir.

١٩ — (٩٠٩) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَادٍ . كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ . قَالَ : حَدَّثَنَا حَبِيبٌ عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ صَلَّى فِي كُسُوفٍ . قَرَأَ ثَمَّ رُكْعَ . ثَمَّ قَرَأَ ثَمَّ رُكْعَ . ثَمَّ قَرَأَ ثَمَّ رُكْعَ . ثَمَّ قَرَأَ ثَمَّ رُكْعَ . ثَمَّ سَجَدَ . قَالَ : وَالْآخَرَى مِثْلَهَا .

19 — (909) : Habîb, Tâvûs'dan, o da İbn Abbâs'dan, o da Peygamber'den şöyle tahdis etti : Peygamber (S) güneş tutulması ola-yında namaz kıldı. Şöyle ki : Kırâat yaptıktan sonra rukûa vardı. Sonra

tekrar kırâat ve arkasından rukû', sonra tekrar kırâat ve arkasından rukû', sonra tekrar kırâat ve arkasından rukû' yaptı ve sonra secdeye kapandı. İbn Abbâs : İkinci rek'at da bunun gibidir, dedi⁹.

(5) باب ذكر النداء بصلاة الكسوف «الصلاة جامعة»

٢٠ - (٩١٠) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ (وَهُوَ شَيْبَانُ النَّخَوِيُّ) عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ. ح. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ. أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ. حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ خَبَرِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ؛ أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، نُودِيَ بِ(الصَّلَاةِ جَامِعَةٍ). فَرَكَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَكَعَتَيْنِ فِي سَجْدَةٍ. ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ فِي سَجْدَةٍ. ثُمَّ جُلِيَ عَنِ الشَّمْسِ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: مَا رَكَعْتُ رُكُوعًا قَطُّ، وَلَا سَجَدْتُ سُجُودًا قَطُّ، كَانَ أَطْوَلَ مِنْهُ.

(5) KUSÛF NAMAZINDA «es-salâtu câmiatun» DİYE NİDÂ EDİLMESİ BÂBİ

20 — (910) : Abdullahi'bnu Amri'bni'l-Âs (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) zamanında güneş tutulduğu vakit «es-selâte câmiaten (= Cemâatle namaza hazır olun)» sözü ile nidâ olundu¹⁰. Rasûlullah bir

9. Kusûf Namazının kaç rek'at olduğunda ihtilaf edilmiştir :

a. Üç imâm ile Leys ibn Sa'd ve Ishâk ibn Râhûyeye göre her birinde ikişer kıyâm, ikişer kırâat, ikişer rukû' ve ikişer sucûd bulunan iki rek'atdır ki mecmûu iki rek'at içinde dört rukû' ile dört sucûd eder.

b. Habib ibn Ebi Salt ile Abdulmelik ibn Cureyc'e göre, beherinde dörder rukû' ile ikişer sucûd bulunan iki rek'atdır ki cem'an iki rek'at içinde sekiz rukû' ile dört sucûd olmuş olur. Ali ve İbn Abbasdan da böyle rivâyet edilmiştir.

c. Katâde ve Atâ ibn Ebi Rebâh ile ibn Munzir'e göre beherinde üçer rukû' ile ikişer secde bulunan iki rek'atdır ki cem'an altı rukû' ile dört secde eder.

d. Saïd ibn Cubeyr ile Muhammed ibn Cerîr et-Taberî ve Şâfiyye fakihlerinden bazılarına göre vakitsiz olarak ve güneş açılıncaya kadar kılınır. Binaenaleyh kusûf devam ederse rukû'lar tekerrür eder. Açılma çabuk olursa rukû'lar azalır. Ancak bu, kusûfun müddetini evvelden bilmeğe bağlıdır.

e. Ebû Hanîfe ile imâmeyne ve İbrahim Nehaî ile Sufyân Sevrî'ye göre diğer tatavvu' namazları gibi beherinde birer rukû' ile ikişer secde olan iki rek'attır.

10. Bu kısım : es-sâlatu câmiatun, ini's-salâtu câmia, bi's-salâti câmia şekillerinde de rivâyet ediliyor. Bu söz «cematle namaza hâzır olun» ma'nâsında kullanılmıştır. Bu nidâ, ezân ve ikamet meşru olmıyan bayram namazları, gayr-i mektûbe namazlar, kusûf ve benzeri namazlarda ezân yerine kaim olmuş oluyor.

İ'râbına gelince :

rek'atda iki kere rukû' yaptı. Sonra (oturdu, sonra ka'dede iken) güneş açıldı. (Râvî Ebû Seleme yahut Abdullah ibn Amr dedi ki:) Âişe : Daha evvel ömrümde bu kadar uzun süren hiçbir rukû'da ve hiçbir sucûdda bulunmamıştım, diye söyledi.

٢١ - (٩١١) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ . يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِمَا . عِبَادَهُ . وَإِيهُمَا لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ . فَإِذَا رَأَيْتُمُ مِنْهَا شَيْئًا فَصَلُّوا وَادْعُوا اللَّهَ . حَتَّى يُكْشِفَ مَا بَيْنَكُمْ » .

21 — (911) : Ebû Mes'ûd Ensârî şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Şüphesiz güneş ile ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Allah, bunlar (ın tutulması) la kullarını korkutur. Güneş ile ay insanlardan hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. Bu korkutucu âyetlerden bir şey gördüğünüzde başınıza gelen bu hâl açılıncaya kadar (hemen) namaza durub Allâh'a duâ ediniz».

٢٢ - (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْأَنْصَارِيُّ وَيَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ قَيْسٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ . وَلَكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ . فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَقُومُوا فَصَلُّوا » .

22 — () : Ebû Mes'ûd (R) dan :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Şüphesiz ki güneş ile ay insanlardan kimsenin ölümü için tutulacak degillerdir. Lâkin bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Binaenaleyh bu olayı gördüğünüzde (hemen) kalkıp namaz kılınız».

٢٣ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ عُثْمِيرٍ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ وَوَكِيعٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَمَرْوَانُ . كُلُّهُمَا عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ وَوَكِيعٍ : انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ . فَقَالَ النَّاسُ : انْكَسَفَتِ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ .

a. Her iki lafızda mübtedâ haber olmak üzere refi' sahîh olur. Yani namaz insanları mescidi câmide toplar.

b. Câmiaten sözü hâl olmak üzere mensûbdur.

c. es-Salâte sözü de keza işrâ olmak üzere mansûbdur. Bu takdirde de «namaza hazır olun» denmiş oluyor (Nevevî).

23 — () : Buradaki üç tarîk râvilerinin hepsi de İsmail'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Bunlardan Sufyan ile Vekî'in hadîsinde : İbrahim'in öldüğü gün güneş tutuldu. Bunun üzerine insanlar : Güneş İbrâhîm'in ölümünden dolayı tutuldu dediler, vardır.

اللَّهُ يُرْسِلُهَا يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ . فَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْهَا شَيْئًا فَانْزِعُوا إِلَىٰ ذِكْرِهِ وَدُعَائِهِ وَاسْتَغْفَارِهِ .
وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ الْعَلَاءِ : كَسَفَتِ الشَّمْسُ . وَقَالَ « يُخَوِّفُ عِبَادَهُ » .

٢٤ — (٩١٢) حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْأَشْمَرِيُّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فَقَامَ فَرِعَا يَخْشَى أَنْ تَكُونَ السَّاعَةُ . حَتَّىٰ آتَى الْمَسْجِدَ . فَقَامَ يُصَلِّي بِأُطُولِ قِيَامٍ وَرُكُوعٍ وَسُجُودٍ . مَا رَأَيْتُهُ يَفْعَلُهُ فِي صَلَاةٍ قَطُّ . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ هَذِهِ آيَاتُ الَّتِي يُرْسِلُ اللَّهُ ، لَا تَكُونُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ . وَلَكِنَّ

24 — (912) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) in zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Peygamber, bu hâdisiye kıyâmet (alâmeti) olur korkusuyla belinliye belinliye¹¹ yerinden kalkıp mescide geldi. Ömründe o zamana kadar başka hiçbir namazda görmediğim uzun kıyâm (lar) rukû' (lar) ve sucûd (lar) la namaz kıldırıldı. Ve sonra şöyle buyurdu :

«Allah Teâlâ'nın irsâl ettiği bu âyetler hiçbir kimsenin ne ölmesinden ne de hayatından dolayı meydana gelmezler. Lâkin Allah Teâlâ bu âyetlerle kullarını korkutmak üzere bunları gönderir bu kabilden (korkulu) bir şey gördüğünüzde hemen Allâh'ın zikrine, Allâh'dan niyâza ve Allâh'a karşı istiğfara (koyulub) ilticâ ediniz».

٢٥ — (٩١٣) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ . حَدَّثَنَا الْجُبَيْرِيُّ عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ حَيَّانَ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : يَتَنَمَّأُ أَنَا أَرْمِي بِأَسْهُمِي فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ . فَنَبْذُتُهُنَّ . وَقُلْتُ : لَأَنْظُرَنَّ إِلَىٰ مَا يَحْدُثُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي انْكَسَافِ الشَّمْسِ ، الْيَوْمَ . فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ رَافِعٌ يَدَيْهِ ، يَدْعُو وَيُكَبِّرُ وَيُحَمِّدُ وَيُهَلِّلُ . حَتَّىٰ جُلِيَ عَنِ الشَّمْسِ . فَقَرَأَ سُورَتَيْنِ وَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ .

25 — (913) : Abdurrahmâni'bnü Semure (R) şöyle dedi :

11. «Fezâ», Kamus mütercimi Asım Mollanın ta'rifine göre «belinleme ve uçunma»dır ki ansızın zuhûr eden korkunç bir hâdisiye üzerine insana arız olan ürkeklik ve korku demektir. Kadınlar «uykuda ürktü ve uçukladı» derler ki Asım'ın «uçunma» sı da ondan başka değildir. Nitekim buna «uçkunma» da derler.

Ben, Rasûlullah (S) ın hayatında oklarımla atış yaptığım bir sırada ansızın güneş tutuldu. Hemen oklarımı bırakıverdim. Ve kendi kendime : Bu gün güneş tutulması olayında Rasûlullah'dan ne gibi bir iş meydana geleceğine dikkat edib gözliyeceğim, dedim. Peygamber'in yanına vardığımda o ellerini kaldırmış olarak duâ ediyor, tekbir getiriyor, hamd ediyor ve tehlîl okuyordu. Nihayet güneş açıldı. Kendisi iki sûre okudu ve iki rek'at namaz kıldırdı.

٢٦ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى ، عَنِ الْجَرِيرِيِّ ، عَنْ حَيَّانَ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ . وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : كُنْتُ أُرْتَمِي بِأَسْهُمٍ لِي بِالْمَدِينَةِ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . إِذْ كَسَفَتِ الشَّمْسُ . فَنَبَذْتُهَا . وَقُلْتُ : وَاللَّهِ ! لَأَنْظُرَنَّ إِلَى مَا حَدَّثَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ . قَالَ : فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ قَائِمٌ فِي الصَّلَاةِ . رَافِعٌ يَدَيْهِ . يَفْعَلُ يُسَبِّحُ وَيُحَمِّدُ وَيُهَلِّلُ وَيُكَبِّرُ وَيَدْعُو . حَتَّى حُسِرَ عَنْهَا . قَالَ : فَلَمَّا حُسِرَ عَنْهَا ، قَرَأَ سُورَتَيْنِ وَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ .

26 — () : Abdurrahmâni'bnü Semure (R) den :

Kendisi Rasûlullah (S) ın sahâbîlerinden idi. O şöyle dedi : Ben, Rasûlullah'ın hayatında Medîne'de kendi oklarımla atış yapmakta idim. Birden güneş tutuldu. Okları bırakıp kendi kendime : Vallâhi ben güneşin tutulmasında Rasûlullah'ın ne yapacağına bakacağım, dedim. Akabinde Peygamber'e geldim. O, namaz içinde kıyâma durmuş, ellerini kaldırmış halde idi. Tesbîh etmeye, hamd etmeye, tehlîl etmeye, tekbir getirmeye ve duâ etmeye başladı. Buna güneş açılncaya kadar devam etti. Güneş açılınca iki sûre okuyub iki rek'at namaz kıldırdı.

٢٧ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ . أَخْبَرَنَا الْجَرِيرِيُّ عَنْ حَيَّانَ بْنِ عُمَيْرٍ ،

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : يَنْمَأُ أَنَا أُرْتَمِي بِأَسْهُمٍ لِي عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، إِذْ خَسَفَتِ الشَّمْسُ . ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمَا .

27 — () : Buradaki râvîler de yine Abdurrahmân ibn Semure'nin : Ben Rasûlullah (S) zamanında oklarımla atış yaptığım sırada ansızın güneş tutuldu... dediğini rivâyet edib sonra bundan önceki iki râvînin hadîsi tarzında tahdîs ettiler.

٢٨ - (٩١٤) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي صَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي بَكْرِ الصَّدِيقِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَمْرٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُخْبِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ . وَلَكِنَّمَا آيَةٌ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ . فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَصَلُّوا » .

28 — (914) : Abdullah, ibn Umer, Rasûlullah (S) dan şöyle haber veriyordu : Rasûlullah : «Şüphesiz ki güneş ile ay hiçbir kimsenin ne ölümünden, ne de hayatından dolayı tutulmazlar. Lâkin bunlar; Al-lâh'ın âyetlerinden iki âyettir. Tutulduklarını görünce hemen namaza durun» buyurdu.

٢٩ - (٩١٥) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحُمَيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُصَنَّبٌ . وَهُوَ ابْنُ الْعِمْدَامِ (حَدَّثَنَا زَائِدَةُ . حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ عَلَاقَةَ (وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ قَالَ : قَالَ زِيَادُ بْنُ عَلَاقَةَ (سَمِعْتُ الْهَيْوَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ : انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ . لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ . فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَادْعُوا اللَّهَ وَصَلُّوا حَتَّى يَنْكَشِفَ » .

29 — (915) : Muğîretu'bnü Şu'be (R) şöyle diyordu :

Rasûlullah (S) ın zamanında (Peygamber'in oğlu) İbrâhîm vefat ettiği gün güneş tutuldu. (Halk, güneş İbrâhîm'in ölümünden dolayı tutuldu, dediler). Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Güneş ile ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ne ölümü ve ne de hayatı için tutulmazlar. Bunların tutulduklarını gördüğünüzde hemen Allâh'a duâ ediniz ve bu hal açılincaya kadar namaz kılınız» buyurdu.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۱ - کتاب الجنائز

(۱) باب تلقين الموتى : لا إله إلا الله

۱. - (۹۱۶) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. كِلَاهُمَا عَنْ بَشْرِ بْنِ أَبِي كَامِلٍ : حَدَّثَنَا بَشْرُ بْنُ الْمَفْضَلِ . حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عُمَارَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَقْنُوا مَوْتَكُمْ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ . جَمِيعًا ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

11 — KİTÂBU'L-CENÂİZ

(Cenâzelerle ilgili hadisler kitabı)

(1) ÖLECEKLERE «LÂ İLÂHE İLLALLÂH»
TELKİN EDİLMESİ BÂBİ

1 — (916) : Ebû Saîd Hudrî şöyle diyordu :

Rasûlullah (S) : «Ölmesi yakınlaşmış olan kimselerinize LÂ İLÂHE İLLALLÂH (tevhîdin)i telkîn ediniz (hatırlatınız)» buyurdu.

() : Burada Abdulazîz, Derâverdi ve Suleymânu'bnu Bilâl'den gelen her iki tarîk râvîleri de bu isnadla (ayni hadîsi) rivâyet etmişlerdir.

۲ - (۹۱۷) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ وَعُثْمَانُ ابْنَا أَبِي شَيْبَةَ . ح وَحَدَّثَنِي عُمَرُو النَّانِدُ . قَالُوا جَمِيعًا : حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَقْنُوا مَوْتَكُمْ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ » .

2 — (917) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Ölmesi yakınlaşan kimselerinize **LÂ İLÂHE İL-LALLÂH** (kelâmın) ı telkîn ediniz» buyurdu¹.

(۲) بَاب مَا يَغَالُ عِنْدَ الْمَصِيبَةِ

۳ - (۹۱۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ . قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . أَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرٍ بْنِ أَفْلَحَ ، عَنْ ابْنِ سَفِينَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ مُسْلِمٍ نَصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ : مَا أَمَرَهُ اللَّهُ : إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ . اللَّهُمَّ ! أَجْرِنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا - إِلَّا أَخْلَفَ اللَّهُ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا » .

قَالَتْ : فَلَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ قُلْتُ : أَيُّ الْمُسْلِمِينَ خَيْرٌ مِنْ أَبِي سَلَمَةَ ؟ أَوَّلُ يَأْتِي هَاجِرًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ إِنِّي قُلْتُهَا . فَأَخْلَفَ اللَّهُ لِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . قَالَتْ : أُرْسِلَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَاطِبُ بْنُ أَبِي بَلْتَعَةَ يَخْطُبُنِي لَهُ . فَقُلْتُ : إِنَّ لِي بِنْتًا وَأَنَا غَيْرُورُ فَقَالَ « أَمَا ابْنَتُهَا فَتَدْعُو اللَّهَ أَنْ يُغْنِيَهَا عَنْهَا . وَأَدْعُو اللَّهَ أَنْ يَذْهَبَ بِالْغَيْرَةِ

(2) MUSİBET SİRASINDA SÖYLENECEK SÖZ BÂBİ

3 — (918) : Ummu-Seleme (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kendisine bir musibet dokunan herhangi bir müsliman Allâh'ın kendisine emir buyurduğu Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (: Biz, Allâhınız ve bizler ancak ona

1. Bu ölümlerinizi «lâ ilâhe illallâh» telkîn ediniz emrindeki ölümlerinizi ta'biri mecâzdır. Çünkü ölü, fânilerin hitâbına muhatab olmak kabiliyetlerini kaybetmiştir. Burada ölümler ta'biri ile tercemede de işâret edildiği gibi ölümü yaklaşan kimseler kasededilmiştir. «Ölüm sekerâtı» dediğimiz o son demlerde zavallı hasta ölümün en giddetli sadmelerine, şeytanın türlü yanıltmalarına ma'rûz bulunduğundan ölü ta'biri edilmiş ve ona yapılacak Tevhîd telkininin pek muhim olacağı bildirilmiştir. Şüphe yok bu telkîn hastayı rahatsız edecek bir tarzda değil, sadece yanında bu Tevhîd yavaş, yavaş söylenecek ve bu sûretle ona hatırlatılıp öğretilmiş olacaktır.

dönücüleriz)» «(el-Bakara : 156) âyetini okur ve : «ALLÂHUMME! U'CURNÎ FÎ MUSİBETİ VE AHLİF LÎ HAYRAN MİNHÂ = Yâ Allah! Musibetimde bana ecir ihsan eyle ve benim için ondan daha hayırlısını bedel kıl» derse Allah kendisine muhakkak ondan daha hayırlısını bedel kılacaktır»².

Ummu Seleme dedi ki : Ebû Seleme vefat ettiği zaman muslimanların hangisi Ebû Seleme'den daha hayırlıdır? O, Rasûlullah'a (âilesi ve çocuklarıyla) hicret etmiş ilk ev sâhibidir, dedim. Ben bunu söyledikten bir müddet sonra Allah Teâlâ Rasûlullah'ı bana Ebû Seleme'ye bedel olarak ihsân etti.

Yine dedi ki : Rasûlullah beni kendisine istemesi için Hâtıbu'bnü Ebî Beltea'yı bana yolladı. Cevâben :

— Benim bir kızım var, hem de ben çok kiskancım, dedim.

— Kızına gelince, onu, annesinden mustağnî kılmasını Allâh'a duâ ederiz. Kıskançlığı gidermesi için de ben Allâh'a duâ ederim, buyurdu.

٤ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِيدٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي

عُمَرُ بْنُ كَثِيرٍ بْنُ أَفْلَحَ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ سَفِينَةَ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ سَامَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ عَبْدٍ نُصِيبُهُ مُصِيبَةً فَيَقُولُ : إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ . اللَّهُمَّ ! أَجِرْنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا . إِلَّا أَجَرَهُ اللَّهُ فِي مُصِيبَتِهِ . وَأَخْلَفَ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا » . قَالَتْ : فَلَمَّا تَوَفَّى أَبُو سَامَةَ قُلْتُ كَمَا أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَأَخْلَفَ اللَّهُ لِي خَيْرًا مِنْهُ . رَسُولَ اللَّهِ ﷺ .

4 — () : Peygamber (S) in zevcesi Ummu Seleme der ki; Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

«Kendisine bir musîbet dokunan herhangi bir kul «İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn : Biz herhalde Allah'ınız ve biz behemahal ona dönücüleriz»

2. Musibeti Rasûlullah'ın şöyle ta'rif ettiği naklolunuyor : Mu'mine eziyet veren her şey musibettir (Beyzâvî).

«İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn» sözüne, İstircâ' cümlesi derler. Saïdu'bnü Cübeyr — Allah ikisinden de râzı olsun — der ki : Bu ummete verilen şu güzel haslet hiçbir ümmete nasib olmamıştır. Eğer o, Yakûb Aleyhisselâma verilmiş olsaydı gâib ettiği oğlu Yûsuf hakkında eşef etmez (Yûsuf Sûresi : 84). bu âyeti okurdu.

(el-Bakara : 156) âyetini söyler³. Ve : Ey Allah'ım! Musîbetimde bana ecir ihsân et ve musîbetime mukabil daha hayırlısını bedel kıl derse, Allah musîbet hususunda ona muhakkak ecir ihsân eder ve (zararına bedel olarak) kendisine ondan daha hayırlısını verir».

Ummu Seleme dedi ki : Ebû Seleme vefat edince Rasûlullahın bana emrettiği gibi söyledim (duâ ettim). Muteakiben Allah Teâlâ bana Ebû Seleme yerine Rasûlullah'ı ihsân buyurdu.

ه - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سَمْعُدُ بْنُ سَعِيدٍ . أَخْبَرَنِي عُمَرُ (يَعْنِي ابْنَ كَثِيرٍ) عَنْ ابْنِ سَفِينَةَ ، مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . يَنْزِلُ حَدِيثُ أَبِي سَلَمَةَ . وَزَادَ : قَالَتْ : فَلَمَّا تَوَفَّى أَبُو سَلَمَةَ قُلْتُ : مَنْ خَيْرٌ مِنْ أَبِي سَلَمَةَ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ ثُمَّ عَزَمَ اللَّهُ لِي فَقُلْتُهَا . قَالَتْ : فَتَرَوُجْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ .

5 — () : Buradaki râvîler, Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme'nin : Rasûlullah (S) dan işittim, buyuruyordu ki.. dediğini bundan önceki Ebû Usâme hadîsi gibi rivâyet ettiler. Burada şu ziyade vardır :

Ummu Seleme dedi ki : Ebû Seleme vefat edince Rasûlullah'ın sahâbisi (arkadaşı) olan Ebû Seleme'den daha hayırlı kim vardır? dedim. Sonra Allah benim için bir azm halketti⁴. Ben de (azimle) o duâyı söyledim.

Ummu Seleme dedi ki : Muteakiben Rasûlullah (S) ile evlendim.

3. Bu kelâmın ma'nâsı şu âyetlerle bütünleşiyor :

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَعْلَمُونَ . وَلَنُبَلِّغَنَّكُمْ أَشْيَءَ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ . الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ . أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

: Allah yolunda öldürülmüş olanlar için «ölüler» demeyin! Bil'akis onlar diridirler fakat siz işitce anıyamazsınız. Andolsun sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsullerden yana eksiltme ile imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele! Ki onlar, kendilerine bir belâ geldiği zaman : Biz Allahınız ve biz ancak Ona dönücüleriz, diyenlerdir. Onlar, Rabblarından mağfiretler ve rahmet hep onların üzerinedir ve onlar doğru yola erdirenlerin tâ kendileridir» (el-Bakara : 154-257).

4. ... وشاورهم في الأمر فإذا عزمت فتوكل على الله إن الله يحب المتوكلين

: ...!ş hususunda onlarla müşâvere et. Bir kere de azm ettin mi artık Allâh'a güvenib dayan. Çünkü Allâh kendisine güvenib dayananları sever» (Âlu İmran : 159).

(۳) باب ما يقال عند المريض واليأس

٦ - (٩١٩) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا حَضَرْتُمُ الْمَرِيضَ ، أَوْ الْمَيِّتَ ، فَقُولُوا خَيْرًا . فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤْمِنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ » قَالَتْ : فَلَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ أَبَا سَلَمَةَ قَدْ مَاتَ . قَالَ « قُولِي : اللَّهُمَّ ! اغْفِرْ لِي وَلَهُ . وَأَعْقِبْنِي مِنْهُ عُقْبَى حَسَنَةً » قَالَتْ : فَقُلْتُ . فَأَعْقَبَنِي اللَّهُ مِنْ هُوَ خَيْرٌ لِي مِنْهُ . مُحَمَّدًا ﷺ .

(3) HASTA VE ÖLÜ YANINDA SÖYLENECEK SÖZ BÂBİ

6 — (919) : Ummu Seleme dedi ki, Rasûlullah (S) : «Hasta yanına yahut ölüm hâlinde bulunan kimse yanına gittiğinizde hayır (duâ) söyleyiniz. Çünkü melekler söyleyeceğiniz sözlere âmin derler» buyurdu.

Ummu Seleme dedi ki : Ebû Seleme öldüğü zaman Peygamber'in yanına gelib :

— Yâ Rasulallah! Ebû Seleme öldü, dedim. Bana :

— «ALLÂHUMMA'GFİR LÎ VE LEHU VE A'KIBNÎ MÎNHU UKBÂ HASENETEN = Ey Allâh'ım! Beni ve onu mağfiret et ve bana onun ardından güzel bir bedel ihsan eyle, de» buyurdu. Ben öyle duâ ettim de Allah Teâlâ bana benim için Ebû Seleme'den daha hayırlı olanını, yani Muhammed (S) i ihsan buyurdu.

(٤) باب في إغماض الميت والدعاء له، إذا مفسر

٧ - (٩٢٠) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو . حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ عَنْ خَالِدِ الْحَذَاءِ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ ذُوئَيْبٍ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ . قَالَتْ : دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَبِي سَلَمَةَ وَقَدْ شَقَّ بَصَرُهُ . فَأَغْمَضَهُ . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ الْبَصَرُ » . فَضَجَّ نَاسٌ مِنْ أَهْلِهِ . فَقَالَ « لَا تَدْعُوا عَلَيَّ أَنْفُسِكُمْ إِلَّا بِخَيْرٍ . فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤْمِنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ » . ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ ! اغْفِرْ لِأَبِي سَلَمَةَ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي الْمَهْدِيِّينَ وَاخْلُفْهُ فِي عَقْبِهِ فِي الْعَابِرِينَ . وَاعْفِرْ لَنَا وَلَهُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ . وَافْسَحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ . وَنَوِّرْ لَهُ فِيهِ » .

(4) RÜHU ÇIKTIĞINDA ÖLÜNÜN GÖZLERİNİ KAPATMAK VE ONUN İÇİN DUÂ ETMEK HAKKINDA BÂB

7 — (920) : Ummu Seleme (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) Ebû Seleme'nin (ölümünü müteakib) yanına girdi. Onun gözü açık halde idi. Gözünü kapattıktan sonra :

— Muhakkak ki rûh kabzedildiği vakit göz onu arkasından ta'kib eder, buyurdu. Ev halkından bazı kimseler feryadla ağladılar. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Kendi nefislerinize hayırdan başka şey duâ etmeyiniz. Çünkü melekler söyleyeceğiniz sözlere (duâlara) âmin derler, buyurdu. Sonra şöyle duâ etti :

— Yâ Allâh! Ebû Seleme'ye mağfiret et. Onun derecesini hidâyete erdirilenler içinde yükselt. Onun arkasından âilesinin bâkî kalanları arasında ona halef ol (onun işini üzerine al)! Ey âlemlerin Rabbi! Bizim ve onun günahlarını afveyle! Kabrinde ona genişlik ver ve orada kendisini nûrlandır!

۸ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى الْقَطَّانُ الْوَاسِطِيُّ . حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى بْنُ مُعَاذِ بْنِ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ . حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « وَاخْلُفْنَاهُ فِي تَرْكِتِهِ » وَقَالَ « اللَّهُمَّ ! أَوْسِعْ لَهُ فِي قَبْرِهِ » وَلَمْ يَقُلْ « أَوْسِعْ لَهُ » . وَزَادَ : قَالَ خَالِدُ الْحَذَّاءُ : وَدَعَاؤُهُ أُخْرَى سَابِغَةً نَسِيتُهَا .

8 — () : Hâlid el-Hazzâ, bu isnad ile yukarıdaki hadîs tarzında tahdîs etmiştir. Ancak o : «Terk ettiklerinde ona halef ol» dedi. Bir de : «Ey Allâh'ım! Kabrinde onun için bir genişlik yap!» deyib, «onun için genişlik kıl!» demedi.

Râvî Ubeydullah'dan bir de şu ziyâde vardır : Hâlid el-Hazzâ : Diğer yedinci bir duâ daha vardı ki ben onu unuttum, dedi.

(۵) باب في شحوص بصر الميت بنسج نفسه

۹ — (۹۲۱) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنِ الْمَلَاءِ بْنِ يَعْقُوبَ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبِي أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَمْ تَرَوْا الْإِنْسَانَ إِذَا مَاتَ شَخَصَ بَصَرُهُ ؟ » قَالُوا : بَلَى . قَالَ « فَذَلِكَ حِينَ يَتْبَعُ بَصَرُهُ نَفْسَهُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَمِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (بَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيُّ) عَنِ الْمَلَاءِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(5) ÖLÜNÜN GÖZLERİNİN, NEFSİNİ (RÜHUNU) TA'KİB EDEREK AÇIK HALDE DİKİLİB KALMASI HAKKINDA BÂB

9 — (921) : Ebû Hureyre (R) şöyle der :

Rasûlullah (S) : «İnsanı, öldüğü zaman gözleri yukarıya doğru dikilmiş vaziyette görmediniz mi?» buyurdu. Sahâbîler : Evet, dediler. «İşte bu, insan gözünün rûhu çıkarken arkasından ta'kîb ederek bakıp kaldığı zaman olur» buyurdu.

() Bu hadîsi bize Kuteybetu'bnü Saîd tahdîs etti. Bize Abdulazîz Derâverdi, el-Alâ'dan, bu isnadla tahdîs etti.

(۶) بَابُ الْبَاطِلِ عَلَى الْبَتِّ

۱۰ — (۹۲۲) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَابْنُ مُنْذِرٍ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ. قَالَ ابْنُ مُنْذِرٍ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ مُعْمِرٍ. قَالَ: قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: لَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ قُلْتُ: غَرِيبٌ وَفِي أَرْضٍ غُرَبَةٍ. لَا بُدَّ لِي أَنْ أَتَحَدَّثَ عَنْهُ، فَكُنْتُ قَدْ تَهَيَّأْتُ لِلْبُكَاءِ عَلَيْهِ. إِذْ أَقْبَلَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الصَّعِيدِ تَرِيدُ أَنْ تُسَعِدَنِي. فَاسْتَقْبَلَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ «أَتُرِيدِينَ أَنْ تُدْخِلِيَ الشَّيْطَانَ بَيْنَنَا أَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْهُ؟» مَرَّتَيْنِ. فَكَفَفْتُ عَنْ الْبُكَاءِ فَلَمْ أَبْكِ.

(6) ÖLEN KİMSEYE AĞLAMAK BÂBİ

10 — (922) : Ummu Seleme (R) şöyle dedi :

Ebû Seleme öldüğü zaman : Gurbet elinde iken ölen bir garîb! Val-lâhi ona dillere destan yapılacak bir ağlayışla ağlıyacağım deyib ona ağlamak için hazırlanmıştım. Bu sırada Medîne köylerinden bir kadın çıka geldi. Ağlamada bana yardım etmek istiyordu. Hemen kendisini Rasûlullah (S) karşıladı ve iki kere : «Allâh'ın, şeytanı çıkarmış olduğu bir eve (tekrar) şeytan mı sokmak istiyorsun?» buyurdu. Bunun üzerine ben ağlamaktan vaz geçtim ve artık ağlamadım.

۱۱ — (۹۲۳) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) عَنْ عَادِمِ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَبِي عُمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ. قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ. فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ إِحْدَى بَنَاتِهِ تَدْعُوهُ. وَتُخْبِرُهُ أَنَّ صَبِيًّا لَهَا، أَوْ ابْنًا لَهَا، فِي الْمَوْتِ. فَقَالَ لِلرَّسُولِ «ارْجِعْ إِلَيْهَا. فَأَخْبِرْهَا:

إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أُعْطِيَ . وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى . فَمُرُّهَا فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ » فَعَادَ الرَّسُولُ فَقَالَ : إِنَّهَا قَدْ أَفْسَمَتْ لَنَا تَيْدِنَهَا . قَالَ فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ . وَقَامَ مَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ . وَانْطَلَقَتْ مَعَهُمْ . فَرَفَعَ إِلَيْهِ الصَّبِيُّ وَنَفْسُهُ تَقَعَّقَمُ كَأَنَّهَا فِي شَنْيَةٍ . فَقَاضَتْ عَيْنَاهُ . فَقَالَ لَهُ سَعْدُ : مَا هَذَا ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « هَذِهِ رَحْمَةٌ . جَعَلَهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ . وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرَّحَمَاءَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . جَمِيعًا عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ حَمَّادٍ أَتَمُّ وَأَطْوَلُ .

11 — (923) : Usâmetu'bnu Zeyd (R) şöyle dedi :

Biz Peygamber (S) in yanında bulunduğumuz bir sırada kızlarından biri, Peygamber'i çağırmak için bir haberci gönderdi. Babasına bir çocuğunun yahut bir oğlunun ölüm hâline girdiğini haber veriyordu. Rasûlullah kızının gönderdiği elçiye : «Onun (Zeyneb'in) yanına dön ve kendisine şunu haber ver : Şüphesiz ki Allâh'ın aldığı ve verdiği her şey Allâh'a âiddir. Her şey Allâh katında muayyen bir müddete bağlanmış- tır. Yine ona şu emrimi bildir : Sabretsin ve sevâb ümit eylesin».

Bunun üzerine elçi geri döndü. Bu defa o (Zeyneb) Peygamber'e and vererek : Her halde geliniz diye tekrar haber gönderdi. Bu haber üzerine Peygamber kalktı. Onunla beraber Sa'du'bnu Ubâde ile Muâzu'-bnu Cebel de kalktılar. Ben de onlarla beraber (Zeyneb'in evine) gittim. Çocuk, Peygamber'e verildi. Çocuğun canı çıkma hazırlığı hâlinde idi. Sanki eski bir kırba içindeki su vaziyetinde idi. Rasûlullah'ın iki gözü yaş döküyordu. Sa'du'bnu Ubâde : Yâ Rasûlallah! Bu (ağlayış) nedir? dedi. Rasûlullah : «Bu göz yaşı Allâh'ın kullarının gönüllerine koyduğu bir rahmettir. Allah Teâlâ kullarından ancak merhametli olanlarına merhamet edecektir» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de toptan Âsım el-Ahvel'-den bu isnad ile bu hadîsi rivâyet ettiler. Ancak bundan önceki Hammâd hadîsi daha tamam ve daha uzundur.

١٢ - (٩٢٤) حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّدَقِيُّ وَعَمْرُو بْنُ سَوَادٍ الْعَامِرِيُّ. قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ. قَالَ: اشْتَكَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ شَكْوَى لَهُ. فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُهُ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ. فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ وَجَدَهُ فِي غَشِيَةٍ. فَقَالَ «أَقْدَقَصَى؟» قَالُوا: لَا. يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَبَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَلَمَّا رَأَى الْقَوْمُ بُكَاءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَكَوْا. فَقَالَ «أَلَا تَسْمَعُونَ؟ إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ، وَلَا بِحُزْنِ الْقَلْبِ، وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهَذَا (وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ) أَوْ يَرْحَمُ».

12 — (924) : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi :

Sa'du'bnü Ubâde kendisinde meydana gelen bir hastalıktan dolayı rahatsızlandı. Rasûlullah (S), Abdurrahmân ibn Avf, Sa'du'bnü Ebî Vakkas ve Abdullah ibn Mes'ûdla birlikte ona hasta ziyaretine geldi. Rasûlullah Sa'du'bnü Ubâdenin yanına girdiğinde onu ev halkı tarafından çepçevre kuşatılmış vaziyette buldu.

— Öldü mü? diye sordu.

— Hayır yâ Rasûlallah! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah ağladı. Oradakiler Rasûlullah'ın ağlamasını görünce onlar da ağladılar. Bunun üzerine Rasûlullah :

— İşitmez misiniz? Allah göz yaşı ile, iç üzüntüsü ile (insanı) azâb etmez. (Eliyle diline işâret ederek) lâkin Allah işte bunun yüzünden (ya) azâb eder, yahut merhamet eyler buyurdu.

(٧) بَابُ فِي عِبَادَةِ الرِّضَى

١٣ - (٩٢٥) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَمَرِيُّ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَهْضَمٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عُمَارَةَ (يَعْنِي ابْنَ غَزِيَّةَ) عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُثَنَّى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ؛ أَنَّهُ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ. ثُمَّ أَذْبَرَ الْأَنْصَارِيَّ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَا أَخَا الْأَنْصَارِ! كَيْفَ أَخِي سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ؟» فَقَالَ: صَالِحٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ يَعُودُهُ مِنْكُمْ؟» فَقَامَ وَقُمْنَا مَعَهُ. وَنَحْنُ بِضَمَّةٍ عَشَرَ. مَا عَلَيْنَا نِمَالٌ وَلَا خِفَافٌ وَلَا قَلَانِسُ وَلَا قُمُصٌ. نَمُشِي فِي تِلْكَ السَّبَاحِ حَتَّى جِئْنَاهُ. فَاسْتَأْخَرَ قَوْمُهُ مِنْ حَوْلِهِ. حَتَّى أَكْتَنَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ الَّذِينَ مَعَهُ.

(7) HASTALARI ZİYÂRET ETMEK HAKKINDA BÂB

13 — (925) : Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) ın maiyyetinde oturuyorduk. Ensârdan bir kimse çıkageldi ve Peygamber'e selâm verdi. Sonra Ensârî arkasına dönüb giderken Rasûlullah hemen : Ey Ensâr kardeş! Benim kardeşim Sa'du'bnu Ubâde nasıldır? dedi. O zat : İyidir, diye cevap verdi. Bunu ta'kîben Rasûlullah : Sa'du'bnu Ubâdeyi sizlerden kim ziyaret etmek ister? deyib hemen kalktı. Biz de onunla beraber kalktık. Biz on kişiden fazla ziyaretçi olmuştuk. Üzerimizde ayakkabılar, edikler, başa giyilen şeyler ve gömlekler yoktu. Şu çorak arâzilerde yürüyerek nihayet onun yanına vardık. Rasûlullah ve onun maiyyetinde bulunan sahâbîleri Sa'de yanaşsınlar diye etrafındaki halk geriye çekildiler⁵.

(٨) باب في الصبر على المصيبة عند المصيبة الأولى

١٤ — (٦٢٦) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ثَابِتٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى »

(8) İLK DARBE SIRASINDA MUSİBETE SABRETMEK HAKKINDA BÂB

14 — (626) : Enesu'bnu Mâlik der ki :

Rasûlullah (S) : «Sabrın kemâli musîbetin birinci darbesi sırasında (tahammul edebilmek) dır» buyurdu.

١٥ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى عَلَى امْرَأَةٍ تَبْسِكِي عَلَى صَبِيٍّ لَهَا . فَقَالَ لَهَا « أَتَتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي » فَقَالَتْ : وَمَا تُبَالِي بِمُصِيبَتِي ! فَلَمَّا ذَهَبَ ، قِيلَ لَهَا : إِنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَأَخَذَهَا مِثْلُ الْمَوْتِ .

5. Hasta ziyâreti hakkında çok hadisler vardır. Rasûlullah dîn ve milliyet farkı gözetmeksizin muslim, gayri muslim bütün hastalara ziyâretler yapmak sûretiyle bu medeniyet ve insanlık âdâbını muhkem bir İslâmî sünnet yapmıştır. Rasûlullah'ın bu husustaki tatbikat ve tavsiyeleri çok olduğu için hasta ziyâretinin vucûbuna bile kail olanlar vardır.

قَاتَتْ بَابَهُ . فَلَمْ تَجِدْ عَلَى بَابِهِ بَوَّائِينَ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لَمْ أَعْرِفْكَ . فَقَالَ : « إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ أَوَّلِ صَدْمَةٍ » أَوْ قَالَ « عِنْدَ أَوَّلِ الصَّدْمَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . م وَحَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُسْكَرَمٍ الْعَمِّيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو . م وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَمِيدِ . قَالُوا أَجْمَعًا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . نَحْوَ حَدِيثِ عُثْمَانَ بْنِ عُمَرَ ، بِقِصَّتِهِ . وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الْعَمِيدِ : مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِامْرَأَةٍ عِنْدَ قَبْرِ .

15 — () : Enesu'bnu Mâlik (R) den :

Rasûlullah (S) kendi çocuğu üzerine (feryadla) ağlayan bir kadının üstüne varıp ona :

— Allah'dan kork ve sabreyle, buyurdu. Bunun üzerine kadın :

— Sen, benim musîbetimle belâlanan değilsin, dedi. Rasûlullah ayrılıb gidince kadına : O zat Allâh'ın Rasûludur, denildi. Bu sefer kadına ölüm (ün verdiği) kadar bir endişe sardı. Bunun üzerine kadın Peygamber'in kapısına geldi. Kadın, Peygamber'in kapısı yanında kapıcılar (gözcüler) bulmadı ve :

— Yâ Rasûlullah! Ben seni tanıyamamıştım, dedi. Rasûlullah :

— Sabrın kemâli ancak ilk sadme sırasında olandır. Yahut : «Sadme-nin evvelinde olanıdır» buyurdu.

() : Buradaki üç tarîk râvîleri de topdan : Bize Şu'be tahdîs etti diyerek bu isnadla yukarıdaki Usman ibn Umer hadîsi tarzında hadîsi bütünüyle rivâyet ettiler. Bunlardan Abdussamed'in hadîsinde : Peygamber bir kabir yanında (ağlıyan) bir kadına uğradı... şeklindedir.

(۹) باب البیت بمنزلة بابه أهل عابه

۱۶ — (۹۲۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ بَشْرٍ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشْرٍ الْعَبْدِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ حَفْصَةَ بَكَتْ عَلَى عُمَرَ . فَقَالَ : مَهْلًا يَا بُنَيَّةُ ! أَلَمْ تَعْلَمِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنْ أَلَمْتَ يَمِيتَ يَمُوتُ بِسُكَاةٍ أَهْلُهُ عَلَيْهِ » .

(9) «ÖLÜ, AİLESİNİN KENDİSİNE AĞLAMASI SEBEBİYLE AZÂB OLUNUR» BÂBİ

16 — (927) : Abdullah (ibn Umer R) dan, (şöyle demiştir) : Hafsa, Umer'e karşı ağlamıştı. Bunun üzerine Umer : Yavaş ol! Ey

kızcağızım! Rasûlullah (S) ın : «Ölü, âilesinin kendisine ağlamasıyla azâb olunur» buyurduğunu bilmez misin? dedi.

۱۷ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ : سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ « الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِمَا نَبِّحَ عَلَيْهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ « الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِمَا نَبِّحَ عَلَيْهِ » .

17 — () : Umer (R) den; Peygamber (S) : «Ölen kimse, kendisine feryadla ağlanması sebebiyle kabrinde azâb olunur» buyurmuştur.

() : Yine Umer (R) den : Peygamber (S) : «Ölen kimse, kendisine çığlıkla ağlanması sebebiyle kabrinde azâb olunur» buyurdu.

۱۸ — (...) وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : أَمَّا طَلْحٌ عُمَرُ أَعْمَى عَلَيْهِ . فَصَبَّحَ عَلَيْهِ . فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ : أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِكُفَاةِ الْحَيِّ » ؟

18 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi :

Umer, kılınçla vurulduğu zaman bayıldı. Hemen yanında çığlıkla ağlanmıştı. Kendisine geldiğinde Umer : Rasûlullah (S) ın : «Şüphesiz ki ölen kimse, dirilerin kendisine ağlaması sebebiyle muhakkak azâb olunur» buyurduğunu bilmediniz mi? dedi.

۱۹ — (...) حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : لَمَّا أَصِيبَ عُمَرُ ، جَمَلَ صُهَيْبٌ يَقُولُ : وَآخَاهُ ! فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : يَا صُهَيْبُ ! أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِكُفَاةِ الْحَيِّ » ؟

19 — () : Ebû Burde, babası Ebû Mûsâ'dan, şöyle demiştir : Umer vurulduğunda Suheyb :

— Ah kardeşim! diyerek ağlamaya başladı. Bunun üzerine Umer ona hitaben :

— Yâ Suheyb! Rasûlullah (S) ın . «Şüphesiz ki ölen kimse, dirinin ağlamasıyla azâb olunur» buyurduğunu bilmez misin? dedi.

۲۰ - (...) وحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ صَفْوَانَ أَبُو يَحْيَى عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ،

عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى ، عَنْ أَبِي مُوسَى ؛ قَالَ : لَمَّا أَصِيبَ عُمَرُ أَقْبَلَ صُهَيْبٌ مِنْ مَنْزِلِهِ حَتَّى دَخَلَ عَلَى عُمَرَ . فَقَامَ بِحِجَالِهِ يَبْكِي . فَقَالَ عُمَرُ : «لَا تَبْكِي ؛ أَعَلَيْ تَبْكِي ؟» قَالَ : إِي . وَاللَّهِ ! لَعَلِّي أَبْكِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! قَالَ : وَاللَّهِ ! لَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ يَبْكِي عَلَيْهِ يُعَذَّبُ » .

قَالَ : فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِمُوسَى بْنِ طَلْحَةَ . فَقَالَ : كَانَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ : إِنَّمَا كَانَ أُولَئِكَ الْيَهُودَ .

20 — () : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi :

Umer vurulduğu zaman, Suheyb evinden geldi ve Umer'in yanına girdi. Onun yanı başında ayakta durub ağlamaya başladı. Bunun üzerine Umer ona :

— Ne ağlıyorsun? Benden dolayı mı ağlıyorsun? Suheyb :

— Evet. Vallâhi şüphesiz senin üzerine ağlıyorum ey Mü'minlerin Emiri! dedi. Umer :

— Vallâhi hiç şüphesiz ki sen, Rasûlullah (S) ın : «Üzerine ağlanan kimse azâb olunur» buyurduğunu muhakkak bilmektesin, dedi. Râvî Abdulmelik ibn Umeyr der ki :

Bunu Mûs'ab ibn Talha'ya söylediğimde dedi ki : Âişe : Bunlar (yani azablananlar) ancak Yahûdiler idi, derdi.

۲۱ - (...) وحَدَّثَنِي عَمْرُو النَّافِدُ . حَدَّثَنَا عَمَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، لَمَّا طُعِنَ ، عَوَّلَ عَلَيْهِ حَفْصَةُ . فَقَالَ : يَا حَفْصَةُ ! أَمَا سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الْمُعْوَلُ عَلَيْهِ يُعَذَّبُ » ؟ وَعَوَّلَ عَلَيْهِ صُهَيْبٌ . فَقَالَ عُمَرُ : يَا صُهَيْبُ ! أَمَا عَلِمْتَ « أَنَّ الْمُعْوَلَ عَلَيْهِ يُعَذَّبُ » ؟

21 — () : Enes (R) den, (şöyle demiştir) :

Umeru'bnu-l Hattâb vurulduğunda (kızı) Hafsa yüksek sesle ona ağladı. Bunun üzerine Umer :

— Yâ Hafsa! Rasûlullah (S) ın : «Üzerine yüksek sesle ağlanan azâb olunur» buyurduğunu işitmedin mi? dedi. Umer'e Suheyb de ağladı. Umer ona da :

— Yâ Suheyb! «Üzerine yüksek sesle ağlanan azâb olunur» hakikatını bilmez misin? dedi.

۲۲ — (۹۲۸) حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَمِيَّةَ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ . قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا إِلَى جَنْبِ ابْنِ عُمَرَ . وَنَحْنُ نَنْتَظِرُ جَنَازَةَ أُمِّ أَبَانَ بِنْتِ عُثْمَانَ . وَعِنْدَهُ عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ . فَجَاءَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُودُهُ قَائِدٌ . فَأَرَاهُ أَخْبَرَهُ بِمَكَانِ ابْنِ عُمَرَ . فَجَاءَ حَتَّى جَلَسَ إِلَى جَنْبِي . فَكُنْتُ بَيْنَهُمَا . فَإِذَا صَوْتُ مِنَ الدَّارِ . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ (كَأَنَّهُ يَمْرُضُ عَلَى عَمْرٍو أَنْ يَقُومَ فَيَنْهَاهُم) : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ أَلَمِيَّتَ لَيَمَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ » قَالَ : فَأَرْسَلَهَا عَبْدُ اللَّهِ رَسُولَهُ

22 — (928) : Abdullah ibn Ebî Muleyke şöyle dedi :

İbn Umer'in yanında oturuyordum. Biz Usman'ın kızı Ummu Ebân'ın cenâzesini bekliyorduk. Onun yanında Usman'ın oğlu Amr da vardı. Mu-teakiben İbn Abbâs da geldi. Onu bir kimse elinden tutarak getiriyordu. Öyle zannediyorum ki o kimse İbnu Abbâs'a, İbnu Umer'in bulunduğu yeri haber verdi. Böylece İbn Abbâs geldi ve nihayet benim yanıbaşına oturdu. İbn Umer ile İbn Abbâs'ın arasına oturmuş oldum. Bu sırada ev-den (kadınlara âid) bir feryad yükseldi. Bunun üzerine İbn Umer (Us-man'ın oğlu Amr'e kalkmasını ve onları nehy etmesini istercesine) : Ra-sûlullah (S) dan işittim : «Şüphesiz ki ölü, âilesinin kendisine ağlamasın-dan dolayı azâb edilir» buyuruyordu, dedi. İbn Umer bu rivâyetini umû-miyet üzere ve herhangi bir kayıd yapmıyarak haber verdi.

(۹۲۷) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : كُنَّا مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ ، إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ نَازِلٍ فِي شَجَرَةٍ . فَقَالَ لِي : اذْهَبْ فَأَعْلَمْ لِي مَنْ ذَاكَ الرَّجُلُ . فَذَهَبْتُ فَإِذَا هُوَ صُهَيْبٌ . فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ . فَقُلْتُ : إِنَّكَ أَمَرْتَنِي أَنْ أَعْلَمْ لَكَ مَنْ ذَاكَ . وَإِنَّهُ صُهَيْبٌ . قَالَ : مَرَّةٌ فَلْيَلْحَقْ بِنَا . فَقُلْتُ : إِنَّ مَعَهُ أَهْلَهُ . قَالَ : وَإِنْ كَانَ مَعَهُ أَهْلُهُ (وَرُبَّمَا قَالَ أَيُّوبُ : مَرَّةٌ فَلْيَلْحَقْ بِنَا) . فَلَمَّا قَدِمْنَا لَمْ يَلْبَثْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ أُصِيبَ . فَجَاءَ صُهَيْبٌ يَقُولُ : وَالْأَخَاهُ ! وَاصْحَابَاهُ ! فَقَالَ عُمَرُ : أَلَمْ تَعْلَمْ ، أَوْ لَمْ تَسْمَعْ (قَالَ أَيُّوبُ : أَوْ قَالَ : أَوْ لَمْ تَعْلَمْ أَوْ لَمْ تَسْمَعْ) أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ أَلَمِيَّتَ لَيَمَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ » .

قَالَ : فَأَمَّا عَبْدُ اللَّهِ فَأَرْسَلَهَا رَسُولَهُ . وَأَمَّا عُمَرُ فَقَالَ : يَبْغِضُ .

(927) Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi : Biz Emîru'l-Mu'minîn Umeru'bnu'l-Hattâb'la beraber bulunuyorduk. Biz (Mekke ile Medîne arasındaki) Beydâ mevkiinde duraklamakta iken bir ağacın altına inmiş bir zât göründü. Umer bana : Git bak, bu zât kimdir, bana bildir dedi.

Ben de gittim, bir de baktım ki o Suheyb'dir. Hemen Umer'e döndüm ve ona : Sen bana bu zatın kim olduğunu sana bildirmemi emretmiştin. O zât Suheyb'dir dedim.

— Ona emret, bize iltihak etsin, dedi. Ben :

— Suheyb'in beraberinde âilesi de vardır, dedim. Umer :

— Beraberinde âilesi olsa da, dedi. (Râvî Eyyûb ihtimalli olarak : Ona emret bize katılsın, dediğini de nakletti) Nihayet beraber Medîne'ye geldik. Çok zaman geçmeden Umer vuruldu. Suheyb :

— Vâh kardeşim! Vâh arkadaşım! diyerek (ağlıya ağlıya) geldi. Umer :

— Bilmedin mi yahut işitmedin mi ki (râvî Eyyûb : Yahut da şöyle demiştir, dedi : Bilmedin, işitmedin mi ki) : Rasûlullah (S) : «Ölü, âilesinin kendisine bazı nevî ağlamasından dolayı muhakkak azâb olunur» buyurmuştur, dedi.

Râvî der ki : Abdullah, kendi rivâyetini kayıdsız olarak haber verdi. Umer ise : Ağlamanın bazıları sebebiyle diye kayıtlı söyledi.

(۹۲۹) قَمْتُ فَدْخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ . فَحَدَّثَتْهُمَا بِمَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ . فَقَالَتْ : لَا . وَاللَّهِ ! مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَطُّ « إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِكُفْرِ أَحَدٍ » . وَلَكِنَّهُ قَالَ « إِنَّ الْكَافِرَ يَزِيدُهُ اللَّهُ بِكُفْرِهِ أَهْلَهُ عَذَابًا . وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكِي . وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى » .
قَالَ أَيُّوبُ : قَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ : حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ : لَمَّا بَلَغَ عَائِشَةُ قَوْلَ عُمَرَ وَابْنِ عُمَرَ قَالَتْ : إِنَّكُمْ لَتُحَدِّثُونِي عَنْ غَيْرِ كَاذِبِينَ وَلَا مُكَذِّبِينَ . وَلَكِنَّ السَّمْعَ يُخْطِئُ .

(929) Sonra kalkıp Âişe'nin yanına girdim ve kendisine İbn Umer'in söylediği hadîsi rivâyet ettim. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi :

— Hayır! Allâh'a yemîn ederim ki Rasûlullah (S) kat'iyyen : «Ölü, bir kimsenin ağlamasıyla azâb olunur» dememiştir. Lâkin Rasûlullah şöyle buyurmuştur : «Allah, âilesinin ağlamasından dolayı kâfirin azâbını artırır. Hiç şüphesiz ki güldüren de ağlatan da ancak Allah'dır (en-Necm: 43). Ve hiç bir günahkâr diğerinin günah yükünü çekmez (Fâtır: 18, en-Necm : 38).

Râvî Eyyûb der ki : Ebû Muleyke'nin oğlu şöyle dedi : Bana Kasım ibn Muhammed tahdîs edib dedi ki : Umer'in ve İbn Umer'in sözleri Âişe'ye ulaşınca Âişe :

— Sizler muhakkak ki yalancılar ve yalanlayıcılar olmayarak bana hadîs söylüyorsunuz. Ve lâkin kulak hatâ eder, dedi.

23 — (928) : Abdullah ibn Ebî Muleyke haber verib şöyle dedi : Usman ibn Affân'ın bir kızı Mekke'de vefat etmişti. Biz de namazında ve defninde bulunmak için bu cenâzeye geldik. İbnu Umer ile İbnu Abbâs da bu cenâzede hâzır bulundular. Ben İbnu Umer ile İbnu Abbâs'ın arasına oturmuştum. Ben ikisinden birinin yanına oturmuştum da sonra diğeri gelib benim yanıma oturmuştu. (Bu sırada evden kadınların feriyadı yükseldi). Bunun üzerine Abdullah ibn Umer karşısında bulunan Usman'ın oğlu Amr'e hitâben dedi ki :

— Şu ağlamayı susturmaz mısın? Çünkü Rasûlullah (S) : «Şüphesiz ki ölen kimse, kendisine âilesinin ağlamasından dolayı azâb edilir bu yurdu.

٢٣ - (٩٢٨) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ . قَالَ : تَوَفَّيْتُ ابْنَةَ لَيْثِمَانَ بْنِ عَفَّانَ بِمَكَّةَ . قَالَ : جِئْنَا لِنَشْهَدَهَا . قَالَ : فَحَضَرَهَا ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ . قَالَ : وَإِنِّي لَجَالِسٌ بَيْنَهُمَا . قَالَ : جَلَسْتُ إِلَى أَحَدِهِمَا ثُمَّ جَاءَ الْآخَرُ فَجَلَسَ إِلَى جَنْبِي . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ لِعُمَرَ وَبْنِ عُمَرَ : وَهُوَ مُوَاجِهُهُ : أَلَا تَنْهَى عَنِ الْبُكَاءِ ؟ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْمَيِّتَ لَيَمْدَبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ » .

(٩٢٧) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : قَدْ كَانَ عُمَرُ يَقُولُ بَعْضُ ذَلِكَ . ثُمَّ حَدَّثَ فَقَالَ : صَدَرْتُ عِزَّ عُمَرَ مِنْ مَكَّةَ .

حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ إِذَا هُوَ بِرَكْبٍ تَحْتَ ظِلِّ شَجَرَةٍ . فَقَالَ : اذْهَبْ فَانْظُرْ مَنْ هُوَ لَا الرَّكْبُ ؟ فَانْظَرْتُ فَإِذَا هُوَ صُهِيبٌ . قَالَ : فَأَخْبَرْتُهُ . فَقَالَ : ادْعُهُ لِي . قَالَ : فَرَجَعْتُ إِلَى صُهِيبٍ . فَقُلْتُ : ارْتَحِلْ فَالْحَقْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . فَلَمَّا أَنْ أَصِيبَ عُمَرُ ، دَخَلَ صُهِيبٌ يَبْكِي يَقُولُ : وَالْأَخَاهُ ! وَاصْحَابَاهُ ! فَقَالَ عُمَرُ : يَا صُهِيبُ أَتَبْكِي عَلَيَّ ؟ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ الْمَيِّتَ لَيَمْدَبُ بِبَعْضِ بُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ » .

(927) Bunun üzerine Abdullah ibn Abbâs da :

— Umer, ölen kimse kendisine âilesinin her ağlaması yüzünden de-ğil, bazı gûnâ ağlaması sebebiyle azâb olunur der idi, dedi. Sonra da İbnu Abbâs şu hâdiseyi anlattı :

— Ben Mekke'den Umer ile birlikte haccdan dönmüştüm. Biz (Mekke ile Medîne arasındaki) Beydâ mevkiinde duraklamakta iken büyük bir ağacın altında develi bir yolcu kafilesi görüldü. Umer bana :

— Git bak bakalım bu katilede kimler var? dedi. Ben de baktım ve derhal Suheyb'i tanıdım ve Umer'e haber verdim.

— Öyle ise Suheyb'i bana çağır, dedi. Suheyb'in yanına döndüm ve:

— Emîru'l-Mu'minînin yanına buyur ve onun kafilesine katıl, dedim. (Beraber Medîneye geldik. Çok geçmedi) Umer vurulduğunda Suheyb :

— Vâh kardeşim! Vâh yoldaşım! diyerek ağlar halde yanına geldi. Bunun üzerine Umer :

— Ey Suheyb! Bana mı ağlıyorsun? Rasûlullah (S) : «Ölen kimse, âilesinin kendisine bazı gûnâ ağlamalarından dolayı azâb olunur» buyurdu, dedi.

(۹۲۹) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَلَمَّا مَاتَ عُمَرُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِمَائِشَةَ . فَقَالَتْ : يَرْحَمُ اللَّهُ عُمَرَ . لَا وَاللَّهِ ! مَا حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ اللَّهَ يُعَذِّبُ الْمُؤْمِنَ بِكُفَاءٍ أَحَدٍ » وَلَئِنْ قَالَ « إِنَّ اللَّهَ يَزِيدُ الْكَافِرَ عَذَابًا بِكُفَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ » . قَالَ : وَقَالَتْ مَائِشَةُ : حَسْبُكُمْ الْقُرْآنُ : وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى [۳۰ / فاطر / الآية ۱۸] . قَالَ : وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عِنْدَ ذَلِكَ : وَاللَّهِ أَضْحَكَ وَأَبْكَى . قَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ : فَوَاللَّهِ مَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ مِنْ شَيْءٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ عَمْرُو عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ : كُنَّا فِي جَنَازَةِ أُمِّ أَبَانَ بِنْتِ عُثْمَانَ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَلَمْ يَنْصُرْ رَفَعَ الْحَدِيثَ عَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، كَمَا أَنْصَهُ أَيُّوبُ وَابْنُ جُرَيْجٍ . وَحَدِيثُهُمَا أَثَمٌ مِنْ حَدِيثِ عَمْرٍو .

(929) Sonra İbn Abbâs şöyle anlattı :

Umer vefat ettiğinde bu vâkıayı Âişe'ye anlattım. O da dedi ki :

— Allah Umer'e rahmet eylesin. Hayır. Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (S) : «Allah, bir kimsenin ağlaması sebebiyle mu'mini azâb eder» dememiştir. Lâkin Rasûlullah : «Allah, âilesinin kendisine ağlamasından dolayı kâfirin azâbını artırır» buyurdu. Âişe sözüne devamla şöyle dedi :

— Size Kur'ân kâfidir. Allah : «Günah işliyen hiç bir nefis, başkasının günhaini yüklenmez..» (Fâtır: 18) buyurmuştur. Âişe'nin bu sözlerini naklettikten sonra İbnu Abbâs :

— «VALLÂHU HUVE EDHAKU VE EBKÂ : Güldüren de ağlatan da ancak Allah'dır» (en-Necm: 43) dedi. Râvî İbnu Muleyke bunları rivâyet ettikten sonra :

— Allah'a yemin ederim ki İbnu Umer bundan sonra hiç bir şey söylemedi, demiştir ⁶.

6. Peygamber'in vefatından sonra ilmen sahâbilerin ihtilâf ettikleri meselelerden biri de ölüye ağlanması meselesidir. Beyhakî'nin Sünenindeki rivâyetine göre İmâm Şâfil Hz. Âişe'nin rey ve ichtihadına meylederek şöyle demiştir :

Ölüye ağlamaya dâir Rasûlullah'dan gelen rivâyetler içinde Rasûlullah'dan hıfze-

() : Burada Amr, İbnu Ebî Muleyke'den : Biz Usman'ın kızı Ummu Ebân'ın cenâzesinde bulunduk.. dediğini söylemiş ve hadîsi bütünüyle sevk etmiştir. Ancak bundan önce Eyyûb ve İbnu Cureyc'in ref' ettikleri gibi, Umer'den, o da Peygamber'den tarzında hadîsin merfû'luğunu izhar etmemiştir. Eyyûb ve İbnu Cureyc'in hadîsleri Amr'ın hadîsinden daha tamâmdır.

۲۴ — (۹۳۰) وحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّ سَالِمًا حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ » .

24 — (930) : Abdullahi'bnü Umer (R) den :

Rasûlullah (S) : «Şüphesiz ki ölen kimse, dirinin ağlaması yüzünden azâb olunur» buyurdu.

۲۵ — (۹۳۱) وَحَدَّثَنَا خَلْفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّيِّعِ الزَّهْرَانِيُّ . جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ . قَالَ خَلْفٌ : حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : ذَكَرَ عَائِشَةُ قَوْلُ ابْنِ عُمَرَ : الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ . فَقَالَتْ : رَحِمَ اللَّهُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ . سَمِعَ شَيْئًا فَلَمْ يَحْفَظْهُ . إِنَّمَا مَرَّتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ جَنَازَةُ يَهُودِيٍّ . وَهُمْ يَبْكُونَ عَلَيْهِ . فَقَالَ « أَنْتُمْ تَبْكُونَ . وَإِنَّهُ لَيُعَذَّبُ » .

25 — (931) : Urve (R) şöyle dedi :

Âişe'nin yanında İbnu Umer'in : «Ölen kimse, âilesinin kendisine ağlamasından dolayı azâb olunur» sözü (hadîsi) zikredildiğinde Âişe :

— Allah, Ebû Abdirrahmân'a (Abdullahi'bnü Umer'in künyesidir) rahmet etsin. O, birşey işitmiş fakat işittiğini iyi ezberlememiştir. Hakikat şudur : Bir Yahûdî cenâzesi Rasûlullah'ın yanından geçti. Cenâze sâ-

dılmış olduğuna en ziyâde benziyenî Âişe hadîsidir. Kitâb ve Sünnet'in delâletiyle sâbit olan Hz. Âişe rivâyetidir. Bu rivâyeti te'yîd eden âyetler şunlardır :

a. «Hakikaten hiçbir günahkâr diğerinin günah yükünü çekmez» (en-Necm: 38).

b. «Hakikaten insan için kendi çalıştığından başkası yoktur. Hakikaten çalışmaları ilerde görülecek» (en-Necm: 38-40).

c. «Her nefis hayır ve şerden işlediği ile cezâ olunmak için kıyâmet günü muhakkak gelecektir.» (Tâ Hâ: 15).

d. «İşte her kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor (idiy) se onu görecektir. Kim de zerre ağırlığınca şer yapıyor (idiy) se onu görecektir» (ez-Zilzâl: 7-8).

Hulâsa : «Ehlinin ölüye ağlamasıyla ölü azablanır» hadîsi hakkında Âlimler sekiz kadar te'vil ve ihtihad zikretmişlerdir. Bunlar içinde en sahihi cumhûrun şu te'vîlidir :

Eğer ölü hayatında iken kendisine öldükten sonra nevha edilmesini, câhiliyet âdeti üzere feryad ve figân ile ağlanmasını vasiyet etmişse bu vasiyetin ölüntün âilesi tarafından yerine getirilmesi hâlinde bu kötü çıkışı sünnet yapmasından dolayı azablanır, demişlerdir. Hatta bazıları işi daha sıkı tutarak, câhiliyet âdeti üzere ağlamak nasıl azâba sebep oluyorsa, yüksek sesle feryad edilmemesini vasiyet etmeyi ihmal etmek de aynı sûrette azâb olunmasına sebep olur demişlerdir.

hibleri de ölen Yahûdî üzerine ağlamaktaydılar. Rasûlullah : «Sizler ağlıyorsunuz, halbuki o muhakkak azâb olunmaktadır» buyurdu.

٢٦ - (٩٣٢) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : ذُكِرَ عِنْدَ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ يَرْفَعُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ « إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِسُكَّاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ » . فَقَالَتْ : وَهَلْ . . . إِنَّمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّهُ لَيُعَذَّبُ بِخَطِيئَتِهِ أَوْ بِذَنْبِهِ . وَإِنْ أَهْلُهُ لَيَسْكُونُ عَلَيْهِ الْآنَ » . وَذَلِكَ مِثْلُ قَوْلِهِ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَلَى الْقَلْبِ يَوْمَ بَدْرٍ . وَفِيهِ قَتْلَى بَدْرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ . فَقَالَ لَهُمْ مَا قَالِ « إِنَّهُمْ لَيَسْمَعُونَ مَا أَقُولُ » وَقَدْ وَهَلَ . إِنَّمَا قَالَ « إِنَّهُمْ لَيَعْلَمُونَ أَنَّ مَا كُنْتُ أَقُولُ لَهُمْ حَقٌّ » ثُمَّ قَرَأَتْ : إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَى [٢٧/نمل/الآية ٨٠] . وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ [٢٠/ناظر/الآية ٢٢] . يَقُولُ : حِينَ تَبَوَّأُوا مَقَاعِدَهُمْ مِنَ النَّارِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ . وَحَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ أَيْ .

26 — (932) : Urve (R) şöyle dedi :

Âişe'nin yanında İbn Umer'in : «Şüphesiz ki ölen kimse âilesinin kendisine ağlaması yüzünden kabrinde azâb edilir» hadîsini Peygamber (S) e ref' ettiği anıldı. Bunun üzerine Âişe :

— O, yanıldı, Rasûlullah (S) ancak şöyle buyurmuştur : «Muhakkak ki ölü, hatîesi yahut günahı sebebiyle azâb edilmektedir. Halbuki şimdi onun âilesi kendisine muhakkak ağlamaktadırlar» İbnu Umer'in (yukarıda nakledilen) bu hadîsi yanlışlık bakımından şu sözüne benzer :

Rasûlullah (S) Bedr harbi gününde içine katledilen müşrik cesedlerinin atıldığı Kalîb Çukurunun başına ayakda durdu ve onlara hitaben söylediğini söyleyib : «Muhakkak ki onlar benim sözlerimi işitirler» buyurdu demiştir. Halbuki bunda da yanılmıştır. Rasûlullah : (Bedr mektulleri işidir demedi, fakat) «bu ölümler, kendilerine söylemekte bulunduğum sözlerimin hak ve doğru olduğunu (şimdi) bilmektedirler» buyurdu.

Sonra Âişe şu âyetleri okudu :

«İNNEKE لَا تUSMİU'L-MEVTA : Şüphesiz sen ölümlere işittiremezsin..» (en-Neml : 80);

«VE MÂ ENTE Bİ-MUSMİİN MEN Fİ'L-KUBÛR.. : Sen kabirlerde olanlara işittiremezsin..» (Fâtır: 22).

Râvî der ki : Hz. Âişe : O sırada onlar ateşten menzillerine inmişlerdi, dedi.

() : Bu hadîsi Hişâmu'bnü Urve de bundan önceki Ebû Usâme hadîsi ma'nâsıyla rivâyet etti. Ebû Usâme hadîsi daha tamamdır.

٢٧ — (...) وحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ، وَذَكَرَ لَهَا أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِكُفٍّ الْخَلِيِّ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: يَغْفِرُ اللَّهُ لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ. أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَكْذِبْ. وَلَكِنَّهُ نَسِيَ أَوْ أَخْطَأَ. إِنَّمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى يَهُودِيَّةٍ يُبْسِكِي عَلَيْهَا. فَقَالَ «إِنَّهُمْ لَيَبْسِكُونَ عَلَيْهَا. وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا».

27 — () : Abdurrahmân kızı Amre, Âişe'den işittiğini şöyle haber vermiştir : Abdullah ibn Umer'in : «Şüphesiz ki ölen kimse dirinin (yahut kabîlenin) ağlaması yüzünden azâb olunur» (hadîsini) söyler olduğu Âişe'ye zikredildi. Bunun üzerine Âişe dedi ki : Allah, Ebû Abdurrahmân'ı (Abdullah ibn Umer'in künyesidir) mağfiret etsin. Muhakkak o yalan söylemedi. Fakat ya işittiğini unutmuş yahut da yanlış bellemiştir. Hakikat şudur ki Rasûlullah (S) bir kere âilesi, başında ağlaşmakta olan bir Yahûdî karısının (mezârı) yanından geçmişti de : «Bunlar ölülerine ağlıyorlar. Halbuki ölü kabrinde azâb olunuyor» buyurmuştu.

٢٨ — (٩٣٣) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُيَيْنَةَ الطَّائِيِّ وَمُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ . قَالَ : أَوَّلُ مَنْ نَاحَ عَلَيْهِ بِالْكُوفَةِ قَرْنَةُ بْنُ كَعْبٍ . فَقَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ نَاحَ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ يُعَذَّبُ ، بِمَا نَاحَ عَلَيْهِ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّمْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قَيْسٍ الْأَسَدِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ الْأَسَدِيِّ، عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، مِثْلَهُ .

(...) وحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (يَعْنِي الْفَزَارِيَّ) . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُيَيْنَةَ الطَّائِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، مِثْلَهُ .

28 — (933) : Aliyyu'bnü Rabîa şöyle dedi :

Kûfe'de üzerine Nevha ile (üst baş yırtıp başına toprak saçarak çığlık ve feryadla) ağlanan ilk kimse Karazatu'bnü Kâ'b'dır. Muğîretu'bnü Şu'be dedi ki : Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Her kime

nevha yapılırsa kendisine yapılan nevha ve figân sebebiyle kıyâmet gününde muhakkak azâb olunur»⁷.

() : Burada da Muhammedu'bnu Kays el-Esedî, Aliyyu'bnu Rabia el-Esedî'den, o da Muğîretu'bnu Şu'be'den, o da Peygamber'den aynı hadîsi haber vermiştir.

() : Buradaki râvîler de aynı şahıslardan bu hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

(۱۰) باب التدبير في النجاة

۲۹ - (۹۳۴) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ . ح وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) أَخْبَرَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ . حَدَّثَنَا أَبَانُ . حَدَّثَنَا يَحْيَى ؛ أَنَّ زَيْدًا حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَامٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أَبَا مَالِكٍ الْأَشْعَرِيَّ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ ، لَا يَتْرُكُونَهَا : الْفَخْرُ فِي الْأَحْسَابِ ، وَالطَّمَنُ فِي الْأَنْسَابِ ، وَالِاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ ، وَالنِّيَاحَةُ » . وَقَالَ « النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَدَّبْ قَبْلَ مَوْتِهَا ، تَقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ ، وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ » .

(10) ÖLÜNÜN ARKASINDAN MEZİYETLERİNİ SAYARAK FERYAD VE FİGÂNLA AĞLAMAK HAKKINDAKİ HARAMIN ŞİDDETİ BÂBİ

29 — (934) : Ebû Mâlik el-Eş'arî (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) buyurdu ki : «Ümmetimde câhiliyet âdetlerinden kalma kolay kolay terk edemedikleri dört huy vardır : Babalarının yaptıklarıyla öğünmek, neseblerde kötüleme yapmak, yıldızları vesîle edinerek yağmur isteyinde bulunmak ve ölünün arkasından meziyetlerini sayarak feryad ve figânla ağlamak».

Ve Rasûlullah buyurdu ki : «Ölünün arkasından feryad ve figânla ağlayan kadın, ölümünden önce tevbe etmezse kıyâmet gününde üzerinde katranlı bir elbise ve uyuzlu bir gömlek olduğu halde kaldırılır»⁸.

7. Tirmizi'nin rivâyetinde şöyledir :

Muğîre geldi ve minbere çıktı. Allah'a hamdu sena ettikten sonra : İslâmda nevha ne oluyor? dedi. Sonra yukarıdaki hadîsi zikretti. Şu'be elli yılında ölünceye kadar Kûfe üzerinde vâli bulunuyordu.

Buraya kadar zikredilen bunca hadîslerden çıkan en büyük fıkhi hüküm, ölü için nevha ile ağlamanın ve böyle ağlamayı vasiyet etmenin haram olduğudur. Bu hususta icmâ' vardır. Nevhasız ağlamanın ise mübah olduğu yine bu hadîslerden anlaşılmış oluyor.

8. Çünkü matemlerde siyah elbiseler giymek eski câhiliyet âdetlerindendi. Kıyâmette katranlı yani yine siyah renkte ve azâb verici bir elbise ile haşr olunarak o câhiliyet âdetinin cezâsını çekeceği haber verilmiş oluyor.

۳۰ — (۹۳۵) وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . قَالَ : سَمِعْتُ

يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي عَمْرَةُ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ : لَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَتَلَ ابْنُ حَارِثَةَ وَجَعَفَرِ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنَ رَوَاحَةَ ، جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْرِفُ فِيهِ الْحَزْنَ . قَالَتْ : وَأَنَا أَنْظَرُ مِنْ صَائِرِ الْبَابِ (سَقَّ الْبَابِ) فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ نِسَاءَ جَعْفَرٍ . وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ . فَأَمَرَهُ أَنْ يَذْهَبَ فَيَنْهَاهُنَّ . فَذَهَبَ . فَأَتَاهُ فَذَكَرَ أَنَّهُنَّ لَمْ يُطِيعْنَهُ . فَأَمَرَهُ الثَّانِيَةَ أَنْ يَذْهَبَ فَيَنْهَاهُنَّ . فَذَهَبَ . ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ : وَاللَّهِ ! لَقَدْ غَلَبَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَتْ فَزَعَمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « اذْهَبْ فَاحْثُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ مِنَ التُّرَابِ » ، قَالَتْ عَائِشَةُ : فَتَمَلْتُ : أَرُغِمَ اللَّهُ أَنْفَاكَ . وَاللَّهِ ! مَا تَفْعَلُ مَا أَمَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَمَا تَرَكْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَنَاءِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ . ع وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ . وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الْعَزِيزِ : وَمَا تَرَكْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَمَلِ .

30 — (935) : Âişe (R) der ki :

Rasûlullah (S) a — Mûte şehitleri — Zeydu'bnü Hârîse'nin, Ca'fer ibn Ebî Tâlib'in ve Abdullah ibn Ravâha'nın şehâdet haberleri geldiğinde Rasûlullah mescidde oturdu. Kendisinde hüznün ve keder alâmetleri görülüyordu. Ben kapının görülebilecek bir aralığından kendisine bakıyordum. Bu sırada Rasûlullah'a birisi geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Ca'fer'in kadınları (ağlaşıyorlar) dedi ve nevha ile ağlaştıklarını zikretti. Rasûlullah da o kimşeye, gitmesini ve kadınları bu çığlıktan nehyetmesini emretti. Bunun üzerine o kimse gitti. Sonra yine Peygamber'e gelib kadınların kendisine itâat etmediklerini söyledi. Rasûlallah ona ikinci defa gidib kadınları nehyetmesini emretti. O adam gitti. Sonra tekrar geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Vallâhi kadınlar bize galebe ettiler, dedi. Râvî Amre der ki : Hz. Âişe : Rasûlullah o adama : Haydi git, bu kadınların ağızlarına torak saç buyurdu, dedi.

Âişe şöyle demiştir : Ben o adama dedim ki : Allah seni zelîl etsin! Vallâhi sen ne Rasûlullah'ın sana verdiği emri yerine getirdin, ne de keder içinde bulunan Rasûlullah'ı kendi hâline bıraktın!

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Sa'id'den bu isnad ile o hadîs tarzında rivâyet ettiler. Bunlardan Abdula-zîzin hadîsinde : Ne de Rasûlullah'ı derdiyle başbaşa bıraktın! şeklin-dedir.

۳۱ - (۹۳۶) : حَدَّثَنَا أَبُو الزَّهْرَانِ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ . قَالَتْ : أَخَذَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَ الْبَيْعَةِ ، أَلَّا نَتَّوَحَّ . فَمَا وَفَّتْ مِنَّا امْرَأَةٌ . إِلَّا خَمْسٌ : أُمُّ سُلَيْمٍ ، وَأُمُّ الْمَلَاءِ ، وَابْنَةُ أَبِي سَبْرَةَ امْرَأَةُ مُعَاذٍ ، وَابْنَةُ أَبِي سَبْرَةَ وَامْرَأَةُ مُعَاذٍ .

31 — (936) : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) biz kadınlardan (İslâm üzere) aldığı biatla beraber ölüye nevha etmiyeceğimize dâir de söz almıştı. Beş kadından başka biz-den hiçbir kadın (o sırada) ahdini ifâ etmedi. (Bu beş kadın:) Ummu Suleym, Ummu'l-Alâ, Muâz'ın karısı olan Ebû Sebre kızı, yahut Ebû Sebre kızı ve Muâz'ın karısı.

۳۲ - (...) : حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَسْبَاطُ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ حَفْصَةَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ . قَالَتْ : أَخَذَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْبَيْعَةِ ، أَلَّا تَمُتُنَّ . فَمَا وَفَّتْ مِنَّا غَيْرُ خَمْسٍ . مِنْهُنَّ أُمُّ سُلَيْمٍ .

32 — () : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bey'at sırasında bizden nevha etmiyeceksiniz diye de söz aldı. Bizlerden beş kadından başkası (ilk sıralarda) bu ahde vefâ etmedi. Ummu Suleym ahidlerine vefâ eden kadınlardan birisidir.

۳۳ - (۹۳۷) : وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَارِمٍ . حَدَّثَنَا حَاصِمٌ عَنْ حَفْصَةَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ . قَالَتْ : لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : يُبَايِعُكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكَنَّ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَمْصِيكَ فِي مَعْرُوفٍ [۶۰/المتعة/آية ۱۲] قَالَتْ : كَانَ مِنْهُ النِّيَاحَةُ . قَالَتْ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِلَّا آلُ فُلَانٍ . فَإِنَّهُمْ كَانُوا أَسْمَدُونِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ . فَلَا بُدَّ لِي مِنْ أَنْ أَسْمِدَهُمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِلَّا آلُ فُلَانٍ » .

33 — (937) : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi : Şu : «Ey Pey-gamber! Mu'min kadınlar sana şu şartlar üzerine biat etmeğe geldikle-rinde : Allâh'a hiçbir şey şirk koşmayacaklar, hırsızlık yapmıyacaklar, zinâ etmiyecekler, evlâdlarını öldürmiyecekler, elleri ile ayakları arasında bir büh-tan uydurub getirmiyecekler, sana hiçbir ma'rûfda âsî olmıya-

caklar; bu sûretle onlara bey'at ver ve kendileri için istiğfar ediver. Çünkü Allah Ğafûrdur, Rahîmdir» (Mumtahine: 12) âyeti nâzil olduğu zaman Rasûlullah'ın biz kadınlardan aldığı bey'atda niyâha (ölüye feryadla ağlama) da vardı. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Yalnız fülânın âilesine yapılacak niyâha müstesna olsun. Çünkü onlar câhiliyetteki niyâhada bana yardım etmişlerdi. Binaenaleyh benim de onlara yardım etmekliğim zarûrîdir, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Fulânın âilesine mustesna olsun, buyurdu⁹.

(۱۱) باب نهى النساء عن اتباع الجنائز

۳۴ — (۹۳۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُليَّةَ . أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ .

قَالَ : قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ : كُنَّا نُنْهَى عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ ، وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا :

(11) CENÂZELERİ TA'KİB ETMEKTEN KADINLARIN NEHY EDİLMESİ BÂBİ

34 — (938) : Ummu Atiyye (R) şöyle demiştir :

Biz kadınlar cenâzeleri ta'kib etmekten nehy olunuyor idik. Cenâze arkasından gitmek bizim üzerimize farz kılınmadı¹⁰.

9. Buhârî'deki rivâyet şöyledir :

Ummu Atiyye dedi ki : Rasûlullah (S) a (İslâm üzerine) bey'at ettik. Bunun üzerine Rasûlullah bize :

«Allaha hiçbir şeyi şerîk kılmamamız...» hakkındaki (Mumtahine: 12) âyeti okudu ve bizi ölü üzerine çılgılla matem tutmaktan nehyetti. Bunun üzerine kadınlardan birisi (ki Ummu Atiyye kendisidir) blat etmekten elini çekti ve : Yâ Rasûlallah! Fulân kadın bana câhiliyet mateminde yardım etti. (Üzerimde hakkı vardır). Ondan izin almak isterim, dedi. Peygamber Ummu Atiyye'ye birşey söylemedi (sükût etti). Bunun üzerine kadın gitti. Sonra (musâadesini alarak) gelib Rasûlullah'a blat etti.

(Buhârî: Tefsîr, Mumtahine : İzâ câke'l-mu'minâtu yubâyi'neke).

10. «Lem yu'zem aleynâ» sözü mechul sigasıyla ya : «Bize vâcib ve farz kılınmadı» demektir, yahut da : «Bizi cenâze teşyî'inden nehiy hususunda diğer nehiyler derecesinde teşdid ve te'kid yapılmadı» takdîrindedir. Her iki takdire göre de cümlemin ma'nâsı : «Ummu Atiyye, bize cenâze teşyî'i tahrîm edilmiyerek mekruh kılındı, demiştir» demek oluyor.

İbn Hazm da şöyle der :

«...Kadınları cenâze teşyî'inden nehyeden rivâyetlerin en sahihi Buhârî ile Muslim'deki bu hadistir. Fakat bu da sarîh olarak musned değildir. Yani nehyedeni bilmiyoruz. Bazı sahâbiler tarafından nehyedilmiş olması da muhtemeldir. Musned olsa bile yani nehyi Rasûlullah yapmış olsa bile bu nehyi yalnız tenzîhî kerâhat ifâde eder. Belki de nehyin hilafı vâkidir ve sahîhdir. İbnu Ebi Şeybe'nin Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği bir hadise göre Rasûlullah (S) bir cenâzede Umer'in bir kadına bağırıldığını görmüş ve Umer'e : «Yâ Umer! Bırak. Şu an gözün ağladığı, gönlün musîbete çarpıldığı ve ölüm hâdisenin pek yakın bulunduğu bir zamandır» buyurmuştur.

Hulâsa : Kadınların cenâzeye ittiba'ları hakkındaki en kuvvetli ictihad bunun tenzihen mekrûh olmasıdır.

۳۵ - (...) () : Buradaki iki tarîk râvîleri de Hişâm'dan, o da Hafsa'dan, o da Ummu Atiyye'den rivâyet ettiler. Ummu Atiyye : Biz (kadınlar) cenâzeleri ta'kîb etmekten nehy olunduk. Cenâzeleri ta'kîb etmek bizim üzerimize farz kılınmadı, demiştir.

(۱۲) بَابُ فِي غَسْلِ الْمَيِّتِ

۳۶ - (۹۳۹) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ . قَالَتْ : دَخَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ وَنَحْنُ نَفْسِلُ ابْنَتَهُ . فَقَالَ « اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا ، أَوْ خَمْسًا ، أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتِنَّ ذَلِكَ ، بِمَاءٍ وَسِدْرٍ . وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ . فَإِذَا فَرَعْتُنَّ فَادْنِي » فَلَمَّا فَرَعْنَا آذَنَاهُ . فَأَتَى إِلَيْنَا حَقْوُهُ . فَقَالَ « أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ »

(12) ÖLÜYÜ YIKAMAK HAKKINDA BÂB

36 — (939) : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :

Biz kızımı yıkamakla meşgûl bulunurken Peygamber (S) yanımıza girib şöyle buyurdu : «Kızımı su ve sidr ile üç yahut beş, hatta luzum ettiğini görürseniz bundan daha fazla da yıkayınız. En son yıkayıpta kâfûr yahut kâfûr nev'inden bir koku kullanınız. Yıkamayı bitirdiğinizde bana bildiriniz».

Biz yıkamayı bitirince Peygamber'e haber verdik. Rasûlullah bize hıkıv denilen kendi izârını verdi ve : «Bunu kızıma iç gömleyi yapınız!» buyurdu.

۳۷ - (...) () : Ummu Atiyye (R) : Biz Zeyneb'in saçını taradık (sonra da kalınca) üç bukle yaptık, dedi.

37 — () : Ummu Atiyye (R) : Biz Zeyneb'in saçını taradık (sonra da kalınca) üç bukle yaptık, dedi.

۳۸ — (...) وَحَدَّثَنَا قَتِيبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّحِ الزُّهْرَانِيُّ وَقَتِيبَةُ
ابْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ . كُلُّهُمُ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ
مُحَمَّدٍ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ . قَالَتْ : تُوَفِّيتُ إِحْدَى بَنَاتِ النَّبِيِّ ﷺ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَتْ : أَتَانَا
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ نَغْسِلُ ابْنَتَهُ . وَفِي حَدِيثِ مَالِكٍ قَالَتْ : دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ تُوَفِّيتُ
ابْنَتَهُ . يَمْلِكُ حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْجٍ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ .

38 — () : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Eyyûb'-dan, o da Muhammed ibn Sîrîn'den, o da Ummu Atiyye'den : Peygamber'in kızlarından biri vefat etti, diyerek anlattığını rivâyet ettiler. Bunlardan İbn Uleyye hadîsinde Ummu Atiyye : Biz, kızını yıkarken Rasûlullah bize geldi demiştir. Mâlik'in hadîsinde ise : Kızı vefat ettiği zaman Rasûlullah bizim yanımıza girdi demiştir. Bu ikinci rivâyet, Yezîd ibn Zuray'ın, Eyyûb'dan, o da Muhammed'den, o da Ummu Atiyye'den rivâyet ettiği hadîs gibidir.

۳۹ — (...) وَحَدَّثَنَا قَتِيبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ حَفْصَةَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ، بِنَحْوِهِ .
غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ سَبْعًا . أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ ، إِنْ رَأَيْتِنَّ ذَلِكَ » . فَقَالَتْ حَفْصَةُ عَنْ
أُمِّ عَطِيَّةَ : وَجَعَلْنَا رَأْسَهَا ثَلَاثَةَ قُرُونٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ . وَأَخْبَرَنَا أَيُّوبُ . قَالَ وَقَالَتْ حَفْصَةُ : عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ .
قَالَتْ : اغْسَلْنَاهَا وَتَرَا . ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ سَبْعًا . قَالَ : وَقَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ : مَشَطْنَاهَا ثَلَاثَةَ قُرُونٍ .

39 — () Yine bize Kuteybetu'bnu Saîd tahdîs etti. Bize Hammad, Eyyûb'dan, o da Hafsa (Bintu Sîrîn) den, o da Ummu Atiyyeden yukarki hadîs tarzında tahdîs etti. Ancak o : «Üç yahut beş, yahut yedi hatta luzum ettiğini görürseniz bundan fazla da (yıkayınız)» buyurdu, demiştir. Bir de bu Hafsa rivâyetinde Ummu Atiyye : Peygamber'in kızının başını üç bukle yaptık, demiştir.

() : Yine Hafsa (Bintu Sîrîn) dedi ki : Ummu Atiyye, Peygamber'in şu emrini de söyledi : «Onu tek su ile yıkayınız : Üç su, yahut beş su, yahut yedi su».

Ummu Atiyye : Biz onun saçlarını tarayıp üç bukle yaptık, dedi.

٤٠ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . قَالَ صَمْرُو : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَازِمٍ أَبُو مُعَاوِيَةَ . حَدَّثَنَا عَاصِمُ الْأَحْوَلُ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ . قَالَتْ : لَمَّا مَاتَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اغْسِلْنَهَا وَتَرَا . ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا . وَاجْمَلْنَ فِي الْخَامِسَةِ كَافُورًا . أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ . فَإِذَا غَسَلْتُمُوهَا فَأَعْلِمْنِي » قَالَتْ : فَأَعْلَمْنَا . فَأَعْطَانَا حَقَّوهُ وَقَالَ « أَشْعِرْنَهَا لِإِيَّاهُ » .

40 — () : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ın kızı öldüğü zaman Rasûlullah bize şöyle dedi : «Zeyneb'i tek su ile yıkayınız : Üç su ile yahut beş su ile. Beşinci yıkayışta suya kâfûr yahut kâfûrdan bir parça koyunuz. Onu yıkamayı bitirdiğinizde bana bildiriniz». Biz de yıkayıb kendisine bildirdiğimizde bize hikve denilen izârını verdi ve : «Bunu Zeyneb'e iç gömleği yapınız» dedi.

٤١ - (...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هُرُونَ . أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ . قَالَتْ : أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ نَغْسِلُ إِحْدَى بَنَاتِهِ . فَقَالَ « اغْسِلْنَهَا وَتَرَا . خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ » . بَنَحُو حَدِيثَ أَيُّوبَ وَعَاصِمٍ . وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : قَالَتْ : فَضَفَرْنَا شَعْرَهَا ثَلَاثَةَ أَثْلَاثٍ . قَرَأْنَاهَا وَنَاصِيَتَهَا .

41 — () : Ummu Atiyye şöyle dedi : Biz kızlarından birini yıkarken Rasûlullah (S) bize geldi ve : «Onu tek su yıkayınız. Beş defa yahut ondan fazla» buyurdu. Bu hadis de geçen Eyyûb ve Âsım hadisleri gibidir. Bu hadîsde Ummu Atiyye : Saçlarını üç kısma ayırıp her birini bir bukle yaptık. İki yan taraflarının biri de ön tarafındaki saçlarından, dedi.

٤٢ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ خَالِدٍ ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، حِينَئِذٍ أَمَرَهَا أَنْ تَغْسِلَ ابْنَتَهُ قَالَتْ لَهَا « اْبْدَأْ بِإِمَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا » .

42 — (6) : Ummu Atiyye (R) den :

Rasûlullah (S) kızını yıkaması için ona emrettiği zaman Ummu Atiyye'ye : «Yıkamaya onu sağ tarafı ile ve abdest azalariyle başlayınız» buyurdu.

٤٣ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ عَنْ خَالِدٍ ، عَنْ حَفْصَةَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُنَّ فِي غَسْلِ ابْتِغَاءِ « اِبْدَانٍ بِمَيَّامِنَهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا » .

43 — () : Ummu Atiyye (R) den :

Rasûlullah (S) kızını yıkatmak hususunda oradaki kadınlara : «Yıkamaya onun sağ taraflariyle ve abdest âzâları ile başlayınız» buyurdu ¹¹.

(١٣) باب في كفن البنت

٤٤ - (٩٤٠) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُمَيَّرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْآخَرُونَ: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ خُبَّابِ بْنِ الْأَرْتِ. قَالَ: هَاجَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. نَبَتْنِي وَجْهَ اللَّهِ. فَوَجِبَ أَجْرُنَا عَلَى اللَّهِ. فَمِنَّا مَنْ مَضَى لَمْ يَأْكُلْ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا. مِنْهُمْ مُصَنَّبُ بْنُ عُمَيْرٍ. قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ. فَلَمْ يُوجَدْ لَهُ شَيْءٌ يُكْفَنُ فِيهِ إِلَّا نَمْرَةٌ. فَكُنَّا، إِذَا وَضَعْنَاهَا عَلَى رَأْسِهِ، خَرَجَتْ رِجْلَاهُ. وَإِذَا وَضَعْنَاهَا عَلَى رِجْلَيْهِ، خَرَجَ رَأْسُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ضَمُّوَهَا مِمَّا يَلِي رَأْسَهُ. وَاجْمَعُوا عَلَى رِجْلَيْهِ الْإِذْخَرَ » وَمِنَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لَهُ نَمْرَتُهُ، فَهُوَ يَهْدِيهَا

(...) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ. ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ. ع وَحَدَّثَنَا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ التَّمِيمِيُّ. أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ. ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ. جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ.

11. Ummu Atiyye, Peygamber'den aldığı emirleri yerine getirdiği gibi bunları birer birer ummete rivâyet ettiği için, bu Ummu Atiyye hadisleri fıkıhın ölü yıkamak hususunda en emîn mercii olmuşlardır. Ummu Atiyye hadisleri iki kardeşin rivâyetleri etrafında döner. Bunlar, Muhammed ibn Sirin ile kardeşi Hafsa Bintu Sirin'dir. Bu iki kardeşten Hafsa, Muhammed'in hıfzedemediği kısımları tamamlıyor. Bu sebeble İbnu Munzir, ölü yıkamak hadisleri içinde Ummu Atiyye hadisinden âlâ bir hadis yokdur demiştir. Bütün imâmlar bu hadislere mürâcaat etmişlerdir.

Bu hadislerde «Zeyneb'in saçını tarayıp üç bukle yaptık» fıkrası Ummu Atiyye'nin ihbârıdır. Yoksa hadisler de bunun Peygamber tarafından vâki' emir ve işâret üzerine yapıldığına dâir bir kayıd ve ri'yâyet yoktur.

Haneffilere göre saç iki bukle yapılab kadının göğsüne gömleğinin üstüne konulur. Şâfiilerce üç bukle yapılarak arkaya uzatılır. Ahmed ibn Hanbel ve İshâk'ın mezhepleri de budur.

Bu hadislere göre ölüye abdest aldirmek da sünnet oluyor.

(13) ÖLÜYÜ KEFENLEMEK HAKKINDA BÂB

44 — (940) : Habbâbu'nu'l-Erett (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile beraber Allah yolunda Allah'ın rızâsını kasdederek (Medîne'ye) hicret ettik. Artık bizim ecrimizi vermek (Allah'ın va'dinin yerine getirilmesi olarak şer'an) Cenab Hakk'a vâcib oldu. Yol-daşlarımızdan bu ecir ve nimetten hiçbir şey yemeden âhirete gidenler vardır. Mus'abu'bnü Umeyr bunlardan biridir. Mus'ab, Uhud günü şehîd olmuştu da ona kefen yapacak bir şey bulunamamış ancak şehîdin bir kaftanı bulunmuştu. Bizler o kaftanı şehîdin başı üzerine koyduğumuzda ayakları dışarda kalıyor, ayakları üstüne koyduğumuzda başı açığa çıkı-yordu. (Bu yokluk karşısında) Rasûlullah bize : «Kaftanı başından iti-baren sarınız, ayaklarının üstüne de ızhır (denilen kokulu ottan) koyu-nuz» buyurdu.

Dostlarımızdan kendilerine hicret semeresi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardır.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de İbnu Uyeyne'den, o da A'meş'den bu isnad ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet ettiler.

٤٥ - (٩٤١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: كَفَّنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بَيْضٍ سَخَوِيَّةٍ، مِنْ كُرْسُفٍ لَيْسَ فِيهَا قَيْصٌ وَلَا عِمَامَةٌ. أَمَّا الْحُلَّةُ فَأَيُّمَا شُبَّةَ عَلَى النَّاسِ فِيهَا، أَنَّهَا اشْتَرَيْتَ لَهُ يُكْفَنُ فِيهَا. فَتَرَكْتُ الْحُلَّةَ وَكَفَّنُ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بَيْضٍ سَخَوِيَّةٍ. فَأَخَذَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ. فَقَالَ: لَا خَبْسَهَا حَتَّى أَكْفَنَ فِيهَا نَفْسِي. ثُمَّ قَالَ: لَوْ رَضِيَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِنَبِيِّهِ لَكَفَّنَهُ فِيهَا. فَبَاعَهَا وَتَصَدَّقَ بِشَمَنِهَا.

45 — (941) : Aîşe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) pamukdan dokunmuş **suhûliyye** denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bunların içinde gömlek ve imâme de yokdu. İzâr ve ridâdan ibaret olan **hulleye** gelince bunun Rasûlullah'a kefen yapılması için satın alınmış olunduğu hakkında insanlara bir şüphe hasıl oldu. Neticede bu hulle terk olundu da Rasûlullah pamukdan **suhûliyye** denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. O hulleyi Abdullah İbnu Ebî Bekr almıştı da öldüğünde kendimi bununla kefenleyeyim diye onu muhâfazâ edeceğim, demişti. Sonra Abdullah : Azîz ve Celîl olan Allah, Peygamber'inin bununla kefenlenmesine râzı olsaydı Peygamber'ini bunun içinde kefenlerdi. (Onun kefenlenmediği bir hulleyi

ben de kefen edinmem deyib) bu hulleyi sattı, bedelini de tasadduk eyledi.

٤٦ - (...) وحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ. أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ. حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: أَدْرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حُلَّةٍ يَمَنِيَّةٍ كَانَتْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ. ثُمَّ نَزَعَتْ عَنْهُ. وَكَفَّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ سُحُولٍ يَمَانِيَّةٍ. لَيْسَ فِيهَا عِمَامَةٌ وَلَا قَيْصٌ. فَرَفَعَ عَبْدُ اللَّهِ الْحُلَّةَ فَقَالَ: أَكْفَنْ فِيهَا. ثُمَّ قَالَ: لَمْ يُكْفَنْ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَكْفَنْ فِيهَا! فَتَصَدَّقَ بِهَا.

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَابْنُ عُيَيْنَةَ وَابْنُ إِدْرِيسَ وَعَبْدَةُ وَوَكَيْعٌ. وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ. كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمْ قِصَّةُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ.

46 - () : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ibtida Abdullahi'bni Ebî Bekr'e âid olan bir Yemen hullesi içine konulmuştu. Sonra Rasûlullahdan bu hulle çıkarıldı da mubarek bedeni (pamukdan dokunmuş) **suhûl** denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bu parçalar arasında ne bir gömlek ne de bir sarık mevcûd değildi.

Abdullah bu hulleyi, içinde kefenleneyim diyerek kaldırdı. Sonra : Onun içinde Rasûlullah kefenlenmedi ki ben onun içinde (nasıl) kefenlenirim dedi ve onu sadaka yaptı.

() : Buradaki iki tarîk râvilerinin hepsi de Hişâm'dan bu isnadla aynı hadîsi rivâyet ettiler. Fakat bunların hadîsinde Abdullahi'bnu Ebî Bekr kıssası yoktur.

٤٧ - (...) وحَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزِيزِ عَنْ يَزِيدَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ؛ أَنَّهُ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ. فَقُلْتُ لَهَا: فِي كَمْ كُفَّنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ فَقَالَتْ: فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ سَحُولِيَّةٍ.

47 - () : Ebû Seleme şöyle demiştir :

Peygamber'in zevcesi Âişe'ye :

— Rasûlullah (S) kaç parça bez içinde kefenlendi? diye sordum.

— **Suhûliyye** denilen üç parça bez içinde, dedi ¹².

12. Buhârî'deki bir rivâyet şöyledir :

Ebû Bekr hastalandığı zaman kızı Âişe'ye :

— Rasûlullah (S) kaç parça bez ile kefenlendi? diye sordu. O da :

— İçlerinde gömlek ve sarık olmaksızın üç parça beyaz pamuk bezinden ibaretti,

(۱۴) بَابُ نَسِيجَةِ الْبَيْتِ

٤٨ — (٩٤٢) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَحَسَنُ الْحُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (قَالَ عَبْدُ : أَخْبَرَنِي . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ) . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ : سَجَّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ مَاتَ بِثَوْبٍ حَبَرٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . قَالَ : أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، سِوَاهُ .

(14) ÖLÜNÜN ÖRTÜLMESİ BÂBİ

48 — (942) : Ummu'l-Mu'minin Âişe (R) : Rasûlullah (S) öldüğü zaman bütün bedeni (hibere denilen) beyaz Yemen bürdesiyle örtüldü, dedi ¹³.

() : Buradaki iki tarîkde, Ma'mer ile Zuhri bu isnadla mu-sâvi olarak aynı hadîsi haber vermişlerdir.

dedi. Sonra Ebû Bekr, içinde hasta bulunduğu elbisesine bakıp onda zağferan lekesi görerek :

— Bu elbisemi yıkayınız ve buna iki parça bez daha ilâve edip beni bunların içine sarınız dedi. Âişe der ki :

— Babacığım! Bu eskimiştir, dedim. (Bunun üzerine müslimanların bu ilk ve büyük halifesi :)

— Bunun yenisine diri ölüden daha lâyıkdır. Onda ancak kusuk ve cerâhat lekesi vardır, dedi. Âişe : Salı gecesini oluncaya kadar vefat etmedi, sabah olmadan evvel de defnolundu, demiştir. (Buhârî: Cenâiz, mevtu yevmi ismeyn).

13. Hadîsdeki hibere Yemen bürdü denilen ve pamuktan yahut ketenden dokunmuş çubuklu bir kumaştır.

Âişe der ki : Rasûlullah'ın vefatı üzerine Ebû Bekr suhâ köyündeki evinden ata binerek Medîne'ye mescide geldi. Kimseye bir şey söylemeden doğru Âişe'nin odasına girdi. Hemen Rasûlullah'a yaklaştı. Rasûlullah'ın yüzü pamuklu bir Yemen bürdesi ile örtülü idi. Yüzünden örtüyü kaldırdı. Üzerine kapandı ve (iki gözünün arasını) öpüp ağladı. Sonra : Yâ Rasûlallah! Babam anam sana fedâ olsun. Vallâhi Allah senin üzerine iki ölüm birleştirmeyecektir. Mukadder olan bu ölüm geçidini ise geçirmiş bulunuyorsun, dedi... (Buhârî: Maradu'n-Nebiyy ve vefâtuhu).

(۱۵) بَابُ فِي تَحْسِينِ كَفَنِ الْمَيِّتِ

٤٩ - (٩٤٣) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَطَبَ يَوْمًا . فَذَكَرَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِهِ قَبِضَ فَكَفَّنَ فِي كَفَفَيْنِ غَيْرِ طَائِلٍ . وَقُبِرَ لَيْلًا . فَزَجَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُقْبَرَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ حَتَّى يُصَلَّى عَلَيْهِ . إِلَّا أَنْ يُضْطَرَّ إِنْسَانٌ إِلَى ذَلِكَ . وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا كَفَّنَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُحَسِّنْ كَفَنَهُ » .

(15) ÖLÜNÜN KEFEN İŞİNİ İHTİMAMLI YAPMAK HAKKINDA BÂB

49 — (943) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle tahdîs etti :

Peygamber (S) bir gün hutbe îrâd edib sahâbîlerinden bir kimseyi zikretti. Ki o zat ölmüş ve akabinde cesedini tam örtmiyen bir kefen içine sarılıb geceleyin gömülmüş. Peygamber, bir insanın buna muztar (mecbûr) kalması hâli müstesna, insanın geceleyin namazı kılınıp kabre konulvermesini men' etti. Ve: «Sizden biriniz (dîn) kardeşini kefenlediği zaman kefenine ihtimâm eylesin» buyurdu.

(۱۶) بَابُ الْإِسْرَاعِ بِالْجَنَازَةِ

٥٠ - (٩٤٤) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أَسْرِعُوا بِالْجَنَازَةِ . فَإِنْ تَكَ صَالِحَةٌ فَخَيْرٌ . (لَمَلَّةٌ قَالَتْ) تَقْدُمُونَهَا عَلَيْهِ . وَإِنْ تَكُنْ غَيْرَ ذَلِكَ ، فَتَسْرِعْ تَضُمُّوهُ عَنْ رِقَابِكُمْ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ قَالَ : لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا رَفَعَ الْحَدِيثَ .

(16) CENÂZEYİ GÖTÜRMEKTE SÜR'AT ETMEK BÂBİ

50 — (944) : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Cenâzeyi (itidâl ile) sür'atlice naklediniz. Eğer bu ölü iyi bir kişi ise bu bir hayırdır. (Belki dedi ki) onu

(bir an evvel kabirdeki) hayır ve sevâbına ulaştırmış olursunuz. Eğer bu cenâze iyi bir kişi değilse bu da bir şerdir. (Bir an evvel) o şerri omuzlarınızdan atmış bulunursunuz».

() : Bu iki tarîk râvîleri de Zuhri'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den rivâyet ettiler. Ancak bunlardan Ma'mer hadîsinde : Ebû Hureyre'nin bu hadîsi Peygamber'e ref' ettiğini kesin olarak bilmekteyim, demiştir.

٥١ - (...) وحديث أبي الطاهر وحرمة بن يحيى وهرون بن سعيد الأيلي (قال هرون: حدثنا. وقال الآخران: أخبرنا ابن وهب). أخبرني يونس بن يزيد عن ابن شهاب. قال: حدثني أبو أمامة ابن سهل بن حنيف عن أبي هريرة، قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «أسرعوا بالجنائز. فإن كانت صالحة قربتموها إلى الخير. وإن كانت غير ذلك كان شراً تضعونه عن رقابكم».

51 - () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) dan işittim buyuruyordu ki : «Cenâzeyi sür'atlice naklediniz. Eğer cenâze iyi bir kimse idiyse onu hayra (çabuk) yaklaştırmış olursunuz. Eğer cenâze iyi bir kimse değilse o bir şerdir. O şerri omuzlarınızdan (çabuk) indirmiş olursunuz» ¹⁴.

(١٧) باب فضل العسرة على الجنائز وانما

٥٢ - (١٤٥) وحديث أبي الطاهر وحرمة بن يحيى وهرون بن سعيد الأيلي (واللفظ لهرون وحرمة) (قال هرون: حدثنا. وقال الآخران: أخبرنا ابن وهب). أخبرني يونس عن ابن شهاب. قال: حدثني عبد الرحمن بن هرمز الأعرج؛ أن أبا هريرة قال: قال رسول الله ﷺ «من شهد الجنائز حتى يصلي عليها فله قيراط. ومن شهدها حتى تدفن فله قيراطان» قيل: وما القيراطان؟ قال «مثل الجبائين العظيمين».

انتهى حديث أبي الطاهر. وزاد الآخران: قال ابن شهاب: قال سالم بن عبد الله بن عمر: وكان ابن عمر يصلي عليها ثم ينصرف. فلما بلغه حديث أبي هريرة قال: لقد ضيعنا قراريط كثيرة.

14. Buhârî'de :

Ebû Saîd Hudri'den : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Cenâze (tâbûta) konulub erkekler omuzlarına yüklendiklerinde o cenâze iyi bir kişi ise : Beni (sevâbıma) ulaştırınız, der. Eğer cenâze kötü bir kişi ise : Eyvâh! Bu cenâzeyi nereye götürüyorsunuz? diye feryad eder. Cenâzenin bu sayhasını (gâfil) insandan başka her varlık işidir. İnsan da bunu duysa derhal bayılır». (Buhârî: Cenâiz, kelâmu'l-meyyit ale'l-cinâze).

(...) **حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ . كِلَاهُمَا عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . إِلَى قَوْلِهِ : الْجَبَلَيْنِ الْمَظِيَّيْنِ . وَلَمْ يَذْكُرَا مَا بَعْدَهُ . وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الْأَعْلَى : حَتَّى يُفْرَغَ مِنْهَا . وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ : حَتَّى تُوضَعَ فِي اللَّحْدِ .**

(...) **وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . قَالَ : حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : حَدَّثَنِي رَجُلٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مَعْمَرٍ . وَقَالَ « وَمَنْ اتَّبَعَهَا حَتَّى تُدْفَنَ » .**

(17) CENÂZE ÜZERİNE NAMAZ KILMANIN VE CENÂZEYİ TA'KİB ETMENİN FAZİLETİ BÂBİ

52 — (945) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Her kim cenâze namazı kılınıncaya kadar cenâzede hâzır olursa ona bir kırât, her kim de gömülünceye kadar cenâzede hâzır bulunursa ona da iki kırât vardır» buyurdu. İki kırât nedir? diye soruldu. Peygamber : «İki büyük dağ gibi» diye cevâb verdi. (Yani iki büyük dağ kadar sevâb vardır buyurmuş oluyor).

Bu hadîsin üç râvîsinden Ebû Tâhir'in hadîsi burada sona erdi. Diğer iki râvî ise şunu ziyâde ettiler : İbnu Şihâb dedi ki : Abdullah ibn Umer'in oğlu Sâlim şöyle dedi : İbnu Umer cenâze üzerine namaz kılar, sonra ayrılır giderdi. Ebû Hureyre'nin bu hadîsi kendisine ulaşınca İbnu Umer : Yemin olsun birçok kırât sevâbları zâyî' ettik dedi.

() : Bu iki tarîk râvîleri de Ma'mer'den, o da Zuhri'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den «iki büyük dağ» sözüne kadar rivâyet edib ondan sonrasını zikretmediler. Bunlardan Abdu'l-A'lâ hadîsinde : «Cenâzenin işi bitirilinceye kadar»; Abdurrazzâk hadîsinde ise : «Cenâze lahde konuluncaya kadar» sözleri vardır.

() : Burada İbn Şihâb : Bana Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den Ma'mer hadîsinin benzerini birçok kimseler tahdîs etti dedi ve sonunda : «Gömülünceye kadar cenâzeyi ta'kîb eden» sözünü de söyledi.

٥٣ - (...) **وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بِهِ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ . حَدَّثَنِي سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ وَلَمْ يَتَّبِعْهَا فَلَهُ قِرَاطٌ . فَإِنْ تَبِعَهَا فَلَهُ قِرَاطَانِ » . وَمَا الْقِرَاطَانِ ؟ قَالَ « أَصْغَرُهُمَا مِثْلُ أَحَدٍ » .**

53 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) : «Her kim bir cenâze üzerine namaz kılar ve cenâzeyi ta'kîb etmezse ona bir kırât vardır. Eğer namazdan sonra da cenâzeyi ta'kîb ederse bu sefer ona iki kırât (sevâb) vardır» buyurdu. İki kırât nedir? denilince de «Onların en küçüğü Uhud dağı gibidir» buyurdu.

٥٤ — (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ كَيْسَانَ . حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « مَنْ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ فَلَهُ قِرَاطٌ . وَمَنْ اتَّبَعَهَا حَتَّى تُوَضَعَ فِي الْقَبْرِ فَقِرَاطَانِ » قَالَ : قُلْتُ : يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ! وَمَا الْقِرَاطُ ؟ قَالَ « مِثْلُ أَحَدٍ » .

54 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) : «Cenâze üzerine namaz kılana bir kırât vardır. Kabre konuluncaya kadar cenâzeyi ta'kîb edene de iki kırât (sevâb) vardır» buyurdu.

Râvî Ebû Hâzım der ki : Yâ Ebâ Hureyre! Kırât nedir? dedim. Uhud dağı gibi, dedi.

٥٥ — (...) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ (يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ) . حَدَّثَنَا نَافِعٌ قَالَ : قِيلَ لِابْنِ عُمَرَ : إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ تَبِعَ جَنَازَةً فَلَهُ قِرَاطٌ مِنَ الْأَجْرِ » فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ : أَكْثَرَ عَلَيْنَا أَبُو هُرَيْرَةَ . فَبَعَثَ إِلَى عَائِشَةَ فَسَأَلَهَا فَصَدَّقَتْ أَبَا هُرَيْرَةَ . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ : لَقَدْ فَرَطْنَا فِي قَرَارِيطَ كَثِيرَةٍ .

55 — () : Nâfi' tahdîs edib dedi ki :

İbnu Umer'e :

— Ebû Hureyre : Rasûlullah (S) dan işittim : «Cenâzeyi ta'kîb eden kimse için bir kırât ecir vardır» buyuruyordu diyor (siz ne dersiniz?) denildi. Bunun üzerine İbnu Umer :

— (Artık) Ebû Hureyre de bize (hadîs rivâyet etmekte) çok oldu, dedi. Akabinde Âişe'ye bir haberci gönderib bunu Âişe'den sordu. Âişe de Ebû Hureyre'yi tasdik etti. Bunun üzerine İbnu Umer :

— Yemîn olsun ki Allah'ın birçok kırâtlık ihsanlarını almakta kusûr ettik, dedi.

٥٦ — (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ . حَدَّثَنِي حَبِوَةُ . حَدَّثَنِي أَبُو صَخْرٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُسَيْطٍ ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ دَاوُدَ بْنَ عَامِرٍ بْنِ سَعْدٍ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ قَاعِدًا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . إِذْ طَلَعَ خَبَابٌ صَاحِبُ الْمَقْصُورَةِ . فَقَالَ : يَا عَبْدَ اللَّهِ ابْنُ عُمَرَ ! أَلَا تَسْمَعُ مَا يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ ؟ إِنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ خَرَجَ مَعَ جَنَازَةٍ مِنْ

يَتِيهَا وَصَلَّى عَلَيْهَا . ثُمَّ تَبِعَهَا حَتَّى تَدْفَنَ كَانَ لَهُ قِيرَاطَانِ مِنْ أَجْرِ كُلِّ قِيرَاطٍ مِثْلُ أُحْدٍ . وَمَنْ صَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ رَجَعَ كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُحْدٍ ؟ فَأَرْسَلَ ابْنُ عُمَرَ خَبَّابًا إِلَى عَائِشَةَ بِسَأْلِهَا عَنْ قَوْلِ أَبِي هُرَيْرَةَ . ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَيْهِ فَيُخْبِرُهُ مَا قَالَتْ . وَأَخَذَ ابْنُ عُمَرَ قَبْضَةً مِنْ حَصْبَاءِ الْمَسْجِدِ يُقْلِبُهَا فِي يَدِهِ . حَتَّى رَجَعَ إِلَيْهِ الرَّسُولُ . فَقَالَ : قَالَتْ عَائِشَةُ : صَدَقَ أَبُو هُرَيْرَةَ . فَضَرَبَ ابْنُ عُمَرَ بِالْحَصَى الَّذِي كَانَ فِي يَدِهِ الْأَرْضَ . ثُمَّ قَالَ : لَقَدْ فَرَطْنَا فِي قَرَارِيطَ كَثِيرَةٍ .

56 — () : Sa'du'bnü Ebî Vakkas (R) şöyle anlatmıştır :

Bir kere Sa'du'bnü Ebî Vakkas kendisi Abdullah İbnu Umer'in yanında otururken, oraya Maksûre sâhibi olan Habbâb (R) da geldi ve :

— Ey Umer'in oğlu Abdullah! Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan şöyle buyururken işittim dediğini duymaz mısın? : «Kim, cenâze ile beraber cenâze evinden çıkar ve cenâze namazını kılar da sonra defnedilene kadar cenâzeyi ta'kib ederse ona her biri Uhud dağı kadar olan iki kırât ecir verilir. Kim, cenâze namazını kılib da sonra dönerse ona da Uhud dağı kadar bir ecir verilir».

(Sa'du'bnü Ebî Vakkas der ki :) Bunun üzerine İbnu Umer, Ebû Hureyre'nin bu rivâyetini sorub anlamak ve Âişe'nin ne dediğini öğrendikten sonra gelib kendisine haber vermek üzere Habbâb'ı Hz. Âişe'ye gönderdi. Sonra İbnu Umer mescidin çakıllarından bir avuç alib onları elinde döndürüyordu. Nihayet elçi Habbâb geldi ve İbnu Umer'e Âişe'nin :

— Ebû Hureyre doğru söylemiştir, dediğini bildirdi. Bunun üzerine İbnu Umer elindeki çakılları yere çarptı sonra da :

— Andolsun biz birçok kırâtları almakta kusûr ettik, dedi ¹⁵.

15. Saïdu'bnü Mansûr'un rivâyetine göre Ebû Hureyre meseleden haberdar olunca İbnu Umer'e gelmiş. Bu defa da birlikte Âişe'nin huzuruna gitmişlerdir. İbnu Umer Âişe'ye hitab ederek :

— Ey Mu'minlerin anası! Allah sizden sorar. Siz Rasûlullah'dan böyle bir şey söylediğini işittiniz mi? diye ihtilâf sebebi olan meseleyi tahrir eder. Hz. Âişe :

— Allah biliyor ki işittim, diye cevâb verir.

Velid'in rivâyetinde bu hâdisenin şöyle bir devamı da bildirilmiştir : Bunun üzerine Ebû Hureyre İbnu Umer'e :

— Beni Rasûlullah'dan ne bâdiyede ağaç dikmek, ne de çarşıda alış veriş meşgûl etmemiştir. Benim bütün işim gücüm Rasûlullah'ın verdiği lokmayı yemek, ne bilirdirse onu bellemek idi. İbnu Umer de :

— Biz de Rasûlullah'ın huzûrunu ihtiyâr ettik. Bize de Rasûlullah hadislerini bildirdi, diye mukabele etmiştir.

۵۷ — (۹۴۶) وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْيَعْمَرِيِّ ، عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ فَلَهُ قِيرَاطٌ . فَإِنْ شَهِدَ دَفْنَهَا فَلَهُ قِيرَاطَانِ . الْقِيرَاطُ مِثْلُ أُحُدٍ » .

(...) وحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . قَالَ : وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْأُمَثْيِ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ . ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا أَبَانُ . كُلُّهُمْ عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ . وَفِي حَدِيثِ سَعِيدٍ وَهْشَامٍ : سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْقِيرَاطِ ؟ فَقَالَ « مِثْلُ أُحُدٍ » .

57 — (946) : Rasulullah (S) ın azadlısı Sevbân (R) dan :

Rasûlullah (S) : «Kim bir cenâze üzerine namaz kılarırsa onun için bir kırât (sevâb) vardır. Eğer defninde de hâzır bulunursa iki kırât olur. Kırât Uhud (dağı) gibidir» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Katâde'den bu isnadla o hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Bunlardan Saîd ve Hişâm hadîslerinde : Peygamber'e kırât (ın mahiyetinden) soruldu da kendisi : «Uhud dağı gibi» buyurdu.

(۱۸) بَابُ مَنْ صَلَّى عَلَيْهِ مِائَةَ شَفْعَةٍ

۵۸ — (۹۴۷) حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عِيسَى . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ . أَخْبَرَنَا سَلَامُ بْنُ أَبِي مُطِيعٍ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيعِ عَائِشَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ مَيِّتٍ يُصَلَّى عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَلْتَمُونَ مِائَةً . كُلُّهُمْ يَشْفَعُونَ لَهُ . إِلَّا شَفَعُوا فِيهِ » .

قَالَ : فَحَدَّثْتُ بِهِ شُعَيْبَ بْنَ الْحُبَابِ . فَقَالَ : حَدَّثَنِي بِهِ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

(18) HER KİMİN ÜZERİNE, YÜZ KİŞİ CENÂZE NAMAZI KILARSA, BUNLARIN CENÂZE HAKKINDAKİ ŞEFÂATLARININ (DİLEKLERİNİN) KABUL EDİLECEĞİNE DÂİR BÂB

58 — (947) : Âişe (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Muslimanlardan sayıları yüze ulaşan bir cemâatin hepsi ölü için şefâat ederek cenâze namazı kılarlarsa, bunların o kimse hakkındaki şefâatları muhakkak kabul edilir»¹⁶.

16. Bu hadis Tirmizî'de şöyledir :

Âişe (R) den, Peygamber (S) buyurdu ki : «Erkek olsun, kadın olsun muslimanlardan ölen bir kimsenin ölüsü üzerine muslimanlardan sayıları yüz kişiye varan bir

(۱۹) باب من صلى عليه أربعون شفعا فيه

۵۹ — (۹۴۸) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَعْرُوفٍ وَهَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَالْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ السَّكُونِيُّ (قَالَ الْوَلِيدُ : حَدَّثَنِي . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ) . أَخْبَرَنِي أَبُو صَخْرٍ عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ أَبِي نَمِرٍ ، عَنْ كُرَيْبِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ مَاتَ ابْنُ لَهُ بِقُدَيْدٍ أَوْ بِمُسْقَانَ . فَقَالَ : يَا كُرَيْبُ ! انْظُرْ مَا اجْتَمَعَ لَهُ مِنَ النَّاسِ . قَالَ : فَخَرَجْتُ فَإِذَا نَاسٌ قَدِ اجْتَمَعُوا لَهُ . فَأَخْبَرْتُهُ . فَقَالَ : تَقُولُ هُمْ أَرْبَعُونَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : آخِرُ جُوهٍ . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ عَلَى جَنَازَتِهِ أَرْبَعُونَ رَجُلًا ، لَا يَشْرِكُونَ بِاللَّهِ شَيْئًا إِلَّا شَفَعَهُمُ اللَّهُ فِيهِ » . وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ مَعْرُوفٍ : عَنْ شَرِيكَ بْنِ أَبِي نَمِرٍ ، عَنْ كُرَيْبٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ .

(19) HER KİMIN ÜZERİNE KIRK KİŞİ CENÂZE NAMAZI KILARSA, BUNLARIN CENÂZE HAKKINDAKİ ŞEFÂATLARININ KABÛL EDİLECEĞİNE DÂİR BÂB

59 — (948) : İbn Abbâs'ın azadlısı Kureyb şöyle demiştir : İbnu Abbâs (R) ın Mekke ile Medîne arasındaki Kudeyd'de yahut Asfân'da bir oğlu ölmüştü. İbn Abbâs bana :

— Yâ Kureyb! Çık bak bakalım cenâze için halk toplandı mı? dedi. Ben de çıkıp baktım, cemâat toplanmıştı. Kendisine cemâatın toplandığını haber verdim.

— Cemâatın kırk kişi olduğunu tahmîn ediyor musun? diye sordu.

— Evet kırk kişi vardır, dedim. İbnu Abbâs :

— Öyle ise cenâzeyi çıkarınız. Çünkü ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Hiçbir musliman kişi yokdur ki ölüb de, Allah'a kat'iiyen şerik koşmayan kırk kişi cenâzesinde bulunub namazını kılsın da bunların ölü hakkındaki duâlarını Allah kabûl etmesin» buyuruyordu, dedi.

zümre namaz kılıb onun hakkında hayır dilekte bulunursa bu ölü hakkındaki şefâatları muhakkak kabul olunur».

Peygamber burada olduğu gibi bir kere yüz kişinin ölü hakkındaki şefâatını bildirmişdir. Bunu işidenler bu rakamı haber vermişlerdir. Muteakib bâbda görüleceği üzere bir başka zamanda da kırk kişinin şefâatını haber vermiştir. Bunu işidenler de bu duyduklarını haber vermişlerdir. Sonra bir defa da üç saff cemâatın ölü için şefâatını haber vermiştir. Bu üç saff isterse sayı itibarıyla kırktan az bile olsun. Bunu duyanlar da bunu haber vermişlerdir. Bunlar birer aded mefhumlarıdır. Usulcülerin cumhûru adedlerin mefhumları ile ihtica'c etmemişlerdir. Binaenaleyh yüz kişilik cemâatın şefâatının kabul edilmesi daha azının şefâatının kabul edilmesini men' etmez.

(۲۰) باب فَمِنْ بَنَى عَلَيْهِ خَيْرًا أَوْ شَرًّا مِنَ الْمَوْتِ

۶۰ - (۹۴۹) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُثَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْبَةَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : مَرَّ بِجَنَازَةٍ فَأَثْنَى عَلَيْهَا خَيْرًا . فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ « وَجَبَتْ وَجَبَتْ وَجَبَتْ » وَ مَرَّ بِجَنَازَةٍ فَأَثْنَى عَلَيْهَا شَرًّا . فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ « وَجَبَتْ وَجَبَتْ وَجَبَتْ » . قَالَ عُمَرُ : فِدَى لَكَ أَبِي وَأُمِّي ! مَرَّ بِجَنَازَةٍ فَأَثْنَى عَلَيْهَا خَيْرًا فَقُلْتُ : وَجَبَتْ وَجَبَتْ وَجَبَتْ . وَ مَرَّ بِجَنَازَةٍ فَأَثْنَى عَلَيْهَا شَرًّا فَقُلْتُ : وَجَبَتْ وَجَبَتْ وَجَبَتْ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِ خَيْرًا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ . وَمَنْ أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِ شَرًّا وَجَبَتْ لَهُ النَّارُ . أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ . أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ . أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ » .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) . ع وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ . كِلَاهُمَا عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : مَرَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِجَنَازَةٍ . فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ . غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَثَمٌ .

(20) ÖLÜLERDEN HAYIR VEYA ŞERLE ANILANLAR HAKKINDA BÂB

60 — (949) : Enesü'bnu Mâlik (R) şöyle dedi :

Bir cenâze geçirildi ve hayırla anıldı. Bunun üzerine Peygamber (S) : «Vâcib oldu, vâcib oldu, vâcib oldu» buyurdu. Bir cenâze daha geçirildi, bu da şer ile tavsîf edildi. Bunun için de Peygamber (S) : «Vâcib oldu, vâcib oldu, vâcib oldu» buyurdu. Umer :

— Anam babam sana fedâ olsun! Bir cenâze geçirildi ve şer ile tavsîf edildi. Bunun üzerine : «Vâcib oldu, vâcib oldu, vâcib oldu» dediniz. Bir cenâze daha geçirildi, o da şer ile vâsfedildi buna da : «Vâcib oldu, vâcib oldu, vâcib oldu» buyurdunuz (Bu niçin)? diye sordu. Rasûlullah:

— Hayırla andığınız kimseye cennet vâcib oldu. Şer ile vâsfettiğiniz kimseye de cehennem vâcib oldu. -(Çünkü) sizler yeryüzünde Allah'ın şâhidlerisiniz. Sizler yeryüzünde Allah'ın şâhidlerisiniz. Sizler yeryüzünde Allah'ın şâhidlerisiniz buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Enes'in : Peygamber'in yanından bir cenâze geçirildi... diyerek anlattığını bundan önceki hadîs tarzında rivâyet ettiler. Ancak Abdulazîz'in bundan önceki hadîsi daha tamamdır.

(۲۱) باب ما جاء في مستريح ومسترأح منه

٦١ — (٩٥٠) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ابْنِ حَلْحَلَةَ، عَنْ مَعْبُدِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ بْنِ رَبِيعٍ؛ أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ عَلَيْهِ بِجَنَازَةٍ. فَقَالَ «مُسْتَرِيحٌ وَمُسْتَرَأَحٌ مِنْهُ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا الْمُسْتَرِيحُ وَالْمُسْتَرَأَحُ مِنْهُ؟ فَقَالَ «الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا. وَالْعَبْدُ الْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ الْعِبَادُ وَالْبِلَادُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ».

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ. ج. وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ ابْنِ لِكَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَفِي حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ «يَسْتَرِيحُ مِنْ أَدَى الدُّنْيَا وَنَصَبِهَا إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ».

(21) (ÖLMESİYLE YA) KENDİSİ RAHATLIYAN VEYA
KENDİSİNDEN KURTULUNAN HAKKINDA GELEN
HADİS BÂBİ

61 — (950) : Ebû Katâde İbnu Rıb'iy (R) şöyle tahdîs eder idi : Rasûlullah (S) ın yanından bir cenâze geçirilmiş idi. Rasûlullah :

— Kendisi rahatlıyan veya kendisinden kurtulunandır, buyurdu. Sa-hâbîler :

— Rahatlıyan veya kendisinden rahatlanan nedir? diye sordular. Bu-nun üzerine :

— Mu'min olan kul dünyanın yorgunluklarından rahatlar, kötü olan kula gelince, ondan da diğer kullar, şehirler, ağaçlar, hayvanlar kurtulub istirahat ederler, buyurdu.

() : Buradaki râvîler de yine Ebû Katâde'den, bu hadîsi rivâyet ettiler. Bunlardan Yahyâ ibn Saïd'in hadîsinde : «Dünyanın ezâ-sından ve yorgunluklarından kurtulub Allah'ın rahmetinde istirahat eder» tarzındadır.

(۲۲) باب فی التکبیر علی الجنائزہ

۶۲ - (۹۵۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَمَى لِلنَّاسِ النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ. فَخَرَجَ بِهِمْ إِلَى الْمُصَلَّى. وَكَبَّرَ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ.

(22) CENÂZE NAMAZINDA ALINAN TEKBİR HAKKINDA BÂB

62 — (951) : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) Necâşi'nin vefatını, Necâşi öldüğü günü insanlara haber verdi. Muteakiben halkı musallâya çıkarıp dört tekbir aldı ¹⁷.

۶۳ - (...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي. قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ؛ أَنَّهُمَا حَدَّثَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّهُ قَالَ: نَمَى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّجَاشِيَّ صَاحِبَ الْخُبْشَةِ. فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ. فَقَالَ «اسْتَغْفِرُوا لِأَخِيكُمْ».

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَفَّ بِهِمْ بِالْمُصَلَّى. فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ.

(...) وَحَدَّثَنِي عَمْرُو النَّافِدُ وَحَسَنُ الْخُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا يَمْعُوبُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ سَمْدٍ). حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ. كَرِوَايَةً عُقَيْلٍ، بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا.

63 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) Habeşlilerin sâhibi olan Necâşi'nin ölüm haberini

17. Cenâze namazının iftitah tekbirinde imâmlar arasında bir ihtilâf kaydedilmemekle beraber diğer tekbirlerin adedinde, selâmın bir veya iki olacağına sığın yahut cehren olacağı husûslarında ihtilâflar vardır. Ebû Hureyre hadisinin son fıkrası cenâze namazının dört tekbirle kılınmasına karşı açık olarak delâlet etmektedir. Âlimlerin cumhûru bununla istidlâl etmişlerdir. Bazı âlimler de cenâze tekbirlerinin beş olduğunu, diğer bazıları yedi olduğunu, bir başka grub da üç olduğunu ileri sürmüşler ve buna kail olmuşlardır.

İbnu Kudâme bir umûmî kaide hâlinde şunu bildiriyor : Muhtelif mezhepler arasında cenâze namazının yediden ziyade ve dörtten noksan tekbirle kılınması câiz olmadığında ihtilâf kaydedilmemiştir. Fakat evlâ olan dört tekbirle kılınması ve dört üzerine ziyâde edilmemesidir. Tekbir adedi hakkındaki âlimlerin ihtilâfı hep bu dört adet ile yedi sayısı hakkında cereyan etmiştir.

onun öldüğü günde i'lân etti ve : «Kardeşiniz için (Allah'dan) mağfiret dileyiniz» buyurdu. İbn Şihâb der ki : Bana Saîd ibn Museyyeb tahdîs etti. Ona da Ebû Hureyre tahdîs etti ki Rasûlullah musallâda sahâbîle-riyle beraber saff bağlayıp cenâze namazı kıldırdı. Bunda Necâşi üzerine dört aded tekbîr aldı.

() : Buradaki râviler de İbn Şihâb'dan iki isnad ile bundan önceki Ukayl rivâyeti gibi rivâyet etmişlerdir.

٦٤ - (٩٥٢) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ سَلِيمِ بْنِ حَيَّانٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاء عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى عَلَى أَصْحَمَةَ النَّجَاشِيِّ . فَكَثَرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا .

64 — (952) : Câbiru'bnü Abdillâh (R) dan :

Rasûlullah (S) Necâşi Ashame üzerine dört tekbîr alarak (ğâib) cenâze namazı kıldırmıştır.

٦٥ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَاتَ الْيَوْمَ عَبْدُ اللَّهِ صَالِحٌ . أَصْحَمَةُ » فَقَامَ فَأَمَّنَا وَصَلَّى عَلَيْهِ .

65 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Bu gün Allah'ın iyi bir kulu olan Ashame öldü» dedi. Akabinde ayağa kalkıp bize imâm oldu ve onun üzerine (ğâib) namazı kıldırdı.

٦٦ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ النَّبَرِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ أَخَاكُمْ قَدْ مَاتَ . فَقُومُوا فَصَلُّوا عَلَيْهِ » . قَالَ : فَقُمْنَا فَصَفَّنَا صَفَيْنِ ..

66 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Bir kardeşiniz ölmüştür. Binaenaleyh kalkınız ve ona cenâze namazı kılınız» buyurdu. Bunun üzerine kalktık ve kendisi bizleri iki saff yaptı.

٦٧ - (٩٥٣) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَبِي الْمُهَلَّبِ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ؛ قَالَ :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنَّا لَكُمْ قَدْ مَاتَ . فَقُومُوا فَصَلُّوا عَلَيْهِ ، يَمْنِي النَّجَاشِيُّ . وَفِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ «إِنَّا لَكُمْ» .

67 — (953) : İmrân ibn Husayn (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) Necâşî'yi kasdederek : «Sizin bir kardeşiniz ölmüştür. Binaenaleyh kalkınız ve ona namaz kılınız» buyurdu. Buradaki tarikin biri olan Zuheyir'in rivâyetinde : «İnne ehâkum (= kardeşiniz)» tarzındadır.

(۲۳) بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الْفَرَسِ

٦٨ — (٩٥٤) حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى عَلَى قَبْرِ بَعْدَ مَا دُفِنَ . فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا . قَالَ الشَّيْبَانِيُّ : فَقُلْتُ لِلشَّعْبِيِّ : مَنْ حَدَّثَكَ بِهَذَا ؟ قَالَ : الثَّقَةُ ، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ . هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ حَسَنِ . وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ نُمَيْرٍ قَالَ : انْتَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى قَبْرِ رَطْبِ . فَصَلَّى عَلَيْهِ . وَصَفُّوا خَلْفَهُ . وَكَبَّرَ أَرْبَعًا . قُلْتُ لِمَا مَرَّ : مَنْ حَدَّثَكَ ؟ قَالَ : الثَّقَةُ ، مَنْ شَهِدَهُ ، ابْنُ عَبَّاسٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . ع وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا سُفْيَانٌ . ع وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِمِثْلِهِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَحَدٍ مِنْهُمْ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا .

(23) KABİR ÜZERİNE CENÂZE NAMAZI BÂBİ

68 — (954) Bize Hasenu'bnü'r-Rabî' ve Muhammedu'bnü Abdillâh ibn Numeyr tahdîs edib dediler ki : Bize Abdullah ibn İdrîs, Şeybânîden, o da Şa'bi'den tahdîs etti ki : Rasûlullah (S) cenâze defnedildikten sonra bir kabir üzerine dört tekbîr alarak namaz kıldırmasıdır. Şeybânî der ki : Şa'bi'ye : Bu hadîsi sana kim tahdîs etti diye sordum. Sika (yani itimada lâayık olan), Abdullah ibn Abbâs, dedi. Hasen'in hadîsinin lafzı budur. İbn Numeyr rivâyetinde ise şöyle demiştir :

Rasûlullah tâze bir kabre vardı, üzerine namaz kıldı. Cemâat, arkasında saff bağladılar, o da dört tekbîr aldı.

İbnu Âmir'e : Sana kim tahdîs etti diye sordum. Bana sika, orada hâzır bulunan İbnu Abbâs nakletti, dedi ¹⁸.

() : Buradaki altı tarîk râvîlerin hepsi de Şeybânî'den, o da Şa'bî'den, o da İbnu Abbâs'dan, o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Bunlardan hiçbirinin hadîsinde Peygamber (S) onun üzerine dört tekbîr aldı kısmı yoktur.

٦٩ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . جَمِيعًا عَنْ وَهْبِ بْنِ جَرِيرٍ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ . ح وَحَدَّثَنِي أَبُو عَسَانَ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو الرَّازِي . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الضَّرِيرِ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَبِي حَصِينٍ . كِلَاهُمَا عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِي صَلَاتِهِ عَلَى الْقَبْرِ . نَحْوَ حَدِيثِ الشَّيْبَانِيِّ . لَيْسَ فِي حَدِيثِهِمْ : وَكَبَّرَ أَرْبَعًا .

69 — () : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şa'bî'den, o da İbn Abbâs'dan, o da Peygamber (S) den kabir üzerine namaz kıldığını yukardaki Şeybânî hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Bunların hadîsinde de: Ve dört tekbîr aldı, kısmı yoktur.

٧٠ - (٩٥٥) وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَرَعَةَ السَّامِيُّ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حَبِيبِ ابْنِ الشَّهِيدِ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى عَلَى قَبْرِ .

70 — (955) : Enes (R), (şöyle demiştir) :
Peygamber (S) bir kabir üzerine namaz kıldı.

٧١ - (٩٥٦) وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كَامِلٍ) قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ كَانَتْ تَقُمُ الْمَسْجِدَ (أَوْ شَابَا) فَقَقَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَسَأَلَ عَنْهَا (أَوْ عَنْهُ) فَقَالُوا : مَاتَ . قَالَ « أَفَلَا كُنْتُمْ آذَنْتُمُونِي » . قَالَ : فَكَانَتْهُمْ صَغُرُوا أَنْزَاهَا (أَوْ أَنْزَهُ) . فَقَالَ « دُلُونِي عَلَى قَبْرِهِ » فَدَلُّوه . فَصَلَّى عَلَيْهَا . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ هَذِهِ الْقُبُورَ تَمْلُوءُ ظُلُمَةً عَلَى أَهْلِهَا . وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنَوِّرُهَا لَهُمْ بِصَلَاتِي عَلَيْهِمْ » .

18. Kabir hakkında âyetler :

a. «O kahredilesi insan, ne nankördü o! Onu (yaradan) hangi şeyden yaradı? Bir damla sudan yaradı da onu biçimine koydu. Sonra onun yolunu kolaylaştırdı. Sonra onu öldürüb kabre soktu. Daha sonra dilediği zamanda onu tekrar diriltecek» (Abese: 17-22).

b. «Biz, sizi hakîr bir sudan yaratmadık mı? Onu sağlam bir yerde tutub da ma'lûm bir vakte kadar. İşte biz (bunu) kudretimizle yaptık. Demek ki biz ne güzel kadirleriz (kudretimizi) yalan sayanların vay o gün hâline! Biz arzı bir toplantı yeri yapmadık mı? Dirilere de, ölümlere de» (el-Murselât: 20-26).

71 — (956) : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Bir zenci kadın (yahut bir genç kimse) mescidi süpürürdü. Bir gün Rasûlullah onu göremedi. Ve o ne oldu? diye sordu. Sahâbîler : O öldü, dediler. Rasûlullah : Bana (vefatını) haber vermeli deyil miydiniz? dedi. Sahâbîler sanki onu küçümsemişler ve önem vermemişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah : «(Haydin) kabrini bana gösteriniz» buyurdu. Kendisine gösterdiler, o da bu kadının kabri üzerine namaz kıldı. Sonra şöyle buyurdu : «Şu kabirlerin içi kabir sâhiblerine (azâb olacak kadar) zulmetle doludur. Allah Teâlâ üzerlerine kılacağım namaz ile onları aydınlık yapar».

۷۲ — (۹۵۷) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحُمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ (وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : عَنْ شُعْبَةَ) عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى . قَالَ : كَانَ زَيْدٌ يُكَبِّرُ عَلَى جَنَازِنَا أَرْبَعًا . وَإِنَّهُ كَبَّرَ عَلَى جَنَازَةِ خَمْسًا . فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكَبِّرُهَا .

72 — (957) : Abdurrahman ibn Ebî Leylâ şöyle dedi :

Zeyd (ibn Erkam) cenâzelerimiz üzerine dört tekbîr alırdı. Bir defa o, bir cenâze üzerine beş tekbîr aldı. Ben de bunun sebebini kendisinden sordum : Rasûlullah (S) beş tekbîr de alır idi, dedi ¹⁹.

(۲۴) باب القيام للجنائز

۷۳ — (۹۵۸) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ عُثَيْمٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ رَيْعَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا لَهَا ، حَتَّى تُخَلَّفَكُمْ أَوْ تَوْضَعَ » .

19. Bu hadisi dört Sünen sâhibleri ile Tahâvî'de rivâyet etmişlerdir. Kadî İyâd şöyle der : Bu hususta haberler ihtilâf etmiştir. İbnu Ebî Hayseme rivâyetinde Peygamber'in dört, beş, altı, yedi ve sekiz kere tekbîr aldığı haberi gelmiştir. Nihayet Necâşî ölünce Rasûlullah ona dört tekbîr almıştır. Ve Rasûlullah vefat edinceye kadar tekbîr adedi bunun üzerine yani dört tekbîr üzerinde sâbit olmuştur. Bilahere sahâbîler bu hususta üç tekbirden dokuz tekbîre kadar ihtilâf ettiler. Ali (R) nin Bedr ehli üzerine altı, diğer sahâbîler üzerine beş, daha başkaları üzerine de dört tekbîr alır olduğu rivâyet edilmiştir.

İbnu Abdilberr : Bundan sonra icmâ' dört tekbîr üzerine mün'akid oldu. Fakihler ve fetvâ ehli sahîh hadislerde geldiği üzere dört tekbîr üzerinde ittifak ettiler. Bu rivâyetlerin dışındakiler, onlar indinde şâzdırlar ve onlara iltifat olunmaz. Ben, memleketlerin fakihlerinden İbnu Ebî Leylâ'dan başka hiçbir fakihin beş tekbîr aldığını bilmiyorum, der... (Nevevî).

(24) CENÂZE İÇİN AYAĞA KALKMAK BÂBİ

73 — (958) : Âmir ibn Rabîa (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Siz bir cenâze gördüğünüzde cenâze sizi geride bırakana yahut, cenâze (omuzlardan yere veya kabre) konulana kadar onun için ayağa kalkınız».

٧٤ - (...) (وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ع وَحَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ يُونُسَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ الْجَنَازَةَ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَاشِيًا مَعَهَا ، فَلْيَقُمْ حَتَّى تُخَلِّفَهُ ، أَوْ تَوْضَعَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُخَلِّفَهُ » .

74 — () : Buradaki dört tarîk râvîleri de yine Âmir ibn Rabîa'dan, o da Peygamber'den rivâyet ettiler ki Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Sizin biriniz bir cenâze gördüğünde onunla beraber gitmiyecekse cenâze o kimseyi geride bırakana kadar, yahut o kimseyi geride bırakmazdan evvel cenâze yere indirilene kadar ayakta dursun».

٧٥ - (...) (وَحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ع وَحَدَّثَنِي يَمْقُوتُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . جَمِيعًا عَنْ أَيُّوبَ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . كَلَّمَهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ ابْنِ جُرَيْجٍ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ الْجَنَازَةَ فَلْيَقُمْ حِينَ يَرَاهَا ، حَتَّى تُخَلِّفَهُ إِذَا كَانَ غَيْرَ مُتَّبِعِهَا » .

75 — () : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den bu isnad ile Leys ibn Sa'd'ın bundan evvelki hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Ancak bunlardan İbn Cureyc hadîsi şöyledir :

Peygamber (S) buyurdu ki : «Sizin biriniz cenâzeyi gördüğünde daha onu görürken başlayıp cenâzenin ardından gitmiyecekse cenâze o kimseyi geride bırakana kadar ayağa kalksın».

٧٦ - (٩٥٩) (وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ سَعِيدٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَبْعَثْتُمْ جَنَازَةً فَلَا تَجْلِسُوا حَتَّى تَوْضَعَ » .

76 — (959) : Ebû Saîd (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Bir cenâzeyi ta'kîb ettiğiniz zaman o, (omuzlardan yere) konuluncaya kadar sakın oturmayınız».

۷۷ — (۰۰۰) وَحَدَّثَنِي سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةَ) عَنْ هِشَامِ الدَّسْتَوَائِيِّ . عَنْ وَحْدَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُنْتَنِي (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي سَمِيدٍ الْخُدْرِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا . فَمَنْ ثَمَبَهَا فَلَا يَجْلِسُ حَتَّى تَوْضَعَ » .

77 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) den :

Rasûlullah (S) : «Cenâzeyi gördüğünüzde hemen ayağa kalkınız. Her kim cenâzeyi ta'kîb ederse, cenâze konuluncaya kadar oturmasın» buyurdu.

۷۸ — (۹۶۰) وَحَدَّثَنِي سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةَ) عَنْ هِشَامِ الدَّسْتَوَائِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : مَرَّتْ جَنَازَةٌ . فَقَامَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَقُمْنَا مَعَهُ . فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّهَا يَهُودِيَّةٌ . فَقَالَ « إِنَّ الْمَوْتَ فَرَعٌ . فَإِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا » .

78 — (960) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Bir cenâze geçti. Rasûlullah (S) cenaze için ayağa kalktı. Biz de (ona uyararak) kendisi ile beraber ayağa kalktık ve : Yâ Rasûlallah! O bir Yahûdî kadınının cenâzesidir, dedik. Bunun üzerine : «Şüphesiz ölüm korkunç bir şeydir. Cenâzeyi gördüğünüzde hemen ayağa kalkınız» buyurdu ²⁰.

20. Bu hadisi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Burada ayağa kalkma sebebi «ölüm korkunç bir şeydir» cümlesi ile tasrîh edilmiştir. Nesâî'nin rivâyetinde bu sebep tasrîh edilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyeti daha ziyade tafsillidir. Şöyle ki :

Biz Rasûlullah (S) ile beraber idik. Bu sırada yanımızdan bir cenâze geçti. Rasûlullah ayağa kalktı. Biz de kalkıp cenâzeyi omuzlamak için koştuk. Varınca onun bir Yahûdî cenâzesi olduğunu gördük ve : Yâ Rasûlallah bu bir Yahûdî cenâzesidir, dedik. Rasûlullah : «Ölüm, korkunç ve ibret alınacak bir hâdisedir. Herhangi bir cenâze görünce ayağa kalkınız» buyurdu.

Bu hadislerin bazısında kalkmaya sebep cenâzeyi görmek olarak bildirilmiştir. Bazılarında da ölüm uyanmayı gerektiren bir musîbet olduğu için ayağa kalkılmalıdır buyurulmuş oluyor. Binaenaleyh ölüm bu hayatın sonunu hatırlatan bir hâdisce olması cihetiyle ölünün müslim ve kâfir cenâzesi olması müsâvîdir. Hem âdem zürriyeti-nin ölüsü herkes için uyanma sebebi olabilir.

۷۹ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْبَرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ : قَامَ النَّبِيُّ ﷺ لِحَنَازَةٍ ، مَرَّتْ بِهِ ، حَتَّى تَوَارَتْ .

79 — () : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir'den şöyle derken işitmiştir : Peygamber (S) yanından geçen bir cenâze için (ayağa kalkıb) cenâze görünmez oluncaya kadar ayakta durdu.

۸۰ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْبَرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ : قَامَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ ، لِحَنَازَةِ يَهُودِيٍّ ، حَتَّى تَوَارَتْ .

80 — () : Yine Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki : Kendisi Câbiri şöyle derken işitmiştir : Peygamber (S) ve sahâbîleri bir Yahûdî cenâzesi için cenâze görünmez oluncaya kadar ayakta durdular.

۸۱ - (۹۶۱) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَرِ وَأَبْنُ بَشَّارٍ : قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ ، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى ؛ أَنَّ قَيْسَ ابْنَ سَعْدٍ وَسَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ كَانَا بِالْقَادِسِيَّةِ . فَمَرَّتْ بِهِمَا جَنَازَةٌ . فَقَالَا : فَقِيلَ لَهُمَا : إِنَّهَا مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ . فَقَالَا : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّتْ بِهِ جَنَازَةٌ فَقَامَ . فَقِيلَ : إِنَّهُ يَهُودِيٌّ . فَقَالَ « أَلَيْسَتْ أَنْفُسًا » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ ؛ بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِيهِ : فَقَالَا : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَمَرَّتْ عَلَيْنَا جَنَازَةٌ .

81 — (961) : Abdurrahmâni'bnü Ebî Leylâ'dan :

Kaysu'bnü Sa'd ile Sehlu'bnü Huneyf Kadisiyyede bulunurlarken yanlarından bir cenâze geçti. Bunlar ayağa kalktılar. Kendilerine :

— Bu cenâze, bu diyâr ahâlisinden (yani Zımmîlerden) dir, denildi. Kays ile Sehl de :

— Rasûlullah (S) ın yanından bir cenâze geçmişti. Rasûlullah ayağa kalktı. Bunun bir Yahûdî cenâzesi olduğu kendisine bildirildiğinde : «Bu da (yaşayıb ölen) bir insan değil mi?» dedi.

() : Buradaki râvîler yine Amru'bnü Murre'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Bu hadîsde : Biz Rasûlullah ile beraber bulunuyorduk, yanımızdan bir cenâze geçti... demişlerdir ²¹.

21. Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle demiştir : Bir kimse Rasûlullah (S) dan (bazı şeyler) sordu da : Yâ Rasûlallah! Yanımızdan kâfir cenâzesi de geçiyor, buna da ayağa kalkacak mıyız? dedi. Rasûlullah : «Evet, kâfir cenâzesine de kalkınız. Çünkü siz ha-

(۲۵) باب نسخ الفباص للجنازة

۸۲ - (۹۶۲) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمُهَاجِرِ (وَالْأَفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ وَاقِدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَى نَافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ ، وَنَحْنُ فِي جَنَازَةٍ ، قَائِمًا . وَقَدْ جَلَسَ يَنْتَظِرُ أَنْ تَوْضَعَ الْجَنَازَةُ . فَقَالَ لِي : مَا يُقِيمُكَ ؟ فَقُلْتُ : أَنْتَظِرُ أَنْ تَوْضَعَ الْجَنَازَةُ . إِمَّا يُحَدِّثُ أَبُو سَعِيدٍ الْخَذَرِيُّ . فَقَالَ نَافِعٌ : فَإِنْ مَسْعُودُ بْنُ الْحَكَمِ حَدَّثَنِي عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ قَعَدَ .

(25) CENÂZE İÇİN AYAĞA KALKMANIN MUHAYYER KILINMASI BÂBİ

82 — (962) : Leys, Yahya'bnü Saîd'den, o da Vâkıd ibn Amr ibn Sa'd ibn Muâz'dan tahdîs etti. Vâkıadu'bnü Amr şöyle demiştir : Biz bir cenâzede bulunuyorken, Nâfi' ibn Cubeyr, beni ayakta gördü. Halbuki kendisi oturmuş cenâzenin konulmasını bekliyordu. Bana : Seni ayakta durduran şey nedir? diye sordu. Ben : Cenâzenin konulmasını bekliyorum. Çünkü Ebû Saîd Hudrî Peygamberden böyle rivâyet ediyor, dedim. Bunun üzerine Nâfi', şöyle dedi : Bana Mes'ûdu'bnü Hakem, Aliyyu'bnü Ebî Tâlib'den tahdîs etti. Ali (R) : Rasûlullah (S) cenâze için ayağa kalktı, sonra oturdu, demiştir.

۸۳ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . جَمِيعًا عَنِ الثَّقَفِيِّ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي وَاقِدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ الْأَنْصَارِيُّ ؛ أَنَّ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ مَسْعُودَ بْنَ الْحَكَمِ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ يَقُولُ ، فِي شَأْنِ الْجَنَازَةِ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ ثُمَّ قَعَدَ . وَإِنَّمَا حَدَّثَ بِذَلِكَ لِأَنَّ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ رَأَى وَاقِدَ بْنَ عَمْرٍو قَامَ ، حَتَّى وُضِعَتِ الْجَنَازَةُ . (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

kikatta) o kâfir cenâzesine kalkmıyorsunuz. Beşer nefislerini kabzededen Allah'a ta'zîm ederek kalkıyorsunuz» buyurdu (Musdenu Ahmed).

Peygamber'in bu cevâbında cenâzeye kalkmanın, cenâzeyi ta'zîm değil fakat bütün hayat sâhiblerine hayat ve mâişetlerini veren Allâh'ın bunların ruhlarını alarak sönmüş ve donmuş bir cüsse hükmüne koyduğunu hatırlattığını ve bu suretle Hak Teâlâ'ya ta'zîm edilmiş olduğunu bildirmiştir.

83 — () : Vâkıdu'bnü Amr ibn Sa'd ibn Muâz el-Ensârî şöyle haber verdi : Ona Nâfi' ibn Cubeyr haber vermiştir. Mes'ûd da Aliyyu'bnü Ebî Tâlib'i cenâze hakkında şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) — cenâze geçerken — ayağa kalktı, sonra oturdu.

Râvînin böyle tahdîs etmesi, Nâfi' ibn Cubeyr'in Vâkıdu'bnü Amr'ı cenâze konuluncaya kadar ayakta görmesinden dolayıdır.

() Bize Ebû Kurayb tahdîs etti. Bize İbnu Ebî Zâide, Yahyâ ibn Saîd'den bu isnad ile tahdîs etti.

٨٤ — (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ . قَالَ : سَمِعْتُ مَسْعُودَ بْنَ الْحَكَمِ يُحَدِّثُ عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : رَأَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ ، فَقُمْنَا . وَقَعَدَ ، فَقَعَدْنَا . يَعْنِي فِي الْجَنَازَةِ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

84 — () : Mes'ûd'bnü'l-Hakem tahdîs eder ki : Aliyyu'bnü Ebî Tâlib şöyle demiştir : Rasûlullah (S) ı gördük ki cenâzede kalktı. Bunun üzerine biz de kalktık. O oturdu, biz de oturduk.

() : Buradaki iki râvî de bu hadîsi bize tahdîs ettiler, dediler ki : Bize Yahyâ el-Kattân, Şu'be'den bu isnadla tahdis etmiştir²².

(٢٦) مَابِ هَرَعَاءَ لِلْبَيْتِ فِي الْعَصَاةِ

٨٥ — (٩٦٣) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْمِيُّ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ حَبِيبِ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نَفِيرٍ . سَمِعَهُ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى جَنَازَةٍ . فَحَفِظْتُ مِنْ دُعَائِهِ وَهُوَ يَقُولُ «اللَّهُمَّ! اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ . وَاعْفُ عَنْهُ . وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ»

22. Cenâze geçerken ayağa kalkılması hakkındaki emirlerin medlûlü husûsunda âlimler ayrı ayrı görüşlere sâhib olmuşlardır : Bazıları bu emirleri vucûba hamlederek cenâze geçerken ayağa kalkmak vâcibdir, demişlerdir. Bazıları nedb ve müstehablığa hamletmişlerdir. İbn Hazm bu fikirdedir. Bazıları da vâcib idi sonra nesholundu diye hükmetmişlerdir.

Nevevî emrin müstehablık için olduğunu ihtiyâr etmiştir. Nevevî'ye göre nesh yoktur. Nevevî :

«Bunun gibi hususlarda nesh da'vâsı sahîh değildir. Çünkü nesh birbirine zıd ve muhâlif hadisler arasını cem' ve tevcîh mümkün olmayan hususlarda mürâcaat edilen ilmî bir çâredir. Burada ise böyle bir zarûret yokdur» diyor.

وَوَسَّعَ مَدْخَلَهُ . وَاغْسَلَهُ بِالمَاءِ وَالتَّلَاجِ وَالبَرْدِ . وَنَقَّاهُ مِنَ الخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ . وَأَبْدَلَهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ . وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ . وَأَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ وَأَعَدَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ (أَوْ مِنْ عَذَابِ النَّارِ) . قَالَ : حَتَّى تَمْنَيْتُ أَنْ أَكُونَ أَنَا ذَلِكَ الْمَيِّتَ .

(...) قَالَ : وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جُبَيْرٍ . حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِنَحْوِ هَذَا الْحَدِيثِ أَيْضًا .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ ، بِالإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا ، نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ وَهْبٍ .

(26) CENÂZE NAMAZINDA ÖLÜ İÇİN (OKUNAN) DUÂ BÂBİ

85 — (963) : Avfu'bnü Mâlik (R) der ki :

Rasûlullah (S) bir cenâze üzerine namaz kıldırdı. Ben de onun duâsından şunları ezberledim. Rasûlullah şöyle diyordu :

«ALLÂHUMMA'ĞFİR LEHU VE'RHAM HU VE ÂFİHÎ, VA'FU ANHU. VE EKRİM NUZULEHU VE VESSİ' MUDHALEHU VE'ĞSİL HU BİL-MÂİ VE's-SELÇİ

VE'L-BEREDİ. VE NAKKIHÎ MİNE'L-HATÂYÂ KEMÂ NAKKAYTE's-SEVBE'L-EBYADA

MİNE'd-DENESİ. VE EBDİLHU DÂRAN HAYRAN MİN DÂRİHÎ VE EHLEN HAYRAN

MİN EHİLİHÎ VE ZEVCEN HAYRAN MİN ZEVCİHÎ, VE EDHILHU'L-CENNETE VE EIZHU MİN AZÂBİ'L-KABRİ (EV MİN AZÂBİ'n-NÂRİ)

= Yâ Allah! Onu mağfiret et, onu merhamet eyle ve onu her türlü belâ ve kötülüklerden selâmette kıl. Onu afvet. Vardığı yerde ona ikrâm eyle. Girdiği yeri (kabrinin) geniş kıl. Onu su, kar ve dolu ile yıka. Ve onu beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi hatâlardan temizle. Ona dünyadaki mekânı karşılığında ondan hayırlı bir mekân, âile ve akrabası yerine dünyadakilerden hayırlı bir âile ve akraba, eşinden de hayırlı bir eş ver! Onu cennete koy ve kabir azâbından (yahut cehennem azâbından) koru».

Râvî : Bu duâyı işidince keşki bu ölünün yerinde ben olaydım diye temennîde bulundum, dedi.

() Muâviyetu'bnü Sâlih şöyle dedi : Bana Abdurrahmânî'bnü Cu-

beyr tahdîs etti. Ona da babasından, o da Avfu'bnü Mâlik (R) den, o da Peygamber'den aynen bu hadîs tarzında rivâyet etti.

() Yine bu hadîsi bize İshâk ibn İbrâhîm tahdîs etti. Bize Abdurrahmani'bnü Mehdi haber verdi. Bize Muâviyetu'bnü Sâlih cemian bu iki isnad ile baştaki İbnu Vehb hadîsi tarzında tahdîs etti.

٨٦ - (...) وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كِلَاهُمَا عَنْ عَيْسَى بْنِ يُونُسَ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الْجَمْعِيِّ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَهْرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي الطَّاهِرِ) قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ بْنِ سُلَيْمٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ (وَصَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ) يَقُولُ « اللَّهُمَّ ! اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ . وَاعْفُ عَنْهُ وَعَافِهِ . وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ . وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ . وَاعْسِلْهُ بِمَاءٍ وَثَلِيجٍ وَبَرْدٍ . وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنْقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ . وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ . وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ . وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ . وَفِي فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ » . قَالَ عَوْفٌ : فَتَمَنَيْتُ أَنْ لَوْ كُنْتُ أَنَا الْمَيِّتَ . لِدَعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى ذَلِكَ الْمَيِّتِ .

86 — () : Avfu'bnü Mâlik el-Eşcaî (R) şöyle dedi :

Bir cenâze namazı kıldırırken Peygamber (S) den işittim şu duâyı söylüyordu :

«ALLÂHUMMA'ĞFİR LEHU VE'RHAMHU, VA'FU ANHU VE ÂFİHÎ. VE EKRİM NUZULEH VE VESSİ' MUDHALEH VA'ĞSİLHU Bİ-MÂİN VE SELCİN VE BEREDİN. VE NAKKIHÎ MİNE'L-HATÂYÂ KEMÂ YUNAKKA's-SEVBUL-EBYADU MİNE'd-DENESİ. VE EBDİLHU DÂ-RAN HAYRAN MİN DÂRİHÎ VE EHLEN HAYRAN MİN EHLİHÎ. VE ZEVCEN HAYRAN MİN ZEVCİHÎ. VE KİHÎ FİTNETE'L-KABRÎ VE AZÂBE'n-NÂRÎ = Yâ Allah! Onu mağfiret et, ona merhamet eyle. Onu afvet ve onu hertürlü belâ ve kötülüklerden sâlim kıl, vardığı yerde ona ikrâm eyle! Girdiği yeri geniş kıl. Onu su, kar ve dolu ile yıka. Onu beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi günahlardan temizle. Ona dünyadaki mekânı yerine daha hayırlı bir mekân, ehli yerine daha hayırlı bir ehil, eşi yerine daha hayırlı bir eş ihsân eyle! Onu kabir fitnesinden ve ateş azâbından da koru!»

Râvî Avf: Rasûlullah'ın bu ölü üzerine yaptığı şu duâdan ötürü keşki ölünün yerinde ben olaydım diye temennî ettim dedi²³.

23. Peygamber'in cenâze namazında okuduğu başka duâlar da vardır:

« قال طلحة بن عبدالله : صليت خلف ابن عباس على جنازة فقرأ فاتحة الكتاب . فقال :
يا ليتني انا سنة

• Abdullah'ın oğlu Talha şöyle dedi: Ibnu Abbâs'ın arkasında bir cenâze namazı kıldım. O, Kur'an'ın Fâtiha sûresini okudu. Muteakiben de bilsinler ki Fâtiha okunması sünnettir, dedi. (Buhârî: Cenâiz, kırâatu Fâtihati'l-Kitab ale'l-cenâze).

b.

عن ابي هريرة رضي الله عنه قال صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم على جنازة فقال :

ALLÂHUMMA'ĞFİR Lİ-HAYYİNÂ VE MEYYİTİNÂ VE SAĞİRİNÂ VE KEBİRİNÂ VE ZEKERİNÂ VE UNSÂNÂ VE ŞAHİDİNÂ VE ĞAİBİNÂ!

ALLÂHUMME! MEN AHYEYTEHU MİNNÂ FE AHYİHİ ALE'L-İYMÂN VE MEN TEVEFFEYTEHU MİNNÂ FE TEVEFFEYHU ALE'L-İSLÂM!

ALLÂHUMME! LÂ TAHRİMNÂ ECREHU VE LÂ TUDİLLENÂ BA'DEHU = Ebû Hureyre şöyle dedi: Rasûlullah (S) bir cenâze namazı kıldırıp şöyle duâ etti:

Yâ Allah! Ölümûze, dirimize, küçüğümüze, büyüğümüze, erkeğimize, dişimize ve burada bulunanımıza, bulunmayanımıza mağfiret et!

Yâ Allah! Bizden yaşattığın kimseleri iymân üzere yaşat. Öldürdüklerini de islâm üzere vefat ettir.

Yâ Allah! Onun ecrinden bizi mahrûm kılma ve ondan sonra bizleri saptırma. (Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî).

c. ALLÂHUMME! ENTE RABBUHÂ VE ENTE HALAKTEHÂ VE ENTE HEDYTEHÂ Lİ'L-İSLÂM. VE ENTE KABADTE RÛHAHÂ VE ENTE A'LEMU Bİ-SİRRİHÂ VE ALÂNİYYETEHÂ. C'NA ŞUFAAE FA'ĞFİR LEHU! = Ey Allah'ım! Onun Rabbi sensin. Onu sen yarattın. Onu sen islâm'a hidâyet ettin. Onun gizli açık her şeyini bilen de sensin. Biz şefâatçılar olarak geldik, onun günahlarını afvet. (Ebû Dâvûd, Nesâî).

d.

عن ابي سعيد المقبري رضي الله عنه قال : سألت ابا هريرة : كيف تصلي على الجنازة ؟ فقال :

انا لمر الله اخبرك : اتبها من اهلها فاذا وضع كبرت وحمدت الله وصليت على نبيه . ثم اقول :

اللهم انه عندك وابن عبدك وابن امك . كان يشهد ان لا اله الا انت وان محمداً عبدك ورسولك .

وانت اعلم به اللهم ان كان محسناً فزده في احسانه وان كان مسيئاً فتجاوز عن سيئانه .

اللهم لا تحرمنا اجره ولا تفتنا بعده (رواه الامامان مالك والشافعي).

= Ebû Said Makburi (R) şöyle dedi: Ebû Hureyre'ye: Cenâze namazını nasıl kılarırsın? diye sordum da şu cevâbı verdi:

Allâh'a yemin ederim ki sana bunu (olduğu gibi) haber vereceğim. Aile ve efradı arasında cenâzenin arkasından giderim. (Namazı kılınmak üzere) konulduğu vakit tek-bir alıp (Fâtiha'yı okumak sûretiyle) Allâh'a hamd eder ve Peygamber'ine de selât u selâm getirdikten (yani salavâtları okuduktan) sonra:

Ey Allâh'ım! O senin kulundur. Erkek kulunun ve dişi kulunun çocuğudur. Senden başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de senin kulun ve rasûlun olduğuna şehâdet ederdi. Ve sen onu en iyi bilirsin.

Ey Allâh'ım! O iyi idi ise ona fazla ihsan et (yahut onun iyiliğini fazlalaştır), kötü idi ise kötülüklerini afvet.

(۲۷) باب ابن يقوم الإمام من الميت للصلاة عليه

۸۷ - (۹۶۴) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَمِيدٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ ذَكْوَانَ ؛ قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ ؛ قَالَ : صَلَّيْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ . وَصَلَّى عَلَيَّ أُمُّ كَعْبٍ . مَاتَتْ وَهِيَ نَفْسَاء . فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلصَّلَاةِ عَلَيْهَا وَسَطَهَا .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ وَزَيْدُ بْنُ هَرُونَ . ع وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ وَالْفَضْلُ بْنُ مُوسَى . كُلُّهُمَّ عَنْ حُسَيْنٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرُوا : أُمُّ كَعْبٍ

(27) CENÂZE NAMAZINDA İMÂM ÖLÜNÜN NERESİNE DOĞRU DURACAĞINA DÂİR BÂB

87 — (964) : Semuretu'bnü Cundub (R) şöyle dedi :

Nifaslı (loğusalı) iken ölen Ensâr'dan Ummu Kâ'b adındaki kadının cenâze namazını Peygamber'in arkasında kıldım. Rasûlullah, cenâze namazını kılmak için cenâzenin (tam) ortası hizasına doğru durdu²⁴.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Husayn'dan bu isnad ile rivâyet ettiler. Bunlar Ummu Kâ'b adını zikretmediler.

Ey Allâh'ım! Onun ecrinden bizi mahrum etme ve ondan sonra da bizi fitneye düşürme! diye duâ ederim (bunu iki İmâm Mâlik ve Şâfii rivâyet etti).

Bunlardan anlaşılıyor ki Rasûlullah kıldığı cenâze namazlarında muayyen bir duâ okumamış, bunların her birinde başka başka duâlar okumuştur. Her sahâbî de işittiği duâyı rivâyet etmiştir. Bu cihetle fakihler musallinin bildiği kısa uzun herhangi bir duâyı okumasını câiz görmüşlerdir. Şukadar ki Peygamber'den sâbit olan duâların tercih edilmesi tavsiye olunmuştur.

Yukarıdaki duâları okuyamıyanlar kısa ve en câmiâlı ve Peygamber'in de çok okuduğu şu Kur'ân duâsını okumalıdır :

«ALLAHUMME! RABBENÂ ÂTİNÂ Fİ'd-DÜNYA HASENETEN VE Fİ'L-ÂHİRETİ HASENETEN VE KİNÂ AZÂBE 'n-NÂR (= Ey Rabbımız! Bize dünyada da iyi hal ver, âhiretde de iyi hal ver. Ve bizi ateş azâbından koru!» (el-Bakara : 201).

Yahut da şu Kur'ân duâsını okur :

«SUBHÂNE RABBİKE RABBİ'L-İZZETİ AMMÂ YASİFÜN. VE SELÂMUN ALE'L-MURSELİN. VE'L-HAMDU LİLLÂHİ RABBİ'L-ÂLEMİN (: Galebe sâhibi Rabbın onların isnad etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir. Gönderilen bütün Peygamberlere selâm ve âlemlerin Rabbi olan Allâh'a hamd olsun!» (es-Sâffât: 180-182).

Bu son iki Kur'ân duâsının yalnız cenâze namazında değil vitr namazında da kunût duâsı olarak okunmaları câizdir, tavsiye edilmiştir.

24. Ölü erkek olursa namazı kılan imâm yahut münferid, göğsünün hizasına doğru durur. Kadın olursa göğsü hizasına doğru mu yoksa ortası hizasına doğru mu? durmak daha faziletli olduğu ihtilâfıdır. İkinci görüşte bulunanların hucceti bu hadîsdir.

٨٨ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُقْبَةُ بْنُ مُكَرَمِ الْعَمِيِّ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ حُسَيْنٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ : قَالَ : قَالَ سَمُرَةُ بْنُ جُنْدُبٍ : لَقَدْ كُنْتُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ غُلَامًا . فَكُنْتُ أَحْفَظُ عَنْهُ . فَمَا يَمْنَعُنِي مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا أَنَّ هَهُنَا رِجَالًا هُمْ أَسْنُ مِنِّي . وَقَدْ صَلَّيْتُ وَرَاءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ مَاتَتْ فِي نِفَاسِهَا . فَقَامَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الصَّلَاةِ وَسَطَهَا . وَفِي رِوَايَةٍ ابْنُ الْمُثَنَّى قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ قَالَ : فَقَامَ عَلَيْهَا لِلصَّلَاةِ وَسَطَهَا

88 — () : Semuretu'bnü Cundub (R) şöyle dedi :

Ben Rasûlullah (S) zamanında bir oğlan çocuğu idim. Kendisinden (duyduklarımı) ezber ederdim. Bulunduğum yerlerde beni konuşmaktan sadece oralarda benden yaşlı kimselerin bulunması men' ederdi. Lohu-salığından dolayı vefat eden bir kadına Rasûlullah'ın arkasında cenâze namazı kıldım. Rasûlullah cenâze namazında onun ortası hizasına doğru durdu.

İbnu Musennâ'nın rivâyetinde şöyle dedi : Bana Abdullahi'bnü Bu-reyde tahdîs etti, dedi ki : Rasûlullah cenâze namazı kıldırarak üzere onun ortası hizâsına doğru durdu²⁵.

(٢٨) باب ركوب الصلي على الجنازة إذا انصرف

٨٩ - (٩٦٥) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) (قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ) عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِفَرَسٍ مُعْرُورٍ . فَرَكِبَهُ حِينَ انْصَرَفَ مِنْ جَنَازَةِ ابْنِ الدَّحْدَاحِ . وَنَحْنُ نَعْمِي حَوْلَهُ .

25. Fakihlerden bazıları kadınlığı burada muteber bir vasıf saymıyarak umûmiyetle erkek kadın cenâzelerinde cesedinin ortası hizâsına doğru yer tutub namaz kılınır, demişlerdir. Bazıları da: Kadın cenâzesi cemâatten setr edilmeye daha lâayık ve mustahik olduğuna göre kadınlığı mümeyyiz bir vasıf sayarak, kadın cenâzesinde imâmın kadının ortası hizâsında, erkek cenâzesinde baş ucunda durmasını muvâfık bulmuşlardır.

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَحُمَيْدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى ابْنِ الدَّحْدَاجِ . ثُمَّ أَتَى بِفَرَسٍ عُرِّي . فَمَقَلَهُ رَجُلٌ . فَرَكَبَهُ . فَجَعَلَ يَتَوَقَّصُ بِهِ . وَنَحْنُ نَنْبِئُهُ . نَسَعَى خَلْفَهُ . قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « كَمْ مِنْ عَذِقٍ مُعَلَّقٍ (أَوْ مُدَلَّى) فِي الْجَنَّةِ لِابْنِ الدَّحْدَاجِ ! » أَوْ قَالَ شُعْبَةُ « لِأَبِي الدَّحْدَاجِ ! » .

(28) CENÂZE NAMAZI KILAN KİMSENİN NAMAZDAN SONRA BİR BİNEĞE BİNMESİ BÂBİ

89 — (965) : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) e eğersiz bir at getirildi. İbnu Dahdâh'ın cenâzesinden ayrıldığı vakıt bizler etrafında yürürken Peygamber bu ata bindi.

() : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) İbnu'd-Dahdâh'ın cenâze namazını kıldırdı. Sonra eğersiz bir at getirildi. Bunu Peygamber için bir kimse tuttu, Rasûlullah ata bindi. At hemen sür'atle seyirtmeğe, sıçramağa başladı. Biz de onu ta'kib ediyor ve etrafında koşuyorduk. Bu arada cemâatden biri şöyle dedi : Peygamber : «Dahdâh oğlu için cennette asılmış (yahut yakınlaştırılmış) nice hurma salkımları vardır» buyurdu. Yahut Şu'be : «Ebû Dahdâh için» şeklinde söyledi.

(۲۹) بَابُ فِي الْحَمْدِ وَنَهْجِ اللَّبَنِ عَلَى الْبَيْتِ

۹۰ — (۹۶۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُسَوِّرِيُّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ حَامِرِ بْنِ سَعْدٍ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ؛ أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي هَلَكَ فِيهِ : اَلْحَدُّوْا لِي لَحْدًا . وَانْصِبُوا عَلَيَّ اللَّبْنَ نَصْبًا . كَمَا صُنِعَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(29) KABİR İÇİNDE LAHİD OYMAK VE ÖLÜNÜN YAN TARAFINA KERPİÇ DİKİP SIRALAMAK HAKKINDA BÂB

90 — (966) : Sa'du'bnü Ebî Vakkas'ın oğlu Âmir'den :

Sa'du'bnü Ebî Vakkas (R) ölüm hastalığında şöyle demiştir : Benim için (kabrimin kible cihetinde) bir lahid açınız²⁶. Ve (beni içerisine koy-

26. Lahid, kabrin içinden kıbleye doğru olan tarafında ölünün sığabileceği kadar yanlamasına oyulan çukurdur. Fakihler kabrin lahidli ve lahidsiz yapılabileceğinde ittifak etmişlerdir.

duğunuzda) benim yan tarafıma Rasûlullah (S) a yapıldığı gibi kerpiçler dikib sıralayınız.

(۳۰) باب عمل القبط في القبر

۹۱ — (۹۶۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا غَدَرٌ وَوَكِيعٌ . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى (وَاللَّفْظُ لَهُ) قَالَ : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا أَبُو جَرَّةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : جُمِلَ فِي قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَطِيفَةٌ حَمْرَاءُ . (قَالَ مُسْلِمٌ) أَبُو جَرَّةَ اسْمُهُ نَصْرُ بْنُ عِمْرَانَ . وَأَبُو التَّيَّاحِ اسْمُهُ يَزِيدُ بْنُ حُمَيْدٍ . مَا تَأْسِرَ خَسَ .

(30) KABİRDE KADİFE KOYMA BÂBİ

91 — (967) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ın kabrine kırmızı kadife kumaş konuldu ²⁷.

(Muslim der ki :) Râvî Ebû Cemre'nin ismi Nasru'bnü Imrân'dır. Hemşehrîsi Ebu't-Tayyâh'ın ismi ise Yezîdu'bnü Humeyd'dir. Bunların ikişi de Serhas şehrinde öldüler.

(۳۱) باب الأمر بنسوبة القبر

۹۲ — (۹۶۸) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ . ح وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ (فِي رِوَايَةِ أَبِي الطَّاهِرِ) أَنَّ أَبَا عَلِيٍّ الْهَمْدَانِيَّ حَدَّثَهُ . (وَفِي رِوَايَةِ هَرُونَ) ؛ أَنَّ ثُمَامَةَ بْنَ شَفِيٍّ حَدَّثَهُ . قَالَ : كُنَّا مَعَ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ بِأَرْضِ الرُّومِ . بِرُودِسَ . فَتَوَفَّى صَاحِبٌ لَنَا . فَأَمَرَ فَضَالَةُ بْنُ عُبَيْدٍ بِقَبْرِهِ فَسَوَّى . ثُمَّ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُ بِنَسْوِيَتِهَا

27. Bu kadifeyi oraya Rasûlullah'ın hizmetcisi Şakrân koymuştur. Kendisi Rasûlullah (S) dan sonra hiçbir kimsenin bu kadifeyi giymesini istememiştir.

Şâfiî ve diğer âlimler kabir içine ölü'nün altına kadife, mıdrabe, yanaklık ve bunun benzeri şeyleri koymayı kerâhat saymışlardır. Cumhûr bu hadis hakkında şöyle cevâb verdi :

Şakrân bu fiili yapmakta yalnız kalmıştır. Sahâbîlerden hiç kimse ona muvâfakat etmemişler ve bunu bilmemişlerdir. Şakrân da ancak Peygamber'den sonra bunu kimsenin giymesini istemediği için yapmıştır. Zira Peygamber onu giyer, altına yayar. Bunun için Şakrân'ın gönlü Peygamber'den sonra bunu kimsenin tebdil etmesini hoş görememiştir. Diğerleri de zaten kendisine muhâlefet etmişlerdir (Nevevî).

(31) KABRİN YERLE BİR YAPILMASINI EMİR BÂBİ

92 — (968) : Sumâmetu'bnü Şufeyy tahdîs edip dedi ki :

Biz Fudâletu'bnü Ubeyd (R) ın maiyyetinde olarak Rum arazisinde Rodos (adasın) da bulunuyorduk. Bir arkadaşımız vefat etti. Bunun üzerine Fudâletu'bnü Ubeyd, onun gömülmesini müteakib kabrinin dümdüz yapılmasını emretti. Kabir yerle bir düzeltildi. Bunun ardından Fudâle: Rasûlullah (S) ın kabirlerin yerle bir edilmesini emrederken işittim, dedi.

٩٣ - (٩٦٩) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ) عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ أَبِي الْهَيَّاجِ الْأَسَدِيِّ . قَالَ : قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ : أَلَا أُبَعِّثُكَ عَلَى مَا بَعَّثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ أَنْ لَا تَدَعَ عَمَّا لَا طَمَسَتْهُ . وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا إِلَّا سَوَّيْتَهُ .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَادٍ الْبَاهِلِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . حَدَّثَنِي حَبِيبٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : وَلَا صُورَةً إِلَّا طَمَسَتْهَا

93 — (969) : Ebû Heyyâc şöyle dedi :

Ebû Tâlib'in oğlu Ali (R) bana şu emri verdi : Rasûlullah (S) ın beni gönderdiği işe ben de seni göndereyim mi? Yok etmediğin hiçbir heykel ve yer üstünde yükselmiş iken dümdüz etmediğin hiçbir kabir bırakmıyasın²⁸.

() : Habîbu'bnü Ebî Sâbit, bu isnadla tahdîs edip şunu da söylediğini haber verdi : Dümdüz yapmadığın hiçbir sûret (resim) de bırakmıyasın!

28. Ebû Dâvûd'un Suneninde şu rivâyet vardır :

Abdullah ibn Amr şöyle dedi : Peygamber'le beraber Tâife gitmek üzere yola çıktık. Yolda bir kabre rastladık. Peygamber : «Bu, Ebû Rigâl'in kabridir. Kendisini koruyan bu yere sığınmıştı. Çıkınca kavminin başına gelen belâ onun da başına bu yerde isâbet etti ve buraya gömüldü. Bunun da delili (dayanmak için kullandığı) altundan bir sopanın kendisi ile birlikte burada gömülü olmasıdır. Kabrini açarsanız, onu altun deynek ile birlikte bulursunuz» buyurdu. Bunun üzerine insanlar çabuk davranıp kabri açtılar ve altun sopayı çıkardılar.

(۳۲) النهی عن تحصين القبر والبناء عليه

۹۴ — (۹۷۰) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُحْصَى الْقَبْرُ. وَأَنْ يُقْعَدَ عَلَيْهِ. وَأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ.

(...) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ. ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. جَمِيعًا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ. بِمِثْلِهِ.

(32) KABRİN KİREÇLE YAPILMASININ VE KABİR ÜZERİNE BİNÂ KURULMASININ NEHYEDİLMESİ BÂBİ

94 — (970) : Câbiru'bnü Abdillâh (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) kabrin kireçle yapılmasını, kabir üzerine oturulmasını ve kabir üzerine binâ kurulmasını nehyetti.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de İbn Cureyc'den. Dedi ki: Bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi. O da Câbir ibn Abdillâh'ı Peygamber (S) den işittim derken duymuştur. Bu da yukarıdaki hadîs gibidir.

۹۵ — (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ؛ قَالَ: نَهَى عَنْ تَقْصِصِ الْقُبُورِ

95 — : Buradaki râviler de Câbir'in : Kabirlerin kireçle yapılmasını nehyedilmiştir dediğini rivâyet ettiler²⁹.

29. Nevevî, şerhde şöyle diyor :

Bu kurulan binâ kurucunun mülkü üstüne kurulmuş ise mekrûhdur. Eğer bânînin mülkünde değil de urûma âid kabristan içinde ise harâmdır. Bunun harâmlığını İmâm Şâfiî de tasrîh etmiştir. İmâm Şâfiî «el-Umm» adındaki kitabında : Mekke'de birçok imâmlar gördüm ki yapılan kabirleri yıkmak emri veriyorlardı. Yıkmayı, «dûm-dûz etmediğin hiçbir yüksek kabir bırakmıyasın!» kavli te'yîd etmektedir.

(۳۳) النهى عن الجلوس على القبر والصلاة عليه

۹۶ — (۹۷۱) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا يَجْلِسُ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتَحْرِقَ ثِيَابَهُ ، فَتَخْلُصَ إِلَى جِلْدِهِ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرِ» .

(.) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (بِعْنِي الدَّرَاوَرْدِيُّ) . ح وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنْ سُهَيْلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(33) KABİR ÜZERİNE OTURMANIN VE KABİRE DOĞRU NAMAZ KILMANIN NEHYEDİLMESİ BÂBİ

96 — (971) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Sizden birinizin bir kor üstüne oturub da o korun elbisesine ve cildine sirâyetle vücûdunu yakması, bir kabir üzerine oturmasından hayırlıdır» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Suheyl'den bu isnad ile bu hadîs tarzında rivâyet ettiler.

۹۷ — (۹۷۲) وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ ابْنِ جَابِرٍ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ وَائِلَةَ ، عَنْ أَبِي مَرْثَدٍ الْغَنَوِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا تَجْلِسُوا عَلَى الْقُبُورِ وَلَا تُصَلُّوا إِلَيْهَا» .

97 — (972) : Ebû Mersed el-Ğanevî (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kabirlerin üstüne oturmayınız, kabirlere doğru namaz da kılmayınız».

۹۸ — (...) وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّيِّعِ الْجَلِّيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ ، عَنْ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْمَعِ ، عَنْ أَبِي مَرْثَدٍ الْغَنَوِيِّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «لَا تُصَلُّوا إِلَى الْقُبُورِ . وَلَا تَجْلِسُوا عَلَيْهَا»

98 — () : Ebû Mersed el-Ğanevî (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kabirlere doğru namaz kılmayınız. Kabirlerin üstüne de oturmayınız».

(۳۴) باب الصلاة على الجنائز في المسجد

۹۹ — (۹۷۳) وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّمْدِيُّ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ (وَاللَّفْظُ لِإِسْحَاقَ) قَالَ عَلِيُّ: حَدَّثَنَا . وَقَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ (عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ هَمْرَةَ ، عَنْ عَبَّادِ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أَمَرَتْ أَنْ يُمَرَّ بِجَنَازَةِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ فِي الْمَسْجِدِ . فَتُصَلَّى عَلَيْهِ . فَأَنْكَرَ النَّاسُ ذَلِكَ عَلَيْهَا . فَقَالَتْ : مَا أَسْرَعَ مَا نَسِيَ النَّاسُ ! مَا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى سُهَيْلِ ابْنِ الْبَيْضَاءِ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ .

(34) CENÂZE NAMAZININ MESCİDDE KILINMASI BÂBİ

99 — (973) : Abdullah ibn Zubeyr'in oğlu Abbâd şöyle demiştir : Âişe (R) Sa'du'bnü Ebî Vakkas'a cenâze namâzı kılmak için cenâzesinin mescide uğratılmasını emretti. İnsanlar (ın bazıları) bu meselede kendisine itiraz ettiler. Bunun üzerine Âişe : İnsanlar ne de çabuk unuttular! Rasûlullah (S) Süheyli'bnü Beydâ'nın cenâze namazını muhakkak mescidde kılmıştır, dedi.

۱۰۰ — (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بِهِ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ . حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ . يُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا لَمَّا تَوَفَّى سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ، أَرْسَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يُمَرُّوا بِجَنَازَتِهِ فِي الْمَسْجِدِ . فَيُصَلَّيْنَ عَلَيْهِ . فَفَعَلُوا . فَوُفِّ بِهٍ عَلَى حُجْرَتِهِنَّ يُصَلَّيْنَ عَلَيْهِ . أَخْرَجَ بِهِ مِنْ بَابِ الْجَنَازِ الَّذِي كَانَ إِلَى الْمَقَاعِدِ . فَبَلَغَهُنَّ أَنَّ النَّاسَ عَابُوا ذَلِكَ . وَقَالُوا: مَا كَانَتْ الْجَنَازُ يُدْخَلُ بِهَا الْمَسْجِدَ . فَبَلَغَ ذَلِكَ عَائِشَةَ . فَقَالَتْ: مَا أَسْرَعَ النَّاسُ إِلَى أَنْ يَمَيِّبُوا مَا لَا عِلْمَ لَهُمْ بِهِ ! عَابُوا عَلَيْنَا أَنْ يُمَرَّ بِجَنَازَةٍ فِي الْمَسْجِدِ ! وَمَا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى سُهَيْلِ بْنِ بَيْضَاءٍ إِلَّا فِي جَوْفِ الْمَسْجِدِ .

100 — () : Abdullah ibn Zubeyr'in oğlu Abbâd Hz. Âişe'den şöyle tahdîs ediyordu : Sa'du'bnü Ebî Vakkas vefat edince Peygamber'in âileleri bir haberci yollayıp ona namaz kılmaları için cenâzesini mescide uğratmalarını söylediler. Bunun üzerine cenâze sâhibleri onların dediklerini yerine getirdiler. Kadınların ona namaz kılmaları için cenâze onların hucreleri önünde durduruldu. (Sonra) cenâze oturaklar tarafına doğru bulunan cenâzeler kapısından dışarıya çıkarıldı. Muteâkiben halkın bu işde kendilerini ayıpladıkları haberi ulaştı. İnsanların bir kısmı : Cenâzeler mescide sokulmazdı, demişlerdi. Bu da Âişe'ye ulaştı : İnsanlar

bilgileri olmıyan bir husûsu ayıplamaya ne kadar sür'at ediyorlar! Bir cenâzenin mescide uğratılmasından dolayı bizi ayıplamışlar. Halbuki Rasûlullah (S) Süheylü'bnü Beydâ'nın cenâze namazını mescidin ortasından başka yerde kıldırمامıştır dedi.

۱۰۱ - (...) وَحَدَّثَنِي هُرُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ) قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ) عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ ، لَمَّا تَوَفَّى سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ، قَالَتْ: ادْخُلُوا بِهِ الْمَسْجِدَ حَتَّى أَصَلَّى عَلَيْهِ . فَأَنِكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهَا . فَقَالَتْ : وَاللَّهِ ! لَقَدْ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى ابْنَتِي يَبْنَاءَ فِي الْمَسْجِدِ ، سُهَيْلٍ وَأَخِيهِ . (قَالَ مُسْلِمٌ) : سُهَيْلُ بْنُ دَعْدٍ وَهُوَ ابْنُ أَبِي يَبْنَاءَ . أُمُّهُ يَبْنَاءُ .

101 — () : Abdurrahman'ın oğlu Ebû Seleme şöyle demiştir : Sa'du'bnü Ebî Vakkas vefat ettiği vakıt Âişe : Cenâzeyi mescide sokunuz da ona namaz kılayım, dedi. Buna bazı kimseler tarafından itiraz yapıldı. Bunun üzerine Âişe : Vallâhi Rasûlullah (S) Beydâ'nın iki oğlu Suheyl ile kardeşinin cenâze namazlarını muhakkak mescidde kılmıştır, dedi.

(Muslim der ki :) Suheylü'bnü Da'd — Da'd'ın sıfatı Beydâ olduğundan — aynı zamanda Suheylü'bnü Beydâ'dır. Beydâ, Suheyl'in anasıdır ³⁰.

(۳۵) بَابُ مَا بَغَالَ عَمْرٍو دَخُولِ الْفُجُورِ وَالرَّعَاءِ لِأَهْلِهَا

۱۰۲ - (۱۷۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ (قَالَ يَحْيَى) ابْنُ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ (عَنْ شَرِيكَ) (وَهُوَ ابْنُ أَبِي نَعْرِ) عَنْ عَطَاءِ ابْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ (كُلَّمَا كَانَ لَيْلَتُهُمَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ) يَخْرُجُ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ إِلَى الْبَقِيعِ . فَيَقُولُ « السَّلَامُ عَلَيْكُمْ ذَا رِ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ . وَأَنَا كُمْ مَا تُوْعَدُونَ غَدًا . مُؤَجَّلُونَ . وَإِنَّا ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، بِكُمْ لَاحِقُونَ . اللَّهُمَّ ! اغْفِرْ لِأَهْلِ بَقِيعِ الْفَرْقَدِ » (وَلَمْ يُقَمْ قُتَيْبَةُ قَوْلَهُ « وَأَنَا كُمْ ») .

30. Âlimler şöyle dediler : Beydâ'nın oğulları üç kardeşdir : Sehl, Süheyl ve Safvân. Bunların anaları Beydâ'dır. Beydâ'nın ismi Da'd'dır. Beyda onun vafıdır. Bu oğulların babaları Vehbu'bnü Rabîa el-Kuraşî'dir. Suheyl ilk muslimanlardandır. Evvelâ Habeşistan'a, sonra Medîne'ye hicret etmiştir. Medîne'de ve diğer gazvelerde hâzır bulunmuştur. Hicretin 9. cu yılında vefat etmiş ve cenâze namazını bizzat Rasûlullah kıldırmıştır (Nevevî).

(35) KABİRLERE GİRİLDİĞİNDE SÖYLENECEK SÖZ VE
İÇLERİNDE YATANLARA DUÂ ETME BÂBİ

102 — (974) : Âişe (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (Âişe'nin yanında geceledikce) gecenin sonunda Medîne kabristanı Bakî'a çıkar ve şöyle duâ ederdi :

«Es-SELÂMU ALEYKUM DÂRA KAVMİN MU'MİNİN. VE ETÂ-KUM MÂ TÛADÛN ĞADEN. MUECCELÛN. VE İNNÂ, İNŞÂALLAHU Bİ-KUM LÂHİKÛN. ALLAHUMMA'ĞFİR Lİ-EHLİ BAKÎ'İ'L-ĞARKADİ.
= Selâm sizlere, ey mu'min kavimler yurdunun sâkinleri! Yarın vâkı' olacak diye va'doluna geldiğiniz şey sizlere gelmiştir. Sizler, ölüm ile yeniden dirilme arasındaki müddetde bekletiliyorsunuz. Bizler de inşaallah sizlere kavuşacağız.

Ey Allah'ım! Bakî'u'l-Ğarkad ahâlisine mağfiret eyle!»

(Râvîlerden Kuteybe : «Size gelmiştir» sözünü ikame etmemiştir).³¹.

١٠٣ - (...) وَحَدَّثَنِي هُرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ بْنِ الْمُطَّلِبِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ قَيْسٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ تُحَدِّثُ فَقَالَتْ : أَلَا أَحَدُكُمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَعَنِّي ! قُلْنَا : بَلَى . وَحَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ حَجَّابًا الْأَعْمُورَ (وَالْأَفْظَلُ لَهُ) قَالَ :

31. Ebû Hureyre'nin rivâyeti şöyledir :

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صام في المقبرة فقال : السلام عليكم دار قوم مؤمنين وأنا

إن شاء الله بكم لاحقون

= Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) mezarlığa gelib şöyle dedi : «Selâm sizlere, ey mu'minler kavminin yurdunda bulunanlar! Biz de inşaallah muhakkak size ulaşacağız» (Muslim, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî).

حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ (رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسِ بْنِ خُزَيْمَةَ بْنِ الْمُطَّلِبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ يَوْمًا : أَلَا أُحَدِّثُكُمْ عَنِّي وَعَنْ أُمِّي ! قَالَ ، فَظَنَنَّا أَنَّهُ يُرِيدُ أُمَّهُ الَّتِي وَلَدَتْهُ . قَالَ : قَالَتْ عَائِشَةُ : أَلَا أُحَدِّثُكُمْ عَنِّي وَعَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ! قُلْنَا : بَلَى . قَالَ : قَالَتْ : لَمَّا كَانَتْ لَيْلَتِي الَّتِي كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِيهَا عِنْدِي ، انْقَلَبَ فَوَضَعَ رِدَائِهِ ، وَخَلَعَ نَعْلَيْهِ ، فَوَضَعَهُمَا عِنْدَ رِجْلَيْهِ ، وَبَسَطَ طَرَفَ إِزَارِهِ عَلَى فِرَاشِهِ ، فَاصْطَجَعَ . فَلَمْ يَلْبَثْ إِلَّا رَيْشًا . ظَنُّوا أَن قَدْ رَقَدَتْ ، فَأَخَذَ رِدَائَهُ رُوَيْدًا ، وَانْتَعَلَ رُوَيْدًا ، وَفَتَحَ الْبَابَ فَخَرَجَ . ثُمَّ أَجَافَهُ رُوَيْدًا . لَجَعَلْتُ دِرْعِي فِي رَأْسِي ، وَاخْتَمَرْتُ ، وَتَقَنَّنْتُ إِزَارِي . ثُمَّ انْطَلَقْتُ عَلَى إِثَرِهِ . حَتَّى جَاءَ الْبَيْعِ فَقَامَ . فَأَطَالَ الْقِيَامَ . ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ انْحَرَفَ فَانْحَرَفْتُ . فَاسْرَعَ فَاسْرَعْتُ . فَهَرَوَلُ فَهَرَوَلْتُ . فَأَخْضَرَ فَأَخْضَرْتُ . فَسَبَقْتُهُ فَدَخَلْتُ . فَلَيْسَ إِلَّا أَنْ اضْطَجَعْتُ فَدَخَلَ . فَقَالَ « مَا لَكَ يَا عَائِشَةُ ! حَشِيًّا رَأَيْتُ » . قَالَتْ : قُلْتُ : لَا شَيْءَ . قَالَ « لَتُخْبِرَنِي أَوْ لِيُخْبِرَنِي اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ » . قَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! يَا أَبَايَ أَنْتَ وَأُمِّي ! فَأَخْبَرْتُهُ . قَالَ « فَأَنْتِ السَّوَادُ الَّذِي رَأَيْتُ أُمَامِي ؟ » . قُلْتُ : نَعَمْ . فَلَهَدَنِي فِي صَدْرِي لَهْدَةً أَوْجَعَتْنِي . ثُمَّ قَالَ « أَظَنَنْتِ أَنْ يَخِيفَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَرَسُولُهُ ؟ » . قَالَتْ : مَهْمَا يَكْتُمُ النَّاسُ يَعْلَمَهُ اللَّهُ . نَعَمْ . قَالَ « فَإِنَّ جِبْرِيلَ أَتَانِي حِينَ رَأَيْتِ . فَيُنَادَانِي . فَأَخْفَاهُ مِنْكَ . فَأَجَبْتُهُ . فَأَخْفَيْتُهُ مِنْكَ . وَلَمْ يَكُنْ يَدْخُلُ عَلَيْكَ وَقَدْ وَضَعْتَ ثِيَابَكَ . وَظَنَنْتِ أَنْ قَدْ رَقَدْتَ . فَكَرِهْتُ أَنْ أُوقِظَكَ . وَخَشِيتُ أَنْ تَسْتَوْحِشِي . فَقَالَ : إِنَّ رَبَّكَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَأْتِيَ أَهْلَ الْبَيْعِ فَتَسْتَغْفِرَ لَهُمْ » . قَالَتْ : قُلْتُ : كَيْفَ أَقُولُ لَهُمْ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « قُولِي : السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَيَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ . وَإِنَّا ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، بِكُمْ لِلْآخِثُونَ » .

103 — () : Buradaki iki tarîkden birisinde Muhammedu'bnü Kays dedi ki : Âişe'yi tahdîs ederken duydum : Size Peygamber (S) den ve kendimden tahdîs edeyim mi? diyordu. Biz, evet dedik.

İkinci tarîkde Muhammedu'bnü Kays birgün sizlere kendimden ve anamdan tahdîs edeyim mi? dedi. Râvî der ki : Biz, o, kendini doğuran anasını kasdediyor sandık (halbuki o mu'minlerin anasını kasdediyormuş). Devamla dedi ki : Âişe : Sizlere kendimden veya Rasûlullah'dan tahdîs edeyim mi? dedi. Biz, evet tahdîs et, dedik. Âişe :

— Peygamber benim yanımda bulunduğu gece olunca geldi. Muteakiben ridâsını yere koydu, ayakkabılarını çıkarıp onları da ayaklarının

yanına koydu. İzârının bir tarafını döşeğinin üzerine yayıp uzandı. Ancak benim uyuduğumu zannedinceye kadar eylendi. Muteakiben yavaşca ridâsını aldı. Yine yavaşca ayakkabılarını giydi ve kapıyı açıp çıktı. Sonra yavaşca kapıyı kapattı. Ben de elbisemi başımdan geçirib büründüm, izârımı da giyindim, sonra arkasından gittim. Nihayet Peygamber Bakî' mezarlığına vardı, ayakta durdu ve duruşunu uzattı. Sonra üç defa ellerini kaldırdı. Sonra gerisin geri hareket etti. Ben de dönüb geriye hareket ettim. O sür'atli yürüdü, ben de sür'atle yürüdüm. O sekerek yürüdü, ben de seke seke yürüdüm. O koştu, ben de koştum. Neticede ben onun önüne geçtim ve eve girdim. Ben yatar yatmaz o da eve girdi ve :

— Yâ Âişe! Neyin var? Nefesin heyecanlanmış, buyurdu. Ben :

— Bir şey yok, dedim.

— Vallâhi ne bana haber verirsin, yahut da Latîfu'l-Habîr olan Allah bana haber verir, buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Babam anam sana fedâ olsun! dedim ve olanı kendisine haber verdim.

— Önümde gördüğüm insan karaltısı sen miydin? dedi.

— Evet, dedim. Bunun üzerine beni göğsümden bir defa itti ve bu dürtüş beni sarstı, sonra :

— (Nevbetini başkasına tahsîs etmek sûretiyle) Allah ve Rasûlunun sana zulum edeceğini mi sandın? dedi. Âişe :

— İnsanlar her neyi gizlerse Allah onu bilir, evet dedi. Rasûlullah :

— Beni gördüğün sırada Cibrîl bana gelib nidâ etti. Ben de onu senden gizliyerek icâbet ettim ve onu senden gizledim. Ve zâten o, sen elbiseni çıkarmış olduğun halde senin yanına girecek değildi. Ve ben de senin uyuduğunu zannederek seni uyandırmak istemedim. Korkacağından da endişe ettim. Cibrîl :

— Muhakkak Rabbin sana Bakî' ehline gidip onlar için istiğfar etmeni emrediyor, dedi. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Onlar için nasıl söyleyeyim? diye sordum. Buyurdu ki : Şöyle de :

«Es-SELÂHU ALÂ EHLİ'd-DİYÂR MİNE'L-MU'MİNİN VE'L-MUSLİMİN. VE YERHAMU'LLAHU'L-MUSTAKDİMİNE MİNNÂ VE'L-MUSTA'HİRİN. VE İNNÂ, İNŞÂALLÂHU, BİKUM LE LÂHİKÛNE.

= Mu'minler ve muslimanlar diyârının ahâlisine selâm! Allah bizden evvel ölenlerle bizden sonra öleceklerle rahmet eylesin! Ve biz de inşâallah, sizlere muhakkak kavuşacağız»³².

32. İbnu Abbâs'ın rivâyeti şöyledir :

عن ابن عباس رضي الله عنهما قال : مر رسول الله صلى الله عليه وسلم بقبور المدينة ، فأقبل عليهم بوجه فقال :

السلام عليكم يا أهل القبور يتفراهم لنا ولكم انتم سلفنا ونحن بالآثر

۱۰۴ - (۹۷۵) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِيُّ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بَرِيدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَلِّمُهُمْ إِذَا خَرَجُوا إِلَى الْمَقَابِرِ . فَكَانَ قَائِلُهُمْ يَقُولُ (فِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ) : السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ . (وَفِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ) : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ ، مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ . وَإِنَّا ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، لِلْآخِرُونَ . أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلكُمْ الْمَافِيَةَ .

104 — (975) : Bureyde oğlu Suleyman, babasından : Şöyle demiştir : Rasûlullah (S), kabirlere çıktıkları zaman onlara (şu duâyı) öğretir idi de onlardan biri (Ebû Bekr'in rivâyetinde) : Es-SELÂMU ALÂ EHLİ'd-DİYÂR (= yurdlar ahâlisine selâm)! (Züheyr'in rivâyetinde ise): Es-SELÂMU ALEYKUM EHLE'd-DİYÂR, MİNE'L-MU'MİNİN VE'L-MUSLİMİN. VE İNNÂ, İNŞÂALLÂHU, LE-LÂHİKÜN. ES'ELU'LLÂHE LENÂ VE LEKUM el-ÂFİYETE = Ey mu'minler ve muslimanlar diyârının ahâlisi! Selâm sizlere! Ve inşâallâh bizler de muhakkak (sizlere) ulaşacağız. Allah'dan bize ve size âfiyet dilerim» derdi³³.

(۳۶) باب استئذنه النبي صلى الله عليه وسلم ربه عز وجل في زيارة قبره

۱۰۵ - (۹۷۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَادٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) قَالَا : حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَنْ يَزِيدَ (يَعْنِي ابْنَ كَيْسَانَ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اسْتَأْذَنْتُ رَبِّي أَنْ أَسْتَغْفِرَ لِأُمَّيْ فَلَمْ يَأْذَنْ لِي . وَاسْتَأْذَنْتُهُ أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا فَأَذِنَ لِي . »

(36) PEYGAMBER (S) İN, ANNESİNİN KABRİNİ ZİYÂRET ETMEK HUSÛSUNDA AZİZ VE CELİL OLAN ALLAH'DAN İZİN İSTEMESİ BÂBİ

105 — (976) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Anneme istiğfar etmek için Rabbimden

= İbn Abbâs (R) dan, şöyle demiştir : Rasûlullah (S) Medine kabirlerine uğradı ve onlara yönelib şöyle dedi :

«Selâm sizlere! Ey bu kabirlerde yatanlar! Allah bizlere ve sizlere mağfiret eylesin. Sizler bizim selefimiz (yani bizden evvel ölenlerimiz), biz de izinizden gelenleriz» (Tirmizî).

33. Buradaki mu'min ile muslim lafızları aynı ma'nâyadır. Birinin diğeri üzerine atıf edilmesi lafızlarının ayrı ayrı olmasındandır. Bu tıpkı Allah Teâlâ'nın şu kavlindeki gibidir:

فَاخْرَجْنَا مِنْهَا كَان فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

: Derken orada mu'minlerden kim varsa çıkardık. Fakat orada muslimanlardan bir ev (halkın) dan başkasını da bulamadık». (Zâriyât : 35-36)

izin istedim de bana izin vermedi. Kabrini ziyâret etmek için Rabbımdan izin istedim bana izin verdi»..

۱۰۸ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : زَارَ النَّبِيُّ ﷺ قَبْرَ أُمِّهِ . فَبَكَى وَأَبَكَى مِنْ حَوْلِهِ . فَقَالَ « اسْتَأْذَنْتُ رَبِّي فِي أَنْ أَسْتَغْفِرَ لَهَا قَلَمٌ يُؤْذَنُ لِي . وَاسْتَأْذَنْتُهُ فِي أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا فَأَذِنَ لِي . فَزُورُوا الْقُبُورَ . فَإِنَّهَا تُدَكِّرُ الْمَوْتَ » .

108 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Peygamber (S) annesinin kabrini ziyâret edib ağladı ve etrafındaki-leri de ağlattı. Sonra şöyle buyurdu : «Annem için istiğfar etmem husûsunda Rabbımdan izin istedim de bana izin verilmedi. Kabrini ziyâret etmem husûsunda izin istedim. Bana bu izin verildi. Siz de kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü kabir ziyâreti ölümü hatırlatır».

۱۰۶ - (۹۷۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ وَابْنِ نُمَيْرٍ) . قَالُوا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِي سِنَانٍ (وَهُوَ ضِرَارُ بْنُ مَرْثَدَةَ) عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ ، فَزُورُوهَا . وَنَهَيْتُكُمْ عَنْ لُحُومِ الْأَصْحَاءِ فَوْقَ ثَلَاثٍ ، فَأَمْسِكُوا مَا بَدَأَ لَكُمْ . وَنَهَيْتُكُمْ عَنْ النَّبِيذِ إِلَّا فِي سِقَاءٍ ، فَاشْرَبُوا فِي الْأَسْقِيَةِ كُلِّهَا . وَلَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا » . قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ فِي رِوَايَتِهِ : عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ .

(...) وَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ زَيْدِ الْيَأْمِيِّ ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، أَرَاهُ عَنْ أَبِيهِ (الشَّكُّ مِنْ أَبِي خَيْثَمَةَ) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . مَعَهُ وَ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا فَيْصَةُ ابْنُ عُقْبَةَ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . مَعَهُ وَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ ، عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ عَطَاءِ الْخِرَاسَانِيِّ ؛ قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . كُلُّهُمْ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي سِنَانٍ .

106 — (977) : Bureyde (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kabirleri ziyâret etmekten sizleri men etmiştim. Artık onları ziyâret ediniz. Kurban etlerini üç günden fazla tutmaktan sizleri nehyetmiştim. Artık onu da luzum görülen müd-

det tutabilirsiniz. Deri kaplarda olmak müstesnâ sizleri nebizden (hurma şirasından) da nehyetmiştim. Bundan böyle bütün kablardan içebilirsiniz. Ancak sarhoş eden içkileri içmeyiniz».

İbnu Numeyr kendi rivâyetinde : Abdullahi'bnü Bureydeden, o da babasından demiştir.

() : Buradaki üç tarîk râvilerinin hepsi de Ebû Sînân'ın yukardaki hadisi meâlinde rivâyet etmişlerdir.

(۳۷) باب ترك الصلوة على القاتل نفسه

۱۰۷ — (۹۷۸) حَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ سَلَامٍ الْكُوفِيُّ . أَخْبَرَنَا زُهَيْرٌ عَنْ سِمَاكِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ قَالَ : أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ قَتَلَ نَفْسَهُ بِمَشَاقِصَ . فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ .

(37) KENDİ KENDİNİ ÖLDÜRENE CENÂZE NAMAZI KILMAYI TERK BÂBİ

107 — (978) : Câbiru'bnü Semure (R) şöyle dedi :

Kendini yassı demirli oklarıyla (mıskaslarıyla) öldürmüş bir kimse Peygamber (S) e getirildi de Peygamber ona cenâze namazı kılmadı³⁴.

34. Ebû Şeybe'nin *Musannaf*'ındaki rivâyet meâlen şöyledir :

Câbiru'bnü Semure (R) den, şöyle demiştir :

Peygamber'in sahâbilerinden bir kimse bir yara aldı. Yara ona çok elem ve acı verince yassı demirli bir ok (mıskas) alıb bununla kendini öldürdü. Peygamber (S) de ona cenâze namazı kılmadı.

Bu cinâyetten men için Peygamber'in bizzat kılmadığı ve fakat sahâbilerine; ar-kadaşınızın cenâze namazını kılınız, dediği rivâyet edilmiştir.

Cundub ile Ebû Hureyre'den olmak üzere bu konuda bazı hadisler Muslim'in *Kitabu'l-İymân*'ında geçmiştir.

Bu hadisin şerhinde İbnu Battâl şöyle diyor : Fakihler ve sünnet ehli âlimleri, hayatına kasdeden bir kimse bu çirkin hareketiyle islâm'dan çıkmış olmaz. Binaenaleyh namazı kılınır. Katl günahı kendisine âiddir demişlerdir. İmâm Mâlik'in mezhebi de budur. Umeru'bnü Abdilaziz ile Evzâi hâric diğer fakihler intihâr edene cenâze namazı kılmakta kerâhat olmadığında ittifak etmişlerdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۲ - کتاب الزکاة

۱ - (۹۷۹) وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ بُكَيْرٍ النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . قَالَ : سَأَلْتُ عَمْرُوَ ابْنَ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ . فَأَخْبَرَنِي عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ . وَلَا فِيمَا دُونَ خَمْسِ دَوْدٍ صَدَقَةٌ . وَلَا فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ » .

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

12 — K İ T Â B U ' z - Z E K Â T

1 — (979) : Ebû Saïd Hudrî (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Beş vesk mikdarının aşağısında zekât yokdur. En aşağı üçer yaşında beş deveden aşağısında zekât yokdur. Beş ukıyye (yani iki yüz dirhem) den az mikdar (daki gümüş) de de zekât yokdur»¹.

1. Bu hadisdeki ölçüler :

a. *Evsuk*, *vesk*'in cemidir. *Vesk*, aslında birşeyi toplayıp yüklenmek ma'nâsınadır. *Ve'l-leyli ve ma veseka..* (: O geceye ve onun —sinesinde— derleyip topladığı şeylere.. andolsun..)» (el-İnsikak: 17) âyetinde de bu ma'nâya gelmektedir.

Bir *vesk* Peygamber'in Sâ'ı denilen altmış sâ'lık bir ölçüdür. Ebû Ubeyd Kasım ibn Sellâm, bu 60 sâ' ölçüye mühürlenmiş sâ' ma'nâsına «Sâ'u Mahtûm» denildiğini haber veriyor ki bu isim bu ölçüye emirler tarafından damgalanmış olmasından dolayı verilmiştir (Umedutu'l-Karî: IV, 286; Neylu'l-Evtâr: IV, 26).

Deve, katır, merkeb yüküne de *vesk* denilmiştir. Bir sâ', 1040 dirhem ayarındaki ölçeğe dendiğine göre 5 *vesk* 1000 kilo eder: 5 *vesk* X 60 sâ' = 300 sâ' X 1040 dirhem = 312000 ÷ 312 = 1000 kilo. Bu ölçekle hurma ,üzüm, hububat gibi mahsuller ölçülür.

b. *Evak* veya *evâkî*, *ukıyyen*in cem'idir. *Ukıyye*, şariat dilinde 40 dirhemdir. Bir *ûkıyyen*in 40 dirhem olduğunda muhaddislerin, fakihlerin ve lugat imamlarının ittifak-

۲ - (...) وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمُهَاجِرِ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ع وَحَدَّثَنِي عَمْرُو النَّافِدُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ . كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرُو بْنِ يَحْيَى ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَثَلَاثَةٌ .

(...) وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ يَحْيَى ابْنِ عُمَارَةَ عَنْ أَبِيهِ ، يَحْيَى بْنُ عُمَارَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . وَأَشَارَ النَّبِيُّ ﷺ بِكَفِّهِ بِخَمْسِ أَصَابِعِهِ . ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ .

2 — () : Buradaki iki râvi de Yahye'bnü Saïd'den, o da Amru'bnü Yahya'dan bu isnadla onun benzeri hadîsi rivâyet etmişlerdir.

() : Yahya'bnü Umâre dedi ki : Ebû Saïd Hudrî'den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) dan işittim elinin beş parmağı ile işâret ederek şöyle diyordu : Râvî bundan sonra yukarıdaki İbnu Uyeyne hadîsinin benzerini zikretti.

۳ - (...) وحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ (يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ) حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ دُونِ صَدَقَةٍ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوْاقٍ صَدَقَةٌ »

3 — () : Yahya'bnü Umâre dedi ki :

Ebû Saïd Hudrî'den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) : «Beş veskden aşağı mikdarda zekât yokdur. En aşağı üçer yaşında beş deve-den aşağısında zekât yokdur. Beş ukiyyeden az mikdar (daki gümüş) de zekât yokdur» buyurdu.

ları vardır. Bu ukiyye Hicâz halkının ukiyyesidir. Her yerin bir ukiyyesi vardır ve bunlar birbirinden farklıdır. Bazı yerlerde 7 miskale, bazı yerlerde 9 miskale bir ukiyye demişlerdir. Fakat her yerde nisâba mikyas olan ukiyye şer'an muteber olan ukiyye 40 dirhemdir.

c. Zeud, üç ile onbeş yaş arasındaki deveye denir, ezvad şeklinde cemilenir.

Kadı İyâd : Peygamber zamanında ukiyyenin, dirhemin mechul olması sahîh olmaz. Peygamber, zekâtı ve zekât sayılarını bunlarla vâcib kılmakta idi. Sonra alış ve-rişler, akidler, nikâhlar da bununla vukûa gelmekte idi. Nitekim bunlar sahîh hadis-lerde sâbit olmuştur, der. Abdurrahmân ibn Sâbit şu bilgiyi rivâyet etti :

Kureys'in cahiliyette birtakım ölçüleri vardı. İslâm gelince Müslümanlar bunları olduğu gibi kabûl etti ki şunlardır :

Ukiyye = 40 Dirhem

Rıtl = 12 Ukiyye — 480 Dirhem

Neş = 20 Dirhem

Nevât = 5 Dirhem

Miskal = 22 kırâtın bir habbe eksik.

10 Dirhem = 7 Miskal.

1 Dirhem = 15 Kırât.

(Vâkidî'den naklen, Kitabu'l-Mekâyil).

Daha geniş izahat için Tecrid Ter. V, 41-189 sayfeleri tavsiye olunur.

٤ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدِ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا : بَرَأْنَا وَكَيْفَ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَيْسَ فِي حَبٍّ وَلَا تَمْرٍ صَدَقَةٌ » ..

4 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Beş vesk mikdarının aşağısındaki hurma ve hubûbatta zekât yokdur» buyurdu.

٥ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ (يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ) حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَيْسَ فِي حَبٍّ وَلَا تَمْرٍ صَدَقَةٌ . حَتَّى يَبْلُغَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ . وَلَا فِيمَا دُونَ خَمْسِ دَوْدٍ صَدَقَةٌ . وَلَا فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ » .

(...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ مُجْمِدٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ مَهْدِيٍّ .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ وَمَعْمَرٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ مَهْدِيٍّ وَيَحْيَى بْنِ آدَمَ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : (بَدَلَ التَّمْرِ) تَمْرٍ .

5 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) den :

Peygamber (S) buyurdu ki : «Beş veska bâliğ olmadıkca hububatta ve hurmada zekât yokdur. En aşağı üçer yaşında beş deveden aşağısında zekât yokdur. Beş ukiyyeden az mikdar (daki gümüş) de de zekât yokdur».

() : Sufyân es-Sevrî, İsmail ibn Umeyye'den bu isnadla (beş rakamlı) İbnu Mehdi hadisinin benzerini rivâyet etti.

() : Sufyânu's-Sevrî ve Ma'mer de İsmâilu'bnu Umeyye'den bu isnadla İbnu Mehdi ve Yahye'bnu Âdem hadisinin benzerini haber verdiler. Şukadar var ki o, (hurma yerine) mahsûl demiştir.

٦ - (٩٨٠) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَعْرُوفٍ وَهَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ : قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عِيَّاضُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوْاقٍ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ دَوْدٍ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ صَدَقَةٌ » .

6 — (980) : Câbir ibn Abdillâh (R) dan :

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Beş ukiyyeden az mikdardaki gümüşte zekât yoktur. En aşağısı üçer yaşında olan beş deveden azında zekât yoktur. Beş veskden az mikdardaki hurmadan da zekât yoktur».

(١) بَابُ مَا فِيهِ الْعُشْرُ أَوْ نِصْفُ الْعُشْرِ

٧ - (٩٨١) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ سَرِجٍ ، وَهَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ ، وَعَمْرُو بْنُ سَوَادٍ وَالْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ . كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ وَهْبٍ . قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرٍو بْنِ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَذْكُرُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « فِيمَا سَقَتِ الْأَنْهَارُ وَالْمَيْمُ الْمُشُورُ . وَفِيمَا سُقِيَ بِالسَّائِيَةِ نِصْفُ الْعُشْرِ » .

(1) ONDA BİR YAHUT YİRMİDE BİR NİSBETİNDE (ZEKÂT) VERGİSİ OLAN MAHSÜLLER BÂBİ

7 — (981) : Câbir ibn Abdillâh, Peygamber (S) den işittiğini zikreliyordu ki Peygamber şöyle buyurmuştur : «Nehirler ve yağmur suları ile sulanılarak elde edilen toprak mahsullerinden onda birler nisbetinde; hayvan çalıştırarak sulama ameliyesiyle yetiştirilen mahsüllerde yirmide bir nisbetinde vergi vardır»².

2. Buhârî'de bunu te'yîd eden şu hadis vardır :

عن ابن عمر رضي الله عنهما ان النبي صلى الله عليه وسلم قال : فيما سقت السماء والعيون او كان سثيا العشر وما

سقى بالنضح نصف العشر

= İbn Umer (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Yağmur'un ve pınarın suladığı yahud da (diplerine su salınmadığı halde) nehir ve pınar sularından ağaç ve bitkilerin uzaktan ince kökleriyle emib kendi kendine sulanarak yetiştirilen toprak mahsüllerinden tam onda bir nisbetinde vergi vardır. Hayvan kullanılmak sûretiyle çıkarılıp sulanılarak yetiştirilen mahsüllerde ise yirmide bir nisbetinde (zekât) vergisi vardır». (Buhârî : Zekât, el-uşr fî mâi's-semâi ve bi'l-mâi'l-cârî).

(۲) باب لزكاة على المسلم في عبده وافر-

۸ - (۹۸۲) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلَا فَرَسِهِ صَدَقَةٌ » .

(2) «MUSLİMAN KİŞİYE HİZMETCİSİ (KÖLESİ) İÇİN VE ATI İÇİN ZEKÂT YOKDUR» BÂBİ

8 — (982) : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) : «Musliman kimse üzerine hizmetcisi (kölesi) için ve atı için zekât yokdur» buyurdu.

۹ - (...) وَحَدَّثَنِي عُمَرُو النَّاقِدُ وَرُهَيْزَةُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا : حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبُو ابْنِ مُوَيْتٍ عَنْ مَكْحُولٍ . عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ . عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ . عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . (فَالِ عُمَرُو) عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . (وَقَالَ رُهَيْزَةُ : يَنْبَغُ بِهِ) « لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلَا فَرَسِهِ صَدَقَةٌ » .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ . كَلَّمَهُمْ عَنْ حَنِيْمٍ بْنِ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ .

9 — () : Ebû Hureyre, Peygamber (S) in : «Musliman üzerine hizmetçisi (kölesi) için ve atı için zekât yokdur» buyurduğunu rivâyet etmiştir.

() : Buradaki üç tarîk râvileri de Huşeym ibn Irâk'dan, o da babası Irâku'bnü Mâlik'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'-den bu hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

۱۰ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَهْرُونُ بْنُ سُوَيْدٍ الْأَيْبِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عَدِيٍّ قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَزْرَمَةُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَيْسَ فِي الْعَبْدِ صَدَقَةٌ إِلَّا صَدَقَةُ الْفِطْرِ » .

10 — () : Irâku'bnü Mâlik dedi ki : Ebû Hureyre'den işittim Rasûlullah'dan tahdîs ediyordu, şöyle buyurmuştur : «Köle için fıtır sadakasından başka zekât yokdur».

(۳) باب فی نفقة الزكاة ومعهها

۱۱ - (۹۸۳) وَحَدَّثَنِي رُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَفِصٍ. حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزَّادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عُمَرَ عَلَى الصَّدَقَةِ. فَقِيلَ: مَعَ ابْنِ جُمَيْلٍ وَخَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ وَالْعَبَّاسُ عَمَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا يَنْقُمُ ابْنُ جُمَيْلٍ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ فَقِيرًا فَأَغْنَاهُ اللَّهُ، وَأَمَّا خَالِدٌ فَإِنَّكُمْ تَظْلِمُونَ خَالِدًا. قَدْ احْتَبَسَ أَذْرَاعَهُ وَأَعْتَادَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَأَمَّا الْعَبَّاسُ فَعَنَى عَلِيٌّ وَمِثْلُهَا مَعَهَا». ثُمَّ قَالَ: «يَا عُمَرُ! أَمَا شَعَرْتَ أَنَّ عَمَّ الرَّجُلِ صِنُوْهُ أَيْبُهُ؟»

(3) ZEKÂTİ MÜDDETİ GELMEDEN ÖNCE VERMEK VE ZEKÂTİ MEN' ETMEK HUSUSLARINDA BÂB

11 — (983) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) Umer'i zekât toplaması için gönderdiğinde İbnu Cemîl'in, Hâlidu'bnü Velîd'in ve Rasûlullah'ın amcası Abbâs'ın zekât vermedikleri (Umer tarafından Peygamber'e) söylendi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İbnu Cemîl zekâtın nasıl imtinâ' edebilir ki? O fakîr iken Allah onu zengin yapmıştır. Hâlid'e gelince siz (Hâlid'den zekât istemekle) ona zulm ediyorsunuz. Hâlid zırhlarını ve bütün harp âletleri ve hazırlıklarını Allah yolunda hapsedmiştir³. (Abdulmuttalib oğul) Abbâs'a gelince onun zekâtı (müddetinden önce) bir misli ile beraber (verilmiş olub) benim üzerimdedir⁴. Sonra Rasûlullah : «Yâ Umer! Sen kişinin amcasını, babasının nazîri olduğunu bilmiyor musun?» buyurdu.

(۴) باب زكاة الفطر على المسلمين من النحر والسبع

۱۲ - (۹۸۴) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ مَعْنَبٍ وَفُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مَالِكٌ. ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ) قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَرَضَ زَكَاةَ الْفِطْرِ مِنْ رَمَضَانَ عَلَى النَّاسِ. صَاعًا مِنْ تَمْرٍ. أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ. عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ. ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى. مِنَ الْمُسْلِمِينَ.

3. Hâlid, mâlik olduğu atını, zırhlarını ve diğer harb levâzımını Allah yolunda cihada vakf ve tahsis etmişti. Zekâtın sekiz kalem masraf kısmından «fi sebîli'l-illâh» mucâhidler sınıfına dâhildi. Cihâd levâzımı zekâtdan muâf idi. Bu sebeple Peygamber Hâlid'den zekât istenmesini zulum saymıştır.

4. Zekât vermek Abbâs üzerine vâcib bir haktır. O, bu borcunu zamanından evvel edâ etmiştir. Kerem olarak bir misli de fazlasıyla vermiştir. Yani ben onun zekâtını iki yıllık olarak peşinen aldım demek istenmiştir. Yahut da : Abbâs'ın zekâtını bir misli fazlasıyla ben deruhde ediyorum buyurmuş oluyor.

(4) MÜSLİMANLAR ÜZERİNE HURMA VE ARPADAN FITİR ZEKÂTI VERMENİN VUCÛBU BÂBİ

12 — (984) : İbnu Umer (R) den :

Rasûlullah (S) ramazanda fitir zekâtını muslimanların hür, köle, erkek, dişi her bir insanı üzerine hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' olarak farz kıldı.

۱۳ — (...) حَدَّثَنَا ابْنُ ثَمَرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . م وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ ثَمَرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ . أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ . عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ حُرٍّ . صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ .

13 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) fitir zekatını, köle, hür, küçük, büyük herkes üzerine hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' olarak farz kıldı.

۱۴ — (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : فَرَضَ النَّبِيُّ ﷺ صَدَقَةَ رَمَضَانَ عَلَى الْحُرِّ وَالْعَبْدِ ، وَالذَّكَرِ وَالْأُنْثَى ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ . قَالَ : فَعَدَلَ النَّاسُ بِهِ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ .

14 — () : İbnu Umer (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) Ramazan sadakasını hurre, köleye, erkeye, dişiye hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' olarak farz (ve takdîr) buyurdu. Râvî der ki : İnsanlar bunu buğdaydan yarım sâ'ya denk tuttular.

۱۵ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . م وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ . صَاعٍ مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعٍ مِنْ شَعِيرٍ . قَالَ ابْنُ عُمَرَ : لَجَعَلَ النَّاسُ عِدْلَهُ مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ .

15 — () : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) fitir zekâtının, hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' olarak verilmesini emretti.

İbn Umer : İnsanlar iki müdd buğdayı onun dengi yaptılar, dedi.

۱۶ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّجَّاجُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَرَضَ زَكَاةَ الْفِطْرِ مِنْ رَمَضَانَ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ . أَوْ رَجُلٍ أَوْ امْرَأَةٍ . صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ . صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ .

16 — () : Abdullah ibn Umer (R) den :

Rasûlullah (S) Ramazandaki fıtır zekâtını muslimanlardan hurr, köle, erkek, kadın, küçük, büyük her bir nefs üzerine hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' olarak farz kıldı⁵.

۱۷ — (۹۸۵) : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِي سَرِجٍ : أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ . أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ .

17 — (985) : Ebû Saîd Hudri (R) der ki :

Biz fıtır zekâtını her nevi yiyecekden bir sâ' olarak çıkarırdık : Arpadan bir sâ' yahut hurmadan bir sâ' yahut ekıt denilen, yağı alınmadık kuru yoğurtdan bir sâ' yahut kuru üzümünden bir sâ' olarak.

۱۸ — (...) : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ قَتَنِبٍ . حَدَّثَنَا دَاوُدُ (يَعْنِي ابْنَ قَيْسٍ) عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ ؛ قَالَ : كُنَّا نُخْرِجُ ، إِذْ كَانَ فِيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، زَكَاةَ الْفِطْرِ عَنْ كُلِّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ . حُرًّا أَوْ مَمْلُوكٍ . صَاعًا مِنْ طَعَامٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ . فَلَمْ نَزَلْ نُخْرِجُهُ حَتَّى قَدِمَ عَلَيْنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ حَاجًّا ، أَوْ مُعْتَمِرًا . فَكَلَّمَ النَّاسَ عَلَى الْيَمِينِ . فَكَانَ فِيْمَا كَلَّمَ بِهِ النَّاسَ أَنْ قَالَ : إِنِّي أُرَى أَنْ مُدَيْنٍ مِنْ سَمَرَاءِ الشَّامِ تَعْدِلُ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ . فَأَخَذَ النَّاسُ بِذَلِكَ . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : فَأَمَّا أَنَا فَلَا أَزَالُ أَخْرِجُهُ ، كَمَا كُنْتُ أَخْرِجُهُ أَبَدًا ، مَا عِشْتُ .

18 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Biz aramızda Rasûlullah (S) varken fıtır zekâtını küçük, büyük, hür veya köle her bir nefis için taâmdan bir sâ' yahud ekıt'dan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' yahut hurmadan bir sâ' yahut kuru üzümünden bir sâ' olarak çıkarırdık. Onu böylece çıkarmakta devam ettik. Nihayet Ebû Sufyân'ın oğlu Muâviye hacc veya umre için bizim yanımıza geldi ve

5. Buradaki ölçekler :

Sâ' : 4 müdd buğday alan bir ölçek ismidir ki İslâmî hükümler bunun üzerine cereyan eder ve muslimanların dinî muâmeleleri bunun üzerine tedâvül eder.

Rıtl : 12 ukiyye vezninin mi'yâdır. Her ukiyye 40 dirhemdir. Rıtl, iki çeşittir : Biri Şâm rıtlıdır ki bu 480 dirhem olur. Diğer Bağdâd rıtlıdır ki bu 120 1/4 dirhemdir.

Müdd : 2 rıtl şey sığan bir ölçek ismidir. Bir görüşe göre bir rıtl ile üçde bir rıtl mikdarı nesne sığan ölçekdir. Diğer bir görüşe göre : Orta cüssede olan bir kimsenin iki avcunun dolusu mikdarından ibarettir (Kamûs tercemesi ilgili maddeler). Tafsîlât için Tecrid Tercemesi V, 499-501 sahîfelere bak.

minber üzerinde halka söz söyledi. Onun insanlara söylediği sözler arasında : «Ben iki müdd Şâm buğdayının bir sâ' hurmaya denk olacağını zannediyorum» demesi de vardı. Bundan sonra halk bu sözle amel ettiler.

Ebû Saîd : Bana gelince, çıkarmakta olduğum mikdarı yaşadığım müddetce ebediyyen çıkarmakta devam ederim, dedi.

١٩ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ . قَالَ : أَخْبَرَنِي عِيَّاضُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِي سَرِجٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِينَا ، عَنْ كُلِّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ . حُرٌّ وَمَمْلُوكٌ . مِنْ ثَلَاثَةِ أَصْنَافٍ : صَاعًا مِنْ تَمْرٍ . صَاعًا مِنْ أَقِطٍ . صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ . فَلَمْ تَزَلْ تُخْرِجُهُ كَذَلِكَ حَتَّى كَانَ مُعَاوِيَةُ . فَرَأَى أَنَّ مُدَيْنٍ مِنْ بُرٍّ تَمْدِلُ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : فَأَمَّا أَنَا فَلَا أَزَالُ أَخْرِجُهُ كَذَلِكَ .

19 — () : Ebû Saîd Hudri (R) der ki :

Biz Rasûlullah (S) aramızda iken fıtır zekâtını küçük, büyük, hür ve köle her bir kimse için üç sınıf şeyden : Hurmadan bir sâ', ekıt'dan bir sâ', arpadan bir sâ' olarak çıkarırdık. Ve yine böyle çıkarmaya devam ederken nihayet Muâviye geldi ve : İki müdd buğday bir sâ' hurmaya denk olur re'yinde bulundu.

Ebû Saîd der ki : Ben ise yine böyle çıkarmakta devam ediyorum.

٢٠ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ أَحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي ذَبَابٍ ، عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرِجٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ ؛ قَالَ : كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ مِنْ ثَلَاثَةِ أَصْنَافٍ : الْأَقِطِ ، وَالتَّمْرِ ، وَالشَّعِيرِ .

20 — () : Ebû Saîd Hudri (R) şöyle dedi :

Biz fıtır zekâtını üç sınıf eşyadan : Ekıt denen yoğurt kurusundan, hurmadan ve arpadan çıkarır dururduk.

٢١ - (...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرِجٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ ؛ أَنَّ مُعَاوِيَةَ ، لَمَّا جَمَعَ نِصْفَ الصَّاعِ مِنَ الْخِنْطَةِ عَدَلَ صَاعٍ مِنْ تَمْرٍ ، أَنْكَرَ ذَلِكَ أَبُو سَعِيدٍ . وَقَالَ : لَا أَخْرِجُ فِيهَا إِلَّا الَّذِي كُنْتُ أَخْرِجُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ .

21 — () : Ebû Saîd Hudri (R) den :

Muâviye, yarım sâ' buğdayı bir sâ' hurmaya denk kılınca Ebû Saïd buna i'tirâz edib şöyle dedi : Ben fıtır zekâtı için Rasûlullah (S) zamanında çıkarmakta olduğum şeylerden başkasını çıkarmam. Muhakkak bir sâ' hurma, yahut bir sâ' kuru üzüm yahut bir sâ' arpa yahut bir sâ' ekî çıkarmırım ⁶.

(۵) باب الأمر بإخراج زكاة الفطر قبل الصلاة

۲۲ - (۹۸۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ ، أَنْ تُؤَدَّى ، قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ .

(5) FITIR ZEKÂTINI BAYRAM NAMAZINDAN EVVEL VERMEK EMRİ BÂBİ

22 — (986) : İbnu Umer (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) fıtır zekâtının (yani fitranın) insanlar bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretti.

۲۳ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِإِخْرَاجِ زَكَاةِ الْفِطْرِ أَنْ تُؤَدَّى ، قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ .

23 — () : Abdullah ibn Umer (R) den :

Rasûlullah (S) insanlar bayram namazına çıkmadan evvel fıtır zekâtını çıkarılıp yerlerine te'diye edilmesini emretti.

6. Tahâvî ve Ebû Dâvûd'un bir rivâyetine göre İbnu Umer : Arpa ile hurmanın fıtır sadakasını Peygamber'den rivâyet ettikten sonra : «Umer zamanında Medine'de buğday çoğalıb da buğdaydan da fıtıra verilmeye lüzum görünce halk (yani sahâbiler) buğdayın iki müddünü (yani yarım sâ'ını) diğer erzâkın bir sâ'ına muâdil addettiler» demiştir.

İbn Abbâs : Rasûlullah (S) ın Mekke dâhilinde bir münâdiye «Küçük, büyük, erkek, kadın, hür, köle, şehirli, bedevî her musliman üzerine buğdaydan iki müdd, arpa ve hurmadan bir sâ' fıtıra sadakası vermesi vâcib bir hakdır» diye i'lân etmesini emrettiğini bildirmiştir (Hâkim : Müstedrek).

(6) ZEKÂTİ MEN' EDENİN (VERMİYENİN) GÜNAHI BÂBİ

24 — (987) : Ebû Hureyre (R) der ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Altun ve gümüşün (zekât) haklarını te'diye etmiyen her altun ve gümüş sâhibi kıyâmet günü olduğunda o altun ve gümüşleri kendisi için ateşten levhalar hâline getirilir, üzerleri cehennem ateşinde kızdırılır. Sonra bu kızgın levhalarla böğürü, anlı ve sırtı yakılır. Bunlar soğudukca azâb için tekrar iâde olunur⁷. Bu azablandırma MİKDÂRİ ELLİ BİN SENE OLAN BİR GÜN İÇİNDE (el-Meâric: 4)⁸, kullar arasındaki haklar ödeninceye kadar sürer. Neticede o kimse ya cennete veya cehenneme doğru giden yolunu görür (yahut: Cennet veya cehenneme doğru giden yolu gösterilir)».

— Yâ Rasûlallah! Zekâtı verilmeyen develer ne olacak? diye soruldu. Buyurdu ki :

— Kendilerinden zekât hakları ödenmeyen her deve sâhibi de (bu hayvanların haklarından birisi de su başlarına geldikleri günde sütlerinin sağılması ve fakîrlere ve yolculara içirilmesidir) kıyâmet günü olduğu zaman kendisi o develer için düz ve geniş bir sâhaya yatırılır. Ol duklarından daha iri halleri ile ve onlardan bir tek deve yavrusu da zâyî' edilmeksizin hepsi onu ayakları ile çiğnerler, ağızları ile ısırırlar. Deve sürüsünün sonu o kimseye uğrayıp geçince baş tarafı tekrar ona uğratılır. Bu azablandırma UZUNLUĞU ELLİBİN SENE OLAN BİR GÜN içinde, kullar arasındaki haklar ödeninceye kadar devam eder. Nihayet o kimseye, ya cennet veya cehenneme doğru uzanan yolu gösterilir».

— Yâ Rasûlallah! Zekâtı verilmemiş sığır ve davarlar ne olacak? denildi. Buyurdu ki :

— Kendilerinden (zekât) hakları ödenmeyen her sığır ve davar sâhibi de, kıyamet günü olduğu zaman onlar için dümdüz bir sâhaya yatırılır. Bu hayvanlardan hiçbirini kaybetmeksizin ve içlerinde ne iki boynuzu bükülü, ne boynuzsuz ve ne de içeri giren boynuzu kırılmış bulunmaksızın hepsi boynuzları ile o şahsı toshıyacak, ayaklarıyla da çiğniye-

7. الَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ يَوْمَ يُحْمَىٰ فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتَكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنُزُونَ

: ...Altunu ve gümüşü yığıb ve biriktirib de onları Allah yolunda harcamıyanlar, işte bunlara pek acıklı bir azâbı muştula! O gün bunlar, üzerlerinde (yakılacak) cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak. İşte bu, nefisleriniz için toplayıp sakladıklarınız! Artık saklayıp istifcilik ettiğiniz bu nesneleri tadın! (denilecek)» (et-Tevbe: 34-35).

8. Hacc : 47 ile es-Secde : 5 ci âyetleri de : «MİKDÂRİ SİZİN SAYDIKLARINIZDAN BİN SENE EDER BİR GÜN...» ifâdesi ile bu mikdarı hatırlatır.

cektir. Bu sürünün baş tarafı onun üzerinden geçtiğinde sonu tekrar geri döndürülür. Bu azâb da MİKDARI ELLİ BİN SENE SÜREN BİR GÜNDE, kullar arasındaki bütün haklar ödeninceye kadar devam eder. Sonunda ya cennet veya cehenneme doğru olmak üzere o kula yolu gösterilir.

— Yâ Rasûlallah! Zekâtı verilmemiş atlar ne olacak? denildi. Buyurdu ki :

— Atlar üç kısımdır : At bazı kimseler için bir günah, bazıları için ihtiyacına bir perde, bazıları için de sırf hayır ve sevâbdır.

At, kendisi için vebâl olana gelince o, atını gösteriş için, öğünmek için, islâm halkına düşmanlık için bağlar. İşte bu at o kimse için büyük bir vebâldir.

At kendi ihtiyacı için bir perde olan kimseye gelince o, atını Allah yolunda bağlar, sonra da gerek hayvanların sırtındaki Allah hakkını — cihad için binmek, bindirmek — gerek muayyen bir Allah hakkı olan zekâtı unutmaz. İşte bu da o kimse için perdedir.

At, kendisine hayır ve sevab olan kimseye gelince o, atını müslimanlar lehine Allah yolunda — cihad maksadıyla — bağlamıştır. Atı da bol otlu geniş bir sâhada veya çayırda beslenirse atın bu bol otlu sâhadan veya çayırdan yediği her bir şeyin sayısınca sâhibi için muhakkak birçok haseneler (güzellikler, iyilikler) yazılır. Atın gübreleri ve beylleri sayısınca da sâhibi için haseneler yazılır. Hele bir de atın ipi kopsa da şahlanarak bir veya iki yüksek yere — yahut bir veya iki mil mesâfeye — kadar raks edip neşât ile koşsa, yerde tırnaklarının bıraktığı izleri ve gübreleri sayısınca Allah sâhibi lehine haseneler yazar. Bir de hayvan — bu arada — bir nehre uğrayıp da ondan içerse, sâhibi sulamak istemiş olsa bile Allah o kimse için atının içtiği su (katresi) sayısınca haseneler yazacaktır.

— Yâ Rasûlallah! Eşekler (deki hüküm) nasıldır? denildi. Rasûlullah :

— Eşekler hakkında bana bir şey indirilmiş değildir. Ancak bana her hükmü câmi, nâdir bir vecîze olan şu : «FE MEN YA'MEL MİSKALE ZERRATİN HAYREN YERAH VE MEN YA'MEL MİSKALE ZERRATİN ŞERRAN YERAH : Her kim zerre mikdârı bir hayır işlerse onu görecektir. Her kim de zerre mikdârı bir şer işlerse onu görecektir» (Zilzâl : 7-8) âyetleri indirilmiştir buyurdu⁹.

9. Sahâbîlerin suâlinde eşeğin de atlar hükmünde olup olmadığı sorulmuştu. Bu suâle âyet ile şöyle cevâb verilmiş oluyor : Merkeb de hayır için bağlanırsa şüphesiz sâhibi hayır ile mükâfatlanır, ecir ve sevâba nâil olur. Şer için bağlanırsa şer ile cezâlanır, sâhibi azâba mustahik olur.

Hattâbî bu iki âyetin suâle uygunluğunu şöyle takrîr ediyor : Peygamber'den ehli eşeğin zekâtı sorulmuştu da o bu iki âyetle cevâb vermiştir. Çünkü bu âyetlerden bi-

٢٥ - (...) وحدثني يونس بن عبد الأعلى الصدفي . أخبرنا عبد الله بن وهب . حدثني هشام بن سعيد عن زيد بن أسلم ، في هذا الإسناد ، بمعنى حديث حفص بن ميسرة ، إلى آخره . غير أنه قال « ما من صاحب إبل لا يؤدي حقه » ولم يقل « ومنها حقها » وذكر فيه « لا يفقد منها فصيلاً واحداً » وقال « يكرى بها جنباه وجبهته وطهره » .

25 - () : Burada Hişâmu'bnü Sa'd, Zeyd ibn Eslem'den bu isnad içinde bundan önceki Hafsu'bnü Meysere hadisi ma'nâsıyla sonuna kadar rivâyet etti. Ancak o; «(Zekât) hakkını ödemiyen her deve sâhibi» demiş, «ondan hakkını» dememiştir. Bir de bu hadîsde : «O develerden bir tek deve yavrusu bile kaybetmeden» sözünü zikretmiş ve : «Bunlarla o kimsenin iki böğürü (iki yanı), anlı ve sırtı yakılır» demiştir.

٢٦ - (...) وحدثني محمد بن عبد الملك الأموي . حدثنا عبد العزيز بن المختار . حدثنا سهيل بن أبي صالح عن أبيه . عن أبي هريرة قال : قال رسول الله ﷺ « ما من صاحب كثر لا يؤدي زكاته إلا أحمى عليه في آرجهم . فيجعل صفايح . فيكوى بها جنباه وجبهته . حتى يحكم الله بين عباده . في يوم كان مقداره خمسين ألف سنة . ثم يرى سبيله إما إلى الجنة وإما إلى النار . وما من صاحب إبل لا يؤدي زكاتها إلا يطيح لها بقاع قرقر كذاة ما كانت . تستن عليه . كلما مضى عليه أخرها ردت عليه أولها . حتى يحكم الله بين عباده . في يوم كان مقداره خمسين ألف سنة . ثم يرى سبيله إما إلى الجنة وإما إلى النار . وما من صاحب غنم لا يؤدي زكاتها . إلا يطيح لها بقاع قرقر كذاة ما كانت . فتطوؤ بأغلا فيها وتنطحه بقرونها . ليس فيها غنصاء ولا جملحاء . كلما مضى عليه أخرها ردت عليه أولها . حتى يحكم الله بين عباده . في يوم كان مقداره خمسين ألف سنة . ثم يرون . ثم يرى سبيله إما إلى الجنة وإما إلى النار » .

rincisi en büyüğünden zerre misâli küçüğüne kadar her nevi tâatın hayır olduğunu ifâde etmekde, ikincisi de mukabilinde her nevi ma'siyetin şer olduğunu bildirmektedir. Bir derecede ki, ne o tâatın ne de o ma'siyetin ferdleri ve nevileri ta'dâd ve beyan edilebilmekten uzaktır. Ve kâinât olaylarının arka arkaya gelmeleri nisbetinde çoktur. Binaenaleyh bu tâat ve ma'siyetin hepsi her hayır ve ma'rûfa şâmil olan hasenât, ve mukabili seyyiât hükmünde cem' edilerek sahâbîlere cevâben : Her muhsin ihsanını, her günahkâr da isâetini kıyâmet gününde görecek, buyurmuş oluyor.

قَالَ سُهَيْلٌ: فَلَا أَذْرَى أَذْكَرَ الْبَقَرِ أَمْ لَا. قَالُوا: فَالْخَيْلُ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ «الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا (أَوْ قَالَ) الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا (قَالَ سُهَيْلٌ: أَنَا أَشْكُ) الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ: فَعِنَى لِرَجُلٍ أَجْرٌ. وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ. وَلِرَجُلٍ وَزْرٌ. فَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ. فَالِرَّجُلِ يَتَّخِذُهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَيُعِدُّهَا لَهُ. فَلَا تَنْيِبُ شَيْئًا فِي بُطُونِهَا إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرًا. وَلَوْ رَعَاهَا فِي مَرْجٍ، مَا أَكَلَتْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا أَجْرًا. وَلَوْ سَقَاهَا مِنْ نَهْرٍ، كَانَ لَهُ بِكُلِّ قَطْرَةٍ تُغِيَّبُهَا فِي بُطُونِهَا أَجْرٌ. (حَتَّى ذَكَرَ الْأَجْرَ فِي أَبْوَالِهَا وَأَرْوَائِهَا) وَلَوْ اسْتَنْتَ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ تَخْطُوهَا أَجْرٌ. وَأَمَّا الَّذِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ فَالِرَّجُلِ يَتَّخِذُهَا تَكْرُمًا وَتَجَمُّلاً. وَلَا يَنْسَى أَحَقَّ ظُهُورِهَا وَبُطُونِهَا. فِي عُسْرِهَا وَيُسْرِهَا. وَأَمَّا الَّذِي عَلَيْهِ وَزْرٌ فَالَّذِي يَتَّخِذُهَا أَشْرًا وَبَطْرًا وَبَذَخًا وَرِيَاءَ النَّاسِ. فَذَلِكَ الَّذِي هِيَ عَلَيْهِ وَزْرٌ». قَالُوا: فَالْحُمْرُ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ «مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى فِيهَا شَيْئًا إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْجَامِعَةُ الْفَاذَةُ: فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ. وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ [٩٩/الرَّازِلَةُ/الآيَةُ ٨٠٧]».

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِي) عَنْ سُهَيْلٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، وَسَاقَ الْحَدِيثَ.

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرِيعٍ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ. حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ. حَدَّثَنَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَقَالَ (بَدَلَ عَقْصَاءَ) «عَضْبَاءَ» وَقَالَ «فَيُسْكُوِي بِهَا جَنْبَهُ وَظَهْرَهُ» وَلَمْ يَذْكُرْ: جَبِينَهُ.

(...) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ؛ أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «إِذَا لَمْ يُؤَدَّ الْمَرْءُ حَقَّ اللَّهِ أَوْ الصَّدَقَةَ فِي إِبْلِهِ» وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ.

26 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Zekâtını ödemiye her büyük servet sâhibi zengin kişi muhakkak cehennem ateşinde yakılacaktır. Şöyle ki : O hazîne levhalar haline getirilir ve bunlarla iki yanları ile anlı MİK-DÂRİ ELLİ BİN SENE OLAN BİR GÜN içinde (Meâric: 4) Allah, kul-ları arasında hükmedene kadar yakılır. Sonra ya cennete veya cehenne-me doğru olarak yolu kendisine gösterilir (veya bu yolunu kendisi gö-

rür). Zekâtlarını ödemiyen her deve sâhibi de muhakkak o develerin çiğnemesi için geniş ve düz bir sahada yere yatırılır. Develer olduklarından daha iri halleri ile ön ayaklarını yerden kaldırıp onun üzerine basmak sûretiyle şahlana şahlana onu çiğnerler. Sürünün sonu onun üzerinden her geçtikçe ön tarafı tekrar döndürülür. Bu azâb, MİKDARI ELLİ BİN SENE OLAN BİR GÜNDE, Allah kulları arasında hükmedinceye kadar devam eder. Sonra o kimseye cennet veya cehenneme doğru gidecek yolu gösterilir.

Ve yine zekâtlarını vermiyen her davar sâhibi de, davarlarının çiğnemesi için düz ve geniş bir alanda (yüz üstü veya sırt üstü) yatırılır. Davarlar olduklarından daha semiz, daha kuvvetli olarak o kimseyi ayaklarıyla çiğnerler. İçlerinde boynuzları bükük ve boynuzsuz bulunmaksızın onu boynuzları ile de toslarlar. Davar sürüsünün sonu o kimse üzerinden her geçtikçe ön tarafı tekrar geriye döndürülür. Bu azâb, MİKDARI SİZİN SAYMAKDA OLDUĞUNUZ YILLARDAN ELLİ BİN SENE OLAN BİR GÜN İÇİNDE (Maâric: 4), Allah bütün kulları arasında hükmedinceye kadar devam eder. Sonra bu günahkâr kimseye cennet veya cehenneme giden yolu gösterilir.»

Râvî Suheyl : Sığırı zikredib etmediğini bilmiyorum, dedi. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Atlar nasıl olacak? diye sordular. Buyurdu ki :

— Cihad atlarının alınlarına dökülen perçemlerinde, (yahut da buyurdu ki :) cihad atlarının alınlarına dökülen saçlarında (Süheyl : Şüphe eden benim, dedi) kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür. At (üç nevi insana nisbetle) üç kısımdır :

At bazı kimseler için ecir, bazı kimse için setr ve diğer bazısı için de vizrdir.

At, kendisi için ecir olana gelince o, atı Allah yolunda (cihad kasdıyle) edinir ve atını o yol için hazırlar. Böyle hazırlanan atların karınlarından dışarı attıkları her zerreye mukabil Allah muhakkak sâhibine bir ecir yazacaktır. Eğer sâhibi onu geniş ve bol otlulu bir sâhada otlatırsa, hayvanın yediği her bir ota mukabil Allah sâhibine bir sevâb yazar. Onları bir nehirden sularsa, karınlarına aldıkları herbir damlaya mukabil sâhibine bir ecir vardır. (Nihayet Peygamber, sidikleri ve gübrelerinde de ecir olduğunu zikretti). Eğer ön ayaklarını yerden kaldırıp şahlanarak bir veya iki tepe koşarlarsa, atacakları her bir adıma mukabil sâhibi için bir ecir vardır.

Atların, kendisine setr olduğu kimseye gelince o, atları sırf cömertlik ve güzellik için edinir. Zor durumunda geniş durumunda atların sırtlarındaki ve karınlarındaki hakları hiç unutmaz.

Atların, kendisine vizr olduğu kimseye gelince o, atları sırf çok sevinçli olmak, azgınlık yapmak, öğünmek ve insanlara karşı gösteriş yap-

mak için edinir. İşte böyle olan kimse üzerine atlar büyük bir vizr ve günahdır». Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Eşekler (de zekât var mı)? diye sordular. Rasûlullah :

— Onlar hakkında Allah bana hiçbir şey inzal etmedi. Ancak bana her hükmü câmi' nâdir bir vecîze olan şu :

«FE MEN YA'MEL MİSKALE ZERRETİN HAYRAN YERAH
VE MEN YA'MEL MİSKALE ZERRETİN ŞERRAN YERAH

: Her kim zerre mikdârı bir hayır işlerse onu görecektir. Her kim de zerre mikdârı bir şer işlerse onu görecektir» (Zilzâl: 7-8) âyetini indirmişti buyurdu.

() Bu hadîsi bize Kuteybetu'bnü Saîd de tahdîs etti. Bize Abdula-zîz (Derâverdî), Suheyl'den bu isnadla tahdîs edip hadîsin tamâmını sevk etti.

() : Burada da Suheylü'bnü Ebî Sâlih bu isnadla aynı hadîsi tahdîs etti. Burada (aksâu yerine) «adbâu» dedi. Bir de «onlarla yan tarafı ve sırtı yakılır» kısmını söyledi de «anlını» zikretmedi.

() : Burada da Bukeyr, Zekvan'dan, o da Ebû Hureyreden, o da Rasûlullah'dan tahdîs edip, Rasûlullah: «Kişi, develerinde sâbit olan Allah'ın hakkını yahut zekâtı ödemediği zaman..» buyurdu diyerek Suheyl'in babasından rivâyet ettiği (26 rakamlı) hadîs tarzında hadîsin tamâmını sevk etti.

٢٧ - (١٨٨) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ (وَالْأَفْظَلُ) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ صَاحِبٍ إِلَّا لَا يَفْعَلُ فِيهَا حَقَّهَا ، إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُ مَا كَانَتْ قَطُّ . وَقَعَدَ لَهَا بِقَاعُ قَرْقَرٍ . تَسْتَنْ عَلَيْهِ بِقَوَائِمِهَا وَأَخْفَافِهَا . وَلَا صَاحِبٍ يَقْرِ لَا يَفْعَلُ فِيهَا حَقَّهَا ، إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُ مَا كَانَتْ . وَقَعَدَ لَهَا بِقَاعُ قَرْقَرٍ . تَنْطِحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطْوُهُ بِقَوَائِمِهَا . وَلَا صَاحِبٍ غَنِمَ لَا يَفْعَلُ فِيهَا حَقَّهَا . إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُ مَا كَانَتْ . وَقَعَدَ لَهَا بِقَاعُ قَرْقَرٍ . تَنْطِحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطْوُهُ بِأَظْلَافِهَا . لَيْسَ فِيهَا جَاءُ وَلَا مُنْكَسِرٌ قَرْقَرُهَا . وَلَا صَاحِبٍ كَنَزٍ لَا يَفْعَلُ فِيهِ حَقَّهُ . إِلَّا جَاءَ كَنْزُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَجَاعًا أَفْرَع . يَنْبُتُهُ فَاتِحًا فَاهُ . فَإِذَا أَنَاهُ فَرَّ مِنْهُ . فَيُنَادِيهِ : خُذْ كَنْزَكَ الَّذِي خَبَأْتَهُ . فَأَنَا عَنْهُ غَنِيٌّ . فَإِذَا رَأَى أَنَّهُ لَا بُدَّ مِنْهُ . سَلَكَ يَدَهُ فِي فِيهِ . فَيَقْضِيهَا قَضَى الْفَعْلِ . »

قَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ : سَمِعْتُ عُيَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ يَقُولُ هَذَا الْقَوْلَ . ثُمَّ سَأَلَنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ

مِثْلَ قَوْلِ عُيَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ .

وَقَالَ أَبُو الزَّيْنَرِ : سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ يَقُولُ : قَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا حَقُّ الْإِبِلِ ؟ قَالَ : « حَلَبُهَا عَلَى الْمَاءِ . وَإِعَارَةُ دَلْوِهَا . وَإِعَارَةُ فَحْلِهَا . وَمَنِيحَتُهَا . وَحَمْلُ عَلَيْهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ » .

27 — (988) : Câbir ibn Abdillâh Ensârî (R) der ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kendilerindeki zekât haklarını vermiyen her deve (sürüsü) sâhibine, kıyâmet gününde o develer muhakkak olduklarından daha çok ve iri halleri ile gelecekler. Kendisi onlar için düz ve gayet geniş bir alanda oturacak. Develer şahlana şahlana yani ön ve arka ayaklarını ikişer ikişer beraberce yukarı kaldırıp indirerek sâhibinin üzerine basacaklar.

Kendilerindeki hakları yerli yerine yapmıyan her sığır (sürüsü) sâhibine de kıyâmet günü o sığırlar olduklarından daha çok ve iri halleri ile gelecekler, kendisi de onlar için düz ve geniş bir sahada oturacak. Hayvanlar muhakkak boynuzlarıyla onu tosluyacak ve ayaklarıyla da çiğneyeceklerdir.

Kendilerinde sâbit olan hakları yerli yerinde yapmıyan her bir davar sâhibine de kıyâmet gününde o davarları olduklarından daha çok ve daha iri halleriyle ve içlerinde hiçbir boynuzsuz ve boynuzu kırık olmaksızın gelecekler. Kendisi de onlar için düz ve gayet geniş bir sâhada oturacak. Hayvanlar kendisini boynuzlarıyla toslayıp ayaklarıyla çiğniyeceklerdir.

Kendisinde tahakkuk eden hakları yerli yerinde ödemiyen her büyük servet sâhibine de bu serveti kıyâmet gününde gayet zehirli erkek bir yılan sûretinde gelecek, ağzını açmış vaziyette sâhibini kovalıyacak. Yılan ona geldikçe (hücûm ettikçe) o, yilandan kaçacak. Bunun üzerine yılan ona: Biriktirib sakladığın hazîneni al! diye nidâ edecek. O da: Ona ihtiyacım yok, diyecek. Fakat bundan kurtuluş olmadığını görünce zarûrî olarak elini onun ağzı içine sokacak. Yılan da onu büyük erkek devenin yiyişi gibi yiyiverecektir».

Ebu'z-Zubeyr şöyle dedi: Ubeydu'bnü Umeyr'den işittim diyordu ki: Bir kimse :

— Yâ Rasûlallah! Devedeki hak nedir? dedi. Rasûlullah:

— Suya geldikleri gün sütlerinin sağılıb orada bekliyen fakirlere ve oradan geçenlere içirmek¹⁰, su (veya süt) kovalarını acele ihtiyacı olan-

10. Sürülerin su başına gelişlerinde su başlarında birikmiş muhtaclara ve oradan geçen yolculara deve ve diğer hayvanlardan süt sağılıb ikrâm etmek Arabların âdeti idi. Bu sebeble fakirler su başlarına gelir, toplanırlardı. İslâm'dan evvel olduğu gibi İslâm gelince de bu ikrâma ve insânî davranışa devam edilmiştir. Hadisin bu fıkrası o güzel âdeti takrir etmektedir. Aynı zamanda bu fıkra hayvanlardaki zekâtta başka ikinci bir hakkı da ifâde ediyor: Bu, ahlâkî ve insânî bir iyiliktir ve hakdır:

«Hakk ı mefrûz mahdûddur, hakk ı gayr ı mefrûz ise gayr ı mahdûddur» yani farz kılınmış hak hudutludur. Farz kılınmıyan hak ise hudûdsuzdur.

lara âriyet olarak vermek, erkek develeri ihtiyacı olanlara tohumluk için âriyet vermek. İhtiyac sâhiblerinin südünden, çalışmasından ve diğer şeylerinden faydalanmaları için muayyen bir süre bu hayvanları onlara emâneten vermek ve sırtlarına Allah yolunda yük veya mucâhid yüklemektir» buyurdu.

٢٨ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ وَلَا بَقَرٍ وَلَا غَنَمٍ ، لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا . إِلَّا أَقْعَدَ لَهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقَاعَ قَرَقَرٍ . تَطَوُّهُ ذَاتُ الظِّلْفِ بِظِلْفِهَا . وَتَنْطِجُهُ ذَاتُ الْقَرْنِ بِقَرْنِهَا . لَيْسَ فِيهَا يَوْمَئِذٍ جَاءٌ وَلَا مَكْسُورَةٌ الْقَرْنِ » . قُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَمَا حَقُّهَا ؟ قَالَ « إِطْرَاقُ فَحْلِهَا وَإِعَارَةُ دَاوِهَا . وَمَنِيعَتُهَا . وَحَلَبُهَا عَلَى الْمَاءِ . وَحَمْلُ عَلَيْهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ . وَلَا مِنْ صَاحِبِ مَالٍ لَا يُؤَدِّي زَكَاتَهُ إِلَّا تَحَوَّلَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَفْرَع . يَتَّبِعُ صَاحِبَهُ حَيْثُمَا ذَهَبَ . وَهُوَ يَفْرُ مِنْهُ . وَيُقَالُ : هَذَا مَالُكَ الَّذِي كُنْتَ تَبْخُلُ بِهِ . فَإِذَا رَأَى أَنَّهُ لَا بُدَّ مِنْهُ . أَدْخَلَ يَدَهُ فِيهِ . فَجَعَلَ يَقْضِمُهَا كَمَا يَقْضِمُ الْفَحْلُ » .

28 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) den :

Peygamber (S) buyurdu ki : «(Zekât ve diğer) haklarını ödemeyen deve, sığır ve davar sâhibleri kıyâmet gününde, onlar (ın çiğneyib süsmeleri) için düz ve geniş bir alana oturtulacak. Sert ayaklıları sert ayaklarıyla onu çiğniyecek, boynuzlu olanları da boynuzlarıyla onu süscekler. Boynuzluların arasında o gün hiç boynuzsuz veya boynuzu kırık bulunmayacaktır».

— Yâ Rasûlallah! Bunlardaki hak nedir? dedik.

— Döllük olan erkeklerini ihtiyac vaktında emânet vermek. Kova ve bakraçlarını âriyet vermek. İhtiyac sâhiblerine bu hayvanların sütü, yünü ve iş yapmasından faydalanmaları için muayyen bir müddetle emâneten vermek. Sürüler su başlarına getirildikde oradaki muhtaclara ve yolculara sütlerinden ikrâm etmek. Allah yolunda sırtlarına binmek, bindirmek ve yük.yükletmektir.

Zekâtını ödemeyen her bir mal sâhibine, o malı kıyâmet gününde çok zehirli erkek bir yılan şekline tahavvul edecek. Sâhibi ondan kaçarken her nereye giderse bu yılan onu ta'kîb edecek ve : İşte bu, kendisinde

cimrilik yapageldiğin malındır, denilecektir¹¹. Mal sâhibi artık ondan kurtuluş olmadığını görünce elini onun ağzına sokacak, yılan da o eli, iri erkek devenin yiyişi gibi yiyecektir» buyurdu¹².

11.

ولا يحسبن الذين يتخلون بما آتاهم الله من فضله هو خيراً لهم بل شر لهم سيطوقون ما تحلوا به يوم القيامة

: Allah'ın fazlından kendilerine verdiğini (sarf ve infâkda) cimrilik edenler zinhâr bunun, kendileri için bir hayır olduğunu sanmasınlar. Bilâkis bu, onlar için bir şerdir. Onların cimrilik ettikleri şey kıyâmet günü boyunlarına dolanılacaktır. Göklerin ve yerin mîrâsı Allah'ındır. Allah ne yaparsanız haberdardır» (Alu Imrân: 180).

12. Burada Ebû Bekr'in Enes ibn Mâlik'e yazdığı ve zekât mikdârlarını beyan eden meşhûr mektûbun tercemelerini vermek çok uygun olacaktır:

Enes ibn Mâlik Ebû Bekr'in kendisini Bahreyn'e (zekât âmili olarak) gönderirken şu mektûbu yazdığını haber vermiştir:

«Bismillâhirrahmânirrahîm. Sana verilen şu mektûb, Allah'ın, kendi Rasûlune emrettiği ve Rasûlullahın da muslimanlar üzerine takdîr ve ta'yîn buyurduğu zekât farîzası (nın hükümlerini ihtivâ eden bir nüsha) dır. Herhangi bir muslimandan bu kitabda bildirilen mikdar üzere zekât istenirse, o musliman bu zekâtını versin. Bundan fazla istenilirse (ziyâdeyi) vermesin.

Deveden 24 tanesinde ve bundan aşağısında koyun olarak (vâcib olan zekât) her 5 devede bir koyundur. Deve sayısı:

25 e erişince, 35 e kadar bir bintu mehad,

36 ya erişince, 45 e kadar bir bintu lebun,

46 ya erişince, 60 a kadar bir boğur basacak bir hıkka,

61 e erişince, 75 e kadar bir cezea,

76 ya erişince, 90 a kadar iki bintu lebun,

91 e erişince, 120 ye kadar boğur basacak iki hıkka zekât vermek vâcib olur.

Deve sayısı 120 den fazla olunca her 40 devede bir Bint Lebun, ve her 50 devede bir Hıkka zekât vardır. Herkim 4 deveden fazla hayvana mâlik olmazsa, bu mikdarda sadaka yokdur. Meğer ki deve sâhibi (gönüllü olarak) vere. Deve sayısı 5 e bâliğ olunca da bir koyun zekât vermek vâcib olur.

Senenin birçok günleri yaylakda güdülen koyunun zekâtı, 40 koyun olunca 120 ye kadar bir koyundur. 120 den ziyâdede 200 e kadar 2 koyundur. Koyun 200 ü geçerse, 300 e kadar 3 koyundur. 300 ü geçince her yüz koyunda bir koyun vâcib olur. Bir kimsenin de yayılır koyunu 40 dan bir koyun noksan olursa bu noksan koyunda zekât yokdur. Meğer ki koyun sâhibi (nâfile olarak) vermek dileye.

(200 dirhem) gümüşte de onda birin dördte biri mikdârı (yani kırkda bir nisbetinde) zekât vâcibdir. Gümüş mikdârı 190 dirhem olursa, bunda da zekât yokdur. Meğer ki gümüş sâhibi (tatavvu' olarak) vermek istesin» (Buhârî: Zekât, zekâtul-ğanem).

Mektûbun ikinci kısmı:

Enes ibn Mâlik Ebû Bekr'in, kendisine, Allah'ın ve Rasûlunun emrettiği sadaka farîzasını (n mikdarını) şöyle yazdığını rivâyet etmiştir:

«Kim ki mâlik olduğu deve adedi bir cezealık zekât nisabına erişir de develeri arasında cezea bulunmayıp hıkka bulunuyorsa o kimseden (zekât tahsildarı tarafından) hıkka kabul edilir. Mal sâhibi bu hıkka ile birlikte (noksanı telâfi için) iki koyun vermek kendisine kolay gelir ise ya iki koyun verir yahut da on dirhem (gümüş) verir. Bir kimsenin mâlik olduğu devesi bir hıkka zekât nisâbına erişir de, develeri arasında hıkka bulunmayıp cezea bulunursa (zekât me'mûru tarafından) o kimseden cezea kabul edilir. Ve zekât me'mûru bu cezeayı almakla birlikte mal sâhibine yirmi dirhem yahut iki koyun verir. Kim ki mâlik olduğu devesi bir hıkka zekât nisâbına ulaşır da onun yanında yalnız Bint Lebun bulunursa, (zekât tahsildarı tarafından) o kimseden Bintu Lebun kabul edilir ve mâl sâhibi ya iki koyun yahut yirmi dirhem daha verir. Yine bir kimsenin devesi bir Bintu Lebun zekât nisâbına ulaşır da develeri içinde Hıkka bulu-

(۷) باب إرضاء السعاة

۲۹ - (۹۸۹) حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي إِسْمَاعِيلَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ هِلَالٍ الْعَبْدِيُّ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : جَاءَ نَاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالُوا : إِنَّ نَاسًا مِنَ الْمُصَدِّقِينَ يَأْتُونَنَا فَيَظْلِمُونَنَا . قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَرْضُوا مُصَدِّقِيكُمْ » .

قَالَ جَرِيرٌ : مَا صَدَرَ عَنِّي مُصَدَّقٌ ، مُنْذُ سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، إِلَّا وَهُوَ عَنِّي رَاضٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ . أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي إِسْمَاعِيلَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(7) ZEKÂT TOPLUYAN ME'MÛRLARI (İŞLERİNİ KOLAYLAŞTIRMAK SÛRETİYLE) HOŞNUD ETMEK BÂBİ

29 — (989) : Cerîr ibn Abdillâh (R) dedi ki :

nursa, zekât me'mûru tarafından mal sâhibi hisâbına bu hıkkâ kabul edilir ve me'mûr tarafından ya yirmi dirhem yahut da iki koyun verilir. Bir kimsenin de devesi bir Bintu Lebun zekât nisâbına erişir de develeri arasında Bintu Lebun bulunmayıp, Bintu Mehad bulunursa, o kimseden zekât olarak Bintu Mehad kabul edilir ve mal sâhibi Bintu Mehad ile beraber ya yirmi dirhem, yahut iki koyun daha verir.

(Buhârî : Zekât, men beleğat indehu sadakat Bint Mehadın ve leyset indehu).

Bu iki hadîsdeki deve isimleri :

Arablar bir yaşından itibaren muhtelif çağlardaki develere ayrı ayrı isim vermişlerdir. Türkçede bu isimlerin çoğunun mukabilleri yoktur. Yalnız deve yavrusuna «dorum, potuk, köşek», tohumluk erkeğe deveye «boğur» deriz. Obirlerini herhangi yaşta olursa olsun umûmiyetle «deve» diye ifâde ederiz.

Şimdi hadislerin daha iyi anlaşılması için bu isimleri ve ma'nalarını kısaca gösterelim :

İsimler

Ma'naları

Bintu Mahad	: Umûmiyetle bir yaşını doldurmuş, ikisine varmış dişi deve.
İbnu Mahad	: Bir yaşını doldurmuş ,ikisine basmış erkek deve.
Bintu Lebun	: İki yaşını doldurmuş, üçüne basmış dişi deve.
İbnu Lebun	: İki yaşını doldurmuş, üçüne basmış erkek deve.
Hıkkâ	: Üç yaşını doldurmuş, dördüne basmış dişi deve.
Hıkk	: Üç yaşını doldurmuş, dördüne basmış erkek deve.
Cezâa	: Dört yaşını doldurmuş, beşine basmış dişi deve.
Cez'	: Dört yaşını doldurmuş, beşine basmış erkek deve.

Ebû Ubeyd'in «Kitâbu'l-Emvâl»inde diğer yaşlardaki deve isimleri ile bu isimlerle isimlendirme sebeplerine dâir bilgiler verilmiştir.

Bedevî'lerden bazı kimseler Rasûlullah (S) a gelib :

— Zekât topluyan me'mûrlardan birtakımları bize geliyor ve bizlere zulum ediyorlar, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Zekâtlarınızı topluyanlara (vâcib olanı vermek, yumuşak davranmak ve kendilerine meşakkat vermemek sûretiyle) hoşnud ediniz, buyurdu.

Cerîr der ki : Bunu Rasûlullah'dan işittiğimden beri benim yanımdan çıkan her zekât memuru muhakkak benden râzî olarak çıkıp gitmiştir.

() : Buradaki üç tarîk râvîleri de Muhammedu'bnu Ebî İsmâil'den, bu isnad ile onun benzerini rivâyet ettiler.

(۸) باب تَقْلِيْبُ عَفْوَةٍ مِنْ لَدَى الرَّكَاةِ

۳۰ - (۹۹۰) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ : انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ جَالِسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ، فَلَمَّا رَأَى أَنِي قَالَ « هُمُ الْأَخْسَرُونَ. وَرَبَّ الْكَعْبَةِ ! » قَالَ بَغْنْتُ حَتَّى جَلَسْتُ. فَلَمْ أَتَقَارَّ أَنْ قُمْتُ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي مَنْ هُمْ ؟ قَالَ « هُمُ الْأَكْثَرُونَ أَمْوَالًا . إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا (مِنْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ) وَقَلِيلٌ مَا هُمْ . مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ وَلَا بَقَرٍ وَلَا غَنَمٍ لَا يُؤَدِّي زَكَاةَهَا إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أُعْظِمَ مَا كَانَتْ وَأَسْمَنَهُ . تَنْطِحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطْوُهُ بِأُظْلَافِهَا . كُلَّمَا نَفِدَتْ (۶) أَخْرَاهَا عَادَتْ عَلَيْهِ أَوْلَاهَا . حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ الْمَعْرُورِ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ : انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ جَالِسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ . فَذَكَرْتُ نَحْوَ حَدِيثِ وَكِيعٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! مَا عَلَى الْأَرْضِ رَجُلٌ يَمُوتُ . فَيَدْعُ إِبِلًا أَوْ بَقَرًا أَوْ غَنَمًا، لَمْ يُؤَدِّ زَكَاةَهَا » .

(8) ZEKÂTİ VERMİYENLERİN UKÛBETİNİN AĞIRLIĞI BÂBİ

30 - (990) : Ebû Zerr (R) şöyle dedi :

Ben bir defasında Peygamber (S) in yanına vardım. Bu sırada Kendisi Kâ'benin gölgesinde oturmaktaydı. Beni görünce :

— Kâ'benin Rabbına yemîn ederim ki muhakkak onlar çok hüsranda (zararda) dırlar! dedi. Nihayet ben oturdum. Fakat bana karâr ve sebât mümkün olmadı, kalkıb :

— Yâ Rasûlullah! Babam ve anam sana fedâ olsun. Bu husranda (büyük ziyanda) olanlar kimlerdir? diye sordum. Rasûlullah şöyle buyurdu :

— Onlar malları çok olan zenginlerdir. Ancak bunlardan şöyle, şöyle, şöyle verenler müstesnadır. (Bunu önündeki, arkasındaki, sağındaki ve

molundaki fakirlere ve hayır vecihlerine verişî işâret ederek söyledi). Onlar ne kadar da azdır! Zekâtlarını ödemiyen deve, sığır ve davar sâhibi herkese kıyâmet gününde bu hayvanlar, olduklarından daha iri ve daha memiz olarak gelecekler. Boynuzları ile sâhiblerini tosluyacak ve sert ayaklarıyla da çiğniyeceklerdir. Bütün insanlar arasında hükmolununca ya kadar o sürülerin sonu bittikçe ön tarafları tekrar döndürülecektir».

() : Ma'mûr, Ebû Zerr'in: Rasûlullah'ın yanına vardım, kendisi Kâ'benin gölgesinde oturmaktaydı, dediğini bundan evvelki vekî' hadîsi tarzında zikretti. Ancak bu rivâyette Rasûlullah: «Hayâtım yedinde olan Allâh'a yemîn ederim ki ölüb de yeryüzünde zekâtını ödemediği deve yahut sığır yahut davar bırakan herkes..» diye buyurmuştur.

۳۱ - (۹۹۱) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَامٍ الْجَمْعِيُّ . حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَا يَمُرُّ بِي أَنْ لِي أَحَدًا ذَهَبًا . تَأْتِي عَلَى ثَلَاثَةٍ وَعِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ . إِلَّا دِينَارًا أَرْضَعُهُ لِدَيْنٍ عَلَىَّ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

31 — (991) : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Benim Uhud dağı kadar altunum olsa, üçüncü gece gelirken, (henüz va'desi dolmamış veya alacaklısı gelmemiş olan) üzerimdeki bir borç için muhâfaza ettiğim dînâr müstesna, ondan benim yanımda bir dînârın kalması beni sevindirmez».

() : Muhammedu'bnu Ziyâd : Ebû Hureyre'den işittim. Nebiy (S) den yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etti, demiştir.

(۹) باب الرغبة في الصرفة

۳۲ - (۹۹۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ مَعِينٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . كُلُّهُمْ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهَبٍ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ؛ قَالَ : كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَرَّةِ الْمَدِينَةِ ، عِشَاءً . وَنَحْنُ نَنْظُرُ إِلَى أَحَدٍ . فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا أَبَا ذَرٍّ ! » قَالَ قُلْتُ : أَيْيِكَ ! يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « مَا أَحِبُّ أَنْ أَحُدَّ ذَاكَ عِنْدِي ذَهَبٌ . أَمْشِي ثَلَاثَةً عِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ . إِلَّا دِينَارًا أَرْضَعُهُ لِدَيْنٍ . إِلَّا أَنْ أَقُولَ بِهِ فِي عِبَادِ اللَّهِ . هَكَذَا (حَتَّى يَنْ يَدِينَهُ) وَهَكَذَا (عَنْ يَمِينِهِ) وَهَكَذَا (عَنْ شِمَالِهِ) » قَالَ : ثُمَّ مَشِينَا فَقَالَ « يَا أَبَا ذَرٍّ ! » قَالَ قُلْتُ : أَيْيِكَ ! يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « إِنَّ الْأَكْثَرِينَ هُمْ الْأَقْلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا » مِثْلَ مَا صَنَعَ

فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى . قَالَ : ثُمَّ مَشِينَا . قَالَ « يَا أَبَا ذَرٍّ ! كَمَا أَنْتَ حَتَّى آتِيكَ » قَالَ : فَأَنْطَلَقَ حَتَّى تَوَارَى عَنِّي . قَالَ : سَمِعْتُ لَفْظًا وَسَمِعْتُ صَوْتًا . قَالَ فَقُلْتُ : لَعَلَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَرَضَ لَهُ . قَالَ : فَهَمَمْتُ أَنْ أَتَّبِعَهُ . قَالَ : ثُمَّ ذَكَرْتُ قَوْلَهُ « لَا تَبْرَحْ حَتَّى آتِيكَ » قَالَ : فَأَنْتَظَرْتُهُ . فَلَمَّا جَاءَ ذَكَرْتُ لَهُ الَّذِي سَمِعْتُ . قَالَ فَقَالَ « ذَلِكَ جِبْرِيلُ . أَتَانِي فَقَالَ : مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ . » قَالَ قُلْتُ : وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ ؟ قَالَ : وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ .

(9) SADAKA VERMEYİ TERĞİB BÂBİ

32 — (94) : Ebû Zerr (R) şöyle dedi :

Medîne'nin karataşlık semtinde bir yatsı zamanında Peygamberle beraber yürüyordum. Biz Uhud'a bakar vaziyette idik. Rasûlullah (S) :

— Yâ Ebâ Zerr! dedi. Ben :

— Buyur, yâ Rasûlallah! dedim.

— Şu Uhud dağı benim yanımda altun olsa, bir borcu ödemek için bekletmekte olduğum dînâr müstesnâ ondan benim yanımda bir dînâr kalmış olarak üçüncü bir gece geçirmeyi istemem. Ancak onun tamamını Allah'ın kullarına (önüne, sağına, soluna birer avuç atma işâreti yaparak) şöyle, şöyle ve şöyle sarfetmeyi isterim, buyurdu. Sonra bir süre daha yürüdük. Yine :

— Yâ Ebâ Zerr! dedi. Ben :

— Buyur, yâ Rasûlallah! dedim.

— Dünyada malları ençok olanlar, kıyâmet günü sevâbları en az olanlardır. Ancak şöyle, şöyle, şöyle sarfedenler müstesnâ, buyurdu. Bunu söylerken de birinci defaki gibi vermek işâretleri yaptı. Sonra bir zaman daha yürüdük. Yine :

— Yâ Ebâ Zerr! Ben senin yanına gelinceye kadar olduğun yerde dur! dedi ve görünmez oluncaya kadar benden ayrılıb gitti. Ben anlaşıl-mıyan bir gürültü ve bir ses işittim. Kendi kendime belki Peygamber'e bir cinn ârız olmuştur diyerek onun arkasından gitmeyi düşündüm. Sonra, «ben sana gelinceye kadar yerinden hiç ayrılma» sözünü hatırlayıb onu bekledim. Nihayet Peygamber gelince duyduklarımı ona söyledim. Bunun üzerine şöyle buyurdu :

— O, Cibrîl'dir. Bana geldi ve : Ümmetinden her kim Allâh'a hiçbir şeyi ortak tanıımıyarak ölürse o cennete girer, dedi. Ben : O kimse zinâ etse de, hırsızlık yapsa da mı? diye sordum. Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da, dedi.

lık tarafında kiminle konuşuluyordu? Ben hiç kimsenin sana (cevâb verdiğini de) bir şey getirdiğini de işitmedim, diye sordum. Buyurdu ki :

— Bu, Cibrîl'dir. Harre'nin yanında benim karşıma çıkıp : Ummetine şunu müjdele : Her kim Allah'a hiçbir şey ortak kılmıyarak ölürse muhakkak cennete girer, dedi. Ben : Ey Cibrîl! Hırsızlık yapsa da, zinâ etse de mi? dedim. Evet, dedi. Ben yine : Hırsızlık yapsa da zinâ etse de mi? dedim. Evet, dedi. Ben tekrar : Hırsızlık yapsa da, zinâ etse de mi? dedim. Evet, şarab içse de öyledir, dedi.

(۱۰) بَابُ فِي الْكَفَارَةِ وَالْأَمْوَالِ وَالنَّفْلِ عَلَيْهِم

۳۴ — (۹۹۲) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْجَزَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ، عَنِ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ. قَالَ: قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ. فَبَيْنَا أَنَا فِي حَلَقَةٍ فِيهَا مَلَأٌ مِنْ قُرَيْشٍ. إِذَا جَاءَ رَجُلٌ أَحْسَنُ الثِّيَابِ. أَحْسَنُ الْجَسَدِ. أَحْسَنُ الْوَجْهِ. فَقَامَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ: بَشِّرِ الْكَافِرِينَ بِرِصْفٍ يُحْمَى عَلَيْهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ. فَيُوضَعُ عَلَى حَلَمَةٍ تَذِي أَحَدِهِمْ. حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ نَفْسٍ كَتِفِيهِ. وَيُوضَعُ عَلَى نَفْسٍ كَتِفِيهِ. حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ حَلَمَةٍ تَذِيهِ يَتَزَالُ. قَالَ: فَوَضَعَ الْقَوْمُ رُؤُوسَهُمْ. فَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنْهُمْ رَجَعَ إِلَيْهِ شَيْئًا. قَالَ: فَادْبِرْ. وَاتَّبَعْتُهُ حَتَّى جَلَسَ إِلَى سَارِيَةٍ. فَقُلْتُ: مَا رَأَيْتُ هَؤُلَاءِ إِلَّا كَرِهُوا مَا قُلْتُ لَهُمْ. قَالَ: إِنَّ هَؤُلَاءِ لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا. إِنَّ خَلِيلِي أَبَا الْقَاسِمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَعَانِي فَأَجَبْتُهُ. فَقَالَ «أَتَرَى أَحَدًا؟» فَنَظَرْتُ مَا عَلَى مِنَ الشَّمْسِ. وَأَنَا أَظُنُّ أَنَّهُ يَبْعَثُنِي فِي حَاجَةٍ لَهُ. فَقُلْتُ: أَرَاهُ. فَقَالَ «مَا يَسُرُّنِي أَنْ لِي مِثْلُهُ ذَهَبًا أَنْفَقَهُ كُلَّهُ. إِلَّا ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ» ثُمَّ هَؤُلَاءِ يَجْمَعُونَ الدُّنْيَا. لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا. قَالَ قُلْتُ: مَالِكَ وَلَا إِخْوَتِكَ مِنْ قُرَيْشٍ، لَا تَعْتَرِيهِمْ وَتُصِيبُ مِنْهُمْ. قَالَ: لَا. وَرَبِّكَ! لَا أَسْأَلُهُمْ عَنْ دُنْيَا. وَلَا أَسْتَفْتِيهِمْ عَنْ دِينٍ. حَتَّى الْحَقَّ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ.

(10) MALLARI BİRİKTİRİB HAPSEDENLERLE BUNLAR ÜZERİNDEKİ GÜNAHIN AĞIRLIĞI HAKKINDA BÂB

34. — (992) : Ahnefu'bnu Kays dedi ki :

Medîne'ye geldim. İçlerinde Kureyş ileri gelenlerinden bir cemâatin bulunduğu bir halkada otururken kaba elbiseli, sert vücûdlu ve sert çehreli bir kimse çıkageldi. Cemâatin yanında durub :

— Altun ve gümüşleri biriktirib infak etmiyenlere, üzeri cehennem ateşinde kızdırılmış taşları haber veriyorum. Bu taşlar onlardan her bi-

rinin memesi ortasına konulur, iki kürek kemiğinden çıkar. Kürek kemikleri üzerine konulur, memeleri ortasından dışarı çıkar. Böylece kürek kemikleri ile memeleri arasında gider gelir, dedi. Bunun üzerine cemâat başlarını önlerine indirdiler. Bunlardan kimsenin onlara cevap verdiğini görmedim. Sonra o kimse geri dönüb gitti. Ben de onun arkasından gittim. Nihayet o bir direğin yanına oturdu. Ben :

— Bu insanların, senin kendilerine söylediğin sözlerden hoşlanmadıklarını gördüm, dedim. Cevaben şunları söyledi :

— Bunlar hiçbir şeyi akletmiyorlar. Dostum Ebu'l-Kasım (S) beni çağırdı. Ben de ona icâbet ettim. «Uhud'u görüyor musun?» dedi. Kendisinin bir ihtiyacı için beni oraya göndereceğini zannederek üzerimden güneşin kaybolmasına ne kadar zaman kaldığına baktım ve ona : Uhud'u görüyorum, dedim. Bunun üzerine : «Uhud dağı gibi altunum olub üç dinâr hâric bunun hepsini infak etmekliğim beni sevindirmez» buyurdu. Sonra bu insanlar dünya metâna sür'atle koşuyorlar ve başka bir şey düşünmüyorlar!

Ahnef der ki : Ben ona seninle bu Kureyşli kardeşlerinin arasında ne var ki, onların yanına gelmiyor ve onlardan birşey istemiyorsun? dedim.

— Rabbına yemîn ederim ki Allâh'a ve Rasûlune kavuşuncaya kadar ben onlardan bir dünya metâı istemem, onlara dinden birşey de sormam, dedi ¹³.

٣٥ - (...) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ . حَدَّثَنَا خُلَيْدُ الْعَصْرِيُّ عَنْ الْأَخْنَفِ بْنِ قَيْسٍ . قَالَ : كُنْتُ فِي نَهْرٍ مِنْ قُرَيْشٍ . فَمَرَّ أَبُو ذَرٍّ وَهُوَ يَقُولُ : بَشِّرِ الْكَافِرِينَ بِكَيِّ فِي ظُهُورِهِمْ . يَخْرُجُ مِنْ جُنُوبِهِمْ . وَبِكَيِّ مِنْ قِبَالِ أَقْفَانِهِمْ . يَخْرُجُ مِنْ جِبَاهِهِمْ . قَالَ : ثُمَّ تَنَحَّى فَقَعَدَ . قَالَ قُلْتُ : مَنْ هَذَا ؟ قَالُوا : هَذَا أَبُو ذَرٍّ . قَالَ : فَقَعْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ : مَا شَيْءٌ سَمِعْتُكَ تَقُولُ قُبَيْلُ ؟ قَالَ : مَا قُلْتُ إِلَّا شَيْئًا قَدْ سَمِعْتُهُ مِنْ نَبِيِّهِمْ ﷺ . قَالَ قُلْتُ : مَا تَقُولُ فِي هَذَا الْعَطَاءِ ؟ قَالَ : خَذْهُ فَإِنَّ فِيهِ الْيَوْمَ مَعُونَةً . فَإِذَا كَانَ مَعْنَا لَدَيْكَ فَدَعْهُ .

35 — () : Ahnefu'bnu Kays dedi ki :

Kureyş'lilerden bir cemâat içinde bulunuyordum. Ebû Zerr : Mal biriktirenlere sırtlarından yapılab böğürlerinden çıkacak bir dağlamayı ve

13. Ebû Zerr Gifârî'nin görüşüne göre âile nafakasından fazla mal biriktirmek haramdı. Kendisi bu yolda fetvâ verirdi. Şâm'da Muâviye ona bu şekilde konuşmaması için tavsiyelerde bulundu ise de Ebû Zerr dinlemedi. Halkı bu kanâat etrafında toplamaya muvaffak olacağından korktu da Hz. Osman'a şikâyet edib Medîne'ye da'vet etmesini istedi. Medîne'ye geldikten sonra Rebeze köyünde ikamet etmesi kendisine söylendi. Usman devrinde Rebeze'de vefat etti.

Ebû Zerr'in bu mezhebi, İştirâkiyyûn mezhebi demekti. Halbuki azâbı gerektiren

başlarının arkalarından yapılib alınlarından çıkacak bir dağlamayı haber veriyorum, diyerek bizim yanımıza uğradı. Sonra bir kenara çekilib oturdu. Ben oradakilere :

— Bu kimdir? diye sordum.

— Bu, Ebû Zerr'dir dediler. Bunun üzerine kalkıp onun yanına gittim ve :

— Biraz önce seni söylerken işittiğin şey nedir? dedim.

— Ben (onlara) Peygamber'lerinden duyduğum şeyden başka bir söz söylemedim, dedi.

— Şu atâ' ve ikrâm hakkında ne dersin? dedim.

— Onu al. Çünkü onda bu günlük meûnet (= yardım) vardır. Atâ (ve ihsân), dînine karşılık olarak verildiği zaman onu terket, alma dedi.

(۱۱) بَابُ الْحَثِّ عَلَى التَّقَةِ وَتَجَرُّبِ الْمَنْفَعِ بِالْخَلْفِ

۳۶ — (۹۹۳) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ « قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : يَا ابْنَ آدَمَ أَتَقِيَ أَتَقِيَ عَلَيْكَ . » وَقَالَ « يَمِينُ اللَّهِ مَلَأَ » (وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ مَلَأَ) . سَعَاءٌ . لَا يَفِيضُهَا شَيْءٌ مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ .

(11) ALLAH YOLUNDA İNFÂK ETMEYE TEŞVİK, İNFÂK EDENE DE VERDİĞİNDEN FAZLASIYLA MÜJDELEME BÂBİ

36 — (993) : Ebû Hureyre (R), Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber veriyor : «Allah Tebâreke ve Teâlâ : Ey Âdem oğlu! İnfâk et ki ben de sana infâk edeyim, buyurdu».

Rasûlullah der ki : «Allah'ın kerem eli doludur. O, son derece cömerttir. Onu gece gündüz hiçbir şey eksiltmez».

kenz, zekâtı verilmeyen maldan ibârettir. Zekâtı verilen mal kenz değildi. Bu suretle mal toplamak ve tasarruf etmek güzel bir işti. Ebû Zerr'in bu ihtilâfı :

وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ...

: ...Altun ve gümüşü yığıb da onları Allah yolunda harcamıyanlar...» (et-Tevbe: 34) âyetinin tefsirinde ortaya çıkmıştı. Kendisi bu âyetin ehli kitab ile muslimanlar hakkında nâzil olduğunu halka anlatır, yukardaki görüşünü telkîn ederdi. Muâviye ise, bu âyet bizim hakkımızda değil, ehli kitab hakkında inmiştir, derdi.

۳۷ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ . حَدَّثَنَا مَعْمَرُ بْنُ رَاشِدٍ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ ، أَخِي وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا . وَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ اللَّهَ قَالَ لِي : أَتَقِ أَتَقِ عَلَيْكَ » . وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَمِينُ اللَّهِ مَلَأَى . لَا يَفِيضُهَا سَحَاءُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ . أَرَأَيْتُمْ مَا أَتَقِ مُذْ خَلَقَ السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ . فَإِنَّهُ لَمْ يَغِضْ مَا فِي يَمِينِهِ » . قَالَ « وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ وَيَدُهُ الْآخِرَى الْقَبْضُ . يَرْفَعُ وَيَحْقِضُ » .

37 — () : Ma'meru'bnu Râşid, Vehbu'bnu Münebbih'in kardeşi olan Hemmâmu'bnu Münebbih'den tahdîs etti. Hemmâm : Bu, Ebû Hureyre'nin, Allah'ın Rasûlundan bize söyledikleridir, dedi ve birçok hadîsler zikretti. Bunlardan biri şudur :

Ebû Hureyre dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Allah bana : İnfâk et ki, ben de sana infâk edeyim buyurdu». Rasûlullah dedi ki : «Allah'ın sağ eli doludur. Onu hiçbir harcama eksitlmez. O, gece ve gündüz dâima akar».

Yine Rasûlullah dedi ki : «Allah'ın göğü ve yeri yarattığı günden beri infâk ve in'âm ettiği ni'metlerin mahiyetini bana bildirebilir misiniz? Onun kerem ve inâyet elindeki ni'metlerden hiçbir şey, eksilmemiştir. Çünkü O'nun tahtı (hudûdsuz ni'met) derya (sı) üzerine kurulmuştur¹⁴. Diğer yedinde de tutub almak vardır. Kâh yükseltir, kâh alçaltır».

(۱۲) بَابُ فَضْلِ الْغَفْزِ عَلَى الْعِيَالِ وَالْمَمْلُوكِ ، وَإِنْ مِنْهُمْ مِنْ ضَمِيرِهِمْ أَوْ مَبْسِ نَفْسِهِمْ غَنَمٌ

۳۸ - (۹۹۴) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ الزَّهْرَانِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . كِلَاهُمَا عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ أَبُو الرَّيِّعِ : حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قَلَابَةَ ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ ، عَنْ ثَوْبَانَ . قَالَ : قَالَ

14. Hadîsin bu kısmı Hûd Sûresinin yedinci âyetinin bir parçasını andırıyor : VE KÂNE ARŞUHU ALE'L-MÂ' (: Onun arşı su üstünde idi..).

Bu da müteşâbih âyetlerden biridir. Burada türlü izahlar yapılmış olmakla beraber hakîkatını Allah bilir demek en sâlim yoldur.

«Fakirlere ver ki ben de sana vereyim» kutsi hadîsi Allah yolundaki sarfların kat kat artacağı ve daha ziyâde bereketleneceği birçok âyetlerde ifâde edilmiştir. Bunlardan hârikul'âde belîğ ve vecîz olan ikisi şunlardır :

«Mallarını Allah yolunda harcayanların hâli yedi başak bitiren ve her başakta yüz dâne bulunan birtek tohumun hâli gibidir. Allah kime dilerse ona kat kat verir. Allah ihsânı bol olan, hakkıyla bilendir» (el-Bakara: 260).

«De ki : Hakîkaten Rabbim, kullarından kimi dilerse onun rızkını genişletir, (kimi de dilerse) onunkini kısar. Ne sarfederseniz O, bunun ardından (daha iyisini) halef kılar. O, rızıklandıranların en hayırlısıdır» (Sebe': 39).

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَفْضَلُ دِينَارٍ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ . دِينَارٌ يُنْفَقُهُ عَلَى عِيَالِهِ . وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ عَلَى دَابَّتِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » .
 قَالَ أَبُو قَلَابَةَ : وَبَدَأَ بِالْعِيَالِ . ثُمَّ قَالَ أَبُو قَلَابَةَ : وَآيُ رَجُلٍ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنْ رَجُلٍ يُنْفِقُ عَلَى عِيَالٍ صِنَارٍ . يُعْفِيهِمْ ، أَوْ يُنْفِقُهُمُ اللَّهُ بِهِ ، وَيُعْزِيهِمْ .

(12) ÂİLE FERDLERİNE VE ELİ ALTINDAKİLERE İNFÂK ETMENİN FAZİLETİ İLE ONLARI TELEF VE HELÂKE SÜRÜKLEYENİN YAHUT ONLARDAN NAFAKALARINI HAPSEDENİN GÜNAHI BÂBİ

38 — (994) : Sevbân dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kişinin sarfedeceği dînârın en faziletlisi evvelâ âilesine ve âilesi içindekilere sarfedeceği dînâr, sonra Allah yolunda cihad için beslediği binek hayvanına sarfedeceği dînâr, sonra da Allah yolundaki cihad arkadaşlarına sarfedeceği dînârdır».

Ebû Kılâbe: Rasûlullah sarfda fazilet derecelerine âile ferdleriyle başladı, dedi. Sonra Ebû Kılâbe: Küçük çocuklar üzerine infâk edip onları başkalarına muhtac bırakmıyarak kendilerini iffetli kılan yahut o sarfiyle Allah'ın onları menfaatlandırmasına ve zengin kılmasına sebep olan bir kimseden daha büyük ecirli hangi kimse olabilir? dedi.

۳۹ — (۹۹۵) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مُزَاهِمِ بْنِ زُوَيْرٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « دِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي رَقَبَةٍ . وَدِينَارٌ تَصَدَّقْتَ بِهِ عَلَى مَسْكِينٍ . وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ . أَعْظَمُهَا أَجْرًا الَّذِي أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ » .

39 — (995) : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Allah yolunda sarf ettiğin dînâr vardır, bir kölenin hürriyete kavuşması yolunda sarf ettiğin dînâr vardır, bir miskine sadaka verdiğin dînâr vardır, bir de kendi âilen içindeki ferdlere sarf ettiğin dînâr vardır. Bunların en büyük ecir ve sevablı olanı ev halkı üzerine sarf ettiğin dînârdır».

٤٠ - (٩٩٦) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَرَمِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنُ أُمِّرٍ الْكِنَانِيُّ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ ، عَنْ خَيْثَمَةَ ؛ قَالَ : كُنَّا حُلُوسًا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو . إِذْ جَاءَهُ قَهْرَمَانُ لَهُ ، فَدَخَلَ . فَقَالَ : أُعْطِيتَ الرَّقِيقَ قُوتَهُمْ ؟ قَالَ : لَا . قَالَ : فَانْطَلِقْ فَأَعْطِهِمْ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يَحْبِسَ ، عَمَّنْ يَمْلِكُ ، قُوتَهُ » .

40 — (996) : Hayseme dedi ki :

Biz Abdullah ibn Amr ile beraber oturuyorduk. Derken onun bir kahramanı yani işlerinin vekili geldi ve içeriye girdi. Abdullah ona: Kölelere azıklarını verdin mi? diye sordu. O, hayır dedi. Bunun üzerine Abdullah: Öyle ise hemen git ve onlara azıklarını ver. (Çünkü) Rasûlullah (S): «Kişiye günah olarak, mâlik olduğu kimselerin azıklarını hapsetmesi kâfi gelir» buyurdu, dedi.

(١٣) بَابُ الْإِسْدَاءِ فِي النِّقْفَةِ بِالنَّفْسِ ثُمَّ أَهْلِهِ ثُمَّ الْفَرَاغِ

٤١ - (٩٩٧) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : اعْتَقَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي عُذْرَةَ عِنْدَ لَهُ عَنْ دُبُرٍ . فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « أَلَاكَ مَالٌ غَيْرُهُ ؟ » فَقَالَ : لَا . فَقَالَ « مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي ؟ » فَاشْتَرَاهُ نَعِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَدَوِيُّ بِشَمَانِيَّةٍ دِرْهَمٍ . فَجَاءَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « ابْدَأْ بِنَفْسِكَ فَتَصَدَّقْ عَلَيْهَا . فَإِنْ فَضَلَ شَيْءٌ فَلَا هَلَكَ . فَإِنْ فَضَلَ عَنْ أَهْلِكَ شَيْءٌ فَلْيَذِ قَرَابَتِكَ . فَإِنْ فَضَلَ عَنْ ذِي قَرَابَتِكَ شَيْءٌ فَهَكَذَا وَهَكَذَا » يَقُولُ : فَبَيْنَ يَدَيْكَ وَعَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ .

(...) وَحَدَّثَنِي يَمْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عُثَيْمَةَ) عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ (يُقَالُ لَهُ أَبُو مَذْكُورٍ) أَعْتَقَ غُلَامًا لَهُ عَنْ دُبُرٍ . يُقَالُ لَهُ يَمْقُوبُ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ اللَّيْثِ .

(13) İNFÂKA, EVVELÂ KENDİ NEFSİNE SONRA ÂİLE FERTLERİNE SONRA HISİM VE AKRİBALARINA İHSÂN İLE BAŞLAMA BÂBİ

41 — (997) : Câbir (R) dedi ki :

Uzre oğullarından bir zât bir kölesine kendisi öldükten sonra âzâd olub hürriyetine mâlik olacağını söyledi. Bu haber Rasûlullah'a ulaştığın-

da ona: «Senin bundan başka bir malın var mı? diye sordu. O: Hayır, dedi. Rasûlullah köleyi ondan alıb: Bunu benden kim satın alır? dedi. Bu sual üzerine Nuaym ibn Abdillâh el-Adevî o köleyi sekiz yüz dirhem mukabilinde satın aldı. Akabinde bu bedeli Rasûlullah'a getirdi. Rasûlullah da bu parayı Uzre oğullarından olan o zâta verdi ve şunları söyledi: «Evvelâ kendinden başlayıp zatî ve nefsî ihtiyacların ile vazîfelerine sarf et. Bir şey artarsa bunu ev halkı için sarf et. Âilenden bir şey artarsa bunu da sana yakınlığı ve hısımlığı bulunanlara sarf eyle. Bunlardan bir şey artarsa onu da şöyle şöyle sadaka yap». Bu son kısmı derken, önündeki, sağındaki ve solundaki ihtiyac sâhiblerine diye işâret ediyordu.

() : Buradaki râvîler, Câbir'in : Ensâr'dan Ebû Mezkûr denilen bir kimse, kölesinin, kendisi öldükten sonra âzâd olup hurriyetine mâlik olacağını söyledi. Bu köleye Yakûb deniyordu, diyerek yukarıki Leys hadîsi tarzında hadîsin tamamını sevk ettiler.

(۱۴) باب فضل النفقة والعسرة على الأفقرين والزوج والأولاد والوالدين، ولو كانوا مشركين

۴۲ - (۹۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ أَنْصَارِيٍّ بِالْمَدِينَةِ مَالًا. وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ يَبْرَحَى. وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ. وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ. قَالَ أَنَسٌ: فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ [۲/۴۷۹: ۹۲] قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ. وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ يَبْرَحَى. وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ. أَرْجُو بَرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ. فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، حَيْثُ شِئْتَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «بَنَحْ! ذَلِكَ مَالٌ رَائِحٌ. ذَلِكَ مَالٌ رَائِحٌ. قَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ فِيهَا.

وَإِنِّي أَرَى أَنَّ تَجْمَلَهَا فِي الْأَفْرَيْنِ» فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ

(14) AKRİBALARA, ZEVC'E, ÇOCUKLARA VE ANA-BABAYA MUŞRİK OLSALAR BİLE NAFKA VE SADAKA VERMENİN FAZİLETİ BÂBİ

42 — (998) : Enesu'bnü Mâlik (R) der ki :

Ebû Talha Medîne'de malca en zengin bir Ensârî idi. Kendisince mal-ların en sevimlisi de Beyrahâ (yahut: Beyruhâ) denilen bostanı idi. Bey-rahâ, mescidin karşısında idi. Rasûlullah (S) oraya girer ve onun içindeki güzel sudan içerdi.

Enes dedi ki : Şu; «Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcayınca caya kadar aslâ iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infâk ederseniz şüphesiz Allah onu bilir» (Âlu İmrân: 92) âyeti nâzil olunca Ebû Talha kalkıp Rasûlullah'a geldi ve: Allah kitabında: «Siz sevdiğiniz şeylerden harcadıkca aslâ iyiliğe ermiş olmazsınız» buyuruyor. Mallarımın bana en sevimli olanı Beyrahâdır. O, Allah için bir sadakadır. Bu sadakanın hayrını ve Allah indinde onun tükenmez bir âhiret azığı olmasını umarım. Yâ Rasûlallah! Bu bostanımı istediğin yere koy (sarf eyle)! dedi. Rasûlullah: «Bah (= büyük bir şey)! Bu, sâhibine kazanç veren bir maldır, bu sâhibine kazanç getiren bir maldır. O bostan hakkında söylediğini işittim. Ben bu bostanı akribalarına tasadduk ve tahsîs etmeni muvâfık buluyorum» dedi. Bunun üzerine Ebû Talha onu akribaları ve amca oğulları arasında taksîm etti.

٤٣ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَامٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : لَئِنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تَحِبُّونَ . قَالَ أَبُو طَلْحَةَ : أَرَى رَبَّنَا يَسْأَلُنَا مِنْ أَمْوَالِنَا . فَأَشْهَدُكَ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَنِّي قَدْ جَعَلْتُ أَرْضِي ، بَرِيحًا . لَيْدٌ . قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اجْعَلْهَا فِي قَرَابَتِكَ » قَالَ : لَجَعَلْهَا فِي حَسَنَ بْنِ ثَابِتٍ وَأَبِي نِ كَمْبٍ .

43 — () : Enes (R) şöyle dedi :

«Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) sarf edinceye kadar aslâ iyiliğe ermiş olmazsınız...» (Âlu İmrân: 92) âyeti nâzil olunca Ebû Talha: Zannediyorum ki Rabbımız bizden mallarımızın bir kısmını istiyor. Binaenaleyh yâ Rasûlallah! Ben seni şuna şâhid tutuyorum: Ben Berîhâ arâzimi Allah'a tahsîs ettim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: «Sen onu akribalarına tahsîs et (tasadduk et)» buyurdu. Ebû Talha da onu Hassanu'bnü Sâbit ile Ubeyyu'bnü Kâ'b'a tahsîs etti.

٤٤ - (٩٩٩) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو عَنْ بُكَيْرٍ ، عَنْ كُرَيْبٍ ، عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ ؛ أَنَّهَا أَعْطَتْ وَابِدَةَ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَدْ كَرِهْتُ ذَلِكَ . قَالَ : لَوْ أَعْطَيْتَهَا أَخَوَالِكَ ، كَانَ أَكْثَرَ لِأَجْرِكَ .

44 — (999) : Kureyb'den : Hâris kızı (Ummu'l-Mu'minîn) Meymûne (R), Rasûlullah (S) zamanında sâhibesi bulunduğu bir câriyeyi âzâd etti. Bu âzâd işini Rasûlullah'a söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Eğer bu câriyeyi dayılarına hediye etseydin ecrin daha büyük olurdu» buyurdu.

٤٥ - (١٠٠٠) حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّيِّسِ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ عَنِ الْأَنْعَشِ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ
عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَعَدَّقْنَ ، يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ !
وَلَوْ مِنْ حَاطِكِنَّ » قَالَتْ : فَرَجَعْتُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ فَقُلْتُ : إِنَّكَ رَجُلٌ خَفِيفُ ذَاتِ الْيَدِ . وَإِنَّ
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَمَرَنَا بِالصَّدَقَةِ . فَأَتَيْهِ فَاسْأَلْهُ . فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ يَجْزِي عَنِّي وَإِلَّا سَرَفْتُهَا إِلَى غَيْرِكُمْ .
قَالَتْ : فَقَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ : بَلَى أَتَيْتِيهِ أَنْتِ . قَالَتْ : فَأُطْلِقْتُ . فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِيَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
حَاجَّتِي حَاجَتَهَا . قَالَتْ : وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَقْبَتَ عَلَيْهِ الْمَهَابَةُ . قَالَتْ : فَخَرَجَ عَلَيْنَا بِلَالٌ
فَقُلْنَا لَهُ : أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَأَخْبَرَهُ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ بِالْبَابِ تَسْأَلَانِكَ : أَنْجِزِي الصَّدَقَةَ عَنْهُمَا ، عَلَى
أَزْوَاجِهِمَا ، وَعَلَى أَيْتَامٍ فِي حُجُورِهِمَا ؟ وَلَا تُخَيِّرُهُ مِنْ نَحْنُ . قَالَتْ : فَدَخَلَ بِلَالٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
فَسَأَلَهُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ هُمَا ؟ » فَقَالَ : امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَزَيْنَبُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
« أَيْ الزَّيْنَبُ ؟ » قَالَ : امْرَأَةُ عَبْدِ اللَّهِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَمْ أَعْزَمَنَّ أَنْ أَجْزِ الْقَرَابَةَ وَأَجْزِ الصَّدَقَةَ » .

45 — (1000) : Abdullahi'bnü Mes'ûd'un karısı Zeyneb (R) dedi ki : Rasûlullah (S) : «Ey kadınlar topluluğu, kendi ziynet eşyalarınızdan da olsa sadaka veriniz» buyurdu. Bunun üzerine ben Abdullah'ın yanına dönüb :

— Sen malı az bir kimsesin. Rasûlullah ise bize sadaka vermemizi emir buyurdu. Sen Peygambere git ve ondan şunu sor : Kocama ve ilgililerime infâk etmekliğim benden sadaka yerine geçer ve kâfi gelir mi? Yoksa sadakalarımı sizden başkalarına mı vereyim? dedim. Abdullah bana :

— Rasûlullah'a sen git ve bunu sor, dedi. Bunun üzerine ben gittim. Rasûlullah'ın kapısında Ensâr'dan bir kadını (bekler) buldum. Onun hâceti de benim hâcetim gibi idi. Rasûlullah kendisine Allah tarafından bir mehâbet ilkâ olunmuştu (da her hangi bir kimse yanına girmeye cesâret edemezdi). Derken yanımıza Bilâl geldi. Biz Bilâl'e :

— Rasûlullah'a git ona haber ver ki kapıda iki kadın var sizden; zevcelerine ve himâyelerinde bulunan yetimlere sadaka verib infâk etmeleri, kendilerinden sadaka yerine geçer mi? diye soruyorlar de. Fakat bizim kimler olduğumuzu ona haber verme dedik. Bilâl Rasûlullah'ın yanına girib bu husûsu ondan sordu. Rasûlullah Bilâl'e :

— Kim onlar? dedi. Bilâl :

— Ensâr'dan bir kadın ile Zeyneb, dedi. Rasûlullah :

— Zeyneb'lerin hangisidir? diye sordu. Bilâl :

— Abdullah'ın karısıdır, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ona :

— Evet, bunlardan her birinin bu sadakası için iki ecir vardır : Biri akribalık ve sılayı rahim ecir, öbürü de sadaka ecir (sevâbı), buyurdu.

٤٦ — (...) حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ الْأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ . حَدَّثَنِي شَقِيقٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : فَذَكَرْتُ لِإِبْرَاهِيمَ . فَحَدَّثَنِي عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ . بِمِثْلِهِ . سَوَاءٌ . قَالَ قَالَتْ : كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ . فَرَأَى النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « تَصَدَّقْنَ . وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكُنَّ » . وَسَأَلَ الْجَدِثَ بَنِي حَضْرَتِ أَبِي الْأَخْوَصِ .

46 — () : Buradaki râviler de, Abdullah'ın hanımı Zeyneb'in hadîsini aynen rivâyet ettiler. Buradaki rivâyetlerin birinde Zeyneb : Ben mescidde idim. Peygamber (S) beni gördü ve : «Ziynet eşyalarınızdan da olsa tasadduk edin» buyurdu, demiştir. Hadîsin bundan sonrası (45 rakamıyla) geçen Ebu'l-Ahvas hadîsi tarzındadır.

٤٧ — (١٠٠١) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَلْ لِي أَجْرٌ فِي بَنِي أَبِي سَلَمَةَ ؟ أَنْتَقِ عَلَيْهِمْ . وَلَسْتُ بِتَارِكِهِمْ هَكَذَا وَهَكَذَا . إِنَّمَا هُمْ بَنِي . فَقَالَ « نَعَمْ . لَكَ فِيهِمْ أَجْرٌ مَا أَنْتَقِ عَلَيْهِمْ » .

(...) وَحَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . جَمِيعًا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ .

47 — (1001) : Ummu Seleme (R) dedi ki :

Bir keré ben :

— Yâ Rasûlallah! (Ölen eşim) Ebû Seleme'nin oğullarına infâk ettiğimden dolayı bana bir ecir var mıdır? Ben onlara infâk ediyorum. Onları şöyle şöyle muhtaclar hâlinde terk edivermiyorum. Onlar benim de çocuklarımdır? diye sordum. Rasûlullah :

— Evet. Bunlar hakkında sana, onlara yaptığın infâkın sevâbı vardır, buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de Hişâm ibn Urve'den bu isnad içinde onun benzerini rivâyet etmişlerdir.

٤٨ - (١٠٠٢) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْبَدْرِيُّ : حَدَّثَنَا أَبِي : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ (وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْبَدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : قَالَ « إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا أَنْفَقَ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً ، وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا ، كَانَتْ لَهُ صَدَقَةً » .
(.) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ : كِلَاهُمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ .

48 — (1002) : Ebû Mes'ûd el-Bedrî (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Musliman kimse kendi ehline (ev halkına) Allah'ın rızâsını kasdederek herhangi bir infâk yapsa — Zarûrî ihtiyaclarını te'min için sarfiyât yapsa — bu infâk o kimse için bir sadaka olur».

() : Buradaki râvîlerin hepsi de, Şu'be'den bu isnad içinde aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٤٩ - (١٠٠٣) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَسْمَاءَ . قَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ أُمِّي قَدِمَتْ عَلَيَّ وَهِيَ رَاغِبَةٌ (أَوْ رَاهِبَةٌ) أَفَاصِلُهَا؟ قَالَ : نَعَمْ .

49 — (1003) : Ebû Bekr'in kızı Esmâ' (R) şöyle demiştir :

— Yâ Rasûlallah! Anam bana geldi. Bana sokulmak ve mukabele görmek istiyor. Anama sıla ve iltifât edebilir miyim? dedim. Rasûlullah: — Evet buyurdu.

٥٠ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ . قَالَتْ : قَدِمْتُ عَلَى أُمِّي ، وَهِيَ مُشْرِكَةٌ ، فِي عَهْدِ قُرَيْشٍ إِذْ طَاهَدَهُمْ فَاسْتَفْتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَدِمْتُ عَلَى أُمِّي وَهِيَ رَاغِبَةٌ . أَفَاصِلُ أُمِّي؟ قَالَ : نَعَمْ . صِلِي أُمَّكَ .

50 — () : Ebû Bekr'in kızı Esmâ' (R) şöyle dedi :

Kureyş zamanında Rasûlullah onlarla muahedeli bulunduğu vakıt — Hudeybiye ile Fetih arasını kasdediyor — anam bir müşrik kadın olduğu halde bana ziyârete geldi. Ben, (hediyelerini kabulden ve kendisini de evime almakdan çekinerek bu hususta) Rasûlullah'ın fikrini sordum :

— Yâ Rasûlallah! Annem beni görmek istiyerek benim yanıma geldi. Anneme sıla ve iltifat edeyim mi? dedim. Rasûlullah :

— Evet. Annene sıla ve iltifat eyle, buyurdu ¹⁵.

(۱۰) باب وصول ثواب الصدقة عن الميت إليه

۵۱ - (۱۰۰۴) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ أُمِّي افْتَلَمَتْ نَفْسَهَا وَلَمْ تُوصِ . وَأَظُنُّهَا لَوْ تَكَلَّمْتُ تَصَدَّقَتْ . أَفَلَهَا أَجْرٌ ، إِنْ تَصَدَّقَتْ عَنْهَا ؟ قَالَ « نَعَمْ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ جُبَيْرٍ . أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . ح حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ . كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ : وَلَمْ تُوصِ . كَمَا قَالَ ابْنُ بِشْرِ . وَلَمْ يَقُلْ ذَلِكَ الْبَاقُونَ .

(15) ÖLMÜŞ KİMSE NÂMINA YAPILAN SADAKA SEVÂBININ ÖLÜYE ULAŞMASI BÂBİ

51 — (1004) : Âişe (R) dan :

Bir kimse Peygamber (S) e geldi ve şöyle dedi : Yâ Rasûlallah! Annem ansızın vasiyyet edemeden vefat etti. Öyle zannediyorum ki annem söylemeye muktedir olsaydı tasadduk (edilmesini vasiyyet) ederdi. Şimdi ben onun adına sadaka versem, annem sevabına nâil olur mu? Rasûlullah : «Evet» buyurdu.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Hişâm'dan bu isnad ile aynı hadîsi rivâyet ettiler. Bunlardan Ebû Usâme hadîsinde, yukardaki hadîsde İbnu Bişr'in dediği gibi : Vasiyyet edemeden, tarzındadır. Diğerleri bunu söylememiştir ¹⁶.

15. «Sizinle dîn husûsunda muharebe etmemiş, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış olanlara iyilik, onlara adâlet etmenizden Allah sizi men' etmez. Çünkü Allah adâlet yapanları sever. Allah, sizi ancak sizinle dîn muhârebesi yapmış, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza arka çıkmış olanlara dostluk etmenizden men' eder Kim onları dost edinirse işte bunlar zâlimlerin tâ kendileridir» (Mumtahine: 8-9).

16. Şârih ibn Battâl : Ansızın ölüm, vasiyyetten mahrûmiyeti ve meâd için tevbe ve istiğfar gibi sâlih amelleri terke mûcib olduğundan ötürü hoş değildir. Yoksa haddizatında mekrûh değildir. Her işini yerli yerinde ve zamanında yapan tertîb sâhibi bir mu'min için ise bir istirahat sebebidir, demiştir.

(۱۶) باب يباه أنه اسم الصدقة يقع على كل نوع من المعروف

۵۲ - (۱۰۰۵) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ الْعَوَّامِ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ جِرَاشٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ ، (فِي حَدِيثِ قُتَيْبَةَ . قَالَ : قَالَ نَبِيُّكُمْ ﷺ . وَقَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ : عَنْ النَّبِيِّ ﷺ) قَالَ « كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ » .

(16) «SADAKA» KELİMESİNİN HER NEVİ İYİLİĞİ İFÂDE EDER BİR İSİM OLDUĞUNU BEYÂN BÂBİ

52 — (1005) : Huzeyfe (R) dedi ki :

Peygamber'iniz (S) : «Her ma'rûf (yani iyilik), sadakadır» buyurdu ¹⁷.

۵۳ - (۱۰۰۶) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ الْغُبَيْي . حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ . حَدَّثَنَا وَاصِلٌ مَوْلَى أَبِي عُيَيْنَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ عُقَيْلٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ بَعْمَرٍ ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ الدَّيْلِيِّ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ، أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ قَالُوا لِلنَّبِيِّ ﷺ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! ذَهَبَ أَهْلُ الذُّنُورِ بِالْأَجُورِ . يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي . وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ . وَيَتَصَدَّقُونَ بِفُضُولِ أَمْوَالِهِمْ . قَالَ « أَوْ لَيْسَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ مَا تَصَدَّقُونَ ؟ إِنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ . وَكُلِّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ . وَكُلِّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ . وَكُلِّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ . وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ . وَنَهْيٌ عَنِ مُنْكَرٍ صَدَقَةٌ . وَفِي بُضْعِ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ !

أَيَانِي أَحَدُنَا شَهْوَتُهُ وَيَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ ؟ قَالَ « أَرَأَيْتُمْ لَوْ وَضَعَهَا فِي حَرَامٍ أَكَانَ عَلَيْهِ فِيهَا وَزْرٌ ؟ فَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي الْحَلَالِ كَانَ لَهُ أَجْرًا » .

17. Ma'rûf dînin ve aklın güzel gördüğü şeyler, örfler, âdetlerdir. Münker de bunun mukabilidir ki dînin ve akl-ı selimin takbîh ettiği şey ve çirkinlik demektir.

Kur'ân'da Allah Teâlâ : «Ma'rûf ile emret, münkerden nehyet» (Lukmân: 17, A'râf: 199) hitablarıyla Peygamber'ine tebliğ ve yüksek irşâd vazifesinin iki mühim ana hattını öğretmiştir. İslâm Ümmeti için ma'rûf ile amel edip münkerden kaçınmak birer vecbe olmuştur.

Bu hadisdeki ma'rûf halk arasında verilmesi âdet olup dînin ta'yin ve aklın güzel gördüğü ikrâmlar, ihsânlar, iltifâtlar, ziyâfetler, içtimâî yardımlar, tamâmiyle sadakadır, sâhibi için sevâbı mûcib işlerdir, demek olur. Bu sebeble hadis en yüksek Cevâmiu'l-Kelîm hadislerdendir.

53 — (1006) : Ebû Zerr (R) den :

Peygamber'in sahâbîlerinden birtakım insanlar :

— Yâ Rasûlallah! Zenginler büyük büyük ecirleri alıp gittiler. Onlar bizim gibi namaz kılarlar, bizim gibi oruç tutarlar, fazla olarak mallarının artanını ile sadaka verirler, dediler. Rasûlullah :

— Allah Teâlâ, size tasadduk edecek şey vermemiş mi ki böyle söylüyorsunuz?

Her tesbîhinize mukabil sadakâ ecir vardır.

Her tekbîrinize mukabil sadaka ecir vardır.

Her tahmîdinize mukabil sadaka ecir vardır.

Her tehlîlinize mukabil sadaka ecir vardır.

Ma'rûfla emretmek de sadakadır. Münkerden nehyetmek de sadakadır. Hatta birinizin, âilesi ile cinsî münasebet yapmasında da sadaka ecir vardır, buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! Birimiz şehvetini tatmîn ederse yine ecre mi nâil olur? dediler. Cevâben :

— Söyleyin! Eğer o kimse şehvetini haram ile tatmîn edeydi, ona vîzr yani günah olmayacak mıydı? İşte bunun gibi halâl ile şehvetini kazâ ederse ecre nâil olur, buyurdu.

٥٤ - (١٠٠٧) حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ الرَّيِّسُ بْنُ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (يَعْنِي ابْنَ سَلَامٍ) عَنْ زَيْدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَامٍ يَقُولُ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ فَرُّوخَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ تَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّهُ خُلِقَ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْ بَنِي آدَمَ عَلَى سِتِّينَ وَثَلَاثِمِائَةِ مَفْصِلٍ . فَمَنْ كَبَّرَ اللَّهَ ، وَحَمَدَ اللَّهَ ، وَهَلَّلَ اللَّهَ ، وَسَبَّحَ اللَّهَ ، وَاسْتَغْفَرَ اللَّهَ ، وَعَزَلَ حَجْرًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ ، أَوْ شَوْكَةً أَوْ عَظْمًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ ، وَأَمَرَ بِمَعْرُوفٍ ، أَوْ نَهَى عَنْ مُنْكَرٍ ، عَدَدَ تِلْكَ السِّتِّينَ وَالثَّلَاثِمِائَةِ السَّلَامَى . فَإِنَّهُ يَمُتُّ يَوْمَئِذٍ وَقَدْ زَحَرَخَ نَفْسُهُ عَنِ النَّارِ » . قَالَ أَبُو تَوْبَةَ : وَرُبَّمَا قَالَ « يُمْنِي » .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ . حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ . أَخْبَرَنِي أَخِي ، زَيْدٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « أَوْ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ » وَقَالَ « فَإِنَّهُ يُمْنِي يَوْمَئِذٍ » .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ (يَعْنِي ابْنَ الْمُبَارَكِ) حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَامٍ ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي سَلَامٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ فَرُّوخَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ

تَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خُلِقَ كُلُّ إِنْسَانٍ » بِنَحْوِ حَدِيثِ مُعَاوِيَةَ عَنْ زَيْدٍ . وَقَالَ « فَإِنَّهُ يَمْشِي بَوْمَثِدٍ » .

54 — (1007) : Âişe (R) der ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Şu muhakkak ki Âdem oğullarından her bir insan üç yüz altmış eklem üzerine yaratılmıştır. Her kim Allâh'ı tekbir eder, Allâh'a hamd eder, Allâh'ı tehlil eder, Allâh'ı tesbîh eder, Allâh'a istiğfar eder, insanların yolundan bir taşı giderir yahut bir diken veya bir kemiği insanların yolundan uzaklaştırır; bir ma'rûfu emreder yahut bir münkerden nehyeder de bu hayır fiilleri o üç yüz altmış sayısına ulaşırsa işte öyle kimse o gün kendini ateşten uzaklaştırmış olarak yürür».

Râvî Ebû Tevbe : Belki «yumsî (= akşama dâhil olur)» demiştir, der.

() : Buradaki râvî Muâviye de, kardeşi Zeyd'in haber verdiğini söyliyerek bu isnadla yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etti. Ancak o : «Yahut bir ma'rûfla emreder «ve» işte o kimse o gün (kendini ateşten uzaklaştırmış olarak) akşama dâhil olur» demiştir.

() : Buradaki râvîler de Hz. Âişe'nin : Rasûlullah : «Her bir insan (üç yüz altmış eklem üzere) yaratılmıştır» buyurdu dediğini, Muâviyetu'bnü Sellâm'ın Zeyd'den rivâyet ettiği yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmiştir. Burada da : «Bu kimse o gün (kendini ateşten uzaklaştırmış olarak) yürür» demiştir.

٥٥ - (١٠٠٨) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ » قِيلَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ « يَتَمَلُّ بِيَدَيْهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ » قَالَ قِيلَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ؟ قَالَ « يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ » قَالَ قِيلَ لَهُ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ؟ قَالَ « يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ أَوْ الْخَيْرِ » قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَفْعَلْ؟ قَالَ « يُنْسِكُ عَنِ الشَّرِّ . فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

55 — (1008) : Ebû Mûsâ (R) dan :

Peygamber (S) :

— Her musliman üzerine sadaka vermek vâcibdir, buyurdu. Orada-kiler tarafından :

— Yâ Rasûlallah! Eğer sadaka edecek bir şey bulamazsa ne yapar? Haber verir misiniz? denildi. Rasûlullah :

— Çalışır (yani çalışsın)! Elinin emeği ile kazandığını hem kendisi harcar hem de sadaka verir, buyurdu.

— Çalışmaya gücü yetmezse ne yapar, dersiniz? denildi.

— Yardıma muhtac olan mazlûma veya muztar kimseye yardım eder, buyurdu.

— Böyle bir yardım etmeye de gücü yetmezse ne dersiniz? denildi.

— Ma'rûf ile yahut hayır ile emreder, buyurdu.

— Bunu yapmaya kudreti yoksa ne dersiniz? dedi.

— Şerden kendisini tutar, bu da onun için bir sadakadır, buyurdu.

() : Şu'be de bu isnadla aynı hadîsi tahdîs etti.

٥٦ - (١٠٠٩) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ. حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ. قَالَ: هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا. وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كُلُّ سُلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ». قَالَ «تَمْدُلُ بَيْنَ الْإِثْنَيْنِ صَدَقَةٌ. وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتَحْمِلُهُ عَلَيْهَا أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ، صَدَقَةٌ». قَالَ «وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ. وَكُلُّ خُطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ. وَتُعِيطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ».

56 — (1009) : Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den tahdîs etti. Hemmâm : Bu, Ebû Hureyre'nin Allâh'ın Rasûlu Muhammed'den bize söyledikleridir, dedi ve birçok hadîsler zikretti. Bunlardan biri şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her insanın her günün gündüzünde beden a'zâlarındaki eklemlerin bahşettiği menfaatlara karşı Allâh'a şükretmesi (kendisine bir borç ve) mühim bir sadakadır. İki (hasım) kimse arasında adâlet etmesi, yüksek bir sadakadır. Hayvanına binmek veya metâını yüklemek istiyen kimseye yardım edip hayvanına bindirmek yahut eşyasını yüklemek de pek âlâ bir sadakadır. Güzel söz de bir sadakadır. Namaza gitmek (tavâf, ibâdet, cenâzeyi teşyî', ilim talebi gibi her hayır) için sâhibinin attığı her adım da bir sadakadır. Yolda gelib geçene ezâ veren şeyleri gidermek de (makbûl) bir sadakadır»¹⁸.

18 «İnsan ne gâfildir! Vücûdunun mafsıllarıyla her an vukû' bulan bütün irâdî hareketlerinin ne muazzam ilâhî hibelerden olduğunu hiç farketmez. Belki bunu pek tabîi olarak şükür ve hamd vesîlesi ilâhî bir ni'met olduğundan dâima gaflet eder. Yalnız bu ilâhî mevhibenin kadru kıymetini küçük bir parmağın, ufak bir eklemin bir Arızaya ve meselâ günlerce huzursuz eden bir romatizmaya tutulmasıyla anlar».

VE İN TEUDDÜ Nİ'METELLAHİ LÂ TUHSUHÂ... : Allah'ın ni'metini birer birer saysanız onu icmâl sûretiyle bile sayamazsınız. Şüphesiz Allah Ğafûr, Rahîmdir» (en-Nahl: 17).

«Allâh'ın ni'metini birer birer saysanız, onu icmâl sûretile bile sayamazsınız. Hakikat insan çok zulumkârdır, çok nankördür» (İbrâhîm: 34).

(۱۷) باب فی النفس والمسلک

۵۷ - (۱۰۱۰) وَحَدَّثَنِی الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ . حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ (وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ) حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي مُزَرِّدٍ عَنْ سَمِيعِ بْنِ بَسَّارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ ، إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ . فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا : اللَّهُمَّ ! أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا . وَيَقُولُ الْآخَرُ : اللَّهُمَّ ! أَعْطِ مُتَمَسِّكًا تَلَفًا » .

(17) MALINI İNFÂK EDEN VE İNFÂK ETMEYİB TUTAN HAKKINDA BÂB

57 — (1010) : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kulların kendisinde sabaha erdiği hiçbir gün yoktur ki onda iki melek nâzil olmasın. Bunların birisi : Yâ Rab! Malını infâk edene bedelini ver, diye duâ eder. Öbürüsü de : Yâ Rab! İmsak edene (malının) telefini ver diye bedduâ eder»¹⁹.

(۱۸) باب الترغيب في الصدقة قبل أن لا يومر من فقارها

۵۸ - (۱۰۱۱) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى (وَاللَّغْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَعْبُدِ بْنِ خَالِدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « أَصَدَّقُوا . فَيُوشِكُ الرَّجُلُ يَمْشِي بِصَدَقَتِهِ ، فَيَقُولُ الَّذِي أُعْطِيَهَا : لَوْ جِئْنَا بِهَا بِالْأَمْسِ قَبْلَهَا . فَأَمَّا الْآنَ ، فَلَا حَاجَةَ لِي بِهَا . فَلَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا » .

19. Hadisdeki infâk hem farz hem nâfile kısmına şâmilidir. Cimri malının telefle cezalandırılması farz olan infâka hasdır, nâfile sadakadan olan infaka âid değildir. İmsak, tutmak ve men' etmek demektir. Fakirlerin hakkı olan farz ve nâfile sadakaları vermekten çekinenler için melekler tarafından telefini ver diye duâ ediliyor. Telefon ittâ'ya bağlı olmayacağı pek tabîi iken burada ikinci melek tarafından bu sûretle zikredilmesi, birinci meleğin duâsındaki ıvaz ma'nâsına olan halef kelimesine müşâkele içindir. Bu hadis şu

âyetlere tamamıyla uygundur : مَا آتَاكُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ بِخَلْفِهِ : Siz herhangi bir şey infâk ederseniz, Allah onun halefini ihsân eder» (Sebe': 39).

فَمَا مِنْ مَنْ اعْطِيَ وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحَسَنِ فَسَيَسِرُهُ لَيْسِرِي وَأَمَّا مَنْ بَخَلَ وَاسْتَعْنَى وَكَذَبَ الْحَسَنَى

فَسَيَسِرُهُ لَعَسَى

: Kim verir ve ittika ederse ve o en güzeli tasdik ederse biz de onu en kolaya hazırlarız. Amma kim cimrilik eder, kendini müstağni görür ve o en güzeli yalan sayarsa biz de ona en güç olanı hazır ederiz» (el-Leyl: 5-10).

**(18) SADAKAYI KABUL EDEN KİMSELERİN BULUNAMAZ
OLACAKLARI ZAMANDAN ÖNCE SADAKA VERMEYE
TEŞVİK BÂBİ**

58 — (1011) : Hârisetu'bnu Vehb (R) der ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyor : «Sadaka veriniz. Çünkü öyle bir zaman yaklaşıyor ki onda kişi sadakası ile dolaşır da kendisine sadaka verilmek istenen her insan : Bu sadakayı dün bize getirseydin ben onu kabul ederdim. Ama şimdi benim için bu sadakaya ihtiyac yokdur, der. Ve neticede sadakayı kabul edecek bir kimse bulunamaz».

۵۹ — (۱۰۱۲) وحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْمَرِيُّ، وَأَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ. قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ قَالَ «لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ بِالصَّدَقَةِ مِنَ الذَّهَبِ. ثُمَّ لَا يَجِدُ أَحَدًا يَأْخُذُهَا مِنْهُ. وَيَرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدُ يَتْبَعُهُ أَرْبَعُونَ امْرَأَةً. يَلْذَنَ بِهِ. مِنْ قِلَّةِ الرِّجَالِ وَكَثْرَةِ النِّسَاءِ». وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ بَرَّادٍ «وَتَرَى الرَّجُلَ».

59 — (1012) : Ebû Mûsâ (R) dan :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «İnsanlar üzerine öyle bir zaman el-bette gelecektir ki, o sırada kişi altın sadakasıyla (taraf taraf) dolaşacak da sonra elinden sadakasını alacak bir (fakîr) kimse bulamıyacak. Yine o sırada (hârb musîbetleriyle) erkeklerin azlığından ve kadınların çokluğundan dolayı (hâmîsiz) kırk kadın bir erkeğin himâyesine sığındıkları görülecektir»²⁰.

İbnu Berrâd'ın rivâyetinde : «Kişiyi görürsün ki» tarzındadır.

۶۰ — (۱۰۵۷) وحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِي) عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكْثُرَ الْمَالُ وَيَفِضَ. حَتَّى يَخْرُجَ الرَّجُلُ بِزَكَاةٍ مَالِهِ فَلَا يَجِدُ أَحَدًا يَقْبَلُهَا مِنْهُ. وَحَتَّى تَعُودَ أَرْضُ الْعَرَبِ مَرْجًا وَأَنْهَارًا».

60 — (158)* : Ebû Hureyre (R) den :

20. Buradaki kırk adedi kesretten kinâye olabilir. Hadîsde geleceği haber verilen zaman kıyâmet alâmetlerinin belirlediği vakıttır. Herkes dünyanın sonu geldiğini anlıyarak mal biriktirmekten vazgeçecektir. Bunda o vakıt iktisâdî ve içtimâî büyük değişikliklerle cemiyetin sarsılacağı kıymetlerin değişeceği bildirilmektedir.

Bu hadîs Kitâbu'l-İymanda geçtiği için oradaki hadîsin rakamı olan 158 sayısını almıştır. Bu binaenaleyh bir yanlışlık var sanılmasın.

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Mal çoğalıb (her yer) dolub taşmadıkca kıyâmet kopmaz. Hatta o sırada insan malının zekâtını (vermek için) çıkarır da kendisinden bu zekâtını kabûl edecek hiçbir kimse bulamaz. Hatta yine o vakıt Arab arâzileri (yani sahrâlar ve mer'âlar) bahçelikler ve nehirlerle (ma'mûreler hâline) döner».

٦١ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ أَبِي يُونُسَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمْ الْمَالُ . فَيَفِيضَ حَتَّى يَمْلَأَ رَبُّ الْمَالِ مَنْ يَقْبَلُهُ مِنْهُ صَدَقَةً . وَيُدْعَى إِلَيْهِ الرَّجُلُ فَيَقُولُ : لَا أَرَبَ لِي فِيهِ . »

61 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «İçinizde mal çoğalıb (her taraf) dolub taşmadıkca kıyâmet kopmaz. Hatta o sırada mal sâhibi, kendisinden sadakayı kim kabul edecek diye tasalanır. Hatta insan sadaka alması için çağrılır da : Benim mala ihtiyacım yokdur, der».

٦٢ - (١٠١٣) وَحَدَّثَنَا وَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى وَأَبُو كُرَيْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الرَّفَاعِيُّ (وَاللَّفْظُ لِوَاصِلٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَقِي الْأَرْضُ أَفْلَازَ كَبِدِهَا . أَمْثَالَ الْأَسْطُوانِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ . فَيَجِيئُ الْقَاتِلُ فَيَقُولُ : فِي هَذَا قَتَلْتُ . وَيَجِيئُ الْقَاطِعُ فَيَقُولُ : فِي هَذَا قَطَعْتُ رَجُلِي . وَيَجِيئُ السَّارِقُ فَيَقُولُ : فِي هَذَا قَطَعْتُ يَدِي . ثُمَّ يَدْعُوهُ فَلَا يَأْخُذُونَ مِنْهُ شَيْئًا . »

62 — (1013) : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Arz bütün ciğerpâre zenginliklerini, altun ve gümüşten sütunlar hâlinde kuser. Muteakiben katil gelir : Ben bunun yüzünden öldürmüştüm, der. Yol kesici gelir : Ben bunlar için akribalıklarımı kesib koparmıştım, der. Hırsız gelir : Elim bunun yolunda kesilmişti, der. Sonra bu zenginlikleri terk ederler de bunlardan hiçbirşey almazlar».

(١٩) باب قبول الصدقة من الكسب الطيب وزينتها

٦٣ - (١٠١٤) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ بَسَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ طَيِّبٍ ، وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ ، إِلَّا أَخَذَهَا الرَّحْمَنُ بِيَمِينِهِ . وَإِنْ كَانَتْ تَمْرَةً فَتَرَبُّوْا فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ حَتَّى تَكُونَ أَكْظَمَ مِنَ الْجَبَلِ . كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلَوْهُ أَوْ فَصِيلَةٌ ، »

(19) HALÂL KAZANÇTAN OLAN SADAKANIN KABÛLU VE BÜYÜLTÜLÜB ÇOĞALTILMASI BÂBİ

63 — (1014) : Ebû Hureyre (R) der ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim halâl kazancından bir sadaka verirse — ki Allah halâl maldan başkasını kabul etmez — Rahmân onu muhakkak sağ eli ile kabûl eder. Bu sadaka birtek hurma da olsa, birinizin sütten henüz kesilmiş tayını veya deve yavrusunu bakıp büyütmesi gibi o bir tek hurma Rahmân'ın avcunda dağdan daha büyük oluncaya kadar büyür».

٦٤ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَمْعُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ) عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَتَصَدَّقُ أَحَدٌ بِتَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ . إِلَّا أَخَذَهَا اللَّهُ يَمِينَهُ . فَيَرِييَهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلَوْهُ أَوْ قُلُوصُهُ . حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ ، أَوْ أَكْظَمَ » .

(...) وَحَدَّثَنِي أُمِّيَّةُ بْنُ سِطَّامٍ . حَدَّثَنَا زَيْدٌ (يَعْنِي ابْنَ زُرَيْجٍ) حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ . ع وَحَدَّثَنِيهِ أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ الْأَوْدِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ . حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) . كِلَاهُمَا عَنْ سُهَيْلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

فِي حَدِيثِ رَوْحٍ « مِنْ الْكَسْبِ الطَّيِّبِ فَيَضُمُّهَا فِي حَقِّهَا » . وَفِي حَدِيثِ سُلَيْمَانَ « فَيَضُمُّهَا فِي مَوْضِعِهَا » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . نَحْوَ حَدِيثِ يَمْعُوبَ عَنْ سُهَيْلٍ .

64 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Halâl bir kazançdan birtek hurma sadaka veren herhangi bir kimsenin bu sadakasını Allah muhakkak sağ eliyle almıştır. Muetaakiben, sizden birinizin tayını veya dişi deve yavrusunu terbiye edip büyütüşü gibi bu birtek hurmayı tâ dağ kadar veya daha büyük oluncaya dek büyütür»²¹.

() : Buradaki râvîlerin ikisi de Suheyl'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Bunlardan Ravh'ın hadîsinde : «Halâl kazançtan olarak

21. .. بحواله الربا ويرى الصدقات .. : Allah r i b â yı mahveder de sadakaları nemâlandırır. Hem Allah, çok kâfir, çok günahkâr hiç kimseyi sevmez» (el-Bakara: 276).

onu haklı olan yere koyarsa (yatırırsa)», Süleyman'ın hadîsinde : «Onu (lâyık olacak) yerine koyarsa» ziyâdeleri vardır.

() : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den, Suheyl'den gelen Yakûb'un (64 rakamlı) hadîsi târzında rivâyet etmişlerdir.

٦٥ - (١٠١٥) وَحَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ رَزْزُوقٍ . حَدَّثَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا . وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ . فَقَالَ : يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ » . [٢٣ / المؤمنون / الآية ٥١] وَقَالَ : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ [٢ / البقرة / الآية ١٧٢] . ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ . أَشْمَتَ أَغْبَرَ . يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ . يَا رَبِّ ! يَا رَبِّ ! أَوْ مَطْمَعُهُ حَرَامٌ ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ ، وَغَدَى بِالْحَرَامِ . فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ ؟ » .

65 — (1015) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Ey insanlar! Allah, tayyib (noksanlardan münezze ve pâk) dır. O, tayyib (pampâk ve halâl) olandan başkasını kabul etmez. Allah, mu'minlere de Rasullere emrettiği şeyle emretmiştir. Rasûllere :

«Ey Rasûller! Tertemiz ve halâl olan şeylerden yeyin, güzel amellerde bulunun. Çünkü Ben ne yaparsanız hakkıyla bilenim» (el-Mu'minûn: 51) buyurdu. Mu'minlere de :

«Ey iymân edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin (maddeten ve manen) en temiz olanlarından yiyin. Allah'a şükredin eğer ancak O'na kulluk ediyorsanız» (el-Bakara: 172) buyurdu.

Sonra Rasûlullah şunu zikretti : «Bir kimse ki Allah'a itâat yolunda kirlenmiş ve tozlara karışmış olarak uzun seferler yapar, ellerini semâya uzadır : Yâ Rab! Yâ Rab! diyerek duâ eder. Halbuki yemesi harâm, içmesi harâm, giymesi harâmdır, harâm ile gıdalanmıştır. İşte sıfatı şunlar olan böylesi için nereden ve nasıl duâ kabul edilir?»

(٢٠) باب الحث على الصدقة ولو بشق تمر أو كلمة طيبة، وأنها مجاب من النار

٦٦ - (١٠١٦) حَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ سَلَامٍ الْكُوفِيُّ . حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجَنْجَنِيُّ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ،

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَازِمٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَرِيَ مِنَ النَّارِ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ ، فَلْيَفْعَلْ » .

(20) BİR HURMANIN YARISI İLE VEYA GÜZEL BİR SÖZ İLE DE
OLSA SADAKA YAPMAYA TEŞVİK VE SADAKANIN ATEŞTEN
KORUYAN BİR PERDE OLMASI BÂBİ

66 — (1016) : Adiyu'bnü Hâtîm (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Sizlerden her kim, bir hurmanın yarısıyle de olsa kendini ateşten perdelemeye gücü yeterse bunu yapsın».

٦٧ — (...) حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّمْدِيُّ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ (قَالَ ابْنُ حُجْرٍ : حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ) حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ خَيْثَمَةَ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ اللَّهُ . لَيْسَ يَنْتَهُ وَيَنْتَهُ تَرْجُحَانُ فَيَنْظُرُ أَيَمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ . وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ . وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ . فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ . » زَادَ ابْنُ حُجْرٍ : قَالَ الْأَعْمَشُ : وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ عَنْ خَيْثَمَةَ ، مِثْلَهُ . وَزَادَ فِيهِ « وَلَوْ بِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ . » وَقَالَ إِسْحَاقُ : قَالَ الْأَعْمَشُ : عَنْ عَمْرُو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ خَيْثَمَةَ .

67 — () : Adiyu'bnü Hâtîm (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizlerden herbir kimseye Allah Teâlâ (kıyamet gününde) muhakkak kelâm edecek. Öyle bir halde ki Allah ile kendisi hiçbir tercumân bulunmaksızın. Bu halde o kimse bir sağ tarafına bakar, takdîm ettiklerinden başka şey göremez. Sol tarafına bakar, önden işleyib gönderdiği amellerden başkasını göremez. Önüne bakar yüzünün karşısında ateşten başka şey göremez. Binaenaleyh sizler birtek hurmanın yarısı ile de olsa ateşten korunun».

İbnu Hucr'un ayni şekildeki rivâyetinde : «Güzel bir söz ile de olsa» ziyâdesi vardır.

Ishâk : A'meş, Amr ibn Murre'den, o da Hayseme'den dedi, diyerek rivâyet zincirini göstermiştir.

٦٨ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ خَيْثَمَةَ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّارَ فَأَعْرَضَ وَأَشَاحَ . ثُمَّ قَالَ « اتَّقُوا النَّارَ » . ثُمَّ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ كَأَنَّمَا يَنْظُرُ إِلَيْهَا . ثُمَّ قَالَ « اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ . فَمَنْ لَمْ يَجِدْ ، فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ » . وَلَمْ يَذْكُرْ أَبُو كُرَيْبٍ : كَأَنَّمَا . وَقَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ خَيْثَمَةَ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ ذَكَرَ النَّارَ فَتَعَوَّذَ مِنْهَا . وَأَشَاحَ بِوَجْهِهِ : ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ قَالَ « اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ . فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا ، فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ » .

68 — () : Adiyu'bnü Hâtim (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) ateşi zikredib yüzünü geri çekti ve sakındı. Sonra : «Ateşten korununuz» buyurdu. Sonra yine, yüzünü çekti ve sakındı. Hatta biz, sanki Rasûlullah ateşe bakıyor zannettik. Sonra : «Sizler tek hurmanın yarısı ile, bunu da bulamıyan güzel bir sözle de olsa ateşten korununuz!» buyurdu.

Râvî Ebû Kureyb : «Sanki» yi zikretmedi ve : Bize Ebû Muâviye tahdis etti. Bize A'meş tahdis etti diye isnad etti.

() : Adiyu'bnü Hâtim, Rasûlullah'ın üç defa ateşi zikredib ondan korunduğunu, yüzünü sakındırdığını ve sonra şöyle buyurduğunu haber vermiştir :

«Bir hurmanın yarısı ile, bunu da bulamazsanız güzel bir söz ile ateşten korununuz!»

٦٩ - (١٠١٧) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَمَرِيُّ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ ، عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ جَرِيرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي صَدْرِ الْهَارِ . قَالَ :

فَجَاءَهُ قَوْمٌ حُفَاةٌ عُرَاةٌ مُجْتَابِي النَّارِ أَوْ الْعَبَاءِ . مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ . فَأَمَّتُهُمْ مِنْ مُضَرَ . بَلَّ كُلُّهُمْ مِنْ مُضَرَ . فَنَمَرَ . وَجَهُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِمَّا رَأَى بِهِمْ مِنَ الْفَاقَةِ . فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ . فَأَمَرَ بِلَالًا فَأَذَنَ وَأَقَامَ . فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ أَنْفُسٍ وَاحِدَةٍ [النساء/الآية ١] إِلَى آخِرِ الْآيَةِ . إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا . وَالْآيَةُ الَّتِي فِي الْحَشْرِ : اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ أَنْفُسُ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ [الحشر/الآية ١٨] تَصَدَّقْ رَجُلٌ مِنْ دِينَارِهِ ، مِنْ دِرْهَمِهِ ، مِنْ ثَوْبِهِ ، مِنْ صَاعِ بُرِّهِ ، مِنْ صَاعِ تَمْرِهِ (حَتَّى قَالَ) وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ » قَالَ : فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِصُرَّةٍ كَادَتْ كَفُّهُ تَعْجِزُ عَنْهَا . بَلَّ قَدْ عَجِزَتْ . قَالَ : ثُمَّ تَابَعَ النَّاسُ . حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَثِيَابٍ . حَتَّى رَأَيْتُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَتَهَلَّلُ . كَأَنَّهُ مُذْهَبَةٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً ، فَلَهُ أَجْرُهَا ، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ . مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ . وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً ، كَانَ عَلَيْهِ وَزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ . مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . قَالَا جَمِيعًا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْنَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْمُؤَذِّرَ بْنَ جَرِيرٍ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ صَدَرَ النَّهَارِ . يَمْلِكُ حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مُعَاذٍ مِنَ الزِّيَادَةِ قَالَ : ثُمَّ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ خَطَبَ .

69 — (1017) : Cerîr ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Biz gündüzün ortasında (evvelinde) Rasûlullah (S) ın yanında idik. Derken siyah beyaz yollu nemire denilen yün izârlarını veya abalarını ortalarından delerek başlarını içine sokmak sûretiyle giyinmiş, kılınçlarını kuşanmış, çoğu belki de hepsi Mudar kabîlesinden olan çıplak, yalın ayak bir cemâat Peygamber'e geldiler. Bunları derin bir fakirlik içinde gördüğünden dolayı Rasûlullah'ın yüzü derhal değişti. İçeri girip çıktıktan sonra Bilâl'e emretti. Bilâl ezân okudu ve kameti yaptı. Rasûlullah öğlen namazını kıldırdıktan sonra belîğ bir hutbe irâd edib şöyle buyurdu :

«Ey insanlar! Sizi birtek candan yaratan, ondan da yine onun zevcesini vucûda getiren ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinize korununuz. Kendisi ile birbirinize dileklerde bulunduğunuz Allah'dan ve akrabalık (bağlarını kırmak) dan sakının. Çünkü Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir» (en-Nisâ: 1) âyetini okudu. Sonra Haşr sûresindeki :

«Ey iymân edenler! Allah'dan korkun. Herkes yarın için önden ne göndermiş olduğuna baksın. Allah'dan korkun. Çünkü Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır» (el-Haşr: 18) âyetini okuyub: (Her) insan, dî-nârından, dirheminden, elbisesinden, bir sâ' buğdayından, bir sâ' hurma-sından, hatta bir hurmanın yarısı bile olsa sadaka versin» buyurdu. İlk önce Ensâr'dan bir zât eliyle taşıyamıyacak derecede ağır ve içi para dolu bir torba getirdi. Bundan sonra insanlar arka arkaya gelib bir şeyler getirdiler. Nihayet ben, yiyecek ve giyecek nevinden ehemmiyetli iki kü-me mal yığıldığını gördüm. Bu toplanma sonunda Rasûlullah'ın yüzünü altun yaldızlı gümüş bir levha gibi parlar bir sûrette gördüm. Bunun üzerine Rasûlullah :

«Her kim İslâm Dîninde te'sîs edilen güzel bir hayır ilk evvel işler güzel bir çığır açarsa ona, hem işlediği bu hayrın sevâbı, hem de kendisinden sonra işleyecek olan hayır sâhiblerinin sevâbı onların sevâbından hiçbir şey eksilmeksizin verilir. Yine her kim İslâm'da kötülüğü bildirilen hayırsız bir işe başlar, kötü bir çığır açarsa, hem işlediği bu kötü işin günahı, hem de kendisinden sonra onu işliyecek olanların günahları bunların günahlarından hiçbir şey eksilmeksizin ona âid olur» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Cerîr'in : Gündüzün evvelinde Rasûlullah'ın yanında idik, şeklinde anlattığını bundan evvelki İbn Cerîr hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Bunlardan İbn Muâz'ın hadîsinde : Sonra öğlen namazını kıldırdı, sonra da bir hutbe îrâd etti ziyâdesi vardır.

۷۰ - (...) حدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأَمَوِيُّ . قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مُنَمَّرٍ ، عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ جَرِيرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . فَأَتَاهُ قَوْمٌ مُجْتَايِ النَّمَارِ . وَسَافُوا الْحَدِيثَ بِقَصْبِهِ . وَفِيهِ : فَصَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ صَعِدَ مِنْبَرًا صَغِيرًا . فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ . فَإِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ فِي كِتَابِهِ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الْآيَةَ » .

70 — () : Cerîr : Peygamber (S) in yanında oturuyordum. Siyah beyaz yollu — desenli — nemire denilen yünden izârlarını ortalarından delerek başlarını oradan sokmak sûretiyle giyinmiş olan bir topluluk geldi dedi ve hadîsin tamâmını sevk etti. Bu hadîsde : Muteakiden öğlen namazını kıldırdı. Sonra küçük bir minber üzerine çıktı. Al-lâh'a hamd ve senâ ettikten sonra : «Ammâ ba'du. Şüphesiz Allah Kitabında : Ey insanlar! Rabbinize ittika ediniz..» (en-Nisâ: 1) âyetini indir-miştir» dedi, tarzındadır.

٧١ - (...) وحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ وَأَبِي الضَّحَى ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هِلَالٍ الْعَبْسِيِّ ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : جَاءَ نَاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . عَلَيْهِمُ الصُّوفُ . فَرَأَى سُوءَ حَالِهِمْ . فَقَدْ أَصَابَتْهُمْ حَاجَةٌ . فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِهِمْ .

71 — (.) : Buradaki râvîler, Cerîr ibn Abdillâh'ın : Bedevîlerden birtakım insanlar Rasûlullah (S) a geldiler. Üzerlerinde yün örtüler vardı. Rasûlullah onların hallerinin kötülüğünü gördü. Onlara fakîrlik isâbet etmişti dediğini bundan evvelkilerin hadîsi tarzında zikrettiler.

(٢١) باب الحمل أجرة بنصره بها ، والنهرى السبر عن نفسه المنصور بقبل

٧٢ - (١٠١٨) حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنِيهِ إِشْرُ بْنُ خَالِدٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ . قَالَ : أَمَرَنَا بِالصَّدَقَةِ . قَالَ : كُنَّا نُحَامِلُ . قَالَ : فَتَصَدَّقَ أَبُو عَقِيلٍ بِنِصْفِ صَاعٍ . قَالَ : وَجَاءَ إِنْسَانٌ بِشَيْءٍ أَكْثَرَ مِنْهُ . فَقَالَ الْمُتَأَفِّقُونَ : إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنْ صَدَقَةِ هَذَا . وَمَا فَعَلَ هَذَا إِلَّا خِرٌ إِلَّا رِيَاءً . فَتَزَلَّتْ : الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَوَّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ [٩ / الدُّوْبَةُ / الْآيَةُ ٧٩] . وَلَمْ يَلْفِظْ بِشَرْ : بِالْمُطَوَّعِينَ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الرَّيِّسِ . ح وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ سَعِيدِ بْنِ الرَّيِّسِ قَالَ : كُنَّا نُحَامِلُ عَلَى ظُهُورِنَا .

(21) ÜCRETLE HAMMÂLLIK EDEREK KAZANCINDAN SADAKA VERME, - AZ BİR ŞEY TASADDUK EDENİ DE KÜÇÜMSEMEKDEN ŞİDDETLE NEHİY BÂBİ

72 — (1018) : Ebû Mes'ûd (R) şöyle dedi :

(«Onların mallarından sadaka al...» — et-Tevbe: 103 — âyeti nazil olunca) bizler sadaka vermekle emrolunduk. Biz de (çarşıda) sırtlarımızla yük taşırdık (bu kazancımızdan sadaka verib sevâba iştirâk ederdik). Ebû Akil, yarım sâ' (yani 520 dirhem) sadaka verdi. Bir diğer insan bundan biraz daha fazla bir şey getirdi. Bunun üzerine munâfıklar : Allah şu adamın sadakasından muhakkak muhtağnîdir. Diğer de şu, getirdiğini sırf riyâ olarak sadaka yapmıştır, diye lâf ettiler. İşte bunu ta'kî-

ben şu âyet nazil oldu : «Sadakalarda farz olan zekâttan fazla olarak kendi gönülleri ile bağışlarda bulunanlara bir türlü ve güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamıyanlara diğer türlü laf atanlar, bunlarla eğlenenler, Allah onları maskaraya çevirmiştir. Bir de onlar için elîm bir azâb vardır» (et-Tevbe : 79).

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de : Şu'beden bu isnadla rivâyet ettiler. Bunlardan Saîdu'bnü Rabî' hadisinde; Sırtlarımızla hammâlîk yapardık, dediği vardır.

(۲۲) بَابُ فَضْلِ النِّجْمِ

۷۳ - (۱۰۱۹) حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . يَبْلُغُ بِـ « أَلَا رَجُلٌ يَمْنَحُ أَهْلَ بَيْتِ نَافَةَ ، يَمْدُو بِمُسٍّ ، وَتُرْوَحُ بِمُسٍّ إِنْ أَخْرَاهَا الْعَظِيمُ » .

(22) SAĞMAL HAYVANLARIN BİR MÜDDET SAĞILIB TEKRAR İÂDE EDİLMEK ÜZERE ÂRİYET VERİLMESİNİN FAZİLETİ BÂBİ

73 — (1019) : Ebû Hureyre, Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber verir : «Bakın! Bir kimse sabahleyin bir kab, akşamleyin bir kab süt veren sağmal bir deveyi, bir süre için faydalanıb sonra iâde edilmek üzere bir ev halkına âriyeten hediye ederse menîha denilen bu hediye'nin sevâbı muhakkak çok büyüktür».

۷۴ - (۱۰۲۰) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَافٍ . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ . أَخْبَرَنَا عُيَيْنَةُ اللَّهِ ابْنُ عَمْرِو عَنْ زَيْدٍ ، عَنْ عَدِيٍّ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهُ نَهَى فَذَرَ خِصَالًا وَقَالَ « مَنْ مَنَعَ مَنِيحَةً ، غَدَتِ بِصَدَقَةٍ ، وَرَاحَتِ بِصَدَقَةٍ ، صَبُوحَهَا وَغَبُوقَهَا » .

74 — (1020) : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) birtakım huyları söyleyib bunlardan nehy ettikten sonra şöyle buyurdu : «Sağmal bir hayvanı bir süre için faydalanıb tekrar iâde edilmek üzere âriyeten hediye eden kimse, o hayvanın sabahki sağımından bir sadaka yapmış, akşamki sağımından diğer bir sadaka yapmış olur» ²¹.

21. «Sağmal hayvanlarda da sizin için elbette bir âyet vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen dupduru bir süt içiriyoruz» (en-Nahl: 66).

«Hurma ağaçlarının meyvesinden ve üzümlerden de içki ve güzel bir rızık edirsiniz. İşte bunda da aklını kullanacak bir kavim için hiç şüphesiz bir âyet vardır» (en-Nahl: 66-67).

(۲۳) باب مثل النفوس والجبل

۷۵ — (۱۰۲۱) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّافِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ عَمْرُو : وَحَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . قَالَ : وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : عَنْ الْحَسَنِ ابْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَثَلُ الْمُنْفِقِ وَالْمُتَصَدِّقِ . . كَمَثَلِ رَجُلٍ عَلَيْهِ جُبَّتَانِ أَوْ جُبَّتَانِ . مِنْ لَدُنْ تُدِيهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا . فَإِذَا أَرَادَ الْمُنْفِقُ (وَقَالَ الْآخَرُ : فَإِذَا أَرَادَ الْمُتَصَدِّقُ) أَنْ يَتَصَدَّقَ سَبَغَتْ عَلَيْهِ أَوْ مَرَّتْ . وَإِذَا أَرَادَ الْبَخِيلُ أَنْ يُنْفِقَ . فَلَصَّتْ عَلَيْهِ وَأَخَذَتْ كُلُّ حَلَقَةٍ مَوْضِعَهَا . حَتَّى انْجَحَنَ بَنَانُهُ وَتَعَفَّوْا ثَرَهُ » قَالَ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَقَالَ : يُوسِّمُهَا فَلَا تَسْمِعُ .

(...) حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ أَبُو أَيُّوبَ الْغِيلَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ (يَعْنِي الْعَقَدِيُّ) . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُتَصَدِّقِ . كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ . قَدْ اضْطُرَّتْ أَيْدِيهِمَا إِلَى تُدِيهِمَا وَتَرَاقِيهِمَا . فَجَعَلَ الْمُتَصَدِّقُ كُلَّمَا تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ انْبَسَطَتْ عَنْهُ . حَتَّى تَغْشَى أُنَامِلَهُ وَتَعَفَّوْا ثَرَهُ وَجَعَلَ الْبَخِيلُ كُلَّمَا هَمَّ بِصَدَقَةٍ فَلَصَّتْ . وَأَخَذَتْ كُلُّ حَلَقَةٍ مَكَانَهَا » . قَالَ : فَأَنَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ بِإِصْبَعِهِ فِي جَيْبِهِ . فَلَوْ رَأَيْتُهُ يُوسِّمُهَا وَلَا تَوَسَّعُ .

(23) CÖMERT İLE CİMRİ KİMSENİN MİSÂLİ BÂBİ

75 — (1021) : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «İnfâk edici ve sadaka verici kimsenin meseli, üzerinde memelerinin yanından köprücük kemiklerine kadar (vücûdlarını kaphyan) demirden iki cübbe veya iki zırh bulunan kimsenin meseli gibidir. İnfâk edici (öteki râvî : Sadaka verici dedi) sadaka vermek istediğinde zırhı onun bedeni üzerinde genişler, yahut uzar. Cimri olan sarf etmek istediğinde zırhı üzerinde büzülür ve her bir halka kendi yerini alır. Nihayet o kimsenin parmak uçlarını kaplar ve izlerini yok eder»²².

22. Bu hadiste râvîlerin hatalarından ileri gelen bazı tertib düzensizlikleri takdim ve te'hîrler vardır. Bunların doğru şekilleri müteakib hadislerde görülmektedir. Meselâ : Burada «meselü'l-munfık ve'l-mütesaddık» denilmiş, doğrusu «meselü'l-munfık ve'l-bahil»dir. «ke meseli reculin» denilmiş, doğrusu «ke meseli reculeyni..» dir. İki şahsa âid sıfatlarda takdim ve te'hîr yapılmıştır. Mamafih bunlar sonraki hadiste, yerli yerinde düzgün olarak ifadesini bulmuş ve yanlış anlaşılmalara önlenmiştir.

() : Ebû Hureyre dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle bir temsîl getirdi : «Cimri ile sadaka veren kimsenin meseli, üzerlerinde demirden birer zırh bulunan iki kişinin meseli gibidir ki bu iki kişinin elleri memelerine ve köprücük kemiklerine doğru yapıştırılıp sıkıştırılmıştır. Cömert olan her sadaka verdikçe zırhı vücûdu üzerinde genişlemeğe başlar hat-ta parmak uçlarını örtüb yürüyüşündeki izlerini yok eder. Cimri ise bir sadaka vermek kasedettikçe zırhı büzülür ve her bir halkası kendi yerini alır».

Ebû Hureyre : Ben Rasûlullah'ı parmaklarını yakası içine sokub genişletme çabasını işâret ederken gördüm. Onun, zırhı genişletmeğe uğraşmış da zırhın genişlememesini bir görseydin! dedi.

۷۷ — (...) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْخَضْرَمِيُّ عَنْ وَهَيْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُتَصَدِّقِ مَثَلُ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُنَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ . إِذَا هَمَّ الْمُتَصَدِّقُ بِصَدَقَةٍ اتَّسَعَتْ عَلَيْهِ . حَتَّى تُعْفَى أَثَرُهُ . وَإِذَا هَمَّ الْبَخِيلُ بِصَدَقَةٍ تَقَلَّصَتْ عَلَيْهِ . وَانْضَمَّتْ يَدَاهُ إِلَى تَرَاقِيهِ . وَانْقَبَضَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ إِلَى صَاحِبَتِهَا » قَالَ : فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « فَيَجْهَدُ أَنْ يُوسِّمَهَا فَلَا يَسْتَطِيعُ » .

(77 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Bahil ile sadaka veren cömertin örneği, üzerlerinde demirden iki zırh bulunan iki kişi gibidir. Sadaka veren cömert kişi, bir sadaka vermeğe davranınca üzerindeki zırhı yürüyüşündeki ayak izlerini silecek kadar genişleyip uzar. Cimri olan kimse, bir sadaka vermek istediğinde üzerindeki zırhı büzülüb kasılır ve iki elini köprücük kemiklerine sımsıkı yapıştırır. Her bir halkası da kendine uygun gelen eşine geçib büzülür».

Ebû Hureyre der ki : Rasûlullah'dan işittim : «O cimri zırhı genişletmeğe çalışır fakat muktedir olamaz» diyordu²³.

23. Bu hadislerde cömert ile cimrinin ruh halleri en belîğ bir temsille tasvîr edilmiştir: Cömert, ihtiyaç içinde bunalmışlara yardıma koşmakla gönlünde bir rahatlık ve sevinç duyar. Bu iç açıklığının ve hazzın parmaklarına kadar bütün vücûdunu kapladığını nefsinde hisseder. Bir de bu cömertlik, onun rûhî ve hâricî bütün ayıplarını temâmiyle örter.

Bahil ise, düşkünlere ve fakirlere karşı katı yürekli olmakla beraber, gönlünde fitrî bir merhamet duygusu da vardır. Fakat cimriliği bu asil duyguyu galebe etmektedir. O, gönlündeki bu iki zıd temâyülden dolayı dâimî bir ızdırâb içindedir. Bu ızdırâb Allah'ın fîtrat gereğince bahîllerde yarattığı bir iç üzüntüsü, bir gönül darlığıdır ki hadiste ifâde edildiği gibi bu rûhî hâl cimriyi baştan aşağıya kadar cendere içinde gibi sıkıştırır durur. Bir fakîre yardım edib de bu gönül azâbından kurtulmayı başaramaz.

(۲۴) باب نبوت أجرة النعوى، وإيه وقعت الصدقة في بر غير أهلها

۷۸ — (۱۰۲۲) حَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « قَالَ رَجُلٌ : لَأَنْصَدَّقَنَّ اللَّيْلَةَ بِصَدَقَةٍ . فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ زَانِيَةٍ . فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ : تُصَدِّقُ اللَّيْلَةَ عَلَى زَانِيَةٍ . قَالَ : اللَّهُمَّ ! لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زَانِيَةٍ . لَأَنْصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ . فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ غَنِيٍّ . فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ : تُصَدِّقُ عَلَى غَنِيٍّ . قَالَ : اللَّهُمَّ ! لَكَ الْحَمْدُ عَلَى غَنِيٍّ . لَأَنْصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ . فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ سَارِقٍ . فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ : تُصَدِّقُ عَلَى سَارِقٍ . فَقَالَ : اللَّهُمَّ ! لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زَانِيَةٍ وَعَلَى غَنِيٍّ وَعَلَى سَارِقٍ . فَأَتَى فَقِيلَ لَهُ : أَمَا صَدَقْتِكَ فَقَدْ قُبِلَتْ . أَمَا الزَّانِيَةُ فَلَمَلَهَا تَسْتَعِفُّ بِهَا عَنْ زَانَاهَا . وَلَمَلَّ الْغَنِيُّ يَتَعَبَّرُ فَيَنْفِقُ مِمَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ . وَلَمَلَّ السَّارِقُ يَسْتَعِفُّ بِهَا عَنْ سَرِقَتِهِ . »

(24) SADAKA, LÂYİK OLMİYANLARIN ELİNE DÜŞSE DE SADAKA VEREN İÇİN SEVÂBİN SÂBİT OLMASI BÂBİ

78 — (1022) : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : « (İsrâîl oğullarından) bir kimse : Herhalde bu gece bir sadaka vereceğim diye nezretti. Muteâkiben evinden çıkıp sadakasını tesâdüfen zinâkâr bir kadının eline koydu. Sabah olunca halk :

— Bu gece bir kahbeye sadaka verilmiş (bu câiz olmaz) diye söylenmeye koyuldular. Sadakayı veren (bundan müteessir olmayarak) :

— Ey Allâh'ım! Bir zinâkâr kadına sadaka verdiğimden dolayı da bütün hamd sana mahsûsdur dedi ve elbette sadaka vereceğim diye yemin etti. Muteâkiben sadakası ile çıktığında bu defa da yine bilmiyerek sadakasını bir zenginin eline koymuştu. Sabahleyin halk :

— Bir zengine sadaka verilmiş (olur şey değil?) diye söze koyulurlar. Sadaka veren kimse hiç aldırmıyarak :

— Ey Allâh'ım! Bir zengine verdiğimden dolayı da hamd sanadır, dedi ve muhakkak sadaka vereceğim diye yemin etti. Sonra sadakası ile çıkıp onu bir hırsızın eline koymuştu. Sabah olunca halk yine :

— Bir hırsıza sadaka verilmiş, diye dedi-kodu ederler. Sadaka veren zât :

— Ey Allâh'ım! Bir orosbuya, bir zengine ve bir hırsıza sadaka verdiğimden dolayı da hamd sana mahsûsdur (sadakalarımı onlara hep se-

nin irâdenle verdim) dedi²⁴ Sonra bu kimseye rü'yâsında şöyle müjde-
lendi :

Sadakaların kabul edilmiştir. Fâhişeye verdiği sadakaya gelince belki o fâhişe kadın bu sadaka sebebiyle zinasından vaz geçib iffetli bir hayata döner. Zengin ise umut edilir ki aldığı sadakadan ibret alıp uyanır da Allah'ın kendisine ihsân ettiği servetten fakîrlere vermeğe başlar. Hırsıza gelince, umulur ki o da bu sadaka sebebiyle fenalıktan vaz geçerek temiz bir hayata kavuşur.

(۲۵) باب أمر الخازن الأمين، والمرأة إذا نصرفت من بيت زوجها غير مفسدة، بإذن الصريح أو العرفي

۷۹ - (۱۰۲۳) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ وَابْنُ مُنْذِرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ .
كُلُّهُمْ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ . قَالَ أَبُو عَامِرٍ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا بُرَيْدٌ عَنْ جَدِّهِ ، أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ
أَبِي مُوسَى ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْخَازِنَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطَى) مَا أُمِرَ بِهِ ،
فِي عَطِيَّتِهِ كَامِلًا مُؤَفَّرًا ، طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ ، فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ - أَحَدًا مَتَّصِدِّفِينَ » .

(25) EMNİYETLİ VEKİL, MAL SAHİBİNİN MALINDAN, KADIN DA KOCASININ EVİNDEN, BUNLARIN SARİH VEYA ÖRFİ İZİNLERİ İLE VE İFSÂD EDİCİ OLMAKSIZIN SADAKA VERDİKLERİNDE VEKİL İLE KADINA DA SEVÂB OLMASI BÂBİ

79 — (1023) : Ebû Mûsâ (R) dan :

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Mal sâhibinin emrini kâmilten ve derhal gönül hoşluğu ile infâz eden ve emredilen sadakayı emrolunan kimseye veren musliman, emniyetli iş vekîli, sadaka veren iki hayır sâhibinin birisidir»²⁵.

24. Sadakalarımı bu kötü kimselere kendi irâdemle değil, senin irâdenle verdim. Senin irâden ise pek güzeldir. İrâdenin mekrûh bir şeye ilişmesinden dolayı senden başkası hamd olunmaz. İşte ben haddizatında güzelden başka bir şey olmıyan bu irâde tecellilerine de hamd ediyorum demek oluyor.

Hadîsden zekât ve sadakanın ahlâkı güzelleştirmekde sihirli te'sîrleri olduğu anlaşıyor. Şuurlu insanlar ne kadar kötü olurlarsa olsunlar, gördükleri ihsanın te'sîriyle kötü hayatlarından dönebilirler. Zarûretler ve ihtiyaclar sebebiyle bu kötü yollara düşenlerde zekâtların ve sadakaların uyarıcı rolleri elbette büyüktür.

Bu hadîsden sadakanın gizlice ve ihlâs ile verilmesinin faziletli olduğu da anlaşılmaktadır.

25. «Erkeğin kazancından kadının tasarrufu en nâzik içtimâî meselelerdendir. Onun için bu tasarruf bazı kayıdlara ve şartlara tâbî tutulmuştur. Bunlardan en mûhimmi: İfsât edici olmıyarak yani masraf, haddi aşarak âile maişetinin, âile dirliğinin bozulmaması

۸۰ - (۱۰۲۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ ، كَانَ لَهَا أَجْرُهَا بِمَا أَنْفَقَتْ . وَلِزَوْجِهَا أَجْرُهُ بِمَا كَسَبَ . وَلِلْخَازَنِ مِثْلُ ذَلِكَ . لَا يَنْقُصُ بَعْضُهُمْ أَجْرَ بَعْضٍ شَيْئًا » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ عِيَّاضٍ عَنْ مَنْصُورٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ « مِنْ طَعَامِ زَوْجِهَا » .

80 — (1024) : Âişe (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ev kadını, evinin yiyeceklerinden isrâf etmeksizin (örfe göre âilesine, komşularına ve konuklarına) ikrâm ettiğinde, infak etmesi sebebiyle kendisinin de sevâbı olur. Bu malı kazandığı için kocasının, muhâfaza edib baktığından dolayı haznedârın da o kadar sevâbları vardır. Bunlardan bazısının sevâbı diğerlerinin sevâbından hiçbir şey eksiltmez».

() : Buradaki râvî de Mansûr'dan bu isnad ile rivâyet edib «eşinin yiyeceğinden» şeklinde söylemiştir.

۸۱ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ . كَانَ لَهَا أَجْرُهَا وَلَهُ مِثْلُهُ . بِمَا كَسَبَ . وَلَهَا بِمَا أَنْفَقَتْ . وَلِلْخَازَنِ مِثْلُ ذَلِكَ . مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْتَقِصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْئًا » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا أَبُو وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

81 — () : Âişe (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kadın, kocasının evinden bozguncu olmıyarak infak ettiği zaman kadın için de bu infâkı yapması sebebiyle

şartıdır. Bu bir menfi şarttır. Fakat şumûl sâhası gayet geniştir. Kadının tasarrufu ile âile dirliğinin bozulmaması bir takım şartlarla te'min edilebilir. Bunlardan birisi bu infâkın ev azığına münhasır olmasıdır. İkincisi kadının infâkı zevcin mantûkan veya örf - âdete tabaiyyetle mefhûmen izin ve rızâsına dayanmalı. Binaenaleyh zevcin parasıyla kadının ikrâm ve tasadduku bu bahisden hâricdir. Para husûsu kadının, kocanın servetinden tasarrufu demektir ki bunda vâcib olan zevcin sarâhaten izin ve rızâsının bulunmasıdır..»

sevâb vardır. Malı kazandığı için kocasına da okadar, koruyucu ve bakıcı için de o kadar sevâb vardır. Bu sevâblar kendi ecirlerinden hiçbir şey eksiltmeksizin verilir» 26.

() : Buradaki râvî de A'meş'den bu isnad ile o hadis tarzında rivâyet etmiştir.

(۲۶) بَابُ مَا أَتَى الْعَبْدَ مِنْ مَالِ مَوْلَاهُ

۸۲ - (۱۰۲۵) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ . قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ : حَدَّثَنَا حَفْصٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ ثُمَيْرِ مَوْلَى أَبِي اللَّحْمِ . قَالَ : كُنْتُ مَمْلُوكًا . فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ : أَأَصْدَقُ مِنْ مَالِ مَوْلَى بِشَيْءٍ ؟ قَالَ « نَعَمْ . وَالْأَجْرُ يَنْسُكُمَا نِصْفَانِ » .

(26) HİZMETÇİNİN, EFENDİSİNİN MALINDAN İNFÂK ETMESİ
B Â B I

82 — (1025) : Âbi'l-Lahm (Et yemez veya et vermez) ın azadlısı Umeyr şöyle dedi : Ben bir köle idim. Rasûlullah (S) a : Ben sâhiblerimin malından herhangi bir şey sadaka olarak verebilir miyim? diye sordum. «Evet, herbirinize iki yarım ücret (yani sevâb) vardır» buyurdu.

۸۳ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَاثِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ يَزِيدَ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي عُبَيْدٍ) قَالَ : سَمِعْتُ ثُمَيْرًا مَوْلَى أَبِي اللَّحْمِ قَالَ : أَمَرَنِي مَوْلَايَ أَنْ أَقْدِدَ لَحْمًا . فَجَاءَنِي مُسْكِينٌ . فَأَطْعَمْتُهُ مِنْهُ . فَعَلِمَ بِذَلِكَ مَوْلَايَ فَضَرَبَنِي . فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ « لِمَ ضَرَبْتَهُ ؟ » فَقَالَ : يُعْطِي طَعَامِي بِغَيْرِ أَنْ أَمُرُهُ . فَقَالَ « الْأَجْرُ يَنْسُكُمَا » .

83 — () : Âbi'l-Lahm'ın azadlısı Umeyr dedi ki : Sâhibim

26. İş vekili olan kimsenin sevâbı da bazı kayıtlara tâbi' tutulmuştur :

a. Bu şahsın, efendisinin malını almaya ve sarf etmeye izinli bir iş vekili olması. Bu izin yoksa, fuzûlî tasarruf olur ki câiz değildir.

b. Muslim olması. Bu kayıt ile kâfir hizmetçi hâriç bırakılmıştır. Çünkü sadakada niyet şart olup kâfir bu ehliyeti hâiz değildir.

c. Emin olması. Bununla da hıyâneti sabit olan hâriç bırakılıyor.

d. Hizmetçi, vermeğe me'mûr olduğu sadakayı gönül hoşluğu ile vermesi. Bu şart da niyetin vücûdu için lâzımdır. Niyet, ecrin dayanağıdır.

f. Emrolunan sadakayı, efendinin emrettiği kimseye vermesi. Başkasına verirse emre muhâlefet etmiş ve emânetten uzaklaşmış olur».

bana bir eti uzunluğuna yarmamı emretti. Derken benim yanıma bir fakir çıkageldi. Ben de bu etten ona yedirdim. Sahibim bu yedirmemi öğre-
nince beni dövdü. Ben de Rasûlullah (S) a gidib bunu kendisine söyle-
dim. Bunun üzerine Rasûlullah sâhibimi çağırıp : «Bunu niçin dövdün?»
diye sordu. Sâhibim : Ben kendisine emir vermediğim halde o benim yi-
yeceğimi başkasına veriyor, dedi. Buna cevâben Rasûlullah : «Her iki-
nize de sevâb vardır» buyurdu ²⁷.

٨٤ — (١٠٢٦) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ :
هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا . وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
« لَا تَصُومُ الْمَرْأَةُ وَبَعْلُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ . وَلَا تَأْذَنُ فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ . وَمَا أَنْفَقَتْ
مِنْ كَسْبِهِ مِنْ غَيْرِ أَمْرِهِ فَإِنَّ نِصْفَ أَجْرِهِ لَهُ » .

84 — (1026) : Hemmâmu'bnü Münebbih : Şu, Ebû Hureyre'-
nin, Allah'ın Rasûlu Muhammed'den bize tahdîs ettikleridir dedi ve bir-
çok hadîsler zikretti. Onlardan biri şudur :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Kocası varken, kocası tarafından izin
verilmedikce kadın nâfile oruç tutmasın. Kocası varken onun evine kendi
izni olmadıkca kimseye içeri girme izni vermesin. Kocasının kazancından
onun emri olmuyarak her ne infâk ederse bu infâk sevâbının yarısı ko-
casına âiddir» ²⁸.

(٢٧) باب من جمع الصدقة وأعمال البر

٨٥ — (١٠٢٧) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التَّجِيبِيُّ (وَالْأَفْظُ لِأَبِي الطَّاهِرِ) قَالَا : حَدَّثَنَا
ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ مُجَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ

27. Bu şöyle yorumlanmıştır: Umeyr, efendisi râzı olur zannederek bir şey sadaka etti. Hal-
buki efendisi râzı olmadı. Böyle olunca Umeyr için bir sevâb vardır. Çünkü o, itâattır
itikâd ederek itâat niyetiyle bir şey yaptı. Sâhibi için de bir ecir vardır. Çünkü onun
da malı telef edilmiştir. «Her ikinize de sevâb vardır» demek herbiriniz için bir sevâb
vardır, demektir... (Nevevî).

28. (79) cu hadîsin haşiyesinde bu husus izah edildi.

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ نَوْدَى فِي الْجَنَّةِ : يَا عَبْدَ اللَّهِ ! هَذَا خَيْرٌ .
فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ . وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ .
وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ . وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الرِّيَّانِ » .
قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصَّدِيقُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا عَلَى أَحَدٍ يُدْعَى مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ .
فَهَلْ يُدْعَى أَحَدٌ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ كُلِّهَا ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَعَمْ . وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » .

(...) حَدَّثَنِي عُمَرُو النَّاقِدُ وَالْحَسَنُ الْحُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ
ابْنِ سَعْدٍ) حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا
عَنِ الزُّهْرِيِّ . بِإِسْنَادِ يُونُسَ ، وَمَعْنَى حَدِيثِهِ .

(27) HEM SADAKA VERMEYİ, HEM DE HAYIR AMELLERİNİ CEM' EDENLER BÂBİ

85 — (1027) : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim Allah yolunda çift nafaka (sadaka) verirse cennet kapılarında : Ey Allah'ın kulu! Bu kapu daha hayırlıdır, diye çağrılır. Çok namaz kılan kimse de namaz kapısından da'vet edilir. Cihad ehlinde olan kimse de cihad kapısından da'vet edilir. Çok sadaka verenlerden olanlar da sadaka kapısından da'vet edilir. Oruç ehlinde olanlar Reyyân kapısından da'vet edilir». Ebû Bekr Sıddîk:

— Yâ Rasûlallah! Bir kimsenin bu kapıların hepsinden da'vet olunması müşkil midir? Bir kişi bu kapıların hepsinden da'vet olunur mu? diye sordu. Rasûlullah :

— Evet, hepsinden da'vet olunur: Senin o bahtiyarlardan olmanı ümit ederim, buyurdu ²⁹.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de Zühri'den, Yûnus'un isnadıyla ve onun hadîsi tarzında rivâyet ettiler.

29. Reyyân, suya kandırıp doyuran ma'nâsına mübâlağalı bir fâil isimdir. Oruç susuzluğunun mükâfatı olarak oruçlular bu kapıdan cennete da'vet olunurlar. Herhangi bir hayrı ve ibâdeti diğer dîni vazîfelerden daha fazla ve daha şuurlu ifâ eden ve bu suretle o hayır ve ibâdetle ihtisas ve temâyüzü bulunanlar, cennete girerlerken o ibâdetle mahsûs ve onunla yâd edilen cennet kapısından gireceği bu hadîsde haber verilmektedir.

٨٦ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزَّيْنِ . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . حَدَّثَنِي شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَتَّفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ دَعَاهُ خَزَنَةُ الْجَنَّةِ . كُلُّ خَزَنَةٍ بَابٌ : أَيْ فُلٌ ! هَلُمَّ » . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! ذَلِكَ الَّذِي لَا تَوْبَى عَلَيْهِ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي لَا أَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » .

86 — () : Ebû Hureyre (R) der ki :

Rasûlullah (S) : «Her kim Allah yolunda çift infâk yaparsa cennet hâzinleri, her bir kapının hazinesi : Ey fulân! Buraya gel, diye da'vet eder» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr :

— Yâ Rasûlallah! İşte o (muhayyerliğinden dolayı) kendisine bir be's olmayacak kimsedir, dedi. Rasûlullah :

— Ben senin de o bahtiyarlardan olmanı kuvvetle ümit ediyorum, dedi.

٨٧ - (١٠٢٨) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا بَرَوَانُ (بِعَنِي الْفَرَارِيِّ) عَنْ زَيْدِ (وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ الْأَشْجَعِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ صَائِمًا ؟ » قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ : أَنَا . قَالَ « فَمَنْ تَبِعَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ جَنَازَةً ؟ » قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ : أَنَا . قَالَ « فَمَنْ أَطْعَمَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ مِسْكِينًا ؟ » قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ : أَنَا . قَالَ « فَمَنْ عَادَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ مَرِيضًا ؟ » قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ : أَنَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا اجْتَمَعْنَ فِي امْرِئٍ ، إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ » .

87 — (1028) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

— Bugün içinizden oruçlu olan kimdir? diye sordu. Ebû Bekr :

— Ben oruçluyum, dedi. Rasûlullah :

— Bugün sizden kim bir cenâzenin ardından gitti? dedi. Ebû Bekr :

— Ben gittim, cevâbını verdi. Rasûlullah :

— Sizden bugün kim bir miskîni doyurdu? dedi. Ebû Bekr :

— Ben, diye cevâb verdi. Rasûlullah :

— Sizden bugün bir hasta ziyâreti yapan kimdir? diye sordu. Ebû Bekr :

— Ben, diye cevâbladı. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Bunlar bir kimsede toplandı mı o insan muhakkak cennete girmiştir, buyurdu.

(۲۸) باب الحث في البرهان ، وكرهه البرهان

۸۸ - (۱۰۲۹) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ يَمْنَى (يَمْنَى ابْنُ غِيَاثٍ) عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنْفِقِي (أَوْ انْصَحِي ، أَوْ أَنْفِقِي) وَلَا تُخْصِي ، فَيُخْصِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ حَرْبٍ وَابْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . قَالَ زُهَيْرُ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَزِيمٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ حَزْمَةَ ، وَعَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ ، عَنْ أَسْمَاءَ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنْفِقِي (أَوْ انْصَحِي ، أَوْ أَنْفِقِي) وَلَا تُخْصِي . فَيُخْصِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَلَا تُوعِي فَيُوعِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ عَبَّادِ بْنِ حَزْمَةَ ، عَنْ أَسْمَاءَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهَا تَخَوَّ حَدِيثَهُمْ

(28) İNFÂK ETMEYE TEŞVİK VE SAYIB TUTMANIN KERÂHATİ BÂBİ

88 — (1029) : Ebû Bekr'in kızı Esmâ (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) bana şöyle buyurdu : «İnfâk et, malını sayıb zabt etme, Allah da sana nimetlerini sayıb esirger».

() : Esmâ şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «İnfâk et, malını sayıb zabt etme. Allah da sana nimetlerini sayıb esirger. Sakın 'çömlekte para saklama! Sonra Allah da senden (nimetlerinin bereketini) haps edib tutar» buyurdu.

() : Buradaki râvîler yine Esmâ'dan, Peygamberin kendisine yukarıkilerin hadîsi tarzında buyurduğunu rivâyet ettiler.

۸۹ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي أَنَّ أَبِي مُلَيْكَةَ ؛ أَنَّ عَبَّادَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّهَا جَاءَتْ النَّبِيَّ ﷺ . فَقَالَتْ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! لَيْسَ لِي شَيْءٌ إِلَّا مَا أَدْخَلَ عَلَيَّ الزُّبَيْرُ . فَهَلْ عَلَى جُنَاحٍ أَنْ أَرْضَعَ مِمَّا يَدْخُلُ عَلَيَّ ؟ فَقَالَ « اَرْضَحِي مَا اسْتَطَعْتَ . وَلَا تُوعِي فَيُوعِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ »

89 — () : Abbâdu'bnû Abdillâh ibn Zubeyr şöyle haber vermiştir : Ebû Bekr'in kızı Esmâ Peygamber'e gelib :

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Zubeyr'in evime idhâl ettiği şeylerden başka benim hiçbir şeyim yokdur. Onun, evime getirdiği şeylerden az az infâk etmekliğim bana günah olur mu? diye sordu. Rasûlullah :

— (Ey Esmâ!) Gücün yettiği nisbette az olsa da sadaka ver! Çömlekde para saklama, sonra Allah da senden imsâk eder, buyurdu.

(۲۹) بَابُ الْحَتِّ عَلَى الصَّرْفِ وَلَوْ بِالْقَبْلِ ، وَلَا تَمْنَعُ مِنَ الْقَبْلِ لِمَنْفَارِهِ

۹۰ — (۱۰۳۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ . ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ « يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ ! لَا تَحْمِرْنَ جَارَةَ إِجَارَتِهَا . وَلَوْ وَرَسِنْ شَاؤَ »

(29) AZ BİR ŞEYİ HAKİR GÖRÜLÜR DİYE SADAKA YAPMAK DAN ÇEKİNİLMİYEREK AZ DA OLSA SADAKA VERMEĞE TEŞVİK BÂBİ

90 — (1030) : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle der idi : «Ey musliman hanımlar! Komşu bir kadın, bir koyun paçası bile olsa komşusunun hediyyesini sakın küçük görmesin!»³⁰

(۳۰) بَابُ فَضْلِ إِقْفَاءِ الصَّرْفِ

۹۱ — (۱۰۳۱) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُيَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي خُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ خَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ : الْإِمَامُ الْعَادِلُ . وَشَابٌ نَشَأَ بِمِبَادَةِ اللَّهِ وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُمْلَقٌ فِي الْمَسَاجِدِ وَرَجُلَانِ تَحَابَبَا فِي اللَّهِ ، اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ . وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ ، فَقَالَ : إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ . وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ بِمِيقَانِهَا تَنْفِقُ شِمَالَهُ . وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا ، فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ » .

30. Cârre, komşu ma'nâsına olan «câr» ın müennesidir. Bir civarda oturub birbirine civâr yani yardımcı oldukları için bu isim verilmiştir. Kadının «dârre» sine yani kadın eşine de bu isim verilir.

«Firsîn», deve tabanına denir, mecâzen koyun turnağı için de kullanılır. Dilimizde «paça» ta'birî vardır. Burada bu kelime ile ifâde edilmek istenen ma'nâ, hediye edilen şey az olsa bile hediye edilmesinin luzûmunu beyanda mübâlağadır. Hadîsden çıkarılan ahlâkî hüküm de budur. Çünkü hediye cûddan yani mevcûd olan şeyden verilir.

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ قَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي سَمِيدٍ الْخَدْرِيِّ (أَوْ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ) ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ . وَقَالَ « وَرَجُلٌ مُعَلَّقٌ بِالسَّجْدِ ، إِذَا خَرَجَ مِنْهُ حَتَّى يَعُودَ إِلَيْهِ » .

(30) (NÂFİLE) SADAKAYI GİZLİ VERMENİN FAZİLETİ BÂBİ

91 — (1031) : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Yedi sınıf insan vardır ki Allah onları, arşın gölgesinden başka gölge olmıyan kıyâmet gününde kendi gölgesi altında barındıracaktır :

1. Âdil imâm (yani devlet başkanı) ³¹.
2. Allah'ına ibâdet ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç.
3. Gönlü mescidlere bağlı olan kimse.
4. Allah için sevişen ve bu mehabbetle birleşib, bu sevgi ile ayrılan iki kişi ³².
5. Güzel ve ictimâî mevkii yüksek bir kadın tarafından da'vet edilip de kadın kendisini ona arz ettiğinde: Ben Allah'dan korkarım, diyen er kişi ³³.
6. Sağ elinin verdiğini sol eli duymayacak derecede gizli sadaka veren kimse.

31. Âdil imâmdan maksad, Allah'ın emirlerine itâatlı, ifrâtdan da tefritden de çekinerek herşeyi yerli yerinde yapan, milletin haklarını gözeten imâmdır ki muslimanların işlerine bakmak vazifesi ile mükellef vâliler ve hâkimlerin herbiri de bu hükümlere dâhildirler. Âdil devlet reisinin birinci olarak sayılması meşgul olduğu işlerin çokluğundan ve menfaatlarının bütün millete şâmil olmasından dolayıdır.
32. Maksad din mahabbeti üzere olup bu mahabbeti ölünceye kadar dünyevî bir ârızaadan dolayı koparmamaktır. Bu sevişenler; ister bir arada bulunsunlar, ister bulunmasınlar hiçbir dünyevî maksad gözetmeksizin sırf Allah için sevişmek iymândan olduğu gibi, nefsânî bir sebep olmaksızın sırf Allah'ın sevmediği bir fiil ve hâlin meydana gelmesinden dolayı bozuşmak da iymândandır.
33. İctimâî mevkii yüksek yani haseb neseb sâhibi, mallı, güzel bir kadın kendini arz edip vuslata nâil olmak için her türlü mâniâlar zâil olduğu halde sırf Allah korkusu ile o kadından yüz çevirmek şüphesiz takvâ mertebelerinin en yüksek ve kâmilidir ve en büyük itâatdır :

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ

: Ammâ kim Rabbının makamından korktu ve nefsini hevasından alıkoydu ise işte muhakkak ki cennet onun varacağı yerin tâ kendisidir (en-Nâziât: 40-41).

Bu hadîs bize dînî, içtimâî, ahlâkî çok mühim esasları öğretmektedir.

7. Tenhada, Allah Teâlâ'yı (lisânen yahut kalben) zikr edib gözleri yaş dökken kimse.

() : Buradaki râvîler de Ebû Saîd Hudrî'den (yahut Ebû Hureyre'den), Rasûlullah'ın yukardaki Ubeydu'llah hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunda : «Mescide bağlanmış kimse ki mescidden çıktığı vakıt yine oraya dönmek niyetinde bulunur» demiştir.

(۳۱) بَابُ بَيَانِ أَهْلِ الْفَضْلِ الصَّرْفِ صَرْفِ الصَّيْحِ

۹۲ - (۱۰۳۲) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَيُّ الصَّدَقَةِ أَكْثَمُ ؟ فَقَالَ : « أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَائِعٌ شَجِيعٌ . تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمَلُ الْوَيْلَ . وَلَا تُفْهِمُ حَتَّى إِذَا بَلَغْتَ الْخُلُقُومَ قُلْتَ : لِفُلَانٍ كَذَا . وَلِفُلَانٍ كَذَا . أَلَا وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ . »

(31) SADAKÂNIN EN FAZÎLETLİSİ, SIHHATLİNİN VE MALA ÇOK DÜŞKÜN KİMSENİN SADAKASI OLDUĞUNU BEYÂN BÂBİ

92 — (1032) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ın huzuruna bir kimse geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! (Sevâbca) hangi sadaka en büyüktür? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah :

— (Sevâbı büyük sadaka) senin sıhhatli, son derece mala düşkün, fakîrlikten korkar, zenginlikten hoşlanır bulunduğun halde verdiğin sadakadır. Can boğaza gelib bu malım fulân içindir, şu malım da fulân içindir, diyene ve bu da vârislerin olana kadar (sadakanı) geri bırakma, buyurdu.

۹۳ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ فَضَالٍ عَنْ ثُمَامَةَ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَيُّ الصَّدَقَةِ أَكْثَمُ أَجْرًا ؟ فَقَالَ : « أَمَّا وَأَيُّكَ لَتَنْبَأَنَّكَ : أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَائِعٌ شَجِيعٌ . تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمَلُ الْبَقَاءَ . وَلَا تُفْهِمُ حَتَّى إِذَا بَلَغْتَ الْخُلُقُومَ قُلْتَ : لِفُلَانٍ كَذَا . وَلِفُلَانٍ كَذَا . وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ . »

(...) حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ . حَدَّثَنَا ثُمَامَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ،

نَحْوَ حَدِيثِ جَرِيرٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ .

93 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Peygamber'in yanına bir kimse gelib :

— Yâ Rasûlallah! Sevâb cihetiyle hangi sadaka en büyüktür? diye sordu. Rasûlullah da :

— Bak, yemîn olsun bu sana (tarafımdan) muhakkak haber verilecektir: Senin sıhhatlı, mala çok düşkün, fakirlikten korkar, uzun süre yaşamayı arzu eder bulunduğun halde verdiğin sadakadır³⁴. Sakın can boğaza gelib bu malım şunundur, bu malım şunundur diyene ve şu mal da vârislerin olana kadar (sadakanı) te'hîr etme! buyurdu.

() : Umâretu'bnü Ka'kaa da bu isnadla (92 rakamlı) Cerîr hadîsi tarzında tahdîs etti. Ancak O : Hangi sadaka daha faziletlidir? demiştir.

(۳۲) باب يباه أنه البر العليا خبر من البر السفلى ، وأنه البر العليا هي المنفقة ، وأنه السفلى هي الزمعة

۹۴ — (۱۰۳۳) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ . فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَهُوَ يَذْكُرُ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ « أَيْدِ الْمُتْلِيَا خَيْرٌ مِنَ أَيْدِ السُّفْلَى . وَأَيْدِ الْعُلِيَّا الْمُنْفِقَةُ . وَالسُّفْلَى السَّائِلَةُ » .

(32) YÜKSEK ELİN ALÇAK ELDEN HAYIRLI OLDUĞUNU VE YÜKSEK ELİN İNFÂK EDEN, ALÇAK ELİN DE ALAN ELDEN İBÂRET BULUNDUĞUNU BEYÂN BÂBİ

94 — (1033) : Abdullahi'bnü Umer (R) den :

Rasûlullah (S) bir defa minber üzerinde sadakayı, dilenmekten afif kalmayı yani dilenmemeyi zikrederken şöyle buyurdu : «Yüksek el alçak elden hayırlıdır. Çünkü yüksek el veren, alçak ise isteyen eldir».

34. Bahil'in sadakasının diğerlerinkinden daha faziletli olması şundan ileri geliyor: Bahil, nefsinde fazilete ve cömertliğe mâni' bir bahillik huyunun mevcûdiyetinden dolayı, malını ayırıp da bir fakire verebilmek için nefsi ile çetin bir iç mücâdelesine girişmiştir. Bu nefis mücâdelesi ise Allah'ın emrine fazla itâatdan doğmaktadır.

Şu âyetler insanlığı ne kadar uyarıcı ve ne kadar hayat vericidirler :

«Ey iman edenler! İçinde ne bir alışveriş, ne bir dostluk, ne de bir şefâat (imkânı) bulunmayan bir gün gelmezden evvel size verdiğimiz rızıkdan (hak yolunda) harcarın. Kâfirler zulmedenlerin tâ kendileridir» (el-Bakara: 254).

Âyetin son fıkrasından anlaşıldığına göre bu sarfdan maksad farz olan zekâtıdır.

«Her hangi birinize ölüm gelib de: Ey Rabbim! Beni yakın bir müddete kadar geciktirseydin de sadaka verib dursaydım, iyi kimselerden olsaydım diyeceğinden evvel size rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcarın. Halbuki Allah hiçbir kimseyi eceli gelince aslâ geri bırakmaz. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır» (el-Munâfikûn: 10-11).

۹۵ — (۱۰۳۴) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ . قَالَ ابْنُ بَشَّارٍ : حَدَّثَنَا يَحْيَى . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ . قَالَ : سَمِعْتُ مُوسَى بْنَ طَلْحَةَ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ حَكِيمَ ابْنَ حِزَامٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ (أَوْ خَيْرُ الصَّدَقَةِ) عَنْ ظَهْرِ غِنَى . وَالْيَدُ الْخَيْرُ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى . وَابْدَأْ بِمَنْ تَعْمَلُ » .

95 — (1034) : Hakîmu'bnü Hızâm (R) şöyle tahdîs etmiştir:

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sadakanın efdali (yahut en hayırlısı) bol maldan verilendir. Yüksek el, alçak elden hayırlıdır. Sadaka vermeye nafakası üzerine vâcib olanlara ihsân ile başla»³⁵.

۹۶ — (۱۰۳۵) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِذُ . قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدٍ ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَعْطَانِي . ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَصْرَةٌ حُلُوءَةٌ . فَمَنْ أَخَذَهُ بِطَيْبِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ . وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ . وَكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ » . وَالْيَدُ الْخَيْرُ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى .

96 — (1035) : Hakîmu'bnü Hızâm (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) den istedim, o bana verdi. Sonra kendisinden (yine) istedim. Yine bana verdi. Sonra tekrar istedim, o yine bana verdi. Bundan sonra şöyle buyurdu : «Şu mal, yeşil ve tatlı çeşitli meyvalar (gibi) dir. Her kim bu malı nefis ferâğatiyle (yani hırssız) alırsa, o mal kendisi için bereketli olur. Her kim de bunu hırs ile alırsa bu mal, alan için şerefli ve meymenetli olmaz. O hırslı kimse, dâima yiyen ve bir türlü doymıyan bir obur gibidir. Yüksek el, alçak elden hayırlıdır».

۹۷ — (۱۰۳۶) : حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُمْصِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ . حَدَّثَنَا شَدَّادٌ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا ابْنَ آدَمَ ! إِنَّكَ أَنْ تَبْذُلَ الْفَضْلَ خَيْرٌ لَكَ . وَأَنْ تُنْسِكَهُ شَرٌّ لَكَ . وَلَا تَلَامُ عَلَى كَفَافٍ . وَابْدَأْ بِمَنْ تَعْمَلُ » . وَالْيَدُ الْخَيْرُ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى .

35. «Sadaka veren kimsenin ne kendisi, ne de âilesi muhtac olmamak, borçlu da bulunmamak lâzımdır. Üzerinde kul borcu olan kimse için vâcib olan, evvelâ borcunu vermektir. Sadaka vermek nâfile bir ibâdetdir. Borçlunun kazancı kendisinin değil, bi'l-kuvve alacaklının malıdır. Binaenaleyh borçlunun, kazancından sadaka vermek sûretiyle tasarrufu bir nevi sefâhattir. Böylesi hâkim tarafından hacr olunur...»

97 — (1036) : Ebû Umâme (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ey Âdem oğlu! Kendinin ve âilenin ihtiyacından fazla olan malını infâk etmen senin için bir hayırdır. O fazlayı elinde tutman ise senin için bir şerdir. Sen, kendinize yetecek kadar maldan dolayı kötülenmezsin. Infâk ve tasadduka da nafakası üzerine vâcib olan kimselerle başla. Yüksek el, alçak elden hayırlıdır».

(۳۳) باب النهى عن المسان

۹۸ — (۱۰۳۷) حَرَّشَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحَبَابِ . أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ . حَدَّثَنِي رَبِيعَةُ بْنُ زَيْدِ الدَّمَشَقِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ الْيَحْصَبِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ يَقُولُ : إِيَّاكُمْ وَأَحَادِيثَ . إِلَّا حَدِيثًا كَانَ فِي عَهْدِ عُمَرَ . فَإِنَّ عُمَرَ كَانَ يُخَيِّفُ النَّاسَ فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ « مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّمَهُ فِي الدِّينِ » . وَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّمَا أَنَا خَازِنٌ . فَمَنْ أَعْطَيْتُهُ عَنْ طَيْبِ نَفْسٍ ، فَيَبَارِكْ لَهُ فِيهِ . وَمَنْ أَعْطَيْتُهُ عَنْ مَسْأَلَةٍ وَشَرٍّ ، كَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ »

(33) İSTEMEKDEN NEHİY BÂBİ

98 — (1037) : Abdullahi'bnü Âmir el-Yahsubî dedi ki :

Ben Muâviye'den işittim şöyle diyordu : Sizleri Umer zamanında mevcûd ve sâbit olan hadisler müstesnâ, bunların dışında hadisleri çoğaltmanızdan men' ediyorum. Şüphesiz ki Umer de Aziz ve Celil olan Allah için halkı hadisleri çoğaltmamaları hususunda ikaz eder korkuturdu ³⁶. Ben, Rasûlullah (S) dan işittim buyuruyordu ki : «Allah her kime büyük bir hayır murad ederse ona dîn husûsunda bir ince anlayış verir». Ve yine Rasûlullah (S) dan işittim, şöyle buyuruyordu :

«Ben, (hakîkî bir verici değil) ancak bir Hâzin'im. Her kime kendimden gönül hoşluğu ile arzu ederek verirsem, o mal kendisi için bereketlendirilir. Her kime de istemesinden ve harisliğinden dolayı verirsem, o hırslı kimse dâima yiyen ve aslâ doymıyan bir obur gibidir».

36. Muâviye'nin maksadı, kendi zamanında bazı kimselerin ehl-i kitâbdan ve onların kitaplarında bulunanlardan hadis nakletmeleri şâyi olduğu için, sâbit olup olmadığı araştırılmaksızın hadisleri çoğaltmaktan nehiy eylemektir. Bu sebeble muhatablarına Umer zamanında sâbit olan hadislerle dönmelerini emretmiştir. Çünkü Umer'in, işi sağlam tutması, bu hususta şiddet göstermesi, satvetiyle insanların kendisinden korkmaları ve birçok hadislerle sûr'atle koşmalarından halkı men' etmesi, hadislerin subûtu husûsunda şehâdet ve vesîka taleb etmesi sûretleriyle hadisler kararlaştırılmış ve sünnet şöhret bulmuştu (Nevevî).

۹۹ - (۱۰۳۸) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو ، عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنْبِهٍ ، عَنْ أَخِيهِ هَمَّامٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تُلْحِفُوا فِي الْمَسْأَلَةِ . فَوَاللَّهِ ! لَا يَسْأَلُنِي أَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئًا ، فَتُخْرِجُ لَهُ مَسْأَلَتَهُ مِنِّي شَيْئًا ، وَأَنَا لَهُ كَارِهِ ، فَيُبَارِكَ لَهُ فِيمَا أُعْطِيَتْهُ » .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ . حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ مُنْبِهٍ وَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فِي دَارِهِ بِسَمْعَاءَ فَأَطْعَمَنِي مِنْ جَوْزَةٍ فِي دَارِهِ) عَنْ أَخِيهِ . قَالَ : سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . فَذَكَرَ مِثْلَهُ

99 — (1038) : Muâviye (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İstemekde ısrar etmeyiniz. Vallâhi herhangi biriniz benden bir şey ister ve bu istemesi, ben onu sevmediğim halde benden kendi lehine bir şey çıkarırsa, kendisine verdiğim şeyde onun için bir bereket ve meymenet olmaz».

() : Amru'bnü Dînâr şöyle demiştir : Bana, Vehbu'bnü Münebbih, kardeşinden tahdîs etti. (Ben San'â'daki evinde huzuruna girmiştim de o bana evindeki bir ceviz ağacının cevizlerinden yedirmişti). Kardeşi Hemmâm şöyle demiştir: Ben Muâviyetu'bnü Ebî Sufyân'dan işittim, diyordu ki : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu, diye yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

۱۰۰ - (۱۰۳۷) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ : سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ ، وَهُوَ يَخْطُبُ يَقُولُ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ . وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَبُعْطَى اللَّهِ » .

100 — (1037) : Abdurrahmâni'bnü Avf'ın oğlu Humeyd dedi ki : Ben Ebû Sufyân'ın oğlu Muâviye'den işittim. Kendisi hutbe yaparken şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Allah, her kime büyük bir hayır murad ederse ona dîn husûsunda geniş ve derin bir anlayış ihsân eder. Ben (hakîkî verici değil) yalnız bir taksîm ediciyim. Veren ise Allah'dır³⁷».

37. «Ma'nâ şuraya varıyor :

«Bana vahiy olunan dîn ilmini tebliğ ederken, kimseyi tahsis edib de diğerlerinden ketmettiğim, yokdur. Allah tarafından bana her ne bildirilmiş ise musâvi olarak tebliğ ediyorum. Ben ancak taksîm ediciyim. Tebliğlerim herkese göre farksız olmakla beraber, bu tebliğler, farklı derecelerde anlaşılıyor. Çünkü anlayışı veren Allah'dır. Allah'ın atâsı kullarına farklı derecelerde akıyor. Bunun eserleri de benim tebliğimden sonra görülüyor. Herkes kısmetini benden alırsa da veren Allah'dır, ben değilim» (Ahmed Naim).

(۳۰) باب المسكين الذي لا يجد غنى، ولا يفطن له، ولا يسأل الناس شيئاً

۱۰۱ - (۱۰۳۹) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الْغُبَيْرَةُ (يَعْنِي الْحَزَامِيَّ) عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَيْسَ الْمِسْكِينُ بِهَذَا الطَّوَّافِ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ . فَتُرَدُّهُ الْأَقْمَةُ وَاللَّقَمَتَانِ . وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ » . قَالُوا : فَمَا الْمِسْكِينُ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « الَّذِي لَا يَجِدُ غَنًى يُغْنِيهِ . وَلَا يُفْطِنُ لَهُ ، فَيُتَصَدَّقَ عَلَيْهِ . وَلَا يَسْأَلُ النَّاسَ شَيْئاً » .

(34) «MISKÎN, KENDİNİ GEÇİNDİRECEK ŞEYİ BULAMIYAN VE KENDİNE SADAKA VERİLEBİLMESİ İÇİN ZARÛRETTE OLDUĞU DA BİLİNEMİYEN KİMSEDİR» BÂBİ

101 — (1039) : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) : «Miskîn, şu kapı kapı dolaşmayı sanat edinen, sadaka için halkı dolaşmış halkın da kendisine bir iki lokma, bir iki hurma verdiği dilenci makûlesi değildir» buyurdu. Sahâbîler :

— Öyle ise miskîn kimdir? Yâ Rasûlallah! dediler.

— Miskîn, kendini geçindirecek gınâya mâlik olamıyan ve kendisine verilmesi için (halk tarafından) zarûreti bilinmiyen, kendisi de kalkıp halkdan bir şey istemiyen (afîf, nezîh) kimsedir» buyurdu.

۱۰۲ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) أَخْبَرَنِي شَرِيكَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ مَوْلَى مَيْمُونَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَيْسَ الْمِسْكِينُ بِالَّذِي تَرُدُّهُ التَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ . وَلَا الْأَقْمَةُ وَاللَّقَمَتَانِ . إِذَا الْمِسْكِينُ الْمَتَعَفُّ . افْرَوْا إِنَّ شَيْئَكُمْ : لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلَّا خَافًا » [۲ / ۱۱ / البقرة / الآية ۲۷۳] .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنِي شَرِيكَ . أَخْبَرَنِي عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ ؛ أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . يَنْبَغِي حَدِيثَ إِسْمَاعِيلَ .

102 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Miskîn, kendisini bir iki hurmanın, bir iki lokmanın geri çevirmekte olduğu (dilenci) kimse değildir. Miskîn, ancak zarûretler içinde iffetli kalmıya çalışan nezih kimsedir. İsterseniz şu âyeti okuyunuz :

«(Sadakalar) Allah yolunda kendilerini vakfetmiş fakirler içindir ki

onlar, yeryüzünde dolaşmaya muktedir olmazlar. (Hallerini) bilmiyen if-fet ve istiğnâlarından dolayı onları zengin kimseler sanır. Sen o, gibileri sîmâlarından tanırsın. Onlar, insanlardan yüz­süz­lük edib de (bir şey) istemezler. Siz, (hak yolunda) ne mal harcarsanız şüphesiz Allah onu hakkıyla bilicidir» (el-Bakara: 273).

() : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'nin aynen (102 ra-kamıyla geçen) İsmail hadîsi gibi Rasûlullah şöyle buyurdu, dediğini ri-vâyet etmişlerdir.

(۳۵) بَابُ كَرَاهَةِ الْمُنْأَنَ لِلنَّاسِ

۱۰۳ — (۱۰۰) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ ، أَخِي الزُّهْرِيِّ ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُرْعَةُ لَحْمٍ .

(...) وَحَدَّثَنِي عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَخِي الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَلَمْ يَذْكُرْ « مُرْعَةُ » .

(35) İNSAN İÇİN, DİLENMENİN ÇİRKİNLİĞİ BÂBİ

103 — (1040) : Hamza, babası Abdullah ibn Umer'den, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) buyurdu ki : «Sizden bir kısmı dilen-mekden aslâ vaz geçmez. En sonu kıyâmet gününde bu şerefsiz kimse, yüzünde bir et parçası olmaksızın Allah'a kavuşur!»

() : Buradaki râvî de, Zührî'nin kardeşi Abdullah ibn Mus-lim'den bu isnad ile bu hadîsin aynını rivâyet etmiş, fakat «muz'a (= parça)» kelimesini zikretmemiştir.

۱۰۴ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ ، حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُرْعَةُ لَحْمٍ » .

104 — () : Hamza, babası Abdullah ibn Umer'den, şöyle derken duymuştur: Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Bazı haysiyetsiz kimse devamlı sûrette halkdan dilencilik yapar. Nihayet böylesi kıyâmet gü-nünde yüzünde bir et parçası olmaksızın (huzura) gelir».

۱۰۵ - (۱۰۴۱) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَوَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ عَنْ عُمَارَةَ ابْنِ الْقَعْقَاعِ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ نَكَثَرًا ، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَزَاءً . فَلْيَسْتَقِلْ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ »

105 — (1041) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim çok mal toplamak için, insanlardan onların mallarını dilenir durursa, muhakkak bir ateş parçası istemektedir. Artık ya bu ateşin az olmasını, yahut da çok olmasını istesin!»

۱۰۶ - (۱۰۴۲) حَدَّثَنَا هَنَادُ بْنُ السَّرِيِّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ يَاقَانَ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَأَنْ يَغْدُوَ أَحَدُكُمْ فَيَخْطُبَ عَلَى ظَهْرِهِ ، فَيَتَصَدَّقَ بِهِ وَيَسْتَفْنِيَ بِهِ مِنَ النَّاسِ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ رَجُلًا ، أَعْجَاهُ أَوْ مَنَعَهُ ذَلِكَ . فَإِنَّ الْيَدَ الْعُلْيَا أَفْضَلُ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى . وَإِنَّمَا يَمَنْ يَقُولُ »

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ . حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ . قَالَ : أَتَيْنَا أَبَا هُرَيْرَةَ فَقَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « وَاللَّهِ ! لَأَنْ يَغْدُوَ أَحَدُكُمْ فَيَخْطُبَ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَأْتِيَهُ نَمٌّ ذَكَرَ يَنْتَلِ حَدِيثَ يَاقَانَ .

106 — (1042) : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Yemîn ederim ki sizden birinizin sabahleyin gidib sırtına odun toplaması, bununla sadaka vermesi ve insanlardan mustağnî olması, bir kimseye gelib de ondan sadaka istemesinden elbette daha hayırlıdır. Kimbilir o gittiği kimse de ya verir veya vermez. Hiç şüphe etmeyiniz ki yüksek el, alçak elden daha fazîletlidir. Sadaka vermeye, nafakası üzerine vâcib olanlara ihsân ile başla».

() : Kaysu'bnü Ebî Hâzım şöyle dedi : Ebû Hureyre'nin yanına geldik. Dedi ki : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Vallâhi birinizin gidib, sırtına odun toplaması, sonra onu satması, bununla sadakâ verib insanlardan mustağnî olması, bir kimseye gelib de ondan sadaka istemesinden elbette daha hayırlıdır». Sonra yukarıki Beyân'ın hadîsi tarzında zikretti.

۱۰۷ - (...) حدثنی أَبُو الطَّاهِرِ وَبُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو ابْنُ الْحَارِثِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَأَنْ يَحْتَزِمَ أَحَدُكُمْ حُرْمَةً مِنْ حَطَبٍ ، فَيَحْمِلَهَا عَلَى ظَهْرِهِ فَيُدْخِلَهَا ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ رَجُلًا ، يُعْطِيهِ أَوْ يَنْعَمَهُ »

107 — () : Ebû Hureyre (R) der ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizden birinizin bir kucak odun demetlemesi, sonra bu demeti sırtına yükleyip bunu satması, kendisi için verecek, yahut vermiyecek olan bir kimseye gidip istemesinden elbette çok hayırlıdır»³⁸.

۱۰۸ - (۱۰۴۳) حدثنی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ وَسَلَمَةُ بْنُ شَدِيبٍ (قَالَ سَلَمَةُ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الدَّارِمِيُّ : أَخْبَرَنَا مَرْوَانُ ، وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ الدَّمَشْقِيُّ) حَدَّثَنَا سَعِيدٌ (وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ) عَنْ رَيْمَةَ ابْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ ، عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيِّ . قَالَ : حَدَّثَنِي الْحَبِيبُ الْأَمِينُ . أَمَّا هُوَ فَحَبِيبٌ إِلَيَّ . وَأَمَّا هُوَ عِنْدِي ، فَأَمِينٌ . عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيُّ . قَالَ : كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . نَسْمَعُ أَوْثَمَانِيَّةَ أَوْ سَبْعَةَ . فَقَالَ « أَلَا تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ ؟ » وَكُنَّا حَدِيثَ عَهْدٍ بِبَيْعَةِ . فَقُلْنَا : قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! ثُمَّ قَالَ « أَلَا تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ ؟ » فَقُلْنَا : قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! ثُمَّ قَالَ « أَلَا تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ ؟ » قَالَ : فَبَسَطْنَا أَيْدِيَنَا وَقُلْنَا : قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَعَلَامَ نُبَايِعُكَ ؟ قَالَ « عَلَى أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا . وَالْعَلَوَاتِ الْخُمْسِ . وَتَطِيعُوا (وَأَسْرَ كَلِمَةً خَفِيَّةً) وَلَا تَسْأَلُوا النَّاسَ شَيْئًا فَلَمَّا رَأَيْتُ بَعْضَ أَوْلَئِكَ النَّفَرِ يَسْقُطُ سَوْطُ أَحَدِهِمْ . فَمَا يَسْأَلُ أَحَدًا يُنَاوِلُهُ إِيَّاهُ .

108 — (1043) : Ebû Muslim Havlânî şöyle dedi :

Bana, sevgili ve emîn olan kimse tahdîs etti. O zâta gelince bana sevimlidir, indimde de emîn bir kimsedir. (Yani) Avfu'bnü Mâlik el-Eşcaî (R) şöyle dedi: Biz Rasûlullah (S) ın huzurunda dokuz, yahut sekiz, yahut da yedi kişi idik. Rasûlullah :

— Allah'ın Rasûlüne bey'at vermez misiniz? dedi. Halbuki bizler yakın zaman önce bey'at etmiştik. Bunun üzerine biz :

— Yâ Rasûlallah! Biz sana daha önce bey'at verdik, dedik. Sonra tekrar :

38. Bu hadislerde odunculuğun dilenmekten men' etmek maksadiyle söylendiği açıktır. Yoksa kazanç yollarının iyisi olarak zikredilmemiştir. Burada Peygamber'in ağaçları kesmemek, yeşillikleri tahrib etmemek, hususundaki sarîh emirleri de hatırdan çıkarılmamalıdır.

— Allah'ın Rasûlüne bey'at vermez misiniz? diye sordu.

— Biz sana daha önce bey'at verdik, yâ Rasûlallah! dedik. Sonra tekrar :

— Allah'ın Rasûlüne bey'at vermez misiniz? dedi. Biz ellerimizi uzadık :

— Yâ Rasûlallah! Biz evvelce sana bey'at ettik. Şimdi ne üzerine bey'at ediyoruz? dedik.

— Allah'a ibâdet edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamanız, beş vakit namazı kılmanız, itâatkâr olmanız (burada hafif bir kelimeyi daha gizlice söyledi) ve insanlardan hiçbir şey istememeniz üzerine» (söz veriniz) buyurdu. Sonra ben bu cemâatten bazılarını gördüm ki, herhangi birisinin kamçısı yere düşerdi de onu kendisine uzatıverecek olan bir kimse-den bunu istemez (kendisi iner, alır) dı.

(۳۶) بَابُ مَنْ نَحَلَ لَهُ الْمَسْأَلَةَ

۱۰۹ — (۱۰۴۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى الْقُتَيْبِيُّ بْنُ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هُرُونَ بْنِ رِيَابٍ . حَدَّثَنِي كِسْنَانَةُ بْنُ نَعِيمٍ الْمَدَوِيُّ عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ خُرَاقٍ الْهَلَالِيِّ . قَالَ : تَحَمَّلْتُ حِمَالَةً . فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَسْأَلُهُ فِيهَا . فَقَالَ « أَقِمْ حَتَّى تَأْتِيَنَا الصَّدَقَةُ . فَتَأْمُرَ لَكَ بِهَا » . قَالَ : ثُمَّ قَالَ « يَا قَبِيصَةُ ! إِنْ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحْمِلُ إِلَّا لِأَحَدٍ ثَلَاثَةً : رَجُلٌ تَحْمِلُ حِمَالَةً فَخَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَهَا ثُمَّ يُنْسِكُ . وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ اجْتَاكَ مَالُهُ فَخَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قَوْمًا مِنْ عَيْشٍ (أَوْ قَالَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ) . وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ حَتَّى يَقُومَ ثَلَاثَةً مِنْ ذَوِي الْحِجَابِ مِنْ قَوْمِهِ : لَقَدْ أَصَابَتْ فَلَانًا فَاقَةٌ . فَخَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ . حَتَّى يُصِيبَ قَوْمًا مِنْ عَيْشٍ (أَوْ قَالَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ) فَمَا سِوَاهُنَّ مِنَ الْمَسْأَلَةِ ، يَا قَبِيصَةُ ! سَحْتًا بِأَكْلِهَا صَاحِبُهَا سَحْتًا » .

(36) İSTEMEK, KENDİLERİ İÇİN HALÂL OLAN KİMSELER BÂBİ

109 — (1044) : Kabîsatu'bnu Muhârik el-Hilâlî (R) şöyle dedi : Bir kerre kefâletten dolayı ağır bir borç altına girmiştım. O sırada Rasûlullah (S) a gelib bu borç sebebiyle kendisinden sadaka istemeye mecbûr oldum. «Biraz otur, sabret. Bize zekât malı getiren olur sana ondan vermelerini emrederiz» dedi. Sonra Rasûlullah devamla şöyle buyurdu : «Ey Kabîsa! İstemek yalnız şu üç sınıf insanlardan herhangi birisi için halâldır :

a. Bir cemâate veya ferde kefil olarak borçlanan kimseye, kefâleti

yerine getirene kadar istemek halâl olur. Fakat aldığı sadaka ile yüklen-
diği borcu ödedikten sonra artık istemekden kendini tutar.

b. Serveti bir âfete uğrayıp helâk olan kimseye de hayat ve mâişette
zarûrî olan ihtiyaclarını te'mîn edinceye kadar istemek halâl olur.

c. Zengin iken fakîrlığe ve ihtiyaca düçâr olan kimsenin de iste-
mesi mübahdır. Bu devlet düşkününü kimse de akli başında konu komşuları
ve hemşehrîlerinden üç kişi arasında : Fulân kimseye bir fakîrlik musî-
beti isâbet etmiştir! denilerek acınacak derecede şiddetli bir ihtiyac için-
de bulunmalıdır. Bu da hayat ve mâişette zarûrî olan ihtiyaclarını te'-
mîn edinceye kadar halâl olarak istiyebilir.

Ey Kabîsa! Bu üç sınıf insandan başkasının istemesi harâmıdır. O di-
lenci dilendiği şeyi harâm olarak yer»³⁹.

(۳۷) باب إمامة المؤمن لمن أعطى من غير مسألة ولا إشراف

۱۱۰ - (۱۰۴۵) وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَعْرُوفٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . ح وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ
يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِيهِ
قَالَ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : قَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْطِيَنِ الْهَطَاءَ . فَأَقُولُ : أَعْطِهِ أَفْقَرُ
إِلَيْهِ مِنِّي . حَتَّى أَعْطَانِي مَرَّةً مَالًا . فَقُلْتُ : أَعْطِهِ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خُذْهُ . وَمَا جَاءَكَ
مِنْ هَذَا الْمَالِ وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ ، فَخُذْهُ . وَمَا لَا ، فَلَا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ »

(37) İSTEME VE HIRS GÖSTERME OLMAYARAK KENDİSİNE BİR ŞEY VERİLEN KİMSE İÇİN BU İHSÂNİ ALMANIN MÜBAHLİĞİ BÂBİ

110 — (1045) : Abdullah ibn Umer dedi ki :

Umeru'bnu'l-Hattâb (R) dan işittim, şöyle diyordu : Rasûlullah (S)
arasıra bana Beytu'l-Mâldan gâzilik bahşışı verirdi. Ben de :

39. İslâm Dini insanlara benlik, izzet-i nefis, zâtî şeref ve haysiyetlerini koruma yollarını en
mükemmel surette öğretmiştir. İslâm nazarında milletin istiklâli, cemiyetîn şerefi neka-
dar mukaddes ise, ferdin şeref, nâmûs ve itibarı da o nisbette saygıya lâyıktır. Herkes
bu kıymetli ilâhî vedîayı muhâfaza ile mükelleftir. Bu maksadla insanlara bütün fazilet
yolları gösterilmiş, insan şerefini zedeleyici hareketlerden sakınılması emredilmiştir.

Her harâm şey veya iş, insanın benliğinden veya şerefinden bir parçasını giderir.
Fakat insanın harâmlar arasında bütün şerefini ve izzet-i nefsinin tahrib eden harâmlar-
dan biri bilhassa haklı olmayarak başkalarına yüzşuyu döküb dilenmektir. El açmak,
boyun eğmek bir insan için üstünde taşıdığı şeref ve itibarın zevâlini i'lân etmektir.

Bunun için; fakirlere, âcizlere yardımı şiddetle emreden İslâm Dini, zarûretli olmak-
sızın istemeyi de aynı şiddetle men' etmiştir. İhtiyac ve zarûret hudûdlarını da son de-
rece daraltmıştır: Bir günlük yiyeceği, giyeceği olmak ve bunu kazanmaya kudret ve
kabiliyeti bulunmak istemeği mâni' bir hudûd ve ölçü kabul edilmiştir.

— Bunu, benden daha fazla muhtac olan bir fakire veriniz, derdim. Nihayet bir kerre daha bana bir mal bahşisi verdi. Ben yine :

— Bunu, benden daha muhtac olan birine veriniz, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Sen bunu al! Sana bu maldan bir şey geldiğinde sen harîs olmadığın ve isteyicisi de bulunmadığın halde o malı al. Böyle kendi gelmeyen ve nefsin kendisine temâyül ettiği bir malın peşinde de nefsini koşturma, buyurdu.

۱۱۱ - (...) وحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُعْطِي عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . فَيَقُولُ لَهُ : «عُمَرُ : أَعْطِهِ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خُذْهُ فَنَمُوْهُ » أَوْ تَصَدَّقْ بِهِ . وَمَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ ، فَخُذْهُ . وَمَا لَا ، فَلَا تَتَّبِعْهُ نَفْسَكَ » قَالَ سَالِمٌ : فَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا . وَلَا يَرُدُّ شَيْئًا أُعْطِيَ .

(...) وحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ عَمْرُو : وَحَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ بِمِثْلِ ذَلِكَ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّعْدِيِّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

111 - () : Abdullah ibn Umer'den :

Rasûlullah (S), Umeru'bnu'l-Hattâb (R) a (Beytu'l-Mâl'den) atıyye verirdi de Umer de O'na :

— Yâ Rasûlallah! Bunu, benden daha ziyade muhtac olan bir kimseye ver, derdi. Rasûlullah cevaben şöyle buyururdu :

— Bunu al da istersen kendine mal yap, veyahut sadaka yap. Harîs olmadığın ve isteyicisi de bulunmadığın halde sana bu maldan bir şey geldiğinde sen onu al. Böyle kendi gelmiyen ve nefsin kendisine meylettigi bir malın arkasından nefsini tâkîb ettirme, buyurdu. Abdullah'ın oğlu Sâlim der ki : İşte bundan dolayı (babam) İbn Umer, kimseden birşey istemez ve kendisine verilen hiçbir şeyi de red etmez idi.

() : İbn Şihâb, bunun benzeri olan hadîsi, Saîdu'bnu Yezîd'den, o da Abdullah ibn Sa'diyy'den, o da Umeru'bnu'l-Hattâb'dan, o da Rasûlullah'dan tahdîs etti.

۱۱۲ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ بُكَيْرٍ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ ابْنِ السَّاعِدِيِّ لِمَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : اسْتَعْمَلَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى الصَّدَقَةِ . فَلَمَّا فَرَغْتُ مِنْهَا ، وَأَدَيْتُهَا إِلَيْهِ ، أَمَرَ لِي بِمَالَةٍ . فَقُلْتُ : إِنَّمَا عَمِلْتُ لِلَّهِ ، وَأَجْرِي عَلَى اللَّهِ . فَقَالَ : خُذْ مَا أُعْطِيتَ . فَإِنِّي عَمِلْتُ عَلَى

عَمَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَعَمَلَنِي . فَقُلْتُ مِثْلَ قَوْلِكَ . فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أُعْطِيتَ شَيْئًا مِنْ غَيْرِ أَنْ تَسْأَلَ ، فَكُلْ . وَتَصَدَّقْ » .

(...) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ ابْنِ الْأَشَجِّ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ ابْنِ السَّعْدِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : اسْتَعْمَلَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ﷺ عَلَى الصَّدَقَةِ . بِمِثْلِ حَدِيثِ الْإِثْبِ .

112 — () : İbnu's-Sâidiyy el-Mâliki dedi ki :

Umeru'bnu'l-Hattâb, beni zekât alıb toplamaya me'mûr etti. Zekât-ları toplayıp bitirdiğimde bunları kendisine teslim ettim. Çalışma ücretimin bana verilmesini emretti. Bunun üzerine ben :

— Ben Allah için çalıştım. Benim ücretim Allah üzerindedir, dedim. Umer cevaben :

— Sana verileni al. Çünkü Rasûlullah zamanında ben de bu işde çalıştım da o, benim çalışma ücretimi bana verdi. Ben, Rasûlullah'a senin bana söylediğin gibi söyledim. Bunun üzerine Rasûlullah : «İstemedem sana bir şey verildiğinde bunu ye ve tasadduk et» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de İbnu's-Sa'dînin : Umeru'bnu'l-Hattâb beni sadaka toplamaya âmil ta'yîn etti dediğini, Leys'in (112 rakamlı) hadîsi gibi rivâyet' ettiler.

(۳۸) بَابُ كَرَاهَةِ الْحِرْصِ عَلَى الدُّنْيَا

۱۱۳ — (۱۰:۶) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . يَبْلُغُهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « قَلْبُ الْمُنِيعِ شَابٌ عَلَى حُبِّ الْاِثْنَيْنِ : حُبِّ الْعَيْشِ ، وَالْمَالِ » .

(38) DÜNYÂYA HIRSLA BAĞLANMANIN KERÂHATİ BÂBİ

113 — (1046) : Ebû Hureyre, Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber vermiştir : «İhtiyar gönlü iki şeyi sevmekte dâima gençtir : Yaşama sevgisi, mal sevgisi».

۱۱۴ — (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « قَلْبُ الشَّيْخِ شَابٌ عَلَى حُبِّ الْاِثْنَيْنِ : طَوْلُ الْحَيَاةِ ، وَحُبُّ الْمَالِ » .

114 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Yaşlı kimsenin kalbi iki şeyi sevmekde dâima gençtir : Uzun hayat temennisi ve mal sevgisi!»

۱۱۵ - (۱۰۴۷) وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، وَسَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. كُلُّهُمْ عَنْ أَبِي عَوَانَةَ. قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَهْرُمُ ابْنُ آدَمَ وَتَشِبُّ مِنْهُ اثْنَتَانِ: الْحِرْصُ عَلَى الْمَالِ، وَالْحِرْصُ عَلَى الْعُمُرِ.»

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو عَسَّانَ الْمُسَمِّيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. قَالَا: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ. قَالَ بِمِثْلِهِ.

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمِثْلِهِ.

115 — (1047) : Enes (R), şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Âdem oğlu ihtiyarlayıp çöker fakat kendinden iki şey gençleşir : Mal üzerine hırs, ömür üzerine hırs!»⁴⁰

() : Ebû Katâde, Enes'in : Peygamber şöyle buyurdu dediğini yukarıki hadîs gibi tahdîs etmiştir.

() : Ebû Katâde, Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den, yukarıdaki hadîs tarzında tahdîs etmiştir.

(۳۹) باب لو أنه لم يدر ما له من مال

۱۱۶ - (۱۰۴۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَسَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ) عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْ كَانَ لابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَا يَتَنَفَّى وَادِيَا ثَلَاثًا. وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التَّرَابُ. وَيَتَوَبُّ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ.»

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ (فَلَا أَذْرِي أَشْيَءَ أَنْزَلَ أَمْ شَيْءٌ كَانَ يَقُولُهُ) بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ

40. Bu iki huy asla kırılmaz. Çünkü insan, Allah Teâlâ'nın: «İnsana (ihtiraslı sevgi) şehvât sevgisi ziynetlendirildi» (Âlu İmrân: 14) buyurduğu gibi şehvetleri sevmek üzerine cibillenmiştir. Şehvete ise ancak mal ve ömür ile nâil olunur.

(39) «ÂDEM OĞLUNUN İKİ VÂDİSİ OLSA, BİR ÜÇÜNCÜSÜNÜ DE İSTER» BÂBİ

116 — (1048) : Enes (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Âdem oğlunun iki vâdî dolusu malı olsa, üçüncü vâdîyi de ister. Âdem oğlunun iç boşluğunu (ihtirash gön-lünü) topraktan başka bir şey doldurmaz. Şukadar ki (ihtirashdan) tevbe eden kişinin tevbesini Allah, kabul eder».

() : Enes ibn Mâlik dedi ki : Rasûlullah'dan işittim (in-dirilen bir vahiy mi yoksa kendisinin söylediği bir söz mü? bilmiyorum) şöyle buyurdu... Bu hadîs de Ebû Avâne'nin yukardaki hadîsi gibidir.

۱۱۷ — (...) وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « أَوْ كَانَ لابنِ آدَمَ وَادٍ مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنْ لَهُ وَادِيَا آخَرَيْنِ وَلَنْ يَمْلَأَ فَأَمَّا إِلَّا التُّرَابُ . وَاللَّهُ يَتُوبُ عَلَى مَنْ تَابَ » .

117 — () : Enes ibn Mâlik (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Âdem oğlunun bir vâdî dolusu altunu olsa, kendisinin diğer bir vâdîsi daha olmasını ister. Onun ağzını asla topraktan başka bir şey dolduramaz. Allah (kötü ihtirashdan) tevbe eden kimsenin tevbesini de kabul eder».

۱۱۸ — (۱۰:۹) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَطَاءَ يَقُولُ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَوْ أَنَّ لابْنَ آدَمَ وَلِيَّ وَادٍ مَالًا أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ إِلَيْهِ وَثْلُهُ . وَلَا يَمْلَأُ نَفْسَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ . وَاللَّهُ يَتُوبُ عَلَى مَنْ تَابَ » .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَلَا أَذْرَى أَمِنَ الْقُرْآنِ هُوَ أَمْ لَا .
وَفِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ قَالَ : فَلَا أَذْرَى أَمِنَ الْقُرْآنِ . لَمْ يَذْكُرْ ابْنُ عَبَّاسٍ .

118 — (1049) : İbn Cureyc dedi ki :

Atâ'dan işittim şöyle diyordu : İbn Abbâs'dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

«Âdem oğluna bir vâdî dolusu mal olsa, onun bir mislinin daha ken-disinin olmasını muhakkak arzu ederdi. Âdem oğlunun nefsinin topraktan

başkası doldurmaz. Allah (ihtirastan) tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder»⁴¹.

İbn Abbâs : Bunun Kur'ân nev'inden bir vahiy mi, yoksa değil mi? bilmiyorum demiştir.

Zuheyr kendi rivâyetinde İbn Abbâs'ı zikretmeksizin : Bunun Kur'ân nev'inden bir vahiy olup olmadığını bilmiyorum, demiştir.

۱۱۹ = (۱۰۵۰) حَدَّثَنَا سُؤدَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ دَاوُدَ ، عَنْ أَبِي حَرْبٍ بْنِ أَبِي الْأَسْوَدِ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : بَمَثَ أَبُو مُوسَى الْأَشْمَرِيُّ إِلَى قُرَاءِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ . فَدَخَلَ عَلَيْهِ ثَلَاثُمِائَةِ رَجُلٍ قَدْ قَرَأُوا الْقُرْآنَ . فَقَالَ : أَنْتُمْ خِيَارُ أَهْلِ الْبَصْرَةِ وَقُرَّاءُهُمْ . فَاتْلُوهُ . وَلَا يَطْوَانِ عَلَيْكُمْ الْأَمَدُ فَتَقْشُرْ قُلُوبُكُمْ . كَمَا قَسَتْ قُلُوبُ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ . وَإِنَّا كُنَّا نَقْرَأُ سُورَةَ . كُنَّا نَشَبِّهُهَا فِي الطَّوْلِ وَالشَّدَّةِ بِرِأَةِ . فَأَنْسِيَتْهَا . غَيْرَ أَنِّي قَدْ حَفِظْتُ مِنْهَا : أَوْ كَانَ لابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَا يَنْفَقِي وَادِيَا نَالِيَا . وَلَا يَمَلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ . وَكُنَّا نَقْرَأُ سُورَةَ . كُنَّا نَشَبِّهُهَا بِإِخْدَى الْمُسَبِّحَاتِ فَأَنْسِيَتْهَا . غَيْرَ أَنِّي حَفِظْتُ مِنْهَا : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِمَّ تَقْوَاُونَ مَالًا تَفْعَلُونَ . فَتُكْتَبُ بِمِهَادَةٍ فِي أَعْنَاقِكُمْ . فَتُسْأَلُونَ عَنْهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

119 — (1050) : Ebu'l-Esved dedi ki :

Ebû Mûsâ'l-Eş'arî Basra ahâlisinin hâfızlarına haberci gönderdi. Mu-teakiben huzûruna Kur'ân'ı iyice okumuş olan üç yüz hâfız kişi girdi. Ebû Mûsâ onlara : Sizler Basra ahâlisinin hayırlıları ve okuyucu hâfızları-sınız. Kur'ân'ı (dâima) tilâvet ediniz. Üzerinize sakın müddet uzamasın! Sonra sizden evvelki milletlerin kalblerinin katılaşması gibi sizin de kalb-leriniz katılaşır. Bizler uzunlukda ve şiddetde Berâe Sûresine benzet-mekte olduğumuz bir sûre okuyorduk. Derken o sûre bize unutturuldu. Şukadar var ki ben ondan şunları ezberimde tuttum : «Âdem oğlunun iki vâdî dolusu malı olsa muhakkak üçüncü bir vâdînin daha malına ek-lenmesini ister. Âdem oğlunun iç boşluğunu topraktan başka şey doldur-maz». Ve yine bizler Subhâne, Sebbeha, Yüsebbihu, Sebbih... diye baş-

41. Bu hadis rivâyet tarikleri ençok olan hadislerdendir. İslâm Dini meşrû yollardan mal ve servet kazanmayı, ihtiyaç ve kara günler için mal biriktirmeyi men' etmemiş, bilâkis teşvik etmiştir. Zenginliğin de fakirliğin de kişinin hâl ve hareketine göre iyi ve fena cihetleri vardır. Zenginliğin kötülünen çeşidi, zenginliğindeki Allah ve kul haklarını yerine getirmiyerek — bu hadislerde tasvir buyurulduğu gibi — İhtiras derecesinde insanlık fazi-letine engel olan nev'idir. Bu hadislerde mal ve servete köle gibi bağlanan, hayır ve içtimâî yardımlaşmadan uzaklaşan ihtiraslı kişinin rûh hâli en belîğ bir uslûb ile tasvir edilmiştir.

layan sûrelerden birine benzetir olduğumuz başka bir sûre daha okuduk. Bize o sûre de unutturuldu. Şukadar var ki, ben o sûreden şunları iyice ezberimde tuttum :

«Ey iman edenler! Yapmıyacağınız şeyleri niçin söylersiniz! Sonra boyunlarınıza bir şehâdet olarak yazılır da kıyâmet gününde onlardan sorumlu tutulursunuz»⁴².

(۴۰) بَابُ لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ

۱۲۰ - (۱۰۵۱) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ كَثِيرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ،

عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ . وَلَكِنْ الْغِنَى عَنِ النَّفْسِ » .

(40) «ZENGİNLİK MAL ÇOKLUĞUNDAN DEĞİLDİR» BÂBİ

120 — (1051) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Zenginlik mal çokluğundan değildir. Fakat hakîkî zenginlik gönül ve nefis zenginliğindendir»⁴³.

42. Ebû Mûsâ'nın bu sözleri *arza-i ahire* de tesbit ve iki defa Cibril ile Peygamber arasında mukabele edilerek en muhkem sûrette son şeklini almış, yazıya ve hâfızaya böylece nakşedilmiş bulunan Kur'anın mahfûziyetine bir şüphe getirmez. Bu kabil unutturulma vâkıaları şayet vâkı ise, daha evvelki yıllarda bizzat Allah'ın ilâhî tasarrufu ile olabilmıştır. Ebû Mûsâ'nın sözü burada Kur'anı iyi ezberleyin ve okumasından asla ayrılmayın, gibi bir belîğ teşbîhi ihtivâ eder. O ilk asırda yalnız bir şehirde Kur'anı iyi ezberlemiş üç yüz hâfızın mevcûdiyeti Kur'an'ın mahfûziyetine ne derece önem verildiğinin en güzel bir şâhididir. Hadisin son fıkrasında Ebû Mûsâ tarafından Kur'an'dan olduğu zannedilen kısım da Kur'an'dan değildir. Ancak Kur'an'ın ma'nâsına uygun olarak Peygamber tarafından ifâde edilmiş bir sözdür. Bu sözün baş tarafı Saff Sûresinin ikinci âyetine lafzan da uymaktadır okadar (Mütercim).

43. Makbul olan zenginlik, nefsin zenginliği, tokluğu ve hursunun azlığıdır. Çoğaltmaya harislikle beraber olan mal çokluğu değildir. Çünkü çoğaltmaya tâlib olan kişi elinde bulunanla mustâğni olmamıştır. Öyle ise onun için hiçbir zenginlik yoktur. Bu tip doymaz ruhlu kişiler ne kadar çok servetlere mâlik bulunsalar da yine mala haris olup aslâ doymak bilmez bir hırs ve aç gözlülük haletindedirler. Bu hâlettaki kişiler, bütün insanlık ve hatta bütün mahlûkat için tehlikeli ve zararlıdırlar. İnsan şeref ve haysiyetini çok küçülten bu gibi kötü huylardan Allah'a sığınır ve bizi korumasını ancak O'ndan niyaz eyleriz (Mütercim).

(۱) باب مخوف ما يخرج من زهرة الدنيا

۱۲۱ - (۱۰۵۲) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا الليث بن سعد. ع وحدثنا قتيبة بن سعيد (وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ) قَالَ: حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْقُبَيْرِيِّ، عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَخَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ «لَا وَاللَّهِ! مَا أَخْشَى عَلَيْكُمْ، أَيُّهَا النَّاسُ! إِلَّا مَا يُخْرِجُ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا». فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَيُّ الْخَيْرِ بِالشَّرِّ؟ فَصَمَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَاعَةً. ثُمَّ قَالَ «كَيْفَ قُلْتَ؟» قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَيُّ الْخَيْرِ بِالشَّرِّ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنَّ الْخَيْرَ لَا يَأْتِي إِلَّا بِالْخَيْرِ أَوْ خَيْرُهُوَ. إِنَّ كُلَّ مَا يُنْبِتُ الرَّبِيعُ يَقْتُلُ حَبَطًا^(۱) أَوْ يُلِيمُ. إِلَّا آكَلَةَ الْخَضِرِ. أَكَلْتُ. حَتَّى إِذَا امْتَلَأَتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتْ الشَّمْسَ. ثَلَطَتْ أَوْ بَالَتْ. ثُمَّ اجْتَرَّتْ. فَعَادَتْ. فَأَكَلْتُ. فَمَنْ يَأْخُذْ مَالًا بِحَقِّهِ يُبَارَكَ لَهُ فِيهِ. وَمَنْ يَأْخُذْ مَالًا بِغَيْرِ حَقِّهِ قَمَلُهُ كَمَثَلِ الذِّبْيِ يَأْكُلُ وَلَا يَسْبِغُ».

(41) AÇILACAK DÜNYA ÇİÇEKLERİNDEN (NİMET VE SERVET BOLLUKLARINDAN) KORKU DUYMA BÂBİ

121 — (1052) : Ebû Saîd Hudrî (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) ayağa kalktı ve insanlara bir hutbe îrâd edib : «Hayır vallâhi! Ey insanlar! Ben sizin üzerinize ancak Allâh'ın sizlere çıkaracağı dünya çiçekleri, dünya ni'metlerinden korkuyorum» buyurdu. Bunun üzerine bir kimse :

— Yâ Rasûlallah! Hiç hayır, şer getirir mi? diye sordu. Rasûlullah (S) bir müddet sükût etti. Sonra sual sorana :

— Nasıl demiştin? dedi. O da :

— Yâ Rasûlallah! Hiç hayır, şer getirir mi? diye sordum, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Hakîkî hayır, hayırdan başka bir şey getirmez. Ama mal hep hayır mı olur? (Bakınız!) Bahârın bitireceği her şey (otların hepsi) ifrat derecede yenilib karnı tamamiyle doldurmaktan dolayı öldürür yahut da helâke yaklaştırır. Lâkin, yeşil ot yiyen böyle değildir. Yeşil otu otlayan hayvan, ölüm tehlikesinden masûndur. Bu hayvan o yeşil otu yer, niha-yet iki böğrü şişince bahar güneşini karşılar. Kolayca gübresini yahut idrârını çıkarır. Sonra geviş getirir (genişler). Sonra tekrar dönüb bol bol ot yer.

Her kim malı haklı yoldan ve haklarını ödeyerek alırsa kendisi için

o mal bereketli kılınır. Her kim de haksız olarak bir mal alırsa onun meseli, dâima yiyen, bir türlü doymıyan obur gibidir».

۱۲۲ - (...) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ ابْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَخَوْفُ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مَا يُخْرِجُ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا » قَالُوا : وَمَا زَهْرَةُ الدُّنْيَا ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « بَرَكَاتُ الْأَرْضِ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَهَلْ يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ ؟ قَالَ « لَا يَأْتِي الْخَيْرُ إِلَّا بِالْخَيْرِ . لَا يَأْتِي الْخَيْرُ إِلَّا بِالْخَيْرِ . لَا يَأْتِي الْخَيْرُ إِلَّا بِالْخَيْرِ . إِنْ كُلَّ مَا أَنْبَتَ الرَّيْسُ يَقْتُلُ أَوْ يُلِمُّ . إِلَّا آكَلَةَ الْخَضِرِ . فَإِنَّهَا تَأْكُلُ حَتَّى إِذَا امْتَدَّتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتِ الشَّمْسُ . ثُمَّ اجْتَرَّتْ وَبَالَتْ وَتَلَطَّتْ . ثُمَّ عَادَتْ فَأَكَلَتْ . إِنْ هَذَا الْمَالُ خَضِرَةٌ خُلُوهُ . فَمَنْ أَخَذَهُ بِحَقِّهِ ، وَوَضَعَهُ فِي حَقِّهِ ، فَنِعْمَ الْمَمُونَةُ هُوَ . وَمَنْ أَخَذَهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ ، كَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ » .

122 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) den :

Rasûlullah (S) :

— Sizin üzerinize en çok korktuğum şey Allah'ın size dünya çiçeği nev'inden çıkaracağı güzel ve bol nimetlerdir buyurdu. Sahâbîler :

— Dünya çiçeği nedir? yâ Rasûlallah! diye sordular.

— Arzın bereketleridir buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! Hiç hayır olan şey, şer getirir mi? dediler.

— Hayır, hayırdan başka bir şey getirmez. Hayır, hayırdan başka bir şey getirmez. Ama şüphesiz ki baharın bitirdiği her şey, (ifrat derecede yenilib karnı temâmiyle doldurmakdan dolayı) öldürür yahut da ölüme yaklaştırır. Ancak yeşil ot yiyen hayvan böyle değildir. Çünkü o hayvan bu yeşil otu yer nihayet iki yanı şişince bahar güneşini karşılar. Sonra geviş getirir. İdrârını ve gübresini çıkarır. Sonra döner yine otlar. İşte bu dünya malı da yeşil ve tatlı bir şeydir. (Yani yeşil ve tatlı ot gibi çekicidir). Her kim bunu haklı sebeple alır ve haklı yere koyar (harcar) sa, o ne güzel bir yaşama me-tâıdır. Her kim de onu haksız sebeple alırsa o kimse, dâima yiyen ve bir türlü doymıyan obur kişi gibidir».

۱۲۳ - (...) حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هِشَامِ صَاحِبِ الدِّسْتَوَائِي ، عَنْ بَخِي بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ :

جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ . وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ . فَقَالَ « إِنَّ مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُمْ بَعْدِي ، مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَزِينَتِهَا » فَقَالَ رَجُلٌ : أَوْ يَأْتِي الْخَيْرُ بِالْشَّرِّ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ : فَسَكَتَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقِيلَ لَهُ : مَا شَأْنُكَ ؟ تُكَلِّمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَلَا يُكَلِّمُكَ ؟ قَالَ : وَرَأَيْنَا أَنَّهُ يُنْزَلُ عَلَيْهِ . فَأَقَاقَ يَمْسَحُ عَنْهُ الرُّحْضَاءُ . وَقَالَ « إِنَّ هَذَا السَّائِلَ » (وَكَأَنَّهُ حَمْدُهُ) فَقَالَ « إِنَّهُ لَا يَأْتِي الْخَيْرُ بِالْشَّرِّ . وَإِنْ مِمَّا يُنْبِئُ الرَّيِّعُ يَقْتُلُ أَوْ يُلْمِ . إِلَّا آكَلَةَ الْخَضِرِ . فَإِنَّهَا أَكَلَتْ . حَتَّى إِذَا امْتَلَأَتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتْ عَيْنَ الشَّمْسِ فَتَلَطَّتْ وَبَالَتْ . ثُمَّ رَنَعَتْ . وَإِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرٌ حُلُوٌّ . وَنِعَمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ هُوَ لَمَنْ أُعْطِيَ مِنْهُ الْمَسْكِينُ وَالْيَتِيمُ وَابْنُ السَّبِيلِ (أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ) وَإِنَّهُ مَنْ يَأْخُذْهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ . وَيَكُونُ عَلَيْهِ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

123 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) minberin üzerine oturdu. Biz de kendisinin etrafında oturduk. Rasûlullah :

— Benden sonra dünya çiçeğinden ve dünya ziynetlerinden önünüze açılacak nice ni'metler, sizin için korktuğum muhakkak olan şeylerdendir, buyurdu. Bunun üzerine bir kimse :

— Hiç hayır olan şey, şer getirir mi? Yâ Rasûlallah! (ki korkuyorsunuz) diye sordu. Rasûlullah buna cevap vermeyib bir müddet sustu. O sorana sahâbiler tarafından : Sen kim oluyorsun ki Rasûlullah'a sual soruyorsun, halbuki o sana cevap bile vermiyor? denildi. O sırada biz Rasûlullah'a vahiy geliyor olduğunu anladık. Muteâkiben Rasûlullah açıldı ve akıtmakta olduğu bol teri anlından sildi ve :

— Muhakkak bu soran, buyurub (suâl soran kimseyi över bir edâ ile) şöyle devam etti : Şu muhakkak ki hayır, şer getirmez. Ve şu da muhakkak ki baharın bitireceği otlardan (zehirli) bir kısmı vardır ki o, (yiyeni) öldürür, yahut ölüme yaklaştırır. Lâkin yeşil ot yiyen müstesnâdır. Çünkü bu hayvan yeşil otu yer, nihayet iki yanı şiştiği zaman bahar güneşinin aynını karşılar. Kolayca tersler, işer, yine bol bol otlar. İşte bu dünya malı da yeşil ot gibi câzib ve tatlı bir şeydir. Bu ni'metden, miskine, yetime ve yol oğluna verib tasadduk eden musliman ne hayırlı kişidir. (Yahut da Rasûlullah'ın:) Şu da muhakkak ki haksız, harâm mal tutub toplayan harîs kimse dâima yiyen bir türlü doymıyan obur gibidir. Kıyâmet gününde bu mal kendi sâhibinin cimriliğine şehâdet edecektir» buyurduğu gibi ⁴⁴.

44. Bu hadis belîğ birkaç temsil ihtiva etmektedir. Bunlardan biri, «size açılacak dünya çiçeği...» fıkrasıdır. Bununla ben aranızdan ebediyet âlemine gittikten sonra Kayser'-

(۴۲) باب فضل الصدقة والصبر

۱۲۴ - (۱۰۵۳) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَأَعْطَاهُمْ . ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ . حَتَّى إِذَا نَفِدَ مَا عِنْدَهُ قَالَ « مَا يَكُنْ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أُدْخِرَهُ عَنْكُمْ . وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللَّهُ . وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ . وَمَنْ يَصْبِرْ يُصْبِرْهُ اللَّهُ . وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ مِنْ عَطَاءٍ خَيْرٌ وَأَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ » .

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ نُنْ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(42) İSTEMEYİB AFİF KALMANIN VE SABRETMENİN FAZİLETİ BÂBİ

124 — (1053) : Ebû Saîd Hudrî (R) den, (şöyle demiştir):

Ensâr'dan birtakım insanlar Rasûlullah (S) dan atıyye istemişlerdi. Rasûlullah da bunlara vermişti. Sonra bunlar yine istediler. Rasûlullah yine verdi. Nihayet yanındaki mal tükenince: «Sadaka malından yanımda hiçbir şey kalmadı. Sizden kat'iyen bir şey de saklamadım. Her kim istemekten sakınmak isterse Allah o kimseyi afif kılar. Her kim de halktan istighnâ ederse onu da Allah gani kılar. Kim sabır ederse Allah ona sabır ihsân eder. **Kimseye sabırdan daha hayırlı ve sabırdan daha geniş hiçbir ihsân verilmemiştir**»⁴⁵.

() : Ma'mer de Zühri'den bu isnad ile aynı tarzda haber vermiştir.

lerin ve Kisrâ'ların ziynetlerini elinize geçirdiğiniz zaman bu dünya nimetlerinin, sizleri değiştirmesinden, lüks hayat sefâhatlerine düşürmesinden endişe ediyorum... demek istenmiştir.

«Hayır, hayırdan başka bir şey getirmez» vecizesi de iki temsil ile açıklanmıştır: Baharın yetiştirdiği otlar aynı yağmurun eseri oldukları halde bunların bir kısmı zehirli, öldürücüdür, bir kısmı da temizdir, faydalıdır. Zehirli otu yiyen hayvanın karnı şişer çetin ağrılar içinde ya çabuk ölür veya yavaş yavaş ölüme sürüklenir. Fakat yeşil çayır otu yiyen hayvanlar böyle tehlikeli bir sonuca düşmezler.

Bu iki temsilden birincisi ile haksız kazançların zehirli otlar gibi öldürücü olduğu, fakirlerden men' edilerek israfla harcanan servetlerin, sâhiblerinin âhiret hayatını zehir edeceği bildirilmiştir. Bu temsillerden ikincisi olan «yeşil çayır otu yiyen hayvan ölüm tehlikesinden masûndur» fıkrası ile de halâl yollardan kazanılan ve halâl yerlere sarf edilen zekât ve sadakası verilen servetler yeşil otlara benzetilib sâhibinin dünya ve âhiret saâdetlerinin sebebi olacağı ifâde edilmiştir.

45. Hadis zarûret hâlinde istemenin cevâzı ile birlikte, istemeyib de Allâh'ın bir taraftan bir geçim kapısı açmasına kadar sabretmenin daha fazîletli olduğunu ifâde ediyor. Geçim darlığına sabır ve mukavemet etmenin en mühim bir ahlâk temeli olduğu açıktır. Peygamber'in, yanında bir şey kalmayınca kadar fakirlere ihsanı da, beşeriyete en yüksek bir cömertlik ve fazilet örneğidir.

(۴۳) باب في الكفاف وانقضاء

۱۲۵ - (۱۰۵۴) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِي عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ . حَدَّثَنِي شُرَحْبِيلُ (وَهُوَ ابْنُ شَرِيكَ) عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبَلِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ابْنِ الْمَاصِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ ، وَرَزَقَ كَفَافًا ، وَقَنَّعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ » .

(43) İHTİYACA KÂFÎ GELİB BUNDAN ARTIK VE EKSİK OLMAYAN ŞEY İLE KANÂATKÂRLIK HAKKINDA BÂB

125 — (1054) : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) dan, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Musliman olan, ihtiyacına tıpa-tıp denk gelecek bir rızık verilen ve Allah Teâlâ'nın ihsân ettiği şeylerle kanâatkâr kıldığı kimse muhakkak felah bulmuştur».

۱۲۶ - (۱۰۵۵) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَنَعْمَرُ بْنُ النَّافِدِ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِ . قَالُوا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ . وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ كِلَاهُمَا عَنْ عُمَارَةَ ابْنِ الْقَعْقَاعِ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اللَّهُمَّ ! اجْعَلْ رِزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوَّتًا » .

126 — (1055) : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle duâ etti :

«ALLÂHUMME'RZUK ÂLE MUHAMMEDİN KÛTEN = Yâ Allâh!

Muhammed âilesine geçinecek kadar rızık ihsân buyur!»⁴⁶

46. Bu hadislerde Peygamber'in âile malîyetinde hayatını devam edecek derecede asgarî haddi hedef edindiği görülmüyor. Hâlâ büyük bir kısmı aç olan muzdarib insanlığın ızdırabları, bugünkü dünya zenginlerinin, ulu Peygamber'in şahsında örnek olduğu bu hedefe yönelmeleri nisbetinde azalacaktır. O büyük Peygamber'in hayatı, bunca imkânlarla rağmen çok sâde idi. Döşegi, içi hurma lifi ile dolu bir sahtiyandı. Peygamber'in bu çok sâde hayatını dile getiren hadisler bir hayli fazladır.

«لَدَّ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

: Allah'ın elçisinde sizin için en güzel bir hayat örneği vardır» (el-Ahzâb: 21). İşte bu yüksek hayata yaklaşıldığı nisbette bütün beşeriyetin müsterek ızdırabları ve dertleri azalacaktır.

Dünya yüzündeki bitmez tükenmez harplerin, sefâletlerin, huzursuzlukların başlıca sebeplerinden biri, her cemiyette veya bazı cemiyetlerde, çok lüks ve isrâflar içinde yaşayan mahdûd zümrelerin mevcûdu yanında, öbür tarafda her türlü insânî ve medenî imkânlardan mahrûm aç, çıplak ve sefil bir hayatla mücâdele eden milyonların mevcûdiyetidir. Bu büyük insânî dertlerin yegâne çaresi ise İslâm'ın öğrettiği ve Hz. Muhammed'in tatbik ederek örnek olduğu ilâhî emirlere ve tavsiyelere göre yürüyüp yaşamaktır (Mütercim).

(۴۴) بَابُ إعْطَاءِ مَنْ سَأَلَ بِمَعْنَى وَغَلَاظِهِ

۱۲۷ - (۱۰۵۶) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ) عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ سَلْمَانَ بْنِ رَيْمَةَ . قَالَ : قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : قَسَمًا . فَقُلْتُ : وَاللَّهِ ! يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لَأَعِيرَهُ هَؤُلَاءِ . كَانَ أَحَقَّ بِهِ مِنْهُمْ . قَالَ « إِنَّهُمْ خَيْرُونِي أَنْ يَسْأَلُونِي بِالْفُحْشِ أَوْ يُبْخَلُونِي . فَلَسْتُ بِبَاخِلٍ » .

(44) ÇİRKİN VE KABA BİR SÜRETTE İSTİYENE ATİYYE VERMEK BÂBİ

127 — (1056) : Umeru'bnu'l-Hattâb (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bir taksim yapmıştı. Ben : Allah'a yemin ederim ki yâ Rasûlallah! Bu mal verdiğin kimselerden başkası o mala bunlardan daha haklıdır, dedim. «Bunların, benden çirkin bir surette istemeleri ve beni cimriliğe nisbet etmeleri, benim onları ihtiyar etmeme sebep oldu (yani beni böyle harekete mecbûr ettiler). Çünkü ben bir bahîl değilim» buyurdu.

۱۲۸ - (۱۰۵۷) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّازِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ مَالِكًا . ع وَحَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى (وَاللَّفْظُ لَهُ) أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : قَالَ : كُنْتُ أُمَشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَعَلَيْهِ رِدَاءُ نَجْرَانِي غَلِيظُ الْحَاشِيَةِ . فَأَذْرَكَ أَعْرَافِي . فَجَبَذَهُ بِرِدَائِهِ جَبَذَةً شَدِيدَةً . نَظَرْتُ إِلَى صَفْحَةِ عُنُقِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ أَثَرَتْ بِهَا حَاشِيَةُ الرِّدَاءِ . مِنْ شِدَّةِ جَبَذَتِهِ . ثُمَّ قَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! مُرْ لِي مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي عِنْدَكَ فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَضَحِكَ . ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِإِعْطَاءِ .

(...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ ابْنِ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ . ع وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو الْهَمَيْرَةِ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ . كُلُّهُمْ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ : بِهَذَا الْحَدِيثِ .

وَفِي حَدِيثِ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ مِنَ الزَّيَّادَةِ : قَالَ : ثُمَّ جَبَذَهُ إِلَيْهِ جَبَذَةً . رَجَعَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فِي نَحْرِ

الأعرابي

وَفِي حَدِيثِ هَمَّامٍ: فَجَاذَبَهُ حَتَّى انشَقَّ الْبُرْدُ وَحَتَّى بَقِيَتْ حَاشِيَتُهُ فِي عُنُقِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.

128 — (1057) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi :

Ben Rasûlullah (S) ın maiyyetinde yürüyordum. Üzerinde Necran dokumalarından kalın kenarlı bir ridâ (kaftan) vardı. Derken bir Bedevî kendisine yetişib sert bir şekilde Peygamber'in ridâsından çekti. Ben Rasûlullah'ın boynunun yüzeyine baktım ki bu şiddetli çekmeden dolayı ridânın kenarı orada iz bırakmış halde idi. Bu çekişi müteakib Bedevî Rasûlullah'a :

— Yâ Muhammed! Yanında bulunan Allah malından bana bir şey verilmesini emret, dedi. Rasûlullah, Bedevî'den tarafa döndü ve güldü. Sonra ona atıyye verilmesini emretti.

() : Buradaki üç tarîk râvîleri de Enes İbn Mâlik'den, o da Peygamber'den bu hadîsi rivâyet ettiler. Bunlardan İkrimetu'bnü Ammâr'ın hadîsinde : Sonra Peygamber'i kendine doğru sert bir şekilde çekti. Allâh'ın Peygamber'i Bedevî'nin göğsüne doğru döndü, ziyâdesi vardır.

Hammâm'ın hadîsinde ise : Bedevî, Peygamber'i okadar sert bir şekilde çekti ki bürdesi yırtıldı ve hatta bürdenin bir kenarı Rasûlullah'ın boynunda (asılı) kaldı, ziyâdesi vardır.

١٢٩ - (١٠٥٨) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنِ الْوُسْوَ بْنِ خُرْمَةَ؛ أَنَّهُ قَالَ: قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَقْبِيَّةً وَلَمْ يُعْطِ خُرْمَةَ شَيْئًا. فَقَالَ خُرْمَةُ: يَا بُنَيَّ! انْطَلِقْ بِنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُ. قَالَ: ادْخُلْ فَادْعُهُ لِي. قَالَ: فَدَعَوْتُهُ لَهُ. فَخَرَجَ إِلَيْهِ وَعَلَيْهِ قَبَاءٌ مِنْهَا. فَقَالَ « خَبَأْتُ هَذَا لَكَ ». قَالَ: فَنَظَرَ إِلَيْهِ فَقَالَ « رَضِيَ خُرْمَةُ ».

129 — (1058) : Misveru'bnü Mahreme (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) sahâbîlere bir takım kaftanlar dağıtmıştı da bunlardan babam Mahreme'ye bir şey vermemişti. Mahreme bana :

— Ey oğulcuğum! Haydi beraber Rasûlullah'a gidelim, dedi. Babamla beraber gittim. O bana :

— Eve gir ve Rasûlullah'ı bana çağır, dedi. Ben Peygamber'i babama da'vet ettim. Rasûlullah omuzlarında bunlardan bir kaftan bulunduğu halde babamın yanına çıktı ve :

— Bunu senin için sakladım, buyurdu.

Misver der ki : Babam kaftana (sevinerek) baktı. Rasûlullah da :

— Artık Mahreme râzı oldu mu? buyurdu.

١٣٠ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو الْخَطَّابِ زِيَادُ بْنُ يَحْيَى الْحَسَانِيُّ . حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ أَبُو صَالِحٍ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ السَّخْتِيَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ ، عَنِ الْمُسَوَّرِ بْنِ نَخْرَمَةَ . قَالَ : قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَقْبِيَّةً . فَقَالَ لِي أَبِي ، نَخْرَمَةُ : انْطَلِقْ بِنَا إِلَيْهِ عَسَى أَنْ يُعْطِينَا مِنْهَا شَيْئًا . قَالَ : فَقَامَ أَبِي عَلَى الْبَابِ فَتَكَلَّمَ . فَعَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ صَوْتَهُ فَخَرَجَ وَمَعَهُ قَبَاةٌ . وَهُوَ يُرِيدُهُ مُحَاسِنَةً . وَهُوَ يَقُولُ « خَبَأْتُ هَذَا لَكَ . خَبَأْتُ هَذَا لَكَ » .

130 — () : Misveru'bnü Mahreme (R) dedi ki :

Peygamber'e bir takım kaftanlar gelmişti. Babam Mahreme bana :

— Haydi beraber Rasûlullah'a gidelim. Rasûlullah'ın bunlardan bir tâne de bana vermesi muhtemeldir, dedi. Nihayet babam Peygamber'in kapısı önünde durub tekellüm etti. Peygamber de babamın sesini tanıdı. Akabinde bir kaftanla birlikte dışarı çıktı. Kaftanın güzelliklerini ona gösterirken : «Bunu senin için sakladım, bunu senin için sakladım» buyuruyordu.

(٤٥) باب إعطاء من يخاف على إيمانه

١٣١ - (١٥٠) حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ) حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ سَعْدٍ ؛ أَنَّهُ أُعْطِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَهْطًا وَأَنَا جَالِسٌ فِيهِمْ . قَالَ : فَتَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهُمْ رَجُلًا لَمْ يُعْطِهِ . وَهُوَ أَعْجَبُهُمْ إِلَيَّ . فَقُمْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَارَرْتُهُ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَالَكَ عَنْ فُلَانٍ ؟ وَاللَّهِ ! إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا . قَالَ « أَوْ مُسْلِمًا » فَسَكَتُ قَلِيلًا . ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ مِنْهُ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَالَكَ عَنْ فُلَانٍ ؟ فَوَاللَّهِ ! إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا . قَالَ « أَوْ مُسْلِمًا » فَسَكَتُ قَلِيلًا . ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ مِنْهُ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَالَكَ عَنْ فُلَانٍ ؟ فَوَاللَّهِ ! إِنِّي لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا . قَالَ « أَوْ مُسْلِمًا » قَالَ « إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ وَغَيْرَهُ أَجَبْتُ إِلَى مِنْهُ . خَشْيَةَ أَنْ يُكَبَّ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ » . وَفِي حَدِيثِ الْخَلْوَانِيِّ تَكَرَّرَ الْقَوْلُ مَرَّتَيْنِ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . م وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ
ابْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ . م وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا
عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كَلَّمَهُمُ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، عَلَى مَعْنَى حَدِيثِ صَالِحٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ .

(...) حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ،
عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعْدٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سَعْدٍ يُحَدِّثُ بِهَذَا الْحَدِيثِ . يَعْنِي حَدِيثَ الزُّهْرِيِّ
الَّذِي ذَكَرْنَا . فَقَالَ فِي حَدِيثِهِ : فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ بَيْنَ عُنُقِي وَكَتِفِي . ثُمَّ قَالَ « أَتَبَالَا ؟
أَيُّ سَعْدٍ ! إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ » .

**(45) İYMÂNINDA SEBÂTINDAN ENDİŞE EDİLEN KİMSELERE
(İYMÂNINI SAĞLAMLAŞTIRMAK MAKSADIYLA) ATİYYE
VERİLMESİ BÂBİ**

131 — (150) : Sa'du'bnü Ebî Vakkas (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) — Muellefetu'l-Kulûbdan — bir takım kimselere dünyalık verdi. Ben de onların arasında oturuyordum. Derken Rasûlullah içlerinden en ziyade beğendiğim birini bıraktı ve ona bir şey vermedi. Bunun üzerine ben Rasûlullah'ın yanına varıp kendisine fısıltı ile :

— Yâ Rasûlallah! Fulânı niçin bıraktın? Vallâhi ben onu bir mu'min biliyorum, dedim. Rasûlullah bana :

— Öyle deme, muslim de! Buyurdu. Az bir müddet sustum. Sonra o kimse hakkındaki bilgim bana galebe etti (ve dayanamayıp) yine sözümü tekrar ederek :

— Yâ Rasûlallah! Fulânı niçin mahrum bıraktın? Vallâh'i ben onu bir mu'min biliyorum, dedim. Rasûlullah yine :

— Öyle deme, muslim de! buyurdu. Ben yine az bir zaman sustum. Sonra o zat hakkındaki duygum bana galebe etti. Sözümü tekrar ederek:

— Yâ Rasûlallah! Fulânı niçin bıraktın? Vallâhi ben onu bir mu'min görüyorum dedim. Rasûlullah :

— Öyle deme, «bir muslim» de! buyurdu ve şöyle ilâve etti : «(Bazı defa) ben daha çok sevdiğim kimse varken (onu bırakırım da) başka birisine dünyalık veririm. (Bu tercihimin sebebi) Allâh'ın bu kimseyi (mal hırsı ile) yüzü koyu cehenneme atması endişesidir».

Râvîlerden Hulvânî'nin hadîsinde : Bu söz iki defa tekrar edilmiştir.

() : Buradaki üç tarîk râvîleri hep beraber Zuhri'den bu isnad ile, Sâlih'in Zuhri'den gelen (yukarıki) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

() : Burada Muhammedu'bnü Sa'd bu hadîsi yani zikrettiğimiz Zühri hadîsini tahdîs etmiş ve bunda şu ziyâdeyi söylemiştir :

Bunun üzerine Rasûlullah, eliyle boynum ve kürek kemiğim arasına vurdu. Sonra : «Benimle dögüşecek misin? Ey Sa'd! Ben bir adama (Allah onu yüzü koyun ateşe atmasın. diye başkasını daha ziyâde sevdiğim halde) mal veririm» buyurdu 47.

(٤٦) باب إعطاء المؤنة فلوبهم عن أبي سلام ونسب من قوى إيمان

١٣٢ - (١٠٥٩) حَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التَّحِيْبِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ : أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ أَنَّ أَنَسًا مِنَ الْأَنْصَارِ قَالُوا ، يَوْمَ حُنَيْنٍ ، حِينَ أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَمْوَالِ هَوَازِنَ مَا أَفَاءَ . فَطَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْطِي رِجَالًا مِنْ قُرَيْشٍ . الْمِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ . فَقَالُوا : يَغْفِرُ اللَّهُ لِرَسُولِ اللَّهِ . يُعْطِي قُرَيْشًا وَيَتْرُكُنَا وَسَيُوفُنَا تَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ ! . قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : فَحَدَّثَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، مِنْ قَوْلِهِمْ . فَأَرْسَلَ إِلَى الْأَنْصَارِ . بَجَمْعِهِمْ فِي قُبَّةٍ مِنْ أَدَمٍ . فَلَمَّا اجْتَمَعُوا جَاءَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « مَا حَدِيثُ بَلْعَنِي عَنْكُمْ ! » فَقَالَ لَهُ قُبَّاءُ الْأَنْصَارِ : أَمَّا ذَوُو رَأْيِنَا ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَلَمْ يَقُولُوا شَيْئًا . وَأَمَّا أَنَسٌ مِنَّا حَدِيثُهُ أَسْنَانُهُمْ ، قَالُوا : يَغْفِرُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ . يُعْطِي قُرَيْشًا وَيَتْرُكُنَا ، وَسَيُوفُنَا تَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَإِنِّي أُعْطِي رِجَالًا حَدِيثِي عَهْدٍ بِكَفَرٍ . أَتَأَلَّفُهُمْ أَفَلَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالْأَمْوَالِ ، وَتَرْجِعُوا إِلَى رِحَالِكُمْ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَمَا تَنْقَلِبُونَ بِهِ خَيْرٌ مِمَّا يَنْقَلِبُونَ بِهِ » فَقَالُوا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَدْ رَضِينَا . قَالَ « فَإِنَّكُمْ سَتَجِدُونَ أُثْرَةً شَدِيدَةً . فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْمَعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ . فَإِنِّي عَلَى الْخَوْضِ » . قَالُوا : سَنَصْبِرُ .

(...) حَدَّثَنَا حَسَنُ الْخُلَوَانِيُّ وَغَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَمُرَةَ) حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : لَمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مَا أَفَاءَ مِنْ أَمْوَالِ هَوَازِنَ . وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ أَنَسٌ : فَلَمْ نَسْبِرْ . وَقَالَ : قَامَ الْأَنْسُ حَدِيثُهُ أَسْنَانُهُمْ .

47. Vâkıdî'nin Magâzide tasrih ettiğine göre bu mahrum edilen zat Cuaylu'bnü Surâka ed-Damrî (R) dır. Sa'dın hüsnü şahâdetde bu kadar isrâr etmesi bundan ileri geliyor. Sa'dın «mu'min» demesini, Peygamber'in mükerreren «muslim de!» diye tashîh ve ihtâr buyurması, iymânın bâtinî ve vicdânî bir gayb işi olub Allah'dan başkasının bilemeyeceğini ve zâhirî hâle göre «muslim» demenin daha doğru olduğunu öğretmek içindir.

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمِّهِ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ . وَسَأَقُ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ . إِلَّا أَنَّهُ قَالَ : قَالَ أَنَسُ : قَالُوا : نَصْبُهُ . كَرِوَايَةٍ يُؤْنَسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ .

(46) KALPLERİ İSLÂMA ALIŞTIRILANLARA ATIYYE VERİLMESİ, İYMÂNI KUVVETLİ OLANLARIN İSE (ATIYYELERE KARŞI) SABIRLI DAVRANMALARI BÂBİ

132 — (1059) : Enesu'bnü Mâlik (R) şöyle haber verdi :

Allah Teâlâ Huneyn harbinde Rasûlüne feyy olarak verdiklerini verdiği vakıt, Rasûlullah da Kureyş'den bir takım kimselere yüzer deve vermeye başladığında Ensâr'dan bazı kimseler :

— Allah, Rasûlüne mağfiret eylesin! O, Kureyş'e veriyor da bizleri bırakıyor. Halbuki kılıçlarımızdan hâlâ Kureyşlilerin kanları damlamak-
tadır, dediler.

Enesu'bnü Mâlik devamla dedi ki : Ensâr'ın bu sözü Rasûlullah'a duyuruldu. Rasûlullah Ensâr'a haber gönderib, onları deriden bir çadır içinde topladı. Ensâr toplanınca Rasûlullah yanlarına geldi ve :

— Sizin tarafınızdan söylenmiş olub bana ulaşan bu söz nedir? Ensâr'ın söz anlıyanları :

— Yâ Rasûlallah! Bizim re'y sâhibi olanlarımız hiçbir şey söylemişlerdir, dediler. Yalnız yaşları küçük bazı gençlerimiz : Allah, Rasûlune mağfiret buyursun. O, Kureyş'e ihsânda bulunuyor da bizleri bırakıyor. Halbuki bizim kılıçlarımızdan hâlâ Kureyş kanı damlıyor, demişler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Ben, Kureyş'den henüz küfre yakın bulunan bazı kimselere dünyalık veriyorum ve bununla onların gönüllerini İslâm'a alıştırıyorum. Bu insanlar, aldıkları mallarla evlerine giderlerken, siz de Allah'ın Rasûlü ile evlerinize dönmenizden râzı olmuyor musunuz? Allâh'a yemîn ederim ki sizin Peygamber'le Medîne'ye dönüb gitmeniz, onların ganîmet mallarıyla evlerine gitmelerinden şüphesiz çok hayırlıdır, buyurdu. Bunun üzerine Ensâr :

— Yâ Rasûlallah! Biz seninle Medîne'ye gitmeyi tercîh ederiz. Bizler buna çoktan râzı olmuşuzdur, dediler. Rasûlullah :

— Emîn olunuz ki benden sonra yakın bir zamanda başkalarının sizlere üstün tutulmasına şâhid olacaksınız. Sizler, Allâh'a ve Rasûlüne kavuşuncaya kadar sabr ediniz. Ben havz başında olacağım, buyurdu. Ensâr hep beraber :

— Sabırlı olacağız, dediler.

() : Buradaki râvîler de, Enes ibn Mâlik'in : Allah, Rasûlune Hevâzin mallarından fey' olarak verdiklerini verdiği zaman... diyerek hadîsin tamamını yukarıdaki hadîs tarzında tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir. Ancak bunda Enes : Biz sabır etmedik, demiştir. Yine Enes : «Amma yaşları genç olan bir takım insanlara gelince» sözünü de söylemiştir.

() : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'in bu hadîsini (132 rakamıyla) geçen Yûnus'un Zuhri'den gelen rivâyeti tarzında sevk ettiler. Ancak bu râvî : Enes, Ensâr'ın «biz sabr ederiz» dediklerini söyledi, demiştir.

١٣٣ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْأَنْصَارَ . فَقَالَ « أَفِيكُمْ أَحَدٌ مِنْ غَيْرِكُمْ ؟ » فَقَالُوا : لَا . إِلَّا ابْنُ أُخْتٍ لَنَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ ابْنَ أُخْتِ الْقَوْمِ مِنْهُمْ » فَقَالَ « إِنَّ قُرَيْشًا حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ وَمُصِيبَةٍ . وَإِنِّي أَرَدْتُ أَنْ أُخْبِرَهُمْ وَأَتَأَلَّفَهُمْ . أَمَّا تَرْضَوْنَ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ بِالدُّنْيَا ، وَتَرْجِعُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ إِلَى بُيُوتِكُمْ ؟ لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا ، وَسَلَكَ الْأَنْصَارُ شِعْبًا ، لَسَلَكْتُ شِعْبَ الْأَنْصَارِ » .

133 — () : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi .

Rasûlullah (S) yalnız Ensâr'ı toplayıp :

— İçinizde sizden başka bir kimse var mı? diye sordu. Ensâr :

— Hayır, bir kız kardeşimizin oğlundan başka kimse yokdur, dediler. Rasûlullah :

— Muhakkak ki bir kavmin kız kardeşlerinin oğlu kendilerindendir, buyurdu ve şöyle devam etti : Şüphesiz ki Kureyş, câhiliyet devrine yakındır ve musîbetten henüz çıkmıştır. İstedim ki onların bu bozuk vaziyetlerini düzelteyim ve bu suretle onları İslâm'a ısındırayım. Siz, insanlar aldıkları dünya mallarıyla dönüb giderlerken, sizin Allah'ın Rasûlü ile birlikte evlerinize dönüb gitmekten memnun olmaz mısınız? İnsanlar geniş bir vâdiye girseler, Ensâr ise dar bir dağ yoluna girseler, ben muhakkak Ensâr'ın dar yolunda giderdim, buyurdu.

١٣٤ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ : لَمَّا فُتِحَتْ مَكَّةُ قَسَمَ الْغَنَائِمُ فِي قُرَيْشٍ فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ : إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْعَجَبُ . إِنَّ سُيُوفَنَا تَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ . وَإِنْ غَنَائِمُنَا تُرَدُّ عَلَيْهِمْ ! فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَجَمَعَهُمْ . فَقَالَ « مَا الَّذِي بَلَغَنِي عَنْكُمْ ؟ » قَالُوا : هُوَ الَّذِي بَلَغَكَ . وَكَانُوا لَا يَكْذِبُونَ . قَالَ « أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ بِالْذُّنْيَا إِلَى يُيُوتِهِمْ ، وَتَرْجِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِلَى يُيُوتِكُمْ ؟ لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا أَوْ شِعْبًا ، وَسَلَكَتِ الْأَنْصَارُ وَادِيًا أَوْ شِعْبًا ، لَسَلَكَتِ وَادِي الْأَنْصَارِ أَوْ شِعْبِ الْأَنْصَارِ » .

134 — () : Enesu'bnü Mâlik (R) şöyle dedi :

Mekke feth olunub, Rasûlullah ganîmetleri Kureyş içinde bazı kim-selere taksîm edince Ensâr(dan küçük bir zümre) :

— Kılıçlarımızdan Kureyş kanı damlarken kazandığımız ganîmetle-rimizin Kureyş ileri gelenlerine verilmesi hiç şüphesiz şaşılacak şeydir, dediler. Bu söz Rasûlullah'a ulaşınca onları topladı ve :

— Sizden bana ulaşan söz nedir? diye sordu. Ensâr da yalan söyle-mez olduklarından :

— Evet, size erişen bu sözleri biz söyledik dediler. Rasûlullah :

— İnsanlar, aldıkları dünyâ mallarıyla evlerine dönüb giderlerken siz de Allah'ın Rasûlü ile birlikde evlerinize gitmeye râzı olmaz mısınız? İnsanlar bir vâdiye yahut bir dağ yoluna girseler, Ensâr da bir vâdiye yahut bir dağ yoluna girseler ben muhakkak Ensâr'ın vâdisine yahut En-sâr'ın gittiği dağ yoluna giderim, buyurdu.

١٣٥ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَرَّةَ (يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى الْآخِرِ الْحَرْفَ بَعْدَ الْحَرْفِ) قَالَا : حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ أَقْبَلْتُ هَوَازِنَ وَغَطَفَانَ ، بِدَرَارِيهِمْ وَنَعِيمِهِمْ . وَمَعَ النَّبِيِّ ﷺ

يَوْمَئِذٍ عَمْرُهُ آلاَفٍ . وَمَعَهُ الطَّلَقَاءُ . فَأَذْبَرُوا عَنْهُ . حَتَّى بَقِيَ وَحْدَهُ . قَالَ : فَمَادَى يَوْمَئِذٍ نِدَاءُي .
 لَمْ يَخْلُطْ بَيْنَهُمَا شَيْئًا . قَالَ : فَأَنْفَتَ عَنْ يَمِينِهِ فَقَالَ « يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! » فَقَالُوا : أَيْيُكَ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ !
 أَبَشِّرُ نَحْنُ مَعَكَ . قَالَ : ثُمَّ انْفَتَ عَنْ بَسَارِهِ فَقَالَ « يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! » قَالُوا : أَيْيُكَ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ !
 أَبَشِّرُ نَحْنُ مَعَكَ . قَالَ : وَهُوَ عَلَى بَغْلَةٍ يَيْضَاءُ . فَتَزَلَّ فَقَالَ : أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ . فَأَنْهَزَ الْمُشْرِكُونَ .
 وَأَصَابَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَنَائِمَ كَثِيرَةً . فَقَسَمَ فِي الْمُهَاجِرِينَ وَالْطَّلَقَاءِ . وَلَمْ يُعْطِ الْأَنْصَارَ شَيْئًا . فَقَالَتْ
 الْأَنْصَارُ : إِذَا كَانَتْ الشَّدَّةُ فَنَحْنُ نُدْعَى . وَتُعْطَى الْغَنَائِمُ غَيْرَنَا ! فَبَلَغَهُ ذَلِكَ . فَجَمَعَهُمْ فِي قُبَّةٍ . فَقَالَ
 « يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! مَا حَدِيثُ بَلَغَنِي عَنْكُمْ ؟ » فَسَكَتُوا . فَقَالَ « يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! أَمَا تَرْضَوْنَ
 أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالْذُّنْيَا وَتَذْهَبُونَ بِمُحَمَّدٍ تَحُوزُونَهُ إِلَى يَوْمَاتِكُمْ ؟ » قَالُوا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللَّهِ !
 رَضِينَا . قَالَ : فَقَالَ « لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا ، وَسَلَكَتِ الْأَنْصَارُ شِعْبًا ، لَأَخَذْتُ شِعْبَ الْأَنْصَارِ » .
 قَالَ هِشَامٌ : فَقُلْتُ : يَا أَبَا حَمْرَةَ ! أَنْتَ شَاهِدُ ذَلِكَ ؟ قَالَ وَأَيْنَ أَغِيبُ عَنْهُ ؟ .

135 — () : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi :

Huneyn günü olunca Hevâzin ve Gatafân kabîleleri bütün zürriyetleri ve sürüleri ile (harbe) geldiler. O gün Peygamber'in maiyyetinde on bin kişi vardı. Bunlardan başka Mekke fethi günü esir edilmeyib de afvedilen (ve Musliman'lara katılan) kimseler de vardı. Baskın vukû' bulunca bunların hepsi arkalarına dönüb çekildiler. Peygamber nerde ise tek başına kaldı. O gün Peygamber aralarına başka şey karıştırmadan Ensâr'a arka arkaya iki nidâ yaptı. Şöyle ki : Evvelâ sağına dönüb :

— Ey Ensâr topluluğu! diye nidâ etti. Ensâr :

— Lebbeyk yâ Rasûlallah! Sevin, biz seninle beraberiz, dediler. Sonra Rasûlullah sol tarafına dönüb :

— Ey Ensâr topluluğu! diye tekrar nidâ etti. Ensâr :

— Lebbeyk yâ Rasûlallah! Sevin, biz senin maiyetindeyiz, dediler. Rasûlullah bu nidâları yaparken beyaz bir katır üzerinde bulunuyordu. Hayvandan indi ve :

— Ben Allah'ın Kulu ve Rasûluyum, dedi. Muteâkiben müşrikler bozguna uğradılar. Rasûlullah pekçok ganîmetler ele geçirdi. Bilâhare bu ganîmetleri Muhâcirlerle, Mekke'lilerden kendisine katılanlar arasında taksîm etti. Bu ganîmetlerden Ensâr'a bir şey vermedi. Bu yüzden Ensâr (ın bir kısmı) :

— Çetinlik ve harb olduğu zaman bizler çağırıyoruz. Halbuki ganîmetler bizden başkalarına veriliyor! dediler. Bu söz de Rasûlullah'a ulaştı. Bunun üzerine Rasûlullah onları bir çadır içinde toplayıp :

— Ey Ensâr topluluğu! Sizden bana ulaşan o söz nedir? dedi. Muhâtablar sükût ettiler. Rasulullah :

— Ey Ensâr topluluğu! İnsanlar dünya malını alıp giderlerken sizler Muhammed'i aranızda alıp evlerinize götürmenizden râzî olmaz mısınız? buyurdu. Ensâr :

— Evet, yâ Rasûlallah! Râzî olduk, dediler. Rasûlullah devamla :

— İnsanlar bir vâdiye girseler, Ensar da bir dağ yoluna girse, ben muhakkak Ensâr'ın yolunu tutarım, buyurdu.

Râvî Hişâm dedi ki : Ben Enes'e künyesi ile hitab ederek : Yâ Ebâ Hamza! Sen bu hâdisede hâzır bulundun mu? diye sordum. Bu hâdiseden nereye gayıb olabilirim ki? diye cevap verdi.

١٣٦ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَ ابْنُ مُعَاذٍ : حَدَّثَنَا الْمُتَمِيمُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : حَدَّثَنِي السَّمِيعُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : افْتَتَحْنَا مَكَّةَ . ثُمَّ إِنَّا غَزَوْنَا حُنَيْنًا . بَجَاءِ الْمُشْرِكُونَ بِأَحْسَنِ صُفُوفٍ رَأَيْتُ . قَالَ : فَصَفَّتِ الْخَيْلُ . ثُمَّ صَفَّتِ الْمُقَاتِلَةُ . ثُمَّ صَفَّتِ النِّسَاءُ مِنْ وَرَاءِ ذَلِكَ . ثُمَّ صَفَّتِ النِّعَمُ . ثُمَّ صَفَّتِ النَّعْمُ . قَالَ : وَنَحْنُ بِشَرِّ كَثِيرٍ . قَدْ بَلَغْنَا سِتَّةَ آلَافٍ .

وَعَلَى الْمُجَنَّبَةِ خَيْلَنَا خَالِدُ بْنُ الْوَالِيدِ . قَالَ : فَجَمَعْتُ خَيْلَنَا تَلَوَى خَلْفَ ظُهُورِنَا . فَلَمْ نَلْبَثْ أَنْ انْكَشَفَتْ خَيْلُنَا ، وَفَرَّتِ الْأَعْرَابُ ، وَمَنْ نَعْلَمُ مِنَ النَّاسِ . قَالَ : فَنَادَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا أَيُّهَا الْمُهَاجِرِينَ ! يَا أَيُّهَا الْمُهَاجِرِينَ ! » . ثُمَّ قَالَ « يَا أَيُّهَا الْأَنْصَارُ ! يَا أَيُّهَا الْأَنْصَارُ ! » . قَالَ : قَالَ أَنَسٌ : هَذَا حَدِيثٌ عُمِّيٌّ . قَالَ : قُلْنَا : لَبَيْكَ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ : فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : فَأَيُّمُ اللَّهِ ! مَا أَتَيْنَاهُمْ حَتَّى هَزَمَهُمُ اللَّهُ . قَالَ : فَقَبَضْنَا ذَلِكَ الْمَالَ . ثُمَّ انْطَلَقْنَا إِلَى الطَّائِفِ خَاصِرًا نَاهُمْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً . ثُمَّ رَجَعْنَا إِلَى مَكَّةَ فَتَرَانَا . قَالَ : فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْطِي الرَّجُلَ الْإِمَانَةَ مِنَ الْإِبِلِ . ثُمَّ ذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ . كَنَحْوِ حَدِيثِ قَتَادَةَ ، وَأَبِي التَّيَّاحِ ، وَهَشَامِ بْنِ زَيْدٍ .

136 — () : Enesu'bnü Mâlik (R) şöyle dedi :

Mekke'ye feth ettik. Sonra bizler Huneyn'de harp yaptık. Müşrikleri gördüm ki onlar en güzel safflar hâlinde gelmişler : Evvelâ suvâriler saff yapılmış, sonra piyâde muhâribler saff yapılmış. Sonra bunların arkasından kadınlar saff yapılmış. Sonra davar sürüleri saff yapılmış. Daha sonra da deve sürüleri saff saff dizilmişti. Biz ise altı bine bâliğ olmuş, kalabalık bir insan yığını hâlinde idik. Yolun sağ tarafını tutan suvârilerimizin başında Hâlidü'bnu'l-Velîd vardı. (Sol tarafını tutan suvârilerimizin başında da Zubeyr bulunuyordu). Derken suvârilerimiz arka tara-

fımızda atlarını kıvırmaya döndürmeye başladılar. Çok geçmeden suvâ-rilerimiz açılıverdiler (yani münhezim oldular). Bedevîler ve tanıdığımız insanlar kaçtılar. Rasûlullah (S) :

— Yetişin ey Muhâcirler! Yetişin ey Muhâcirler! diye nidâ etti. Sonra da :

— Yetişin ey Ensâr! Yetişin ey Ensâr! diye nidâ eyledi.

Enes der ki : Bu bir cemâatin (yahut amucaların) bana tahdîs ettikleri hadîsdir ⁴⁸. Biz :

— Lebbeyk ya Rasûlallah, dedik. Rasûlullah ileri geçti. Allah'a yemin ederim ki, biz onların yanına gelir gelmez Allah onları hezimete uğrattı. Biz de böylece o muazzam malı ele geçirdik. Sonra Tâif'e gittik ve onları kırk gece muhasara ettik. Sonra Mekke'ye dönüb konakladık. Rasûlullah bazı kimselere yüzer deve atıyye vermeye başladı.

Râvî bundan sonra hadîsin devamını, bundan evvel geçen Katâde, Ebu Teyyâh ve Hişâm ibn Zeyd hadîsleri tarzında zikretmiştir.

۱۳۷ - (۱۰۶۰) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبَّادَةَ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ؛ قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبَا سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ، وَصَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ، وَعُيَيْنَةَ بْنَ حِصْنٍ، وَالْأَفْرَعَ بْنَ حَابِسٍ، كُلَّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ، مِائَةً مِنَ الْإِبِلِ. وَأَعْطَى عَبَّاسَ بْنَ مِرْدَاسٍ دُونَ ذَلِكَ. فَقَالَ عَبَّاسُ بْنُ مِرْدَاسٍ:

أَتَجْمَلُ نَهْجِي وَنَهْجَ الْعَمِيَّةِ بَيْنَ عُيَيْنَةَ وَالْأَفْرَعَ
فَمَا كَانَ بَذْرٌ وَلَا حَابِسٌ يَقُوقَانِ مِرْدَاسٍ فِي الْمَحْتَمِعِ
وَمَا كُنْتُ دُونَ أَمْرِي مِنْهُمَا وَمَنْ تَخْفِصُ الْيَوْمَ لَا يُرْفَعُ

قَالَ: فَأَتَمَّ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِائَةً.

137 — (1060) : Râfi'ibn Hadîc (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S), Ebû Sufyân ibn Harb'a, Safvânu'bnu Umeyye'ye, Uyeynetu'bnu Hısn'a ve Akra'ubnu Hâbis'e, bunlardan her bir insana yüzer deve atıyye verdi. Abbâsu'bnu Mirdâs'a da bundan daha az sayıda atıyye verdi. Bundan ötürü Abbâs ibn Mirdâs şu meâldeki şiiri söyledi :

«Benim ganîmetimle Ubeyd adındaki atımın payını Uyeyne ile Ak-

48. Enes buraya kadar kendi müşâhedelerini anlattı. Bundan sonrasını da orada insanlar dağıldığı için buradan aşağısını zabt edemeyib başka bir cemâatin veya amucâlarının kendisine anlattıklarını rivâyet etmişe benziyor. Çünkü «amm» kelimesi umûmiyyet ve cemâat ma'nâlarına geldiği gibi «amuca» ma'nâsına da gelmektedir (Kadî İyâd ve Nevevî).

ra'ın arasında mı kılıyorsun? (Uyeynetu'bnü) Bedr ile Hâbis, cemiyet içinde Mirdâs'dan üstün sayılır deyillerdi. Halbuki ben onlardan aşağı bir kimse değilim. Bugün her kim alçaltılırsa birdaha yükseltilmez».

Râvî der ki : Bu şiir üzere Rasûlullah onun payını da yüz deveye tamamladı ⁴⁹.

١٣٨ - (...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الصَّبِيِّ . أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ مَسْرُوقٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَسَمَ غَنَائِمَ حُنَيْنٍ . فَأَعْطَى أَبَا سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ مِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِهِ . وَزَادَ : وَأَعْطَى عُلَقَمَةَ بْنَ عَلَاتَةَ مِائَةَ .

(...) وَحَدَّثَنَا غُلَامُ بْنُ خَالِدٍ الشَّعِيرِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ عُلَقَمَةَ بْنَ عَلَاتَةَ ، وَلَا صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ . وَلَمْ يَذْكُرِ الشَّعْرَ فِي حَدِيثِهِ

138 — () : İbn Uyeyne, Saîd ibn Mesrûk'un oğlu Umer'-den bu isnad ile : Peygamber (S) in, Huneyn ganimetlerini taksim edib, Ebû Sufyân ibn Harb'a yüz deve verdiğini haber vermiş ve hadîsin tamâmını yukarıdaki hadîs tarzında sevk etmiştir. Bir de : Rasûlullah, Alkametu'bnü Ulâse'ye de yüz deve verdi, ziyâdesi vardır.

() : Burada da Amru'bnü Saîd, bu isnadla tahdîs etmiş fakat bu hadîsde Alkametu'bnü Ulâse'yi, Safvânu'bnü Umeyye'yi ve yukarıdaki şiiri zikretmemiştir.

١٣٩ - (١٠٦١) حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ ، عَنْ عَبَادِ بْنِ تَمِيمٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا فَتَحَ حُنَيْنًا قَسَمَ الْغَنَائِمَ . فَأَعْطَى الْمُؤَلَّفَةَ قُلُوبَهُمْ . فَبَلَغَهُ أَنَّ الْأَنْصَارَ يُحِبُّونَ أَنْ يُصِيبُوا مَا أَصَابَ النَّاسُ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَخَطَبَهُمْ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ أَلَمْ أَجِدْكُمْ ضَلَالًا ، فَهَدَاكُمْ اللَّهُ بِي ؟ وَعَالَةً ، فَأَغْنَاكُمْ اللَّهُ بِي ؟ وَمُتَفَرِّقِينَ ، فَجَمَعَكُمْ اللَّهُ بِي ؟ » وَيَقُولُونَ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمِنْ . فَقَالَ « أَلَا تُحِبُّونِي ؟ » فَقَالُوا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمِنْ . فَقَالَ « أَمَا إِنَّكُمْ لَوَسَّيْتُمْ أَنْ تَقُولُوا كَذًا وَكَذَا . وَكَانَ مِنَ الْأَمْرِ كَذًا وَكَذَا . »

49. Rasûlullah'ın bu ganimetten veya İslâm Devletinin hazînesinden yaptığı bu kabil sarflar, İslâm cemâatinin hâli hâzır veya müstakbel yüksek menfaatlarıyla ilgilidir. En yüksek bir siyaset, askeri, idâri, psikolojik, emniyet ve diğer sebeblerle yapılab zâhiren fazla gibi görünen bu ihsânlar yüzde yüz haklı ve İslâm için son derece faydalıdır. Musliman topluluğunun kıyâmete dek idâresi ve varlığı, zaman zaman bu gibi tasarruf ve yatırımlara muhtac olabilir. İşte bu ve benzeri yüksek gâyelerden dolayı İslâm Kanûnu, devleti idâre edenlere millet malından gerektiğinde bu gibi sarfiyatlarda bulunabileceklerini tasrih etmiştir: «ve'l-Müellefeti kulûbuhum... : Kalpleri İslâm'a alıştırılanlar...» fıkrası (et-Tevbe: 60).

لَأَشْيَاءَ عَدَدَهَا . زَعَمَ عَمْرُو أَنْ لَا يَحْفَظُهَا . فَقَالَ « أَلَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالشَّاءِ وَالْإِبِلِ ، وَتَذْهَبُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ إِلَى رِحَالِكُمْ ؟ الْأَنْصَارُ شِعَارُ وَالنَّاسُ دِثَارٌ . وَلَوْ لَا الْهَجْرَةُ لَكُنْتُ انْزَا مِنْ الْأَنْصَارِ . وَلَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا وَشِعْمًا ، لَسَلَكَتُ وَادِي الْأَنْصَارِ وَشِعْمَهُمْ . إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَهُ . فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ » .

139 — (1061) : Abdullah ibn Zeyd (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S), Huneyn'i feth edib ganîmetleri taksîm ettiğinde kalb-leri İslâm'a alıştırılan kimselere atıyyeler verdi. Muteâkiben, Ensâr'ın da diğer insanların nâil oldukları paylara nâil olmak istedikleri haberi Peygamber'e ulaştı. Bunun üzerine Rasûlullah ayağa kalktı. Allah'a hamd u senâ ettikten sonra onlara hitâb edib şöyle buyurdu :

— Ey Ensâr topluluğu! Ben sizleri yolunu şaşırmış sapıklar hâlinde bulub, benim delâletimle Allah sizleri doğru yola hidâyet buyurmadı mı? Ben sizleri fakîrlere bulub, benim yüzümden Allah sizleri zengin kılmadı mı? Sizler darmadağın biribirinize düşman olub benim sayemde Allah sizleri birleştirmede mi?

Rasûlullah bu suâlleri sordukca onlar : Allah'ın ve Rasûlünün ni'met ve minneti en büyüktür, diye karşılık veriyorlardı. Rasûlullah :

— Bana cevap vermez misiniz? buyurdu. Onlar :

— Allah ve Rasûlünün ihsânı en büyüktür, dediler. Rasûlullah :

— Ey Ensâr! Eğer siz isteseydiniz benim bu suâllerime : Şunu, şunu söyler ve şu, şu işler oldu (yani seni kavmin yalanladı, sen bize hicret ettin, biz seni tasdik ettik. Kavmin seni terk etti, biz sana yardım ettik. Kavmin seni kovdu, biz seni bağrımıza bastık. Sen yoksuldun, biz seni malımıza ortak kıldık) diye cevâb verebilirdiniz.

Râvî Amr : Rasûlullah'ın birçok şeyler saydığını ve kendisinin bunları ezberleyemediğini söyledi. Rasûlullah şöyle devam etti :

— İnsanlar aldıkları davarlarla, develerle giderlerken sizler de Al-lâh'ın Rasûlü ile beraber yurtlarınıza dönmenizden râzî olmuyor musunuz? Ensâr, iç çamaşırları (yani samîmî ve içten dostlar) dır. Diğer insanlar ise dış elbiseleri (yani Ensâr'dan sonra gelen dostlar) dır. Eğer hicret şerefi olmasaydı ben muhakkak Ensâr'dan bir ferd olmak isterdim. İnsanlar bir vâdiye ve dağ yoluna gitseler ben muhakkak Ensâr'ın vâdi-sine ve dağ yoluna girer giderdim. Şüphesiz sizler benden sonra başka-larının size üstün tutulmasını ve başkalarının sizlere tercîh edilmesini göreceksiniz. Havuz başında bana kavuşmanız için dâima sabırlı davranınız.

١٤٠ - (١٠٦٢) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ) عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ آمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَاسًا فِي الْقِسْمَةِ . فَأَعْطَى الْأَفْرَعَ بْنَ حَابِسٍ مِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ . وَأَعْطَى عُمَيْنَةَ مِثْلَ ذَلِكَ . وَأَعْطَى أَنْاسًا مِنْ أَشْرَافِ الْعَرَبِ . وَآمَرَهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْقِسْمَةِ . فَقَالَ رَجُلٌ : وَاللَّهِ ! إِنْ هَذِهِ لَقِسْمَةٌ مَا عُدِلَ فِيهَا ، وَمَا أُرِيدَ فِيهَا وَجْهُ اللَّهِ . قَالَ فَقُلْتُ : وَاللَّهِ ! لَأُخْبِرَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : فَأَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ . قَالَ : فَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ حَتَّى كَانَ كَالصَّرْفِ . ثُمَّ قَالَ « فَمَنْ يَعْدِلُ إِنْ لَمْ يَعْدِلِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ! » قَالَ : ثُمَّ قَالَ « يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى . قَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرٍ مِنْ هَذَا فَصَرَ » . قَالَ قُلْتُ : لَا جَرَمَ لَا أَرْفَعُ إِلَيْهِ بَعْدَهَا حَدِيثًا .

140 — (1062) : Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi :

Huneyn günü (harb) olub bitince Rasûlullah (S) ganîmet taksiminde bazı insanlara fazla vermek sûretiyle bir husûsiyet bahşetti. (Meselâ kalbleri te'lif edilenlerden) Akra' ibn Hâbis'e yüz deve verdi. Uyeyne'ye de bunun kadar verdi. Arab eşrâfından bazı insanlara da bu sûretle yüz(er) deve ihsân edib, bu Arab eşrâfını o gün ganîmet bölümünde başkalarına tercîh etmişti. (Peygamber'in bundaki gâyesini anlamıyan) bir kişi (bu taksime i'tirâz ederek) :

— Vallâhi, şu taksîm muhakkak ki kendisinde adâlet gözetilmiyen ve kendisi ile Allah rızâsı gözetilmiyen bir taksîmdir, dedi. Ben de :

— Vallâhi, ben bu sözü Rasûlullah'a muhakkak haber veririm, dedim. Ve Peygamber'e gidib o kimsenin dediğini kendisine haber verdim. Rasûlullah'ın yüzü değişti. Hatta kırmızı boya gibi oldu. Sonra :

— Allah ve Rasûlu adâlet etmezse artık kim adâlet eder? buyurdu. Sonra da : Allah Mûsâ'ya rahmet eylesin! O, bundan daha çok sözlerle ezâlandırıldı da sabr etti, buyurdu. Ben :

— Muhakkak olsun ki bundan sonra Peygamber'e hiçbir söz ulaştır-mam diye ahd ettim.

١٤١ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَسَمًا فَقَالَ رَجُلٌ : إِنَّهَا لَقِسْمَةٌ مَا أُرِيدَ بِهَا وَجْهُ اللَّهِ . قَالَ : فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَسَارَرْتُهُ . فَغَضِبَ مِنْ ذَلِكَ غَضَبًا شَدِيدًا . وَاحْمَرَّ وَجْهُهُ حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّي لَمْ أَذْكُرْهُ لَهُ . قَالَ : ثُمَّ قَالَ « قَدْ أُوذِيَ مُوسَى بِأَكْثَرٍ مِنْ هَذَا فَصَرَ » .

141 — () : Abdullah ibn Mes'ûd (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) bir taksîm yapmıştı. Bir kimse de :

— Bu, muhakkak ki kendisinde adâlet gözetilmeyen ve kendisiyle Allah rızâsı kasdolunmıyan bir taksîmdir, dedi. Ben de, Peygamber'e gelib bunu kendisine yavaşca haber verdim. Peygamber bundan şiddetle öfkелendi, yüzü kıpkırmızı oldu. Hatta ben : Keşki ben bunu kendisine söylemeseydim diye temennîde bulundum. Sonra Rasûlullah : «Mûsâ bundan daha fazlasıyla ezâ olunmuştu da sabr etmişti» buyurdu.

(٤٧) باب ذكر الخواارج وصفاتهم

١٤٢ - (١٠٦٣) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمَهَاجِرِ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِالْجُمُرَانَةِ . مُنْصَرَفُهُ مِنْ حُتَيْنٍ . وَفِي ثَوْبٍ بِلَالٍ فِضَّةٌ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْبِضُ مِنْهَا . يُعْطِي النَّاسَ . فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! اْعْدِلْ . قَالَ « وَبَيْتَكَ ! وَمَنْ يَعْدِلُ إِذَا لَمْ أَكُنْ أَعْدِلُ ؟ لَقَدْ خَبْتُ وَخَمِرْتُ . إِنْ لَمْ أَكُنْ أَعْدِلُ » فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : دَعْنِي . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَأَقْتُلْ هَذَا الْمُنَافِقَ . فَقَالَ « مَعَاذَ اللَّهِ ! أَنْ يَتَحَدَّثَ النَّاسُ أَنِّي أَقْتُلُ أَصْحَابِي . إِنَّ هَذَا وَأَصْحَابَهُ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ . لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ . يَمْرُقُونَ مِنْهُ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَةِ » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ . رَحِمَهُ اللَّهُ . وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . حَدَّثَنِي قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْسِمُ مَغَانِمَ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ .

(47) HÂRİCİLERİN VE SIFATLARININ ZİKİRİ BÂBİ

142 — (1063) : Câbiru'bnü Abdillâh (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S), Huneyn'den döndüğü zaman Ci'râne mevkiinde iken kendisine (Zu'l-Huveyrîsa denilen) bir kimse geldi. Bu sırada Bilâl'in sevbi içinde gümüş dolu olub, Rasûlullah da bundan avuçluyor ve insanlara veriyordu. O kimse :

— Yâ Muhammed! Adâlet et, dedi. Rasûlullah :

— Sana veyl olsun! Ben de adâlet eder olmazsam, artık kim adâlet eder? Ben adâlet eder olmazsam (sen âdil olmıyan bir insana tâbi' olduğun için) muhakkak eli boş kalmış ve ziyan etmişsindir, buyurdu.

Bunun üzerine Umeru'bnü'l-Hattâb :

— Bana musâade et yâ Rasûlallah! Şu munâfıkı öldüreyim, dedi. Rasûlullah :

— İnsanların, Muhammed sahâbîlerini öldürtüyor, demelerinden Allah'a sığınırım. Muhakkak bu şahıs ve bunun avanesi, Kur'ân'ı okurlar. Fakat okudukları Kur'ân hançerelerini geçmez. Onlar, Kur'ân'ın emirlerinden, okun avdan (delib) çıktığı gibi çıkarlar, buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de, Câbir ibn Abdillâh'dan : Peygamber ganîmetleri taksîm ediyordu, diyerek hadîsin tamâmını sevk etmişlerdir.

١٤٣ - (١٠٦٤) حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي نَعْمٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : بَعَثَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، وَهُوَ بِالْيَمَنِ ، بِذَهَبَةٍ فِي تَرْبَتِهَا ، إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَسَمَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ : الْأَفْرَعِ بْنِ حَابِسٍ الْحَنْظَلِيِّ ، وَعَيْنَةَ بْنِ بَدْرِ الْفَزَارِيِّ ، وَعَلْقَمَةَ بْنَ عُلَانَةَ الْمَامِرِيِّ ، ثُمَّ أَحَدُ بَنِي كِلَابٍ ، وَزَيْدُ الْخَيْلِ الطَّائِي ، ثُمَّ أَحَدُ بَنِي نُبَهَانَ . قَالَ : فَمَضَيْتُ قُرَيْشًا . فَقَالُوا : أَلَمْ يَطِ صَنَادِيدَ نَجْدٍ وَتَدْعُنَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنِّي إِنَّمَا فَعَلْتُ ذَلِكَ لِأَتَأَلَّفَهُمْ » . فَجَاءَ رَجُلٌ كَثُ اللَّحْيَةِ . مُشْرِفُ الْوَجْنَتَيْنِ . غَائِرُ الْعَيْنَيْنِ . نَاتِي الْجَبِينِ مَحْمُوقُ الرَّأْسِ . فَقَالَ : اأَتَى اللَّهَ . يَا مُحَمَّدُ ! قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « فَمَنْ يُطِيعُ اللَّهَ إِنْ عَصَيْتَهُ ! أَيْ أَمْنُنِي عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ وَلَا تَأْمَنُونِي ؟ » قَالَ : ثُمَّ أَذْبَرَ الرَّجُلُ . فَاسْتَأْذَنَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فِي قَتْلِهِ . (يُرْوَنُ أَنَّهُ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّ مِنْ ضِئْضِئِ هَذَا قَوْمًا يَقْرَأُونَ

الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ . يَقْتُلُونَ أَهْلَ الْإِسْلَامِ . وَيَدْعُونَ أَهْلَ الْأَوْتَانِ . يَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ . إِنَّ أَدْرَكَهُمْ لَا قَتْلَ لَهُمْ قَتْلَ عَادٍ » .

143 — (1064) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Ali (R), Yemen'de bulunurken Rasûlullah'a henüz toprağından tasfiye edilmemiş altun cevheri göndermişti. Rasûlullah bu altun cevherini şu dört kişi arasında paylaştırdı :

Akra'ubnu Hâbis el-Hanzalî, Uyeynetu'bnü Bedr el-Fezârî, Alkame-tu'bnü Ulâse el-Âmirî, sonraki ya Kilâb oğullarının biri olan Zeydu'l-Hayl et-Tâî, yahut da Nebhân oğullarının biri. Kureyş bundan öfkelen-di de :

— Bizleri bırakıp Necd'in büyüklerine mi veriyor? dediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Ben bunu ancak onları İslâm'a alıştırmak için yaptım, dedi. Mu-teâkiben gür sakallı, yanağının iki elmacığı çıkık, gözleri içe gömülü, anlı yüksek, başı tıraşlı bir kimse geldi ve :

— Yâ Muhammed! Allah'dan kork, dedi. Rasûlullah cevâben :

— Eğer ben Allah'a isyan edersem, artık ona kim itâat eder ki? Siz-ler, beni emîn kılmazken o beni yer halkı üzerine emîn kılmıyor mu? dedi. Sonra o kimse arkasına dönüb gitti. Sahâbîlerden biri onu öldürmek husûsunda Peygamber'den izin istedi. (Bunun Hâlidu'bnü'l-Velîd olduğu zannedilir). Rasûlullah :

— Bu kimsenin soyundan öyle bir kavim türeyecek ki, onlar Kur'ân'ı okuyacaklar fakat Kur'ân'ın tatlılığı onların hançerlerinden öteye geç-miyecek. Onlar İslâm ahâliyi öldürürler de putların sâhiblerini bırakırlar. Onlar İslâm'dan, okun avdan (delib) çıkması gibi çıkarlar. Eğer ben on-ların zamanına yetişmiş olsaydım Âd kavminin öldürülüşü gibi bunları öldürürdüm, buyurdu.

١٤٤ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ
أَبُو نَعْمٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : بَعَثَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ،
مِنَ الْيَمَنِ ، بِذَهَبَةٍ فِي أَدِيمٍ مَقْرُوظٍ . لَمْ تُحْصَلْ مِنْ تَرَابِهَا . قَالَ : فَقَسَمَ بَيْنَ أَرْبَعَةِ أَقْرَبِ بَيْنِ عَيْنَيْهِ
ابْنِ حِصْنٍ ، وَالْأَفْرَعِ بْنِ حَابِسٍ ، وَزَيْدِ الْخَيْلِ ، وَالرَّابِعِ إِمَّا عُلْقَمَةُ بْنُ عُلَاثَةَ وَإِمَّا عَامِرُ بْنُ الطُّفَيْلِ .
فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ : كُنَّا نَحْنُ أَحَقَّ بِهَذَا مِنْ هَؤُلَاءِ . قَالَ : فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « أَلَا تَأْمَنُونِي ؟ »
وَأَنَا أَمِينٌ مِنْ فِي السَّمَاءِ ، بِأُتَيْتُ خَبَرَ السَّمَاءِ صَبَاحًا وَمَسَاءً » قَالَ : فَقَامَ رَجُلٌ غَارُ الْأَمِينِينَ . مُشْرِفُ الْوَجْهِتَيْنِ .
نَاشِزُ الْجَبْهَةِ . كَثَّ اللَّحْيَةِ . مَخْلُوقُ الرَّأْسِ . مُشَمَّرُ الْإِزَارِ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! اتَّقِ اللَّهَ . فَقَالَ
« وَبِئْسَ ذَلِكَ ! أَوَلَسْتُ أَحَقَّ أَهْلِ الْأَرْضِ أَنْ يَتَّقِيَ اللَّهَ » قَالَ : ثُمَّ وَلَّى الرَّجُلُ . فَقَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ :
يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَلَا أَضْرِبُ عُنُقَهُ ؟ فَقَالَ « لَا . لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ يُصَلِّي » . قَالَ خَالِدٌ : وَكَمْ مِنْ مُضَلٍّ يَقُولُ
بِلِسَانِهِ مَا لَيْسَ فِي قَلْبِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي لَمْ أَوْمَرْ أَنْ أَتَقَبَّ عَنْ قُلُوبِ النَّاسِ . وَلَا أَشُقَّ
بُطُونَهُمْ » قَالَ : ثُمَّ نَظَرَ إِلَيْهِ وَهُوَ مُقَفَّ فَقَالَ « إِنَّهُ يُخْرِجُ مِنْ مِصْنُفِي هَذَا قَوْمٌ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ .
رَبِّمَا لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ . يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ » . قَالَ : أَظُنُّهُ قَالَ « لَيْتَ
أَدْرَكَتْهُمْ لَا قَتْلَهُمْ قَتْلُ نَمُودَ »

meşin içinde henüz toprağından tasfiye edilmemiş altun cevheri göndermişti. Rasûlullah bu altun cevherini şu dört kişi arasında paylaştırdı :

Uyeynetu'bnü Hısn, Akra'ubnu Hâbis, Zeydu'l-Hayl, dördüncüsü ya Alkâmetu'bnü Ulâse idi yahut Âmiru'bnü Tufeyl idi. Peygamber'in sahâbîlerinden bir kimse :

— Biz bu ihsâna bunlardan daha haklı bulunuyorduk, dedi. Bu söz Peygamber'e erişince :

— Siz bana i'timâd etmiyor musunuz? Ben göktekilerin bile emîniyim! Sabah akşam bana gök yüzünün haberi (vahyi) geliyor, buyurdu. Bunun üzerine, iki gözü çökük, yanağının iki elmacığı çıkık, anlı yüksek, gür sakallı, başı tıraşlı, izârını yukarı çemremiş bir kişi ayağa kalkıb :

— Yâ Rasûlallah! Allah'dan kork, dedi. Rasûlullah :

— Veyl sana! Ben, yeryüzündeki insanların Allah'dan korkmaya en lâıyıkı değil miyim? buyurdu. Sonra o kimse arkasına dönüb gitti. Hâlidu'bnü Velîd :

— Yâ Rasûlallah! Şunun boynunu vurayım mı? dedi. Rasûlullah :

— Hayır, vurma! Bunun da ileride namaz kılan bir kimse olması umûlur, buyurdu. Bunun üzerine Hâlid :

— Yâ Rasûlallah! Namaz kılanlardan nice kimseler vardır ki onlar gönüllerinde olmayan şeyi dilleriyle söylerler, dedi. Rasûlullah :

— Ben, insanların kalblerini açmaya, karınlarını yarmaya me'mûr deyilim, buyurdu. Râvî der ki : Sonra Rasûlullah, o itirazcı kimse dönüb giderken arkasından bakıb şöyle buyurdu : Şunun soyundan öyle bir nesil türeyecektir ki, onlar her zaman güzel sesle Allah Kitâbını okuyacaklar. Fakat Kur'ân'ın tatlılığı onların hançerelerinden ileriye geçmiyecektir. Onlar; ok avın bedenini sür'atle delib çıktığı gibi dinden çıkacaklar!

Râvî Ebû Saîd der ki : Öyle sanıyorum ki sonra Rasûlullah :

— Eğer ben bunların zamanına yetişmiş olsaydım, Semûd kavminin öldürölüşü gibi muhakkak bunları (toptan) öldürürdüm, buyurdu⁵⁰.

50. Hadisde adları geçen ve Peygamber tarafından ihsâna nâil olan dört kişi Necd havâlisi ileri gelenlerinden ve hepsi de *el-Müellefetu kulubuhumdan* idi. Muslimanlığa zarar verme ihtimallerini önlemek, kendilerini İslâma ısıdırıp alıştırmak veya bölgeleri altındaki Musliman ferd veya gurublara iyi davranmalarını, baskı yapmamalarını sağlamak gibi yüksek ve umûmî maksadlar için bunlara büyük hediyeler verilmiştir.

Hız. Ali tarafından gönderilen bu altun cevheri, ganîmet malının beşte birinden ibâret olub tasarrufu Kur'ân nassına göre (el-Enfâl: 41) doğrudan doğruya Rasûlullah'a âid bulunduğundan yine aynı maksadlar için bunu da o kimselere taksim etmişti. Buna kimsenin itirâza hakkı yoktu. Bu cihetle hadisde râvî Ebû Saîd tarafından karakteristik bir vahşî simâsının bütün hatları ile tersim edilen bu şahsın Peygamber'e: Yâ Rasûlallah! Allah'dan kork! diye yaptığı itiraz hitabı pek küstahca idi. Fakat Peygamber'in engin müsamahası ve ileri görüşlülüğünden dolayı kendisine bir kötülük yapılmasına izin verilmemisti.

١٤٥ — (...) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقُعْقَاعِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ : وَعَلَقَمَةُ بْنُ عَلَاتَةَ . وَلَمْ يَذْكُرْ عَامِرَ بْنَ الطَّفَيْلِ . وَقَالَ : نَأْيُ الْجُبَّةِ . وَلَمْ يَقُلْ : نَاشِزٌ . وَزَادَ : فَقَامَ إِلَيْهِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَلَا أَضْرِبُ عَنْقَهُ ؟ قَالَ « لَا » . قَالَ : ثُمَّ أَذْبَرَ فَقَامَ إِلَيْهِ خَالِدٌ ، سَيْفُ اللَّهِ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَلَا أَضْرِبُ عَنْقَهُ ؟ قَالَ « لَا » ، فَقَالَ « إِنَّهُ سَيَخْرُجُ مِنْ صِنْوِي هَذَا قَوْمٌ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ لَيْنًا رَطْبًا » . وَقَالَ : قَالَ عُمَارَةُ : حَسِبْتُه قَالَ « لَنْ أَذْرَكَهُمْ لَأَقْتُلَهُمْ قَتْلَ مُؤَدَّ » .

145 — () : Cerîr, Umâretu'bnü Ka'ka'dan bu isnadla tahdîs etti ve Alkametü'bnü Ulâse'yi söyleyib Âmiru'bnü Tufeyl'i zikretmedi. Kezâ : «Alnı yüksek» sözünü söyledi de «nâşiz» sözünü söylemedi ve şunu ziyade etti : Umer (R) hemen ayağa kalkıp :

— Yâ Rasûlallah! Onun boynunu vurayım mı? dedi. Rasûlullah :

— Hayır, vurma! dedi. Sonra arkasına dönüb gitti. Muteâkiben Allah'ın kılıcı Hâlid ona doğru kalktı ve :

— Yâ Rasûlallah! Boynunu vurayım mı? diye sordu. Rasûlullah :

— Hayır, dedi ve şöyle ilâve etti : Şunun soyundan öyle bir kavim çıkacak ki onlar; Allah Kitâbını güzel sesle ve kolaylıkla okuyacaklar.

Râvî Umâre der ki : Öyle sanıyorum ki o, «eğer ben bunların zamanına yetişmiş olsaydım Semûd kavminin öldürülüşü gibi muhakkak bunları (toptan) öldürürdüm» buyurdu.

١٤٦ — (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَانَ بْنِ فَضِيلٍ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقُعْقَاعِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : بَيْنَ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ : زَيْدُ الْخَيْرِ ، وَالْأَفْرَعُ بْنُ حَابِسٍ ، وَعُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ ، وَعَلَقَمَةُ بْنُ عَلَاتَةَ أَوْ عَامِرُ ابْنِ الطَّفَيْلِ . وَقَالَ : نَاشِزُ الْجُبَّةِ . كَرِوَايَةُ عَبْدِ الْوَاحِدِ . وَقَالَ : إِنَّهُ سَيَخْرُجُ مِنْ صِنْوِي هَذَا قَوْمٌ . وَلَمْ يَذْكُرْ « أَيْنَ أَذْرَكَهُمْ لَأَقْتُلَهُمْ قَتْلَ مُؤَدَّ »

146 — () : Bu râvî de, Umâretu'bnü'l-Ka'ka'dan bu isnadla rivâyet etti ve dedi ki : Dört kimse arasında :

Zeydu'l-Hayr, Akra'ubnu Hâbis, Uyeynetu'bnü Hısn, Alkametü'bnü Ulâse yahut Âmiru'bnü Tufeyl. Ve yine Abdu'l-Vâhid'in rivâyetinde olduğu gibi : Nâşizu'l-cebhe (= anlı yüksek) demiştir. Ve yine dedi ki : «Muhakkak bunun soyundan bir kavim çıkacaktır» dedi de, «eğer onların zamanına erişseydim muhakkak onları Semûd'un katli gibi katleddim» kısmını zikretmedi.

١٤٧ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . قَالَ : سَمِعْتُ يُحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَعَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُمَا أَتَيَا أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَسَأَلَاهُ عَنِ الْحُرُورِيَّةِ ^(٢) ؟ هَلْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُهَا ؟ قَالَ : لَا أَذْهَبُ مِنَ الْحُرُورِيَّةِ . وَلَكِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « يَخْرُجُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ (وَلَمْ يَقُلْ مِنْهَا) قَوْمٌ تَحْقِرُونَ صَلَاتَكُمْ مَعَ صَلَاتِهِمْ . فَيَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ . لَا يُجَاوِزُ حُلُوقَهُمْ (أَوْ حَنَاجِرَهُمْ) يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ . فَيَنْظُرُ الرَّايَ إِلَى سَهْمِهِ . إِلَى أَصْلِهِ . إِلَى رِصَافِهِ . فَيَتَمَارَى فِي الْفُوقَةِ . هَلْ عَلِقَ بِهَا مِنَ الدَّمِ شَيْءٌ » .

147 — () : Muhammed ibn İbrâhîm, Ebû Seleme ile Atâ ibn Yesâr'dan haber verdi ki bu ikisi Ebû Saîd Hudrî'ye gelmiş ve kendisinden Harûriyye hakkında şöyle suâl sormuşlardır :

— Sen Rasûlullah (S) dan Harûriyye'yi zikrederken duydun mu? Ebû Saîd :

— Ben Harûriyye'nin kimler olduklarını bilmiyorum. Lâkin Rasûlullah'dan işittim o şöyle buyuruyordu : «Bu ümmet içinde (bu ümmetden demedi) öyle bir kavim çıkacak ki siz onların namazlarının yanında kendi namazlarınızı küçük göreceksiniz. Onlar; Kur'ân da okuyacaklar. Fakat Kur'ân (ın feyzi) onların boğazlarını (yahut hançerelerini) geçmiyecek. Onlar, okun avdan (delib) çıktığı gibi dînden çıkacaklar: Oku atan kimse, (avı delib geçen) okuna, okun demirine, okun giriş yerine bakar (kan nâmına bir şey göremez). Sonra avcı fûka (denilen veter girişin) de acabâ ona kandan bir şey yapıştı mı? diye şüpheye düşer (ek bakar, orada da kan izi görülmez)».

١٤٨ - (...) حدَّثني أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . مَعَ وَحَدَّثَنِي جَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَأَمْعَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْفَهْرِيُّ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَالضَّحَّاكُ الْأَمْدَانِيُّ ؛ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ : يَدْنَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَقْسِمُ قَسْمًا . أَنَاهُ ذُو الْخُوَيْصِرَةِ . وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَعْدِلْ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «وَيْلَكَ ! وَمَنْ يَعْدِلُ إِنْ لَمْ أَعْدِلْ ؟ قَدْ خَبَيْتُ وَخَيْرْتُ إِنْ لَمْ أَعْدِلْ» . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! انْذَنْ لِي فِيهِ أَضْرِبُ عَنْقَهُ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «دَعُهُ . فَإِنَّ لَهُ أَصْحَابًا يَحْمَرُّ أَحَدُكُمْ صَلَاتَهُ مَعَ صَلَاتِهِمْ . وَصِيَامَهُ مَعَ صِيَامِهِمْ . يَتَرَأَوْنَ الْقُرْآنَ . لَا يُجَاوِزُ تَرَاقِيهِمْ . يَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ . يُنْظَرُ إِلَى نَصْلِهِ فَلَا يُوجَدُ فِيهِ شَيْءٌ . ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى رِصَافِهِ فَلَا يُوجَدُ فِيهِ شَيْءٌ . ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى نَظِيهِ فَلَا يُوجَدُ فِيهِ شَيْءٌ (وَهُوَ الْقِدْحُ) . ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى قُدْذِهِ فَلَا يُوجَدُ فِيهِ شَيْءٌ . سَبَقَ الْفَرَسَ وَالذَّمَّ . آيَتُهُمْ رَجُلٌ أَسْوَدُ . إِحْدَى عِصْدَيْهِ مِثْلُ نَذْيِ الْمَرَأَةِ . أَوْ مِثْلُ الْبِضْعَةِ تَدْرَدُرُ

يُخْرِجُونَ عَلَى حِينٍ فُرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ» . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : فَأَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَشْهَدُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَاتَلَهُمْ وَأَنَا مَعَهُ . فَأَبْرَ بَذَلِكَ الرَّجُلِ فَالتَمِسَ . فَوَجِدَ . فَأَتَى بِهِ . حَتَّى نَظَرْتُ إِلَيْهِ ، عَلَى نَعْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي نَعْتُ .

148 — () : Ebû Saîd Hudrî şöyle demiştir :

Biz, Rasûlullah (S) ın yanında bulunuyorduk. Kendisi de ganîmet taksîmi yapmakta idi. Bu sırada Peygamber'in yanına Zu'l-Huveyrîsa (denilen bir kimse) geldi. Bu, Temîm oğullarından bir adam idi. Bu adam :

— Yâ Rasûlallah! Adâlet et, dedi. Rasûlullah :

— Sana veyl olsun! Eğer ben adâlet etmezsem kim adâlet eder? Eğer ben adâlet etmezsem (sen âdil olmayan bir insana tâbi' olduğun için) muhakkak eli boş kalmış ve ziyân etmişsindir, buyurdu. Bunun üzerine Umeru'bnu'l-Hattâb :

— Yâ Rasûlallah! Bana bu herif hakkında izin ver de onun boynunu vurayım, dedi. Rasûlullah :

— Onu bırak! Onun birtakım avenesi vardır ki, sizden biriniz, onların namazı yanında kendi namazını, onların oruçları yanında kendi orucunu muhakkak küçük görecektir. Onlar, Kur'ân da okuyacaklar. Fakat Kur'ân (ın feyzi) onların köprücük kemiklerinden öteye geçmiyecek. On-

lar okun avdan (delib) çıktığı gibi İslâm'dan çıkacaklar (avı delib geçen) okunun demirine bakılır, orada kan namına bir şey bulunmaz. Sonra okun yaya giriş yerine bakılır, orada da bir şey bulunmaz. Sonra okun ağaç kısmına bakılır, orada da bir şey bulunmaz. Sonra okun yelesine — tüyüne — bakılır, orada da bir şey bulunmaz. Ok, avın işkenbesi içindeki şeylere ve kana girib çıkmış fakat onlardan hiçbir şey oka yapışıp kalmamıştır.

Onların alâmeti, iki pazusundan biri kadın memesi gibi yahut öteye beriye gidib gelen büyük bir et parçası gibi olan siyah bir adamdır. Onlar, insanlar (Musliman'lar) arasında bir ayrılma olduğu zaman ortaya çıkarlar» 51.

Ebû Saîd şöyle der : Ben, bunu Rasûlullah'dan işitmiş olduğuma şahâdet ediyorum. Ve yine şahâdet ediyorum ki, Aliyyu'bnü Ebî Tâlib (R), bunlarla kıtal yapmıştır. Ben, onun maiyyetinde idim. Ali, bu hadîsde tavsîf edilen adamın aranmasını emretti. Adam arandı, neticede bulunub getirildi. Hatta ben ona baktım ve Rasûlullah'ın yaptığı tavsîf üzere olduğunu gördüm.

١٤٩ — (١٠٦٥) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى عَنْ مُسْلِمَانَ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ذَكَرَ قَوْمًا يَكُونُونَ فِي أُمَّتِهِ . يَخْرُجُونَ فِي فُرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ . سِيَاهُهُمُ التَّحَالُقُ . قَالَ « هُمْ شَرُّ الْخَلْقِ (أَوْ مِنْ أَشَرِّ الْخَلْقِ) . يَقْتُلُهُمْ أَذْنَى الطَّائِفَتَيْنِ إِلَى الْحَقِّ » . قَالَ : فَضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ لَهُمْ مَثَلًا . أَوْ قَالَ قَوْلًا « الرَّجُلُ يَرَى الرَّمِيَّةَ (أَوْ قَالَ الْفَرَسَ) فَيَنْظُرُ فِي النَّصْلِ فَلَا يَرَى بَصِيرَةً . وَيَنْظُرُ فِي النَّصِيِّ فَلَا يَرَى بَصِيرَةً . وَيَنْظُرُ فِي الْفُوقِ فَلَا يَرَى بَصِيرَةً » . قَالَ : قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : وَأَنْتُمْ قَتَلْتُمُوهُمْ . يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ !

51. Hadis en belîğ bir mürekkep teşbih ile ifâde olunmuştur. Bir tarafda kendisine benzetilen müşebbehun bih manzûmesi, ki hedefine sür'atle girib çıkan ve bu sür'atinden dolayı okun, okcularca malum olan *nasl*, *kıdh*, *riş*, *fûk* kısımlarından hiç biri tarafına kan lekesi bulaşmayan ok kalemi; öbür tarafta müşebbeh manzûmesi ki: İslâm câması içine bir ok gibi girib çıkan rûhunda ve şuûrunda Musliman'lığın feyizli nûrundan hiçbir eser ve iz görülmeleyen bedbaht bir şahıs bulunuyor.

Bu tasvirimiz Kâmil Miras merhûmun da dediği gibi hadîsdeki teşbihin ihtivâ ettiği edebî tasvirden bir parçadır. Gerisi selim hisse âiddir.

Hadis şârihleri bunların başsız yaşamak isteyen ve ümmetin içtimâî dağınıklığını ihtiyâr eden Hâriciler olduğunu bildiriyorlar. Hâriciler ilk defa Sıffin Vak'ası neticesinde bu ihtilâf Hakeme havale edilince ortaya çıktılar: «Allah'dan başka hakem olmaz» diyerek Hz. Ali'ye isyan ettiler ve onu tekfir eylediler.

«Allah'dan başka Hakem yokdur» sözü Kur'an'ın meâli (el-En'âm: 57; Yûsuf: 40. 67) ise de Hâriciler bu hak söz ile bâtili kasdettiler ve neticede millet için bir reîse lüzum ve ihtiyac olmadığını iddiâ ederek bozgunculuğu bir esas kabul ettiler. O zaman ki bu anarşist zümre birçok defalar tenkil edilmiştir. Hadîs belki de istikbalde onları sönük bırakacak daha çetin zümrelerin çıkacağına nebevî bir ihbar da olabilir.

149 — (1065) : Ebû Saïd Hudrî (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) ümmeti içinde meydana gelecek, insanlar (Musliman'lar) arasında bir ayrılık vâki' olduğu zaman çıkacak ve alâmetleri de başlarını tıraş etmek olan bir kavmi zikretti ve : «Onlar halkın en şerîrleridirler. Onları iki tâifeden Hakka en yakın olan öldürür» buyurdu.

Râvî der ki : Muteâkiben Peygamber bunların hâlini anlatmak için bir misâl getirdi. Yahut şöyle söyledi :

«Avcı bir kimse avına (yahut hedefine) ok atar. Sonra okunun demirine bakar da onda isâbete delâlet eden hiçbir iz göremez. Onun ağaç kısmına bakar, onda da bir huccet göremez. Sonra onun fûka denilen ya-ya giriş yerine bakar yine bir kan izi göremez».

Ebû Saïd: Ey Irak'lılar! İşte sizler onlarla kıtâl yaptınız, dedi.

١٥٠ - (...) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ (وَهُوَ ابْنُ الْفَضْلِ الْحُدَّانِيُّ) حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «تَمَرُّقُ مَارِقَةٍ عِنْدَ فُرْقَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ. يَقْتُلُهَا أَوْلَى الطَّائِفَتَيْنِ بِالْحَقِّ».

150 — () : Ebû Saïd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Muslimanların arasına bir ayrılık düştüğü vakit dînden çıkan bir tâife ortaya çıkar. Onları iki tâifeden hakka en yakın olanı öldürür».

١٥١ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّسِ الزَّهْرَانِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. قَالَ قُتَيْبَةُ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ

عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَكُونُ فِي أُمَّتِي فِرْقَتَانِ. فَيَخْرُجُ مِنْ يَدْنِيهِمَا مَارِقَةٌ. يَلِي قَتْلَهُمْ أَوْلَاهُمْ بِالْحَقِّ».

151 — () : Ebû Saïd Hudrî (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ümmetimin içinde iki fırka meydana gelir. Bunların arasından da dînden çıkıp gidecek bir diğer fırka çıkar. Bu dînden çıkan Mârîka Fırkası ile kıtâli, Muslimanların Hakka en yakın bulunanı üzerine alır».

١٥٢ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى. حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ

الْخُدْرِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «تَمَرُّقُ مَارِقَةٍ فِي فُرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ. فَيَلِي قَتْلَهُمْ أَوْلَى الطَّائِفَتَيْنِ بِالْحَقِّ».

152 — () : Ebû Saïd Hudrî (R) den :

Rasûlullah (S) : «İnsanların arasına bir tefrika düştüğü zaman sür'atle dînden çıkan bir tâife türer. Bunlarla kıtâli, iki tâifenin Hakka en yakın bulunanı üzerine alır».

١٥٣ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ ، عَنْ الضَّحَّاكِ الْمَشْرِقِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فِي حَدِيثٍ كَرَّرَ فِيهِ قَوْمًا يَخْرُجُونَ عَلَى فُرْقَةٍ مُخْتَلِفَةٍ . يَقْتُلُهُمْ أَقْرَبُ الطَّائِفَتَيْنِ مِنَ الْحَقِّ .

153 — () : Buradaki râvî de Ebû Saîd Hudrî'den, Peygamber'in : Büyük bir ihtilâfa yol açan bir ayrılık zamanında ortaya bir kavm çıkacak ki onlarla, iki tâifenin hakka en yakın bulunanı kılâl yapacaktır, diye zikrettiği bir hadîsini rivâyet etmiştir.

(٤٨) باب التمرض على قتل الفوارج

١٥٤ - (١٠٦٦) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ . جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ . قَالَ الْأَشْجِيُّ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ خَيْثَمَةَ ، عَنْ سُؤَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ . قَالَ : قَالَ عَلِيٌّ : إِذَا حَدَّثْتُكُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَلَا تَأْخِرَنَّ مِنَ السَّمَاءِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَقُولَ عَلَيْهِ مَا لَمْ يَقُلْ . وَإِذَا حَدَّثْتُكُمْ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ فَإِنَّ الْحَرْبَ خَدَعَةٌ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « سَيَخْرُجُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ

أَحَدَاتُ الْأَسْنَانِ ، سُفْهَاءُ الْأَحْلَامِ ، يَقُولُونَ مِنْ خَيْرِ قَوْلِ الْبَرِيَّةِ . يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ . يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ . فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاقْتُلُوهُمْ . فَإِنَّ فِي قَتْلِهِمْ أَجْرًا ، لِمَنْ قَتَلَهُمْ ، عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ .

(...) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا « يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ » .

(48) HÂRICÎLERLE KITÂLE TEŞVİK BÂBÎ

Ben size Rasûlullah (S) dan bir şey haber verdiğimde and olsun ki gökten düşmekliğim (ve helâk olmaklığım) bana, onun söylemediği bir sözü ona isnad etmekliğimden daha sevimlidir. Fakat benimle sizin aranızda munâzara sırasında (re'yim ve ictihâdımla) size bir şey söylediğimde (ta'rîzli, terviyeli, mantikî huccetler getirebilirim). Çünkü (munâzara da bir harbdır) harb ise bir huccet ve tedbîr üstünlüğüdür.

Ben Rasûlullah (S) dan işittim, şöyle buyuruyordu : «Zamanın âhîrinde yaşları küçük, akılları ihâtasız bir zümre ortaya çıkacaktır. Onlar mahlûkata verilen sözlerin en hayırlısından (Kur'ân'dan ve hadîsden) söylerler. Onlar Kur'ân okurlar fakat Kur'ân onların hançerelerinden öteye geçmez. Bunlar atılan okun sür'atle avı delib çıkması gibi dînden çıkarlar. Siz onlarla (harbde) karşılaştığınız zaman onları öldürünüz. Çünkü bunları öldürmekde öldüren kişiye kıyâmet gününde Allah katında bir ecir vardır ⁵².

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de, A'meş'den bu isnad ile aynı hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de, yine A'meş'den bu isnad ile rivâyet etmişlerdir. Ancak bunların hadîslerinde : «Bunlar atılan okun avdan delib çıkması gibi dînden çıkarlar» kısmı yoktur.

١٥٥ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَلِيَّةَ وَحَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لهُمَا) قَالَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عُبَيْدَةَ ، عَنْ عَلِيٍّ . قَالَ : ذَكَرَ الْخَوَارِجَ فَقَالَ : فِيهِمْ رَجُلٌ مُخَدَّجُ الْيَدِ ، أَوْ مُودَنُ الْيَدِ ، أَوْ مَشْدُونُ الْيَدِ ، لَوْ لَا أَنْ تَبْطَرُوا لِحَدَّثْتُمْ كُمْ مَا وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ يَقْتُلُونَهُمْ ، عَلَى إِيْسَانَ مُحَمَّدٍ ﷺ . قَالَ قُلْتُ : أَنْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ مُحَمَّدٍ ﷺ ؟ قَالَ : إِي . وَرَبُّ الْكُفَّةِ ! إِي . وَرَبُّ الْكُفَّةِ !

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ عُبَيْدَةَ . قَالَ : لَا أَحَدْتُكُمْ إِلَّا مَا سَمِعْتُ مِنْهُ . فَذَكَرَ عَنْ عَلِيٍّ ، نَحْوَ حَدِيثِ أَيُّوبَ ، مَرْفُوعًا .

155 - () : Ali (R) Hâricileri zikredib :

— Onların içinde eli kısa veya eli küçük bir adam vardır. Eğer ifrat derecede sevinmeniz olmasaydı, ben sizlere Allah'ın onlarla kıtâl yapanlara Muhammed (S) in diliyle va'd eylediği şeyleri muhakkak söylerdim, dedi. Râvî Abîde der ki; Ben :

52. Bu sözlerin Hâricilerle münâzara sırasında söylendiği ve muhâtabların Hâriciler olduğu söylenmiştir.

— Bunu sen Muhammed (S) den bizzat işittin mi? diye sordum.
Bunun üzerine Ali :

— Kâ'be'nin Rabbına yemîn olsun ki evet,
Kâ'be'nin Rabbına yemîn olsun ki evet,
Kâ'be'nin Rabbına yemîn olsun ki evet, dedi.

() : Râvî Abîde : Ben sizlere ancak Ali'den duyduğlarımı tahdîs ediyorum deyib Ali'den merfû' olarak bundan önceki (155 rakam-
lı) Eyyûb hadîsi tarzında rivâyet etti.

١٥٦- (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ . حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ كَهَيْلٍ . حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ وَهْبٍ الْجُهَنِيُّ ؛ أَنَّهُ كَانَ فِي الْجَيْشِ الَّذِينَ كَانُوا مَعَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . الَّذِينَ سَارُوا إِلَى الْخَوَارِجِ . فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنْ أُمَّتِي يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ . لَيْسَ قِرَاءَتُكُمْ إِلَى قِرَاءَتِهِمْ بِشَيْءٍ . وَلَا صَلَاتُكُمْ إِلَى صَلَاتِهِمْ بِشَيْءٍ . وَلَا صِيَامُكُمْ إِلَى صِيَامِهِمْ بِشَيْءٍ . يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ . يَحْسِبُونَ أَنَّهُ لَهُمْ وَهُوَ عَلَيْهِمْ . لَا تَجَاوِزُ صَلَاتُهُمْ تَرَاقِيَهُمْ . يَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ » . لَوْ يَعْلَمُ الْجَيْشُ الَّذِينَ يُصِيدُونَهُمْ ، مَا قُضِيَ لَهُمْ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِمْ ﷺ ، لَا تَسْكُلُوا عَنِ الْعَمَلِ . وَآيَةُ ذَلِكَ أَنَّ فِيهِمْ رَجُلًا لَهُ عُضْدٌ . وَلَيْسَ لَهُ ذِرَاعٌ . عَلَى رَأْسِ عُضْدِهِ مِثْلُ حَلْمَةِ الثَّدْيِ . عَلَيْهِ شَمَرَاتٌ بَيْضٌ . فَتَذْهَبُونَ إِلَى مُعَاوِيَةَ وَأَهْلِ الشَّامِ وَتَتْرَكُونَ هَؤُلَاءِ يَخْلِفُونََكُمْ فِي ذَرَارِيِّكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ ! وَاللَّهِ ! إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونُوا هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ فَإِنَّهُمْ قَدْ سَفَكُوا الدَّمَ الْحَرَامَ . وَأَغَارُوا فِي سَرَجِ النَّاسِ . فَسِيرُوا عَلَى اسْمِ اللَّهِ .

قال سَلَمَةُ بْنُ كَهَيْلٍ : فَتَرَكَنِي زَيْدُ بْنُ وَهْبٍ مَنَزِلًا . حَتَّى قَالَ : مَرَرْنَا عَلَى قَنْطَرَةٍ . فَلَمَّا التَقَيْنَا وَعَلَى الْخَوَارِجِ يَوْمَئِذٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ الرَّاسِبِيُّ . فَقَالَ لَهُمْ : أَلْقُوا الرِّمَاحَ . وَسَلُّوا سُيُوفَكُمْ مِنْ جُفُوفِكُمْ . كَأَنِّي أَخَافُ أَنْ يُكْسِدُوكُمْ كَمَا نَاشَدُوكُمْ يَوْمَ حَرُورَاءَ . فَرَجَعُوا فَوَحَّشُوا بِرِمَاحِهِمْ

وَسَلُّوا السُّيُوفَ . وَشَجَرَهُمُ النَّاسُ بِرِمَاحِهِمْ . قَالَ : وَقُتِلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ . وَمَا أُصِيبَ مِنَ النَّاسِ يَوْمَئِذٍ إِلَّا رَجُلَانِ . فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : اتِمِسُّوا فِيهِمُ الْمَخْدَجَ . فَاتَمَسُّوهُ فَلَمْ يَجِدُوهُ . فَقَامَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِنَفْسِهِ حَتَّى أَتَى نَاسًا قَدْ قُتِلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ . قَالَ : أَخْرُوهُمْ . فَوَجَدُوهُ مِمَّا بَلَى الْأَرْضَ . فَكَبَّرَ . ثُمَّ قَالَ : صَدَقَ اللَّهُ . وَبَلَغَ رَسُولُهُ . قَالَ : فَقَامَ إِلَيْهِ عَبِيدَةُ السَّلَمَانِيُّ . فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ! لَسَمِعْتُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالَ : إِي . وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ! حَتَّى اسْتَحْلَفَهُ ثَلَاثًا . وَهُوَ يَخْلِفُ لَهُ

156 — () : Zeydu'bnü Vehb el-Cuheniyy tahdîs etti ki kendisi Ali'nin maiyyetinde olarak Hâricîler üzerine şefar yapan ordunun içinde bulunmuştur. Ali (R) şöyle dedi :

— Ey insanlar! Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ümmetinden Kur'ân'ı okuyan öyle bir kavim çıkar ki, sizin kırâatınız onların kırâatına nisbetle hiçbir şey değildir. Sizin namazınız onların namazına kıyasla bir şey değildir. Sizin orucunuz, onların orucuna kıyasla bir şey değildir. Onlar Kur'ân'ı okurlar ve bu okuyuş kendi lehlerinedir, zannederler. Halbuki bu, onların aleyhinedir. Onların o Kur'ân okumaları köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Onlar, atılan okun avı delib geçmesi gibi İslâm'dan çıkarlar».

Eğer onların başına musîbetler yağdıran ordu ferdleri, Peygamberlerinin dili ile kendilerine takdîr buyurulan mükâfatı bilselerdi, muhakkak amelden vaz geçer çalışmayı bırakırlardı. O kötü kavmin alâmeti şudur : Onların içinde pazusu olub da bileği bulunmayan bir adam vardır. Pazusunun başında meme ucu gibi bir çıkıntı bulunur. Bunun üzerinde de beyaz kıllar mevcuddur. Sizler, Muâviye'ye ve Şâm ehline giderseniz de bu kimseleri bırakırsınız. Bunlar çoluk çocuğunuz ve mallarınız husûsunda size halef olurlar! Ben çok kuvvetle umuyorum ki bu kimseler Peygamber'in tavsîf ettiği o kavmin tâ kendisidirler. Çünkü bunlar dökülmesi harâm olan kanı dökmüşler ve halkın otlıyan sürülerini gasb etmişlerdir. Binaenaleyh Allah'ın ismiyle onların üzerine yürüyünüz.

Râvî Selemetu'bnü Kuheyl dedi ki : (Bu hadîsi kendisinden aldığım) Zeydu'bnü Vehb, o ordunun sefer esnasında uğradığı bütün merhalelerini teker teker bana anlattı ve nihayet şöyle dedi : Bir köprü üstüne vardık⁵³. O gün Hâricîlerin başında Abdullah ibn Vehb er-Râsibî kumandan idi. Onlarla karşılaşınca Ali kendi ordusuna :

Mızrakları atın, kılıçları kınlarından sıyrın. Çünkü ben, onların Harûra günü yaptıkları gibi sizleri Allah aşkına diyerek sulha çağıracaklarından endîşe ediyorum, emrini verdi. Bu emir üzerine ordu çekilib mızraklarını uzaktan attılar, kılıçlarını sıyırdılar ve böylece askerlerimiz onları kendi mızraklarıyla delik deşik ettiler. Râvî der ki : Onlar biribirine üzerine katledildiler. O gün muharib insanlarımızdan sadece iki kişi isâbet almıştı. (Hâricîlerin ise hepsi öldürülmüştü. Yani onların tedbirleri kendilerini helâke sürüklemişti). Ali (R) :

— Ölüler arasında şu eksik yaratılmış şerîr kimsenin cesedini arayınız, dedi. Onu araştırdılar, fakat bulamadılar. Bu sefer Ali bizzat kalkıp üst üste öldürülmüş olan insanların cesedleri yanına geldi ve :

— Bu cesedleri geri çekin! emrini verdi. Akabinde yere temas eden cesedler içinde onu buldular. Ali tekbîr getirib :

53. Bu, meşhur *Nehrevân Köprüsü*dür. Burada Hâricîlerle çok çetin bir imhâ harbi yapılmıştı. (*Kıyasu'l-Enbiyya*, VI-X, s. 771).

— Allah doğru söyledi, Rasûlü de bu doğruyu tebliğ buyurdu, dedi. Bunun üzerine Abîdetu's-Selmânî Ali'ye doğru ayağa kalkıp :

— Ey mu'minlerin emîri! Kendisinden başka hiçbir hak ilâh bulunmayan Allah'a yemin ederek cevap vermeni istiyorum! Sen, bu hadîsi bizzat Rasûlullah'dan işittin mi? diye sordu. Bunun üzerine Ali :

— Kendinden başka hiçbir hak ilâh bulunmayan Allah'a yemin ediyorum ki evet, dedi. Abîdetu's-Selmânî Ali'den böylece üç defa yemin ile cevap vermesini istedi. Ali de ona yemin ederek cevap veriyordu ⁵⁴.

١٥٧ — (...) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَيُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ ، عَنْ بُسَيْرِ بْنِ سَمِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّ الْحُرُورِيَّةَ لَمَّا خَرَجَتْ ، وَهِيَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالُوا : لَا حُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ . قَالَ عَلِيٌّ : كَلِمَةُ حَقٍّ أُرِيدَ بِهَا بَاطِلٌ . إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَصَفَ نَاسًا . إِنِّي لَأَعْرِفُ صِفَتَهُمْ فِي هَؤُلَاءِ . « يَقُولُونَ الْحَقَّ بِأَسْنَتِهِمْ لَا يَجُوزُ هَذَا ، مِنْهُمْ . (وَأَشَارَ إِلَى خَلْقِهِ) مِنْ أُنْقَضِ خَلْقِ اللَّهِ إِلَيْهِ مِنْهُمْ أَسْوَدُ . إِحْدَى يَدَيْهِ طَبِي شَاةٍ أَوْ حَامَةٌ تَذِي . فَلَمَّا قَتَلَهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : انْظُرُوا . فَنَظَرُوا فَلَمْ يَجِدُوا شَيْئًا . فَقَالَ : ارْجِعُوا . فَوَاللَّهِ ! مَا كَذَبْتُ وَلَا كَذَبْتُ . مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا . ثُمَّ وَجَدُوهُ فِي خَرِبَةٍ . فَأَتَوْا بِهِ حَتَّى وَضَعُوهُ بَيْنَ يَدَيْهِ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ : وَأَنَا حَاضِرُ ذَلِكَ مِنْ أَمْرِهِمْ . وَقَوْلِ عَلِيٍّ فِيهِمْ زَادَ يُونُسُ فِي رِوَايَتِهِ : قَالَ بُكَيْرٌ : وَحَدَّثَنِي رَجُلٌ عَنْ ابْنِ حُنَيْنٍ أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ ذَلِكَ الْأَسْوَدَ .

157 — () : Rasûlullah'ın azadlısı Ubeydullahi'bnu Ebî Râfi' — ki kendisi Aliyyu'bnu Ebî Tâlib ile beraberdi — şöyle demiştir : Harûriler meydana çıkıp isyan ettikleri zaman, — «İNİ'L-HUKMU İLLÂ LİLLAH : Hüküm Allah'dan başkasının değildir» (el-En'âm : 57, Yûsuf : 40, 67; eş-Şûrâ : 10) — Allah'dan başka hakem olmaz, dediler. Ali de :

— Bu hak bir sözdür ki onunla bir bâtil kasd olunmuştur. Rasûlullah (S) bir takım insanları tavsif etti. Ben Rasûlullah tarafından tavsif edilen o kimselerin sıfatlarını bu insanlarda muhakkak tanımaktayım : «Dilleri ile hakkı söylerler, fakat bu hak söz, onların boğazlarından öteye geçmez. Onlardan, Allah'ın mahlûkatı içinde Allah'a en sevimsizi kara bir kimsedir ki onun iki elinin birisi koyun memesi yahut memenin ortasındaki çikıntı uc gibidir».

54. Abîdetu's-Selmânî, Ali'den, orada hâzır bulunanlara işittirmek ve bunu onların yanında te'kid etmek, Rasûlullah'ın haber verdiği bir mu'cizenin orada hâzır bulunanlara da zâhir olması ve bu sûretle de Ali ve ordusunun iki taifeden hakka en yakın bulunanı olduğunun ve ötekilerini öldürmekde kendilerinin haklı bulunduklarının tamamıyla zâhir olması için üç kere yemin ederek cevap vermesini istemiştir (Nevevî).

Aliyyu'bnu Ebî Tâlib (R) onları katledince bu sıfatdaki kimseyi bakıp arayın, dedi. Hemen onu bakıp araştırdılar. Fakat böyle bir cesed bulamadılar. Bunun üzerine Ali iki yahut üç defa :

— Tekrar dönünüz, arayınız! Allah'a yemîn ederim ki ben, hiç yalan söylemedim ve hiçbir zaman yalana nisbet edilmedim, dedi. Sonra o kimsenin cesedini bir yer yarığı içinde buldular. Akabinde o cesedi getirib tâ Ali'nin önüne koydular.

Ubeydullah : Ben onların bu işlerinde ve Ali'nin onlar hakkındaki sözlerinde dâima hâzır bulunuyordum, demiştir.

Râvîlerden Yûnus kendi rivâyetinde : Bukeyr dedi ki, bana bir kimse Huneyn'in oğlundan tahdis etti ki o, ben bu kara adamı gördüm demiştir, kısmını ziyade etti.

(٤٩) باب الخوارج شر الخلق والخليفة

١٥٨ — (١٠٦٧) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ . حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ بَعْدِي مِنْ أُمَّتِي (أَوْ سَيِّكُونُ بَعْدِي مِنْ أُمَّتِي) قَوْمٌ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ . لَا يُجَاوِزُ حَلَاqِيمَهُمْ . يَخْرُجُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَخْرُجُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ . ثُمَّ لَا يَعُودُونَ فِيهِ . هُمْ شَرُّ الْخَلْقِ وَالْخَلِيقَةِ »
فَقَالَ ابْنُ الصَّامِتِ : فَلَقِيتُ رَافِعَ بْنَ عَمْرِو الْغِفَارِيَّ ، أَخَا الْحَكَمِ الْغِفَارِيَّ . قُلْتُ : مَا حَدِيثُ سَمِعْتَهُ مِنْ أَبِي ذَرٍّ : كَذَا وَكَذَا ؟ فَذَكَرْتُ لَهُ هَذَا الْحَدِيثَ . فَقَالَ : وَأَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

(49) «HÂRİCİLER, İNSANLARIN VE HAYVANLARIN EN ŞERLİLERİDİRLER» BÂBİ

158 — (1067) : Ebû Zerr (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Muhakkak benden sonra ummetimden öyle bir zümre vardır (yahut : Benden sonra ummetimden öyle bir kavm çıkacak) ki onlar Kur'ân'ı okuyacaklar fakat Kur'ân'ın feyzi onların boğazlarından öteye geçmiyecek. Onlar, atılan okun isâbet almış avı delib çıkması gibi sür'atle dînden çıkacaklar da artık sonra bir daha dîne dönmiyeceklerdir. İşte onlar insanların ve hayvanların şerlileridirler».

Hadîsi Ebû Zerr'den rivâyet eden Ebû Zerr'in yeğeni Abdullah ibn Sâmit der ki : Ben Ğifâr kabîlesinden Hakem'in kardeşi Râfi' ibn Amr el-Ğifârî'ye kavuştum da ona :

— Ebû Zerr'den duymuş olduğum şöyle şöyle olan hadîs nedir? dedi ve kendisine bu hadîsi zikrettim. Cevâben :

— Ben de bu hadîsi Rasulullah (S) dan işittim, dedi.

۱۵۹ — (۱۰۶۸) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ يُسَيْرِ بْنِ عَمْرٍو . قَالَ : سَأَلْتُ سَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ : هَلْ سَمِعْتَ النَّبِيَّ ﷺ يَذْكُرُ الْخَوَارِجَ ؟ فَقَالَ : سَمِعْتُهُ (وَأَشَارَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ) « قَوْمٌ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ بِالسِّنِّهِمْ لَا يَمْدُونَ تَرَاقِيَهُمْ . يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَاوِلٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : يَخْرُجُ مِنْهُ أَقْوَامٌ .

159 — (1068) : Yuseyru'bnü Amr şöyle dedi :

Ben, Sehlu'bnü Huneyf'e : Sen Peygamber'i hiç Hâricileri zikrederken işittin mi? diye sordum. Bunun üzerine dedi ki :

— Ben Peygamber'den (eliyle doğu tarafına işaret ederek) şöyle buyurduğunu duydum : «Bir kavm, dilleri ile Kur'ân'ı okurlar da Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Onlar, atılan bir okun avı delib çıkması gibi dînden sür'atle çıkarlar».

() : Bu hadîsi Süleyman eş-Şeybânî de bu isnadla tahdîs etmiştir. Burada : Ondan da birçok kavimler çıkar, demiştir.

۱۶۰ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ . جَمِيعًا عَنْ يَزِيدَ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ الْمَوَّامِ بْنِ حَوْشَبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ أُسَيْرِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « يَتَّبِعُهُ قَوْمٌ قَبْلَ الْمَشْرِقِ مُحَلَّقَةٌ رُؤُسُهُمْ » .

160 — () : Burada da Ebû Ishâk eş-Şeybânî, Useyr ibn Amr'dan, o da Sehlu'bnü Huneyf'den, o da Peygamber (S) den tahdîs etti. Peygamber : «(Arab arâzisinin) doğu tarafında başlarının saçları kesilmiş bir kavm, doğru yoldan, hak yoldan ayrılır giderler» buyurmuştur⁵⁵.

55. Bu, başın saçını kazıyıp kesmek Arabların âdetlerine aykırıdır. Onlar, saçlarını kesmeyib uzatırlar ve ekseriya ikiye ayırırlardı. Bu hadîs insana, saçlarını tamâmiyle kesen ve sayıları milyonları aşan, bunca asırlardan beri de doğru yolu bulamayıp bâtil bir sistemde ısrarla yürüyüp giden Budistleri hatırlatıyor (Mütercim).

(۵۰) بَابُ تَحْرِيمِ الزَّكَاةِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آدِهِ

وَهُمْ بَنُو هَاشِمٍ وَبَنُو الْمُطَّلِبِ دُونَ غَيْرِهِمْ

۱۶۱ - (۱۰۶۹) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدٍ (وَهُوَ

ابْنُ زِيَادٍ) سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ تَمْرَةً مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ . فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كَخْ كَخْ . أَرَمَ بِهَا . أَمَا عَلِمْتَ أَنَا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ ؟ » .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ ، عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ « أَنَا لَا نَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةَ ؟ » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ . كَمَا قَالَ ابْنُ مُعَاذٍ « أَنَا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ ؟ » .

(50) RASÛLULLAH (S) A VE HÂŞİM OĞULLARIYLA MUTTALİB OĞULLARINDAN İBÂRET OLAN ÂİLE SOYUNA ZEKÂTIN TAHRİMİ BÂBİ

161 — (1069) : Ebû Hureyre (R) der ki :

Bir defa Ali'nin oğlu Hasen, sadaka hurmalarında bir hurmayı alıp ağzına koydu. (Çocuğun hurmayı ağzına koyduğunu görünce) Rasûlullah : «Kaka, kaka! Onu ağzından çıkar. Bizim sadaka yemediğimizi sen bilmiyor musun?» buyurdu ⁵⁶.

() : Şu'be'den bu isnadla gelen hadîsde : «Bize sadaka hâl olamaz, (bilmez misin)?» buyurmuştur.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Şu'be'den bu isnad içinde İbnu Muâz'ın (161 rakamlı hadîsde) dediği gibi : «Bizler sadaka yemeyiz!» buyurduğunu rivâyet ettiler.

56. Buhârî'deki rivâyet şöyledir :

Ebû Hureyre dedi ki : Hurma devşirildiği sırada Rasûlullah'a (sadaka) hurma getirilirdi. Şu (biri bizzat) hurmasıyla gelirdi. O (biri) de hurmasından (gönderirdi). Bu hurmalar Rasûlullah'ın yanında bir hurma yığını olurdu. Bir kerre Hasen ve Hüseyin bu hurmalarla oynarken çocuklardan biri ansızın bir hurma alıp ağzına koydu. Rasûlullah çocuğa (şöyle bir) baktı. (Zeki) çocuk hemen hurmayı ağzından çıkardı. Sonra Rasûlullah : «Sen Muhammed'in ev halkının sadaka malı yemediklerini bilmez misin?» buyurdu. (Buhârî: Zekât, ahzu sadakati't temri inde sırâmi'n-ñahli).

۱۶۲ - (۱۰۷۰) حَدَّثَنِي هُرَيْرُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو؛ أَنَّ أَبَا يُونُسَ مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « إِنِّي لَا تَقْلِبُ إِلَى أَهْلِي فَأَجِدُ التَّمْرَةَ سَاقِطَةً عَلَى فِرَاشِي . ثُمَّ أَرْفَعُهَا لَا كَلِمَةً . ثُمَّ أَخْشَى أَنْ تَكُونَ صَدَقَةً . فَأَلْقِيهَا » .

162 — (1070) : Ebû Hureyre'nin azadlısı Ebû Yûnus, Ebû Hureyre'den, o da Rasûlullah (S) dan rivâyet etti ki Rasûlullah şöyle buyurmuştur : «(Çok olur ki) ben âilemin yanına dönüb gelirim de şiltem üzerine düşmüş bir hurma bulurum. Sonra onu alır yemek için ağzıma kaldırırım. Sonra onun sadaka (hurması) olmasından korkarım da onu muhakkak elimden atarım»⁵⁷.

۱۶۳ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا . وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَاللَّهِ ! إِنِّي لَا تَقْلِبُ إِلَى أَهْلِي فَأَجِدُ التَّمْرَةَ سَاقِطَةً عَلَى فِرَاشِي (أَوْ فِي بَيْتِي) فَأَرْفَعُهَا لَا كَلِمَةً . ثُمَّ أَخْشَى أَنْ تَكُونَ صَدَقَةً (أَوْ مِنَ الصَّدَقَةِ) . فَأَلْقِيهَا » .

57. «Yâ ehle Beyt! Allah sizden ancak kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister» (el-Ahzâb: 33) âyetindeki ehl Beyt kimlerdir?

Ehl kelimesi hakkında Kamûs tercemesi şu bilgileri verir:

Ehl, bir adamın aşiret ve akrabasına denir. Evlâd, iyâl, ihvân ve sâir kavmidir. Ehlîn cem'i ehâlî, ehlûn ve ehlât gelir. Ehlu Beyt, bir adamın hânesi sâkinlerine; ehlu mezheb, bir mezhebin sâliklerine, ehlu racul, kişinin zevcesine denir...

«Âl» kelimesi de ehlden kalb edilmiştir.. Fîrûz Âbâdî Besâirde şöyle der: «Ehl, umûmî isimlerdendir. Bundan dolayı birçok fertleri bir neseb, yahut bir din yahut bir san'at, yahut beyt toplamış olur. Aslında ehlu beyt, bir meskenin cem' eylediği kimseler olup sonradan aleliltak Peygamber'in hânedânı ma'nâsında kullanıldı».

Yukarıki âyetin işâreti ile bu lugat izâhına göre ehlu Beyt Peygamber'in zevce-leri ve çocuklarıdır. Çünkü Peygamber'in evinde bulunanlar onlardı. Fakat Ehlu Beyt hakkında sözler çoktur.

Zikredilen âyette hitab Peygamber'in kadınlarına olduğu için Ehlu Beyt'den ilk evvel anlaşılan onlardır. Lâkin maksadın yalnız onlar olmadığı anlatılmak için müzekker zamiri olan «kum» ile hitâb edilmişti. Usûl ilminde ma'lûm olduğu üzere cem' müennes sığası yalnız müenneslere mahsûs olduğu halde cem' müzekker sığası ihtilât hâlinde erkeğe ve kadına tağliben şâmil olur. Demek ki Ehl Beyt denilince Peygamber'in zevce-leriyle beraber evlâdına, erkek dışı mensûblarına şâmil olur. Hasen, Hüseyin Peygamber'in evlâdından olduğu gibi Ali de Peygamber'in evinde yetişmiş olduğu ve Fâtıma ile evli olduğundan o da Ehlu Beytdendir.

Hulâsa Peygamber'in zevcelerine ve soyundan sayılan diğer kimselere zekât ve sadaka men' edilmiş, harâm kılınmıştır. Peygamber, zekât malını bir kir addederek kendi soyunun halk kazancından Tufeyli yaşamalarını önlemiştir. Bu önleme olmasaydı insanlığın kendine olan minnettarlığı, sevgi ve saygısından, evlâdı ve torunları istifade kaydına düşeceklerdi. Koyduğu mâli vecibelerden evvelâ kendileri menfaatlanmak isteyeceklerdi. Halbuki Peygamber'in insanlığa yaptığı irşâd ve hidâyetine karşı insanlardan ne kendisinin ve ne de ehlu beyt ve torunlarının hiçbir maddi menfaat görmesini istemiyordu. O yalnız Allah'ın emri ve ta'limi vechile: «Ben bu tebliğatıma karşı sev-giden başka hiçbir mükâfat istemiyorum» (eş-Şûrâ: 23) diyor, onların, insanlığın sırtına bir yük olmasını istemiyordu.

163 — () : Hemmâmu'bnü Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Allâh'ın Rasûlu Muhammed (S) den bize tahdîs ettikleridir, dedi ve birçok hadisler zikretti. Bunlardan biri şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Vallâhi, çok olur ki ben âilemin yanına dönüb gelirim de şilte-min üzerine (yahut evimin şurasına burasına) düşmüş bir hurma bulurum. Onu yemek için ağzıma götürürüm. Sonra onun sadaka olmasından (yahut sadaka malından olmasından) korkarım da onu atarım».

١٦٤ - (١٠٧١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَجَدَ تَمْرَةً . فَقَالَ « لَوْلَا أَن تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لَأَكَلْتُهَا » .

164 — (1071) : Enes ibn Malik (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) bir hurma danesi buldu da : «Bu sadaka malından olmasaydı onu muhakkak yer idim» buyurdu.

١٦٥ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ زَائِدَةَ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ . حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِتَمْرَةٍ بِالطَّرِيقِ فَقَالَ « لَوْلَا أَن تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لَأَكَلْتُهَا » .

165 — () : Enes ibn Malik (R) şöyle tahdis etti :

Rasulullah (S) yolda giderken bir hurmaya rast geldi de : «Bu, sadaka hurmasından olmasaydı, muhakkak bunu yerdim» buyurdu.

١٦٦ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَجَدَ تَمْرَةً فَقَالَ « لَوْلَا أَن تَكُونَ صَدَقَةً لَأَكَلْتُهَا » .

166 — () : Enes (R), (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) bir hurma danesi buldu da : «Eğer bu sadaka olmasaydı bunu muhakkak yerdim» buyurdu.

(۵۱) باب نزل اسماء آل النبي على الصنف:

۱۶۷ — (۱۰۷۲) حدثني عبد الله بن محمد بن أسماء الضمعي. حدثنا جويرية عن مالك، عن الزهري؛ أن عبد الله بن عبد الله بن نوفل بن الحارث بن عبد المطلب حدثه؛ أن عبد المطلب بن ربيعة بن الحارث حدثه قال: اجتمع ربيعة بن الحارث والعباس بن عبد المطلب. فقالا: والله! لو بعثنا هذين العلامين (قالا لي والفضل بن عباس) إلى رسول الله ﷺ فكلماه، فأمرهما على هذه الصدقات، فأديا ما يؤدى الناس، وأصابا بنا يصيب الناس! قال: فبينما هما في ذلك جاء علي بن أبي طالب. فوقف عليهما. فذكر له ذلك. فقال علي بن أبي طالب: لا تفعلوا. فوالله! ما هو بفاعل. فانتحاه ربيعة ابن الحارث فقال: والله! ما صنعت هذا إلا نقاسة منك علينا. فوالله! لقد نلت صهر رسول الله ﷺ فما نفسناه عليك قال علي: أرسلوهما. فإطلقا. واضطجع علي. قال: فلما صلى رسول الله ﷺ الظهر سبقتاه إلى الحجرة. فقمنا عندها. حتى جاء فأخذ بآذاننا. ثم قال: «أخرجاما نصران» ثم دخل ودخلنا عليه. وهو يومئذ عند زينب بنت جحش. قال: فتواكلنا الكلام ثم تكلم أحدنا فقال: يا رسول الله! أنت أبرُّ الناس وأوصل الناس. وقد بلغنا السكاح. جئنا لتؤثرا على بعض هذه الصدقات. فتوذى إليك كما يؤدى الناس. وأصيب كما يصيبون. قال: فسكت طويلا حتى أردنا أن نكلمه. قال: وجعلت زينب تلمع علينا من وراء الحجاب أن لا نكلمه. قال: ثم قال: «إن الصدقة لا تنبغي لآل محمد. إنما هي أوساخ الناس. ادعوا لي محمية (وكان على الخمس) ونوفل بن الحارث بن عبد المطلب». قال: فجاها. فقال لمحمية: «أنيكح هذا العلام ابنتك» (للفضل بن عباس) فأنكحه. وقال لنوفل بن الحارث: «أنيكح هذا العلام ابنتك» (لي) فأنكحني. وقال لمحمية: «أصدق عنهما من الخمس كذا وكذا». قال الزهري: ولم يسم لي.

(51) PEYGAMBER ÂİLESİNDEN OLANLARIN SADAKA ÜZERİNDE ME'MÛR OLARAK ÇALIŞTIRILMAMALARI BÂBİ

167 — (1072) : Rabîatu'bnu'l-Hâris'in oğlu Abdu'l-Muttalib tahdîs edib şöyle dedi: Rabîatu'bnu'l-Hâris ile Abbâsu'bnu Abdi'l-Mut-

talib bir yere gelib : Vallâhi şu iki oğlanı (yani beni ve Abbâs'ın oğlu Fadl'ı) Rasûlullah'a göndersek, bunlar Peygamber'le konuşsalar, Peygamber de bunlara şu sadakalar üzerine me'mûr ta'yîn etse sonra me'mûrların te'diye edegeldikleri şeyleri onlar da edâ etseler ve bu sûretle me'mûrların almakta bulundukları maaşdan bunlar da alsalar! diye konuştular. Onlar böyle konuşurlarken, Aliyyu'bnü Ebî Tâlib geldi ve onların önünde durdu. Bu meseleyi ona da söylediler. Bunun üzerine Ali ibn Ebî Tâlib : Bunu yapmayın. Vallâhi Peygamber bu dediğinizi yapmaz, dedi. Rabîatu'bnü Hâris Ali'ye itirâz edib :

— Vallâhi sen bunu bize ancak hasedinden dolayı yapıyorsun. Yemin ederim ki sen Rasûlullah'ın damatlığına nâil oldun da biz sana bu hususta hiç hased etmemiştik, dedi. Ali :

— Peki, iki oğlanı yollayın, dedi. İkisi çıkıp gittiler, Ali de yan üstü uzandı.

Râvî Abdulmuttalib dedi ki : Sonra Rasûlullah öğlen namazını kıldırınca ondan evvel hücreye kadar gidib hücrenin yanında durduk. Niha yet Rasûlullah geldi ve kulaklarımızı tuttuktan sonra : «Gönüllerinizde topladığınız sözü çıkarın» buyurdu. Sonra hücreye girdi, biz de huzuruna vardık. Kendisi o gün Cahş kızı Zeyneb'in yanında bulunuyordu. Biz her ikimiz de sözü diğerimize havâle edib söze başlamasını bekledik. Sonra birimiz şöyle konuştu :

— Yâ Rasûlallah! Sen insanların en iyisisin ve insanlara en çok iyilik ulaştırıp yetiştirirsin. Bizler bulûğ çağına varmış haldeyiz. İşte biz sana şu sadakalardan bazısı üzerine bizleri me'mûr ta'yîn etmen için geldik. Eğer bizi me'mûr ta'yîn edersen diğer me'mûrların, üzerlerindeki işleri yerine getirdikleri gibi biz de vazifelerimizi edâ eder ve öteki me'mûrların almakta oldukları maaşa biz de nâil oluruz, dedi. Rasûlullah uzun müddet hatta biz tekrar konuşmak isteyinceye kadar sükût etti. Tam bu sırada Zeyneb, perdenin arkasından bizlere : Artık Peygamber'le konuşmayınız diye eliyle işâret etmeğe başladı. Bundan sonra Rasûlullah :

— Şüphesiz ki sadaka (me'mûrluğu), Muhammed âilesine lâıyk olmaz. Sadaka ancak insanların kirleridir ⁵⁸. Mahmiyyeyi — ki bu zât ganîmetlerden alınan beşte bir vergisi üzerinde me'mûr idi ⁵⁹ — ve Hârisu'bnü Abdi'l-Muttalib'in oğlu Nevfel'i bana çağırın, dedi. Bunlar (çağ-

58. خذ من أموالهم صدقة تطهرهم وتزكهم بها وصل عليهم إن صلاتك سكن لهم والله سميع عليم

: Onların mallarından sadaka al ki bununla kendilerini temizlemiş ve onları bereketlendirmiş olasın, onlara duâ et. Çünkü senin duân onlar için sükûnettir. Allah hakkıyla işiden, hakkıyla bilendir» (et-Tevbe: 103).

59. واعلموا أنما غنمتم من شيء فإن لله خمسة وللرسول ولذی القربى والیتامى والمساكين وابن السبیل

: Bilin ki ganîmet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlaka BEŞTE BİRİ Allah'ın, Rasûlünün, hısımların, yetimlerin, yoksulların, yolcudur..» (el-Enfâl: 41).

rılıb) yanına geldiklerinde Peygamber Mahmiyyeye hitaben (Abbas'ın oğlu Fadlı göstererek) : «Kızını bu gence nikâh et!» buyurdu. Bunun üzerine Mahmiyye, Fadlı damatlığa kabul etti. Rasûlullah, Nevfelu'bnü Hâris'e hitaben de (beni kasederek) : «Kızını bu oğlana nikâh et!» buyurdu. O da beni damatlığa kabul etti. Bunun akabinde Rasûlullah, Mahmiyyeye hitaben : «Şu gençler adına kızlara humus malından şu kadar ve şu kadar sîdak (yani mehir) ver» buyurdu ⁶⁰.

Zuhrî : Abdullahi'bnü Nevfel'in oğlu Abdulah, Rasûlullah'ın o kızlar için ta'yîn ettiği mehrin mikdârını bana beyan etmedi, dedi.

١٦٨ - (...) حَدَّثَنَا هُرُؤُنُ بْنُ مُعْرُوفٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ تَوْفَلٍ الْهَاشِمِيِّ ؛ أَنَّ عَبْدَ الْمُطَّلِبِ بْنَ رَبِيعَةَ بْنَ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ أَبَاهُ رَبِيعَةَ بْنَ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَالْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، قَالَا لِعَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ رَبِيعَةَ وَلِلْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ : اتَّبِعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ مَالِكٍ . وَقَالَ فِيهِ : فَأَتَانِي عَلَى رِداءَهُ ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَيْهِ . وَقَالَ : أَنَا أَبُو حَسَنِ الْقَرْمُ . وَاللَّهِ ! لَا أَرِيكُمْ مَكَانِي حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْكُمْ ابْنَا كَمَا ، بِحُورٍ مَا بَعَثْتُمَا بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : ثُمَّ قَالَ لَنَا « إِنَّ هَذِهِ الصَّدَقَاتِ إِنَّمَا هِيَ أَوْسَاخُ النَّاسِ . وَإِنَّمَا لَا تَحِلُّ لِمُحَمَّدٍ وَلَا لِآلِ مُحَمَّدٍ » . وَقَالَ أَيْضًا : ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ادْعُوا إِلَى مُحَمَّدِيَّةَ بْنِ جَزْءٍ » وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي أَسَدٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اسْتَعْمَلَهُ عَلَى الْأَنْحَاسِ .

168 — () : Rabîatu'bnü Hâris'in oğlu Abdu'l-Muttalib : Babası Rabîatu'bnü Hâris ibn Âbdu'l-Muttalib ile Abbasu'bnü Abdi'l-Muttalib'in, Abdu'l-Muttalib ibn Rabîa'ya ve Fadlu'bnü Abbas'a : İkiniz Rasûlullah'a gidiniz, dediler diyerek hadîsin tamâmını, bundan önce geçen Mâlik hadîsi tarzında sevk etti. Ancak bunda şöyle demiştir :

Ali ridâsını yere attı, sonra üzerine uzandı ve : Vallâhi oğullarınız, Rasûlullah'a gönderdiğiniz maksadı elde edemeden menfî cevabla buraya sizin yanınıza dönünceye kadar ben yerimden ayrılmam, dedi.

Yine bu hadîsde dedi ki : Sonra Rasûlullah bize :

— Şüphesiz bu sadakalar, insanların kirlerinden başka bir şey değil-

60. وَأَتَوَا النِّسَاءَ صَدَقَاتِهِنَّ نَخْلَةً فَإِنْ طَابَ لَكُمْ عَنْ نِسَاءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا

: Kadınların mehirlerini yürekten isteyerek ve (Allah'dan) bir atıyye olarak verin.. Bununla beraber eğer ondan birazını gönül hoşluğu ile size bağışlamış olurlarsa onu da içinize sine sine yiyin» (en-Nisâ: 4).

dir. Sadakalar ne Muhammed'e ve ne de Âlu Muhammed'e ⁶¹ halâl olmaz, buyurdu.

Kezâ râvî dedi ki : Sonra Rasûlullah :

— Mahmiyyetu'bnü Ciz'i bana çağırın, dedi. Bu, Esed oğullarından bir kimse idi ki Rasûlullah onu ganîmetlerden alınan BEŞTE BİR vergileri üzerine me'mûr olarak kullanıyordu.

(۵۲) باب إمامة الهدية للنبي صلى الله عليه وسلم ولبنى هاشم وبنى المطلب ، وإيه كان المهري

ملكها بطريق الصدقة . ويأيه أنه الصدقة ، إذا قبضها النصرى عليه ، زال عنها

وصف الصدقة ، وحلت لكل أحد ممن كانت الصدقة محرمة عليه

١٦٩ - (١٠٧٣) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ عُمَيْدَ بْنَ السَّبَّاقِ قَالَ : إِنَّ جُوَيْرِيَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا فَقَالَ « هَلْ مِنْ طَعَامٍ ؟ » قَالَتْ : لَا . وَاللَّهِ ! يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا عِنْدَنَا طَعَامٌ إِلَّا عَظْمٌ مِنْ شَاؤٍ أُعْطِيَتْهُ مَوْلَاتِي مِنَ الصَّدَقَةِ . فَقَالَ « قَرَّيْهِ . فَقَدْ بَلَغْتَ مَحَلَّهَا » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

61. Namazda ve namaz haricinde okumakta olduğumuz salavâtlardaki Âlu Muhammedin kimler olduğu hususunda bundan evvelki bâbın hâşiyesinde Ehlu Beyti izah ederken kısaca açıklama yapmış ve Âl kelimesinin de Ehlden kalbedildiğini, Ehlu Beyt hakkında da birçok görüşler olduğunu söylemiştik. Bunlardan bazıları şöyledir :

Ebû Hanîfe ile Mâlik'e göre hassaten Hâşim Oğullarıdır. Hâşim, Peygamber'in birinci dedesi olan Abdu'l-Muttalib'in babası ve üçüncü dedesi olan Abdu Menâf'ın oğludur.

Mâlikilerden Mısır'lı Esbiğ ibn Ferec: «Sen (ilkın) en yakın hısımlarını inzâr et» (eş-Şuarâ: 214) âyeti nâzil olub da Peygamber'in ilk İslâm'a da'vet ettiği kimselerdir, demıştır. Hatta buna dayanarak bütün Kureys Peygamber'in akrabasıdır, diyen âlimler de vardır. Âlu İbrâhîm ve Âlu Muhammed'e, İbrâhîm ve Muhammed ummeti ma'nâsınadır da denilmiştir.

Şâfiî'ye göre: Hâşim ve Abdu'l-Muttalib oğullarıdır.

Ebû Hanîfe ile Mâlik'in hassaten Âlu Muhammed'dir dedikleri Hâşim Oğulları: Ali, Abbâs, Ca'fer, Akil, Hâris ibn Abdi'l-Muttalib ve bunların çocukları ve torunlarıdır.

İşte bütün bunlara hem zekât ve sadaka, hem de bunların memûriyetlerininin haram olduğu bildirilmiştir.

(52) HEDİYYEYİ VEREN, VERDİĞİ HEDİYYEYİ SADAKA YOLUYLA MÂLİK OLSA BİLE, PEYGAMBERE, HÂŞİM OĞULLARINA VE MUTTALİB OĞULLARINA HEDİYYE ALMALARININ MÜBAHLİĞİ; KENDİSİNE SADAKA VERİLEN KİMSE SADAKAYI ELİNE ALDIĞI ZAMAN O ŞEYDE SADAKA VASFI ZÂİL OLAB, ARTIK SADAKA ALMAK HARAM OLAN KİŞİLERİN HER BİRİNE HALÂL OLACAĞININ BEYÂNI BÂBİ

169 — (1073) : Ubeydu'bnü's-Sebbâk, Peygamber'in zevcesi Cüveyriyye (R) nin kendisine şöyle haber verdiğini söyledi : Rasûlullah (S) Cüveyriyye'nin yanına girib : «Yiyecek bir şey var mı?» diye sordu. Cüveyriyye : Hayır, vallâhi yâ Rasûlallah. Yanımızda azadlıma sadaka malından verilmiş olan etli bir koyun kemiğinden başka yiyecek bir şey yoktur, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Onu getir. Çünkü o yerine ulaşmıştır (yani ondan sadaka hükmü zâil olub bize halâl olmuştur)» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de Zuhri'den bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

۱۷۰ — (۱۰۷۴) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ . ع وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ : أَهْدَتْ بَرِيرَةُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ لَحْمًا تُصَدَّقُ بِهِ عَلَيْهَا . فَقَالَ « هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ . وَلَنَا هَدِيَّةٌ » .

170 — (1074) : Enesu'bnü Mâlik (R) şöyle dedi :

Berîre (R), kendisine sadaka olarak verilmiş olan bir parça eti Peygamber (S) e hediye etti. Rasûlullah : «Bu et, Berîre'ye bir sadakadır, bize ise bir hediyedir» buyurdu.

۱۷۱ — (۱۰۷۵) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لَابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ : وَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِلَحْمٍ بَقَرٍ . فَقِيلَ : هَذَا مَا تُصَدَّقُ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ . فَقَالَ « هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ . وَلَنَا هَدِيَّةٌ » .

171 — (1075) : Âişe (R) den :

Peygamber'e bir sığır eti getirildi de : Bu Berîre'ye sadaka olarak verilen ettir, denildi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Bu, Berîre'ye sadakadır bize de hediyedir» buyurdu.

١٧٢ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : كَانَتْ فِي بَرِيرَةَ ثَلَاثُ قَضِيَّاتٍ . كَانَ النَّاسُ يَتَصَدَّقُونَ عَلَيْهَا ، وَتَهْدِي لَنَا . فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ وَلَكُمْ هَدِيَّةٌ . فَكُلُّوهُ » .

172 — () : Âişe (R) şöyle dedi :

Berîre hakkında üç hüküm sâbit olmuştur : İnsanlar ona sadaka verirlerdi de o da bunu bize hediyeye ederdi. Bunu Peygamber'e söyledim. Peygamber : O, Berîre'ye bir sadaka, size de (Berîre tarafından) bir hediyedir. Binaenaleyh onu yiyiniz» buyurdu ⁶².

١٧٣ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ ، عَنْ سِمَاكِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ : سَمِعْتُ الْقَاسِمَ يُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ ذَلِكَ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ رَبِيعَةَ ، عَنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ ذَلِكَ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « وَهُوَ لَنَا مِنْهَا هَدِيَّةٌ » .

173 — () : Buradaki iki tarîk râvîleri de, Âişe'den, o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

() : Burada Mâlikü'bnu Enes, Rabîa'dan, o da Kasım'dan, o da Âişe'den, o da Peygamber'den yukarıdakinin benzeri hadîsi haber verdi. Ancak şöyle buyurduğunu söylemiştir : «O, Berîre'den bize bir hediyedir».

١٧٤ - (١٠٧٦) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ خَالِدٍ ، عَنْ حَفْصَةَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ، قَالَتْ : بَعَثَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِشَاةٍ مِنَ الصَّدَقَةِ . فَبَعَثْتُ إِلَى عَائِشَةَ مِنْهَا بَشِيئَةً . فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى عَائِشَةَ قَالَ « هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ ؟ » قَالَتْ : لَا . إِلَّا أَنْ نُسَيِّبَهُ . بَعَثْتُ إِلَيْنَا مِنَ الشَّاةِ الَّتِي بَعَثْتُمْ بِهَا إِلَيْنَا . قَالَ « إِنَّهَا قَدْ بَلَغَتْ مَحَلَّهَا » .

62. Âişe burada ikinci ve üçüncü hükümleri zikretmedi. Onlar da: «Velâ, azad edenindir» hükmüyle bir kölenin nikâhı altında iken azad edildiği zaman nikâhının feshi husûsunda Rasûlullah tarafından muhayyer kılınması hükmüdür.

174 — (1076) : Ummu Atiyye (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) bana zekâtlık bir koyun göndermişti. Ben de bunun etinden bir parça Âişe'ye gönderdim. Rasûlullah, Âişe'nin yanına geldiğinde :

— Yanında yiyecek bir şey var mıdır? diye sormuş. O da :

— Hayır, bir şey yokdur. Yalnız sizin Nüseybe'ye ⁶³ gönderdiğiniz koyunun etinden bize yolladığı bir parça et vardır, demiş. Rasûlullah :

— Getiriniz, o zekât yerine ulaştı buyurmuştur ⁶⁴.

(۵۳) باب قبول النبي الهدية وردة الصدقة

۱۷۵ — (۱۰۷۷) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَامٍ الْجَمْعِيُّ . حَدَّثَنَا الرَّيِّسُ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) عَنْ مُحَمَّدٍ (وَهُوَ ابْنُ زِيَادٍ) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ ، إِذَا أَتَى بِطَعَامٍ ، سَأَلَ عَنْهُ . فَإِنْ قِيلَ : هَدِيَّةٌ . أَكَلَ مِنْهَا . وَإِنْ قِيلَ : صَدَقَةٌ . لَمْ يَأْكُلْ مِنْهَا .

(53) PEYGAMBER'İN HEDİYYEYİ KABÛL VE SADAKAYI REDDETMEŞİ BÂBİ

175 — (1077) : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (âilesi dışından) bir yiyecek getirildiğinde : (Bu hediye midir yoksa sadaka mıdır? diye) onun mahiyyetinden sormak î'tiyâdında idi. Hediye'dir, denilirse kendisi ondan yer, sadakadır denilirse ondan yemezdi.

63. Bu, Ummu Atiyye'nin adıdır. Nesibe dahi denilir.

64. Bu ve bundan önceki bâbların hadislerinde görüldüğü üzere Rasûlullah zekât malından yemez, âilesine de yedirmezdi. Çünkü bu kendisine ve yakın hısumlarına harâm idi. Fakat zekât Ummu Atiyye'nin mülkiyetine geçtikden sonra Hz. Âişe'ye gönderildiğinden bahs olunan etin mahiyyeti değişiyor, hediye oluyor. Hediye'yi ise Peygamber ve âilesi yiyebilirlerdi. «Zekât, yerine ulaşmıştır» edebî vecizesi ile bu şer'i hakikat ifâde edilmiştir.

Bu hadislerden şu hüküm de çıkmaktadır :

a. Peygamber'in zevceleri tarafından hürriyete kavuşturulan kölelere zekât verilmek câiz olduğu,

b. Sadaka, sadaka verilenin kabûl etmesi ile onun mülkiyetine geçtikden sonra mâhiyyeti değişeceğinden Hâşimî'ler için bunu yemek câiz olduğu.

Sadaka etinin, leş eti gibi zâtında hurmet yokdur. O, bizâtihî halâldır. Buna hurmet sadaka vasfının eklenmesinden ileri gelmiştir. Fakat sadaka, sadaka edilenin mülkiyetine geçmekle bu vasıf zâil olmuş bulunuyor. Bu, hediye edilince de hediye verilen kimse için halâl oluyor.

(٥٤) باب الدعاء لمن أتى بصرفه

١٧٦ — (١٠٧٨) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَمْرُو النَّاقِدُ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ مُرَّةَ. قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ بْنُ مُعَاذٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ). حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرٍو (وَهُوَ ابْنُ مُرَّةَ). حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى. قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِذَا أَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ، قَالَ «اللَّهُمَّ! صَلِّ عَلَيْهِمْ» فَأَتَاهُ أَبِي، أَبُو أَوْفَى بِصَدَقَتِهِ، فَقَالَ «اللَّهُمَّ! صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى».

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ شُعْبَةَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ «صَلِّ عَلَيْهِمْ».

(54) SADAKASINI GETİRİB VEREN KİMSEYE DUÂ EDİLMESİ BÂBİ

176 — (1078) : Abdullahi'bnü Ebî Evfâ (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ın âdeti, huzuruna bir cemâat zekâtlarıyla geldiğinde: «Yâ Allah! Bunlara salât et, (yani rahmet ve mağfiret ihsân eyle)! diye duâ ederdi. Babam Ebû Evfâ da sadakasını getirdiğinde onun için de Rasûlullah : «Yâ Rabb! Ebû Evfâ âilesine salât eyle» diye duâ etti⁶⁵.

() : Abdullahi'bnü İdrîs de Şu'be'den bu isnadla rivâyet etmiştir. Şükadar var ki o : «Onlara salât eyle» demiştir.

65. وصل عليهم ان صلاتك سكن لهم ... Onlara duâ et. Çünkü senin duân onlar için bir sükûnettir.. (et-Tevbe: 103) Peygamber'e bu âyetle salât etmesi emr olunmuştur. Diğer mu'minler salât lafzı ile duâ etmezler. Çünkü salât lafzı ile duâ etmek, Peygamber'lerin şîârıdır. Meselâ her nekadar ma'nâ itibarıyla sahîh olsa bile Ebû Bekr *sallallahu aleyhi ve sellem* denilmez. Nasıl ki Muhammed Azze ve Celle denilmesi de câiz değildir. Çünkü Azze ve Celle, Allah Teâlâ'yı zikredib anmanın şîârıdır (Nevevî). Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel gibi birçok âlimler, Peygamber'lerden başka kimseye mustakillen salât edilmez, demişlerdir.

(۵۵) باب إرضاء الساعى ما لم يطلب مرارا

۱۷۷ - (۹۸۹) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَأَبُو خَالِدٍ الْأَنْمَرِيُّ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ وَأَبْنُ أَبِي عَدَى وَعَبْدُ الْأَعْلَى . كُلُّهُمْ عَنْ دَاوُدَ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) قَالَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا دَاوُدُ عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا آتَاكُمْ الْمُصَدَّقُ فَلْيَصْدُرْ عَنْكُمْ وَهُوَ عَنْكُمْ رَاضٍ »

(55) BİR HARÂM İSTEMEDİĞİ MÜDDETCE ME'MÛRA HOŞ MUÂMELE YAPMAK BÂBİ

177 — (989) : Buradaki dört tarîkde Cerîr ibn Abdillâh (R), şöyle demiştir : Rasûlullah (S) : «Size bir me'mûr geldiğinde, (ayrılıp dönerken) kendisi sizlerden râzî olarak dönsün» buyurdu ⁶⁶.

66. Hadisten maksad; âmir ve me'mûrlara itâat ve iyi muâmele etmek, onlara yumuşak davranıp işlerinde kolaylıklar sağlamak, müşkiller çıkarmamaktır. Bu sûretle âmir, me'mûr, vazifeli, vazifesiz bütün müslimanların aralarının düzgünlüğü, birlik ve vahdetlerinin en güzel şekilde devâmını vasiyettir. Bunların hepsi, âmir ve me'mûrlar hal-ka zulm ve haksızlık yapmadığı müddetce uyulacak tavsiyelerdir. Eğer zulm ve haksızlık yapmak isterlerse o takdirde haksızlık ve yolsuzluklarda onlara muvâfakat ve itâat yoktur... (Nevevî).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳. - کتاب الصیام

(۱) باب فضل شهر رمضان

۱ - (۱۰۷۹) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ أَبِي سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فَتُفْتَحُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ ، وَتُغْلَقُ أَبْوَابُ النَّارِ ، وَتُصَفَّدَتِ الشَّيَاطِينُ » .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

13 — KİTÂBU's-SİYÂM

(1) RAMAZAN AYININ FAZİLETİ BÂBİ¹

1 — (1079) : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ramazan geldiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, şeytanlar da bağlanır».

1.

شهر رمضان الذي أنزل فيه القرآن هدى للناس وبينات من الهدى والفرقان فمن شهد منكم الشهر فليصمه ومن كان مريضاً أو على سفر فعدة من أيام أخر يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر ولتذكروا الله على ما هداكم ولعلكم تشكرون

: O Ramazan ay'ı ki insanları irşâd için hak Furkan'ı, hidâyet delili beyyineler hâlinde Kur'ân onda indirildi. Onun için sizden her kim bu ay şuhûdda —yani haza— ise onu oruc tutsun. Kim de hasta yahut seferde ise tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde kazâ etsin. Allah size kolaylık irâde ediyor, zorluk irâde buyurmuyor. Hem buyuruyor ki sayıyı ikmal eyleyesiniz de size hidâyet buyurduğu vech üzere Allah'ı tek-bîr ile büyüklüyesiniz ve gerek ki şükr edesiniz» (el-Bakara: 185).

۲ - (...) وحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ ابْنِ أَبِي أَنَسٍ ؛ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا كَانَ رَمَضَانُ فَتُفْتَحُ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ ، وَتُغْلَقُ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ ، وَتُسَلِّسُ الشَّيَاطِينُ » .

(...) وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَالْمُلَوَانِيُّ قَالَا : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي نَافِعُ بْنُ أَبِي أَنَسٍ ؛ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ » بِمِثْلِهِ .

2 — () : Ebû Hureyre (R) der ki :

Rasûlullah (S) : «Ramazan olduğu zaman rahmet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincirlere vurulurlar» buyurdu.

() : Ebû Hureyre (R); Rasûlullah (S) : «Ramazan girdiğinde» dedi diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet etti.

(۲) باب وجوب صوم رمضان لرؤية الهلال ، والفطر لرؤية الهلال .

وَأَنَّهُ إِذَا غَمَّ فِي أَوَّلِهِ أَوْ آخِرِهِ أَكَلْتَ عِدَّةَ الشَّهْرِ ثَلَاثِينَ يَوْمًا

۳ - (۱۰۸۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ ذَكَرَ رَمَضَانَ فَقَالَ « لَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْا الْهِلَالَ . وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ . فَإِنْ أَغْمَى عَلَيْكُمْ فَاقْدِرُوا لَهُ » .

(2) HİLÂLİN GÖRÜLMESİYLE RAMAZAN ORUCUNUN VUCÛBU VE HİLÂL EVVELİNDE YAHUT SONUNDA BULUTLANIRSA AY'IN SAYISININ OTUZ GÜNE TAMAMLANACAĞI BÂBİ

3 — (1080) : İbnu Umer (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) Ramazan'ı zikredib şöyle buyurdu : «Hilâli görmedikce oruc tutmayın, hilâli görmedikce iftâr etmeyin (yani bayram yapmayın). Eğer hilâl üzerinize bulutlanırsa mikdârını hisâb ediniz».

۴ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ رَمَضَانَ . فَضَرَبَ يَدَيْهِ فَقَالَ « الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا (ثُمَّ عَقَدَ لِبَهَامَةَ فِي الثَّالِثَةِ) فَصُومُوا لِرُؤُوسِهِ . وَأَفْطِرُوا لِرُؤُوسِهِ . فَإِنْ أَغْمَى عَلَيْكُمْ فَاقْدِرُوا لَهُ ثَلَاثِينَ » .

4 — () : İbnu Umer (R) den :

Rasûlullah (S) Ramazan'ı zikretti de iki elinin on parmağını açarak buyurdu ki : «Bir ay şöyle, şöyle, şöyledir. (Sonra üçüncüde başparmağını düğümledi). Ve hilâl'in görülmesi sebebiyle oruc tutunuz ve yine görülmesi sebebiyle orucu bırakınız. Hilâl, üzerinize bulutlanırsa ay'ı otuz takdîr ediniz».

٥ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ « فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدِرُوا ثَلَاثِينَ » نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ .

(...) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَمِيْعٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَمِيْعٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَمَضَانَ فَقَالَ « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ . الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا » . وَقَالَ « فَأَقْدِرُوا لَهُ » وَلَمْ يَقُلْ « ثَلَاثِينَ » .

5 — () : Ubeydullah bu isnadla tahdîs edib, bundan önceki Ebû Usâme hadîsi tarzında : «Eğer hilâl size bulutlu olursa artık Ramazan hilâlini otuz hisâb ediniz» buyurdu, dedi.

() : Yine bu isnadla İbn Umer dedi ki : Rasûlullah, Ramazan'ı zikretti ve : «Ay, yirmi dokuzdur. Ay, şöyle, şöyle, şöyledir» buyurdu. Akabinde İbn Umer : «Mikdârını hisâb ediniz» dedi de «otuz» sözünü söylemedi.

٦ - (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ فَلَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْهُ . وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ . فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدِرُوا لَهُ » .

6 — () : İbnu Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ay, ancak yirmi dokuzdur. Hilâli görmedikce oruc tutmayın ve yine hilâli görmedikce iftâr etmeyin. Eğer üzeriniz bulutlanırsa mikdârını hisâb ediniz».

٧ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعَدَةَ الْبَاهِلِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ . حَدَّثَنَا سَلَمَةُ (وَهُوَ ابْنُ عَلْقَمَةَ) عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ . فَإِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلَالَ فَصُومُوا . وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا . فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدِرُوا لَهُ » .

7 — () : Abdullahi'bnü Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ay, yirmi dokuzdur. Ramazan hilâ-

lini gördüğünüz zaman oruc tutunuz. Şevval hilâlini gördüğünüz zaman da orucu bırakınız. Eğer üzeriniz bulutlanırsa mikdârını hisâb ediniz».

۸ - (...) حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ :

حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا . وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا . فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَانْدُرُوا لَهُ » .

8 — (): Abdillahi'bnu Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ramazan hilâlini gördüğünüzde oruc tutun, Şevvâl hilâlini gördüğünüzde de orucu bırakın. Eğer üzeriniz bulutlanırsa mikdârını hisâb ediniz».

۹ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ

يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ، وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً . لَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْهُ . وَلَا تَفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ . إِلَّا أَنْ يُغَمَّ عَلَيْكُمْ . فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَانْدُرُوا لَهُ » .

9 — (): İbn Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ay, yirmi dokuz gecedir. Hilâli görmedikce oruc tutmayın. Üzerinize bulutlu olması hâli müstesnâ yine hilâli görmedikce orucu bırakmayınız. Eğer üzeriniz bulutlu olursa mikdârını hisâb ediniz».

۱۰ - (...) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا

نَعْمَانُ بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا » وَقَبَضَ إِبْهَامَهُ فِي الثَّالِثَةِ .

10 — (): İbn Umer (R) der ki :

Peygamber (S) den işittim (elleri ile işâret ederek) : «Ay, şöyle, söyle, şöyledir» buyuruyordu. Ve üçüncü işâret edişinde baş parmağını yumdu.

۱۱ - (...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا حَسَنُ الْأَشَيْبِ . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى . قَالَ :

وَأَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ » .

11 — (): İbnu Umer (R) der ki :

Rasûlullah (S) dan işittim : «Ay, yirmi dokuzdur» diyordu.

۱۲ - (...) () : حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَكَّائِيُّ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مُهْمِرٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا . عَشْرًا وَعَشْرًا وَتِسْعًا » .

12 — () : Abdullah ibn Umer (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Ay, söyle, söyle, şöyledir : On, on ve dokuz olarak».

۱۳ - (...) () : حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ جَبَلَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الشَّهْرُ مَكْذَا وَكَذَا وَكَذَا » وَصَفَّقَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ بِكُلِّ أَصَابِعِهِمَا . وَتَقَصَّ ، فِي الصَّفْقَةِ الثَّالِثَةِ ، إِبْهَامَ الْيَمْنَى أَوْ الْيُسْرَى .

13 — () : İbn Umer (R) der ki :

Rasûlullah (S) : «Ay, söyle, söyle, şöyledir» buyurdu ve iki defa ellerini bütün parmakları ile çarpı. Üçüncü çarpışta da sağ yahut sol baş parmağını kısıtı».

۱۴ - (...) () : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عُقْبَةَ (وَهُوَ ابْنُ حُرَيْثٍ) قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ » وَطَبَّقَ شُعْبَةُ يَدَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . وَكَسَرَ الْإِبْهَامَ فِي الثَّالِثَةِ . قَالَ عُقْبَةُ : وَأَحْسِبُهُ قَالَ « الشَّهْرُ ثَلَاثُونَ » وَطَبَّقَ كَفَّيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ .

14 — () : İbn Umer (R) der ki :

Rasûlullah (S) : «Ay, yirmi dokuzdur» buyurdu. Râvî Şu'be bunu rivâyet ederken iki elini on parmağı ile üç defa işâret etti. Üçüncü işâretinde baş parmağını büktü.

Râvî Ukbe de : «Ay otuzdur» dediğini zannediyorum, deyib avuclarını üç defa tatbîk etmiştir.

۱۵ - (...) () : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ . قَالَ : سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ . لَا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسِبُ . الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا » وَعَقَدَ الْإِبْهَامَ فِي الثَّالِثَةِ « وَالشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا » يَعْنِي ثَمَامَ ثَلَاثِينَ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ لِلشَّهْرِ الثَّانِي : ثَلَاثِينَ .

15 — () : İbn Umer (R) tahdîs eder ki :

Peygamber (S) : «Biz Arab topluluğu ummî (anadan doğma sıfatta) bir cemâatız : Ne yazı yazarız, ne de (astronomik) hisâb yaparız. (Bize lâzım olan) bir ay (bazan) şöyle, şöyle, şöyledir» buyurdu ve elleriyle yaptığı üçüncü işârette baş parmağını düğümledi. Sonra : «Ve (bazan da) ay, şöyle, şöyle, şöyledir» buyurarak otuzun tamâmını gösterdi².

() : Esvedu'bnü Kays'dan bu isnad ile gelen tarîkde, ikinci (gösterdiği) ay için otuz sayısını zikr etmemiştir.

١٦ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ . قَالَ : سَمِعَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا رَجُلًا يَقُولُ : اللَّيْلَةُ لَيْلَةُ النُّصْفِ . فَقَالَ لَهُ : مَا يَذْرِيكَ أَنَّ اللَّيْلَةَ النُّصْفُ ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا . (وَأَشَارَ بِأَصَابِعِهِ الْعَشْرَ مَرَّتَيْنِ) وَهَكَذَا (فِي الثَّالِثَةِ وَأَشَارَ بِأَصَابِعِهِ كُلِّهَا وَجَبَسَ أَوْ خَنَسَ لِبَهَامَةٍ) » .

16 — () : Sa'du'bnü Ubeyde dedi ki :

İbnu Umer (R) bir kimsenin : Bu gece, nısf gecesidir, dediğini işittince ona hitâben şöyle dedi : Bu gecenin nısf (yarı) olduğunu sana bildiren nedir? Ben Rasulullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

«Ay, şöyle şöyle, (ve on parmağı ile iki defa işâret etti) ve şöyledir (üçüncüsünde bütün parmaklarıyla işâret yapıp baş parmağını yayılmaktan men' etti veya geriletti)»³.

١٧ — (١٠٨١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلَالَ فَصُومُوا . وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا . فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَصُومُوا ثَلَاثِينَ يَوْمًا » .

2. Oruc, hacc gibi bazı ibâdetlerin vakitlerinin kameri görmekle veya otuza tamamlamakla ta'yin edilmesine müsâade buyurulması, ummet üzerinden güçlüğü kaldırılmasından ve kolaylık ikamesinden ibarettir.

«İslâm Dini ibâdetlerimizi en basit ve en açık alâmetlere bağlamıştır. Bunun için Peygamber kameri ay'ı bile ta'rif ederken halkın en ibtidâî kısmının seviyesine inerek, sağırların, dilsizlerin, Arabca bilmiyen ecnebîlerin bile anlayabilmeleri için eli ve parmakları ile işâret buyurmuştur» (İbnu Battâl).

3. Bu hadîsin ma'nâsı şudur :

Sen bu gecenin nısf olup olmadığını bilmezsin. Çünkü ay bazan yirmi dokuz olur. Halbuki sen istedin ki bu gece, tamâmlanması ile nısfın tamâm olacağı günün gecesidir. Bu ancak ay'ın tamâmlanması takdirinde sahîh olur. Halbuki sen tam olup olmadığını henüz bilmiyorsun (Nevevî).

17 — (1081) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Ramazan hilâlini gördüğünüzde oruc tutunuz. Şevvâl hilâlini gördüğünüzde orucu bırakınız. Üzeriniz bulutlu olursa otuz gün oruc tutunuz».

١٨ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَامٍ الْجَمْعِيُّ . حَدَّثَنَا الرَّيِّسُ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) عَنْ مُحَمَّدٍ (وَهُوَ ابْنُ زِيَادٍ) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « صُومُوا لِرُؤُوسِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤُوسِهِ . فَإِنْ غَمِيَ عَلَيْكُمْ فَأَكِلُوا الْمَدَدَ » .

18 — () : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Ramazan hilâlini görmek sebebiyle oruc tutunuz. Şevvâl hilâlini görmek sebebiyle de orucu bırakınız. Üzeriniz bulutlanırsa sayıyı tamamlayınız».

١٩ - (...) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صُومُوا لِرُؤُوسِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤُوسِهِ . فَإِنْ غَمِيَ عَلَيْكُمْ الشَّهْرُ فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ » .

19 — () : Ebû Hureyre (R) der ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Hilâli görmek sebebiyle oruc tutunuz, yine hilâli görmek sebebiyle iftâr ediniz (orucu bırakınız). Eğer ay size gizli olursa otuzu sayınız».

٢٠ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْهِلَالَ فَقَالَ « إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا فَإِنْ أَغْمِيَ عَلَيْكُمْ . فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ »

20 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) hilâli zikredib şöyle buyurdu : «Onu gördüğünüz zaman oruç tutun, yine onu gördüğünüz zaman orucu bırakın. Üzeriniz bulutlu, puslu olursa ayı otuz sayınız».

(٣) بَابُ لَا تَعْدُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ وَلَا بِوَمِثْلِهِ

٢١ - (١٠٨٢) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُبَارَكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَقْدَمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ وَلَا بِوَمِثْلِهِ . إِلَّا رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْمًا ، فَلْيَصُمْهُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بَشِيرٍ الْحَرِيرِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (بَعْنَى ابْنِ سَلَامٍ) . مَعَ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو قَامِرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ . مَعَ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ ، قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابُ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ . مَعَ حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ . كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوُهُ .

(3) «BİR GÜN VE İKİ GÜN EVVELDEN ORUC TUTMAK SÜRETİYLE RAMAZAN'IN ÖNÜNE GEÇMEYİNİZ» BÂBİ

21 — (1082) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Bir gün ve iki gün evvelden oruc tutmak sûretiyle sâkin Ramazan'ın önüne geçmeyiniz. Bir kimsenin âdet edindiği bir orucu tutar olması müstesnâdır. Böyle kişi âdet edindiği o orucunu varsın tutsun»⁴.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Yahya'bnü Ebî Kesîr'den bu isnad ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

(٤) باب الشهر بكونه تسعا وعشرين

٢٢ — (١٠٨٣) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعْمِدٍ . أَخْبَرَ نَاعِبُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَ نَاعِمُ عَنْ الزُّهْرِيِّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَقْسَمَ أَنْ لَا يَدْخُلَ عَلَى أَزْوَاجِهِ شَهْرًا . قَالَ الزُّهْرِيُّ ؛ فَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : لَمَّا مَضَتْ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً ، أَعْدُهُنَّ ، دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . (قَالَتْ بَدَأَ بِي) فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّكَ أَقْسَمْتَ أَنْ لَا تَدْخُلَ عَلَيْنَا شَهْرًا . وَإِنَّكَ دَخَلْتَ مِنْ تِسْعٍ وَعِشْرِينَ ، أَعْدُهُنَّ . فَقَالَ « إِنَّ الشَّهْرَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ » .

(4) «AY, YİRMİ DOKUZ GÜN OLUR» BÂBİ

22 — (1083) : Ma'mer, Zuhri'den Peygamber'in kadınların yanına bir ay müddetle girmemeyi yemîn ettiğini haber verdi. Zuhri dedi ki : Bana Urve, Âişe (R) nin şöyle dediğini haber verdi : Saymakta oldu-

4. Oruçlunun îtiyâd ettiği oruc, Dâvûd orucu yahut haftanın, ayın muayyen günlerinde oruc tutmayı âdet edinib de bu orucun Ramazan'dan bir iki gün evveline tesâdüf etmesi gibidir. Adak ve kazâ oruçları da bu sûretle müstesnâdır.

Hadisin ma'nâsı, Ramazana ulaşmak maksadiyle bir iki oruca Ramazanı karşılamayınız, demektir. Bu, Hıristiyanların kendi re'yleleriyle Allah'ın farzlarının sayısını ve mikdârını artırmaları alışkanlığından ummeti sakındırma ma'nâsını tazammun etmektedir.

ğum yirmi dokuz gece geçince, Rasûlullah (S) yanıma girdi. (Âişe : Rasûlullah evvelâ benimle başladı, demiştir). Ben :

— Yâ Rasûlallah! Sên bir ay bizim yanımıza girmemeye yemin ettin. Halbuki şimdi sen, saymakta olduğum yirmi dokuz günde girdin, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Ay, yirmi dokuzdur buyurdu.

۲۳ — (۱۰۸۴) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اعْتَزَلَ نِسَاءَهُ شَهْرًا . فَخَرَجَ إِلَيْنَا فِي تِسْعٍ وَعَشْرِينَ . فَقُلْنَا : إِنَّمَا الْيَوْمُ تِسْعٌ وَعَشْرُونَ . فَقَالَ « إِنَّمَا الشَّهْرُ » وَصَفَّقَ يَدَيْهِ ثَلَاثَ رَّاتٍ . وَحَبَسَ إصْبَعًا وَاحِدَةً فِي الْآخِرَةِ .

23 — (1084) : Câbir (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) bir ay müddetle kadınlarından ayrılmıştı. Nihayet Rasûlullah yirmi dokuzun içinde bizim yanımıza çıktı. Biz :

— Bu gün ancak yirmi dokuzdur, dedik. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Ay ancak şöyledir dedi ve iki elini üç defa çarptı. Sonuncu çarpta bir parmağı habsetti.

۲۴ — (...) حَدَّثَنِي هُرُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : اعْتَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ نِسَاءَهُ شَهْرًا . فَخَرَجَ إِلَيْنَا صَبَاحَ تِسْعٍ وَعَشْرِينَ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّمَا أَصْبَحْنَا لِنِسْعٍ وَعَشْرِينَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وَعَشْرِينَ » ثُمَّ طَبَّقَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَيْهِ ثَلَاثًا : مَرَّتَيْنِ بِأَصَابِعِ يَدَيْهِ كُلِّهَا . وَالثَّلَاثَةَ نِسْعٍ مِنْهَا .

24 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) der ki : Nihayet yirmi dokuzuncu günün sabahında bizim yanımıza çıktı. Oradaki cemâatten biri :

— Yâ Rasûlallah! Bu gün ancak yirmi dokuzuncu günün sabahına girdik, dedi. Bunun üzerine Peygamber :

— Ay, yirmi dokuz gün olur, dedi. Sonra Peygamber iki defa ellerinin bütün parmakları ile, üçüncüsünde ise dokuz parmağı ile işâret ve tatbîk edib bu sayıyı gösterdi.

٢٥ - (١٠٨٥) حَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ صَبِيٍّ ؛ أَنَّ عِكْرِمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ حَلَفَ أَنْ لَا يَدْخُلَ عَلَى بَعْضِ أَهْلِهِ شَهْرًا . فَلَمَّا مَضَى تِسْعَةٌ وَعِشْرُونَ يَوْمًا ، غَدَا عَلَيْهِمْ (أَوْ رَاحَ) . فَقِيلَ لَهُ : حَلَفْتَ ، يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! أَنْ لَا تَدْخُلَ عَلَيْنَا شَهْرًا . قَالَ «إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعَةً وَعِشْرِينَ يَوْمًا» .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا رَوْحٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي أَبَا حَاصِمٍ) جَمِيعًا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

25 — (1085) : Ummu Seleme (R) şöyle haber vermiştir :

Peygamber (S) âilesinin bazı ferdleri yanına bir ay girmemeye yemîn etmişti. Yirmi dokuz gün geçince, günün evvelinde (yahut âhîrinde) onların yanına girdi. Kendisine :

— Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bizim yanımıza bir ay girmemeye yemîn etmiştin, denildi. Peygamber :

— Ay, yirmi dokuz gün olur, buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de topdan İbn Cureyd'den bu isnad ile aynı hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

٢٦ - (١٠٨٦) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ قَالَ : ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ عَلَى الْأُخْرَى . فَقَالَ «الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا» ثُمَّ تَقَصَّ فِي الثَّالِثَةِ إِصْبَعًا .

26 — (1086) : Sa'du'bnü Ebî Vakkas (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) elini öteki eli üzerine vurarak : «Ay, söyle, söyle, söyledir» dedi sonra üçüncüsünde bir parmağı kıstı.

٢٧ - (...) وَحَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ «الشَّهْرُ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا» . عَشْرًا وَعَشْرًا وَتِسْعًا مَرَّةً .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُزَّاذَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ شَقِيقٍ وَسَلَمَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ (يَعْنِي ابْنَ الْمُبَارَكِ) أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمَعْنَى أَحَدَيْهِمَا .

27 — () : Muhammedu'bnü Sa'd, babası Sa'd (R) den; O da Peygamber'den, haber verdi ki; Peygamber (S) Parmakları ile on, on ve bir defa da dokuzu işâret ederek : «Ay, şöyle, şöyle, şöyledir» buyurmuştur.

() : Burada da İsmâilu'bnü Ebî Hâlid bu isnad içinde yukarıdaki iki râvînin hadîslerinin ma'nâsı ile haber vermiştir.

(۵) باب بيانه أنه لكل بلد رؤيتهم وأنهم إذا رأوا الهلال ببلد لا يثبت حكمه لما بعد عمرهم

٢٨ — (١٠٨٧) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ مُحَمَّدٍ (وَهُوَ ابْنُ أَبِي حَرْمَةَ) عَنْ كُرَيْبٍ: أَنَّ أُمَّ الْفَضْلِ بِنْتَ الْحَارِثِ بَعَثَتْهُ إِلَى مُعَاوِيَةَ بِالشَّامِ. قَالَ: فَقَدِمْتُ الشَّامَ. فَقَضَيْتُ حَاجَتَهَا. وَاسْتَهْلَيْتُ عَلَى رَمَضَانَ. وَأَنَا بِالشَّامِ. فَرَأَيْتُ الْهِلَالَ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ. ثُمَّ قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فِي آخِرِ الشَّهْرِ. فَسَأَلَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. ثُمَّ ذَكَرَ الْهِلَالَ فَقَالَ: مَتَى رَأَيْتُمُ الْهِلَالَ؟ فَقُلْتُ: رَأَيْنَاهُ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ. فَقَالَ: أَنْتَ رَأَيْتَهُ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ. وَرَأَاهُ النَّاسُ. وَصَامُوا وَصَامَ مُعَاوِيَةُ. فَقَالَ: لَكِنَّا رَأَيْنَاهُ لَيْلَةَ السَّبْتِ. فَلَا نَزَالَ نَصُومُ حَتَّى نَكْمِلَ ثَلَاثِينَ. أَوْ نَرَاهُ. فَقُلْتُ: أَوْ لَا تَكْتَنِي بِرُؤْيَا مُعَاوِيَةَ وَصِيَامِهِ؟ فَقَالَ: لَا. هَكَذَا أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ.

وَشَكََّ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى فِي: نَكْتَنِي أَوْ تَكْتَنِي.

(5) HER BİR BELDE HALKI İÇİN KENDİ RU'YETLERİ BULUNDUĞUNU VE HALK BİR BELDEDE HİLÂLİ GÖRDÜKLERİNDE BU GÖRÜŞ HÜKMÜNÜN KENDİLERİNDEN UZAK BELDELER HAKKINDA SÂBİT OLMAYACAĞINI BEYÂN BÂBİ

28 — (1087) : Kurayb, Hâris kızı Ummu'l-Fadl'ın kendisini Şâm'a, Muâviye'nin yanına yolladığını zikredib şöyle dedi : Nihayet Şâm'a geldim ve Ummu Fadl'ın hâcetini yerine getirdim. Ben henüz Şâm'da bulunduğum sırada, Ramazan hilâli görüldü. Ben de hilâli Cumua gecesinde gördüm. Sonra ay'ın sonunda Medîne'ye geldim. Abdullah ibn Abbâs, benden birçok şeyler sordu. Sonra hilâli görüş gününü de zikredib :

— Hilâli ne zaman gördünüz? dedi. Ben :

— Cumua gecesini gördüm, dedim.

— Sen bizzat hilâli gördün mü? diye sordu. Ben :

— Evet. Halk da hilâli gördüler ve oruc tuttular. Muâviye de oruc tuttu, dedim. İbn Abbâs :

— Lâkin biz hilâli Cumartesi gecesinde gördük ve otuza tamamlamak için oruc tutmaya devam ediyoruz, yahut da hilâli göreceğiz, dedi. Bunun üzerine ben :

— Muâviye'nin hilâli görmesi ve oruc tutması ile yetinmiyor musun? diye sorunca :

— Hayır. Rasûlullah (S) bizlere böyle emir buyurdu, dedi.

Râvî Yahya'bnü Yahyâ : «Yetinmiyor muyuz, yahut yetinmiyor musun?» sigalarında şek etmiştir.

(٦) باب يابه أنه لا اعتبار بكبر الهلال وصفره ، وأنه الله تعالى أمره للرؤية فإيه غم فليكمل مهوتوه

٢٩ — (١٠٨٨) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ . قَالَ : خَرَجْنَا لِلْعُمْرَةِ . فَلَمَّا نَزَلْنَا بَيْطَانَ نَحْلَةَ قَالَ : تَرَاءَيْنَا الْهِلَالَ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : هُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ . وَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : هُوَ ابْنُ لَيْلَتَيْنِ . قَالَ : فَلَقِينَا ابْنَ عَبَّاسٍ . فَقُلْنَا : إِنَّا رَأَيْنَا الْهِلَالَ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : هُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ . وَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : هُوَ ابْنُ لَيْلَتَيْنِ . فَقَالَ : أَيُّ لَيْلَةٍ رَأَيْتُمُوهَا ؟ قَالَ فَقُلْنَا : لَيْلَةٌ كَذَا وَكَذَا . فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنْ لَمْ يَكُنْ مَدَّةٌ لِلرُّؤْيَا فَهُوَ لِلَّيْلَةِ رَأَيْتُمُوهَا » .

(6) HİLÂLİN BÜYÜKLÜK VE KÜÇÜKLÜĞÜNE İTİBÂR OLMADIĞINI, ALLAH TEÂLÂ'NIN HİLÂLİN GÖRÜLMESİ İÇİN ONA İMDÂD BUYURDUĞUNU, BULUTLU VE PUSLU OLURSA OTUZA TAMAMLANACAĞINI BEYÂN BÂBİ

29 — (1088) : Ebu'l-Bahterî (öl: 83) şöyle dedi :

Umre yapmak için yola çıktık. Nihayet Batnı Nahleye (Nahle Vâdî-sine) indiğimiz zaman hilâli birbirimize gösterdik. Bu sırada cemâatin bazıları, «hilâl üç günlükdür», diğer bazıları da «iki geceliktir» dediler. İbn Abbâs'a kavuştuğumuzda kendisine :

— Biz hilâli gördük. Cemâatin bazıları hilâlin üç günlük olduğunu, diğer bazıları da iki gecelik olduğunu söylediler, dedik. İbn Abbâs :

— Hilâli hangi gecede gördünüz? dedi. Biz :

— Şu, şu gecede, diye cevap verdik. Bunun üzerine şöyle dedi :

— Rasûlullah (S) : «Allah, görülmesi için hilâle imdâd buyurmuştur.

O, kendisinde gördüğünüz gecenin hilâlidir» buyurdu.

۳۰ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ . ج وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَرِّقِ
وَابْنُ نَشَارٍ قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْبَخْتَرِيِّ
قَالَ : أَهْلَمْنَا رَمَضَانَ وَنَحْنُ بِذَاتِ عِرْقٍ . فَأَرْسَلْنَا رَجُلًا إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمَا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ أَلَّهِ قَدْ أَمَدُّهُ لِرُؤُوسِهِ . فَإِنْ أَنْغَمَى عَلَيْكُمْ فَأَكْمَلُوا الْعِدَّةَ » .

30 — () : Amru'bnü Murre dedi ki :

Ben Ebu'l-Bahteri'den işittim şöyle dedi : Biz, **Zatı İrk** mevkiinde bulunduğumuz sırada Ramazan hilâlini gördük. Kendisinden sormak üzere bir insanı İbn Abbâs'a yolladık. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Allah Teâlâ görülmesi için hilâle imdâd etmiştir. Eğer üzeriniz bulutlu, puslu olursa sayıyı (otuza) tamamlayınız».

(۷) باب بيان معنى قوله صلى الله تعالى عليه وسلم «شهرنا غير له بفصله»

۳۱ - (۱۰۸۹) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ عَنْ خَالِدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ
ابْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ « شَهْرًا عِيدٌ لَا يَنْقُصَانِ . رَمَضَانُ وَذُو الْحِجَّةِ » .

(7) RASÛLULLAH (S) IN : «İKİ BAYRAM AYLARI NOKSAN OLMAZLAR» SÖZÜNÜN MA'NÂSINI BEYÂN BÂBİ

31 — (1089) : Ebû Bekre (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) : «İki bayram ayları noksan olmazlar. Bunlar : Ramazan ve Zu'l-Hicce aylarıdır» buyurdu⁵.

5. Buhârî'nin bu bâbda, Ishâk ibn Râhûye'den gelen rivâyeti şöyle bir tefsiri de ihtiva ediyor :

«Bu bayram ayları aded ve hisâbca noksan olsalar bile, ecir ve sevab cihetiyle tam ve kâmindirler. » (Buhârî: *Savm, şehri idin la yenkusâni...*).

İki Bayram ay'ının hiç noksanı olmaması keyfiyeti birçok âlimler tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmıştır.

Tahâvî şöyle diyor: Hadîsin medlûlü umûmî değildir. Yani her sene bu iki ay, otuzar gün olur demek istenilmemiştir. Çünkü bu ayların müteaddid senelerde yirmi dokuz olduklarına tesâdüf ettik. Hadîsin ma'nâsı, iki Bayram ay'ı olan Ramazan ile Zu'l-Hicce, yirmi dokuz gün olsalar bile noksan değil kâmindirler. Bunun birisinde oruc tutulur, diğerinde hacc edilir ve her iki ibâdet hükümler cihetiyle tam ve kâmindir, nakis değildir demektir.

Şârih Kirmânî de: «Havanın sisli olması cihetiyle Ramazan'ın adedi eksilse, Arafat'da vukûfun zamanı olan Arefe günü bir gün evvel veya sonraya değişse bile oruc-luğun ve hacının sevâbı eksilmez» diyor. Bu kavîl Atâ'dan, Hasan Basrî'den, Ebû Hanîfe'den ve Nâfi'den de nakl edilmiştir.

۳۲ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ سُوَيْدٍ وَخَالِدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ « شَهْرَا عِيدِ لَا يَنْقُصَانِ » .
فِي حَدِيثِ خَالِدٍ « شَهْرَا عِيدِ رَمَضَانَ وَذُو الْحِجَّةِ » .

32 — () : Ebû Bekre (R) den :

Peygamber (S) : «İki bayram ayları noksan olmazlar» buyurdu. Râvîlerden Hâlid'in hadîsinde : «İki bayram ayları, Ramazan ve Zu'l-Hicce'dir» şeklinde gelmiştir.

(۸) بَابُ بَيَانِهِ أَنَّهُ الدَّرْغُولُ فِي الصَّوْمِ بِمَحَلِّ بَطْوَعِ الْعَجْرِ ، وَأَنَّهُ لَمْ يَأْكُلْ وَغَيْرَهُ مَنِ بَطَّلَعَ الْعَجَرَ .

وَبَيَانُ صِفَةِ الْعَجْرِ الَّتِي تَعْلُقُ بِهَا الْأُمَامُ مِنَ الدَّرْغُولِ فِي الصَّوْمِ ،

وَدَرْغُولُ وَقْتُ صَلَاةِ الصُّبْحِ ، وَغَيْرِ ذَلِكَ

۳۳ - (۱۰۹۰) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : لَمَّا نَزَلَتْ : حَتَّى يَنْتَبِئَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَيْضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِثْلَ الْفَجْرِ [البقرة/ ۲/ الآية ۱۸۷] . قَالَ لَهُ عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي أَجْعَلُ تَحْتَ وَسَادَتِي عِقَالَيْنِ : عِقَالًا أَيْضًا وَعِقَالًا أَسْوَدًا . أَعْرِفُ اللَّيْلَ مِنَ النَّهَارِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ وَسَادَتِكَ لَعَرِيضٌ إِنَّمَا هُوَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَيَبَاضُ النَّهَارِ » .

(8) ORUCA GİRİŞİN FECRİN TULÛU İLE KESİNLEŞECEĞİ, FECRİN TULÛUNA KADAR YEMEK VE DİĞER FİİLLERİN YAPILABİLECEĞİ, ORUCA GİRME SABAH NAMAZI VAKTİNİN BAŞLAMASI VE DAHA BAŞKA HÜKÜMLERLE İLGİLİ OLAN FECRİN SIFATINI BEYÂN BÂBİ

33 — (1090) : Adiyyu'bnü Hâtim (R) şöyle dedi :

«Sizin için fecrin beyaz ipliği siyah iplikden seçilinceye kadar...» (el-Bakara: 187) âyeti nâzil olduğu zaman Adiyyu'bnü Hâtim Peygamber'e hitaben :

— Yâ Rasûlallah! Ben yastığımın altına bir beyaz ve bir siyah olmak üzere iki ip koyuyorum da geceyi gündüzden fark ediyorum dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

«— Muhakkak ki senin yastığın çok enlidir (yani senin kafan kalın da bundaki inceliği anlamadın). Bu beyaz iplik ile siyah iplik gecenin karanlığı ile gündüzün beyazlığından ibârettir» buyurdu.

٣٤ - (١٠٩١) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ . حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ . حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ . قَالَ : أَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ ، قَالَ : كَانَ الرَّجُلُ يَأْخُذُ خَيْطًا أَبْيَضَ وَخَيْطًا أَسْوَدَ . فَيَأْكُلُ حَتَّى يَسْتَبَيِّنَهُمَا . حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : مِنَ الْفَجْرِ : فَبَيَّنَ ذَلِكَ .

34 — (1091) : Sehlu'bnü Sa'd (R) tahdîs edib şöyle dedi :

«Size beyaz iplik siyah iplikden seçilinceye kadar yiyin için» âyeti nâzil olduğu zaman bazı kimse bir beyaz bir de siyah iplik alır, bunların renklerini açıkca fark edinceye kadar yer idi. Nihayet Azîz ve Celîl olan Allah, «mine'l-fecri (= fecirden)» beyânını indirib bunu tamâmiyle açıkladı.

٣٥ - (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو غَسَّانَ . حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ قَالَ : أَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ . قَالَ : فَكَانَ الرَّجُلُ إِذَا أَرَادَ الصَّوْمَ ، رَبَطَ أَحَدَهُمْ فِي رِجْلَيْهِ الْخَيْطَ الْأَسْوَدَ وَالْخَيْطَ الْأَبْيَضَ . فَلَا يَزَالُ يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُ رُتُبُهُمَا . فَأَنْزَلَ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ : مِنَ الْفَجْرِ . فَعَلِمُوا أَنَّهَا يَعْنِي ، بِذَلِكَ ، اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ .

35 — () : Sehlu'bnü Sa'd (R) şöyle dedi :

«Size beyaz iplik siyah iplikden seçilinceye kadar yeyin için...» âyeti nâzil olunca bazı kimseler oruc tutmak istediklerinde bunlardan birisi ayağına siyah ve beyaz iki renkde iki ip bağlayıp Fecr'den sonra bu iki ipin görünüşleri biribirinden seçilinceye kadar yemekde devam ederlerdi. Bunun üzerine Allah : «Mine'l-fecri (= fecirden)» kaydını indirdi. Böylece beyaz ve siyah iplik ta'bîrleri ile gece ile gündüzün kastedildiğini anladılar⁶.

٣٦ - (١٠٩٢) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمَيْحَ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « إِنْ بَلَآ يُوْذُنُ بَلِيلٍ . فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى تَسْمَعُوا تَأْذِينَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ » .

36 — (1092) : Abdullah ibn Umer (R) den :

6. Bu kayd nâzil olunca gece ve gündüzün siyah beyaz iplikle temsil edildiğini anladılar. Bu kaydın nuzûlundan evvel istiâre iken bilahare bu kayd ile temsile udûl edildi.

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Bilâl ezânını gece okuyor. Siz İbnu Umme Mektûm'un ezân okumasını işidinceye kadar yeyip içiniz».

۳۷ - (...) حَدَّثَنِي حَزْمَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ بِلَالَ يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى تَسْمَعُوا أَذَانَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ».

37 — () : Abdullah ibn Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Bilâl ezânını gece okuyor. Siz İbnu Umme Mektûm'un ezânını işidinceye kadar yeyip içiniz».

۳۸ - (...) حَدَّثَنَا ابْنُ مُنِيرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُؤَذِّنَانِ: بِلَالٌ وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنَّ بِلَالَ يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَذِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ». قَالَ: وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا إِلَّا أَنْ يَنْزَلَ هَذَا وَيَرْقَى هَذَا.

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُنِيرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ. حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ عَنْ مَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ. حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَانَ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ. كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بِالْإِسْنَادَيْنِ كَلِمَةً. نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ مُنِيرٍ.

38 — () : Abdullah ibn Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) ın iki muezzini vardı. Bunun biri Bilâl diğeri de âmâ olan İbnu Umme Mektûm'dur. Rasûlullah : «Bilâl ezânını gece okuyor. Siz, İbnu Umme Mektûm ezân okuyuncaya kadar yeyip içiniz» buyurdu.

Abdullah : İkisinin ezânı arasında ancak birinin ineceği, diğerrinin çıkacağı kadar fasıla bulunurdu, demiştir.

() : Kasım da Âişe'den, o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini tahdîs etmiştir.

() : Buradaki üç tarîk râvîleri de yukarıki iki isnad ile İbnu Numeyr'in (38 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdi.

۳۹ — (۱۰۹۳) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي عُمَانَ ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَنْمَنُ أَحَدًا مِنْكُمْ أَذَانُ بِلَالٍ (أَوْ قَالَ نِدَاءُ بِلَالٍ) مِنْ سَجُورِهِ فَإِنَّهُ يُؤَذِّنُ (أَوْ قَالَ يُنَادِي) بِلَيْلٍ . لِيَرْجِعَ قَائِمُكُمْ وَيُوقِظَ نَائِمُكُمْ » . وَقَالَ « لَيْسَ أَنْ يَقُولَ هَكَذَا وَهَكَذَا (وَصَوَّبَ يَدَهُ وَرَفَعَهَا) حَتَّى يَقُولَ هَكَذَا ، (وَفَرَجَ بَيْنَ إصْبَعَيْهِ) . »

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ (يَعْنِي الْأَحْمَرَ) عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّ الْفَجَرَ لَيْسَ الَّذِي يَقُولُ هَكَذَا (وَجَمَعَ أَصَابِعَهُ ثُمَّ نَكَسَهَا إِلَى الْأَرْضِ) وَلَكِنَّ الَّذِي يَقُولُ هَكَذَا (وَوَضَعَ الْمُسَبِّحَةَ عَلَى الْمُسَبِّحَةِ وَمَدَّ يَدَيْهِ) » .

39 — (1093) : İbnu Mes'ûd (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bilâl'in ezânı (yahut Bilâl'in nidâsı dedi) sizden hiç kimseyi sahûrundan — veya suhûrundan — alı koymasın. Çünkü o henüz gece iken ezân okur — veya nidâ eder — tâ ki (namazda) kaim olanınızı (kıyâmında artık sabah yaklaşıyor diye) vaz geçirsin. Uykuda olanınızı da uyandırsın». Ve (Peygamber elini düzeltip yukarı kaldırarak) buyurdu ki : «Akliğin böyle böyle zâhir olması fecir değildir. (İki parmağının arasını açarak) tâ böyle olmayınca (fecir olmaz)».

() : Buradaki râvî, Süleyman et-Teymî'den bu isnadla rivâyet etti, ancak burada : (Peygamber parmaklarını topladıktan sonra onları yere doğru dikerek) «fecr, şöyle zâhir olan aydınlık değildir. (Şehâdet parmağını orta parmağı üzerine koyub iki elini uzatarak) lâkin şöyle görünen aydınlık fecirdir» buyurmuştur⁷.

7. Buhârî'deki rivâyette bu ta'rifler şöyle ifâdelendirilmiştir : «Fecir böyle değildir tâ böyle olmayınca (fecir olmaz)».

Râvî der ki: Peygamber parmaklarını yukarıya kaldırıp baş aşağı dikdi. (Tâ böyle olmayınca derken) sebbâbelerini yani şehâdet ve orta parmaklarını üst üste bindirip sağa sola uzatmak sûretiyle işaret buyurdu. (Buhârî: Ezân, ezân kable'l-fecr).

Peygamber fecri kâzibin ufukda baş semtine doğru uzayan uzun bir beyazlık olduğunu işaret edib göstermiştir. Fecri sâdıkın da yine ufukda enlilemesine görünen beyazlık olduğunu göstermiştir. Her iki fecri anlatmak için bu iki türlü işâretten daha uygunu olamaz. Her ikisi de Peygamberlere has bir beyan ve izah kudreti ile en anlamaz kimseye anlatabilecek vechile ta'rif buyurulmuştur.

«Fecri kâzib» dediğimiz ve fıkıh kitaplarında oruc, namaz meseleleri arasında ehemmiyetle bahsedilen ziya hâdisesi, sabahları güneşin doğacağı yerden — tabanı ufukda, mihveri (ekseni) semâya doğru buruc dâiresi boyunca uzayan ve ziyası saman yolu ziyasına benzer — açıklık, donuk ve pek uzun bir nûr ehramı sûretinde görünür. Bu

٤٠ - (...) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ع . وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ وَالْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ . كِلَاهُمَا عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَانْتَهَى حَدِيثُ الْمُعْتَمِرِ عِنْدَ قَوْلِهِ « يُنْبِئُ نَفْسَكُمْ وَيَرْجِعُ قَائِمَكُمْ » .
وَقَالَ إِسْحَاقُ : قَالَ جَرِيرٌ فِي حَدِيثِهِ « وَلَيْسَ أَنْ يَقُولَ هَكَذَا . وَلَكِنْ يَقُولُ هَكَذَا » (يَعْنِي الْفَجَرَ) هُوَ الْمُعْتَرِضُ وَلَيْسَ بِالْمُسْتَطِيلِ .

40 — () : Buradaki her iki râvî de, Süleyman et-Teymî'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Bunlardan Mu'temir'in hadîsi : «Uyumakta olanınızı uyandırır, namazda kaim olanınızı da vaz geçirir» sözünde nihayet bulmuştur.

Ishâk dedi ki : Cerîr'in hadîsinde Peygamber şöyle dedi : «Aydınlığın şöyle görünmesi değil ve lâkin şöyle görünmesi (fecd) dir». (Yani) fecr, ennilemesine olandır, uzunlamasına olan değildir.

٤١ - (١٠٩٠) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُوَادَةَ الْقُسَيْرِيِّ حَدَّثَنِي وَالِدِي ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَمُرَةَ بْنَ جُنْدَبٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ مُحَمَّدًا ﷺ يَقُولُ « لَا يَدْرُنَّ أَحَدَكُمْ نِدَاءَ بِلَالٍ مِنَ السَّحُورِ ، وَلَا هَذَا الْبَيَاضُ حَتَّى يَسْتَطِيرَ » .

41 — (1094) : Semuretu'bnü Cundub — Cundeb tarzında da zabt edilmiştir — der ki : Muhammed (S) den işittim şöyle buyuruyordu: «Sizden herhangi birinizi ne Bilâl'in nidâsı, ne de şu beyazlık, ufukda genişliğine yayılmadıkca sahûrdan men'etmesin».

ehrâmın tabanı ufukda ve güneşin bulunduğu cihette olduğu ve nûrânî bir sütûn gibi ufkun fevkinde başa doğru gittikçe incelerek görüldüğü için fakihlerin dilinde buna «beyaz mustatîl» adı verilir. Bu beyaz mustatilin dağılıb zâil olması ile beraber ufukda bütün şark tarafına boydan boya uzanmış bir çizgi gibi «subhu sâdık» zuhûr eder. Ki bu «beyaz musta'rız», oruc tutacak olan için yeme ve içmenin nihayeti ve haram olduğu, musliman için de sabah namazının farz olduğu zamanın başlangıcıdır. Şeriat örfünde subhu kâzib, fecri kâzib adı verilen bu tabîî gök hadisesinin halk örfünde bir adı da «zenebu's-sirhân (= kurt kuyruğu)» dur. Akşamları da yatsı vaktının girmesini müteâkib tabanı güneşin battığı yerden olmak üzere bu tabîî gök hâdisesi aynen vâki olur. Ona da bir isim verilmek lâzım gelse «şafak ı kâzib» demek yakışır. Ancak bununla hiçbir şer'î gaye ve hüküm ilgili olmadığı için dîn kitaplarımızda yalnız fecri kâzibden bahs olunur...

Fecri kâzib hâdisesinin her zaman görülmesi medârlar arasındaki arz derecelerinde olan beldelere mahsûsdur. Kuzeye ve güneye gittikçe görme şartlarının değişmesinden dolayı hâdisе daha az görülür. Kutub bölgelerinde bu gün daha hayret verici görünüşleri olur. Mahiyyeti hakkında izahlar çeşitli nazariyeler hâlinindedir (Ahmed Naîm, Tecrid Ter., II, 478-480; VI, 318-320).

٤٢ - (...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ. حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَوَادَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَغُرُّكُمْ أَذَانُ بِلَالٍ ، وَلَا هَذَا الْبَيَاضُ (لِعَمُودِ الصُّبْحِ) حَتَّى يَسْتَطِيرَ هَكَذَا » .

42 — () : Semuretu'bnü Cundub (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sakin ne Bilâl'in ezânı, ne de şu beyazlık (sabahın amûdu) ufukda şöyle yayılınca kadar sizi aldatmasın».

٤٣ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّيِّعِ الزَّهْرَانِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَوَادَةَ الْقُسَيْرِيُّ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَغُرُّكُمْ مِنْ سَحُورِكُمْ أَذَانُ بِلَالٍ ، وَلَا بَيَاضُ الْأَفْقِ الْمُسْتَطِيلُ هَكَذَا ، حَتَّى يَسْتَطِيرَ هَكَذَا » . وَحَكَاهُ حَمَّادٌ بِيَدَيْهِ قَالَ : يَعْنِي مُعْتَرِضًا .

43 — () : Semuretu'bnü Cundub (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Ne Bilâl'in ezânı, ne de ufukdaki şu upuzun olan beyazlık, şöyle genişleyip yayılınca kadar sizi aldatmasın». Hammâd bunu yani genişliği, eliyle işâret ederek hikâye etmiştir.

٤٤ - (...) وَحَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَوَادَةَ ، قَالَ : سَمِعْتُ سَمُرَةَ ابْنَ جُنْدُبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ يَخْطُبُ يَحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « لَا يَغُرُّكُمْ نِدَاءُ بِلَالٍ ، وَلَا هَذَا الْبَيَاضُ حَتَّى يَبْدُو الْفَجْرُ » (أَوْ قَالَ) حَتَّى يَنْفَجِرَ الْفَجْرُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِبْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ. أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ . أَخْبَرَنِي سَوَادَةُ بْنُ حَنْظَلَةَ الْقُسَيْرِيُّ. قَالَ : سَمِعْتُ سَمُرَةَ بْنَ جُنْدُبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ هَذَا

44 — () : Sevâde dedi ki :

Semuretu'bnü Cundub (R) den işittim, kendisi hutbe yaparken Peygamber (S) den tahdîs ediyordu. Peygamber şöyle buyurmuştur : «Ne Bilâl'in nidâsı, ne de şu beyazlık, fecir zâhir olmadıkca (yahut fecir yarılmadıkca) sizi aldatmasın».

() : Burada da Semuretu'bnü Cundub, Rasûlullah şöyle buyurdu diyerek bu hadîsi zikretmiştir.

(۹) باب فضل السحور وتأخير استجابته ، واستجاب تأخيرها وتعميل الفطر

٤٥ - (١٠٩٥) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ. ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ وَعَبْدُ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَاتًا».

(9) SAHÛR YEMEĞİNİN FAZİLETİ, MÜSTEHABLIĞININ TE'KİDİ VE SAHÛRU GEC YEYİB İFTÂRI TA'CİL ETMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

45 — (1095) : Enes (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sahûr yemeği yeyiniz. Çünkü sahûr yemeğinizde bereket vardır».

٤٦ - (١٠٩٦) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ مُوسَى بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي قَيْسٍ. ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ. ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. كِلَاهُمَا عَنْ مُوسَى بْنِ عَلِيٍّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. ع أَهْلُ الْكِتَابِ، أَكَلَةُ السَّحَرِ».

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ. ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. كِلَاهُمَا عَنْ مُوسَى بْنِ عَلِيٍّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ.

46 — (1096) : Amru'bnul-Âs (R) dan :

Rasulullah (S) şöyle buyurdu : «Bizim orucumuzla kitab ehli olanların orucu arasını ayırıcı fark sahûr yemeği yemektir»⁸.

() : Buradaki iki râvî de Mûsâ ibn Ali'den bu isnadla rivâyet etmişlerdir.

٤٧ - (١٠٩٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: تَسَحَّرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. ثُمَّ قُمْنَا إِلَى الصَّلَاةِ. قُلْتُ: كَمْ كَانَ قَدْرُ مَا يَيْنَهُمَا؟ قَالَ: خَمْسِينَ آيَةً.

8. Çünkü onlar Sahûr yemeği yemezler. Halbuki biz muslimanlar için sahûr yemeği yemek mustehabdır.

(...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَخْبَرَنَا هَمَامٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْثَى . حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَامِرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

47 — (1097) : Enes ibn Mâlik'den, (şöyle demiştir) :

Zeyd ibn Sâbit (R) : Biz Rasûlullah (S) ile beraber sahûr yemeği yedik. Sonra (Sabah) namazına kalktık, dedi. Ben Zeyd ibn Sâbit'den :

— Sahûr ile sabah namazı arasında ne kadar zaman bulundu? diye sordum. O da :

— Elli âyet (okunacak) kadar diye cevap verdi⁹.

() : Buradaki iki râvî de Katâde'den bu isnad ile aynı hadîsi rivâyet ettiler.

٤٨ — (١٠٩٨) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ « لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

48 — (1098) : Sehlü'bnü Sa'd (R) dan, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «İnsanlar iftar etmeyi (sünnet vechile) acele davrandıkları müddetce dâima hayırla yaşarlar».

() : Buradaki iki râvî de, Ebû Hâzım'dan, o da Sehl ibn Sa'd'dan, o da Peygamberden aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٤٩ — (١٠٩٩) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . قَالَا : أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي عَطِيَّةَ ، قَالَ : دَخَلْتُ أَنَا وَمَسْرُوقٌ عَلَى عَائِشَةَ . فَقُلْنَا :

يَا أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ ! رَجُلَانِ مِنَ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ . أَحَدُهُمَا يُعَجِّلُ الْإِفْطَارَ وَيُعَجِّلُ الصَّلَاةَ . وَالْآخَرُ يُؤَخِّرُ الْإِفْطَارَ وَيُؤَخِّرُ الصَّلَاةَ . قَالَتْ : أَيُّهُمَا الَّذِي يُعَجِّلُ الْإِفْطَارَ وَيُعَجِّلُ الصَّلَاةَ ؟ قَالَتْ : قُلْنَا : عَبْدُ اللَّهِ (يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ) قَالَتْ : كَذَلِكَ كَانَ يَصْنَعُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

زَادَ أَبُو كُرَيْبٍ : وَالْآخَرُ أَبُو مُوسَى .

9. Bundan sabah namazının erken ikame edildiği ve sahûrun, fecrin tulûuna kadar te'hîri müstehab olduğu istidlâl olunur. Elli âyet okuyacak kadar zaman ortalama bir okuyuşla beş-on dakika takdir edilmiştir ki bir abdest alacak zamandır. Bazıları, el-Hâkka diğer bazıları da el-Mürselât sûresini misâl olarak söylemişlerdir. el-Hakka 52, el-Mürselât 50 âyettir.

49 — (1099) : Ebû Atiyye dedi ki :

Ben ve Mesrûk, Âişe'nin huzuruna girdik ve :

— Ey Mu'minlerin anası! Muhammed (S) in sahâbîlerinden iki kimse vardır ki bunlardan biri hem iftarı yapmakta acele davranıyor, hem namazı kılmakta acele ediyor. Diğeri ise hem iftarı geri bırakıyor, hem de namazı geri bırakıyor dedik.

— Bunların hangisi iftarı acele yapıyor ve namaza acele davranıyor? diye sordu.

— Abdullah (İbnu Mes'ûd) dedik.

— Rasûlullah da böyle yapar idi, dedi.

Ebû Kureyb : Diğeri ise Ebû Mûsâ'dır ziyâdesini rivâyet etmiştir.

٥٠ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي عَطِيَّةٍ .

قَالَ : دَخَلْتُ أَنَا وَمَسْرُوقٌ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . فَقَالَ لَهَا مَسْرُوقٌ : رَجُلَانِ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ . كِلَاهُمَا لَا يَأْلُو عَنِ الْخَيْرِ . أَحَدُهُمَا يُعَجِّلُ الْمَغْرِبَ وَالْإِفْطَارَ . وَالْآخَرُ يُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ وَالْإِفْطَارَ . فَقَالَتْ : مَنْ يُعَجِّلُ الْمَغْرِبَ وَالْإِفْطَارَ ؟ قَالَ : عَبْدُ اللَّهِ . فَقَالَتْ : هَكَذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُ .

50 — () : Ebû Atiyye dedi ki :

Ben ve Mesrûk, Âişe'nin huzuruna girdik. Mesrûk Âişe'ye hitaben :

— Muhammed (S) in sahâbîlerinden iki kimse var ki, bunların her ikisi de hayırdan kısaltmıyorlar. Bunların biri akşam namazı ve iftar etmeyi acele yapıyor. Diğeri de akşam namazını ve iftarı geri bırakıyor dedi. Âişe :

— İftarı ve akşam namazını ta'cîl eden kimdir? diye sordu. Mesrûk :

— Abdullah'dır, dedi. Bunun üzerine Âişe :

— Rasûlullah da böyle yapardı, dedi¹⁰.

(١٠) باب ياء وقت انقضاء الصوم ومخرج النهار

٥١ - (١١٠٠) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ عُثَيْمٍ . وَاتَّفَقُوا فِي اللَّفْظِ (قَالَ يَحْيَى :

أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . وَقَالَ ابْنُ عُثَيْمٍ : حَدَّثَنَا أَبِي . وَقَالَ أَبُو كُرَيْبٍ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ) جَمِيعًا عَنْ هِشَامِ ابْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ ، وَأَذْبَرَ النَّهَارُ ، وَغَابَتِ الشَّمْسُ ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ » .

لَمْ يَذْكُرْ ابْنُ عُثَيْمٍ « فَقَدْ » .

10. Bunlardan İbnu Mes'ûd, sünnet üzere; Ebû Mûsâ ise, cevâz üzerine yürümüş oluyorlar. Binaenaleyh her ikisi de hayırdadırlar.

(10) . ORUCUN BİTMESİ VE GÜNDÜZÜN ÇIKMASI VAKTİNİN BEYÂNI BÂBİ

51 — (1100) : Umer (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Güneş battığı halde gece gelib gündüz gittiğinde bu an oruçlunun iftar edeceği an girmiştir».

Râvî İbnu Numeyr kendi rivâyetinde, «fekad» lafzını zikretmemiştir.

۵۲ - (۱۱۰۱) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ . فَلَمَّا غَابَتِ الشَّمْسُ قَالَ « يَا فُلَانُ ! انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ عَلَيْكَ نَهَارًا . قَالَ « انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » قَالَ : فَتَزَلَّ جَدَحَ . فَأَتَاهُ بِهِ . فَشَرِبَ النَّبِيُّ ﷺ . ثُمَّ قَالَ يَدِهِ « إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَهُنَا ، وَجَاءَ اللَّيْلُ مِنْ هَهُنَا ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ » .

52 — (1101) : Abdullahi'bnü Ebî Evfâ (R) şöyle dedi :

Biz Rasûlullah (S) ile beraber Ramazan ayında bir seferde bulunduk. Güneş battığı zaman Rasûlullah birine :

— Ey fulân! Haydi (bineğinden) in de bize sevik karıştır, dedi. O zat :

— Yâ Rasûlallah! Henüz üzerinde gündüz (aydınlığı) vardır, dedi. Rasûlullah tekrar :

— Haydi in de bizim için sevik karıştır, buyurdu. O kimse (devesinden) indi ve sevik bulayıb Peygamber'e getirdi. Peygamber ondan içti de sonra eliyle işâret ederek :

— Güneş şuradan (batı tarafından) battığı ve gece de şuradan (doğu cihetinden) geldiğinde oruçlunun iftar vakti girmiştir, buyurdu ¹¹.

11. Rasûlullah'ın inib de sevik bulamasını emrettiği zâtın Bilâl olduğu naklediliyor. Bilâl, güneşin kursu gayb olsa bile aydınlığın devam etmesi iftara mâni'dir, zannediordu. Bu yoldaki galib zannından dolayıdır ki, Peygamber'e mükerrer sûrette murâcaat etmiş ve her defasında Peygamber güneş battıktan sonraki zıyân oruca zarar vermiyeceğini bildirmiştir. Nihayet doğu ufkunda karanlığın belirmesi, iftar vaktünün girmesi demek olduğunu öğretmiştir.

٥٣ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَعَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ . فَلَمَّا غَابَتِ الشَّمْسُ قَالَ لِرَجُلٍ « انْزِلْ فَاجِدْ لَنَا » فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لَوْ أُمْسَيْتَ ! قَالَ « انْزِلْ فَاجِدْ لَنَا » قَالَ : إِنَّ عَلَيْنَا نَهَارًا . فَتَزَلَّ فَجَدَحَ لَهُ فَشَرِبَ . ثُمَّ قَالَ « إِذَا رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ قَدْ أَقْبَلَ مِنْ هَهُنَا) وَأَشَارَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ (فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ »

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ أَبِي أَوْفَى يَقُولُ : سِرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ صَائِمٌ . فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ قَالَ « يَا فُلَانُ ! انْزِلْ فَاجِدْ لَنَا » مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ وَعَبَادِ بْنِ الْعَوَّامِ .

53 — () : Abdullahi'bnu Ebî Evfâ (R) şöyle dedi :

Biz Rasûlullah (S) ile beraber bir seferde bulunduk. Güneş batınca Rasûlullah birine hitâben :

— İn de bize sevik bulamacı yap, buyurdu. O kimse de :

— Yâ Rasûlallah! Akşam vaktına kadar geciktirseydiniz, dedi. Rasûlullah :

— Haydi in de bizim için sevik bulamacı yap, buyurdu. O zât :

— Henüz üstümüzde gündüz (ün aydınlığı) var, dedi. Muteakiben devesinden indi ve Peygamber için sevik bulamacını yaptı. Peygamber onu içdikden sonra eliyle doğu tarafına işâret ederek :

— Gecenin bu taraftan belirmediğini gördüğünüzde oruçlu iftar vak-tına girmiştir, buyurdu.

() : Süleyman Şeybânî tahdîs edib dedi ki : Ben, Abdul-lah ibn Ebi Evfâ'dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah ile beraber yolcu-luk ettik. Kendisi oruçlu halde bulunuyordu. Güneş battığında : «Yâ fu-lân! İn de bizim için sevik karıştır» buyurdu. Bu hadis de yukardaki İbnu Mushir'in ve Abbâdu'bnu'l-Avvâm'ın hadîsi gibidir.

٥٤ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ . م وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ . كِلَاهُمَا

عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى . م وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ وَعَبَادِ وَعَبْدِ الْوَاحِدِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَحَدٍ مِنْهُمْ : فِي شَهْرِ رَمَضَانَ . وَلَا قَوْلُهُ « وَجَاءَ اللَّيْلُ مِنْ هَهُنَا » إِلَّا فِي رِوَايَةِ هُشَيْمٍ وَحَدَّثَهُ

54 — () : Buradaki dört tarîk râvîleri de aynı hadisi İbnu Ebî Evfâ'dan rivâyet etmişlerdir. Fakat bunlardan hiçbirinin hadisinde: Ramazan ay'ında, kaydı ile «gece şuradan geldiğinde» sözü yoktur. Bu kayıtlar yalnız (51 rakamıyla geçen) Huşeym rivâyetinde vardır.

(۱۱) باب النهی عن الوصال فی الصوم

۵۵ — (۱۱۰۲) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الْوِصَالِ. قَالُوا: إِنَّكَ تَوَاصِلٌ. قَالَ «إِنِّي لَسْتُ كَمَا يَنْتَكُمُ. إِنِّي أَطْعُمُ وَأُسْقِي».

(11) ORUC TUTARKEN, BİR GÜNÜN ORUCUNU ARADA YEYİB İÇMEKSİZİN DİĞER GÜNÜN ORUCUNA EKLEMEDEN NEHİY BÂBİ

55 — (1102) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben, Mâlik'in huzurunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) yeyib içmeksizin oruçları birbirine eklemekden nehiy buyurdu. Sahâbîler :

— Siz orucu birbirine ekliyorsunuz, dediler. Rasûlullah :

— Ben, sizin heyetinizde (tabîat ve cibilliyetinizde) değilim. Çünkü ben (Rabbim tarafından) doyurulur ve sulanırım, buyurdu.

۵۶ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ. ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُنِيرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عُمَيْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَاصَلَ فِي رَمَضَانَ. فَوَاصَلَ النَّاسُ. فَتَهَاؤُمُ. قِيلَ لَهُ: أَنْتَ تَوَاصِلٌ؟ قَالَ «إِنِّي لَسْتُ مِثْلَكُمْ. إِنِّي أَطْعُمُ وَأُسْقِي».

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمِثْلِهِ. وَلَمْ يَقُلْ: فِي رَمَضَانَ.

56 — () : İbn Umer (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) ramazanda orucun birini diğerine uladı. Halk da ula-yınca Rasûlullah onları men' etti. Kendisine :

— Siz, oruçları birbirine ekliyorsunuz? denildiğinde :

— Ben sizin gibi değilim. Çünkü ben doyurulur ve sulanırım, buyurdu.

() : Buradaki râvî de Eyyûb'dan, o da Nafâ'den, o da İbn

Umer'den, o da Peygamber'den yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmiştir. Ancak «ramazanda» kaydını söylememiştir.

٥٧ — (١١٠٣) حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْوِصَالِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ : فَإِنَّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! تَوَاصِلُ ! قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَأَيُّكُمْ مِثْلِي ؟ إِنِّي آيَةٌ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِيَنِي » .

فَلَمَّا أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا عَنِ الْوِصَالِ وَاصَلَ بِهِمْ يَوْمًا ثُمَّ يَوْمًا . ثُمَّ رَأَوْا الْهِلَالَ . فَقَالَ « لَوْ تَأَخَّرَ الْهِلَالُ لَزِدْتُمْ » كَالْمَنْكَلِ لَهُمْ حِينَ أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا .

57 — (1103) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) orucu birbirine eklemekten nehyetmişti. Muslimanlardan bir kimse Rasûlullah'a :

— Yâ Rasûlallah! Sen bir günün orucunu obür güne ekliyorsun, dedi. Buna karşılık Rasûlullah :

— Sizin hanginiz bana benzer? Ben, Rabbim beni doyurur ve suvarır halde gecelerim, buyurdu. Fakat sahâbîler orucu birbirine ulamaktan vaz geçmemeleri üzerine Rasûlullah oruclarına bir gün, sonra bir gün daha (arka arkaya iki gün) ekledi. Sonra (üçüncü günü) hilâli gördüler. Bunun üzerine Rasûlullah, orucuları ulamaktan vaz geçmiyenleri tevbîh eder gibi : «Eğer hilâl (bir ay) gecikseydi orucuları birbirine ulamayın, sizin için (ibret dersi olsun diye) o kadar artırırdım, buyurdu.

٥٨ — (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِيَّاكُمْ وَالْوِصَالَ » قَالُوا : فَإِنَّكَ تَوَاصِلُ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « إِنَّكُمْ لَسْتُمْ فِي ذَلِكَ مِثْلِي . إِنِّي آيَةٌ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِيَنِي فَاكْلَفُوا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَاكْلَفُوا مَا لَكُمْ بِهِ طَاقَةٌ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى عَنِ الْوِصَالِ . بِمِثْلِ حَدِيثِ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ .

58 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

— Sizi, orucuları birbirine ulamakdan sakındırırım, buyurdu. Sahâbiler :

— Sen orucu birbirine ekliyorsun yâ Rasûlullah! dediler. Rasûlullah:

— Muhakkak ki sizler bu hususta benim gibi değilsiniz. Ben, Rabbım beni doyurur ve sular bir halde gecelerim. Binaenaleyh ibâdetlerinizden gücünüzün yettiği kadarını üzerinize alıp yükleniniz, buyurdu.

() : Buradaki râvî de aynısını rivâyet etmiş ve ancak «kendisine bir tâkat bulabildiğiniz işleri tekeffül ediniz» demiştir.

() : Buradaki râvîler de yine Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den (58 rakamıyla geçen) Umâre hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

٥٩ - (١١٠٤) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي رَمَضَانَ . فَجِئْتُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ . وَجَاءَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَامَ أَيْضًا . حَتَّى كُنَّا رَهْطًا . فَلَمَّا حَسَّ النَّبِيُّ ﷺ أَنَا خَلْفُهُ ، جَعَلَ يَتَجَوَّزُ فِي الصَّلَاةِ . ثُمَّ دَخَلَ رَحْلَهُ فَصَلَّى صَلَاةً لَا يُصَلِّيَاهَا عِنْدَنَا . قَالَ : قُلْنَا لَهُ ، حِينَ أَصْبَحْنَا : أَفَطِنْتَ لَنَا اللَّيْلَةَ ؟ قَالَ : فَقَالَ « نَعَمْ . ذَاكَ الَّذِي حَمَلَنِي عَلَى الَّذِي صَنَعْتُ » .

قَالَ : فَأَخَذَ يُوَصِّلُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَذَلِكَ فِي آخِرِ الشَّهْرِ . فَأَخَذَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِهِ يُوَصِّلُونَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَا بَالُ رَجَالٍ يُوَصِّلُونَ ! إِنَّكُمْ لَسْتُمْ مِثْلِي . أَمَا وَاللَّهِ ! لَوْ تَعَادَلَى الشَّهْرُ لَوَاصَلْتُ وَحَالًا ، يَدْعُ الْمُتَعَمِّقُونَ تَعَمُّقَهُمْ » .

59 — (1104) : Enes (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ramazanda namaz kılıyordu. Ben geldim ve yanına namaza durdum. Bir başkası daha gelib o da namaza durdu. Nihayet bir cemâat olduk. Rasûlullah, benim arkasında olduğumu hissedince, namazda hafifletme ve kısaltmalar yapmaya başladı. Sonra evine girdi. Kendisi öyle bir namaz kıldı ki onu bizim yanımızda iken kılmazdı. Sabaha ulaştığımızda kendisine :

— Dün geceki namazda arkanda bizim bulunduğumuzu anladın mı? diye sorduk. Cevaben :

— Evet. Yaptığım hafifletme ve kısaltmaya beni sevkeden sizlerin varlığını anlamış olmaklığımdır, buyurdu.

Enes dedi ki : Rasûlullah bir günün orucunu diğerine eklemeye başladı. Bu, ayın sonunda olmuştu. Sahâbilerden bazı kimseler de orucuları birbirine eklemeye başladılar. Bunun üzerine Peygamber : «Bu kimselere ne oluyor ki orucuları birbirine ekleyip duruyorlar! Muhakkak ki sizler,

benim gibi değilsiniz. Allah'a yemînle söylüyorum : Eğer ay benim için uzasaydı, ben muhakkak amellerde şiddet gösteren bu (mufrit) kimse-lerin şiddet ve ifrâtlarını terk edecekleri bir oruc eklemesi yapardım» buyurdu.

٦٠ - (...) حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ النَّظَرِ التَّيْمِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ: وَاصَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَوَّلِ شَهْرِ رَمَضَانَ . فَوَاصَلَ نَاسٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ . فَبَلَغَهُ ذَلِكَ . فَقَالَ «لَوْ مَدَّ لَنَا الشَّهْرُ لَوَاصَلْنَا وَصَالًا ، يَدْعُ الْمُتَعَمِّقُونَ تَعَمِّقَهُمْ . إِنْ كُمْ لَسْتُمْ وَرِلِي (أَوْ قَالَ) إِنْ لَسْتُ مِنْكُمْ . إِنْ أَيْ أَظَلُّ بِطُعْمِي رَبِّي وَيَسْقِيَنِي

60 — () : Enes (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ramazan ayının evvelinde orucuları birbirine ekledi ¹². Bunun üzerine muslimanlardan bir takım insanlar da orucuları birbirine eklediler. Derken bu durum Peygamber'e ulaşınca şöyle buyurdu : «Ay, bizim için uzatılsaydı, biz muhakkak o amellerde haddi aşan mufrit kimse-leri ifratlarını terk ettirecek olan bir oruc eklemesi yapardık. Şüphesiz ki sizler benim gibi değilsiniz. (yahut : Ben sizler gibi değilim demiştir). Ben, Rabbım gündüzleyin beni doyurur ve suvarır bir halde bulunuyorum».

٦١ - (١١٠٥) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعُمَرَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ؛ قَالَتْ : نَهَاهُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُوَاصِلَ رَحْمَةً لَهُمْ . فَقَالُوا : إِنَّكَ تُوَاصِلُ ! قَالَ « إِنْ لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ . إِنْ أَيْ بِطُعْمِي رَبِّي وَيَسْقِيَنِي » .

61 — (1105) : Âişe (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) ummetine bir rahmet olarak arada bir şey yemeksi-zin orucuları arka arkaya ulamakdan onları nehy etti.

— Sen ulama yapıyorsun! dediklerinde :

— Muhakkak ki ben, sizin hey'etiniz (tabiat ve cibilliyetiniz) gibi değilim. Çünkü ben, Rabbım beni doyurur ve sular bir haldeyim, bu-yurdu ¹³.

12. Kadî İyâd: Bunun râvî tarafından bir vehm olduğunu ve doğrusunun daha evvel geçen hadisdeki gibi «ramazan ayının sonunda» olması gerektiğini söylemiştir (Nevevî).

13. Bunun ma'nâsı: Allah Teâlâ bende yiyen ve içen kimsenin kuvvetini halk eder de-mekdir.

(۱۲) باب يراه أنه الفبز في الصوم ليست محرمة على من لم تحرك شهوته

۶۲ - (۱۱۰۶) حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقَبِّلُ إِخْدَى نِسَائِهِ وَهُوَ صَائِمٌ . ثُمَّ تَفْجَأُكَ .

(12) ORUCLU İKEN ÖPMENİN, ŞEHVETİ HAREKETE GEÇMEYEN KİMSELERE HARÂM OLMADIĞINI BEYÂN BÂBİ

62 — (1106) : Âişe (R) : Rasûlullah (S) oruclu bulunduğ u halde kadınlarının birini öper idi deyib sonra da gülerdi.

۶۳ - (...) حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَأَبْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ : قُلْتُ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ : أَسَمِعْتَ أَبَاكَ يُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُقَبِّلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ ؟ فَسَكَتَ سَاعَةً . ثُمَّ قَالَ : نَعَمْ .

63 — () : Süfyân tahdîs edib dedi ki :

Abdurrahmânî'bnü Kasım'a : Sen baban Kasım'dan, Âişe (R) 'nin : Peygamber (S) oruclu iken kendisini öperdi, hadîsini tahdîs ederken işit-tin mi? diye sordum. Abdurrahmân bir müddet sükut ettikten sonra «evet» dedi.

۶۴ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقَبِّلُنِي وَهُوَ صَائِمٌ . وَأَيْكُمْ يَمْلِكُ إِزْبَهُ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْلِكُ إِزْبَهُ ؟

64 — () : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) oruclu olduğ u halde beni öperdi. Halbuki sizin han-giniz Rasûlullah'ın nefesine hâkim oluş u kadar nefesine hâkim olabilir? ¹⁴

14. Büyük tâbiî imâmı Mesrûk der ki: Âişe'ye :

— Ey mu'minlerin anası! Oruclu olanın kocası için kadının neresi harâmdır? dedim.

— Kadının oruclu olan kocasına hertarafı halâldır. Yalnız ğalîz avreti değıl, diye cevap verdi (İbn Hazm, el-Muhallâ).

İrb kelimesi cinsiyet organı, nefis, nefsin cimâ hevesi ve ihtiyacı gibi birkaç tef-sire muhtemeldir. Muvatta'ın Ubeydu'llah'dan gelen rivâyet tarıkında nefis vârid olduğ u için Hâfız Zeynu'd-din İrâkî: «Bu bana doğ ruya en yakın olan bir ma'nâdır. Çünkü ha-dislerdeki garîb kelimelerin tefsirinde evlâ olan, hadisin diğ er tariklerinde gelen tef-sirdir» demiştir.

Hiz. Âişe: «Peygamber kendisine en ziyâde sâhib olanınızdı» demekle mübah olan öpmek ve oynaş maktan sakınıınız. Sonra belki keffâret gerektirecek bir kusûr işlersiniz, tenbihinde bulunuyor.

٦٥ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كَرَيْبٍ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ وَعَلْقَمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . وَحَدَّثَنَا شُجَاعُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي زَائِدَةَ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقْبَلُ وَهُوَ صَائِمٌ . وَيُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ . وَلَكِنَّهُ أَمْلَكَكُمْ لِإِزْبِهِ .

65 — () : Âişe (R) : Rasûlullah (S) oruclu olduğu halde öper ve yine oruclu iken sarmaşır, mübâşeret ederdi. Lâkin o, nefesine en çok mâlik olanınızdı, dedi.

٦٦ - (...) حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ وَرَهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَعْمُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ . عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُقْبَلُ وَهُوَ صَائِمٌ . وَكَانَ أَمْلَكَكُمْ لِإِزْبِهِ .

66 — () : Âişe (R) den, (kendisi şöyle demiştir) :
Rasûlullah (S) oruclu olduğu halde öper idi ve o nefesine tamâmiyle sâhib olanınızdı.

٦٧ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَعْمُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ .

67 — () : Âişe (R) den, (şöyle demiştir) :
Rasûlullah (S) oruclu iken mubâşeret ederdi.

٦٨ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَوْنٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، قَالَ : انْطَلَقْتُ أَنَا وَمَسْرُوقٌ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . فَقُلْنَا لَهَا : أَلَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ . وَلَكِنَّهُ كَانَ أَمْلَكَكُمْ لِإِزْبِهِ أَوْ مِنْ أَمْلَكِكُمْ لِإِزْبِهِ . شَكََّ أَبُو عَاصِمٍ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ يَعْقُوبُ الدَّورَقِيُّ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ وَمَسْرُوقٍ ؛ أَنَّهُمَا دَخَلَا عَلَى أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ لَيْسَا لَانِهَا . فَذَكَرْنَا نَحْوَهُ

68 — () : Esved şöyle dedi :
Beh ve Mesrûk, Âişe (R) nin yanına gidib ona : Rasulullah (S) oruc-lu bulunduğu halde mubâşeret eder miydi? diye sorduk : Evet. Fakat o,

nefsine en hâkim olanınızdı. Yahut, nefsine en hâkim olanlarınızdan, dedi. Râvî, Ebû Âsım, hangi ta'bîri söylediğinde şek etmiştir.

() : Buradaki râvî de yine Esved ve Mesrûk'dan, onların, mu'minlerin anası Âişe'nin huzuruna kendisinden sormak maksadıyla girdiklerini yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmiştir.

٦٩ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُقْبَلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَشْرِ الْحَرِيرِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (بِعَنِّي ابْنُ سَلَامٍ) عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

69 — () : Mu'minlerin anası Âişe (R) :

Rasûlullah'ın oruclu olduğu halde kendisini öptüğünü haber vermiştir.

() : Buradaki râvî de Yahya ibn Kesîr'den bu isnad ile aynı hadîsi rivâyet etmiştir.

٧٠ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى ، وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ) عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقْبَلُ فِي شَهْرِ الصَّوْمِ .

70 — () : Âişe (R) : Rasûlullah (S) oruc ayında (yani oruc hâlinde) öper idi demiştir.

٧١ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَرُّ بْنُ أَسَدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ النَّهْشَلِيُّ . حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ عِلَاقَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقْبَلُ ، فِي رَمَضَانَ ، وَهُوَ صَائِمٌ .

71 — () : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ramazan ayında kendisi oruclu olduğu halde öper idi, demiştir.

٧٢ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُقْبَلُ وَهُوَ صَائِمٌ .

72 — () : Sufyân, Ebu'z-Zinâd'dan, o da Huseyn'in oğlu

Ali'den, o da Âişe (R) den Peygamber (S) in oruclu iken öper olduğunu tahdîs etti.

۷۳ — (۱۱۰۷) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا.

وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمٍ، عَنْ شُعْبَةَ بْنِ شَكْلٍ، عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ.

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ. ح. وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَحَقُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ جَرِيرٍ. كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُسْلِمٍ، عَنْ شُعْبَةَ بْنِ شَكْلٍ، عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِإِسْنِهِ.

73 — (1107) : Hafsa (R) : Rasûlullah (S) oruclu iken öperdi, demiştir.

() : Buradaki râvîler de yine Hafsa'dan, o da Peygamber'den bunun aynını rivâyet etmişlerdir.

۷۴ — (۱۱۰۸) حَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو (وَهُوَ ابْنُ

الْحَارِثِ) عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ الْحَمِيرِيِّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ؛ أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: أُمُقَبِّلُ الصَّائِمُ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «سَلْ هَذِهِ» (لِأَمِّ سَلَمَةَ) فَأَخْبَرَتْهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُ ذَلِكَ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَمَّا وَاللَّهِ! إِنِّي لَا تَقَاكُمُ اللَّهُ، وَأَخْشَاكُمْ لَهُ».

74 — (1108) : Umeru'bnü Ebî Seleme, Rasûlullah (S) a, oruclu olan öpebilir mi? diye sorduğunda, Rasûlullah ona, Ummu Seleme'yi işâret ederek: «Şundan sor» buyurdu. Bunun üzerine Ummu Seleme ona, Rasûlullah'ın bu fiili yapıyor olduğunu haber verdi. Bu sefer Umeru'bnü Ebî Seleme: Yâ Rasûlallah! Allah senin için geçmiş ve geri kalmış bütün günahlarını afvetmiştir, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: «İyi bilin yemin ederim ki ben Allâh'a hepinizden muhakkak daha takvâlı ve ondan en çok korkanınızım» buyurdu ¹⁵.

15. Bu Umer, Ummu Seleme'nin, Ebû Seleme'den olan oğludur. İkinci hicret yılında Habeşistan'da doğmuştu. Peygamber'in üvey oğlu oluyordu. Kendisi küçük sahâbilerdendi. Peygamber, anana sor demekle gayet kuvvetli bir cevap vermiştir.

Umer'in: Allah senin geçmiş gelecek günahlarını afvetmiştir demesinin sebebi, öpmek cevâzının Peygamber'in husûsiyetlerinden olduğunu zannetmesidir. Ona göre Peygamber, yapacağı hiçbir işde günaha düşmüyecektir, çünkü önden afvedilmiştir. Peygamber bu zannı, verdiği cevabla red etmiş ve siz nasıl oluyor da böyle zanna düşüyorsunuz, yahut benim yasak bir fiili işleyebileceğime ihtimal veriyorsunuz? demiştir.

(۱۳) باب صوم من طلع عليه الفجر وهو صوم

۷۵ - (۱۱۰۹) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ ، يَقُولُ فِي قَصَبِهِ : مَنْ أَدْرَكَهُ الْفَجْرُ جُنُبًا فَلَا يَصُومُ . فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ (لِأَبِيهِ) فَأَنْكَرَ ذَلِكَ . فَأَنْطَلَقَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُ . حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنهما . فَسَأَلَهُمَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ ذَلِكَ . قَالَ فَيَكِلَتَاهُمَا قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ غَيْرِ حُلُمٍ . ثُمَّ يَصُومُ . قَالَ : فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى مَرْوَانَ . فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ . فَقَالَ مَرْوَانُ : عَزَمْتُ عَلَيْكَ إِلَّا مَا ذَهَبَتْ إِلَى أَبِي هُرَيْرَةَ ، فَرَدَدْتَ عَلَيْهِ مَا يَقُولُ . قَالَ : جِئْنَا أَبَا هُرَيْرَةَ . وَأَبُو بَكْرٍ حَاضِرُ ذَلِكَ كُلِّهِ . قَالَ : فَذَكَرَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : أَتُمَا قَالَتَاهُ لَكَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : هُمَا أَعْلَمُ . ثُمَّ رَدَّ أَبُو هُرَيْرَةَ مَا كَانَ يَقُولُ فِي ذَلِكَ إِلَى الْفَضْلِ بْنِ الْعَبَّاسِ . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : سَمِعْتُ ذَلِكَ مِنْ الْفَضْلِ . وَلَمْ أَسْمَعْهُ مِنَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم . قَالَ : فَرَجَعَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَمَّا كَانَ يَقُولُ فِي ذَلِكَ . قُلْتُ لِعَبْدِ الْمَلِكِ : أَقَالَتَا : فِي رَمَضَانَ ؟ قَالَ كَذَلِكَ . كَانَ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ غَيْرِ حُلُمٍ ثُمَّ يَصُومُ .

(13) CÜNÜB OLDUĞU HALDE ÜZERİNE FECR TULÛ' EDEN KİMSENİN ORUC TUTMASININ SAHİHLİĞİ BÂBİ

75 — (1109) : Bize İbn Cureyc haber verdi. Bana Abdulmelik bin Ebî Bekr ibn Abdurrahman, (babası) Ebû Bekr'den haber verdi. Dedi ki : Ebû Hureyre (R) den kendisi anlatırken işittim. Anlatmasında : «Her kime cünüb bulunduğu halde fecr erişirse, artık o kimse o gün oruc tutmasın» diyordu. Ben bunu (babam) Abdurrahman ibn Hâris'e söyledim. O bunu inkâr etti. Bunun üzerine (babam) Abdurrahman yürüdü, ben de onunla beraber gittim. Nihayet Âişe'nin ve Ummu Seleme'nin huzurlarına girdik. Abdurrahmân bu meseleyi onlardan sordu. Onların ikisi de : Peygamber (S) ihtilâmdan olmıyarak cünüb bulunduğu halde sabaha dâhil olurdu da sonra orucunu tutardı, dediler. Bunun üzerine dönüb (Medîne vâlisı) Mervân'ın yanına girdik. Abdurrahmân bunu Mervân'a söyledi. Mervân : Ben sana Ebû Hureyre'ye gitmeni ve demekte olduğu sözü kendisine red etmeni emrettim, dedi. Bunun üzerine Ebû

Hureyre'ye geldik. (Ben) Ebû Bekr, bu işlerin hepsinde hâzır bulunmuştur. Abdurrahmân, Ebû Hureyre'ye Peygamber'in zevcelerinden duyduklarımızı söyledi. Ebû Hureyre : Bunu sana onların her ikisi mi söylediler? dedi. O da : Evet deyince, Ebû Hureyre : Onlar bunu daha iyi bilirler, dedi. Sonra Ebû Hureyre bu hususta söylemekte olduğu sözü Abbâs'ın oğlu Fadl'a dayadı. Artık Ebû Hureyre : Ben bunu Fadl'dan işittim, Peygamber'den işitmedim, dedi.

Râvî der ki : Böylece Ebû Hureyre bu hususta söylemekte olduğu görüşten geri döndü.

Abdulmelik'e : Peygamber'ın zevceleri «ramazanda» sözünü söylediler mi? diye sordum. İşte böyle. İhtilâm olmayarak cünüb bulunduğu halde sabaha dâhil olurdu da sonra oruc tutardı, dedi.

٧٦ - (...) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَأَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ : قَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ فِي رَمَضَانَ وَهُوَ جُنُبٌ ، مِنْ غَيْرِ حُلُمٍ فَيَمْتَسِلُ وَيَصُومُ .

76 — () : Urvetu'bnu'z-Zubeyr ve Ebû Bekri'bnu Abdurrahman'dan : Peygamber'in zevcesi Âişe : Rasûlullah (S), ihtilâmdan olmayarak ramazan içinde cünüb halde iken kendisine fecr vakti erişirdi de o yıkanır ve orucunu tutardı, demiştir.

٧٧ - (...) حَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو (وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ) عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ الْحَمِيرِيِّ ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ مَرْوَانَ أَرْسَلَهُ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ ﷺ ، يَسْأَلُ عَنِ الرَّجُلِ يُصْبِحُ جُنُبًا . أَيُصُومُ ؟ فَقَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جِمَاعٍ ، لَا مِنْ حُلُمٍ ، ثُمَّ لَا يُفِطِرُ وَلَا يَقْضِي .

77 — () : Ebû Bekr tahdîs etti ki (Medîne vâlisi) Mervân, kendisini cünüb olarak sabaha dâhil olan bir kimsenin oruc tutub tutmayacağını sorması için Ummu Seleme'ye yolladı. Ummu Seleme cevâben : Rasûlullah (S) ihtilâmdan değil, cimâ'dan dolayı cünüb halde iken bazan sabaha dâhil olurdu da sonra günün kalanında iftar etmez ve bu günün orucunu kaza da yapmazdı, dedi ¹⁶.

٧٨ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ

16. Çünkü o günün orucu hiçbir bozukluk ihtivâ etmeyen sahîh bir oruc idi.

ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجَيِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُمَا قَالَتَا : إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جَمَاعٍ ، غَيْرِ احْتِلَامٍ ، فِي رَمَضَانَ ، ثُمَّ يَصُومُ .

78 — () : Peygamber'in iki zevcesi Âişe'den ve Ummu Seleme'den : Bu ikisi şöyle demişlerdir :

Şu muhakkak ki Rasûlullah (S) ramazanda ihtilâmdan değil, ehline cimâdan dolayı cünüb olduğu halde sabah vaktına girdiği olurdu da sonra kendisi oruc tutardı ¹⁷.

٧٩ — (١١١٠) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ (وَهُوَ بْنُ مَعْمَرٍ بْنِ حَزْمٍ الْأَنْصَارِيُّ أَبُو طَوَالَةَ) أَنَّ أَبَا يُونُسَ مَوْلَى عَائِشَةَ أَخْبَرَهُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ؛ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَسْتَفْتِيهِ ، وَهِيَ تَسْمَعُ مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! تَذَرِكُنِي الصَّلَاةُ وَأَنَا جُنُبٌ . أَفَأَصُومُ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَأَنَا تَذَرِكُنِي الصَّلَاةُ وَأَنَا جُنُبٌ ، فَأَصُومُ » فَقَالَ : لَسْتُ مِثْلَنَا . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ . فَقَالَ « وَاللَّهِ ! إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَخْشَاكُمْ لِلَّهِ ، وَأَعْلَمَكُمْ بِمَا أَتَّقِي »

79 — (1110) : Âişe'nin azadlısı Ebû Yûnus, Âişe'den şöyle haber vermiştir :

Bir kimse Peygamber (S) e gelib ondan fetvâ isterken Âişe de kapının arkasından dinlemekte idi. Gelen kimse :

— Yâ Rasûlallah! Ben cünüb halde iken sabah namazı vakti giriverdi. Artık ben orucu tutayım mı? diye sordu. Rasûlullah cevaben :

— Ben de cünüb bulunduğum halde namaz vakti giriyor da ben orucumu tutuyorum, dedi. Bunun üzerine o zât :

— Sen bizim gibi değilsin yâ Rasûlallah! Allah sana öne geçmiş ve geri kalmış bütün günahlarını afvetmiştir, dedi. Rasûlullah :

17. Mu'minlerin anaları Âişe ve Ummu Seleme'nin bu müşterek rivâyetleri, mu'minlerin kalblerinden bir şüpheyi gidermiştir : Bu da cünüb olarak kasden fecr vaktına erişen oruçlunun, orucunun bozulması şüphesizdir. Sahâbînin bazıları fecrden evvel herhalde yıkanmak lâzım olduğuna zâhib olmuşlardı da, mu'minlerin bu iki şefkatli anası, bu zannı derhal gidermeğe sür'at etmişlerdir. Hatta şer'i vaziyeti kemâliyle aydınlatmak için bu cünüblüğün bir ihtilâm neticesi olmadığını da «min cimâ'n (= âilesi ile cinsî münâsebetten)» diyerek izâh etmişlerdir. Nesâî'nin bir rivâyetinde Hz. Âişe : «Minnî (= benden)» diyerek oruc bozulma zannını rëdde mübâlağa gösterib dinî meseleyi aydınlatmaya ihtimâm etmiştir (Allah her ikisinden de râzî olsun).

— Yemin ederim ki ben Allâh'a en çok haşyet duyanınız olmaklığımı ve ittika edeceğim şeyi hepinizden iyi bilici olmaklığımı kuvvetle umut etmekteyim, buyurdu.

۸۰ - (۱۱۰۹) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ النُّوفَلِيِّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ إِسَارٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : عَنِ الرَّجُلِ يُصْبِحُ جُنُبًا . أَيْصُومُ ؟ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصْبِحُ جُنُبًا ، مِنْ غَيْرِ احْتِلَامٍ ، ثُمَّ يَصُومُ .

80 — (1109) : Süleyman ibn Yesâr, Ummu Seleme'ye :

Cünüb olarak sabaha dâhil olan bir kimse oruc tutar mı? diye sorduğunda; Ummu Seleme: Rasûlullah (S) ihtilâmdan olmayarak cünüb bulunduğu halde sabaha dâhil olurdu da sonra oruc tutardı diye cevap vermiştir.

(۱۴) باب تَقْلِيظِ نَحْرِيمِ الْجَمَاعِ فِي نَهَارِ رَمَضَانَ عَلَى الصَّائِمِ ، وَدُحُوبِ الْكَفَّارَةِ الْكَبْرَى فِيهِ وَبَيَانِهَا ،

وَأَنَّهُ نَجِبٌ عَلَى الْمَوَسْرِ وَالْعَصْرِ ، وَتَنْبِتُ فِي ذِمَّةِ الْعَصْرِ مَنِ اسْتَطَاعَ

۸۱ - (۱۱۱۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ عُثَيْمٍ كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ : هَلَاكَتُ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « وَمَا أَهْلَكَكَ ؟ » قَالَ : وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ . قَالَ « هَلْ تَجِدُ مَا تُعْتِقُ رَقَبَةً ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَهَلْ تَجِدُ مَا تُطْعِمُ سِتِّينَ مَسْكِينًا ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ : ثُمَّ جَلَسَ . فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِعَرَقٍ ^(۱) فِيهِ تَمْرٌ . فَقَالَ « تَصَدَّقْ بِهَذَا » قَالَ : أَفْقَرُ مِنَّا ^(۲) ؟ فَمَا بَيْنَ لَابَنَيْهَا ^(۳) أَهْلٌ يَنْتَ أَخُو جُ إِلَيْهِ مِنَّا . فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ . ثُمَّ قَالَ « اذْهَبْ فَأَطْعِمَهُ أَهْلَكَ ، »

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . مِثْلَ رِوَايَةِ ابْنِ عُيَيْنَةَ . وَقَالَ : بِعَرَقٍ فِيهِ تَمْرٌ . وَهُوَ الزُّنْبِيلُ . وَلَمْ يَذْكُرْ : فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ .

(14) RAMAZAN GÜNDÜZÜNDE ORUCLUYA CİMA' YAPMA HARÂMLIĞININ AĞIRLIĞI, BUNDA BÜYÜK KEFFÂRETİN VÂCİB OLACAĞI, BU KEFFÂRETİN BEYÂNI, BUNUN ZENGİN VE FAKİRE VÂCİB OLUB FAKİR HAKKINDA MUKTEDİR OLUNCAYA KADAR ZİMMETİNDE SÂBİT OLACAĞINI BEYÂN BÂBİ

81 — (1111) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) e birisi geldi ve :

— Helâk oldum yâ Rasûlallah, dedi. Rasûlullah :

— Seni helâk eden nedir? diye sordu. O kimse :

— Ramazanda (oruclu iken) zevcemle cinsî münâsebet yaptım, dedi. Rasûlullah :

— Bir köleyi hürriyete kavuşturacak şey bulabilir misin? buyurdu. O zât :

— Hayır, bulamam dedi. Rasûlullah :

— Öyle ise iki ay zincirleme oruc tutmaya gücün yeter mi?

— Hayır, buna muktedir olamam (hem ben bu felâkete oruc yüzünden uğramadım mı?) dedi. Rasûlullah :

— Altmış yoksulu doyuracak karşılığı bulabilir misin? dedi. O kimse:

— Hayır, bulamam dedi. Sonra o zât oturdu. Derken Peygamber'e içi hurma ile dolu (on beş sâ' alabilen) bir zenbîl getirildi. Peygamber o zâtâ :

— Bunu (al da) sadaka yap buyurdu. O kimse :

— Benden fakîr bir yoksula mı vereceğim? Medîne'nin karataşlı iki tarafı arasında buna benim âilemden daha muhtac bir ev halkı yoktur, dedi¹⁸. Bunun üzerine Peygamber yan dişleri görülünceye kadar güldü. Sonra o kimseye :

— Haydi hurmayı götür de bunu kendi âilene yedir buyurdu¹⁹.

() : Buradaki râvî de Muhammed ibn Muslim ez-Zuhrî'den bu isnadla yukardaki ibn Uyeyne rivâyeti gibi haber vermiştir. Burada râvî : İçinde hurma dolu olan bir arak sözünü ki o zenbîldir diye tefsîr etmiştir. Bir de: Peygamber yan dişleri görününceye kadar güldü sözlerini zikretmemiştir.

18. Medîne'deki Uhud'la Âir dağlarına *Lâbeteyn* denilir. Bu iki dağ arasındaki arâzî sâhasına, Medîne haremî adı verilmiştir.

19. Bu hadîs din öğretmenlerine dîni öğretmekde ta'kîb edecekleri fazîlet yollarını en güzel bir tarzda göstermektedir. Din öğretmenlerinin güler yüzlü olmalarını, öğrenciyi yumuşaklıkla dine ısındırmalarını öğretiyor. Peygamber, Bedevî ve tanımadığı bir sorucuya hiç sert davranmıyarak dînî cezâları sırası ile saydı ve aldığı menfî cevabların beyyînelerini de araştırmadı. Bununla dînî işlerde musâmahalı ve geniş görüşlü bir yol ta'kîb edilmesini öğretmiştir. Neticede sorana âid olan sadakanın Peygamber tarafından verilmesi, sonra da güler yüzle : «Bu sadakayı götür âilene yedir» buyurulması en yüksek bir fazîlet ve yardımlaşma örneği olmuştur.

٨٢ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّ رَجُلًا وَقَعَ بِامْرَأَتِهِ فِي رَمَضَانَ . فَاسْتَفْتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ . فَقَالَ « هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « وَهَلْ تَسْتَطِيعُ صِيَامَ شَهْرَيْنِ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَأُطِمْ سِتَيْنِ مَسْكِينًا » .

82 — () : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Bir kimse ramazanda (gündüzleyin) zevcesi ile cinsî münâsebet yapıp Rasûlullah'dan bunun hükmü hakkında fetva istedi. Rasûlullah ona evvela :

— (Hürriyete kavuşturacak) bir köle bulabilir misin? diye sordu. O zât :

— Hayır bulamam, dedi. Rasûlullah :

— İki ay oruc tutmaya gücün yeter mi? dedi. O zât :

— Hayır. Buna güc yetiremem, dedi. Rasûlullah :

— Öyle ise altmış yoksulu doyur, buyurdu.

٨٣ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عِيسَى . أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَفْطَرَ فِي رَمَضَانَ . فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُكْفِّرَ بِعِتْقِ رَقَبَةٍ . ثُمَّ ذَكَرَ بِنَا حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ .

83 — () : Bize Mâlik, Zuhri'den bu isnadla şöyle haber verdi : Bir kimse ramazanda orucunu bozdu. Rasûlullah (S) ona bir köleyi hürriyete kavuşturmak sûretiyle keffâret vermesini emretti. Sonra (81 rakamlı) İbnu Uyeyne hadîsi tarzında zikretti.

٨٤ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ

عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ رَجُلًا أَفْطَرَ فِي رَمَضَانَ ، أَنْ يُعْتِقَ رَقَبَةً ، أَوْ يَصُومَ شَهْرَيْنِ ، أَوْ يُطِمْ سِتَيْنِ مَسْكِينًا .

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ .

84 — () : Ebû Hureyre tahdîs edib : Peygamber (S) ramazanda oruc bozan bir kimseyi bir köleyi hürriyete kavuşturmasını,

bundan âciz olursa iki ay oruc tutmasını, bundan da âciz olursa altmış yoksulu doyurmasını emretti, demiştir.

(.) : Ma'mer, Zuhri'den bu isnadla İbnu Uyeyne'nin (81 rakamiyle geçen) hadîsi tarzında haber verdi.

۸۵ — (۱۱۱۲) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمُهَاجِرِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : احْتَرَقْتُ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لِمَ ؟ » قَالَ : وَطِئْتُ امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ نَهَارًا . قَالَ « تَصَدَّقْ . تَصَدَّقْ » . قَالَ : مَا عِنْدِي شَيْءٌ . فَأَمَرَهُ أَنْ يَحْلِسَ . فَجَاءَهُ عَرَفَانٌ فِيهِمَا طَعَامٌ . فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِهِ .

85 — (1112) : Âişe (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) a bir kimse geldi ve :

— Yandım! dedi. Rasûlullah :

— Niçin (yandın)? diye sordu. O zât :

— Ramazanda gündüzleyin kadınımla cinsî münâsebette bulundum, dedi. Peygamber :

— Sadaka ver, sadaka ver, dedi. O zât :

— Bende hiç bir şey yokdur, dedi. Peygamber ona oturmasını emretti. Derken Peygamber'e içlerinde yiyecek bulunan iki zembîl geldi. Rasûlullah o fakîr kimseye bunu (alıb) tasadduk etmesini emir buyurdu.

۸۶ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْنِ أَبِي شَيْبَةَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَاسِمِ ؛ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَبَّادَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ : أَتَى رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ الْحَدِيثَ . وَلَيْسَ فِي أَوَّلِ الْحَدِيثِ « تَصَدَّقْ . تَصَدَّقْ » . وَلَا قَوْلُهُ : نَهَارًا .

86 — () : Buradaki râvîler de Âişe (R) nin :

Rasûlullah'a bir kimse geldi diyerek aynı hadîsi zikrettiğini haber verdiler. Yalnız bu hadîsin evvelinde; «sadaka ver, sadaka ver» emirleri ile, «gündüzleyin» sözü yokdur.

۸۷ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ عَبَّادَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : أَتَى رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ فِي رَمَضَانَ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! احْتَرَقْتُ . احْتَرَقْتُ . فَسَأَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا شَأْنُهُ ؟ » فَقَالَ : أَصَبْتُ أَهْلِي . قَالَ « تَصَدَّقْ » فَقَالَ :

وَاللّٰهُ! يَا نَبِيَّ اللّٰهِ! مَا لِيْ شَيْءٌ. وَمَا أَقْدِرُ عَلَيْهِ. قَالَ «اجْلِسْ» فَجَلَسَ. فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذَلِكَ أَقْبَلَ رَجُلٌ يَسُوقُ حِمَارًا، عَلَيْهِ طَامٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «أَيْنَ الْمُحْتَرِقُ آتِقًا؟» فَقَامَ الرَّجُلُ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «تَصَدَّقْ بِهَذَا» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ! أَغَيْرَنَا؟ فَوَاللّٰهِ! إِنَّا لَجِيَاعٌ. مَا لَنَا شَيْءٌ. قَالَ «فَكُلُوهُ».

87 — () : Peygamber (S) in zevcesi Âişe şöyle diyordu : Ramazanda mescide Rasûlullah (S) ın yanına bir zât geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Yandım, yandım, dedi. Rasûlullah ona :

— «Hâlinin ne olduğu» nu sordu? o zât :

— Âilemle cinsî münâsebette bulundum, dedi. Rasûlullah ona :

— Sadaka ver, buyurunca :

— Allah'a yemîn ediyorum! Ey Allah'ın Peygamber'i! Benim hiçbir şeyim yokdur. Ben, keffâret vermeğe muktedir olamam, dedi. Rasûlullah ona :

— Otur, dedi. O da oturdu. O zât bu vaziyette aramızda bulunurken, üstünde yiyecek yüklü bir eşeği sevk ederek diğer bir kimse çıkageldi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Biraz önce nefsinin yandığını haber veren kişi nerededir? diye sordu. O adam hemen ayağa kalktı. Rasûlullah ona :

— Bunu (al da) sadaka yap, buyurdu. O zât :

— Yâ Rasûlallah! (Biz en fakîr iken) bizden başkasına mı tasadduk edeyim? Allah'a yemîn ederim ki bizler (âilece) hep aç kimseleriz. Bizim hiçbir şeyimiz yokdur, dedi. Rasûlullah :

— Öyle ise onu siz yeyin buyurdu.

(۱۵) باب جواز الصوم والفطر في شهر رمضان للمسافر في غير معصية إذا كان سفره سرمدتي فأكثر ،

وأنه الأفضل لمن أطاقه بل ضرر أنه بصوم ، ومن يسق عليه أنه يفطر

۸۸ — (۱۱۱۳) حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْج . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ

ابْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ عَنْهُمَا ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ عَامَ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ . فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ . ثُمَّ أَفْطَرَ . وَكَانَ صَحَابَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَتَّبِعُونَ الْأَخْدَثَ فَلَا أَخْدَثَ مِنْ أَمْرِهِ .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ

سُفْيَانَ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

قَالَ يَحْيَى : قَالَ سُفْيَانُ : لَا أَذْرِي مِنْ قَوْلٍ مَنْ هُوَ ؟ بِمَعْنَى : وَكَانَ يُؤْخَذُ بِالْآخِرِ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(...) حدَّثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ الزُّهْرِيُّ : وَكَانَ أَفْطَرُ آخِرِ الْأَمْرَيْنِ . وَإِنَّمَا يُؤْخَذُ مِنْ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْآخِرِ فَلَا خَيْرَ قَالَ الزُّهْرِيُّ : فَصَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ لَيْلَةً خَلَّتْ ، مِنْ رَمَضَانَ .

(...) وَحَدَّثَنِي حَرَمَةُ بْنُ يُحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ اللَّيْثِ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَكَانُوا يَتَّبِعُونَ الْأَحَدَثَ فَلَا أَحَدَثَ مِنْ أَمْرِهِ . وَيَرْوَاهُ النَّاسِخُ الْمُخْتَصِمُ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَ : سَافَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ . فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ عُسْفَانَ . ثُمَّ دَعَا بِإِنَاءٍ فِيهِ شَرَابٌ . فَشَرِبَهُ نَهَارًا . لِيَرَاهُ النَّاسُ . ثُمَّ أَفْطَرَ . حَتَّى دَخَلَ مَكَّةَ .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا : فَصَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَفْطَرَ . فَمَنْ شَاءَ صَامَ ، وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ .

(15) RAMAZAN AYINDA YOLCULUĞU İKİ MERHALE VE DAHA FAZLA OLDUĞUNDA MA'SİYETE GİTMEYEN YOLCUYA ORUC TUTMASI VE TUTMAMASININ CEVÂZİ, ZARARSIZ OLARAK TAKAT GETİREBİLENE ORUC TUTMASININ, KENDİNE MEŞAKKAT OLANA DA ORUC TUTMAMASININ DAHA FAZİLETLİ OLDUĞU BÂBİ

88 — (1113) : İbn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir :

Rasûlullah (S) feth yılında ramazanda (Mekke'nin fethi için) yola çıktı. Bu seferde **Kedîd** mevkiine varıncaya kadar oruc tuttu. Sonra orucu bıraktı. Rasûlullah'ın sahâbîleri, Peygamber'in fiillerinden dâima yeni yeni olanlara ittibâ' ederlerdi.

() : Buradaki râvî de Zuhri'den, bu isnadla aynı hadîsi rivâyet etti. Râvî Yahyâ der ki, Sufyan : «Rasûlullah'ın sözünden sonuncusu alınır idi» kavlini kasederek : Bu kavl kimin sözüdür, bilmiyorum demiştir.

() : Bize Ma'mer, Zuhri'den bu isnadla haber verdi. Zuhri dedi ki : Orucu terk etmek iki işten sonuncusudur. Rasûlullah'ın fiilinden sırasıyla sonuncu olan alınır idi. Zuhri dedi ki : Rasûlullah ramazandan geçen on üçüncü gecenin sabahında Mekke'ye geldi.

() : Yûnus, İbn Şihâb'dan bu isnadla Leys'in (88 rakamıyla geçen) hadîsi şeklinde haber verdi.

İbn Şihâb : Sahâbîler, Peygamber'in işinden sırasıyla en yeni olan-

lara ittibâ' ediyorlardı. Onlar, bu en yeni olan işi, nesh edici, muhkem olarak görürlerdi, dedi.

() : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah, ramazanda yolculuk edib Usfân'a varıncaya kadar oruc tuttu. Sonra bir kab su istedi ve insanların kendi fiilini görmeleri için o suyu gündüzleyin içti. Sonra Mekke'ye girene kadar oruc tutmadı.

İbn Abbâs dedi ki : Rasûlullah, oruc tuttu ve orucu bıraktı. Halkdan da isteyen oruc tuttu, isteyen tutmadı ²⁰.

۸۹ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَا نَمِيبَ عَلَى مَنْ صَامَ وَلَا عَلَى مَنْ أَفْطَرَ. قَدْ صَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فِي السَّفَرِ، وَأَفْطَرَ.

89 — () : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Sen (seferde) oruc tutanı, ne de oruc tutmayanı sakın ayıblama. Çünkü Rasûlullah (S) seferde hem oruc tutmuş ve hem de orucu bırakmıştır.

۹۰ — (۱۱۱۴) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ انْوَهَّابٍ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْمَجِيدِ) حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ عَامَ الْفَتْحِ إِلَى مَكَّةَ فِي رَمَضَانَ. فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ كُرَاعَ النَّمِيمِ. فَصَامَ النَّاسُ. ثُمَّ دَعَا بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ فَرَفَعَهُ. حَتَّى نَظَرَ النَّاسُ إِلَيْهِ. ثُمَّ شَرِبَ. فَقِيلَ لَهُ بَعْدَ ذَلِكَ: إِنَّ بَعْضَ النَّاسِ فَذَّ صَامَ فَقَالَ «أُولَئِكَ الْمُصَاةُ. أُولَئِكَ الْمُصَاةُ».

90 — (1114) : Câbir ibn Abdillâh (R) dan, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) feth yılı ramazanında Mekke seferine çıktı. Kendisi Kurâr'l-Ğamîm denilen mevkie ulaşıncaya kadar oruc tuttu. İnsanlar da oruc tuttular. Sonra Rasûlullah bir kadeh su istedi ve insanların kendi fiilini görmeleri için de bu suyu yukarı kaldırdıktan sonra içti. Bundan sonra kendisine: Bazı kimseler oruc tutmuştur, diye söylendi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Onlar âsî olanlardır, onlar âsî olanlardır» buyurdu ²¹.

20. Bu hadislerde zikredilen mevkilerin hepsi Mekke fethi seferindeki yol güzergâhındadır. Bu hadislerde bunların ayrı ayrı isimlendirilmesi birbirine yakınlıklarından ileri gelmiştir. Bunlardan yalnız Usfân denilen yer biraz uzakca ise de hepsi de onun mülhaka-tından sayılırlar (Kadî İyâd).

21. Bu ta'bir böyle iki defa tekrarlanmıştır. Bu, ya oructan zarar görenlere hamledilmiştir, yahut da cevâzını beyan maslahatı için kat'i olarak orucularını bozmaları emredilmiştir de vâcib olan bu emre muhâlefet etmişlerdir. Her iki takdîrde de o gün seferde oruc tutan, oructan dolayı zarara düşmedikçe âsî olmaz. Birinci te'vili, müteakib hadisdeki «insanlara oruc ağır geldi» kavli te'yîd etmektedir.

٩١ - (...) وحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِي) عَنْ جَعْفَرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ : فَقِيلَ لَهُ : إِنَّ النَّاسَ قَدْ شَقَّ عَلَيْهِمُ الصِّيَامُ . وَإِنَّمَا يَنْظُرُونَ فِيمَا فَعَلْتَ . فَدَعَا بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ بَعْدَ الْمَصْرِ .

91 — () : Burada Abdulazîz, Cafer'den bu isnadla tahdîs etmiş ve şunu ziyâde kılmıştır : Peygamber'e : İnsanlara (seferde) oruc tutmak meşakkatli oldu. Fakat halk ancak senin yaptığın işe bakarlar, denildi. Bu sebeble Rasûlullah (S) ikindiden sonra bir kadeh su istedi.

٩٢ - (١١١٥) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ ابْنُ بَشَّارٍ . جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ابْنِ الْحَسَنِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ . فَرَأَى رَجُلًا قَدْ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَيْهِ . وَقَدْ ظَلَّلَ عَلَيْهِ . فَقَالَ « مَا لَهُ ؟ » قَالُوا : رَجُلٌ صَائِمٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ أَنْ تَصُومُوا وَافِي السَّفَرِ » .

(...) حَدَّثَنَا عُبيدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرٍو ابْنِ الْحَسَنِ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ : رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا . بِمِثْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَانَ النَّوْفَلِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ . وَزَادَ : قَالَ شُعْبَةُ : وَكَانَ يَبْلُغُنِي عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ أَنَّهُ كَانَ يَزِيدُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ . وَفِي هَذَا الْإِسْنَادِ أَنَّهُ قَالَ « عَلَيْكُمْ بِرُخْصَةِ اللَّهِ الَّذِي رَخَّصَ لَكُمْ » قَالَ : فَلَمَّا سَأَلْتُهُ ، لَمْ يَحْفَظْهُ .

92 — (1115) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bir seferde idi. Başına insanlar toplanmış ve gölgelendirilmekte olan birini gördü. «Bunun nesi var?» diye sordu. Sahâbîler: Oruc tutan bir kimsedir, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah : «Seferde oruc tutmanız halis eylik cümlesinden değildir» buyurdu²².

() : Buradaki râvî de, Câbir ibn Abdillâh'dan : Rasûlullah birini gördü diye anlattığını duymuş ve yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

22. Bunun ma'nâsı : Seferde oruc tutmak size ağır geldiği ve zarardan korktuğunuz zaman oruc tutmak takva değildir, demektir. Hadîsin sevk edilişi bu şekilde te'vîli gerektirmektedir. Yoksa bu nehiy mutlak değildir.

() : Şu'be bu isnadla yukarıki hadis tarzında rivayet etti. Ancak bu râvî şu ziyâdeyi verdi. Şu'be dedi ki : Yahya ibn Ebî Kesîr'den bana bâliğ oluyordu ki kendisi bu hadîsde bir ziyadelik yapıyordu. Yine bu isnadda Rasûlullah : «Allah'ın sizlere ihsan ettiği ruhsatlarına iyi tutunun» buyurmuştur. Râvî : Bunu kendisinden sorduğum zaman o, bunu ezberinde tutmamıştı dedi.

۹۳ — (۱۱۱۶) : حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْسَتْ عَشْرَةٌ مَضَتْ مِنْ رَمَضَانَ . فَمِنَّا مَنْ صَامَ وَمِنَّا مَنْ أَفْطَرَ . فَلَمْ يَمِيبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ . وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ .

93 — (1116) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile beraber ramazanın on altısında gâzveye çıktık. Kimimiz (o yolda) oruc tuttu, kimimiz de oruc tutmadı. Oruc tutan oruçsuz, orucsuz da oruçluyu ayıblamadı.

۹۴ — (...) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ التَّيْمِيِّ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ . وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ . حَدَّثَنَا عُمرُ (يَعْنِي ابْنَ عَامِرٍ) . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ عَنْ سَعِيدٍ . كُلُّهُمْ عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ هَمَّامٍ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ التَّيْمِيِّ وَعُمَرُ بْنُ عَامِرٍ وَهِشَامٌ : لَثَمَانُ عَشْرَةٌ خَلَتْ . وَفِي حَدِيثِ سَعِيدٍ : فِي ثَلَاثِي عَشْرَةٍ . وَشُعْبَةُ : لِسَبْعَ عَشْرَةٍ أَوْ نِسْعَ عَشْرَةٍ .

94 — () : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Katâde'den bu isnad ile yukarıki Hemmâm ibn Yahya hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Ancak bunlardan Teymî'nin, Umer ibn Âmir'in ve Hişâm'ın hadîslerinde : Ramazanın on sekizinde; Saîd'in hadîsinde : Ramazanın on ikisinde; Şu'be'nin hadîsinde ise : On yedisinde yahut on dokuzunda ifâdeleri vardır.

۹۵ — (...) : حَدَّثَنَا نَضْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْمِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ (يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ) عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : كُنَّا نَسَافِرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ . فَمَا يُعَابُ عَلَى الصَّائِمِ صَوْمُهُ . وَلَا عَلَى الْمُفْطِرِ إِفْطَارُهُ .

95 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Biz Rasûlullah (S) ile beraber ramazanda yolculuk ederdik de, ne

oruc tutan aleyhine tuttuğu oruc ve ne de oruc tutmayana tutmaması ayıblanmazdı.

۹۶ - (...) حَدَّثَنِي عَمْرُو النَّافِدُ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْجَرِيرِيِّ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : كُنَّا نَفْزُو مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ . فَبِئْسَ الصَّائِمُ وَمِنَّا الْمُفْطِرُ . فَلَا يَحِدُّ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ . وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ . يَرَوْنَ أَنَّ مَنْ وَجَدَ قُوَّةَ فَصَامَ ، فَإِنَّ ذَلِكَ حَسَنٌ . وَيَرَوْنَ أَنَّ مَنْ وَجَدَ ضَعْفًا فَأَفْطَرَ ، فَإِنَّ ذَلِكَ حَسَنٌ .

96 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Biz Rasûlullah (S) ile beraber ramazanda ğazaya giderdik. Kimimiz (yolda) oruc tutar, kimimiz de oruc tutmazdı. Fakat ne oruc tutan tutmayana, ne de oruc tutmayan oruc tutana kızmaz ve îtirâz etmezdi. Kendisinde kuvvet hissedib de oruc tutanın bu davranışını güzel görürler, kendisinde bir zayıflık bulub da oruc tutmayanın bu davranışını da yine güzel görürlerdi.

۹۷ - (۱۱۱۷) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ ، وَسَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ ، وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ ، وَحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ . كُلُّهُمْ عَنْ مَرْوَانَ . قَالَ سَعِيدٌ : أَخْبَرَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا نَضْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَا : سَافَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَيَصُومُ الصَّائِمُ وَيُفْطِرُ الْمُفْطِرُ . فَلَا يَمِيبُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ .

97 — (1117) : Ebû Saîd Hudrî ve Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dediler : Biz Rasûlullah (S) ile beraber yolculuk ettik de oruc tutan oruc tuttu. Tutmayan da tutmadı. Fakat bunlar birbirlerini ayıblamazlardı.

۹۸ - (۱۱۱۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ حُمَيْدٍ . قَالَ : سُئِلَ أَنَسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : عَنْ صَوْمِ رَمَضَانَ فِي السَّفَرِ ؟ فَقَالَ : سَافَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ . فَلَمْ يَبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ ، وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ .

98 — (1118) : Humeyd dedi ki : Enes ibn Mâlik'e seferde ramazan orucundan soruldu da o : Biz Rasûlullah (S) ile beraber ramazanda yolculuk ettik. Ne oruc tutan tutmayanı, ne oruc tutmayan oruc tutanı ayıblamadı, diye cevap verdi.

٩٩ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَنْمَرِيُّ عَنْ مُهَيْمِدٍ . قَالَ : خَرَجْتُ فَصُمْتُ . فَقَالُوا لِي : أَعِذْ . قَالَ فَقُلْتُ : إِنَّ أَنْسَا أَخْبَرَنِي ؛ أَنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانُوا يُسَافِرُونَ . فَلَا يَمِيبُ الصَّائِمُ عَلَى الْمَفْطَرِ ، وَلَا الْمَفْطَرُ عَلَى الصَّائِمِ . فَلَقِيتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ فَأَخْبَرَنِي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا .

99 — () : Humeyd dedi ki : Ben (yola) çıktım ve oruc tuttum. Bana : Orucu tekrar tut dediler. Ben onlara şöyle dedim : Bana Enes haber verdi ki, Rasûlullah'ın sahâbîleri yolculuk ediyorlardı da, ne oruc tutan tutmayanı ne de oruc tutmayan oruc tutanı ayıblamazdı.

Ben, İbn Ebî Muleyke'ye kavuştum. O da bana Âişe'den bunun benzeri hadîsi haber verdi.

(١٦) بَابُ أَجْرِ الْمَفْطَرِ فِي السَّفَرِ إِذَا تَوَلَّى الْعَمَلَ

١٠٠ - (١١١٩) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ مُورِقٍ ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي السَّفَرِ . فَمِنَّا الصَّائِمُ وَمِنَّا الْمَفْطَرُ . قَالَ : فَتَزَلْنَا مَزَلًا فِي يَوْمٍ حَارٍّ أَكْثَرُنَا ظِلًّا صَاحِبُ الْكِسَاءِ . وَمِنَّا مَنْ يَتَّقِي الشَّمْسَ بِيَدِهِ . قَالَ : فَسَقَطَ الصَّوَامُ . وَقَامَ الْمَفْطَرُونَ . فَضَرَبُوا الْأُذُنَ وَسَقَوْا الرِّكَابَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ذَهَبَ الْمَفْطَرُونَ الْيَوْمَ بِالْأَجْرِ »

(16) SEFERDE ORUC TUTMAYAN KİMSENİN, İŞLERİ ÜZERİNE ALDIĞI ZAMAN NÂİL OLACAĞI ECİR BÂBİ

100 — (1119) : Enes (R) şöyle dedi :

Biz Peygamber (S) ile beraber bir seferde bulunduk. Bizden kimi oruc tutmuş, kimi de yemişti. Sıcak bir günde bir konak yerine indik. Çoğumuz gölgelenmişti. Elbise sâhibi olan elbisesiyle, kimimiz de eliyle güneşden korunuyordu. Oruc tutanlar harâretten kesilib düştüler. Buna mukabil oruc tutmayanlar : Kalktılar, çadırları kurdular ve develeri suladılar. Bu faâliyetler üzerine Rasûlullah : «Bu gün oruc tutmayanlar tam ecir alıb gittiler» buyurdu.

١٠١ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا حَفْصٌ عَنْ عَاصِمِ الْأَخْوَلِ ، عَنْ مُورِقٍ ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ . فَصَامَ بَعْضُ وَأَفْطَرَ بَعْضٌ . فَتَحَرَّمَ الْمَفْطَرُونَ وَعَمِلُوا . وَضَعَفَ الصَّوَامُ عَنْ بَعْضِ الْعَمَلِ . قَالَ : فَقَالَ فِي ذَلِكَ « ذَهَبَ الْمَفْطَرُونَ الْيَوْمَ بِالْأَجْرِ » .

101 — () : Enes (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bir seferde idi. Maiyyetindekilerin bazıları oruc tuttu,

bazısı da oruc tutmadı. Oruc tutmayanlar, ihtiyatlı davranıp kuvvetli kalarak iyi çalıştılar ve bütün işleri yaptılar. Oruc tutanlar ise, zayıf düşüb bazı işlerden âciz kaldılar. Bu hususda Rasulullah : «Bu gün orucsuz olanlar, ecrin tamamını alıb gittiler» buyurdu.

۱۰۲ - (۱۱۲۰) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ . قَالَ : حَدَّثَنِي قَزَعَةُ . قَالَ : أَتَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ مَكْثُورٌ عَلَيْهِ ^(۱) . فَلَمَّا تَفَرَّقَ النَّاسُ عَنْهُ ، قُلْتُ : إِنِّي لَا أَسْأَلُكَ عَمَّا يَسْأَلُكَ هَؤُلَاءِ عَنْهُ . سَأَلْتُهُ : عَنِ الصَّوْمِ فِي السَّفَرِ ؟ فَقَالَ : سَافَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى مَكَّةَ وَنَحْنُ صِيَامٌ . قَالَ : فَتَزَلْنَا مَنْزِلًا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْكُمْ قَدْ دَنَوْتُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ . وَالْفِطْرُ أَقْوَى لَكُمْ » . فَكَانَتْ رُخْصَةً . فَبِنَا مَنْ صَامَ وَمِنَّا مَنْ أَفْطَرَ . ثُمَّ نَزَلْنَا مَنْزِلًا آخَرَ . فَقَالَ « إِنْكُمْ مُعْجَبُونَ عَدُوِّكُمْ . وَالْفِطْرُ أَقْوَى لَكُمْ ، فَأَفْطِرُوا » . وَكَانَتْ عَزْمَةً . فَأَفْطَرْنَا . ثُمَّ قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُنَا نَصُومُ ، مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ ذَلِكَ ، فِي السَّفَرِ .

102 — (1120) : Kazaa tahdis edib şöyle dedi :

Ben, Ebû Saîd Hudrî'ye geldim. Yanında bir kalabalık vardı. İnsanlar onun yanından dağılınca : Ben bu insanların sordukları şeyden sormıyacağım, dedim. Ve ona sefer hâlindeki orucdan sordum. Bunun üzerine şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) ile beraber Mekke seferine çıktık. Oruçlu halde bulunuyorduk. Nihayet bir yerde konak yaptık. Rasûlullah : «Sizler düşmanınıza yaklaşmış bulunuyorsunuz. Oruc tutmamak sizin için daha fazla kuvvettir» buyurdu. Bu, bir ruhsat idi. Bundan dolayı kimimiz oruc tuttu, kimimiz oruc tutmadı. Sonra diğer bir menzilde yine konakladık. Bu defa Rasûlullah : «Sizler yarın sabah düşmanınızın içine gireceksiniz. Oruc tutmamak size daha çok kuvvet olacaktır. Binaenaleyh oruçları terk ediniz» buyurdu. Bu ise kat'î bir emirdi. Bunun üzerine hepimiz oruçları terk ettik.

Ebû Saîd sonra : Ben bundan sonra Rasûlullah ile beraber seferde iken oruc tuttuğumuzu da kat'iyetle bilmekteyim, dedi.

(۱۷) بَابُ التَّخْيِيرِ فِي الصَّوْمِ وَالْفِطْرِ فِي السَّفَرِ

۱۰۳ - (۱۱۲۱) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : سَأَلَ حَمْزَةُ بْنُ عَمْرِو الْأَسْلَمِيِّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ : عَنِ الصِّيَامِ فِي السَّفَرِ ؟ فَقَالَ « إِنْ شِئْتَ فَصُمْ ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ » .

(17) SEFER HÂLİNDE İKEN ORUC TUTMAK VE TUTMAMAK
HUSÛSLARINDA MUHAYYER KILINMASI BÂBİ

103 — (1121) : Âişe (R) şöyle demiştir :

Hamzatu'bnu Amr el-Eslemî, Rasûlullah (S) dan sefer halindeki orucu sordu. Rasûlullah : «Dilersen oruc tut, dilersen oruc tutma» diye cevap verdi.

۱۰۴ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ الزُّهْرَانِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ؛ أَنَّ حَمْزَةَ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْأَسْلَمِيِّ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي رَجُلٌ أُسْرُدُ الصَّوْمَ^(۲) . أَفَأَصُومُ فِي السَّفَرِ ؟ قَالَ « صُمْ إِنْ شِئْتَ . وَأَفْطِرْ إِنْ شِئْتَ » .

104 — () : Âişe (R) den, (şöyle demiştir) :

Hamzatu'bnu Amr el-Eslemî, Rasûlullah (S) dan sorub : Yâ Rasûlallah! Ben arka arkaya (devamlı) oruc tutan bir insanım. Binaenaleyh sefer hâlinde iken oruc tutayım mı? dedi. Rasûlullah cevaben : «Dilersen oruc tut, dilersen oruc tutma» buyurdu.

۱۰۵ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ : إِنِّي رَجُلٌ أُسْرُدُ الصَّوْمَ^(۲) .

105 — () : Buradaki râvî de Hişâm'dan bu isnad ile Hamzâdu'bnu Zeyd'in (104 rakamlı) hadîsi gibi : Ben arka arkaya oruc tutan bir kimseyim, dediğini rivâyet etmiştir.

۱۰۶ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كَرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ . كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ؛ أَنَّ حَمْزَةَ قَالَ : إِنِّي رَجُلٌ أُصُومُ أَفَأَصُومُ فِي السَّفَرِ ؟

106 — () : Buradaki iki râvî de yine Hişâm'dan bu isnad ile, Hamza'nın : Ben (yasak günler hâric) devamlı oruc tutan bir kimseyim, binaenaleyh ben seferde oruc tutayım mı? dediğini rivâyet ettiler.

۱۰۷ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَهَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ (قَالَ هَرُونَ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ أَبُو الطَّاهِرِ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ) أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ أَبِي مُرَاجٍ ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْأَسْلَمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّهُ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَجِدُ فِي قُوَّةٍ عَلَى الصِّيَامِ فِي السَّفَرِ . فَبَلَ عَلَى جُنَاحٍ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هِيَ رُخْصَةٌ مِنَ اللَّهِ . فَمَنْ أَخَذَ بِهَا خَسَنَ . وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَصُومَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ »

قَالَ هَرُونَ فِي حَدِيثِهِ « هِيَ رُخْصَةٌ » وَلَمْ يَذْكُرْ : مِنَ اللَّهِ

107 — () : Hamzatu'bnu Amr el-Eslemî :

Yâ Rasûlallah! Ben sefer esnasında oruca karşı kendimde bir kuvvet buluyorum. Böyle olunca benim üzerimde bir günah sâbit olur mu? diye sordu. Buna cevaben Rasûlullah : «Seferde oruc tutmamak Allah tarafından ihsân olunmuş bir ruhsattır. Her kim bu ruhsata tutunursa güzel bir şeydir. Her kim de oruc tutmayı severse ona da bir günah yoktur» buyurdu.

Râvîlerden Hârûn kendi hadîsinde : «O bir ruhsattır» dedi de : Allah cânibinden, sözünü zikretmedi.

١٠٨ — (١١٢٢) حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ ، فِي حَرٍّ شَدِيدٍ . حَتَّى إِنْ كَانَ أَحَدُنَا لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ . وَمَا فِينَا صَائِمٌ ، إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ .

108 — (1122) : Ebu'd-Derdâ (R) şöyle dedi :

Biz ramazan ayında çok sıcak bir günde Rasûlullah (S) ile beraber sefere çıktık. Bizim her birimiz hararetin şiddetinden dolayı muhakkak elini başına koyuyordu. İçimizde de Rasûlullah ile Abdullah ibn Ravâha'dan başka oruçlu kimse yokdu.

١٠٩ — (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَيَّانَ الدَّمَشَقِيِّ ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ . قَالَتْ : قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ : لَقَدْ رَأَيْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي يَوْمٍ شَدِيدٍ الْحَرِّ . حَتَّى إِنْ الرَّجُلَ لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ . وَمَا مِنَّا أَحَدٌ صَائِمٌ ، إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ .

109 — () : Ummu'd-Derdâ, Ebu'd-Derdâ'nın şöyle dediğini haber verdi : Ben kat'î olarak bilmekteyim ki, çok sıcak bir günde Rasûlullah ile beraber onun seferlerinden birinde bulunuyorduk. Herkes hararetin şiddetinden dolayı elini muhakkak başı üzerine koyuyordu. (O gün) bizden Rasûlullah ile Abdullah ibn Revâha'dan başka kimse oruçlu değildi.

(۱۸) باب استحب الفطر للحاج يوم عرفة

۱۱۰ - (۱۱۲۳) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ عُمَيْرٍ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ بِنْتِ الْحَارِثِ؛ أَنَّ نَاسًا تَمَارَوْا عِنْدَهَا، يَوْمَ عَرَفَةَ، فِي صِيَامِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ بَعْضُهُمْ: هُوَ صَائِمٌ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَيْسَ بِصَائِمٍ. فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ بِقَدَحِ لَبَنٍ، وَهُوَ وَقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ بِعَرَفَةَ، فَشَرِبَهُ.

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمرَ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَلَمْ يَذْكُرْ: وَهُوَ وَقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ. وَقَالَ: عَنْ عُمَيْرٍ مَوْلَى أُمِّ الْفَضْلِ.

(...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ. وَقَالَ: عَنْ عُمَيْرٍ مَوْلَى أُمِّ الْفَضْلِ.

(18) ARAFE GÜNÜ HACIYA ORUC TUTMAMASININ MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

110 — (1123) Bize Yahya ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzurunda okudum. O da Ebu'n-Nadr'dan, o da Abdullah ibn Abbâs'ın azadlısı Umeyr'den, o da Hâris'in kızı Ummu'l-Fadl'dan, (şöyle demiştir) :

Bir takım insanlar arefe günü Ummu Fadl'ın yanında Rasûlullah'ın oruçlu olup olmadığı hususunda münâkaşa ettiler. Bazısı, Rasûlullah oruçludur, dedi. Bazısı da Rasulullah oruçlu değildir, dedi. Bunun üzerine ben Rasûlullah'a bir kadeh süt gönderdim. Kendisi bu sırada Arafât'da devesinin üzerinde vakfe yapmakta iken o sütü içti.

() : Buradaki râvî de Ebu'n-Nadr'dan bu isnadla aynı hadisi rivayet etmiş, fakat : Peygamber devesinin üstünde duruyordu, sözünü zikretmemiştir. Bir de : Ummu'l-Fadl'ın azadlısı Umeyr'den, diye söylemiştir.

() : Buradaki râvî de Ebu'n-Nadr Sâlim'den, bu isnadla üst taraftaki Sufyân ibn Uyeyne hadisi tarzında rivâyet etmiş fakat bu da Ummu'l-Fadl'ın azadlısı Umeyr'den, diye isnad etmiştir.

۱۱۱ - (...) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو؛ أَنَّ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَهُ؛ أَنَّ عُمَيْرًا مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ حَدَّثَهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ الْفَضْلِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: شَكَّ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي صِيَامِ يَوْمِ عَرَفَةَ. وَنَحْنُ بِهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ بِقَدَحٍ فِيهِ لَبَنٌ، وَهُوَ بِعَرَفَةَ، فَشَرِبَهُ.

111 — () : İbn Abbâs'ın azadlısı Umeyr, Ummu'l-Fadl'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) ın sahâbilerinden bazı kimseler arefe günü orucu husûsunda şüpheyeye düştüler. Biz de Arafât'da Rasûlullah ile beraber bulunuyorduk. Bunun üzerine ben Peygamber Arafât'da bulunurken ağaçtan oyulmuş bir kab içinde kendisine süt gönderdim. Peygamber de bu sütü içti.

۱۱۲ - (۱۱۲۴) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو عَنْ بُكَيْرِ ابْنِ الْأَشَجِّ ، عَنْ كُرَيْبِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : إِنَّ النَّاسَ شَكُّوا فِي صِيَامِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ عَرَفَةَ . فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ مَيْمُونَةَ بِحَبْلَابِ اللَّبَنِ . وَهُوَ وَاقِفٌ فِي الْمَوْقِفِ . فَشَرِبَ مِنْهُ . وَالنَّاسُ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ .

112 — (1124) : Peygamber'in zevcesi Meymûne (R) şöyle demiştir : Arefe gününde Rasûlullah (S) ın oruculu olup olmadığı husûsunda insanlar şüpheyeye düştüler. Bunun üzerine (ben) Meymûne, Arafât'daki vakfe yerinde vakfe yapmakta olan Peygamber'e süt kabı ile süt gönderdi. İnsanlar kendisine bakıp dururlarken Peygamber ondan içti.

(۱۹) بَابُ صَوْمِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ

۱۱۳ - (۱۱۲۵) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ؛ قَالَتْ : كَانَتْ قُرَيْشٌ تَصُومُ عَاشُورَاءَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ . وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُهُ . فَلَمَّا هَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ ، صَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ . فَلَمَّا فُرِضَ شَهْرُ رَمَضَانَ قَالَ « مَنْ شَاءَ صَامَهُ ، وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ » .

(19) ÂŞÛRÂ GÜNÜNÜN ORUCU BÂBİ

113 — (1125) : Âişe (R) şöyle dedi :

Câhiliyyet devrinde Kureyş âşûrâ günü oruc tutardı. (Hicretten evvel) Rasûlullah (S) da âşûrâ orucunu tutardı. Medîne'ye hicret edince yine bu orucu tuttu ve (sahâbîlere de) bu orucun tutulması emrini verdi. (İkinci sene) ramazan ayı farz kılınıncı : «İsteyen âşûrâ orucunu tutar, isteyen de terk eder» buyurdu.

۱۱۴ - (...) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي أَوَّلِ الْحَدِيثِ : وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُهُ . وَقَالَ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ : وَتَرَكَ عَاشُورَاءَ . فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ . وَلَمْ يَجْعَلْهُ مِنْ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ . كَرِوَايَةِ جَرِيرٍ .

(...) حَدَّثَنِي عَمْرُو النَّاقِذُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ؛ أَنَّ يَوْمَ عَاشُورَاءَ كَانَ يُصَامُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ . فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ ، مَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ .

114 — () : Buradaki râvî de Hişâm'dan bu isnadla rivâyet etti. Fakat hadîsin evvelinde : Rasûlullah (S) da âşûrâ orucunu tutardı, sözünü zikretmedi. Hadîsin sonunda ise : Rasûlullah âşûrâ orucunu terk etti. İsteyen bu orucu tuttu, isteyen de bu orucu bıraktı, kısmını söyledi. Fakat bu kısmı Cerîr'in (113 rakamlı) rivâyeti gibi Peygamber'in sözü olarak rivâyet etmedi.

() : Buradaki râvî de, Âişe (R) nin : Câhiliyyet devrinde âşûrâ günü oruc tutulur idi. İslâm gelince, isteyen âşûrâ orucunu tuttu, isteyen de onu terk etti, dediğini rivâyet etmişti.

۱۱۵ - (...) حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُ بِصِيَامِهِ قَبْلَ أَنْ يُفْرَضَ رَمَضَانُ . فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ ، كَانَ مَنْ شَاءَ صَامَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ ، وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ .

115 — () : Âişe (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (R) ramazan farz kılınmadan önce âşûrâ orucu ile emrederdi. Ramazan farz kılınca, dileyen âşûrâ günü oruc tutar, dileyen de oğün yer içer oldu²³.

۱۱۶ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . جَمِيعًا عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . قَالَ ابْنُ رُمْجٍ : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ؛ أَنَّ عِرَاكَأ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عُرْوَةَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ قُرَيْشًا كَانَتْ تَصُومُ عَاشُورَاءَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ . ثُمَّ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِصِيَامِهِ . حَتَّى فُرِضَ رَمَضَانُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ شَاءَ فَلْيَصُمْهُ ، وَمَنْ شَاءَ فَلْيُفْطِرْهُ » .

23. Buhârî'deki rivâyette Kâ'be örtüsünün âşûrâ günü değiştirilmekte olduğu fıkrası da vardır :

Âişe (R) şöyle dedi : Muslimanlar ramazan farz kılınmazdan evvel âşûrâ (yani Muharrem'in 10 cu) günü oruc tutarlardı. Ve o günü Kâ'be'ye (yeni) örtü örterlerdi. Allah Teâlâ ramazan orucunu farz kılınca Rasûlullah (S) : «Âşûrâ orucunu tutmak isteyen onu yine tutsun. Tutmak istemeyen de tutmasın» buyurdu (Buhârî: Hacc, kavlu'llâhi Teâlâ: Ceala'llahu'l-Kâ'bete el-beyte'l-harâm kıyâmen li'n-nâsi...).

116 — () : Urve haber verdi. Kendisine de Âişe şöyle haber vermiştir. Kureyş, câhiliyyet devrinde âşûrâ orucunu tutardı. Sonra Rasûlullah (S) ramazan orucu farz kılınıncaya kadar o gün oruc tutmakla emretti (yahut emrolundu). Ramazanın farziyeti üzerine Rasûlullah : «O gün oruc tutmak isteyen tutsun, tutmak istemeyen de tutmasın» buyurdu.

۱۱۷ — (۱۱۲۶) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُنِيرٍ

(وَالْفُظُّ لَهُ) حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبيدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَرِّمٍ ؛ أَنَّ أَهْلَ الْجَاهِلِيَّةِ كَانُوا يَصُومُونَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ . وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَامَهُ ، وَالْمُسْلِمُونَ . قَبْلَ أَنْ يُفْتَرَضَ رَمَضَانُ . فَلَمَّا أَقْبَضَ رَمَضَانَ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنَّ عَاشُورَاءَ يَوْمٌ مِنْ أَيَّامِ اللَّهِ . فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ»

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ عُبيدِ اللَّهِ . بِمِثْلِهِ . فِي هَذَا الْإِسْنَادِ .

117 — (1126) : Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir : Câhiliyyet devri ahâlisi âşûrâ günü oruc tutarlardı. Rasûlullah (S) da, muslimanlar da ramazan farz kılınmadan evvel o günü oruc tutarlardı. Ramazan farz kılınıncaya, Rasûlullah : «Şüphesiz ki âşûrâ Allah'ın günlerinden bir gündür. Artık dileyen o gün oruc tutar, dileyen de o gün oruc tutmaz» buyurdu.

() : Buradaki iki râvî de yine Ubeydullahdan bu isnad içinde aynı hadisi rivâyet ettiler.

۱۱۸ — (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمَيْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ . عَنْ ابْنِ عُمرٍ ؛ أَنَّهُ ذَكَرَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ عَاشُورَاءَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «كَانَ يَوْمًا يَصُومُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ . فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَصُومَهُ فَلْيَصُمْهُ . وَمَنْ كَرِهَ فَلْيَدَعْهُ» .

118 — () : İbn Umer (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) ın yanında âşûrâ günü zikr olundu. Bunun üzerine Rasûlullah : «O, câhiliyyet devri ahâlisinin kendisinde oruc tuttukları bir gün idi. Artık sizlerden her kim onda oruc tutmayı isterse yine o günü oruc tutsun. Onda oruc tutmayı istemeyen de o günün orucunu bıraksın» buyurdu.

۱۱۹ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْوَلِيدِ (يَعْنِي ابْنَ كَثِيرٍ) حَدَّثَنِي نَافِعٌ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ، فِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ « إِنَّ هَذَا يَوْمٌ كَانَ يَصُومُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ . فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَصُومَهُ فَلْيَصُومْهُ . وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتْرُكَهُ فَلْيَتْرُكْهُ » .
وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا يَصُومُهُ ، إِلَّا أَنْ يُوَافِقَ صِيَامَهُ

119 — () : Abdullah ibn Umer (R) tahdîs etti ki : Kendisi, Rasûlullah (S) dan âşûrâ günü hakkında şöyle buyururken duymuştur : «Şüphesiz ki bu, câhiliyyet devri ahâlisinin kendisinde oruc tutmakda bulundukları bir gündür. Her kim o günü oruc tutmak isterse tutsun. O gün oruc tutmayı terk etmek isteyen de terk etsin».

(Râvî der ki) : Abdullah, mu'tâdı olan orucunun o güne rastlaması müstesnâ âşûrâ günü oruc tutmazdı.

۱۲۰ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلْفٍ . حَدَّثَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا أَبُو مَالِكٍ عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْأَخْنَسِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَ : ذُكِرَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ صَوْمُ يَوْمِ عَاشُورَاءَ . فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ، سِوَاهُ .

120 — () : Burada da Nâfi', Abdullah ibn Umer'in : Peygamber (S) in yanında âşûrâ gününün orucu anıldı, diyerek rivâyet ettiğini aynen Leys ibn Sa'd'ın (118 rakamlı) hadîsi gibi haber vermiştir.

۱۲۱ - (...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ الزُّوْفَلِيِّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ زَيْدِ الْمَسْقَلَانِيِّ . حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَ : ذُكِرَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمُ عَاشُورَاءَ . فَقَالَ « ذَاكَ يَوْمٌ كَانَ يَصُومُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ . فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ ، وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ » .

121 — () : Abdullah ibn Umer (R) tahdîs edib dedi ki : Rasûlullah (S) ın yanında âşûrâ günü anıldı da Rasûlullah : «Bu, câhiliyyet devri halkının kendisinde oruc tutmakda olduğu bir gündür. Artık isteyen o günde oruc tatar, istemeyen de o gün oruc tutmayı terk eder» buyurdu.

١٢٢ - (١١٢٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عُمَارَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ : دَخَلَ الْأَشْمَثُ بْنُ قَيْسٍ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ . وَهُوَ يَتَعَدَّى . فَقَالَ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ! اذْنُ إِلَى الْغَدَاءِ . فَتَالَ : أَوَلَيْسَ الْيَوْمُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ ؟ قَالَ : وَهَلْ تَذَرِي مَا يَوْمَ عَاشُورَاءَ ؟ قَالَ : وَمَا هُوَ ؟ قَالَ : إِنَّمَا هُوَ يَوْمٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُهُ قَبْلَ أَنْ يَنْزِلَ شَهْرُ رَمَضَانَ . فَلَمَّا نَزَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ تَرَكَ . وَقَالَ أَبُو كُرَيْبٍ : تَرَكَهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَا : فَلَمَّا نَزَلَ رَمَضَانَ تَرَكَهُ .

122 — (1127) : Abdurrahman ibn Yezîd dedi ki :

Eş'as ibn Kays, Abdullah (ibn Mes'ûd) ın yanına girdi. Bu sırada Abdullah da kuşluk vakti yemeğini yemekte idi. Yanına giren Eş'as ibn Kays'a künyesiyle hitab ederek :

— Yâ Ebâ Muhammed! Yemeğe yaklaş, dedi. Eş'as :

— Bugün âşûrâ günü değil mi? dedi. O da :

— Âşûrâ günü nedir, biliyor musun? dedi.

— Peki, nedir o? deyince Abdullah :

— O, «Şehru ramazan ellezî unzile fihî'l-Kur'an...» (el-Bakara: 285) nâzil olmadan evvel Rasûlullah (S) ın kendisinde oruc tutmakta bulunduğu bir gündür. Şehru ramazan (= ramazan ayı orucu) nâzil olunca âşûrâ günü oruc tutmak terk olundu, dedi.

Râvî Ebû Kurayb : (Rasûlullah) o günün orucunu terk etti tarzında rivâyet etmiştir.

١٢٣ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَبُخَيْرِيُّ بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ عَنْ سُفْيَانَ . حَدَّثَنَا ابْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ حَاتِمٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . حَدَّثَنَا زَيْدُ الْيَاكُوبِيِّ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُثَيْمٍ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَكَنِ ؛ أَنَّ الْأَشْمَثَ بْنَ قَيْسٍ دَخَلَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ ، يَوْمَ عَاشُورَاءَ . وَهُوَ يَأْكُلُ . فَقَالَ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ! اذْنُ فَكُلْ . قَالَ : إِنِّي صَائِمٌ . قَالَ : كُنَّا نَصُومُهُ ، ثُمَّ تَرَكَ .

123 — () : Kays ibn Seken şöyle demiştir :

Eş'as ibn Kays, bir âşûrâ gününde Abdullah'ın yanına girdi. Abdullah da yemek yemekte idi. Bunun üzerine Eş'as'a künyesi ile hitab ederek :

— Yâ Ebâ Muhammed! Yaklaş da yemek ye dedi. Eş'as :

— Ben oruçluyum, dedi. Abdullah :

— Biz âşûrâ günü orucunu tutar idik. Sonra bu terk olundu, dedi.

۱۲۴ — (...) وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا إِسْرَافِيلُ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ . قَالَ : دَخَلَ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ . وَهُوَ يَأْكُلُ ، يَوْمَ عَاشُورَاءَ . فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ! إِنَّ الْيَوْمَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ . فَقَالَ : قَدْ كَانَ يُصَامُ قَبْلَ أَنْ يَنْزِلَ رَمَضَانُ . فَلَمَّا نَزَلَ رَمَضَانُ ، تَرَكَ . فَإِنْ كُنْتَ مُفْطِرًا فَاطْعِمْ .

124 — () : Alkame dedi ki :

Eş'as ibn Kays bir âşûrâ gününde İbn Mes'ûd'un yanına girdi. O da yemek yiyordu. Eş'as :

— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Şüphesiz bu gün âşûrâ günüdür, dedi. İbn Mes'ûd da :

— Ramazan orucunun nüzûlünden önce bunda oruc tutulurdu. Ramazan orucu nâzil olunca bu terk olundu. Eğer sen oruçlu değilsen buyur, yemek ye dedi.

۱۲۵ — (۱۱۲۸) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى . أَخْبَرَنَا شَيْبَانُ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعَثَاءِ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُنَا بِصِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ . وَيَحْتِثُنَا عَلَيْهِ . وَيَتَعَاهَدُنَا عِنْدَهُ . فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ ، لَمْ يَأْمُرْنَا ، وَلَمْ يَنْهَنَا ، وَلَمْ يَتَعَاهَدْنَا عِنْدَهُ .

125 — (1128) : Câbir ibn Semure (R) : Rasûlullah (S) bizlere âşûrâ günü oruç tutmayı emreder, bizi buna teşvik eyler ve Muharrem'in onuncu günü (onda oruç tuttuk mu yahut tutmadık mı diye) hâlimizi gözetlerdi, dedi.

۱۲۶ — (۱۱۲۹) حَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ ، خَطِيبًا بِالْمَدِينَةِ (بَعَثَنِي فِي قَدَمَةٍ قَدِيمَا) خَطَبَهُمْ يَوْمَ عَاشُورَاءَ ، فَقَالَ : أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ؟ يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ ! سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ (إِنَّ هَذَا الْيَوْمَ) « هَذَا يَوْمَ عَاشُورَاءَ . وَلَمْ يَكْتُبِ اللَّهُ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ . وَأَنَا صَائِمٌ . فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَصُومَ فَلْيَصُمْ . وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُفْطِرَ فَلْيُفْطِرْ » .

(...) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ فِي مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ « إِنِّي صَائِمٌ . فَمَنْ شَاءَ أَنْ يَصُومَ فَلْيَصُمْ » وَلَمْ يَذْكُرْ بَاقِيَ حَدِيثِ مَالِكٍ وَيُونُسَ .

126 — (1129) : İbn Şihâb şöyle dedi :

Bana Humeyd ibn Abdirrahman haber verdi ki, kendisi Muâviye ibn Ebî Sufyan'dan (onun Medîne'ye gelişlerinden birinde) Medîne'de hitâb ederken işitmiştir. Muâviye bir âşûrâ gününde Medîne'lilere hitâb edip şöyle demişti :

Ey Medîne'liler! Hani âlimleriniz? (Biliniz ki) ben Rasûlullah (S) dan işittim, (bu gün için) şöyle buyuruyordu : «Bu gün âşûrâ günüdür. Âşûrâ günü oruc tutmayı Allah size farz kılmamıştır. Halbuki ben oruçluyum. Sizlerden her kim bu orucu tutmak isterse tutsun; tutmak istemeyen de tutmasın»²⁴.

() : Mâlik ibn Enes de yine İbn Şihâb'dan bu isnad içinde aynı hadîsi haber vermiştir.

() : Buradaki râvî de İbn Şihâb ez-Zuhrî'den yine bu isnadla rivâyet etti ki Muâviye : Peygamber (S) in bir âşûrâ gününde «ben oruçluyum. Her kim oruc tutmak isterse tutsun» buyurduğunu işitmiştir. Fakat burada Mâlik ve Yûnus hadîslerinin geri kalan kısmını zikretmemiştir.

١٢٧ - (١١٣٠) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَ : قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ : فَوَجَدَ الْيَهُودَ يَصُومُونَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ . فَسُئِلُوا عَنْ ذَلِكَ ؟ فَقَالُوا : هَذَا الْيَوْمَ الَّذِي أَظْهَرَ اللَّهُ فِيهِ مُوسَى وَبَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى فِرْعَوْنَ . فَنَحْنُ نَصُومُهُ تَعْظِيمًا لَهُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « نَحْنُ أَوْلَى بِمُوسَى مِنْكُمْ » . فَأَمَرَ بِصَوْمِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ شَرَّافٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : فَسَأَلَهُمْ عَنْ ذَلِكَ .

24. Muâviye belki Medîne âlimlerinin âşûrâ orucu hakkında vâcib, harâm, mekrûh olmak üzere ihtilâf ettiklerini işitmişti de bunun mübah ve müstehab olduğunu bildirmek için böyle hitab etmişti (Nevevî).

127 — (1130) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiğinde Yahûdî'leri âşûrâ günü oruc tutuyorlar buldu. Yahûdî'ler bu orucun mahiyetinden sorulduklarında : Bu gün, o gündür ki bunda Allah Mûsâ'yı ve İsrâîl oğullarını Fir'avn'a gâlib getirmiştir. Biz de o günü ta'zîm etmek için oruc tutuyoruz, dediler. Bunun üzerine Peygamber : «Biz Mûsâ'ya sizden daha yakın ve evlâyız» buyurdu da o gün de oruc tutulmasını emretti.

() : Buradaki râvî de Ebû Bişr'den bu isnadla aynı hadîsi rivâyet etti. Ancak burada : Peygamber onlara bu orucun mâhiyetini sor-du demiştir.

١٢٨ - (...) وَحَدَّثَنِ ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَمِيدٍ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَوَجَدَ الْيَهُودَ صِيَامًا، يَوْمَ عَاشُورَاءَ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا هَذَا الْيَوْمُ الَّذِي تَصُومُونَهُ ؟ » فَقَالُوا : هَذَا يَوْمٌ عَظِيمٌ . أَنْجَى اللَّهُ فِيهِ مُوسَى وَقَوْمَهُ وَغَرَّقَ فِرْعَوْنَ وَقَوْمَهُ فَصَامَهُ مُوسَى شُكْرًا . فَتَحْنُ نَصُومُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَتَحْنُ أَحَقَّ وَأَوْلَى بِمُوسَى مِنْكُمْ » فَصَامَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . إِلَّا أَنَّهُ قَالَ : عَنْ ابْنِ سَمِيدٍ بْنِ جُبَيْرٍ . لَمْ يُسَمِّهِ .

128 — () : İbn Abbâs (R) dan, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiğinde Yahûdî'leri âşûrâ gününde oruc tutuyorlar buldu. Rasûlullah onlara :

— Bu, kendisinde oruc tutmakta olduğunuz gün nedir? diye sordu. Onlar :

— Bu büyük bir gündür. Allah onda Mûsâ'yı ve kavmını kurtardı da Fir'avn'ı ve kavmını da gark etti. Mûsâ da bir şükür olarak bunda oruc tuttu. Bizler de bunun için oruc tutuyoruz, dediler. Bunun üzerine Ra-sûlullah :

— Biz Mûsâ'ya sizden daha ziyâde haklı ve yakınız, buyurdu. Mu-teâkiben Rasûlullah hem kendisi bu orucu tuttu, hem de tutulmasını em-retti ²⁵.

25. Bunun özeti şudur: Kureys'in bu gün oruc tuttukları gibi Rasûlullah da Mekke'de iken bu orucu tutardı. Sonra Medine'ye gelince Yahûdîleri de bu günde oruc tutuyorlar bul-du. Kendisi de yine bu orucu tuttu. Peygamber'in bu orucu tutması, vahiy ile yahut tevâtür ile yahut da bir ictihad iledir. Yalnız Yahûdî fertlerinin haber vermeleri ile değildir (Nevevî).

() : Burada Ma'mer de Eyyûb'dan bu isnadla rivâyet etmiştir. Ancak o, Saîd ibn Cubeyr'in oğlundan demiş, onun ismini söylememiştir.

۱۲۹ - (۱۱۳۱) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنْ أَبِي مُعَيْسٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: كَانَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ يَوْمًا تُعْظَمُهُ الْيَهُودُ، وَتُخَذُّهُ عِيدًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «صُومُوهُ أَنْتُمْ»

129 — (1131) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi :

Âşûrâ günü Yahûdî'lerin, kendisini ta'zîm ettikleri ve bayram edindikleri bir gündü. Rasûlullah (S) : «O günü sizler de oruc tutunuz» buyurdu.

۱۳۰ - (...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُنْذِرِ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ أَسَامَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو الْمُعَيْسِ. أَخْبَرَنِي قَيْسٌ. فَذَكَرَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ. وَزَادَ: قَالَ أَبُو أَسَامَةَ: حَدَّثَنِي صَدَقَةُ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: كَانَ أَهْلُ خَيْبَرَ يَصُومُونَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ. يَتَّخِذُونَهُ عِيدًا وَيَلْبَسُونَ نِسَاءَهُمْ فِيهِ حُلِيِّهِمْ وَشَارَتَهُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «فَصُومُوهُ أَنْتُمْ».

130 — () : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi :

Hayber ahâlisi âşûrâ gününde oruc tutarlar, onu bir bayram edinirler, onda kadınlarına ziynetlerini ve güzel elbiselerini giydirebilirlerdi. Rasûlullah : «O gün sizler de oruc tutunuz» buyurdu.

۱۳۱ - (۱۱۳۲) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدِ. جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ. سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. وَسُئِلَ عَنْ صِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ. فَقَالَ: مَا عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَامَ يَوْمًا، يَطْلُبُ فَضْلَهُ عَلَى الْآيَامِ، إِلَّا هَذَا الْيَوْمَ. وَلَا شَهْرًا إِلَّا هَذَا الشَّهْرَ. يَعْنِي رَمَضَانَ.

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَزِيدَ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ، بِمِثْلِهِ.

131 — (1132) : Ubeydullah ibn Ebî Yezîd, İbnu Abbâs (R) dan işitmiştir. İbn Abbâs, âşûrâ günün orucundan soruldu da o cevâben : Rasûlullah (S) ın bu günden başka bütün günler üzerinde fadlını talep ederek oruc tuttuğu bir gün ve bu aydan yani Ramazandan başka fadlını talep ederek oruc tuttuğu bir ay bilmiş, değilim dedi.

() : Burada da Ubeydullah ibn Ebî Yezîd yine bu isnad içinde aynı hadîsin benzerini haber vermiştir.

(۲۰) باب أي يوم بهام في عاشوراء

۱۳۲ - (۱۱۳۳) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ حَاجِبِ بْنِ عُمَرَ ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ الْأَعْرَجِ . قَالَ : انْتَهَيْتُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ رِداءَهُ فِي زَمْرَمَ . فَقُلْتُ لَهُ : أَخْبِرْنِي عَنْ صَوْمِ عَاشُورَاءَ . فَقَالَ : إِذَا رَأَيْتَ هِلَالَ الْمُحَرَّمِ فَأَعْدُدْ . وَأَصْبِحْ يَوْمَ التَّاسِعِ صَائِمًا قُلْتُ : هَذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُهُ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمْرٍو . حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ الْأَعْرَجِ . قَالَ : سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ رِداءَهُ عِنْدَ زَمْرَمَ ، عَنْ صَوْمِ عَاشُورَاءَ . يَمْلِكُ حَدِيثِ حَاجِبِ بْنِ عُمَرَ .

(20) ÂŞÛRÂ ORUCUNUN HANGİ GÜN TUTULACAĞI BÂBİ

132 — (1133) : el-Hakemu'bnu'l-A'rac şöyle dedi :

İbn Abbâs (R) Zemzem'in yanında dayanmış duruyorken yanına vardım ve kendisine :

— Bana âşûrâ orucundan haber ver, dedim.

— Muharrem'in hilâlini gördüğünde saymaya başla ve dokuzuncu gününün sabahına oruçlu olarak gir, dedi. Ben :

— Rasûlullah (S) âşûrâ orucunu böyle mi tutardı? diye sordum.

— Evet, dedi.

() : Buradaki râvî de el-Hakemu'bnu'l-A'rac'ın tahdîs edib: İbnu Abbâs (R) Zemzem yanında dayanmış vaziyette iken kendisine âşûrâ orucundan sordum, dediğini İbn. Umer'in kapucusunun (yukardaki) hadîsi gibi rivâyet etmiştir²⁶.

۱۳۳ - (۱۱۳۴) وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ .

26. Bu, İbn Abbâs'ın âşûrâyı Muharrem'in dokuzuncu günü kabul ettiğine kendisinden bir tasrihtir.. Selef ve halefden birçok âlim toplulukları ise âşûrâyı, Muharrem'in onuncu günü olarak kabûl etmişlerdir (Nevevî).

حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا غَطَفَانَ بْنَ طَرِيفٍ الْمُرِّيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : حِينَ صَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ ، قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّهُ يَوْمٌ تُعْظَمُهُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَإِذَا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، صُمْنَا الْيَوْمَ التَّاسِعَ » . قَالَ : فَلَمْ يَأْتِ الْعَامُ الْمُقْبِلُ ، حَتَّى تُوُفِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

133 — (1134) : Ebû Gatafân ibn Târif el-Murrî der ki :

Ben Abdullah ibn Abbâs (R) dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) âşûrâ günü oruc tuttuğu ve bu orucun tutulmasını emrettiği zaman sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Muhakkak ki bu, Yahûdî'lerin ve Hristiyan'ların ta'zîm etmekte bulundukları bir gündür, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Gelecek sene olduğu vakit inşaallah bizler dokuzuncu gün (de) oruçlu bulunuruz, buyurdu.

İbn Abbâs : Gelmekte olan sene henüz gelmeden Rasûlullah vefat etti, dedi.

١٣٤ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ ابْنِ أَبِي ذَنْبٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَيْرٍ . (لَعَلَّهُ قَالَ : عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَنْ يَقِيتَ إِلَى قَابِلٍ لِأَصُومَنَّ التَّاسِعَ » . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ : قَالَ : يَعْنِي يَوْمَ عَاشُورَاءَ .

134 — () : Abdullah ibn Umeyr (muhtemilen İbn Abbâs' dan diye tasrih ederek) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Eğer gelecek seneye kadar kalırsam dokuzuncu günde muhakkak oruc tutacağım» buyurdu.

Râvîlerden Ebû Bekr'in rivâyetinde ise : Yani âşûrâ gününde dedi, vardır.

(٢١) بَابُ مَنْ أَكَلَ فِي عَاشُورَاءَ فَلَيْسَ بِصَائِمٍ

١٣٥ — (١١٣٥) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّهُ قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ يَمَمٍ يَوْمَ عَاشُورَاءَ . فَأَبْرَهُ أَنْ يُؤْذَنَ فِي النَّاسِ « مَنْ كَانَ لَمْ يَصُمْ ، فَلْيَصُمْ . وَمَنْ كَانَ أَكَلَ ، فَلْيَتِمَّ صِيَامَهُ إِلَى اللَّيْلِ » .

(21) «ÂŞÛRÂDA YEMEK YEMİŞ OLAN ARTIK GÜNÜNÜN
BAKİYESİNDE YEMekten EL ÇEKSİN» BÂBİ

135 — (1135) : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) âşûrâ günü Eslem kabîlesinden bir kimseyi yollayıp halk içinde şunu i'lân etmesini emretti : «(Yemeyib) oruc tutmamış olan oruc tutsun. Yemek yemiş bulunan ise artık yememesini geceye kadar devam ettirsin!»

۱۳۶ — (۱۱۳۶) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ بْنِ لَاحِقٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ ذَكْوَانَ عَنْ الرَّيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْرَاءَ . قَالَتْ : أَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَدَاةَ عَاشُورَاءَ إِلَى قُرَى الْأَنْصَارِ ، الَّتِي حَوْلَ الْمَدِينَةِ « مَنْ كَانَ أَصْبَحَ صَائِعًا ، فَلْيَتِمَّ صَوْمَهُ . وَمَنْ كَانَ أَصْبَحَ مُفْطِرًا ، فَلْيَتِمَّ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ » .

فَكُنَّا ، بَعْدَ ذَلِكَ ، نَصُومُهُ . وَنَصُومُ صِدْيَانَا الصَّغَارِ مِنْهُمْ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ . وَنَذَفْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ

فَنَجَلُّ لَهُمُ اللَّعْبَةَ مِنَ الْعَيْنِ . فَإِذَا بَكَى أَحَدُهُمْ عَلَى الطَّعَامِ ، أُعْطِينَاهَا إِيَّاهُ عِنْدَ الْإِفْطَارِ

136 — (1136) : Muâvviz ibn Afrâe kızı Rubeyyi' (R) dedi ki : Rasûlullah (S) Medîne etrafındaki Ensâr köylerine âşûrâ günü kuşluk zamanı şu haberi gönderdi : «Her kim oruçlu olarak sabaha ulaştı ise artık orucunu tamamlasın. Kim de bir şey yiyerek sabahladı ise gününün geri kalan kısmını yemek yemiyerek tamamlasın!»²⁷.

Rubeyy' şöyle der : Biz bundan sonra âşûrâ orucunu tutar, bütün çocuklarımıza da tutturur ve onlarla mescide gider olduk. Oruçlu çocuklarımıza boyalı yünden oyuncak düzerdik de onlardan biri yemek diye ağlarsa iftar vakti erişinceye kadar ona bu oyuncacı verir (eğlendirir) dik.

۱۳۷ — (...) وَحَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ الْمَطَّارُ عَنْ خَالِدِ بْنِ ذَكْوَانَ . قَالَ :

سَأَلْتُ الرَّيِّعَ بِنْتَ مُعَوِّذٍ عَنْ صَوْمِ عَاشُورَاءَ ؟ قَالَتْ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رُسُلَهُ فِي قُرَى الْأَنْصَارِ . فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ بَشِيرٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : وَنَصْنَعُ لَهُمُ اللَّعْبَةَ مِنَ الْعَيْنِ . فَنَذَفُ بِهِ مَعْنَا . فَإِذَا سَأَلُوهُ الطَّعَامَ ، أُعْطِينَاهُمُ اللَّعْبَةَ تُلْهِمُهُمْ . حَتَّى يُتِمُّوا صَوْمَهُمْ .

27. Oruc tutmadığı halde o günün geri kalanını yemek yemeden geçirmek o güne bir nevi hürmet göstermek içindir. Nitekim *vevmu şekk*'de orucsuz olarak sabaha girene sonradan o günün ramazandan olduğu sâbit olsa o güne hürmeten bakiyesinde imsak vâcib olur. *Fecri sâdik*'dan evvel veya öğleye kadar oruca niyet edilib edilemeyince imâmlar ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Tafsîlâtı fıkıh ve hilâfiyât kitapları ile şerhlerde görülebilir.

137 — () : Hâlid ibn Zekvân dedi ki :

Muâviz kızı Rubeyy'dan âşûrâ orucunu sordum. O, Rasûlullah (S) elçilerini Ensâr köylerine yolladı, dedi. Râvî Hâlid : Bişr'in yukardaki (136 rakamlı) hadîsi gibi zikretti. Ancak o burada Muavviz'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir : Biz (oruc tutan) çocuklarımız için yünden oyuncak yapar ve çocuğu kendimizle beraber götürürdük. Çocuklar bizden yemek istedikleri zaman kendilerini oyalarıarak orucularını tamamlamaları için bu oyuncağı onlara verirdik ²⁸.

(۲۲) باب النهى عن صوم يوم الفطر ويوم الأضحي

۱۳۸ - (۱۱۳۷) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . فَجَاءَ فَصَلَّى . ثُمَّ انْصَرَفَ فَنَظَّابَ النَّاسَ . فَقَالَ : إِنَّ مَلَائِكَةَ يَوْمَانِ . نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ صِيَامِهِمَا : يَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ ، وَالْآخِرُ يَوْمٌ تَأْكُلُونَ فِيهِ مِنْ نَسِيكِكُمْ .

(22) RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMI GÜNLERİNDE ORUC TUTMAKTAN NEHİY BÂBİ

138 — (1137) : İbn Ezher'in azadlısı Ebû Ubeyd şöyle demiştir : Ben Umer ibn Hattâb (R) ile beraber bayram namazında hazır bulundum : Geldi, bayram namazını kıldırdı. Sonra namazdan ayrılıb halka bir hutbe okudu. Bu hutbesinde şöyle dedi : Muhakkak ki bunlar iki gündür. Rasûlullah (S) sizi şu iki bayram gününde oruc tutmaktan nehyetti : Biri ocucu bıraktığınız ramazan bayramı günüdür, öbürü de kurbanınızın etinden yediğiniz kurban bayramı günüdür ²⁹.

28. Bu hadislerde sahâbiyye hanımların kendi çocuklarını İslâmî ibâdetlere alıştırıp temrinler yaptırdıkları tasrih edilmiştir. Musliman çocuklarını âile içinde daha küçük yaşta iken İslâm ibâdetlerine alıştırmak işte o ilk devirlerden beri devam ede gelen çok müessir bir öğretim ve eğitim örneğidir. Ancak bu gibi alıştırma ta'limleri yaptırırken çocukları bıkırtmamak ve temrinleri onların bedenlerini zayıf düşürecek derecede uzun sürdürmemek icâb eder.

29. Ramazan bayramının ilk günü ile teşrik günleri dediğimiz kurban bayramının dört gününde oruc tutmak bu hadisdeki sarahatla nehyedilmiştir, harâmdır. Bundan dolayı visâl orucu denen yıl orucu tutmayı nezr eden kimse bile bu iki bayramın beş gününde orucunu yer, bunlarda oruc tutmaz. Bu günlerde oruc tutmayı adamak doğru değildir. Fakat nezr ederse nezri sahîh olur. Ancak o günleri yine oruc tutmayıb yer de sonra başka günlerde kazâ yaparak nezrini yerine getirir.

۱۳۹ - (۱۱۳۸) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى : قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانٍ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ صِيَامِ يَوْمَيْنِ : يَوْمِ الْأَضْحَى وَيَوْمِ الْفِطْرِ .

139 — (1138) : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) iki gün oruc tutmaktan nehyetti : Kurban bayramı günü ile ramazan bayramı günü.

۱۴۰ - (۸۲۷) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ (وَهُوَ ابْنُ عُثْمَرَ) عَنْ قُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : سَمِعْتُ مِنْهُ حَدِيثًا فَأَعْجَبَنِي فَقُلْتُ لَهُ : أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : قَالَ : فَأَقُولُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَمْ أَسْمَعْ : قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ « لَا يَصْلُحُ الصِّيَامُ فِي يَوْمَيْنِ : يَوْمِ الْأَضْحَى وَيَوْمِ الْفِطْرِ ، مِنْ رَمَضَانَ » .

140 — (827) : Kazea şöyle dedi :

Ben Ebû Saîd'den pek hoşuma giden bir hadîs işittim de kendisine : Sen bunu bizzat Rasûlullah (S) dan işittin mi? diye sordum. Ebû Saîd : Ben (kendisinden) işitmediğim bir sözü Rasûlullah üzerine iftirâ eder miyim? diyerek şunu ilâve etti : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu : «İki günde oruc tutmak sahîh olmaz : Kurban bayramı günü ile ramazan bayramı günü».

۱۴۱ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ : حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ صِيَامِ يَوْمَيْنِ : يَوْمِ الْفِطْرِ وَيَوْمِ النَّحْرِ .

141 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) iki günün orucundan nehyetmiştir : Ramazan bayramı günü ile kurban günleri³⁰.

30. Bu hadislerdeki «fıtır günü» ta'bîrinden maksad, Şevvâl ayının birinci günüdür ki o gün ramazan bayramı günüdür. Artık ramazanın son günündeki oruc ile oruc tamamlanmış ertesi günü Şevvâl ayının birinde de bayrama geçilmiştir.

«Nahr günü» ta'bîrinden maksad ise Zu'l-Hicce ayının onuncu günüdür. O gün sırf nahr günüdür. Ondan sonra gelen iki gün hem nahr, hem teşrik günleridir. Daha sonra gelen bir gün ise yalnız teşrik günüdür. Bunların toplamı dört gün eder. Bu dört günün hepsinde oruc tutmak harâmdır. Hadîsdeki nahr günü ta'bîriyle cins murad edilmiştir. Bunda teşrik günlerine tağlib vardır (Hacı Zihni).

١٤٢ - (١١٣٩) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ ابْنِ زَوْنٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرٍ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . فَقَالَ : إِنِّي نَذَرْتُ أَنْ أَصُومَ يَوْمًا . فَوَافِقَ يَوْمِ أَصْحَى أَوْ فِطْرٍ . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا : أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى بِوَفَاءِ النَّذْرِ . وَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ صَوْمِ هَذَا الْيَوْمِ .

142 — (1139) : Ziyâd ibn Cubeyr şöyle dedi :

Bir kimse İbn Umer'e gelib : Ben bir gün oruc tutmayı nezr ettim. Bu nezrettiğim gün de kurban bayramı yahut ramazan bayramı gününe isâbet etti (nasıl yapayım?) diye sordu. İbn Umer : Allah Teâlâ nezri ifâ etmekle emir buyurdu. Rasûlullah (S) bu (bayram) gününün orucundan nehyetti, dedi ³¹.

١٤٣ - (١١٤٠) وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ . أَخْبَرَنِي عُمَرَةُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ صَوْمَيْنِ : يَوْمَ الْفِطْرِ وَيَوْمَ الْأَضْحَى .

143 — (1140) : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) iki orucdan nehyetti : Ramazan bayramındaki oruc ile kurban bayramındaki oruc.

(٢٣) بَابُ نَهْيِ صَوْمِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ

١٤٤ - (١١٤١) وَحَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي الْمَلِيجِ ، عَنْ نُبَيْشَةَ الْهَذَلِيِّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَيَّامُ التَّشْرِيقِ أَيَّامُ أَكْبَلٍ وَشُرْبٍ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (بِعْنَى ابْنِ عُلْيَةَ) عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ . حَدَّثَنِي أَبُو قَلَابَةَ عَنْ أَبِي الْمَلِيجِ ، عَنْ نُبَيْشَةَ . قَالَ خَالِدٌ : فَلَقِيتُ أَبَا الْمَلِيجِ . فَسَأَلْتُهُ . فَخَدَّعَنِي بِهِ . فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ جَدِيثِ هُشَيْمٍ . وَزَادَ فِيهِ « وَذَكَرَ لِلَّهِ

31. İbn Umer, Allah nezri yerine getirmekle emretti sözü ile

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَقْتَهُمْ وَلِيُؤْفُوا نَذْرَهُمْ وَلِيُطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْمُبَرَّكِ

: Sonra kirlerini gidersinler. Adaklarını yerlerine getirsinler ve o Beyt Atik'i tavaf etsinler» (el-Hacc: 29) âyetini kasd etti. Rasûlullah bu günde oruc tutmakdan nehyetti sözü ile de izahında bulunduğumuz hadisi kasdetti.

İbn Umer kendince bu deliller taâruz ettiğinden dolayı, kat'i bir cevap vermekden çekinerek tavakkuf etti.

Nezreden için en ihtiyatlı olan ise, nezrini bu bayram günleri geçtikten sonra kazâ etmesidir. Böylece Allah'ın emriyle Peygamber'in emrini cem' etmiş olur.

(23) TEŞRİK GÜNLERİNDE ORUC TUTMANIN TAHRİMİ BÂBİ

144 — (1141) : Hâlid el-Hazza, Ebu'l-Melîh'den, o da Nubeyşe'den haber verdi. Nubeyşetu'l-Huzelî şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Teşrik günleri, yemek ve içmek günleridir» buyurdu.

() : Hâlid : Ben Ebu'l-Melîh'a kavuştum ve kendisinden sordum. O da bana bu hadîsi tahdîs etti diyerek Peygamber'den yukarıki hadîsin benzerini zikretti. Bunda : «Bir de Allah için zikir günüdür» ziyâdesi vardır.

١٤٥ - (١١٤٢) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَرِيَّةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَاقٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَبِي الزَّيْنِ، عَنِ ابْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَهُ وَأَوْسَ ابْنَ الْخَدَّانِ أَيَّامَ التَّشْرِيقِ. فَنَادَى «أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ. وَأَيَّامُ مِنِّي أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : فَنَادَى .

145 — (1142) : Kâ'bu'bnu Mâlik şöyle tahdîs etti :

Rasûlullah (S) teşrik günlerinde Kâ'bu'bnu Mâlik ile Evsu'bnu'l-Hadesân'ı gönderdi ve o da : «Şu muhakkak ki cennete mu'min olandan başkası girmez. Mina'da geçirilen nahr ve teşrik günleri, yemek ve içmek günleridir» diye nidâ etti ³².

() : Burada da yine İbrâhîm ibn Tahmân, bu isnadla tahdîs etmiştir. Ancak bu hadîsde : İkişi nidâ ettiler, demiştir.

(٢٠) بَابُ كَرَاهَةِ صِيَامِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ مُفْرَدًا

١٤٦ - (١١٤٣) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ عَبَّادٍ بْنِ جَعْفَرٍ؛ سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، وَهُوَ بِطُؤْفُ بِالْبَيْتِ؛ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ صِيَامِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . وَرَبَّ هَذَا الْبَيْتِ !

32. Buhârî'de Âişe ve İbn Umer'den şu hadîs vardır : Onlar : «Kâ'be'ye hediye edilecek kurban bulamayan hacılardan başkaları için teşrik günlerinde oruc tutmaya ruhsat verilmemiştir» demişlerdir (Buhârî: Sıyâm, sıyâmu eyyâmi't-teşrik).

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ شَيْبَةَ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادِ بْنِ جَعْفَرٍ أَنَّهُ سَأَلَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . عَنْ النَّبِيِّ ﷺ .

(24) TEK OLARAK YALNIZ CUMUA GÜNÜ ORUC TUTMANIN KERÂHATİ BÂBİ

146 — (1143) : Muhammed ibn Abbâd ibn Cafer şöyle dedi:

Câbir ibn Abdillâh (R), Beyt'i tavaf etmekte iken kendisine : Rasûlullah (S) cumua günü orucundan nehy etti mi? diye sordum. Cevaben : Şu Beyt'in sâhibine yemin ederim ki evet nehyetti, dedi.

١٤٧ - (١١٤٤) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَفْصٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ م وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ) أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَصُومُ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . إِلَّا أَنْ يَصُومَ قَبْلَهُ أَوْ يَصُومَ بَعْدَهُ » .

147 — (1144) : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) : «Sizden biriniz cumuadan bir gün evvel yahut bir gün sonra oruc tutmadıkca sakın münferiden cumua günü oruc tutmasın» buyurdu.

١٤٨ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ . حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ (يَعْنِي الْجُعْفَى) عَنْ زَائِدَةَ ، عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « لَا تَخْتَصُّوا - لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالِي . وَلَا تَخْتَصُّوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِصِيَامٍ مِنْ بَيْنِ الْأَيَّامِ . إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي صَوْمٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ » .

148 — () : Ebû Hureyre (R) dan, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) buyurdu ki : «Nâfile namazı kılmayı geceler arasından cumua gecesine tahsîs etmeyiniz. Nâfile orucu tutmayı da günler arasından cumua gününe tahsîs etmeyiniz. Ancak cumua günü sizden herhangi birinizin tutmakta olduğu bir orucun içinde vâki olması hâli müstesnâdır».

(۲۵) باب جاهد نسح قوله تعالى : وعلى الذين يطيقونه فدية، بقوله : فمن شهر مسكهم الشهر فليصم

١٤٩ — (١١٤٥) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا بَكْرٌ (بِعْنِي ابْنُ مُضَرٍّ) عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ بُكَيْرٍ ، عَنْ زَيْدِ مَوْلَى سَلَمَةَ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه . قَالَ : أَمَا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ [٢/البقرة/ ١٨٠] كَانَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُفْطِرَ وَيَفْتَدِيَ . حَتَّى نَزَلَتِ الْآيَةُ الَّتِي بَعْدَهَا فَتَسَخَّرَتْ

(25) «ORUCA GÜCÜ YETMEYENLER ÜZERİNE DE BİR YOKSUL DOYUMU FİDYE VARDIR» ÂYETİNİN, «SİZDEN HER KİM BU AY ŞUHÛDDA — yani haza — İSE ONU ORUC TUTSUN..» ÂYETİ İLE TAFSİLİNİN BEYÂNI BÂBİ

149 — (1145) : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle dedi :

«Oruca gücü yetmeyenler üzerine bir yoksul doyumu fidye vardır..» (el-Bakara: 184) âyeti nâzil olduğunda, oruc tutmayı da fidye vermek isteyenler, oruc tutmayı da fidye verdiler. Bundan sonraki âyet nâzil olunca o âyet fidye vermeyi, edâ ve kazaya gücü yetmeyenlere tahsis etti ³³.

١٥٠ — (...) حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ سَوَادٍ الْعَمَرِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَّجِّ ، عَنْ زَيْدِ مَوْلَى سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه : أَنَّهُ قَالَ : كُنَّا فِي رَمَضَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . مَنْ شَاءَ صَامَ . وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ فَأَفْتَدَى بِطَعَامِ مَسْكِينٍ . حَتَّى أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ [٢/البقرة/ ١٨٥]

150 — (.) : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir :

Biz Rasûlullah (S) zamanında ramazan içinde bulunurken isteyen oruc tutar, isteyen de oruc tutmayı bir yoksul yemeği ile fidye verirdi. Nihayet : «Sizden her kim bu ay şuhûdda — yani haza — ise onu oruc tutsun..» (el-Bakara: 185) âyeti nâzil oldu.

33. Bu âyetlerde nesh yoktur. Ancak oruc yerine fidye vermenin ihtiyar erkek ve kadınlara tahsisi vardır.

İbn Abbâs: «Bu âyet mensûh değildir. Oruca istitâatı olmayan ihtiyar erkek ve ihtiyar kadın hakkındadır. Bunlar her gün için bir fakir doyururlar» demiştir (Buhârî: Tefsîr..).

Hanefî'ler de bu görüştedir. İmâm Şâfiî hükmü daha genişleterek gebe ve emzikli olan kadınları da kendi hisâblarına değil, evlâdlarının teleflerinden korkarak orucularını yedikleri zaman buraya idhal etmiş fidyeye tâbi tutmuştur (Hak Dîni I, 638-639).

(۲۶) باب قضاء رمضان في شعبان

۱۵۱ - (۱۱:۶) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ : كَانَ يَكُونُ عَلَى الصَّوْمِ مِنْ رَمَضَانَ فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْضِيَهُ إِلَّا فِي شَعْبَانَ . الشُّغْلُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . أَوْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ : أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ الزَّهْرَانِيُّ . حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : وَذَلِكَ لِمَكَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : فَظَنَنْتُ أَنَّ ذَلِكَ لِمَكَانِهَا مِنَ النَّبِيِّ ﷺ . يَحْيَى يَقُولُهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرَا فِي الْحَدِيثِ : الشُّغْلُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(26) RAMAZAN ORUCUNUN ŞA'BÂN AYINDA (DAHİ) KAZÂ EDİLİŞİ BÂBİ

151 — (1146) : Ebû Seleme dedi ki :

Ben Âişe (R) den işittim, o şöyle diyordu : (Bazan) üzerimde ramazandan oruc borcu bulunduğu olurdu da Rasûlullah (S) ile alâkalanmak ve meşgul olmakdan dolayı bu orucu Şa'bân ayından, başka bir ayda ödemeğe muktedir olamazdım.

() : Yahyâ ibn Saîd de bu isnadla rivâyet etmiş ancak o : Ve bu vaziyet Rasûlullah'ın durumundan dolayıdır, demiştir.

() : Yine Yahyâ ibn Saîd bu isnadla rivâyet edib : Hz. Âişe'nin orucunun kazâsını böyle geri bırakması Peygamber tarafından mazhar olduğu alâka derecesinden dolayıdır zannederim, demiştir. Bu son sözü Yahyâ söyler.

() : Buradaki iki râvî de yine Yahya'dan bu isnadla aynı hadîsi rivâyet ettiler. Fakat bunlar hadîsdeki : Rasûlullah ile meşgul olmak, kısmını söylemediler.

۱۵۲ - (...) () : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهَادِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : إِنْ كَانَتْ إِحْدَانَا لَتَفْطِرُ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَمَا تَقْدِرُ عَلَى أَنْ تَقْضِيَهُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، حَتَّى يَأْتِيَ شَعْبَانُ .

152 — () : Âişe (R) şöyle demiştir :

Şu muhakkak ki bizden herhangi birimiz Rasûlullah (S) zamanında (bazı günler) orucsuz bulunduğu olurdu da bu oruc borcunu Rasûlullah ile beraberlikten dolayı tâ Şa'bân ayı gelinceye kadar ödemeğe muktedir olamazdı ³⁴.

(۲۷) بَابُ فِقْهَاءِ الْعَبَّاسِ عَنْ الْمُبْتَدِئِ

۱۵۳ - (۱۱۴۷) () : حَدَّثَنَا أَبُو وَهْبٍ . أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ ، صَامَ عَنْهُ وَلِيُهُ» .

(27) ÖLMÜŞ KİMSE ADINA ORUC ÖDENMESİ BÂBİ

153 — (1147) : Âişe (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) : «Her kim ki üzerinde oruc borcu varken ölürse, o ölünün velisi ölüye niyâbeten oruc tutabilir» buyurdu ³⁵.

34. Mu'minlerin analarından her biri kendi nefsi için Peygamber için hâzır bulundurur, her vakit istediği anda kendilerinden faydalanması için onun arzu ve ihtiyacını gözetler dururlardı. Şa'bân ayında ise Peygamber ibâdetle fazla meşgul bulunduğu için kadınları, üzerlerindeki oruc borçlarını bu aya kadar geri bırakırlar idi (Nevevî).

Ramazanda kazâya bırakılan bu orucuların ödenmeleri için kaç ay beklendiğini daha açık görmek ve mukayese yapabilmek maksadıyla Arabî ayların isimleri sırasıyla şöyledir :

1. Muharrem	7. Receb
2. Safer	8. Şa'bân
3. Rabîu'l-evvel	9. Ramazân
4. Rabîu'l-âhir	10. Şevvâl
5. Cumâde'l-ûlâ	11. Zu'l-ka'de
6. Cumâde'l-uhrâ	12. Zu'l-hicce

35. İmâm Şâfiî bu hadis ile ihticâc ederek kadîm kavlinde borclu bulunan ölü nâmına velisinin oruc tutmasını tecvîz etmişti. Yeni kavlinde ise hiçbir kimsenin başkası hisâbına oruc tutması câiz olmadığı, ancak ölü nâmına tasadduk edebileceği ictihadında bulunmuştur.

İmâm Ebû Hanîfe ve İmâm Mâlik'in mezhepleri de böyledir. Ancak bunlara göre ölünün vasiyeti üzerine tasadduk edilir.

Bu görüşlerin ma'kul dayanağı, oruc ve namazın bedeni ve şahsî ibâdet olmaları düşüncesidir. Naklî dayanağı da, Nesâî'nin İbn Abbâs'dan namaz hakkındaki şu rivâyetidir : Peygamber : «Hiç bir kimse başka birisi hisâbına namaz kılamaz. Fakat sadaka verir» buyurmuştur.

١٥٤ — (١١٤٨) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا؛ أَنَّ امْرَأَةً أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمُ شَهْرٍ. فَقَالَ «أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَيْهَا دِينَ، أَكُنْتَ تَقْضِيهِ؟» قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ «فَدَيْنُ اللَّهِ أَحَقُّ بِالْقَضَاءِ».

154 — (1148) : İbn Abbâs (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) a bir kadın geldi ve :

— Anam, üzerinde bir ay oruc borcu varken öldü, dedi. Rasûlullah ona :

— Eğer ananın üzerinde herhangi bir borc bulunsaydı sen o borcu öder miydin? diye sordu. Kadın :

— Evet, deyince Rasûlullah :

— Öyle ise Allah'a olan borc başka borclardan daha ziyade ödenmeğe lâayıktır, buyurdu.

١٥٥ — (...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ الْوَكِيلِيُّ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمُ شَهْرٍ. أَفَأَقْضِيهِ عَنْهَا؟ فَقَالَ «لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دِينَ، أَكُنْتَ قَاضِيَهُ عَنْهَا؟» قَالَ: نَعَمْ. قَالَ «فَدَيْنُ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى». قَالَ سُلَيْمَانُ: فَقَالَ الْحَكَمُ وَسَامَةُ بْنُ كَهِيلٍ جَمِيعًا. وَنَحْنُ جُلُوسٌ حِينَ حَدَّثَ مُسْلِمٌ بِهَذَا الْحَدِيثِ. فَقَالَا: سَمِعْنَا مُجَاهِدًا يَذْكُرُ هَذَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ.

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَنْحَرِيُّ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَامَةَ بْنِ كَهِيلٍ وَالْحَكَمِ بْنِ عُتَيْبَةَ وَمُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ وَمُجَاهِدٍ وَعَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِهَذَا الْحَدِيثِ.

155 — () : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Bir kimse Peygamber (S) e gelib :

— Yâ Rasûlallah! Anam, üzerinde bir ay oruc borcu varken vefât etti. Onun adına niyâbeten bu borcu ben ödeyeyim mi? diye sordu. Rasûlullah :

— Eğer ananın üzerinde herhangi bir borc olsaydı sen onun adına bu borcu öder miydin? buyurdu. O zât :

— Evet, dedi. Rasûlullah :

— Öyle olunca Allah'a olan borc ödenmeğe (diğer borclardan) daha ziyade haklı ve lâıyıkdır, buyurdu.

(A'meş diye ma'rûf olan) Suleyman ibn Mihrân dedi ki : Hakem ve Selemetu'bnu Kuheyl beraberce : Saîd ibn Cubeyr'den rivâyet eden Muslimu'bnu'l-Batîn, bu hadîsi tahdîs ettiğı sırada biz de oturmakta idik, dediler ve ikisi de : Biz Mucâhid'den işittik, o bu hadîsi İbn Abbâs'dan zikrediyordu, dediler.

() : Burada da yine A'meş, Selemetu'bnu Kuheyl'den, Hakem ibn Uteybe'den ve Muslim ibn Batîn'den, onlar da Saîd ibn Cubeyr'den, Mucâhid'den ve Atâ'dan, onlar da İbn Abbâs'dan, o da Peygamber'den bu hadîsi tahdîs etmiştir.

١٥٦ — (...) () : وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَابْنُ أَبِي خَلْفٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . جَمِيعًا عَنْ زَكْرِيَّا، بْنِ عَدِيٍّ . قَالَ عَبْدُ : حَدَّثَنِي زَكْرِيَّا، بْنُ عَدِيٍّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ . حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ عُثَيْبَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمٌ نَذَرٍ . أَفَأَصُومُ عَنْهَا؟ قَالَ « أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ فَقَضَيْتِهِ ، أَكَانَ يُؤَدَّى ذَلِكَ عَنْهَا؟ » قَالَتْ : نَعَمْ . قَالَ « فَصُومِي عَنْ أُمِّكَ »

156 — () : İbn Abbâs (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) ın yanına bir kadın geldi ve :

Yâ Rasûlallah! Anam, üzerinde nezîr orucu olduğu halde öldü. Onun adına ben oruc tutayım mı? diye sordu. Rasûlullah :

— Ne dersin? Eğer ananın üzerinde herhangi bir borc bulunsaydı da sen o borcu ödeseydin bu senin ödemen, onun adına bu borcu te'diyè eder miydi? dedi. Kadın :

— Evet, ederdi diye cevap verdi. Rasûlullah :

— Öyle ise sen anan adına oruc tut, buyurdu.

١٥٧ — (1149) () : وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ أَبُو الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَ : بَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . إِذْ أَتَتْهُ امْرَأَةٌ . فَقَالَتْ : إِنِّي تَصَدَّقْتُ عَلَى أُمِّي بِجَارِيَةٍ . وَإِنِّهَا مَاتَتْ . قَالَ : فَقَالَ « وَجَبَ أَجْرُكَ . وَرَدَّهَا عَلَيْكَ الْمِيرَاثُ » . قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّهُ كَانَ عَلَيْهَا صَوْمٌ شَهْرٍ . أَفَأَصُومُ عَنْهَا؟ قَالَ « صُومِي عَنْهَا » قَالَتْ : إِنِّهَا لَمْ تَحْجْ قَطُّ . أَفَأُحْجُّ عَنْهَا؟ قَالَ « حُجِّي عَنْهَا » .

157 — (1149) : Bureyde (R) şöyle dedi :

Ben Rasûlullah (S) ın yanında otururken bir kadın geldi ve :

— Ben anama (tasadduk yahut hibe yoluyla) bir câriye temlik ettim. Halbuki anam da öldü? dedi. Rasûlullah :

— Mîras, o câriyeyi tekrar sana iâde ettiği halde, senin için anana yaptığın bağışın sevâbı sâbit olmuştur, buyurdu. Kadın :

— Yâ Rasûlallah! Anamın üzerinde bir ay oruc borcu vardı. Onun adına bu orucu tutayım mı? diye sordu. Rasûlullah :

— Onun adına oruc tut, buyurdu. Kadın :

— Annem hiçbir hacc yapmadı. Şimdi ben ona niyâbeten hacc yapayım mı? dedi. Rasûlullah :

— Onun tarafından hacc yap, buyurdu ³⁶.

١٥٨ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ ،

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ . قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . يَمُتِلُ حَدِيثَ ابْنِ مُسْهَرٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : صَوْمُ شَهْرَيْنِ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ

ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ . قَالَ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَذَكَرَتْ بِمِثْلِهِ . وَقَالَ : صَوْمُ شَهْرَيْنِ .

(...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عُثَيْمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى عَنْ سُفْيَانَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ :

صَوْمُ شَهْرَيْنِ .

(...) وَحَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي خَلْفٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ

عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ . قَالَ : أَتَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . يَمُتِلُ حَدِيثَهُمْ . وَقَالَ : صَوْمُ شَهْرَيْنِ .

158 — () : Buradaki râvîler' yine Bureyde (R) nin :

36. Annesi ölmüş ve kızının tasadduk etmiş olduğu câriye de mîras yoluyla tekrar kendisine dönmüştü. Kadın, Rasûlullah'dan, câriye tekrar kendi mülküne döndüğü zaman evvelce sadaka etmiş olmasından dolayı bir sevâbı olub olmadığını sordu. Rasûlullah, sen hibenden ve sadakandan rucû' etmediğin halde anana yaptığın iyiliğinden dolayı sana ecir sâbit olmuştur. Onu, sana ancak mîras geri vermiştir. Bu iş senin elinde değildir. Yani Allah o câriyeyi sana mîras sebebiyle reddetmiştir. Câriye sana halâl bir sûrette dönmüştür, buyurdu.

Orucu da anası adına fidye vermek sûretiyle ödeyebilir. Hacc, sırf bedenî ibâdet olmadığı için devamlı acz hâlinde onda niyâbet cereyan eder. Namaz ve oruc gibi sırf bedenî ibâdetlerde niyâbet câiz görülmemiştir. Bu câiz olmamak, bu konuda vârid olmuş diğer hadislerle dayanmaktadır. Bu hadislerin biri 153 rakamlı hadisın hâşiyesinde verilmişti.

Ben Peygamber (S) in yanında oturuyordum, dediğini İbn Mushir'in (157 rakamlı) hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Ancak bunda râvî: İki ay oruc borcu, demiştir.

() : Buradaki râvî de Bureyde'nin : Peygamber'e bir kadın geldi dediğini rivâyet ederek yukarıki hadîsin benzerini zikretmiştir ve râvî burada : Bir ay oruc, şeklinde söylemiştir.

() : Buradaki râvî de Sufyân'dan bu isnad ile rivâyet edib: İki ay oruc diye söylemiştir.

() : Buradaki râvî de Suleyman ibn Bureyde'den, babası Bureyde'nin : Peygamber'e bir kadın geldi dediğini yukardaki râvîlerin hadîsi gibi rivâyet etmiş ve bu da : Bir ay oruc şeklinde söylemiştir.

(۲۸) باب الصائم برعى الطعام فليقل : إني صائم

۱۵۹ — (۱۱۵۰) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ : رَوَايَةٌ . وَقَالَ عَمْرُو : يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ . وَقَالَ زُهَيْرُ : عَنْ النَّبِيِّ ﷺ) قَالَ « إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ ، وَهُوَ صَائِمٌ ، فَلْيَقُلْ : إني صائمٌ » .

(28) «ORUCLU İKEN BİR YEMEĞE ÇAĞRILAN KİMSE, BEN ORUCLUYUM DESİN» BÂBİ

159 — (1150) : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) buyurdu ki : «Herhangi biriniz oruclu iken bir yemeğe da'vet edildiğinde, ben orucluyum desin».

(۲۹) باب من فطر المسلم للصائم

۱۶۰ — (۱۱۵۱) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . رَوَايَةٌ . قَالَ « إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ يَوْمًا صَائِمًا ، فَلَا يَرَفُثُ وَلَا يَجْهَلُ . فَإِنْ امْرُؤٌ شَاتَمَهُ أَوْ قَاتَلَهُ ، فَلْيَقُلْ : إني صائمٌ . إني صائمٌ » .

(29) ORUC TUTAN KİMSENİN, DİLİNİ (KÖTÜ SÖZDEN) KORUMASI BÂBİ

160 — (1151) : Ebû Hureyre (R) Rasûlullah (S) ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir :

«Herhangi biriniz (bilhassa) oruçlu bulunduğu gün artık kötü söz söylemesin ve câhilliğe kapılmasın. Eğer bir kimse kendisi ile dögüşür yahut ona söverse derhal : Ben oruçluyum, ben oruçluyum, desin».

(۳۰) باب فضل الصيام

۱۶۱ - (...) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التَّجِيبِيُّ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : « قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : كُلُّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصِّيَامَ . هُوَ لِي وَأَنَا أَجْزَى بِهِ . فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ! لَخُلُفَةٌ فَمِ الصَّائِمِ أَطِيبُ عِنْدَ اللَّهِ ، مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ » .

(30) ORUCUN FAZİLETİ BÂBİ

161 — () : Ebû Hureyre' (R) dedi ki :

Ben, Rasûlullah'dan işittim şöyle diyordu : «Azîz ve Celîl olan Allah : Âdem oğlunun her ameli kendisi içindir, oruc müstesnâ. O, doğrudan doğruya bana edilen (riyâ karışmayan) bir ibadettir. Onun (sayısız) ecrini de doğrudan doğruya ben veririm buyurdu. Muhammed'in nefsi yedinde bulunan (Allah) a yemîn ederim ki oruçlu ağzın (açlık) kokusu Allah indinde muhakkak misk kokusundan daha hoş ve temizdir».

۱۶۲ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ قَعْنَبٍ وَفُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ (وَهُوَ الْحَزَامِيُّ) عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الصِّيَامُ جُنَّةٌ » .

162 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasulullah (S) : «Oruc bir kalkandır» buyurdu³⁷.

۱۶۳ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ الزَّيَّاتِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : كُلُّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصِّيَامَ . فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزَى بِهِ . وَالصِّيَامُ جُنَّةٌ . فَإِذَا كَانَ يَوْمٌ صَوْمٍ أَحَدِكُمْ . فَلَا يَرَفْتُ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَسْحَبُ . فَإِنْ سَابَهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ ، فَلْيَقُلْ : إِنِّي امْرُؤٌ صَائِمٌ . وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ! لَخُلُوفٌ فَمِ الصَّائِمِ أَطِيبُ عِنْدَ اللَّهِ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ . وَلِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ يَفْرَحُهُمَا : إِذَا أَفْطَرَ فَرِحَ بِفِطْرِهِ . وَإِذَا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ » .

37. Bu, çok belîğ ve câmialı bir sözdür. Bununla orucun, oruçluya melekî bir haslet bahsettiği, ihtiras kapılarını kapayıb şerlerden, kötülüklerden koruduğu ifâde edilmiştir.

163 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle der :

Rasûlullah (S) dedi ki : «Azîz ve Celîl olan Allah : Âdem oğlunun işlediği her hayır ve ibâdet (de) kendisi için (bir menfaat düşüncesi var) dır. Fakat oruc böyle değildir. Çünkü oruc hâlis benim (rızâm) için yapılan bir ibâdettir. Onun mükâfatını da ben veririm, buyurmuştur. Oruc bir kalkandır. Herhangi birinizin oruc günü olduğu zaman artık bu kimse o gün kötü söz söylemesin ve bağırıb çağırmasın. Eğer biri kendisine söver yahut onunla dövüşürse hemen : Ben oruçlu bir kimseyim, desin. Muhammed'in nefsi yedinde bulunana yemîn ederim ki oruçlunun (açlık) kokusu kıyamet gününde Allah indinde misk kokusundan daha temizdir. Oruçlunun kendileriyle ferahlanacağı iki sevinci vardır : İftar ettiği zaman iftariyle sevinir, Rabb'ına kavuştuğu zaman da orucu(un mükâfatı) ile ferahlanıp sevinir».

١٦٤ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكَيْعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ .
ع. وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ . ع. وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كُلُّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ . الْحَسَنَةُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِينَ مِائَةً ضِعَافٍ . قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : إِلَّا الصَّوْمَ . فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزَى بِهِ . يَدْعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي . لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ : فَرْحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ ، وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ . وَخَلُوفُ فِيهِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ » .

164 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Âdem oğlunun her iyi ameline kat kat sevab verilir. İyilik on mislinden yedi yüz misline kadar karşılık görür³⁸. Azîz ve Celîl olan Allah buyurdu : Oruc böyle değildir. Çünkü oruc sırf benim içindir. Onun mükâfatını da ben veririm. Oruçlu kimse benim için şehvetini ve yemesini bırakır. Oruçlunun iki sevinci vardır : Birisi iftar vaktındaki sevinci, öbürü de Rabb'ına kavuştuğu zamanki sevincidir. Onun ağzının açlık kokusu Allah katında misk kokusundan daha temizdir».

38. « من جاء بالحسنة فله عشر أمثالها ... » Her kim bir iyilikle gelirse, ona onun on misli vardır..» (el-En'âm: 160).

مثل الدين ينفقون أموالهم في سبيل الله كمثل حبة تبتث سبع سنابل في كل سنبله مائة حبة والله

يضاعف لمن يشاء والله واسع عليم

: Mallarını Allah yolunda harcıyanların hâli, yedi başak bitiren, her başakta yüz dâne bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah kime dilerse ona kat kat verir. Allah, ihsanı bol olan, hakkıyla bilendir» (el-Bakara: 261).

١٦٥ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُسَيْلٍ عَنْ أَبِي سِنَانٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : إِنَّ الصَّوْمَ لِي وَأَنَا أُجْزِي بِهِ . إِنَّ لِلْعِصْمَةِ فَرْحَتَيْنِ : إِذَا أَفْطَرَ فَرِحَ . وَإِذَا لَقِيَ اللَّهَ فَرِحَ . وَالَّذِي تَقَسَّ مُحَمَّدٌ بِيَدِهِ ! لَخُلُوفُ فَمِ الْعِصْمَةِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَاقُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلَيْطٍ الْهَذَلِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) حَدَّثَنَا ضِرَارُ بْنُ مُرَّةَ (وَهُوَ أَبُو سِنَانٍ) بِهَذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ : وَقَالَ « إِذَا لَقِيَ اللَّهَ كَفَزَاهُ ، فَرِحَ » .

165 — () : Ebû Hureyre ile Ebû Saîd (R) şöyle dediler :

Rasûlullah (S) dedi ki : «Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyuruyor : Şüphe yok ki oruc sadece benim (rıẓâm) içindir. Onun mükâfatını da ben veririm. Muhakkak ki oruçlu için iki sevinc vardır : Bir, iftar ettiği zaman sevinir, bir de Allah'a kavuştuğu zaman sevinir. Muhammed'in canı yedinde olana yemin ederim ki oruçlunun ağzının (açlık) kokusu Allah indinde misk kokusundan muhakkak daha hoşdur».

() : Dırâr ibn Murre, bu isnadla tahdîs edib Rasûlullah : «Oruçlu bir de Allah'a kavuştuğu ve Allah da kendisine mükâfatını verdiği zaman sevinir» buyurdu demiştir.

١٦٦ - (١١٥٢) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ (وَهُوَ الْقَطَوَانِيُّ) عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ . حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرِّيَّانُ . يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . لَا يَدْخُلُ مَعَهُمْ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ . يُقَالُ : أَيْنَ الصَّائِمُونَ ؟ فَيَدْخُلُونَ مِنْهُ . فَإِذَا دَخَلَ آخِرُهُمْ . أُغْلِقَ فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ » .

166 — (1152) : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Cennetde Reyân denilen bir kapu vardır. Bu kapudan kıyâmet gününde (cennete) yalnız oruçlular girer. Onlarla beraber başka hiçbir kimse girmez. (Kıyamet gününde) oruçlular nerede! diye nidâ edilir. Oruçlular kalkıp oradan girerler, Oruçluların sonuncusu içeri girdiği zaman kapu kapatılır da artık ondan içeriye hiç kimse giremez».

(۳۱) باب فضل الصيام في سبيل الله لمن بطفه، بلا ضرر ولا غروب من

١٦٧ - (١١٥٣) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمُهَاجِرِ . أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ الْهَادِ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا مِنْ عَبْدٍ يَصُومُ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ . إِلَّا بَاعَدَ اللَّهُ ، بِذَلِكَ الْيَوْمِ ، وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (بِعَنِي الدَّرَاوَزِيِّ) عَنْ سُهَيْلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ

(31) ZARARSIZ VE HİÇ BİR HAKK KAÇIRMAYARAK ORUCA MUKTEDİR OLAN İÇİN ALLAH RİZASI YOLUNDA ORUC TUTMANIN FAZİLETİ BÂBİ

167 — (1153) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Herhangi bir kul Allah rızası için bir gün oruc tutarsa, bu günün orucu sebebiyle Allah o kulun yüzünü ateşten muhakkak yetmiş sonbahar (yani yetmiş yıl) lık yol kadar uzaklaştırır».

() : Buradaki râvî de yine Suheyî'den bu isnadla aynı hadîsi rivâyet etmiştir.

١٦٨ - (...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ الْعَبْدِيِّ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَسُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ؛ أَنَّهُمَا سَمِعَا النُّعْمَانَ بْنَ أَبِي عَيَّاشٍ الزُّرْقِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، بَاعَدَ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا » .

168 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

«Her kim Allah (rızası) yolunda bir gün oruc tutarsa Allah onun yüzünü yetmiş sonbaharlık mesafe kadar ateşten uzaklaştırır».

(۳۲) باب مواز صوم النافذ بنية من النهار قبل الزوال ، ومواز فطر الصائم غدا من غير عذر

١٦٩ - (١١٥٤) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنِي عَائِشَةُ بِنْتُ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، ذَاتَ يَوْمٍ « يَا عَائِشَةُ ! هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ ؟ » قَالَتْ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا عِنْدَنَا شَيْءٌ .

قَالَ « فَأَنْتِ صَائِمٌ » قَالَتْ : فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَأَهْدَيْتُ لَنَا هَدِيَّةً (أَوْ جَاءَ نَا زَوْرٌ) . قَالَتْ : فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَهْدَيْتُ لَنَا هَدِيَّةً (أَوْ جَاءَ نَا زَوْرٌ) وَقَدْ خَبَأْتُ لَكَ شَيْئًا . قَالَ « مَا هُوَ ؟ » قُلْتُ : حَيْسٌ . قَالَ « مَا تَبِيهِ » فَبَحْتُ بِهِ فَأَكَلَ . ثُمَّ قَالَ « قَدْ كُنْتُ أَصْبَحْتُ صَائِمًا » . قَالَ طَلَحَةُ : لَخَذْتُ مُجَاهِدًا بِهَذَا الْحَدِيثِ فَقَالَ : ذَلِكَ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ يُخْرِجُ الصَّدَقَةَ مِنْ مَالِهِ . فَإِنْ شَاءَ أَمْضَاهَا وَإِنْ شَاءَ أَمْسَكَهَا .

(32) GÜNDÜZLEYİN ZEVALDEN EVVEL NİYYET ETMEKLE NÂFİLE ORUCU TUTMANIN VE NÂFİLE ORUCU TUTANIN DA ÖZÜRSÜZ OLARAK ORUCU BOZMASININ CEVÂZİ BÂBİ

169 — (1154) : Mu'minlerin anası Âişe (Allah ondan râzî olsun), şöyle dedi :

Rasûlullah (S) birgün bana :

— Yâ Âişe! Yanınızda yiyecek birşey var mı? diye sordu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Yanımızda hiçbir şey yoktur, dedim. Rasûlullah :

— Öyle ise bugün ben oruçluyum diyerek dışarı çıktı. Muteakiben bize bir şey hediye edildi. (Yahut bize ziyâretçiler gelmişti de onlar sebebiyle bize hediye verilmmişti). Rasûlullah geri döndüğü zaman ben :

— Yâ Rasûlallah! Bize bir hediye verildi (yahut bize ziyâretçiler geldi de onlar sebebiyle bize hediye verildi). Ondan senin için bir parça şey sakladım, dedim. Rasûlullah :

— Nedir o? diye sordu. Ben :

— Hays yemeğidir, dedim ³⁹.

— Onu getir, dedi. Bunun üzerine ben o yemeği Peygamber'e getirdim ve kendisi onu yedi. Sonra :

— Ben sabaha oruçlu olarak dâhil olmuşum, dedi.

Râvî Talha dedi ki : Ben bu hadîsi Mucâhid'e tahdîs ettim. Mucâhid : Bu, bir kimsenin durumu gibidir ki kendi malından sadaka çıkarır da muteâkiben dilerse o sadakayı verir, dilerse vermeyib kendisinde tutar, dedi.

39. Hays, Arab'larda bir yemek adıdır ki çekirdeği çıkarılmış hurma, sâfi yağ ve keş, gereği gibi birbirine katılıp karıştırılarak ve bazan da içine sevik ilâvesi sûretiyle tertib edilir (Kamus Tercemesi).

۱۷۰ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ عَمَّتِهِ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ . قَالَتْ : دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ « هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ ؟ » فَقُلْنَا : لَا . قَالَ « فَإِنِّي إِذْنٌ صَائِمٌ » ثُمَّ أَتَانَا يَوْمًا آخَرَ فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَهْدِي لَنَا حَيْسٌ . فَقَالَ « أَرَيْنِيهِ . فَلَقَدْ أَصْبَحْتُ صَائِمًا » فَأَكَلَ .

170 — () : Mu'minlerin anası Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bir gün yanıma girdi ve :

— Yanınızda yiyecek bir şey var mı? diye sordu. Biz :

— Hayır yokdur deyince :

— Öyle ise ben bu gün oruçluyum, buyurdu. Sonra başka bir gün yine yanımıza geldiğinde :

— Yâ Rasûlallah! Bize hays yemeği hediye edildi dedik.

— Onu bana getiriniz. Yemîn olsun sabaha oruçlu olarak girmiştim dedi ve ondan yedi ⁴⁰.

(۳۳) باب أكل الناس وشربهم ومما لا يفطر

۱۷۱ - (۱۱۵۵) وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هِشَامِ الْقُرْدُوسِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ ، فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ ، فَلَيْتِمُ صَوْمَهُ . فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ » .

(33) UNUTAN KİMSENİN YEMESİ, İÇMESİ VE CİNSİ MÜNÂSEBET ETMESİ ORUCUNU BOZMAZ BÂBİ

171 — (1155) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Kim oruçlu iken unutub yer, içerse orucunu (boz-

40. Âlimler fecr sâdıkın tulûundan sonra oruca niyyet edilmesinde ihtilâf etmişlerdir: Ev-zâî, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel, İshâk Ramazan orucuna gecedan niyyet edilmedikce câiz değildir, demişlerdir. Zâhirî mezhebi de böyledir.

Nehaî, Sevrî, Ebû Hanîfe, Ramazan, ta'yîn edilmiş nezîr ve nâfile oruçlara zevalden evvele kadar niyyet etmek sahîh ve câizdir, demişlerdir.

Oruç tutmak tasavvurunda olmayan bir kimse bilâhare nâfile oruç tutmak isterse bu vaziyetteki kimsenin orucu ve niyeti hakkında da âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı ne zaman olursa olsun gündüzleyn niyyet etmekle nâfile oruç tutmayı tecvîz etmişlerdir.

İmâm Mâlik nâfile oruçda da gecedan niyyeti şart koşarak : Gündüzün evvelinde yemekden içmekden imsak etmek, niyetsiz ameldir, açlıktan ibarettir, demiştir. İbnu Zî'b'in mezhebi de böyledir.

mayıb) tamamlasın. Çünkü ona ancak Allah yedirmiş, içirmiştir» buyurdu ⁴¹.

(۳۴) باب صيام النبي صلى الله عليه وسلم في غير رمضان ، واستحب أن لا يحل شهرًا عن صوم

۱۷۲ — (۱۱۵۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ عَنْ سَعِيدِ الْجَرِيرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ. قَالَ: قُلْتُ لِمَ أَشْهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: هَلْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَصُومُ شَهْرًا مَعْلُومًا سِوَى رَمَضَانَ؟ قَالَتْ: وَاللَّهِ! إِنْ صَامَ شَهْرًا مَعْلُومًا سِوَى رَمَضَانَ. حَتَّى مَضَى لَوَجْهِهِ. وَلَا أَفْطَرَهُ حَتَّى يُصِيبَ مِنْهُ

(34) PEYGAMBER (S) İN RAMAZAN HÂRİCİNDEKİ ORUCU VE (AZ DA OLSA) HİÇ BİR AYI ORUCDAN HÂLİ KILMAMANIN MUSTEHABLIĞI BÂBİ:

172 — (1156) : Abdullah ibn Şakîk dedi ki :

Âişe (R) ye : Peygamber (S) ramazandan başka ma'lûm bir ay oruc tutar mıydı? diye sordum :

Allah'a yemin ederim ki o, ölünceye kadar ramazandan başka ma'lûm ve muayyen bir ayı kâmilten oruc tutmamıştır. Kendisinden oruc pa-yını almadan sırf orucsuz geçirdiği ay da yoktur, dedi.

۱۷۲ — (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا كَهْمَسٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ. قَالَ: قُلْتُ لِمَ أَشْهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ شَهْرًا كُلَّهُ؟ قَالَتْ: مَا عَامَّتُهُ صَامَ شَهْرًا كُلَّهُ إِلَّا رَمَضَانَ. وَلَا أَفْطَرَهُ كُلَّهُ حَتَّى يَصُومَ مِنْهُ حَتَّى مَضَى لِسَيْدِهِ ﷺ

173 — () : Abdullah ibn Şakîk dedi ki :

Âişe (R) ye :

— Rasûlullah (S) bir ayı kâmilten oruc tutar mıydı? diye sordum.

— Onun, ölünceye kadar ramazandan başka bir ayın hepsini oruc tuttuğunu, ne de hiç oruc tutmayarak ayın tamamını orucsuz geçirdiğini bilmiyorum, dedi.

41. Dârakutnî, Ebû Hureyre'den şu hadisi rivâyet etti :

Rasûlullah (S) : «Orucu, unutarak yer yahut unutarak içerse o, Allah Teâlâ'nın kendisine sevk ettiği bir rızıktır. (Bundan dolayı) ona kazâ da yoktur» buyurmuştur.

Şârih Hattâbî şöyle der: Unutmak bir zarûrettir. Zarûrî fiiller hükûm husûsunda fâiline muzâf olmaz ve fâil zarûrî fiillerinden dolayı muâhaza edilmez.

۱۷۴ - (...) وحدثني أبو الربيع الزهراني . حدثنا حماد عن أيوب وهشام ، عن محمد ، عن عبد الله بن شقيق (قال حماد : وأظن أيوب قد سمعه من عبد الله بن شقيق) قال : سألت عائشة رضي الله عنها عن صوم النبي ﷺ . فقالت : كان يصوم حتى تقول : قد صام . قد صام . ويفطر حتى تقول : قد أفطر . قد أفطر . قالت : وما رأيته صام شهرًا كاملاً ، منذ قدم المدينة ، إلا أن يكون رمضان .

(...) وحدثنا قتيبة . حدثنا حماد عن أيوب ، عن عبد الله بن شقيق . قال : سألت عائشة رضي الله عنها . ولم يذكر في الإسناد هشامًا ولا محمدًا .

174 — () : Abdullah ibn Şakik dedi ki :

Âişe (R) ye Peygamber (S) in orucundan sordum da şöyle dedi : Rasûlullah, biz (devamlı) oruc tutmuştur, oruc tutmuştur deyinceye kadar oruc tutar ve yine biz, (devamlı) oruc tutmamıştır, oruc tutmamıştır deyinceye kadar da orucsuz bulunurdu. Ben, ramazan ayı olmak müstesnâ, onun Medîne'ye geldiği günden beri bir ayı tamamiyle oruc tuttuğunu görmüş değilim.

() : Buradaki râvî de aynı hadîsi rivâyet etmiş fakat isnadda Hişâm'ı ve Muhammed'i zikretmemiştir.

۱۷۵ - (...) وحدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن أبي النضر مولى عمر بن عبد الله ، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن ، عن عائشة أم المؤمنين رضي الله عنها : كان رسول الله ﷺ يصوم حتى تقول : لا يفطر . ويفطر حتى تقول : لا يصوم . وما رأيت رسول الله ﷺ استكمل صيام شهر قط إلا رمضان . وما رأيته في شهر أكثر منه صيامًا في شعبان .

175 — () : Mu'minlerin anası Âişe (Allah kendisinden râzı olsun), şöyle demiştir :

Rasûlullah (S), bazan biz onu (bu ayda) hiç iftar etmiyor deyinceye kadar oruc tutardı. Bazan da biz, kendisi (bu ayda) hiç oruc tutmuyor diyecek kadar orucsuz bulunurdu. Ben, Rasûlullah'ın ramazandan başka bir ayın orucunu tamamladığını asla görmedim. Şa'ban ayındaki kadar kendisinde çok oruculu olduğu bir ay da görmedim.

۱۷۶ - (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمر بن النّاذب . جميعاً عن ابن عيينة . قال أبو بكر : حدثنا سفيان بن عيينة عن ابن أبي لبيد ، عن أبي سلمة ، قال : سألت عائشة رضي الله عنها عن صيام رسول الله ﷺ . فقالت : كان يصوم حتى تقول : قد صام . ويفطر حتى تقول : قد أفطر . ولم أره صائمًا من شهر قط أكثر من صيامه من شعبان . كان يصوم شعبان كله . كان يصوم شعبان إلا قليلاً .

176 — () : Ebû Seleme şöyle dedi :

ÂiŖe (R) ye, Rasûlullah (S) ın orucundan sordum da o Ŗu cevabı verdi : Rasûlullah, biz (artık hep) oruc tuttu deyinceye kadar oruc tutar ve yine biz, (artık hep) iftar etti deyinceye kadar orucsuz bulunurdu. Onu hiçbir ayda, Ŗa'ban ayında olduğu kadar çok oruclu bulunduğunu asla görmedim. O (bazan) Ŗa'bân ayının tamâmını oruc tutardı. Bazan da birazı müstesna, Ŗa'bânın çoğunda oruc tutardı.

١٧٧ — (٧٨٢) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الشَّهْرِ مِنْ السَّنَةِ أَكْثَرَ صِيَامًا مِنْهُ فِي شَعْبَانَ . وَكَانَ يَقُولُ « خُذُوا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ . فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَمْلَأَ حَتَّى تَمْلُؤُوا » . وَكَانَ يَقُولُ « أَحَبُّ الْعَمَلِ إِلَى اللَّهِ مَا دَاوَمَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ ، وَإِنْ قَلَّ » .

177 — (782) : Ebû Seleme tahdîs etti ki ÂiŖe (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S), senenin hiçbir ayında Ŗa'bânda olduğu kadar çok oruclu bulunmazdı. Ve kendisi : «Amellerden (mukavemetine) tâkat yetiştirebileceğiniz ibâdetleri alınız. Çünkü sizler ibâdetden bıkıb usanmadıkca Allah Teâlâ sevâb vermekden asla bıkmıyacaktır» buyururdu. Ve kezâ : «Allah'a göre en sevimli amel, az olsa da sâhibinin devamlı yaptığı ameldir» buyururdu.

١٧٨ — (١١٥٧) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزُّهْرَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَ : مَا صَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَهْرًا كَامِلًا قَطُّ غَيْرَ رَمَضَانَ . وَكَانَ يَصُومُ ، إِذَا صَامَ ، حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ : لَا ، وَاللَّهِ ! لَا يُفْطِرُ . وَيُفْطِرُ ، إِذَا أَفْطَرَ ، حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ : لَا ، وَاللَّهِ ! لَا يَصُومُ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ عَنْ غُنْدَرٍ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : شَهْرًا مُتَتَابِعًا مُنْذُ قَدِيمِ الْمَدِينَةِ .

178 — (1157) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ramazandan başka hiç bir ayı kâmilten oruc tutmamıştır. Rasûlullah diğerk aylarda oruc tuttuğu zaman onu gören birisi : Hayır vallâhi, Rasûlullah bu ay hiç iftar etmiyor diyecek kadar oruc tu-

tardı. Oruc tutmadığı zamanda da onu gören birisi : Hayır vallâhi, Rasûlullah bu ayı hiç oruc tutmuyor diyecek derecede oruc tutmazdı.

() : Buradaki râvî de Ebû Bişr'den bu isnad ile aynı hadîsi rivâyet etmiştir. Fakat burada : Medîne'ye geldiğinden beri arka arka ya bir ay (oruc tutmamıştır) demiştir.

۱۷۹ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ الْأَنْصَارِيُّ . قَالَ : سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنْ صَوْمِ رَجَبٍ ؟ وَنَحْنُ يَوْمَئِذٍ فِي رَجَبٍ . فَقَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ حَتَّى يَقُولَ : لَا يُفْطِرُ . وَيُفْطِرُ حَتَّى يَقُولَ : لَا يَصُومُ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . م وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى . أَخْبَرَنَا عِيسَى ابْنُ يُونُسَ . كِلَاهُمَا عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ . بِإِذْنِهِ .

179 - () : Usman ibn Hakîm el-Ensârî tahdîs edib dedi ki : Saîd ibn Cubeyr'den receb (ayının) orucunu sordum? Biz o gün receb ayı içinde bulunuyorduk. Saîd şöyle dedi : Ben, İbnu Abbas'dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S), bazan biz, artık orucsuz gün geçirmiyor diyecek derecede oruc tutar ve bazan da biz, artık oruc tutmuyor deyinceye kadar orucsuz bulunurdu.

() : Buradaki râvîler de yine Usman ibn Hakîm'den bu isnad içinde aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir.

۱۸۰ - (۱۱۵۸) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي خَلْفٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . م وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ (وَالْفُظُّ لَهُ) حَدَّثَنَا بِهِ زُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَصُومُ حَتَّى يُقَالَ : قَدْ صَامَ ، قَدْ صَامَ . وَيُفْطِرُ حَتَّى يُقَالَ : قَدْ أَفْطَرَ ، قَدْ أَفْطَرَ .

180 - (1158) : Enes (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) bazan, artık hep oruc tutmuştur, oruc tutmuştur denilinceye kadar oruc tutar, bazan da artık hep oruc tutmamıştır, oruc tutmamıştır denilinceye kadar orucsuz bulunurdu ⁴².

42. Gerek bu Enes hadisi, gerek ondan evvel geçen İbn Abbâs hadisleri metnin anlaşılması bakımından bazı güçlükler ve müşkilleri ihtivâ ediyor. Her iki sahâbinin bu hadisleri ile ifâde etmek istedikleri ma'nâ zor anlaşılıyor. Hadislerin bu müşkilliğinden dolayı şârihler türlü türlü tasarruf ve tevcihlere gitmişlerdir. Fakat hepsinin de birleştikleri cihet, İbn Abbâs'ın da, Enes ibn Mâlik'in de bu haberleriyle, Rasûlullah'ın nâfile namaz kılmak ve oruc tutmak hususunda muayyen ve muttarit bir programa tâbi' olduğunu bildirmeleridir.

(۳۵) باب النهی عن صوم الدهر لمن فخر به أو فوت به مفا أو لم يفتقر العبدین والنسب ،

و بيان غفيل صوم يوم و افطار يوم

۱۸۱ — (۱۱۵۹) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ وَهْبٍ يُحَدِّثُ عَنْ يُونُسَ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . ع وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ : أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ يَقُولُ : لَا قُومَ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا صُومَ مِنَ النَّهَارِ ، مَا عِشْتُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنْتَ الَّذِي تَقُولُ ذَلِكَ ؟ » فَقُلْتُ لَهُ : قَدْ قُلْتُهُ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَإِنَّكَ لَا تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ . فَصُمْ وَأَفْطِرْ . وَتَمِّمْ وَفَمِّمْ . وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِمِثْلِهَا . وَذَلِكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ » قَالَ قُلْتُ : فَإِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ « صُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمَيْنِ » قَالَ قُلْتُ : فَإِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « صُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمًا . وَذَلِكَ صِيَامُ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَهُوَ أَعْدَلُ الصِّيَامِ » قَالَ قُلْتُ : فَإِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ » . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ : لَأَنْ أَكُونَ قَبْلَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ الَّتِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَهْلِي وَمَالِي .

(35) ORUC SEBEBİYLE ZARARLANAN YAHUT ORUC YÜZÜNDEN BİR HAKKI YERİNE GETİRMEYEN, İKİ BAYRAMDA VE TEŞRİK GÜNLERİNDE İFTAR ETMEYEN KİMSEYİ DEVAMLİ ORUCDAN NEHİY; BİR GÜN ORUC BİR GÜN İFTAR ETMENİN DE FAZİLETİNİ BEYÂN BÂBİ

181 — (1159) : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle dedi :

Abdullah'ın : « Ben hayatta bulundukca geceleyin namaz kılacağım, gündüzleyin de oruc tutacağım » diye yemîn ettiğim Rasûlullah'a haber verilince Rasûlullah :

— Hakikaten sen böyle söylüyor musun? diye sordu. Ben de kendisine :

— Evet böyle söyledim yâ Rasûlallah! dedim. Rasûlullah :

— Sen bu ağır ibâdeti ifâyâ muktedir olamazsın. Sen kâh oruc tut, kâh ye, kâh uyu, kâh namaz kıl. Her aydan üç gün oruc tut. Her hasene-ye onun on misli mukâfat mukarrardır (Kim bir iyilikle ve güzellikle gelirse işte ona bunun on katı var.. — el-En'âm: 160). Bu her ayın üç gün orucu bütün sene orucu gibidir, buyurdu.

- Ben bundan daha fazlasına muktedir olurum, dedim.
- Öyle ise bir gün oruc tut, iki gün ye, buyurdu.
- Ben bundan daha fazlasına muktedir olurum yâ Rasûlallah dedim.
- Öyle ise bir gün oruc tut, bir gün oruc tutma. İşte bu Dâvûd Aleyhis-selâmın orucudur. Bu, oruc tutmanın en âdil olanıdır, buyurdu.
- Ben bundan daha fazlasına muktedir olurum, dedim. Rasûlullah :
- Bundan efdal oruc yokdur, buyurdu.

Abdullah ibn Amr (ihtiyarlayıp da taahhüd ettiği ibâdeti muhâfaza-dan âciz olunca) : Rasûlullah'ın söylediği her ayda üç gün oruc tutmayı kabul etmiş olmaklığım bana muhakkak ehlim ve malımdan daha sevimli olacaktı, dedi.

۱۸۲ — (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّوْمِيُّ . حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ (وَهُوَ

ابْنُ عَمَّارٍ) حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ : انْطَلَقْتُ أَنَا وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ حَتَّى تَأْتِيَ أَبَا سَامَةَ . فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِ رَسُولًا فَخَرَجَ عَلَيْنَا . وَإِذَا عِنْدَ بَابِ دَارِهِ مَسْجِدٌ . قَالَ : فَكُنَّا فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى خَرَجَ إِلَيْنَا . فَقَالَ : إِنْ تَشَاءُوا ، أَنْ تَدْخُلُوا ، وَإِنْ تَشَاءُوا ، أَنْ تَقْعُدُوا هَهُنَا . قَالَ فَقُلْنَا : لَا . بَلْ نَقْعُدُ هَهُنَا . فَحَدَّثَنَا . قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : كُنْتُ أَصُومُ الدَّهْرَ وَأَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَةٍ . قَالَ : قَالِمَا ذُكِرْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ ، وَإِنَّمَا أُرْسِلَ إِلَيَّ فَأَتَيْتُهُ . فَقَالَ لِي « أَلَمْ أَخْبَرَ أَنَّكَ أَصُومُ الدَّهْرَ وَتَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَةٍ ؟ » فَقُلْتُ : بَلَى . يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! وَلَمْ أَرِدْ بِذَلِكَ إِلَّا الْخَيْرَ . قَالَ « فَإِنَّ بِحَسْبِكَ أَنْ تَصُومَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ » قُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ « فَإِنَّ لِرِوَجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا . وَلِرِوَجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا . وَلِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا » قَالَ « فَصُمْ صَوْمَ دَاوُدَ نَبِيِّ اللَّهِ (ﷺ) فَإِنَّهُ كَانَ أَعْبَدَ النَّاسِ » . قَالَ قُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! وَمَا صَوْمُ دَاوُدَ ؟ قَالَ « كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا » قَالَ « وَأَقْرَأُ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ » قَالَ قُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ « فَأَقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْرِينَ » قَالَ قُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ « فَأَقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْرِ » قَالَ قُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ « فَأَقْرَأْهُ فِي كُلِّ سَبْعٍ ، وَلَا تَرُدْ عَلَى ذَلِكَ . فَإِنَّ لِرِوَجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا . وَلِرِوَجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا . وَلِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا » .

قَالَ : فَشَدَّدْتُ . فَشَدَّدَ عَلَيَّ .

قَالَ : وَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّكَ لَا تَدْرِي لِمَ لَكَ بِكَ عُمْرٌ » .

قَالَ : فَصِرْتُ إِلَى الَّذِي قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ . ذَلَمَّا كَبُرْتُ وَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ قَبْلْتُ رُحْمَةً
نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ

182 — () : Yahyâ (ibn Ebî Kesîr) tahdîs edib şöyle dedi: Ben ve Abdullah bin Yezîd beraberce gidib Ebû Seleme'nin evinin olduğu yere geldik ve kendisine bir elçi yolladık. Hemen evinin kapısının yakınında bir mescid vardı. O, bizim yanımıza çıkıncaya kadar biz mescidin içinde bulunduk. Ebû Seleme evinden yanımıza çıktı ve : İsterseniz evime buyurunuz, isterseniz burada otururuz, dedi. Biz : Hayır burada oturalım, sen bize hadis rivâyet et, dedik. Kendisi dedi ki : Bana Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) tahdîs edib şöyle dedi :

Ben, bütün gündüzleri oruc tutuyor (dehr orucu tutuyor), her gece de Kur'ân okuyor (hatmediyor) dum. Yâ Peygamber (S) e (ben yanında iken) benim bu hâlim zikredildi, yahut da o bana bir haberci yolladı da bunun üzerine ben kendisine gittim. Yanına varınca bana :

— (Yâ Abde'llâh!) Her gün oruc tuttuğun ve her gece Kur'ân'ı okuduğun bana haber verilmedi mi (sanırsın)? buyurdu.

— Evet Allah'ın Peygamber'i öyle yapıyorum ve ben bununla hayırdan başka bir şey murad etmiyorum, dedim. Rasûlullah :

— Her bir aydan üç gün oruç tutman şüphesiz sana kâfidir, buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! Ben bundan daha faziletlisine muktedir olurum, dedim.

— ŞÜPHE YOK Kİ EŞİNİN SENİN ÜZERİNDE BİR HAKKI VARDIR.

ZİYÂRETÇİLERİN DE SENİN ÜZERİNDE BİR HAKKI VARDIR.
KENDİ BEDENİNİN DE SENİN ÜZERİNDE BİR HAKKI VARDIR.

Binaenaleyh (bütün bu hakları edâ ederek) Allah'ın Peygamber'i olan Dâvûd (S) un orucunu tut. Çünkü Dâvûd insanların en çok ibâdet edeni idi, buyurdu. Ben :

— Ey Allâh'ın Peygamber'i! Dâvûd orucu ne kadardır? diye sordum.

— Dâvûd, bir gün oruc tutar bir gün tutmazdı, dedi. Sonra :

— Her ayda bir Kur'ân'ı okuyub hatmeyle, buyurdu.

— Ey Allâh'ın Peygamberi! Ben bundan daha fazlasına muktedir olurum, dedim.

— Öyle ise Kur'ân'ı her yirmi günde bir okuyub hatmeyle, buyurdu.

— Ey Allâh'ın Peygamber'i! Ben bundan daha sur'atli okumaya muktedir olurum, dedim.

— Öyle ise Kur'ân'ı her on günde bir okuyub hatmeyle, buyurdu.

— Ey Allâh'ın Peygamberi! Ben bundan daha fazla okumaya güç yetiririm, dedim.

— Öyle ise her yedi günde bir okuyub hatmet. Artık bunlardan ziyâdeye de gitme.

ÇÜNKÜ EŞİN İÇİN SENİN ÜZERİNDE BİR HAK VARDIR.

ZİYÂRETÇİLERİN İÇİN SENİN ÜZERİNDE BİR HAK VARDIR.

KENDİ VUCÛDUN İÇİN DE SENİN ÜZERİNDE BİR HAK VARDIR, buyurdu.

Abdullah der ki : Ben ibâdet isteğinde şiddet gösterdikce benim bu arzum yerine getirildi.

Yine der ki : Peygamber bana hitaben : «Sen bilemezsin, belki de senin ömrün uzun olur» buyurdu.

Yine der ki : Sonra ben, Peygamber'in benim için söylemiş olduğu uzun ömre ulaştım. İhtiyarladığım zaman keşki Peygamber'in (bana tek-lîf ettiği) ruhsatını kabul etseydim diye arzu ettim.

۱۸۳ — (...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْمُعَلَّمِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ فِيهِ ، بَعْدَ قَوْلِهِ « مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ » : « فَإِنَّ لَكَ بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرًا أَمْثَلَهَا . فَذَلِكَ الدَّهْرُ كُلُّهُ » .

وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : قُلْتُ : وَمَا صَوَّمُ نَبِيُّ اللَّهِ دَاوُدَ ؟ قَالَ « نِصْفُ الدَّهْرِ » وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ شَيْئًا . وَلَمْ يَقُلْ « وَإِنَّ لِرَبِّكَ عَلَيْكَ حَقًّا » وَلَكِنْ قَالَ « وَإِنْ لَوْلَاكَ عَلَيْكَ حَقًّا » .

183 — () : Bize Muallim Huseyin, Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den bu isnad ile ayni hadîsi tahdîs etti. Bu hadîsde «Her ayda üç gün oruc tut» sözünden sonra : «Her bir haseneye mukabil senin için bunun on misli mükâfat vardır. İşte bu da sana bütün günlerde oruc tutma sevabı olur» ziyâdesi vardır. Yine bu hadîsde : Allâh'ın Peygamberi Dâvûd'un orucu ne kadardır? diye sordum : «Senenin yarısıdır» buyurdu, kısmı vardır. Râvî bu hadîsde Kur'an kırâatından da bir şey zikretmedi. Ve kezâ «muhakkak ki senin üzerinde ziyaretçiler için de bir hak vardır» kısmını söylemedi. Lâkin bunun yerine «ŞÜPHE SİZ Kİ SENİN ÜZERİNDE ÇOCUĞUN İÇİN DE BİR HAK VARDIR» dedi.

۱۸۴ — (...) حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ ، عَنْ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَوْلَى ابْنِ زُهْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ : (وَأَخْبَسَنِي قَدْ سَمِعْتُهُ أَنَا مِنْ أَبِي سَلَمَةَ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اقْرَأِ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ » قَالَ قُلْتُ : إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً . قَالَ « فَاقْرَأْهُ فِي عِشْرِينَ لَيْلَةً » قَالَ قُلْتُ : إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً . قَالَ « فَاقْرَأْهُ فِي سِتِّينَ وَلَا تَزِدْ عَلَى ذَلِكَ » .

184 — () : Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bana :

— Kur'ân'ı her ayda bir okuyub hatmeyle, dedi. Ben de :

— Ben kendimde bundan fazla okumaya bir kuvvet buluyorum, dedim.

— Öyle ise Kur'ân'ı her yirmi gecede bir hatmeyle, buyurdu.

— Ben kendimde bundan sur'atlı okumaya bir kuvvet hissediyorum, dedim.

— Öyle ise her yedi günde bir hatmet ve sakın bunlardan fazlasına gitme, buyurdu.

١٨٥ — (...) وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ الْأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ قِرَاءَةً .

قَالَ : حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ ابْنِ الْحَكَمِ بْنِ ثَوْبَانَ . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا عَبْدَ اللَّهِ ! لَا تَكُنْ بِمِثْلِ فَلَانٍ . كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ » .

185 — () : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Yâ Abdellâh! Sakın fülân kimse gibi olma. O, bütün gece namaz kılardı fakat neticede gece namazını tamâmiyle terk etti, buyurdu ⁴³.

١٨٦ — (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ

عَطَاءَ يَزْعُمُ أَنَّ أَبَا الْعَبَّاسِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : بَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ أَنِّي أَصُومُ أَسْرَدُ ، وَأَصَلِّي اللَّيْلَ . فَأَمَّا أُرْسِلَ إِلَيَّ وَإِمَّا لَقِيْتُهُ . فَقَالَ « أَلَمْ أَخْبَرَ أَنَّكَ تَصُومُ وَلَا تُفْطِرُ ، وَأَصَلِّي اللَّيْلَ ؟ فَلَا تَفْعَلْ . فَإِنَّ لِمَعْنِكَ حَظًّا . وَلِنَفْسِكَ حَظًّا . وَلِلْأَهْلِ حَظًّا . فَصُمْ وَأَفْطِرْ . وَصَلِّ وَنَمْ . وَصُمْ مِنْ كُلِّ عَشْرَةٍ أَيَّامٍ يَوْمًا . وَلَكَ أَجْرُ نِسْمَةٍ » قَالَ : إِنِّي أَجِدُنِي أَتَوَى مِنْ ذَلِكَ ، يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! قَالَ « فَصُمْ صِيَامَ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) » قَالَ : وَكَيْفَ كَانَ دَاوُدُ يَصُومُ ؟ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! قَالَ « كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا . وَلَا يَفِرُّ إِذَا لَاقَى » قَالَ : مَنْ لِي بِهِدِيهِ ؟ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! (قَالَ عَطَاءُ : فَلَا أَدْرِي كَيْفَ ذَكَرَ صِيَامَ الْأَبَدِ) فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ . لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ . لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ » .

43. Rasûlullâh'ın burada bir şahıs ismi söylediğine hiçbir tarikde muttali' olamadım. Bu gibi ibhamlar şahsı sütünlemek maksadiyle yapılır. Muhtemel ki Peygamber burada muayyen bir şahsı kasdetmeyib sadece Abdullah'ı yapmakta bulunduğu hareketten vaz geçirmeyi murad etmiştir (İbn Hacer).

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ :
 إِنَّ أَبَا الْعَبَّاسِ الشَّاعِرَ أَخْبَرَهُ .

(قَالَ مُسْلِمٌ) : أَبُو الْعَبَّاسِ السَّائِبُ بْنُ فَرُّوخَ ، مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ ، ثِقَةٌ عَدْلٌ .

186 — () : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle derdi :

Benim arka arkaya oruc tutar ve bütün gece namaz kılar olduğum haberi Peygamber'e ulaştı. Bunun üzerine ya bizzat kendisi bana haber gönderdi veyahut da ben kendisi ile buluştuğumda şöyle buyurdu :

— Senin hiç orucsuz gün bırakmıyarak devamlı oruc tutar ve bütün gece namaz kılar olduğun bana haber verilmedi mi? Böyle yapma.

ÇÜNKÜ GÖZÜN İÇİN BİR HAZ VARDIR, NEFSİN İÇİN BİR HAZ VARDIR,

EHLİN İÇİN DE BİR HAZ VARDIR. Binaenaleyh sen (bütün bu hazları yerine getirerek) bazı günler oruc tut, bazı günler ye. Gecenin bir kısmında namaz kıl, bir kısmında uyu ve her **on günde bir gün** oruc tut. Bu, bir güne mukabil sana dokuz günün daha ecir verilecektir, buyurdu.

— Ben kendimi bundan daha kuvvetli hissediyorum ey Allâh'ın Peygamberi! dedim.

— Öyle ise Dâvûd Aleyhis-selâmın orucu gibi oruc tut, buyurdu.

— Dâvûd nasıl oruc tutardı? Ey Allah'ın Peygamberi! diye sordum.

— O, bir gün oruc tutar, bir gün iftar ederdi. Düşmanla karşılaştığı zamanda da kaçmazdı, buyurdu.

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Düşmandan kaçmamak hasletini bana kim te'mîn eder? diye sordum.

(— O, bir ilâhî ihsândır, buyurdu).

(Râvî Atâ ibn Ebî Rebah : Sonra ebed orucu tutmayı nasıl zikretti bilmiyorum, demiştir). Bunun üzerine Peygamber :

— Ebedî ve dâimî oruc tutan kimse, oruc tutmuş değildir. Ebedî oruc tutan kimse oruc tutmuş değildir. Ebedî oruc tutan kimse oruc tutmuş değildir, buyurdu ⁴⁴.

44. Bu «Lâ sâme men sâme'l-ebed» cümlesi ya bedduâdır, yahut menfi haber ma'nâsına haberdır. Bu cümle birkaç türlü anlaşılmıştır: Birincisi; bu, bayramlar ve teşrik günlerinde oruc tutmasından dolayı hakikata mahmuldur. Âişe de böyle cevap vermiştir. İkincisi; bu, oruc sebebiyle zarara uğrayana yahut bu yüzden diğer hakları yerine getiremeyen kimseye hamledilmiştir. Üçüncüsü de; «lâ sâme» nin ma'nâsı; o, böyle oruc tutmakla katlandığı meşakkatdan başkalarının bulduğu sevabı bulamaz, demektir. Bu ma'nâyâ göre de yine haber olur, bedduâ olmaz. Dördüncüsü; devamlı oruc tutan, oruc tutmuş olmasın ma'nâsında bir bedduâdır (Nevevî).

() : Bu hadîsi İbn Cureyc de bu isnadla haber vermiş ve kendisine de şâir Ebu'l-Abbâs'ın haber verdiğini söylemiştir.

Muslim der ki : Ebu'l-Abbas es-Sâib ibn Ferrûh, Mekke ahâlisinden-dir sika ve adl bir kimsedir.

١٨٧ - (...) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حَبِيبٍ . سَمِعَ أَبَا الْعَبَّاسِ .

سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو ! إِنَّكَ تَصُومُ الدَّهْرَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ . وَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ ، هَجَمْتَ لَهُ الْعَيْنُ . وَنَهَكْتَ . لَا صَامَ مِنْ صَامِ الْأَبَدِ .

صَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنَ الشَّهْرِ ، صَوْمُ الشَّهْرِ كُلِّهِ » قُلْتُ : فَإِنِّي أُطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ « فَصُمْ صَوْمَ دَاوُدَ . كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا . وَلَا يَفِرُّ إِذَا لَاقَى

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ إِسْرَءِيلَ عَنْ مِسْعَرٍ . حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ « وَنَفِثَ النَّفْسُ

187 - () : Abdullah ibn Amr (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) bana şöyle dedi : «Yâ Abdellah ibn Amr! Muhakkak ki sen her gün devamlı oruc tutuyor ve geceleyin de namaz kılıyorsun. Şüphesiz ki sen böyle yapmakda devam edersen bundan dolayı göz, göz çukuruna girer ve zayıf düşer. Ebed orucu (yani dâimî oruc) tutan kimse oruc tutmamıştır. Aydan üç gün oruc tutmak, ayın tamâmını oruc tutmak (gibi) dir».

— Ben bundan daha çoğuna muktedir olurum dedim.

— Öyle ise Dâvûd orucu tut. O, bir gün oruc tutar, bir gün oruc tutmazdı. Dâvûd, düşmanla karşılaştığı zaman kaçmadı, buyurdu.

() : Habîb ibn Ebî Sâbit bu isnad ile aynı hadîsi tahdîs edib : «Nefis yorgun düşer ve bıkar» demiştir.

١٨٨ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ ،

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَمْ أَخْبَرَ أَنَّكَ تَقُومُ اللَّيْلَ وَتَصُومُ النَّهَارَ ؟

قُلْتُ : إِنِّي أَفْعَلُ ذَلِكَ . قَالَ « فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ ، هَجَمْتَ عَيْنَكَ ، وَنَهَكْتَ نَفْسَكَ . لِعَيْنِكَ حَقٌّ .

وَلِنَفْسِكَ حَقٌّ . وَلَا هَلِكَ حَقٌّ . فَمَنْ وَنَمَ . وَصُمَ وَأَفْطَرَ »

188 - () : Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bana hitaben :

— Geceleyin kaim olur (namaz kılar) gündüzleyin de oruc tutar olduğun bana haber verilmedi mi? buyurdu ⁴⁵.

— Ben, böyle yapıyorum dedim.

— Şüphesiz ki sen (devamlı olarak) bunu yaptığın takdîrde gözlerin yerlerine girer, nefsin de zayıflar.

GÖZÜN İÇİN BİR HAK VARDIR, NEFSİN İÇİN BİR HAK VARDIR, ÂİLE FERDLERİN İÇİN DE BİR HAK VARDIR. (Bütün bu hakları yerine getirerek) kâh namaz kıl, kâh uyu, kâh oruc tut, kâh oruc tutma, buyurdu.

۱۸۹ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَوْسٍ . عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ أَحَبَّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ . وَأَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) . كَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ . وَيَقُومُ ثُلُثَهُ . وَيَنَامُ سُدُسَهُ . وَكَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا

189 — () : Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Allah Teâlâ'ya en sevimli olan oruc Dâvûd orucudur. Yine Allah Teâlâ'ya en sevimli olan namaz, Dâvûd Aleyhis-selâmın namazıdır. Dâvûd, gecenin yarısında uyurdu, gecenin üçde birisinde namaz kılardı. Gecenin altıda birinde yine uyurdu. Dâvûd, bir gün oruc tutar, bir gün de oruc tutmazdı».

۱۹۰ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّ عَمْرُو بْنَ أَوْسٍ أَخْبَرَهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « أَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ . كَانَ يَصُومُ نِصْفَ الدَّهْرِ . وَأَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ صَلَاةُ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) . كَانَ يَرْقُدُ شَطْرَ اللَّيْلِ . ثُمَّ يَقُومُ . ثُمَّ يَرْقُدُ آخِرَهُ . يَقُومُ ثُلُثَ اللَّيْلِ بَعْدَ شَطْرِهِ . » . قَالَ قُلْتُ لِعَمْرِو بْنِ دِينَارٍ : أَعَمْرُو بْنُ أَوْسٍ كَانَ يَقُولُ : يَقُومُ ثُلُثَ اللَّيْلِ بَعْدَ شَطْرِهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

190 — () : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) dan :

45. Rasûlullah'ın «bana haber verilmedi mi?» kavlinde şu incelik vardır : Bir şeye hüküm vermek ancak subûtunu araştırdıktan sonra lâayık olur. Peygamber, Abdullah'dan kendisine nakledilenle yetinmeyerek Abdullah'a kavuştu ve durumu kendisinden tesbît ve tahkik etti. Çünkü Abdullah'ın bunu kat'i söylememiş olması, yahut onu nâkilin muttali' olmadığı bir şarta ta'lik etmiş bulunması veya diğer bir sebep bulunmak ihtimali vardı. Peygamber tahkik maksadiyle böyle bir uslûb kullanmış oluyor (İbn Hacer).

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Allah Teâlâ'ya en sevimli olan oruc Dâvûd orucudur. Dâvûd, senenin yarısını oruc tutardı. Azîz ve Celîl olan Allah'a en sevimli olan namaz yine Dâvûd (Aleyhis-selâmın) namazıdır. Dâvûd, gecenin yarısını uyur, sonra namaz kılar, sonra âhirinde uyurdu. O, gecenin yarısından sonra olan üçde bir gecede kaim olur namaz kılarıdı.

Râvî İbn Cureyc dedi ki : Amr ibn Dînâr'a (hadîsi kendisinden aldığı) Amr ibn Evs «gecenin yarısından sonraki üçde birinde namaz kılar» der miydi? diye sordum. O, evet dedi.

١٩١ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو الْمَلِيجِ . قَالَ : دَخَلْتُ مَعَ أَبِيكَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو . فَخَدَّثَنَا ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ لَهُ صَوْمِي . فَدَخَلَ عَلَيَّ . فَأَقْبَلْتُ لَهُ وَسَادَةً مِنْ أَدَمٍ حَشَوْهَا لَيْفٌ . فَجَلَسَ عَلَى الْأَرْضِ . وَصَارَتْ الْوِسَادَةُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ . فَقَالَ لِي « أَمَا يَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ ؟ » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « خَمْسًا » . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « سَبْعًا » . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « نِسْمًا » . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « أَحَدَ عَشَرَ » . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا صَوْمَ فَوْقَ صَوْمِ دَاوُدَ . شَطْرُ النَّعْرِ . ضِيَامُ يَوْمٍ وَإِفْطَارُ يَوْمٍ » .

191 — () : Ebû Kılâbe dedi ki : Bana Ebu'l-Melîh haber verib şöyle dedi : Babanla beraber Abdullah ibn Amr'ın yanına girdik. Kendisi bize şöyle tahdîs etti : Benim oruc tutuşum Rasûlullah (S) a söylenmiş, derken Rasulullah benim yanıma girdi. Ben de kendisine içi hurma lîfi ile doldurulmuş deriden bir yastık koydum. Rasûlullah yere oturdu. Koyduğum yastık onunla benim aramda kaldı. Rasûlullah bana hitâben :

— Her bir aydan üçer gün oruc tutmak sana kâfî gelmiyor mu? diye sordu.

— Yâ Rasûlallah! Bu kadarı bana kâfî gelmez, dedim.

— Her aydan beş gün tut, buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! (Bu da bana yetmez) dedim.

— Her bir aydan yedi gün tut, buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! (Bana bu da yetmez) dedim.

— Her aydan dokuz gün tut, buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! (Bana bu da azdır) dedim.

— Her aydan on bir gün tut, buyurdu. Ben yine :

— Yâ Rasûlallah! (Bana bu da yetmez) dedim. Bunun üzerine Peygamber :

— Dâvûd orucunun fevkinde (daha fazîletli bir nâfile) oruc yoktur.

O da, bütün senenin yarısı kadar orucdur ki bir gün oruc tutmak, bir gün de iftar etmekden ibârettir.

١٩٢ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ . م . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَفْصٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زِيَادِ بْنِ قِيَاضٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عِيَّاضٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُ « صُمْ يَوْمًا . وَلَكَ أَجْرُ مَا بَقِيَ » قَالَ : إِنِّي أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ « صُمْ يَوْمَيْنِ . وَلَكَ أَجْرُ مَا بَقِيَ » قَالَ : إِنِّي أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ « صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . وَلَكَ أَجْرُ مَا بَقِيَ » قَالَ : إِنِّي أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ « صُمْ أَرْبَعَةَ أَيَّامٍ . وَلَكَ أَجْرُ مَا بَقِيَ » قَالَ : إِنِّي أَطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ . قَالَ « صُمْ أَفْضَلَ الصِّيَامِ عِنْدَ اللَّهِ . صَوْمَ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا . »

192 — () : Bize Şu'be, Ziyâd ibn Feyyaz'dan tahdîs etti. O, şöyle demiştir : Ben Ebû İyaz'dan işittim. O da Abdullah ibn Amr'dan. Rasûlullah (S) Abdullah'a :

— (Her ayda) bir gün oruc tut. Senin için geri kalan günlerin eciri vardır, buyurdu. Abdullah :

— Ben bundan daha çoğuna muktedir olurum, dedi. Rasûlullah :

— (Her ayda) iki gün oruc tut, sana kalan günlerin sevabı vardır, buyurdu.

— Ben bundan daha çoğuna takat getiririm, dedi.

— (Her ayda) üç gün oruc tut. Sana geri kalan günlerin sevabı vardır, buyurdu.

— Ben, bundan daha çoğuna muktedir olurum, dedi.

— (Her ayda) dört gün oruc tut. Sana geri kalan günlerin sevabı vardır, buyurdu. Abdullah :

— Ben bundan daha çoğuna muktedir olurum, dedi. Rasûlullah :

— Allah indinde en faziletli oruc olan Dâvûd (aleyhis-selâmın) orucunu tut. Dâvûd, bir gün oruc tutar, bir gün iftar ederdi, buyurdu.

١٩٣ — (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَحُمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ مَهْدِيٍّ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاء . قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو ! بَلِّغْنِي أَنَّكَ تَصُومُ النَّهَارَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ . فَلَا تَفْعَلْ . فَإِنَّ

لِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَظًّا . وَلِعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَظًّا . وَإِنْ لِرَوْحِكَ عَلَيْكَ حَظًّا . صُمْ وَأَفْطِرْ . صُمْ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . فَذَلِكَ صَوْمُ الدَّهْرِ « قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ بِي قُوَّةٌ . قَالَ « فَصُمْ صَوْمَ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) صُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمًا » .

فَكَانَ يَقُولُ : يَا لَيْتَنِي ! أَخَذْتُ بِالرُّخْصَةِ .

193 — () : Abdullah ibn Amr (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) bana hitâben :

— Ey Amr'ın oğlu Abdullah! Senin (devamlı olarak) gündüzleri oruc tutar, geceleri namaz kılar olduğun haberi bana erişti. Böyle yapma!

ÇÜNKÜ VÜCUDUN İÇİN SENİN ÜZERİNDE BİR NASİB VARDIR.

GÖZÜN İÇİN SENİN ÜZERİNDE BİR NASİB VARDIR.

EŞİN İÇİN SENİN ÜZERİNDE BİR NASİB VARDIR. (Bu nasîb ve payları da ödeyerek bazı günler) oruc tut, (bazı günler) iftar et. Her bir aydan üçer gün oruc tut. İşte bu (bir haseneye on misli sevab olduğuna göre : el-En'âm; 160) dehr. orucudur (yani bütün bir sene orucu demek olur) buyurdu ⁴⁶.

— Yâ Rasûlallah! Muhakkak ki bende kuvvet vardır, dedim.

— Öyle ise Dâvûd (aleyhis-selâmın) orucunu tut. Yani bir gün oruc tut, bir gün de iftar et buyurdu.

(Abdullah ihtiyarlayıp da fazla ibâdete kuvveti kalmayınca) : Keşki ben (Rasûlullah'ın teklîf ettiği) ruhsatı almış olsaydım, der idi ⁴⁷.

46. Ahlâkın en mühim bölümleri olan Allâh'a, nefse, âileye, cemiyete ve insanlığa... karşı hak ve vazîfeleri özetleyen bu vecîz esasları Selmân Fârisî dîn kardeşi Ebu'd-Derdâ'ya karşı da hemen aynen tekrarlamıştır :

•İNNE Lİ-RABBİKE ALEYKE HAKKAN,

VE Lİ-NEFSİKE ALEYKE HAKKAN,

VE Lİ-EHLİKE ALEYKE HAKKAN,

FE A'Tİ KULLE Zİ HAKKİN HAKKAHU.

= SENİN ÜZERİNDE MUHAKKAK Kİ RABB'İNİN BİR HAKKI VARDIR. NEFSİNİN DE BİR HAKKI VARDIR. ÂİLENİN DE BİR HAKKI VARDIR. BİNAENALEYH HER HAK SAHİBİNE HAKKINI VER! •(Buhârî: Savm, men akseame alâ ahîhi li-yuftira fi't-tatavvui..).

47. Buhârî'nin Fedâilu'l-Kur'ân bölümündeki şu hadis de çok önemlidir: Abdullah ibn Amr ibn As (R) şöyle dedi :

Babam beni asâletli bir âile kadını ile evlendirdi ve her zaman geçimimiz hakkında göz kulak olub gelinin kocası (ben Abdullah) hakkında sorguda bulunurdu. Karım da: Abdullah erkek nev'i arasından (seçme) güzel bir kocadır. Ben ona geleli beri âile döşeğimize ayak basmadı (yani yatmadı), örtülü eteğimizi araştırıp yoklamadı (açmadı) demıştır. Babam Amr'ın bu yoldaki incelemeleri uzayınca nihâyet Peygamber (S) e oğlunun bu hâlini arzetti. Peygamber de: Abdullah'ı bana getir buyurdu.

Abdullah der ki :

Rasûlullah'a mulâki olduğumda bana :

— Nasıl oruc tutarsın? diye sordu. Ben de :

(۳۶) باب استحباب صيام ليلة أيام من كل شهر وصوم يوم عرفة وعاشوراء والثنين والخميس

۱۹۴ — (۱۱۶۰) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ يَزِيدَ الرَّشَكِيِّ . قَالَ : حَدَّثَنِي مَعَاذَةُ الْمَدَوِيِّ : أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ : أَلَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ . فَقُلْتُ لَهَا : مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ كَانَ يَصُومُ ؟ قَالَتْ : لَمْ يَكُنْ يُبَالِي مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ يَصُومُ .

(36) HER AYDAN ÜÇ GÜN VE ARAFE, ÂŞÛRÂ, PAZARTESİ, PERŞEMBE GÜNLERİNDE ORUC TUTMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

194 — (1160) : Yezîd er-Rişk dedi ki :

Bana Muâzetu'l-Adeviyye tahdîs etti. Kendisi Peygamber'in zevcesi Âişe'den :

— Rasûlullah (S) her aydan üç gün oruc tutar mıydı? diye sormuştur. Âişe :

— Evet deyince, Âişe'ye :

— Rasûlullah, ayın hangi günlerinde oruc tutardı, dedim.

— Rasûlullah, oruc tutacağı günün, ayın günlerinden her hangisi olmasını aldırır değildi, dedi.

— Her gün dedim.

— Nasıl hatim edersin? dedi.

— Her gece dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Her ayın üç gününde oruc tut, her ayda bir Kur'an'ı okuyub hatmeyle buyurdu.

— Ben bundan çoğuna da muktedir olurum, dedim. Rasûlullah :

— Öyle ise her haftada üç gün oruc tut, buyurdu.

— Ben bundan çoğuna da muktedir olurum, dedim. Rasûlullah :

— İki gün iftar et, bir gün tut, dedi.

— Ben bundan çoğuna da gücüm yetişir, dedim. Rasûlullah :

— Orucuların efdali olan Dâvûd Peygamber orucu tut ki bir gün oruc, bir gün iftardır. Bir de yedi gecede bir Kur'an'ı okuyub hatmeyle, buyurdu.

(Abdullah ibn Amr rivâyetine devâm ederek :)

— Keşki ben, Rasûlullah'ın bana verdiği ruhsat ve kolaylığı kabul etseydim, işte şimdi yaşlandım, zayıf düştüm, dedi.

Râvî der ki : Abdullah ibn Amr ihtiyarlık çağında Kur'an'ın yedide birisini gündüzleyin âilesinden bazılarının yanında okurdu ve gece okuyacağı Kur'an'ı gündüz okuyub hazırlardı ki, gece okuması hafiflesin. Oruc hususunda kuvvetli bulunmak isteyince de birkaç günler arka arkaya iftar ederdi ve bu iftar ettiği günleri sayardı. Ve Rasûlullah'ın ayrıldığı sıradaki ibâdet hayatından bir şeyi bırakmayı çirkin gördüğünden, oruc tutmadığı günlerin sayısınca arka arkaya oruc tutardı (Buhârî: Fadâilu'l-Kur'an, bâb fi kem yukrau'l-Kur'ânu).

۱۹۵ — (۱۱۶۱) وحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ الضُّبَيْيُّ . حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ (وَهُوَ ابْنُ مَيْمُونٍ) حَدَّثَنَا غِيلَانُ بْنُ جَرِيرٍ عَنْ مُطَرِّفٍ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ (أَوْ قَالَ لِرَجُلٍ وَهُوَ يَسْمَعُ) « يَا فُلَانُ ! أَصُمْتَ مِنْ سُرَّةِ هَذَا الشَّهْرِ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَإِذَا أَفْطَرْتَ ، فَصُمْ يَوْمَيْنِ » .

195 — (1161) : Imrân ibn Husayn (R) dan, Peygamber (S) Imrân'a (yahut da Imrân işidirken başka bir adama) :

— Yâ fulân! Bu ayın surresinde (ortasında yahud sonlarında) oruc tuttun mu? diye sordu. O zât :

— Hayır tutmadım, dedi. Rasûlullah :

— (Ramazan çıkıp) iftar ettiğinde iki gün oruc tut, buyurdu.

۱۹۶ — (۱۱۶۲) وحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ غِيلَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْبُدٍ الزَّمَانِيِّ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ : رَجُلٌ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : كَيْفَ تَصُومُ ؟ فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ غَضَبَهُ قَالَ : رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا ، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا . نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ وَغَضَبِ رَسُولِهِ . فَجَعَلَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُرَدِّدُ هَذَا الْكَلَامَ حَتَّى سَكَنَ غَضَبُهُ . فَقَالَ عُمَرُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَيْفَ يَمَنُ بِصَوْمِ الدَّهْرِ كُلِّهِ ؟ قَالَ « لَا صَامَ وَلَا أَفْطَرَ » (أَوْ قَالَ) « لَمْ يَصُمْ وَلَمْ يُفْطَرْ » قَالَ : كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمَيْنِ وَيُفْطِرُ يَوْمًا ؟ قَالَ « وَيُطِيقُ ذَلِكَ أَحَدٌ ؟ » قَالَ : كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا ؟ قَالَ « ذَلِكَ صَوْمُ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) » قَالَ : كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمَيْنِ ؟ قَالَ « وَدِدْتُ أَنِّي طَوَّقْتُ ذَلِكَ » ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ثَلَاثٌ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ . وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ . فَهَذَا صِيَامُ الدَّهْرِ كُلِّهِ . صِيَامُ يَوْمٍ عَرَفَةَ ، أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ . وَالسَّنَةُ الَّتِي بَعْدَهُ . وَصِيَامُ يَوْمٍ عَاشُورَاءَ ، أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ » .

196 — (1162) : Ebû Katâde şöyle demiştir :

Peygamber (S) e bir kimse geldi ve :

— Sen nasıl oruc tutarsın? diye sordu. Rasûlullah (bu soruş tarzından) öfkeleni. Umer, Rasûlullah'ın öfkelenmesini görünce :

— BİZ, ALLAH TEÂLÂ'YI RABB, İSLÂM'I DİN, MUHAMMED'İ PEYGAMBER OLARAK KABÛL (ve tasdik) ETTİK. Biz Allah'ın gada-

bından, Rasûlünün öfkesinden Allah'a sığınırız, dedi. Ve Rasûlullah'ın öfkesi sükûnet buluncaya kadar Umer bu sözü tekrarlamaya başladı. Sonunda Umer :

— Yâ Rasûlallah! Dehrin (zamanın) hepsinde oruc tutan kimsenin hâli nasıl olur? diye sordu.

— Orucu da iftarı da yokdur, (yahut) ne oruc tuttu ve ne de iftar etti (yani ikisinden de fayda görmedi) buyurdu ⁴⁸.

— İki gün oruc tutub bir gün iftar eden nasıldır? dedi.

— Buna herhangi bir kimse tâkat getirebilir mi? buyurdu.

— Bir gün oruc tutan bir gün iftar eden nasıldır, dedi. Rasûlullah :

— İşte bu, Dâvûd (aleyhis-selâmın) orucudur, buyurdu.

— Bir gün oruc tutub iki gün iftar eden nasıldır? dedi.

— Allah'ın beni bu oruca muktedir kılmasını arzu ve temennî etmişimdir, buyurdu. Sonra Rasûlullah : «Her aydan üç gün oruc ve bir de ramazandan ramazana oruc tutmak, işte bu dehrin (yani zamanın) hepsini oruc tutmak demektir. Arafe günü oruc tutmaya gelince, Allah'ın bununla önceki senenin ve sonraki senenin günahlarını örtmesini ümit ederim. Âşûrâ günündeki oruca gelince, yine Allah'ın bunu da önceki senenin günahlarına keffâret yapmasını ümit ederim» buyurdu.

١٩٧ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ

ابْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ غِيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ . سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَعْبُدٍ الزَّمَانِيَّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ عَنْ صَوْمِهِ ؟ قَالَ : فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا ، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا ، وَبِإِيعَتِنَا بَيْعَةً .

قَالَ : فَسُئِلَ عَنْ صِيَامِ الدَّهْرِ ؟ فَقَالَ « لَا صَامَ وَلَا أَفْطَرَ » (أَوْ مَا صَامَ وَمَا أَفْطَرَ) « قَالَ : فَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمَيْنِ وَإِفْطَارِ يَوْمٍ ؟ قَالَ « وَمَنْ يُطِيقُ ذَلِكَ ؟ » قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمٍ وَإِفْطَارِ يَوْمَيْنِ ؟ قَالَ « آيَتُ أَنَّ اللَّهَ قَوَانَا لِدَلَالِكَ » قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمٍ وَإِفْطَارِ يَوْمٍ ؟ قَالَ « ذَلِكَ صَوْمُ أَخِي دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) » قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ الْإِنْسَانِ ؟ قَالَ « ذَلِكَ يَوْمٌ وَلِدْتُ فِيهِ . وَيَوْمٌ بُعِثْتُ (أَوْ أَنْزِلَ عَلَيَّ فِيهِ) » قَالَ : فَقَالَ « صَوْمٌ ثَلَاثَةٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ ، صَوْمُ الدَّهْرِ » قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمٍ عَرَفَةَ ؟ فَقَالَ « يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَالْبَاقِيَةَ » قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ ؟ فَقَالَ « يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ » .

48. Yıl orucu tutanların oruc tutmamış gibi sayılmasının hikmeti, nefis mücâdelesini demek

وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ مِنْ رِوَايَةِ شُعْبَةَ قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ ؟ فَسَكَتْنَا عَنْ ذِكْرِ الْخَمِيسِ لَمَّا نَرَاهُ وَهَمَّا .

(...) وَحَدَّثَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ . كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ . حَدَّثَنَا أَبَانُ الْمَطَّارُ . حَدَّثَنَا غِيلَانُ بْنُ جَرِيرٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ . بِمِثْلِ حَدِيثِ شُعْبَةَ . غَيْرَ أَنَّهُ ذَكَرَ فِيهِ الْاِثْنَيْنِ . وَلَمْ يَذْكُرِ الْخَمِيسَ .

197 — () : Ebû Katâde el-Ensârî (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) a, orucunun mahiyet ve keyfiyetinden soruldu da bundan dolayı Rasûlullah öfkelen-di. Bunun üzerine Umer :

— BİZ ALLAH'İ RABB, İSLÂM'I DÎN, MUHAMMED'İ DE RASÛL OLARAK KABÛL (ve tasdik) ETTİK. (Yaptığımız) bey'atımızın da gerçek bir bey'at olduğuna tamâmiyle inandık, dedi. Râvî der ki : Rasûlullah, dehr orucundan soruldu. Cevâben :

— Orucu da yokdur, iftarı da yokdur (yahut da) oruc da tutmadı, iftar da etmedi, buyurdu.

İki gün oruc tutub, bir gün iftar etmekden soruldu.

— Buna kim tâkat getirebilir ki? buyurdu. Bir gün oruc tutub iki gün iftar etmekden soruldu?

— Keşki Allah Teâlâ bizlere bunun için kuvvet verseydi, buyurdu. Bir gün oruc tutmak, bir gün iftar etmekden soruldu?

— Bu, kardeşim Dâvûd (aleyhis-selâm) un orucudur, buyurdu.

Peygamber, Pazartesi günü oruc tutmakdan soruldu?

— Bu, benim kendisinde doğduğum ve Peygamber yapıldığım (yahut içinde bana vahiy indirilen) bir gündür, buyurdu. Muteâkiben : Her bir aydan üç gün oruc tutmak ve bir de ramazandan ramazana oruc tutmak dehir orucudur (yani bütün sene oruc tutmak gibidir), buyurdu.

Rasûlullah, arafe günü oruc tutmakdan sorulunca :

— Geçen senenin ve devam eden senenin günahlarını örter, buyurdu. Kendisine, âşûrâ günü oruc tutmakdan sorulunca da :

olan orucun o takdirde alışkanlık husûle getireceğinden ve dolayısıyla mücâdelenin fevt olmuş bulunacağındandır. Buna yıl orucunun nehy edilmiş bir oruc bulunması ve yıl orucu tutanın bu nehye itâat etmeyerek âsî bulunması da ilâve edilebilir.

— Geçen senenin günahlarını örter, buyurdu.

(İmâm Muslim der ki : Bu hadîsin Şu'be'den gelen rivâyetinde; Rasûlullah'a Pazartesi günü ve perşembe günü oruc tutmaktan soruldu ziyâdesi vardır. Biz buradaki Perşembe orucundan sorma husûsunu vehim gördüğümüz için Perşembeyi zikretmekten sukût ettik (yani bu kısmın zikrini terk ettik).

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den bu isnadla aynı hadîsi rivayet etmişlerdir.

() : Burada Gaylân ibn Cerîr de bu isnad içinde Şu'be hadîsi gibi rivâyet etmiştir. Ancak o bu hadîsde pazartesiye zikretmiş ve fakat perşembeyi zikretmemiştir.

١٩٨ - (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ عَنْ غَيْلَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْبُدٍ الزُّمَّانِيِّ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ عَنْ صَوْمِ الْإِثْنَيْنِ ؛ فَقَالَ « فِيهِ وَلِدْتُ . وَفِيهِ أَنْزَلَ عَلَيَّ » .

198 — () : Ebû Katâde el-Ensârî (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) a pazartesi günü oruc tutmaktan sorulduğunda :

«Ben o gün doğdum, bana o gün vahiy indirilmiştir» buyurdu.

(٣٧) باب صوم سرر شعبان

١٩٩ - (١١٦١) حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ مُطَرِّفٍ (وَلَمْ أَفْهَمْ مُطَرِّفًا مِنْ هَدَّابٍ) عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُ (أَوْ لِآخَرٍ) « أَصُمْتَ مِنْ سِرَرِ شَعْبَانَ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَإِذَا أَفْطَرْتَ ، فَصُمْ يَوْمَيْنِ » .

(37) ŞA'BÂN AYI «SURER» İNDE (ortalarında yahud sonlarında) ORUC TUTMAK BÂBİ

199 — (1161) : Imrân ibn Husayn (R) dan, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S), ona (yahut bir başkasına) : «Şa'bân ayının ortalarında⁴⁹ oruc tuttun mu?» diye sormuştur. O, hayır tutmadım, deyince Rasûlullah : «(Ramazan çıkıb) iftar ettiğinde iki gün oruc tut» buyurdu.

49. Bu kelime «serer, sirer, serâr, sirâr» şekillerinde zabt edilmiştir. Kadî İyâd, «surer» şeklini de nakletti. Bu son şekle göre «surre» kelimesinin cem'i olur. Bu da bir şeyin ortası ve içi ma'nâsına gelir.

Evzâi ve Ebû Ubeyd ile luğat, hadîs ve garîb âlimlerinden bir topluluk ise bu kelime ile ayın son günleri yani : 28, 29 ve 30 uncu günleri kastedilir. Bu günlerde kamerin gizlenmesinden dolayı öyle isimlendirilmiştir demişlerdir (Nevevî ve Mehmed Zihni).

۲۰۰ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ هَرُونَ عَنْ الْجَرِيرِيِّ، عَنْ أَبِي أَلَاءٍ، عَنْ مُطَرَفٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِرَجُلٍ «هَلْ صُمْتَ مِنْ سُرَرٍ هَذَا الشَّهْرَ شَيْئًا؟» قَالَ: لَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «فَإِذَا أَفْطَرْتَ مِنْ رَمَضَانَ، فَصُمْ يَوْمَيْنِ مَكَانَهُ»

200 — () : Imrân ibn Husayn (R) den, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) bir kimseye hitaben : «Sen bu ayın ortalarından bir oruç tuttun mu?» diye sordu. O zat : Hayır tutmadım deyince : Rasûlullah : «Ramazandan çıkıp iftar ettiğinde o tutmadığın oruç yerine iki gün oruç tut» buyurdu.

۲۰۱ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ابْنِ أَخِي مُطَرَفٍ ابْنِ الشَّخِيرِ . قَالَ : سَمِعْتُ مُطَرَفًا يُحَدِّثُ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِرَجُلٍ « هَلْ صُمْتَ مِنْ سُرَرٍ هَذَا الشَّهْرَ شَيْئًا ؟ » يَعْنِي شَعْبَانَ قَالَ : لَا . قَالَ فَقَالَ لَهُ « إِذَا أَفْطَرْتَ رَمَضَانَ . فَصُمْ يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ » (شُعْبَةُ الَّذِي شَكَّ فِيهِ) قَالَ : وَأُظَنَّهُ قَالَ يَوْمَيْنِ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قَدَامَةَ وَيَحْيَى بْنُ أَلْوَيْثٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا النَّضْرُ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَانِئٍ ابْنِ أَخِي مُطَرَفٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ .

201 — () : Imrân ibn Husayn (R) den, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) bir kimseye hitaben ve şa'bân ayını kasederek : «Sen bu ayın ortalarında bir oruç tuttun mu?» diye sordu. O kimse : Hayır tutmadım deyince; Rasûlullah ona : «Öyle ise sen ramazandan çıkıp iftar ettiğin vakit bir gün veya iki gün oruç tut» buyurdu. (Hadîsde şek eden Şu'be) : Onun iki gün buyurduğunu zannediyorum, dedi.

() : Buradaki râviler de yine Şu'be'den gelen isnad içinde aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir.

(۳۸) بَابُ فَضْلِ صَوْمِ الْحَرَمِ

۲۰۲ - (۱۱۶۳) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجَمِيرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَفْضَلُ الصَّيَامِ، بَعْدَ رَمَضَانَ، شَهْرُ اللَّهِ الْمُحَرَّمُ. وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ، بَعْدَ الْفَرِيضَةِ، صَلَاةُ الْإِيَالِ» .

(38) MUHARREM ORUCUNUN FAZİLETİ BÂBİ

202 — (1163) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Ramazandan sonra en fazîletli oruc ayı, Allah ayı olan muharremdir⁵⁰. Farz olan namazlardan sonra en fazîletli namaz ise geceleyin kılınan namazdır».

۲۰۳ — (...) (....) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: سُئِلَ: أَيُّ الصَّلَاةِ أَفْضَلُ بَعْدَ الْمَكْتُوبَةِ؟ وَأَيُّ الصِّيَامِ أَفْضَلُ بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ؟ فَقَالَ: «أَفْضَلُ الصَّلَاةِ، بَعْدَ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ، الصَّلَاةُ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ. وَأَفْضَلُ الصِّيَامِ، بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ، صِيَامُ شَهْرِ اللَّهِ الْمُحَرَّمِ».

(...) (....) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، فِي ذِكْرِ الصِّيَامِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِهِ.

203 — () : Ebû Hureyre (R) hadisi Rasulullah'a ref' ederek şöyle dedi : Rasûlullah'a : Farz yazılmış namazlardan sonra hangi namaz en fazîletlidir? Ve ramazan ayından sonra hangi oruc en fazîletlidir, diye soruldu. Rasûlullah : «Farz yazılmış namazdan sonra en fazîletli olan namaz, gece ortasında kılınan namazdır. Ramazan ayından sonra en fazîletli oruc ise, Allah ayı olan muharrem orucudur» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Abdulmelik ibn Umeyr'den bu isnad ile Peygamber'den zikrolunan oruc sadedinde aynı hadîs rivâyet edilmiştir.

50. «Allah ayı orucu» ta'biri ile, âşûrâ kastedilmiş olabilir. Bu takdirde küllü zikredib cüz'ünü murâd etme nev'inden mecâz olur. Yahut hicrî senenin ilk ayı olduğundan bu aya amellerin en fazîletlisi olan orucula başlanması teşvik edilmiştir. Aylar içinde muharremden daha fazîletlisi bulunmakla beraber, muharremin «Allah ayı» izâfatiyle husûsileştirilmesi, diğerleri dışında bunun İslâmî bir isim olmasından da ileri gelebilir. Çünkü câhiliyyet devrinde bunun ismi Saferu'l-evvel, ondan sonrakinin de Saferu's-sânî idi.

(۳۹) باب استحباب صوم سنة أبيهم من شوال انباءا لم يحداه

۲۰۴ - (۱۱۶۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ . قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ قَيْسٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ ثَابِتٍ بْنِ الْحَارِثِ الْخَزَرَجِيِّ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ صَامَ رَمَضَانَ . ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ . كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ ، أَخُو يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ . أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ ثَابِتٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ رضي الله عنه قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . يَقُولُ . بِمِثْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِيدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ ثَابِتٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ رضي الله عنه يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(39) RAMAZANA TÂBİ' KILARAK ŞEVVÂLDEN ALTI GÜN ORUC TUTMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

204 — (1164) : Ebû Eyyûb el-Ensârî (R) şöyle tahdîs etmiştir : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim ramazan orucunu tutar ve sonra şevvâlden altı gün daha oruc tutub onun ardından gönderirse, bu bütün sene orucu gibi olur».

() : Ebû Eyyûb el-Ensârî haber verib : Ben, Rasûlullah'-dan bu hadîsi söylerken işittim, demiştir.

() : Sa'du'bnü Saîd dedi ki :

Ben Umer ibn Sâbit'den işittim şöyle dedi : Ben Ebû Eyyûb'dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) bu hadîsi buyurdu.

(۴۰) باب فضل ليلة القدر ، والحج على طلبها . وبيان محلها وأرضى أوفات طلبها

۲۰۵ - (۱۱۶۵) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه ؛ أَنَّ رِجَالًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ أُرُوا آيَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ . فِي السَّبْعِ الْآخِرِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :

« أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَأَتْ ، فِي السَّبْعِ الْآخِرِ . فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّيًا ، فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الْآخِرِ » .

(40) KADİR GECEŚİNİN FAZİLETİ, ARANMASINA TEŞVİK, YERİNİ VE ARAMA VAKITLARININ EN ÜMİTLİSİNİ BEYÂN BÂBİ

205 — (1165) : İbn Umer (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) in sahâbîlerinden bazı kimselere ru'yalarında Kadir gecesi, (ramazanın) son yedi günü içinde gösterildi. Rasûlullah onlara : «Görüyorum ki ru'yalarınız ramazanın son yedi günü hakkında biribiri-ne uygun düşmüştür. Artık kim Kadir gecesinin arayıcısı olursa, onu ra-mazanın son yedisinde arasın» buyurdu ⁵¹.

٢٠٦ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي السَّبْعِ الْآخِرِ» .

206 — () : İbn Umer (R) den; Peygamber (S) : «Kadir gecesini ramazanın son yedisinde arayın» buyurdu.

٢٠٧ - (...) وَحَدَّثَنَا عُمَرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الرَّهْزِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ: رَأَى رَجُلٌ أَنَّ لَيْلَةَ الْقَدْرِ لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعَشْرِينَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَرَى رُؤْيَاكُمْ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ . فَاطْلُبُوهَا فِي الْوَسْرِ مِنْهَا»

207 — () : İbn Umer (R) dedi ki :

Bir kimse Kadir gecesinin yirmi yedinci gece olduğunu gördü de Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Ru'yalarınızı son on gün içinde görüyo-rum. Binaenaleyh onu bu on içindeki tekde arayınız».

51. Bu geceye Kadir Gecesi denmesi Kadr ve kıymetinin yüksekliğinden dolayıdır. Bu yük-seklik sebepleri de şunlardır :

a. Kur'ân bu gece içinde nazil olmuştur :

«Gerçek biz onu Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesini aına bildiren nedir? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Onda melekler ve Rûh, Rablarının izniyle her bir iş için iner de iner. O, tan yeri ağırincaya kadar bir selâmdır» (el-Kadr: 1-5).

b. «Hâ mîm, açıkca bildiren kitaba yemîn ederim ki hakikat biz onu, mubarek bir gecede indirdik. Gerçek biz haber vericileriz. Her hikmetli iş nezdimizden sâdır olan bir emr ile onda ayrılır..» (ed-Duhân: 1-5).

Eğer bu iki geceden murad tek gece olmasaydı tenâkuz lâzım gelirdi. Allah, için-de Kur'ân indirilen ayın ramazan ayı olduğunu el-Bakara 285 inci âyetinde tasrih bu-yurmuştur. Buna göre «Mubârek gece» şa'bân gecelerinden değil ramazan gecelerinden bir gece olması icâb eder.

Muteber âlimler Kadir gecesinin var olduğu ve kıyâmete dek devam edeceği hu-sûsunda ittifak etmişlerdir.

٢٠٨ - (...) وَحَدَّثَنِى حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِى يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِى سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ، لِلَّيْلَةِ الْقَدْرِ « إِنَّ نَاسًا مِنْكُمْ قَدَّارُوا أَنَّهَا فِي السَّبْعِ الْأَوَّلِ . وَأَرَى نَاسًا مِنْكُمْ أَنَّهَا فِي السَّبْعِ الْغَوَايِرِ . فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْغَوَايِرِ » .

208 — () : Abdullah ibn Umer'in oğlu Sâlim haber verdi ki; babası Abdullah (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) dan işittim, Kadir gecesini için şöyle buyuruyordu :

«İçinizden bazı insanların rü'yâsında Kadir gecesini, ilk yedide gösterildi. Yine içinizden bazı kimselere de son yedide gösterildi. Siz onu son onda arayın».

٢٠٩ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عُقْبَةَ (وَهُوَ ابْنُ حُرَيْثٍ) قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « التَّمِسُّوهَا فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ (يَعْنِي لَيْلَةَ الْقَدْرِ) فَإِنْ ضَمَفَ أَحَدُكُمْ أَوْ عَجَزَ ، فَلَا يُغْلِبَنَّ عَلَى السَّبْعِ الْبَوَاقِي » .

209 — () : Ukbetu'bnu Hureys dedi ki :

İbn Umer (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S), Kadir gecesini kasdederek : «Onu (ramazanın) son on gününde arayın. Eğer herhangi biriniz zayıf düşer, yahut âciz olursa sakın bâkî kalan son yedi güne karşı mağlûb olmasın» buyurdu.

٢١٠ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ جَبَلَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « مَنْ كَانَ مُلْتَمِسَهَا فَلْيَلْتَمِسْهَا فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ » .

210 — () : Cebele dedi ki; İbn Umer (R) den işittim, O Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu tahdîs ediyordu : «Her kim Kadir gecesini arayıcı olursa onu son on günde arasın».

٢١١ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ جَبَلَةَ وَحَارِبٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَحَبَّبُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ » أَوْ قَالَ « فِي التَّسْعِ الْآخِرِ » .

211 — () : İbn Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) : «Kadir gecesinin zamanını son on gün içinde arayın» buyurdu. Yahut da : «Son dokuz içinde» dedi.

۲۱۲ - (۱۱۶۶) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أُرِيتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ . ثُمَّ أَيْقَظَنِي بَعْضُ أَهْلِي . فَتَسَيَّيْتُهَا . فَاتَمَسُّوْهَا فِي الْعَشْرِ الْفَوَابِرِ » .
وَقَالَ حَرَمَلَةُ « فَتَسَيَّيْتُهَا » .

212 — (1166) : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Kadir gecesi bana gösterildi. Sonra âilemden biri beni uyandırdı. Bunun üzerine o gece hakkındaki bilgim bana unutturuldu. Artık siz o geceyi son on gün içinde arayınız».

Râvî Harmele : «Bunun üzerine ben o geceyi unuttum» diye rivâyet etti ⁵².

۲۱۳ - (۱۱۶۷) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا نَكْرُ (وَهُوَ ابْنُ مُضَرَ) عَنْ ابْنِ الْهَادِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجَاوِرُ فِي الْعَشْرِ الَّتِي فِي وَسْطِ الشَّهْرِ . فَإِذَا كَانَ مِنْ حِينَ تَمُضِي عِشْرُونَ لَيْلَةً ، وَيَسْتَقْبِلُ إِحْدَى وَعِشْرِينَ ، يَرْجِعُ إِلَى مَنْسَكِنِهِ . وَرَجَعَ مَنْ كَانَ يُجَاوِرُ مَعَهُ . ثُمَّ إِنَّهُ أَقَامَ فِي شَهْرِ ، جَاوَرَ فِيهِ تِلْكَ اللَّيْلَةَ الَّتِي كَانَ يَرْجِعُ فِيهَا . فَخَطَبَ النَّاسَ . فَأَمَرَهُمْ بِمَا شَاءَ اللَّهُ . ثُمَّ قَالَ « إِنِّي كُنْتُ أُجَاوِرُ هَذِهِ الْعَشْرَ . ثُمَّ بَدَأَ لِي أَنْ أُجَاوِرَ هَذِهِ الْعَشْرَ الْآخِرَ . فَمَنْ كَانَ اعْتَسَفَ مَعِيَ فَلْيَبْتَ فِي مُنْتَسَفِكِهِ . وَقَدْ رَأَيْتُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فَأَتَسَيَّيْتُهَا . فَاتَمَسُّوْهَا فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ . فِي كُلِّ وَتَرٍ . وَقَدْ رَأَيْتُنِي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ » .
قَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ : مُطِرْنَا لَيْلَةَ إِحْدَى وَعِشْرِينَ . فَوَكَفَ الْمَسْجِدُ فِي مُصَلَّى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَظَنَرْتُ إِلَيْهِ وَقَدْ انْصَرَفَ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ . وَوَجْهُهُ مُبْتَلٍ طِينًا وَمَاءً .

213 — (1167) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) mescidde ramazan ayının ortasındaki on günde itikâf ediyordu. Yirmi gecenin geçmesi vakti olub da Peygamber yirmi birinci geceyi karşılayacağı zaman eve dönerdi. Kendisi ile beraber itikâf edenler de dönerlerdi. Sonra kendisi bir ayda ikamet etti ki bu ayda iken,

52. Peygamber'e uykusunda Kadir gecesinin gösterilmesi, sonra unutturulması veya kendisinin unutulması bu meselede kendisi hakkında unutma kabul edilirse diğer hükümlerde kabul edilmesi ve netice itibarıyla nübüvvet ve tebliğ vazifesinin gereği gibi yapılmasında bir soru hatıra gelebilir. Bunun cevabı şudur :

Peygamber, üzerine ummete tebliği vâcib olan hususlarda unutmak câiz değildir. Nisyân câiz olub fiilen vâki olsa bile Allah tarafından Peygamber'ine hatırlatılır.

içinde evine dönmekte olduğu o gecede de îtikâf etti. Muteâkiben halka bir hutbe îrâd etti ve Allah'ın dilediği şeyleri onlara emretti. Sonra şöyle buyurdu :

«Ben şu on günde îtikâf ediyorum. Sonra bana şu son on günde îtikâf etmekliğim zâhir oldu. Benimle beraber îtikâf etmiş olan, kendi îtikâf yerinde gecelesin. Ben, bu geceyi muhakkak görmüştüm, fakat o bana unutturuldu. Siz onu son ondaki her tek gecede arayın. Ben kendimi bir su ve bir çamur içinde secde ediyor görmüşümdür».

Ebû Saîd Hudrî der ki : Biz yirmi birinci gecede yağmura tutulduk. Hatta mescidin çatısı Rasûlullah'ın namaz mahalline aktı. Ben, Rasûlullah sabah namazından dönerken kendisine baktım, yüzü çamur ve su ile ıslanmış halde idi.

٢١٤ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) عَنْ يَزِيدَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجَاوِرُ ، فِي رَمَضَانَ ، الْعَشْرَ الَّذِي فِي وَسْطِ الشَّهْرِ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَلْيُثَبِّتْ فِي مُنْتَكِفِهِ » وَقَالَ : وَجَبَتْهُ مُتَمَلِّئًا طِينًا وَمَاءً .

214 — () : Buradaki râvî de Ebû Saîd Hudrî (R) nin : Rasûlullah (S), ramazanda ayın ortasından sonraki on günde îtikâf ededi, dediğini rivâyet ederek hadîsin tamâmını yukarda geçen hadîs gibi sevk etmiştir. Ancak o : «İtikâf yerinde sâbit olsun» demiş ve bir de : Peygamber'in anlı çamur ve su ile dolmuş bir halde idi, şeklinde söylemiştir.

٢١٥ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا الْمُعْتَبِرُ . حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ الْأَنْصَارِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ . ثُمَّ اعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ . فِي قُبَّةِ تَرْكِيَّةٍ عَلَى سُدْنَهَا حَصِيرٌ . قَالَ : فَأَخَذَ الْحَصِيرَ بِيَدِهِ فَنَحَّاهُ فِي نَاحِيَةِ الْقُبَّةِ . ثُمَّ أَطْلَعَ رَأْسَهُ فَكَلَّمَ النَّاسَ فَدَبَّوْا مِنْهُ فَقَالَ « إِنِّي اعْتَكَفْتُ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ . أَلْتَمِسُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ . ثُمَّ اعْتَكَفْتُ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ . ثُمَّ أُتَيْتُ فَقِيلَ لِي : إِنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ . فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَمْتَكِفَ فَذِيَعْتِكِفْ » فَأَعْتَكَفَ النَّاسُ مَعَهُ . قَالَ « وَإِنِّي أَرَيْتُهَا لَيْلَةً وَتَرَى ، وَأَنِّي أَسْجُدُ صَبِيحَتَهَا فِي طِينٍ وَمَاءٍ » فَأَصْبَحَ مِنْ لَيْلَةِ إِحْدَى وَعِشْرِينَ ، وَقَدْ قَامَ إِلَى الصُّبْحِ . فَمَطَرَتِ السَّمَاءُ فَوَكَفَ الْمَسْجِدُ . فَأَبْصَرْتُ الطَّيْنَ وَالْمَاءَ . فَخَرَجَ حِينَ فَرَغَ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ ، وَجَبَتْهُ وَرَوْنَةُ أَتَقَرُّ بِهِمَا الطَّيْنُ وَالْمَاءُ . وَإِذَا هِيَ آيَةٌ إِحْدَى وَعِشْرِينَ مِنَ الْعَشْرِ الْآخِرِ .

215 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ramazanda ilk on günde itikâf etti. Sonra ortadaki on günde keçeden yapılmış bir Türk çadırında itikâf etti. Çadırın kapusu yerinde bir hasır bulunuyordu. Rasûlullah bu hasırı eliyle aldı, çadırın bir tarafına koydu. Sonra başını dışarı çıkardı. Mescidde bulunan insanlara söylemeğe başladı. Halk Rasûlullah'a yaklaştı. O da kendilerine hitaben :

«Ben şu Kadir gecesini arayarak ilk on günde itikâf etmiştim. Sonra ortadaki on günde itikâf (a devâm) ettim. Sonra bana gelen melek geldi ve bana : Kadir gecesi son on gündedir, dedi. Benimle beraber itikâfda bulunanlar dilerlerse son on günde de itikâf etsinler» buyurdu. O insanlar da Rasûlullah'la beraber itikâf eylediler. Rasûlullah : «Bana Kadir gecesi tek gecede gösterildi ve ben onun sabahında bir çamur ve su içine secde ediyordum» buyurdu.

Yirmi birinci geceden sabaha ulaşınca Rasûlullah, sabah namazına durmuş vaziyette iken semadan bir yağmur boşandı. Mescidin çatısı aktı. Ben, çamuru ve suyu gördüm. Rasûlullah sabah namazını bitirince dışarı çıktı da anlı ile burnunun bir tarafında çamur ve su vardı. İşte bu, son on günden yirmi birinci gece idi.

٢١٦ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ . قَالَ تَذَكَّرْنَا لَيْلَةَ الْقَدْرِ . فَأَتَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ لِي صَدِيقًا . فَقُلْتُ : أَلَا تَخْرُجُ بِنَا إِلَى النَّخْلِ ؟ فَخَرَجَ وَعَلَيْهِ خِمِيصَةٌ . فَقُلْتُ لَهُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . اعْتَكَفْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْعَشْرَ الْوُسْطَى مِنْ رَمَضَانَ . فَخَرَجْنَا صَبِيحَةَ عِشْرِينَ . فَخَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « إِنِّي أُرِيتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ . وَإِنِّي نَسِيتُهَا (أَوْ أَنْسِيْتُهَا) فَاتَّبَعْتُهَا فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ مِنْ كُلِّ وَتِيرٍ . وَإِنِّي أُرِيتُ أَنِّي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ . فَمَنْ كَانَ اعْتَكَفَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلْيَرْجِعْ » قَالَ : فَرَجَعْنَا وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَزَعَةً . قَالَ : وَجَاءَتْ سَحَابَةٌ فَمُطِرْنَا . حَتَّى سَالَ سَقْفُ الْمَسْجِدِ وَكَانَ مِنْ جَرِيدِ النَّخْلِ . وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ . فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْجُدُ فِي الْمَاءِ وَالتِّينِ . قَالَ : حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ التِّينِ فِي جَبْهَتِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو الْمُهَيَّرَةِ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ . وَفِي حَدِيثِهِمَا : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حِينَ انْصَرَفَ ، وَعَلَى جَبْهَتِهِ وَأَرْبَتِهِ أَثَرُ التِّينِ .

216 — () : Ebû Seleme dedi ki :

Biz Kadir gecesini muzâkere etmiştik. Yanımda bir arkadaşım da olduğu halde Ebû Saîd Hudrî (R) ye gelib : Bizi hurma bahçesine çıkar-maz mısın? dedim. Üzerinde hamîsa denilen bir elbise olduğu halde dı-şarı çıktı. Ben kendisine hitaben : Sen Rasûlullah (S) dan bizzat Kadir gecesini zikrederken işittin mi? dedim. Cevaben şöyle dedi : Evet : Biz Rasûlullah ile beraber ramazanın ortasındaki on günde itikâfa girmiştik. Yirmi birinci günü sabahında itikâf yerinden çıktık. Rasûlullah bizlere bir hutbe irâd edib şöyle buyurdu :

«Kadir gecesini ru'yâda bana (bütün alâmetleriyle) gösterilmişti. Hal-buki ben onu unuttum (yahut da o bana unutturuldu). Siz, Kadir gece-sini ramazanın son on günü içindeki her tek gecede arayınız. Ben ru'-yâmda kendimi su ve balçık içinde secde eder gördüm. Kim (benimle yani) Rasûlullah ile itikâf ediyorsa, şimdi (itikâf yerine) çekilsin».

Ebû Saîd dedi ki : Bunun üzerine biz de yerlerimize çekildik. Hal-buki (hava açıkdı) gökde bir bulut parçası (bile) görmüyorduk. Sonra bir bulut geldi. (Yirmi birinci gece) şiddetli bir yağmura tutulduk. Hatta mescidin çatısından (içeriye) sular aktı. Mescidin çatısı hurma ağaçla-rından idi. Sabah namazı kılındı. Ben Rasûlullah'ın suya ve balçığa sec-de ettiğini (gözümle) gördüm. Hatta (namazdan döndüğünde Rasûlullah'a baktım da) onun anlında duran çamur izlerini gördüm.

() : Buradaki iki râvî de Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den bu is-nadla yukardaki hadis tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunların hadisinde : Namazdan çıktığı zaman Rasûlullah'ı anlında ve burnunda çamur izleri olduğu halde gördüm, şeklindedir.

٢١٧ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ

عَنْ أَبِي لَفْزَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : اعْتَكَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَشْرِ الْأَوْسَطِ مِنْ رَمَضَانَ .

يَلْتَمِسُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ قَبْلَ أَنْ تَبَانَ لَهُ . فَلَمَّا انْقَضَى أَمَرَ بِالْبِنَاءِ فَقَوَّضَ . ثُمَّ أُيِّنَتْ لَهُ أَنَّهَا فِي الْمَشْرِ

الْأَوَّخِرِ . فَأَمَرَ بِالْبِنَاءِ فَأُعِيدَ . ثُمَّ خَرَجَ عَلَى النَّاسِ . فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّهَا كَانَتْ أُيِّنَتْ لِي لَيْلَةَ

الْقَدْرِ . وَإِنِّي خَرَجْتُ لِأَخْبِرْكُمْ بِهَا فَجَاءَ رَجُلَانِ يَحْتَفَانِ مَعَهُمَا الشَّيْطَانُ . فَتَسَيَّهَا . فَاتَّبَعُوهُمَا فِي

الْمَشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ رَمَضَانَ . اتَّبَعُوهُمَا فِي التَّاسِعَةِ وَالسَّابِعَةِ وَالْخَامِسَةِ » قَالَ قُلْتُ : يَا أَبَا سَعِيدٍ ! إِنَّكُمْ

أَعْلَمُ بِالْمَدَدِ مِنَّا . قَالَ : أَجَلٌ . نَحْنُ أَحَقُّ بِذَلِكَ مِنْكُمْ . قَالَ قُلْتُ : يَا التَّاسِعَةُ وَالسَّابِعَةُ وَالْخَامِسَةُ ؟

قَالَ : إِذَا مَضَتْ وَاحِدَةٌ وَعِشْرُونَ فَاتَّبِعِي تَلِيهَا ثِنْتَيْنِ وَعِشْرِينَ وَهِيَ التَّاسِعَةُ . فَإِذَا مَضَتْ ثَلَاثٌ وَعِشْرُونَ

فَاتَّبِعِي تَلِيهَا السَّابِعَةَ . فَإِذَا مَضَى خَمْسٌ وَعِشْرُونَ فَاتَّبِعِي تَلِيهَا الْخَامِسَةَ .

وَقَالَ ابْنُ خَلَّادٍ (مَكَانٌ يَحْتَفَانِ) : بِمَحْضِمَانِ .

217 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) Kadir gecesi henüz kendisine açıklanmadan önce ramazanın ortasındaki on gün içinde Kadir gecesini arayarak itikâfa girdi. Bu on gece geçince kendisi için kurulan itikâf çadırının sökülmesini emretti ve çadır kaldırıldı. Sonra Kadir gecesinin son on gece içinde olduğu kendisine beyân edildi. Bunun üzerine çadırın kurulmasını emretti ve çadır tekrar kuruldu. Sonra kendisi insanlara karşı çıktı ve şöyle buyurdu :

«Ey insanlar! Şu muhakkak ki Kadir gecesi bana açıklanmış oldu. Ve ben onu sizlere haber vermek için çıktım. Şöyle ki : Bana her biri diğerinden hakkını taleb ve kendisinin haklı olduğunu iddiâ eder halde iki kimse (iki melek) geldi. Yanlarında şeytan da vardı. Derken Kadir gecesi bana unutturuldu. Artık siz onu ramazanın son on günü içinde arayınız. Siz, onu dokuzuncu, yedinci ve beşinci gecelerde arayınız».

Râvî der ki : Ben Ebû Saîd'e :

— Yâ Ebâ Saîd! Şüphe yok ki siz adedleri bizlerden daha iyi bilirsiniz, dedim. O :

— Evet, biz bu bilgiye sizlerden daha haklı ve daha lâîyk bulunuyoruz, dedi. Ben :

— Bu dokuzuncu, yedinci ve beşinci nedir? diye sordum ⁵³.

Ebû Saîd şöyle dedi : Yirmi birinci gece geçtiğinde onu ta'kîben yirmi ikinci gece yok mu, işte o dokuzuncudur. Yirmi üçüncü gece geçtiği zaman onu ta'kîb eden gece yedincidir. Nihayet yirmi. beş gece geçtiği zaman, işte onu ta'kîb eden gece beşincidir.

Râvî Ebû Bekr ibn Hallâd («yahtakkani» yerine) : «yahtasimâni (= birbiriyle muhâsama eden) diye rivâyet etmiştir.

53. Yani bu dokuzuncu gecenin dokuzuncusu mu, yoksa kalanın dokuzuncusu mu? İşte sorunun vechi budur. Bu dokuzuncu ve yedinci de zâhirdir. Beşinciye gelince o ta'yîn edilmemiştir. Ebû Saîd'in cevabının hâsılı şudur: Adedle kasdedilen, gecelerden geri kalan kısmın dokuzuncusu, yedincisi ve beşincisidir. Bu, Buhârî'deki İbn Abbâs hadîsinde : Kadir gecesi ya ramazandan dokuz gece kala, yahut yedi gece kala, yahut beş gece kaladır, diye ifâde edilmiştir.

Bu tarih hisâblayışının açıklaması: Arabca tarih yazışta usûl, ayın on beşine kadar günlerin sayısı olduğu gibi yazılır. Fakat on beşinden sonraki yarım ayda, ayın gitmesine kaç gün kaldıysa tarih yazma sırasında o zikredilir. Meselâ: Ramazanın yirmi beşinci günü tesbîti arzu edilen bir hâdiseye : « وقته خمس بقى من رمضان » = Ramazanın hitâmına beş gün kala vâkî' olmuştur» denir. Bu hadîsdeki tarihler de böyledir. Binaenaleyh Kadir gecesini ramazanın yirmi birinci, yirmi üçüncü, yirmi beşinci gecelerinde gözetiniz, demek olur.

٢١٨ - (١١٦٨) وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ سَهْلٍ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْأَشْمَثِ بْنِ قَيْسِ الْكِنْدِيِّ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو ضَمْرَةَ . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ (وَقَالَ ابْنُ خَشْرَمٍ : عَنْ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ) عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَرَيْتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ ثُمَّ أَنَسَيْتُهَا . وَأَرَانِي صُبْحَهَا أُسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ » قَالَ : فَمُطِرْنَا لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ . فَصَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَانْصَرَفَ وَإِنَّ أَثَرَ الْمَاءِ وَالطِّينِ عَلَى جَبْهَتِهِ زَلِيلًا .

قال : وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَنَسٍ يَقُولُ : ثَلَاثٌ وَعِشْرِينَ .

218 — (1168) : Abdullah ibn Umeys'den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bana Kadir gecesi gösterildi. Sonra da unutturuldu. Ben (ru'yâmda) kendimi o gecenin sabahında bir su ve çamur içine secde eder halde gördüm».

Râvî dedi ki : Biz yirmi üçüncü gecede yağmura tutulduk. Rasûlullah bize (sabah) namazı kıldırды. Kendisi, anlı ve burnu üzerinde çamur izleri olduğu halde namazdan çıktı.

Abdullah ibn Umeys'den rivâyet eden râvî: Abdullah ibn Umeys (muzâf olan gece sözünü hazfederek) : Selâsin ve ısrîn (yani sadece yirmi üç) der idi demiştir ⁵⁴.

٢١٩ - (١١٦٩) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَوَكَيْعٌ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَائِشَةَ بِنْتِ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . (قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ) « اتِّمِسُوا (وَقَالَ وَكَيْعٌ) تَحَرَّوْا لَدَاةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ » .

219 — (1169) : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Kadir gecesini ramazandan son on gün içinde arayın» buyurdu.

54. Bu şekilde bir izafetten muzâfı hazfedib, muzâfun ileyhi cer hâlinde bırakmak bazan istimâlde mevcûddur.

۲۲۰ - (۷۱۲) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَابْنُ أَبِي مُرَّةٍ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ ابْنُ حَاتِمٍ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ وَعَاصِمِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ . سَمِعَا زُرَّ بْنَ حَبِشٍ يَقُولُ : سَأَلْتُ أَبِي بَنِي كَنْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . فَقُلْتُ : إِنَّ أَخَاكَ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ : مَنْ يَقُمْ الْحَوْلَ يُصِيبَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ . فَقَالَ : رَحِمَهُ اللَّهُ ! أَرَادَ أَنْ لَا يَتَّكِلَ النَّاسُ . أَمَّا إِنَّهُ قَدْ عَلِمَ أَنَّهَا فِي رَمَضَانَ . وَأَنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ . وَأَنَّهَا لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعَشْرِينَ . ثُمَّ حَلَفَ لَا يَسْتَنْثِي . أَنَّهَا لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعَشْرِينَ . فَقُلْتُ : بِأَيِّ شَيْءٍ تَقُولُ ذَلِكَ ؟ يَا أَبَا الْمُنْذِرِ ! قَالَ : بِالْعَلَامَةِ ، أَوْ بِالْآيَةِ الَّتِي أَخْبَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّهَا تَطْلُعُ يَوْمَئِذٍ ، لَا شُعَاعَ لَهَا

220 — (762) : Zirru'bnü Hubeyş şöyle diyordu :

Ubeyyu'bnü Kâ'b (R) dan sorub;

— Kardeşin ibn Mes'ûd : Bir yıl (ibâdetle) kaim olan Kadir gecesine isâbet eder diyor, dedim.

— Allah ona rahmet eylesin. O, insanların (herhangi bir kimsenin Kadir gecesi şu gecedir demesine) itimad etmemelerini murad etmiştir. Şüphe yok ki o, Kadir gecesinin ramazanda olduğunu, ramazanda da son on gün içinde olduğunu ve yine Kadir gecesinin ramazandan yirmi yedinci gece olduğunu kat'î olarak bilmiştir. Sonra Ubeyy, yemînin ardından inşâallah diye istisnâ yapmıyarak kesin bir yemînle Kadir gecesinin yirmi yedinci gece olduğunu söyledi. Bunun üzerine ben de Ubeyy'e hitaben :

— Sen bunu hangi şeye dayanarak söylüyorsun yâ Eba'l-Munzir! dedim. Ubeyy :

— Ben bunu Rasûlullah'ın bize haber vermiş olduğu alâmetle yahut âyetle söylüyorum ki o da, güneşin o günde şuâsız olarak tulû' eder olduğudur, dedi ⁵⁵.

۲۲۱ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَةَ

ابْنَ أَبِي لُبَابَةَ يُحَدِّثُ عَنْ زُرَّ بْنِ حَبِشٍ ، عَنْ أَبِي بَنِي كَنْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ أَبِي ، فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ : وَاللَّهِ ! إِنِّي لَا أَعْلَمُهَا . قَالَ شُعْبَةُ : وَأَكْبَرُ عِلْمِي هِيَ اللَّيْلَةُ الَّتِي أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقِيَامِهَا . هِيَ لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعَشْرِينَ .

وَلَمَّا شَكَّ شُعْبَةُ فِي هَذَا الْحَرْفِ : هِيَ اللَّيْلَةُ الَّتِي أَمَرَنَا بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : وَحَدَّثَنِي بِهَا صَاحِبُ بَيْتِهِ .

55. Şuâ, güneşin çıkışı sırasında görülebilen ziyâsıdır. O gün güneşin şuâsız çıkması Kadir

221 — () : Şu'be tahdîs edib dedi ki :

Ben Ebû Lubâbe'nin oğlu Abdete'den işittim o, Zirru'bnu Hubeyş'-den tahdîs ediyordu. Zirr de Ubeyyu'bnu Kâ'b (R) dan : Dedi ki : Ubeyy Kadir gecesi husûsunda : Vallâhi ben onu muhakkak bilmekteyim, dedi. Şu'be şöyle (dediğini) rivâyet etti : En büyük kanâatım, o (yani Kadir gecesi), Rasûlullah (S) ın bizlere kaim olunması ile emrettiği gecedir. O da yirmi yedinci gecedir.

Şu'be ancak şu : O, Rasûlullah'ın bizlere kıyâmıyla emrettiği gecedir, sözünde şek etmiştir. Şu'be : Bunu bana kendisinden benim bir arkadaşım tahdîs etti, demiştir.

۲۲۲ — (۱۱۷۰) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ بْنِ أَبِي عُمَرَ . قَالَ : حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (وَهُوَ الْفَزَارِيُّ) عَنْ يَزِيدَ (وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : تَذَكَّرْنَا لَيْلَةَ الْقَدْرِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « أَيُّكُمْ يَذْكُرُ ، حِينَ طَلَعَ الْقَمَرُ ، وَهُوَ مِثْلُ شِقِّ جَفْنَةٍ . » ۵۶

222 — (1170) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

. Bizler, Rasûlullah (S) ın yanında Kadir gecesini muzâkere etmiştik. Bunun üzerine Rasûlullah : «Ay doğduğu sırada, onun çanak yarısı gibi bir halde olduğunu hanginiz hatırlar?» buyurdu ⁵⁶.

gecesi nûrunun, bunca zamânî mesafe uzaklığı ile beraber güneş nûrunu galebe etmesinden ileri geldiği söylenmiştir. O geceye alâmet olmak üzere Allah o gün onun zıyâsını halk etmedi. Meleklerin o gün her bir hikmetli emirden ve sevâbdan dolayı inib çıkmalarının çokluğu sebebiyle güneşin ziyâsını perdelemişlerdir de, denilmiştir. Şüphe yok bunda da işin hakikatını Allah Teâlâ'ya havale etmek en sâlim yoldur.

56. Kadı İyâd: Bunda o şeklin ancak ayın sonlarında olacağına bir işâret vardır. Çünkü ay doğuşu sırasında böyle olmaz. Ancak ayın sonlarında olur, demiştir.

Bu hadislerde görülüyor ki Kadir gecesinin zamanı kat'î sûrette ta'yin ve tasrih edilmemiştir. Hadislerden bir kısmı onun son on günün teklerinde, bir kısmı çiftlerinde, bir kısmı orta on günde, bir kısmı da bütün ramazanda aranmasını emretmektedir.

İbnu Melek (821/1418), bu ihtilâfları şöyle te'lif etmiştir: Kadir gecesi, muayyen bir gece değildir. Bir sene tek gecede, bir sene çift gecede olmak üzere seyr ve intikal eder. Bu konuda sâdır olan hadisler o senelerdeki vakıtları itibariyledir. Kadı İyâd da böyle söylemiştir. İmâm Şâfiî'den rivâyet edildiğine göre Peygamber, kendisine vâki' suâllere göre cevâb vermiştir: «Şu gecede arayalım mı?» diyenlere: «O gecede arayın» buyurmuş ve bu sûretle gecelerin ibâdetlerle ihyâ edilmesini teşvik eylemiştir.

Kur'ân'ın ramazan ayında indirildiği (el-Bakara: 185), Kadir gecesinde Kur'ân'ın indirildiği gecede vâki' olduğu beyan buyurulmasına (el-Kadr sûresi) nazaran o gecenin ancak o mubarek ayın her hangi bir gecesinde tesâdüf edeceğinde şüphe yoktur. Yine de işin hakikatını en iyi bilen Allah'dır (H. B. Çantay, Meâli Kerim).

Cenâbu Hak birtakım şeyleri bazı hikmetlerden dolayı gizlemiştir: Kadir gecesini senenin bütün gecelerinde gizlenmiştir. Tâ ki mu'minler bu mubarek geceye tesâdüf etmek için her geceyi ibâdetle ihyâ etmeye, hiç olmazsa akşam ve yatsı namazlarını

cemâatla kılmaya gayret etsinler. Cumua gününde icâbet sâatını (duânın kabul edileceği sâatı) gizlemiştir. Tâ ki cumuanın her sâatinde mütefekkir ve şuurlu bir halde bulunsunlar. *Salâtu vustâyı* (= orta namazı) beş vakit namaz içinde, *İsmi A'zamı* diğer ilâhî isimler arasında, ilâhî rızâyı, bütün tâat ve ibâdetler içinde gizlemiştir. Kıyâmetin kopması ve ölüm zamânı gibi daha birtakım şeyleri de âid oldukları eşya arasında gizlemiştir. Hepsinde müşterek bulunan gâye, mu'minleri Allâh'a, mukaddes vazifelerine ve dîni vecibelerine dâimî sûrette bağlı bulundurmaktır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۴ - کتاب الاعتکاف

(۱) باب اعتکاف العشر الاواخر من رمضان

۱ - (۱۱۷۱) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ . حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَعَبَّدُ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ مِنْ رَمَضَانَ .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

14 — KİTÂBU'L-İ'TİKÂF

(İ'tikâf kitâbı)

(1) RAMAZANDAN SON ON GÜNDE İTİKÂF BÂBİ

1 — (1171) : İbn Umer (R) : Peygamber (S) ramazandan son on günde itikâf ederdi, demiştir¹.

1. İtikâf lugatca bir yerde veya bir şey üzerinde iyi olsun veya olmasun nefsi hapsedib bekletmektir. Hz. İbrâhîm'in babasına ve kavmine hitâben :

وما هذه التماثل التي اتم لها عاكفون

: Sizin kendilerine tapmakta olduğunuz bu heykeller nedir? (el-Enbiyâ: 52) Âyeti mebrûr olmayan ve gayri meşru ibâdetde ısrarı gösterir.

İslâm şeriatında itikâf Allah rızasına yaklaşmak için husûsî sıfatı ile mescidde ikamet etmektir. İtikâf yalnız Muhammed ummetine has bir ibadet değildir :

وعهدنا الى ابراهيم واسماعيل ان طهرا بيتي للطائفين والماكفين والركع السجود

: İbrâhîm ile İsmâîl'e de, evimi tavâf edenler (ibâdet kasdıyle) orada kalanlar, rukû' ve sucûd eyleyenler için titizlikle temizleyin (el-Bakara: 125) Âyeti mucibince İbrâhîm ve İsmail peygamberler zamanından beri devâm ede gelmiş bir sünnettir.

Gece gündüz hertürlü dünyâ meggalelerinden sıyrılarak mescidde ikamet ettiği zamanların bütün saatlarını tamâmiyle ibâdetle, tezekküre, tefekküre tahsis ile maddî ve manevî bir iç arınma ameliyesi olarak itikâf, arada sırada olmak üzere hakikaten hayat ve memat muhasebesi için güzel bir vesîledir.

۲ - (...) وحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ ؛ أَنَّ نَافِعًا حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَمْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّخِرَ مِنْ رَمَضَانَ . قَالَ نَافِعٌ : وَقَدْ أَرَانِي عَبْدُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ الْمَكَانَ الَّذِي كَانَ يَمْتَكِفُ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، مِنَ الْمَسْجِدِ .

2 — () : İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) ramazandan son on günde itikâf ederdi, demiştir. Râvîsi Nâfi' : Abdullah bana, Rasûlullah'ın mescidden kendisinde itikâf eder olduğu mekânı göstermiştir, dedi.

۳ - (۱۱۷۲) وَحَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عُمَانَ . حَدَّثَنَا عَقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ السَّكُونِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّخِرَ مِنْ رَمَضَانَ .

3 — (1172) : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ramazandan son on günde itikâf ederdi, dedi.

۴ - () وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ م وَحَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عُمَانَ . أَخْبَرَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ . جَمِيعًا عَنْ هِشَامٍ م وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لهُمَا) قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَرَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّخِرَ مِنْ رَمَضَانَ .

4 — () : Buradaki üç tarîk râvîleri de Âişe'nin : Rasûlullah (S) ramazandan son on günde itikâfa girerdi dediğini rivayet ettiler.

۵ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَمْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّخِرَ مِنْ رَمَضَانَ . حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ . ثُمَّ اغْتَسَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْ بَعْدِهِ .

5 — () : Âişe (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) ramazandan son on günde itikâfa girerdi. Rasûlullah'ın bu âdeti, Aziz ve Celil olan Allah, kendisini vefat ettirdiği zamâna kadar devam etti. Peygamber'in vefâtından sonra da onun zevceleri itikâf etmişlerdir².

2. Kur'ân'da itikâfa temas eden âyetlerden biri şudur :

« ... وَلَا تَبْتَغُوا مِنْهُم مَّا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرِبُوهَا كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ

آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

(۲) باب منى برغل من أراد الاعتكاف في مسكنه.

٦ - (١١٧٣) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَّكِفَ ، صَلَّى الْفَجْرَ . ثُمَّ دَخَلَ مُتَّكِفُهُ وَإِنَّهُ أَمَرَ بِحِبَابِهِ فَضُرِبَ . أَرَادَ الْإِعْتِكَافَ فِي الْمَشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ رَمَضَانَ . فَأَمَرَتْ زَيْنَبُ بِحِبَابِهَا فَضُرِبَ . وَأَمَرَ غَيْرَهَا مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ بِحِبَابِهِ فَضُرِبَ . فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْفَجْرَ ، نَظَرَ فَإِذَا الْأَخْيَئَةُ . فَقَالَ « آتِئْتِ رُذْنٌ » ، فَأَمَرَ بِحِبَابِهِ فَقُوْضَ . وَتَرَكَ الْإِعْتِكَافَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ . حَتَّى اعْتَكَفَ فِي الْمَشْرِ الْأَوَّلِ مِنْ شَوَّالٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . ع وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . ع وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو الْمَغِيرَةِ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ ابْنِ إِسْحَاقَ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ .

وَفِي حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ وَعَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ وَابْنِ إِسْحَاقَ ذِكْرُ عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ وَزَيْنَبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُنَّ أَنَّهُنَّ ضَرَبْنَ الْأَخْيَئَةَ لِلْإِعْتِكَافِ .

(2) İTİKÂF ETMEK İSTEYEN KİMSENİN İTİKÂF YERİNE NEZAMAN GİRECEĞİ BÂBİ

6 — (1173) : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) itikâfa girmek istediği zaman sabah namazını kılar, sonra (mesciddeki) itikâf yerine girerdi. (Bir sene) Peygamber ramazandan son on günde itikâfa girmek istedi. Kendi çadırının kurulmasını emretti ve çadır kuruldu. Mutaakiben Zeyneb de çadırının kurulmasını

: ... Mescidlerde itikâfda bulunduğunuz zaman kadınlarınıza (geceleri de) yaklaşmayın. Bu (hükümler) Allah'ın sınırlarıdır. Sakın onlara yaklaşmayın. İşte Allah âyetlerini böylece insanlara açıklar, tâ ki korunsunlar» (el-Bakara: 187).

Bu âyet, ramazan geceleri oruçluya, halâl olan kadına yaklaşmanın, itikâfda bulunana harâm olduğunu bildiriyor. Âyetde mescidlerin zikredilmesinden de, itikâfın ancak mescidlerde edâ edilebileceği anlaşılmıştır.

emretti. Onun çadırı da kuruldu. Arkasından Peygamber'in zevcelerinden bir diğeri daha kendi çadırının kurulmasını emretti. O da kuruldu. Nihayet Rasûlullah sabah namazını kıldırınca baktı ve birtakım çadırlar kurulmuş olduğunu gördü. Bunun üzerine :

«Bu yaptıklarınızla birr ve hayr mı murad ediyorsunuz?» buyurdu. Akabinde kendi çadırının sökülmesini emretti ve çadırı söküldü. Artık Rasûlullah o ramazan ayında îtikâfı terk etti de nihayet tâ şevvâl ayından ilk on günde îtikâf etti³.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Saîd'den, o da Amre'den, o da Âişe'den, o da Peygamber'den, Ebû Muâviye'nin (6 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan İbn Uyeyne, Amr ibn Hâris ve İbn İshâk'ın hadîslerinde : Âişe, Hafsa ve Zeyneb — Allah onlardan râzı olsun — isimleri zikredilib bunların îtikâfa girmek maksadıyla çadırlar kurdukları söylenmektedir.

(۲) باب الصوم في الشهر رمضان

۷ — (۱۱۷۴) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ، جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ. قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صَبِيحٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِذَا دَخَلَ الْمَشْرُ، أَحْيَا اللَّيْلَ وَأَيَّظَ أَهْلَهُ وَجَدَّ وَشَدَّ الْمِئْزَرَ

(3) RAMAZAN AYINDAN SON ON GÜNDE (İBÂDETE) DAHA FAZLA ÇALIŞİB GAYRET SARFETME BÂBİ

7 — (1174) : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ramazandan son on gün girince geceleri ihyâ eder,

3. «Bu yaptığınızla hayır mı murad ediyorsunuz?» sözü kadınların bu fiillerini inkâr için bir istifhamdır. Rasûlullah'ın inkâr sebebi : Kadınlarının îtikâfda hâlis niyetli olmamaları, Peygamber'e kıskançlıkla düşkünlüklerinden ötürü kendisine yaklaşmayı kasdetmeleri, yahut kendisinin onlara düşkünlüğü ve bu işin ummet tarafından böylece vâcib bir ibâdet telakkî edileceği düşünceleri olabilir..

Peygamber bu hareketiyle ummetin yükünü hafifletmiştir. Yoksa hakikaten bu ibâdet ummet tarafından katılaştırılıp âdeti vâcib derecesine çıkarıldı. Halbuki Peygamber bunu hemen hemen her ramazan yapmış olmakla beraber herkesin bilâ istisnâ kadın erkek mu'tekif olmasını emretmemiştir. Bundan dolayı Peygamber devrinden beri bir kısım insanların îtikâfa girmeleri sûretiyle bu sünnet devam ettirilmiştir, bütün ummet fertlerine zarûrî kılınmamıştır. İslâm ibâdetlerini böyle son derece kolaylaştıran Allah'a hamdu senalar, Peygamber'ine de selâtu selâmlar olsun!

ehil ve âilesini (ibâdet için) uyandırır, ibâdete daha fazla ehemmiyet verir, diğer vakıtlardan çok bir ibâdet gayretine ve çalışmasına girerdi⁴.

۸ - (۱۱۷۵) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زِيَادٍ . قَالَ قُتَيْبَةُ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ . قَالَ : سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ يَقُولُ : سَمِعْتُ الْأَسْوَدَ ابْنَ يَزِيدَ يَقُولُ : قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ ، مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهِ .

8 — (1175) : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S), ramazanın son on gününde, diğer vakıtlarda ulaşmadığı bir ibâdet cehd ve çalışması yapardı.

(۴) بَابُ صَوْمِ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ

۹ - (۱۱۷۶) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَائِمًا فِي الْعَشْرِ قَطُّ .

(4) ZU'L-HICCENİN (İLK) ON GÜNÜNDE ORUC TUTMA BÂBİ

9 — (1176) : Âişe (R) : Ben Rasûlullah (S) ın bu (ilk) on gün içinde oruc tuttuğunu hiç görmedim, demiştir⁵.

۱ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَصُمْ الْعَشْرَ .

4. Hadisdeki «şeddu mi'zer (= izârını sağlamca bağlamak)» ta'biri, ibâdet için ciddi bir gayret ve çalışma ma'nâsından kinâyedir. Bazıları da bunun kadınlardan ayrılıp uzaklaşarak, ibâdetlerle meşgul olmakdan kinâye olduğunu söylemişlerdir.

Buhârî'de diğer rivâyetler arasında şu hadis de vardır:

Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) her ramazan on gün itikâf ederdi. Rûhu kabz olunduğu yılda ise yirmi gün itikâf etti, dedi (Buhârî, Salâtu't-tarâvih, itikâf fi'l-apr'il-ı evsat).

5. Bu on gün ile Zu'l-hiccenin başından itibaren dokuz gün kastedildiği söylenmiştir.

والفجر ولبال عشر

: Andolsun fecre ve on geceye» (el-Fecr: 1-2) âyetindeki on

gece İbn Abbâs'a göre Zu'l-hiccenin bu ilk on gecesidir. Zu'l-hiccenin onu kurban hayramı olduğu için o gün oruc tutmak haramdır. Fakat birinden dokuzuna kadar oruc tutmanın kerâhat olmadığı hatta mustehab olarak oruc tutabileceği söylenmiştir.

10 — () : Buradaki râvîler de Âişe (R) nin : Peygamber (S) bu on günde oruc tutmadı, dediğini rivâyet etmişlerdir.

«Hitâmuhu misk» olması niyâzile

ÜÇÜNCÜ CİLDİN SONU

İ Ç İ N D E K İ L E R

7 — KİTÂBU'L-CUMUA

SAHİFELER

(1) Cumua yıkanmasının bülûğa ermiş her erkeğe vücûbu ve bu sebeple me'mur kılındıkları şeyin beyânı bâbı	9
(2) Cumua günü misvaklanıp diş temizliği yapmak ve güzel koku sürünmek bâbı	11
(3) Cumua günü hutbe esnasında konuşmayıb, susmak hakkında bâb	13
(4) Cumua gününde bulunan icâbet sâatı hakkında bâb	14
(5) Cumua gününün fazîleti bâbı	16
(6) Bu ümmetin cumua gününe hidâyet olunması bâbı	17
(7) Cumua günü (cumua namazına) erken gitmenin fazîleti bâbı	20
(8) Hutbe esnâsında konuşmayıb, susarak hutbe dinleyen kimsenin fazîleti bâbı	21
(9) Cumua namazının güneş (semânın ortasında) meylederken kılınması bâbı	22
(10) Cumua namazından evvel iki hutbe okunduğu ve bunlar arasında bir oturuş bulunduğunu zikir bâbı	24
(11) Allâhu Teâlâ'nın : «Onlar bir ticâret yahut bir eğlence gördükleri zaman O'na yönelib dağılırlar, seni ayakta bıraktılar...» (el-Cumua: 11) âyeti hakkında bâb	25
(12) Cumua namazının terkindeki günahın ağırlığı babı	27
(13) Namazın ve hutbenin hafîf tutulması bâbı	28
(14) İmâm hutbe okurken tahiyyetu'l-mescid kılma bâbı	35
(15) Hutbede iken birisine bir şey öğretme hadîsi bâbı	38
(16) Cumua namazında okunan sûreler bâbı	39
(17) Cumua gününde okunan sûreler bâbı	40
(18) Cumuadan sonraki namaz bâbı	41

8 — KİTÂBU SALÂTİ'L-İYDEYN

(İki bayram namâzı kitâbı)

(1) Bayram namazlarında kadınların da musallâya çıkmaları ve erkeklerden ayrılmış olarak hutbede hazır bulunmalarının mübahlığını zikir bâbı	51
(2) Bayram namazından önce ve sonra musallâda başka namaz kılınmadığı bâbı	52
(3) Bayram namazlarında okunan sûreler bâbı	53

9 — KİTÂBU SALÂTİ'L-İSTİSKA

(Yağmur duâsı namâzı kitâbı)

(1) Yağmur istemede duâ yaparken elleri kaldırma bâbı	61
(2) İstiskada duâ bâbı	63
(3) Rüzgâr ve bulut görülmesinde Allâh'a sığınma, yağmurda ise ferahlanma bâbı	67
(4) Sabâ' ve debûr rüzgârları hakkında bâb	69

10 — KİTÂBU'L-KÜSÛF

(Güneş ve ay tutulması kitâbı)

(1) Kûsûf namazı bâbı	71
(2) Hûsûf namazında kabir azâbının (görülüb) zikredilmesi bâbı	75
(3) Kûsûf namazında iken peygambere arzolunan Cennet ve Cehennem halleri bâbı	77
(4) Resûlullah dört secde sekiz rûkû yaptı diyenlerin zikri bâbı	85
(5) Kûsûf namazında «Essalâtü Câmîatun» diye nidâ edilmesi bâbı	86

11 — KİTÂBU'L-CENÂİZ

(Cenâzelerle ilgili hadîsler kitâbı)

(1) Öleceklerle «Lâ İlâhe İllallah» telkîn edilmesi bâbı	91
(2) Musîbet sırasında söylenecek söz bâbı	92
(3) Hasta ve ölü yanında söylenecek söz bâbı	95
(4) Ruhu çıktığında ölünün gözlerini kapatmak ve onun için duâ etmek hakkında bâb	96

SAHİFELER

(5) Ölünün gözlerinin, nefsi (ruhunu) ta'kîb ederek açık halde dikilib kalması hakkında bâb	97
(6) Ölen kimseye ağlamak bâbı	97
(7) Hastaları ziyâret etmek hakkında bâb	100
(8) İlk darbe sırasında musîbete sabretmek hakkında bâb	100
(9) «Ölü, âilesinin kendisine ağlaması sebebiyle azab olunur» bâbı	101
(10) Ölünün arkasından meziyyetlerini sayarak feryâd ve figanla ağlamak hakkındaki harâmın şiddeti bâbı	111
(11) Cenâzeleri ta'kîb etmekten kadınların nehyedilmesi bâbı	114
(12) Ölüyü yıkamak hakkında bâb	115
(13) Ölüyü kefenlemek hakkında bâb	119
(14) Ölünün örtülmesi bâbı	121
(15) Ölünün kefen işini ihtimamlı yapmak hakkındaki bâb	122
(16) Cenâzeyi götürmekte sür'at etmek bâbı	122
(17) Cenâze üzerine namaz kılmanın ve cenâzeyi ta'kîb etmenin fazileti bâbı	124
(18) Her kimin üzerine, yüz kişi cenâze namazı kılsa, bunların cenâze hakkındaki şefâatlarının (dileklerinin) kabul edileceğine dâir bâb	127
(19) Her kimin üzerine kırk kişi cenâze namazı kılsa, bunların cenâze hakkındaki şefâatlarının kabul edileceğine dâir bâb ...	128
(20) Ölülerden hayır veya şerr ile anılanlar hakkında bâb	129
(21) (Ölmesiyle ya) kendisi rahatlıyan veya kendisinden kurtulunan hakkında gelen hadîs bâbı	130
(22) Cenâze namazında alınan tekbîr hakkında bâb	131
(23) Kabir üzerine cenâze namazı bâbı	133
(24) Cenâze için ayağa kalkmak bâbı	136
(25) Cenâze için ayağa kalkmanın muhayyer bırakılması bâbı	139
(26) Cenâze namazında ölü için (okunan) duâ bâbı	141
(27) Cenâze namazında imâm ölünün neresine doğru duracağına dâir bâb	144
(28) Cenâze namazı kılan kimsenin namazdan sonra bir bineğe binmesi bâbı	146
(29) Kabir içinde lahid oymak ve ölünün yan tarafına kerpiç dikip sıralamak hakkında bâb	146
(30) Kabirde kadife koyma bâbı	147
(31) Kabrin yerle bir yapılmasını emir bâbı	148
(32) Kabrin kireçle yapılmasının ve kabir üzerine bina kurulmasının nehyedilmesi bâbı	149

(33) Kabir üzerine oturmanın ve kabre doğru namaz kılmanın nehyedilmesi bâbı	150
(34) Cenaze namazının mescidde kılınması bâbı	151
(35) Kabirlere girildiğinde söylenecek söz ve içlerinde yatanlara duâ etme bâbı	153
(36) Peygamber (S)'in, annesinin kabrini ziyâret etmek husûsunda Azîz ve Celîl olan Allah'dan izin istemesi bâbı	156
(37) Kendi kendini öldürene cenâze namazı kılmayı terk bâbı	158

12 — KİTÂBÜ'Z-ZEKÂT

(1) Onda bir yahut yirmide bir nisbetinde (zekât) vergisi olan mahsuller bâbı	162
(2) «Müsliman kişiye hizmetçisi (kölesi) için ve atı için zekât yoktur» babı	163
(3) Zekâtı, müddeti gelmeden önce vermek ve zekâtı men etmek husûslarında bâb	164
(4) Müslimanlar üzerine hurma ve arpadan fıtır zekâtı vermenin vucûbu bâbı	165
(5) Fıtır zekâtını bayram namazından evvel vermek emri bâbı ...	168
(6) Zekâtı men edenin (vermeyenin) günahı bâbı	170
(7) Zekât toplayan me'mûrları (işlerini kolaylaştırmak sûretiyle) hoşnud etmek bâbı	179
(8) Zekâtı vermeyenlerin ukûbetinin ağırlığı bâbı	180
(9) Sadaka vermeyi tergîb bâbı	182
(10) Malları biriktirib hapsedenlerle bunlar üzerindeki günahın ağırlığı hakkındaki bâb	184
(11) Allah yolunda infak etmeye teşvik, infak edene de verdiği fazlası ile müjdeleme bâbı	186
(12) Âile ferdlerine ve eli altındakilere infak etmenin fazîleti ile onları telef ve helâke sürüklüyenin yahut onlardan nafakalarını hapsedenin günahı bâbı	188
(13) İnfâka, evvelâ kendi nefesine, sonra âile ferdlerine, sonra hısım ve akrabalarına ihsan ile başlama bâbı	189
(14) Akribalara, zevc'e, çocuklara ve ana-babaya müşrik olsalar bile nafaka ve sadaka vermenin fazîleti bâbı	190
(15) Ölmüş kimse nâmına yapılan sadaka sevabının ölüye ulaşması bâbı	195
(16) «Sadaka» kelimesinin her nev'i iyiliği ifâde eder bir isim olduğunu beyân bâbı	196

SAHİFELER

(17) Malını infak eden ve infak etmeyib tutan hakkında bâb	200
(18) Sadakayı kabul eden kimselerin bulunamaz olacakları zamandan önce sadaka vermeye teşvîk bâbı	201
(19) Halâl kazançtan olan sadakanın kabûlü ve büyültüb çoğaltılması bâbı	203
(20) Bir hurmanın yarısı ile veya güzel bir söz ile de olsa sadaka yapmaya teşvîk ve sadakanın ateşten koruyan bir perde olması bâbı	205
(21) Ücretle hamallık ederek kazancından sadaka verme, az bir şey tasadduk edeni de küçümsemekten şiddetle nehy bâbı	209
(22) Sağmal hayvanların bir müddet sağılıb tekrar iâde edilmek üzere âriyet verilmesinin fazîleti bâbı	210
(23) Cömert ile cimri kimsenin misâli bâbı	211
(24) Sadaka, lâik olmayanların eline düşse de, sadaka veren için sevabın sâbit olması bâbı	213
(25) Emniyetli vekil, mal sâhibinin malından, kadın da kocasının evinden, bunların sarîh veya örfî izinleri ile ve ifsâd edici olmaksızın sadaka verdiklerinde vekil ile kadına da sevab olması bâbı	214
(26) Hizmetçinin, efendisinin malından infak etmesi bâbı	216
(27) Hem sadaka vermeyi, hem de hayr amellerini cem' edenler bâbı	218
(28) İnfak etmeye teşvîk, sayıb tutmanın kerâheti bâbı	220
(29) Az bir şeyi hakir görülür diye sadaka yapmaktan çekinilmiyerek az da olsa sadaka vermeye teşvîk bâbı	221
(30) (Nâfile) sadakayı gizli vermenin fazîleti bâbı	222
(31) Sadakanın en fazîletlisi sıhhatlinin ve mala çok düşkün kimsenin sadakası olduğunu beyân bâbı	223
(32) Yüksek elin alçak elden hayırlı olduğunu ve yüksek elin infak eden, alçak elin de alan elden ibaret bulunduğunu beyân bâbı	224
(33) İstemekten nehiy bâbı	226
(34) «Miskin, kendini geçindirecek şeyi bulamıyan ve kendine sadaka verilebilmesi için zarûrette olduğu da bilinmiyen kimsedir» bâbı	228
(35) İnsan için dilenmenin çirkinliği bâbı	229
(36) İstemek, kendileri için harâm olan kimseler bâbı	231
(37) İstemek ve hırs gösterme olmayarak kendisine bir şey verilen kimse için bu ihsânı almanın mübahlığı bâbı	233
(38) Dünyâyâ hırsla bağlanmanın kerâheti bâbı	235
(39) «Âdem oğlunun iki vâdisi olsa bir üçüncüsünü de ister» bâbı	237
(40) «Zenginlik mal çokluğundan değildir» bâbı	239

(41) Açılacak dünyâ çiçeklerinden (ni'met ve servet bolluklarından) korku duyma bâbı	240
(42) İstemeyib afîf kalmanın ve sabretmenin fazîleti bâbı	243
(43) İhtiyaca kâfî gelib, bundan artık ve eksik olmayan şey ile kanâatkârlık hakkında bâb	244
(44) Çirkin ve kaba bir sûrette istiyene atiyeye vermek bâbı	245
(45) İmânında sebâtından endişe edilen kimselere (îmânını sağlamlaştırmak maksadıyla) atiyeye verilmesi bâbı	248
(46) Kalbleri İslâma alıştırılanlara atiyeye verilmesi, imânı kuvvetli olanların ise (atiyeye karşı) sabırlı davranmaları bâbı	250
(47) Hâricilerin ve sıfatlarının zikri bâbı	259
(48) Hâricilerle kîtâle teşvîk bâbı	268
(49) «Hâriciler insanların ve hayvanların en şerlileridirler» bâbı ...	273
(50) Resûlullah (S)'a ve Hâşim oğulları ile Muttalib oğullarından ibâret olan âile soyuna zekâtın tahrîmi bâbı	275
(51) Peygamber âilesinden olanların sadaka üzerinde me'mûr olarak çalıştırılmamaları bâbı	278
(52) Hediyeeyi veren, verdiği hediyeeyi sadaka yolu ile mâlik olsa bile, peygambere, Hâşim oğullarına ve Muttalib oğullarına hediye almalarının mübahlığı; kendisine sadaka verilen kimse sadakayı eline aldığı zaman o şeyde sadaka vasfı zâil olub, artık sadaka almak harâm olan kişilerin her birine helâl olacağının beyânı bâbı	282
(53) Peygamberin hediyeeyi kabul ve sadakayı reddetmesi bâbı ...	284
(54) Sadakasını getirib veren kimseye duâ edilmesi bâbı	285
(55) Bir haram istemediği müddetçe me'mûra hoş muâmele yapmak bâbı	286

13 — KİTÂBU'S-SİYÂM

(1) Ramazan ayının fazîleti bâbı	287
(2) Hilâlin görülmesi ile ramazan orucunun vucûbu ve hilâl evvelinde yahut sonunda bulutlanırsa ayın sayısının otuz güne tamamlanacağı bâbı	288
(3) «Birgün ve iki gün evvelden oruç tutmak sûretiyle Ramazanın önüne geçmeyiniz» bâbı	294
(4) «Ay yirmi dokuz gün olur» bâbı	294
(5) Her bir belde halkı için kendi rü'yetleri bulunduğunu ve halk bir belde hilâli gördüklerinde bu görüş hükmünün kendilerinden uzak beldeler hakkında sâbit olmayacağını beyân bâbı	297

SAHİFELER

(6) Hilâlin büyüklük ve küçüklüğüne itibâr olunmadığını, Allahu Teâlâ'nın hilâlin görülmesi için ona imdâd buyurduğu, bulutlu ve puslu olursa otuza tamamlanacağını beyân bâbı	298
(7) Rasûlullah (S) ın : «İki bayram ayları noksan olmazlar» sözünün ma'nâsını beyân bâbı	299
(8) Oruca girişin fecrin tulûu ile kesinleşeceği, fecrin tulûuna kadar yemek ve diğer fiilleri yapılabileceği, oruca girme, sabah namazının başlaması ve daha başka hükümlerle ilgili olan fecrin sıfatını beyân bâbı	300
(9) Sahûr yemeğinin fazîleti, müstahablığının te'kidi ve sahûru geç yiyip iftârı ta'cîl etmenin müstahablığı bâbı	306
(10) Orucun bitmesi ve gündüzün çıkması vaktinin beyânı bâbı ...	309
(11) Oruç tutarken, bir günün orucunu arada yeyip içmeksizin diğer günün orucuna eklemekten nehiy bâbı	311
(12) Oruçlu iken öpmenin, şehveti harekete geçmeyen kimselere harâm olmadığını beyân bâbı	315
(13) Cünüb olduğu halde üzerine fecr tulû' eden kimsenin orucu tutmasının sahîhliği bâbı	319
(14) Ramazan gündüzünde oruçluyu cimâ yapma haramlığının ağırlığı, bunda büyük keffâretin vâcib olacağı, bu keffâretin beyânı, bunun zengin ve fakire vâcib olub, fakir hakkında muktedir oluncaya kadar zimmetinde sâbit olacağını beyân bâbı	322
(15) Ramazan ayında yolculuğu iki merhale ve daha fazla olduğunda ma'siyette gitmeyen yolcuya oruç tutması ve tutmamasının cevazı, zararsız olarak takat getirebilene oruç tutmasının, kendine meşakkat olana da oruç tutmamasının daha fazîletli olduğu bâbı	327
(16) Seferde oruç tutmayan kimsenin, işleri üzerine aldığı zaman nâil olacağı ecir bâbı	322
(17) Sefer hâlinde iken oruç tutmak ve tutmamak husûslarında muhayyer kılınması bâbı	333
(18) Arefe günü hacıya oruç tutmamasının müstehablığı bâbı	336
(19) Âşûrâ gününün orucu bâbı	337
(20) Âşûrâ orucunun hangi gün tutulacağı bâbı	346
(21) «Âşûrâda yemek yemiş olan artık gününün bakiyesinde yemekten el çeksın» bâbı	348
(22) Ramazan ve kurban bayramı günlerinde oruç tutmaktan nehiy bâbı	349
(23) Teşrik günlerinde oruç tutmanın tahrîmi bâbı	352
(24) Tek olarak yalnız cumua günü oruç tutmanın kerâhatı bâbı ...	353
(25) Oruca gücü yetmeyenler üzerine de bir yoksul, doyumu fidye	

SAHİFELER

vardır» âyetinin «sizden her kim bu ay şuhûdda — yani ha- zarda — ise onu oruç tutsun...» âyeti ile tafsîlinin beyânı bâbı	354
(26) Ramazan orucunun Şa'ban ayında (dahi) kaza edilişi .bâbı ...	355
(27) Ölmüş kimse adına oruç ödenmesi bâbı	356
(28) «Oruçlu iken bir yemeğe çağrılan kimse, ben oruçluyum desin» bâbı	360
(29) Orucun fazîleti bâbı	361
(30) Zararsız ve hiç bir hakk kaçırmayarak oruca muktedir olan için Allah rızası yolunda oruç tutmanın fazîleti bâbı	364
(32) Gündüzleyin zevâlden evvel niyyet etmekle nâfile orucu tut- manın ve nâfile orucu tutanın da özürsüz olarak orucu bozma- sının cevâzı bâbı	365
(33) Unutan kimsenin yemesi, içmesi ve cinsî münasebet etmesi oru- cunu bozmaz bâbı	366
(34) Peygamber (S)'in Ramazan hâricindeki orucu ve (az da olsa) hiç bir ayı orucdan hâlî kılmamanın müstehablığı bâbı	367
(35) Oruç sebebiyle zararlanan yahut oruç yüzünden bir hakkı yerine getirmeyen, iki bayramda ve teşrik günlerinde iftar etmeyen kimseyi devamlı oructan nehiy, bir oruç, bir gün iftar etmenin de fazîletini beyân bâbı	371
(36) Her aydan üç gün ve Arafe, âşûrâ, pazartesi, perşembe günlè- rinde oruç tutmanın müstehablığı bâbı	382
(37) Şa'ban ayı «surer»inde (ortalarında yahut sonlarında) oruç tut- mak bâbı	386
(38) Muharrem orucunun fazîleti bâbı	388
(39) Ramazana tâbi' kılarak şevvalden altı gün oruç tutmanın müs- tehablığı	389
(40) Kadir gecesinin fazîleti, aranmasına teşvîk, yerini ve arama vakıtlarının en ümidlisini beyân bâbı	390

14 — KİTÂBU'L-İ'TİKÂF

(1) Ramazandan son on günde i'tikâf bâbı		401
(2) İ'tikâf etmek isteyen kimsenin i'tikâf yerine ne zaman gireceği	bâbı	403
(3) Ramazan ayından son on günde (ibâdete) daha fazla çalışıb	ğayret sarfetme bâbı	404
(4) Zu'l-hıccenin (ilk) on gününde oruç tutma bâbı		405